R. P. D.
IOANNIS MORANDI
CVRSVS
PHILOSOPHICVS
IN TRES ANNOS
DISTRIBVTVS.

IOANNIS MORANDI VERONENSIS

Clerici Regularis Sacræ Theolog. Profeſſ.

CVRSVS PHILOSOPHICI

ANNVS PRIMVS.

HOC EST TRACTATVS, ET QVAESTIONES,
In quibus breui, & facili methodo diſputantur omnia, quæ his temporibus in ſcholis deſiderari ſolent

IN LOGICAM ARISTOTELIS,
Ad quam primò ſternitur via Iſagogica
Summularum materia.

VENETIIS, Apud Guerilios. MDCXLVII.

Superiorum Permiſſu, & Priuilegio.

Illuſtriſs.mo & Excellentiſs.mo D.

IOANNI VINCENTIO IMPERIALI,

Genuenſium Reipublicæ Viro Patritio, & in Regno Neapolitano S. Angeli Duci, deque omni literarum genere optimè merito, & Literatorum Mecœnati inclito.

AVguſtiſſimo tuo nomini ſacrum prodit hoc opus, ſapientum maxime; & quam non promererer Bonorum indignationem; ſi IOANNI VINCENTIO IMPERIALI non inſcripſiſſem? Librorum dedicatoriæ, ſiue inſolitę cudantur monumenta virtutis, ſiue quò beneficiorum perennent magnitudinem, vel tandem nouo fœtui deprecaturæ tutelare numen, iam hoc penſum à me tibi exigebatur gratitudine, virtute, obſequio exactore.

An forſan aſſentationis larua tanti viri benignitatem propitiam pertento? Vtinam liceret mortis adire confinia, & deturbata defunctorum quiete tenebroſos manes de ante actis conſulere! ambitioſo gratitudinis officio primores illi mei PP. æternitati texerent annales, quæ quantaue in hoc Monaſterium, in totam Religionem ab ipſo enaſcentis Religionis exordio beneficia deriuarint ab Illuſtriſſimis tuorum Gentilium Proceribus.

Hæc fòrs non innumera à Sereniſs. Parentis tui pietate, & religione? ipſiſſimis auribus non ſemel recolentes audiui aliquos ſanctę memoriæ ſeniorum Patrum, quòd nil vnquam in huius S. Syri, nobiliſſimi, vel Monaſterij, vel templi, quà ſplendoris, quà ſtructuræ moliebantur noſtrates, quin IOANNIS IACOBI IM-

PERIALIS munificentia,& pietas reluceret: quem propterea Religionis huius minimæ Patronos inter, & Benefactores æterno caractere nulli ſculpamus ſecundum.

Verum Excellentia tua tanti Parentis regias dotes ſemper æmulata, defœcatas virtutes, religionemque, vel ad liuoris ſtuporem, ſoliuſne in meos PP. liberaliſſimæ munificentiæ hæredem pijſſimum abhorruit renunciari? Sereniſs. Parentis æmula pietate, liberalitateq; adeò in hanc eandem Eccleſiam propenſior, vt ipſi Muſicorum concentus erumpant nunquam ſuauiſſimi, qui in Benefactori ſuo gratiarum celebrent actiones: quò enim totius Ciuitatis accurſu magis, magiſq; diebus frequentaretur ſolemnioribus, choros muſicos erigendos egiſti conſilio, apud PP. precibus inſtitiſti; ſed viro pijſſimo, & Clericorum Regularium amantiſſimo verbo promouiſſe ſatis? dedecere ratus, ære proprio perpetuùm dotauiſti duraturos.

Omni veritate dixero, *ſi linguæ tacuerint, lapides clamabunt*, clamabunt marmora illa pretioſa, quibus in hac ipſa Eccleſia Odeum ſumptu profuſiori curas ſtabiliendum, ditandumque. Opus conceperat, deſtinaratque Ioannetinus Spinula illuſtriſſimæ memoriæ, noſtrumque haud moriturus Patronus, & Benefactor, quod morte præuentus perficere non potuit, potuit legare. Sed quando opus nobile adeò ſperaremus conficiendum, perficiendum, ſi IOANNES VINCENTIVS IMPERIALIS Ioannettini ſanguine Nepos, patrimonio hæres, pietate idem nobis non faueret, fabricam non foueret? Fuere hactenus tot gratiarum myriades, tot beneficiorum decurſus, vt efferueſcentis Oceani fluctuum inſtar maiora, maximaque à benigniſſimo humanitatis tuæ ſinu in diem operiri præſumamus.

Tantorum igitur, Vir Excellentiſſime, tui, tuorumque beneficiorum penè ſuffocati magnitudine impellimur publico per Orbem teſtimonio gratitudinis ſaltem oſtentare obſequia: quæ pro acceptis viſa moralium Principi non temnenda repenſio, *atque hic etiam, ſi vltra facere non poteſt, gratus eſt, Amat, debet, referre gratiam cupit. nam, vt omnium aliarum virtutum, ita huius ad animum tota æſtimatio redit. Hic ſi in officio eſt, quidquid deficit, fortuna peccat.* quod potiſſimum de viris nulli terrenorum inopiæ Sacramento non mancipatis refirmare detrectaret nemo.

Dixiſſe non pœnitet, exactore, & *Virtute*. In virtutem peccarem, Vir doctiſſime, ſi in excellentiam tuam tot virtutibus maxi-

mam

mam maxima meæ deuotionis negarem obſequia. Si *virtutis vberrimum alimentum eſt honos*, qui tanto tuarum virtutum merito non debeatur honor? ad quæſtionem audeat vocare, qui forſan Proauorum tuorum ſplendore caligans, ipſorum dumtaxat margaritis tibi regium diadema duxerit intexendum, ab ipſis tibi lucem fore mutuandam. Non laboro pupillis.

Adeò ſunt tuorum Gentilium ſplendores, tot virtutum merita, vt quin obruatur, quin delaſſetur, mens calamum haud queat edocere ſatis. Pręterit neminem, Genuenſium Imperialium Aquilam inter Italiæ principes familias nulli eſſe ſecundam, quia Corſicam regio dominata imperio: quia & pręſenti ſæculo plurium Principatuum dominijs glorioſè potitur: quia nobiliſſimis ſemper aſcita coniugijs, ſiue patrijs, ſiue exteris: quia nunquam ſuæ Reipublicæ Magiſtratibus non grauata, Pręfecturis, Paludamentis, Faſcibus, Principatu ipſo: quia inſignium eloquentia, cunctaque doctrina virorum parens fœcunda: quia Præſulum Senatum ſuis infulis auxerit ne dum, ſed Chriſtianæ Eccleſiæ Antiſtitum expreſſerit icones. Plurima ſunt Generis tui decora, cohoneſtamenta, quæ ipſiſſimæ eloquentiæ, ſi recenſeret, robora defatigaret: hinc tamen IOANNIS VINCENTII IMPERIALIS merita duxerim mendicanda, abſit.

Malo Pater tibi ſit Therſites, dummodo tu ſis
Aeacidæ ſimilis, Vulcaniaque arma capeſſas,
Quàm te Therſitæ ſimilem producat Achilles.

cecinit quàm benè Iuuenalis! tuæ tuæ virtutis merita, non Patris, quamquam Ducis celebratiſſimi, non Proauorum te vbique pręedicant immortalem.

Veritatem obteſtor, quæ ſcientiarum difficilia non rimauit, quæ ſapientum volumina non reuoluit, quos politiorum literarum lepores, venuſtatemque non concepit tui acumen, & fœlicitas ingenij, cuius ab adoleſcentia in literarum ameniorum ſtudia, ſcientiarumque grauiorum ardor tantus, tanta genij propenſio, vt ab eis haud vnquam deſtiteris, prohibitus filij vnici pręrogatiua, aduerſa valetudine, Patriſque trementis precibus, ne ſtudiorum Martyr ſibi occideres vnicus, vniuſque morte totius Domus deploraret occaſum? Metro cecinisti, ſcripſiſti ſolutè, latinè, Italicè, mendacij redarguar, ſi ſolari luce clariora non edideris monimenta, quibus per terrarum Orbem delatis omnium literatorum calculis conclamatus literarij Cœli ſydus fulgentiſſimum.

Quòd

Quòd propterea totius Europæ celebriores Academiæ tuum nomen veneratæ glorioſum, ambitioſo æſtimationis obſequio in ſuorum albo feſtinatò deſcripſerunt: quòd ideò ipſam Felſinam doctrinæ altricem, matremque nunquam cenſuiſſe crediderim adeò ſuum, *Bononia docet*, ac quando ſuæ Academiæ te, vt Principem moderantem gloriata eſt; nec Parthenopeiam ſirenem ſilentem adeò, ſtupentem crediderim, ac illuſtriſſimæ Neapolitanæ Academiæ cum per biennium tu Princeps quà difficiliorum problematum propoſitione, definitione, quà poemata iucundum, omniumque Scriptorum genus componendo, recitando totus eras aureo ſtylo, facilitate non ſolita, inſolito omnium plauſu: hac; hac glorioſa tui fama quæ Academię te Principem re apſe non habuerunt, habuere voto, obſequio, & per ſcripta ſaltem fœliciſſimo tuo ingenio frui conatæ ſunt: cuius merito nobiliſſima Venetorum Academia ad hunc diem texit, & edit elogia: tibi prę cęteris perennitatem vaticinatus qui dixit

Marmora Mæonij vincunt monumenta libelli:
Viuitur ingenio : cætera mortis erunt:

Patritiorum virtutem Ariſt. dixit prudentiam, benè, & quis agendorum prudentia illuſtrior? quis Rerum publicarum imperia valeat promereri, quando tuis ſumma ſemper prudentia libratis facinoribus non debeantur? publica ipſa onera, quibus toties glorioſè perfunctus es: quæ tanta temporum varietate, malignitateque gerenda fuere difficillima conſilio tuo concredita, quanti tuam Genuenſes fecerint prudentiam, teſtes imploro.

Hac prudentia omnes omnes ſcaturiuere morales virtutes, quæ optimum decerent ciuem, imò Principem, quibus toties Senatoriam togam, oratoris munus pluries ad magnos Principes, maritimæque claſſis Pręfecturam, & penè ſemper nobiliores nobiliſſimę Reipublicæ Magiſtratus ad ſolius Patriæ dignitatem, commodumue exercuiſſe carpere audeat nec maledictorum *Momus*, quem monere haud oportuerit carmine Claudiani

Tu Ciuem, Patremque geras, tu conſule cunctis,
Nec tibi, nec tua te moueant, ſed publica vota.

Hæc de te fateri coguntur quotquot Reipublicæ præterita nouere tempora, vel geſta: fęliciſſimum, vel inuidiæ celebrandum Principatum geſſiſſe Parentem tuum Sereniſs. non erunt ignari, ſed illius Atlantis Ioannem Vincentium filium fuiſſe ipſum Alcidem, virtutemq; omnes deponent æternitati: enim verò quomodo Princeps

ceps plurimo annorum pondere preſſus, penè ſenio confectus, aduerſa valetudine Principatui feciſſet ſatis, Patriæ conſuluiſſet neceſſitatibus, optimi Ducis victurus Idea, niſi tu tanti Parentis vnicus filius, tunc ætate floridus, prudentia ſenex, Patri ſemper à conſilijs, à ſecretis adfuiſſes indiuiduus.

Nec laborum pertęſus, ſolum abfuiſti, cum triremium Pręfectura tibi commiſſa, Patris, filijque vni ſceptro vno tempore terra, marique, totius Reipublicæ Genuenſis crediderunt imperia (quod antè factum lego nunquam) & eo rerum euentu pro patriæ dignitate, quem & poſtea tua prudentia, animique vigor pepererunt, cum Hiſpano littore, & mari Mediterraneo non ſemel fugatis piratis Genuam enauigaſti victorias; vel quando anno 1619. Meſſanenſes ſteterunt demirati, quòd pro Patriæ Maieſtate caput exponeres, vt claſſis Genuenſis vexilli ſuſtineres pręrogatiuas, dignitatem conſeruares, Patriæque Zelo armato pectore Principum temneres minas, & violentias intentas ſuperares.

Pari zelo, non impari Reipublicæ bono te laborantem intuebuntur apud Capriatam anno 1625. cum Genuenſium fines, vltimo penè libertatis diſcrimine irrumpente hoſte improuiſo, ad Ducem Feriæ Inſubrium Gubernatorem aduolaſti Legatus ſuppetias impetraturus: ſi armatorum manus pręſtò fuerunt, hoſtiumque impetum aliò coegere libertate illæſa, IOANNIS VINCENTII Oratorem agentis zelo, energiæ, dexteritati; acceptum retuliſſe omnes. Legant, quibus licet, tui ad Sereniſſimum Senatum tunc datas epiſtolas, inſolitæque politicæ præceptis ſi ad Patriæ ſalutem, & ſplendorem repererint fœcundas, fateantur, eſt neceſſe, in illo negotio quantum laboris impenderis, qua virtute enitueris, ſummumque laudis deportaſſe: Ideoq; te periculoſis ſemper Reipublicæ temporibus, vt potè præſtantiorum præſtantiſſimo publica munera demandata, cui vel tuorum auxilio deſtituto, & ſæpè exterorum inſidijs impetito nunquam in conſulendo vigilantia, in deliberando defuit ſapientia, vel conſtantia in exequendo.

Si Beatas fore Reſpublicas cum Platone cenſuere ſapientum plurimi, quando *eas, vel ſtudioſi ſapientiæ regerent, vel earum Lectores ſtudere ſapientiæ contigiſſet*: ò beatam Genuenſium Rempublicam, quæ ſuorum Ciuium ſyllabo dum vnum poteſt enumerare IOANNEM VINCENTIVM IMPERIALEM Græciæ ſui videntur reuixiſſe Solones, Catoneſque Romani Reipublicæ conſulere fęlicitati! & re vera Rerum publicarum momen

ta ſi

ta ſi Sapientum Oraculis pertractentur, quid deſiderandum ſuperſit ad beatitudinem, ad glorioſam famam, ignoro.

An fors Reſpublica non illa beata, quæ legibus intemeratis, & iudicijs Aſtreæ Deuotis æqua lance moderando, nec nobilium authoritate diſtrahitur, nec plebeiorum negligit neceſſitates? non illa glorioſa, cuius Senatus Patriæ charitate, non auri fulgore purpuraſcit, cuius Magiſtratus virtutis prærogatiua, non generis proſapies ſoleat promereri? non beata, non glorioſa illa, quæ probitate morum ſignat imperij confinia? Hæc Patritiorum virtute floreſcunt.

Plurima id genus alia fierent obuia, quibus ſuaderem ad ſatietatem quà ſacra, quà authoritate prophana Rerum publicarum libertatem haud ſecurius vnquam ociari, quàm Senatu ſapiente, nec inſipiente fatigari periculoſius. Sed fruſtra omnia componerem, ſi virum alloquor, quem, maieſtatis piaculum, veritatis facere ignorantem. Tabeſcat ergo, & de excellenti adeò tuarum virtutum merito infremat, qui amantiſſimæ ſuæ Patriç, qui nobiliſsimç Reipublicæ opibus, delicijs, ingenio, religione, triumphis florentiſsimæ odit felicitatem, gloriarum inuidet locupletem: enim verò quò tui per literatorum ora nomen illuſtrius acclamatur, eò Genuenſium Reſpublica per Orbem terrarum fulget auguſtius; adeò tuarum virtutum candor emicat, Vir doctiſsime, vt Patriæ queas augere ſplendores, illuſtrare Maieſtatem, liuidorum ridere pallores.

Liuidorum dixi: enim verò *ſi mos eſt hominum*, inquit Tullius, *vt nolint eundem pluribus excellere*, quomodo inuidiæ ictus declinares, ne dum pluribus, ſed omnibus animi, fortunæque bonis excellentiſsimus? ſed inuideri ſummæ gloriæ faſtigium; quòd ideò magnus ille Euripides, quamquam inuidiam non poſſet non odiſſe, inuideri tamen ſemper appetijt, *inuidiam*, inquiens, *non probo*, *velim tamen propter bona ab alijs mihi inuideri*, ratus, inuidiæ iaculis percellendum neminem, niſi virtute fęlicitateque clarum.

Summa petit liuor, perflant altiſsima venti.

Cecinit Ouidius; nec abs re Plutarcus, *vbi nullum lumen, ibi nulla vmbra; ita vbi nulla fęlicitas, ibi nulla inuidia*, ſcilicet veræ virtutis coticulam ſemper experimenta feciſſe liuorem. Sed quid? *inuidia virtute parta gloria, non inuidia putanda eſt*, poſteris reliquit teſtatum, qui ſuorum ciuium non ſemel coactus ſuſtinere liuorem, Marcus Tullius. & quid Ariſtidis Themiſtoclis, Scipionis, aliorumque heroum gloriæ magis potuiſſet famulari, ſicut ſuorum conciuium inuidia famulata eſt?

Hæc

Hæc non te latent, quòd ideò, & ſi omnem inuidiæ anſam ſtudeas amputare, modò inter tenuioris fortunę Ciues parem ſtatum conſeruando; (qui alioquin apud alienos ſoleas magni Principis oſtentare perſonam) modò benignitate in omnes, vel humiliores agendo; modò omnium vnam æqualitatem, qua ſola Reſpublicę ſemper duraturæ, verbo, reque affectando, tamen liuore inſectatus, tuæ gloriæ famulaturum, quia ſentis, rides, nec malignantes curas, pro Patriæ ſalute, & Maieſtate zelo eodem, eadem conſtantia, ſemper idem; & quòd ſummam, qua polles, iuſtitiam rigorem, ſęuitiamue appellent mali, nec ſolicitus, veſtigia eadem preſſurus ſolicitior. Vir omni fortuna maior, cui tu ipſe tibi ceciniſti triumphos, cum dixiſti.

Mens immota manet, nixuſque mouentur inanes,
Non ſors, non odium, non mihi liuor obeſt.

Floruere ſemper Genuenſes Athenæ, florebuntque: vnum te dedere ſemel: daturæ nunquam? etiam quando

In caput alta ſuum labentur ab æquore retro
Flumina: conuerſis Solque recurret equis:
Terra feret ſtellas: Cœlum ſindetur aratro:
Vnda dabit flammas: & dabit ignis aquas:

liceat, virorum modeſtiſsime, ad tui nominis ſingularitatem Ouidianum hoc vſurpaſſe: Cui ſolum decantaſſe videatur Statius

Viue Mida gazis, & Lydo ditior auro,
Troica, & Euphrate ſupra diademata fœlix,
Quem non ambigui faſces, non mobile vulgus,
Non leges, non aſtra tenent: qui pectore magno
Spemque, metumque domas, vitio ſublimior omni;
Exemptus fatis, indignantemque refellis
Fortunam, dubio quem non in turbine rerum
Deprendet ſuprema dies; ſed abire paratum,
At plenum vita.

Hæc ſunt de tuarum virtutum meritis mei, Bonorumque ſenſa, & affectus. Hæc philoſophico huic curſui ſub celebratiſsimi tui nominis auſpicijs non temerè pręfigo: factum erit, quòd meę, meorumque PP. gratitudinis, & deuotionis publicum per orbem edatur teſtimonium, & meę philoſophiæ eximium depopoſcerim tutelarem. Et verò ſi tui nominis prodeat hic curſus pręfulgens immortalitate, quis cenſura audeat lacerare, quod vir omni literatura maior ſuo nomine dignauerit? Si Cęſaris nomen venerandum

adeò,

adeò, vel venantium ſpiculis, vt vnquam haud auſa ferire, vbi pręferebatur *Cæſaris ſum, noli me tangere*, impugnare præſumet nemo, quod IOANNIS VINCENTII IMPERIALIS, nomen propugnabit, quem literatorum Orbis ſuſpicit ſapientia parem Cęſari, ſed maiorem Cęſare, quòd patriam libertatem enixè ſemper coluerit.

Patere ergo, Sapientiſſime, quòd ad liuoris dentes, & malignitatis retundendos frons huius libri auguſtiſſimo tuo nomine inſigniatur. Sapientum eſt bonarum artium vrgere conatus, partus, quales, quales ſint, ſereno ſupercilio, ſinuque complecti benignitatis. Opus eſt philoſophicum, ſed methodo breui, & facili digeſtum. Non repellendum, quia philoſophicum, nam *præſtat viros Patritios è Philoſophia præceptis haurire ſapientiam*. An contemnendum, quia non multa mole, non multis difficultatum inuolucris ad ſtudium modica, aut nulla egeat meditatione? & quid Viro Patritio expectendum magis, ſi quando publicis curarum negotijs feriato paululùm ſcientiarum quieti vacare libuerit, quàm tempore non multo edoceri multa, cui ferè tota vita ſuæ Reipublicæ non ſufficit regimini?

Sed qua fronte hoc opus auguſtiſſimo tuo nomini audeo inſcribere, ſi ſatis, ſuperque notum, eiuſdem nominis authoritate ambientium plurimorum ſui ſcriptis fidem mercari, eaque viro nuſquam non glorioſo nuncupare, te ſemper vota repuliſſe, permiſiſſe nunquam? & meritò; quid enim gaudeat, aliorum opera ſibi dicari, qui alijs dicanda illuſtriora ſcribere nouit? Ita fateor. Cum tamen opera V. M. D. Baptiſtæ (vulgò à Genua) tuo ſtudio, parique ſumptu ad maiorem Dei, & Patriæ gloriam de nouo edita temet dedicaſſe comperi, aurei calami deoſculatus pręſtantiam, nec ætate ſeneſcentis, ſemper ſingularis, per quem Genuenſium nomen hominum mentibus nunquam abradendum, tantumque zelum ad vltimum vſque ſpiritum manſurum veneratus, ſperaui futurum, vt qui alij dedicaſti, nec philoſophicum hunc curſum tuum nomini dicatum ægrè feras. Ita philoſophus ſum philoſophatus. Ignoſce virorum humaniſſime. Cęterum ſi in reliquo benigniſſimo tuo aſpectu dignus non eſſet hic liber ſaltem quòd te adierit ſuum culturus, & literatorum Mecœnatem; ſaltem quia mei intellectus fructus, quem ediderim, primus eſt, (fructuum primitiæ ſemper valuerunt plurimi) vel minimi faciendus. In hoc, qualecunque ſit opus, meam in excel-

len-

lentiæ tuæ virtutem, & ſapientiam multis ab hinc annis, quamquam latentem hactenus humillimam deuotionem, meæque Religionis per me recognoſce obſequia, quam, vt ſolita humanitate fouere non deſinas, ſuppliciter deprecor, Cœlum ſemper deprecaturus pro perenni tui fęlicitate. Genuæ Anno 1647.

Excellentię tuę Illuſtriſſimę
addictiſſimus Seruus

D. Ioannes Morandus. C.R.

** Ad

Ioannes Vincentius Imperialis
Anno Ætatis suæ LXVI
vis mihi vis
HANC ETIAM MECÆNAS ASPICE PARTEM

AD LECTOREM.

PHiloſophicum hunc curſum in tres annos partitum pręlo committo, quia ſic commiſit, cui noxa non facilè luenda quocunque diſcrimine non committi. Amiciſſime Lector in quacunque materia excreuit adeò Librorum copia, vt ſcientias profeſſuri defatigentur magis tot Librorum lectione, quàm difficultatum meditatione. Noui, vt edantur haud cupiunt, qui tot editos adeò faſtidiunt. Hęc etiam mihi fuit mens, cum per plures annos Philoſophię palęſtram exercui. Non ſemel execratus Librorum copiam, eò quia vt plurimùm ſine rerum copia verbis tantùm copioſi. Nec me latet Criticorum ſenſu obſtetricante, omnium Sapientum opera luce vſura, qui ferè ſemper nouo fętui mortem moliuntur, quorum votis quò plus occurrere coneris, eò magis aſſequi difficile. Hominum genus, de quibus D. Bernardus, corroſores, non correctores, quia mordere magis, quàm emundare malint. Verè ſollicita ſcribentium alea. Aiebat conciuis meus Plinius, Cogito quàm magnum ſit dare aliquid in manus hominum. His de cauſis ſubire illam detractabam: ſubeo inuitus obedientię vinctus imperio. Cęterùm non abs re me facturum duxi, & tui gratiam facilè initurum, ſi prodeat hic curſus non ingenti libri mole, quę Lectoris aſpectum deterreret, & ſi legeret, mentem obrueret prolixitate, vires laſſaret. Scribentium huius ętatis deploranda conditio, qui vnius, vel alterius argumenti plura fabricant volumina, & tunc metam putant attigiſſe verę glorię, cum multarum rerum farraginem aggerauerint. Recitant in quocunque leui dubiolo omnium ſenſus: teſſeram producunt omnium authorum: ad examinis lancem traducunt eorum rationes, vt refutent, quia non approbant, & ſi probent eorum themata: quęſtiones miſcent ad materiam, quam tomus pręfert, impertinentes: proprium ſenſum multo rationum apparatù nituntur ſtabilire: aduerſantium argumentis haud feciſſe ſatis exiſtimant, niſi conuicijs, maledictis, notis, cenſuris, authores inuſſerint. Quid mirum, ſi vnius quęſtionis Concluſioni aliquando (quis credat!) nec centum paginę ſufficient? Hęc ſemper abhorrui, & nunc abhorreo. Methodi facilitati, & breuitati litaui. Mens fuit in hoc opere moliendo in tres annos diſtributo (quo modo mea Religio noſtris ſcholaribus, quibus potiſſimùm laboraui, Philoſophicum ſtudium pręfinit) illas. tantum difficultates verſare, quas ad quęſtionem non vocaſſe ſumma religio eſſet viro Philoſopho. In quęſtionibus pręcipuis recenſui aliorum ſenſus, & ſi omnes authores non texui, texui non paucos, apud quos alij ad ſatietatem retexuntur. In rebus, quę ſui facilitate, & veritate occurrunt citrà controuerſiam, paucis detineor. In difficilioribus labori non peperci, vt vel in illis breuitas facilitati famularetur, facilitas prolixitatem eliminaret. In nulla quęſtione, quà Concluſionibus firmandis, quà aduerſantium ſenſu repellendo, multus fui, non tamen fui ieiunus adeò, quod quiſue non Momus ad ſufficientiam dixiſſe laudabit. Breuitatem, & facilitatem methodi mihi pręſcripſi in toto hoc curſu, hanc aſſequi conatus, non tamen omnem, quę deſideraretur, difficultatem non perſequutus pro ingenij mei tenuitate. Neminem momordi, pupugi neminem: quòd multos repulerim, forſan mihi ſuccenſebunt, quia ſuo ſenſu non cenſuerim? nec illi, quod cęteri, ſemper cenſuerunt. Et tamen non deſunt homines

adeò ventoſi, de quibus Apoſtolus ſeipſos amantes, *qui vel hoc tantùm excandeſcant, quod eorum placita cunctis non placeant. Sibi nimium placent. Si quæras num aliquid noui proponam, ſatis quid mihi præſcripſerim faſſus ſum. Non nouam Philoſophiam tradere, ſed hactenus à probatioribus Philoſophis traditam ad talem redigere methodum, quod trienni curriculo ſcholares poſſent, noſtrates maximè, veræ Philoſophiæ ſtudia abſoluere. Hoc ſanciueram. Si aſſequutus, finem conſequutus: erit ſatis. Quia tamen* veritas, *inquit Seneca*, tota nondum eſt occupata, multum ex illa etiam futuris relictum eſt, *tibi meditatus ſum etiam multa non omnibus adeò obuia, quæ dici poſſint noua, niſi refragetur Sapientum Princeps*, Nihil ſub Sole nouum, nec valet quiſquam dicere, ecce hoc recens eſt. *Hic ſiſto; ſi hos labores approbaueris, eadem methodo, & Theologiam dabo. Vale.*

AP-

APPROBATIONES OPERIS.

D. Gregorius Caraſa Præpoſitus Generalis Congregationis Clericorum Regularium.

CVrſum Philoſophicum in tres annos diſtributum à P. D. Ioanne Morando noſtræ Congregationis Theologo compoſitum, cum alij eiuſdem Congregationis Theologi, quibus id commiſimus, expenderint, ac in lucem edi poſſe probauerint, vt typis excudatur, quod ad nos ſpectat, concedimus. In quorum fidem has litteras manu propria ſubſcripſimus, ac ſolito noſtro ſigillo firmauimus. Romæ in Ædibus noſtris Sancti Siluestri Montis Quirinalis die 17. Iunij 1645.

Don Gregorius Caraſa Prępoſitus Generalis Congregationis Cler. Reg.

D. Caietanus Paganus Secretarius.

DE mandato A. R. P. D. Gregorij Caraſæ noſtræ Congregationis Prępoſiti Generalis nos infraſcripti legimus, & expendimus Curſum Philoſophicum in tres annos diſtributum R. P. D. Ioannis Morandi S. T. P. nihilque in eo comperimus, quod ſanæ fidei, aut morum integritati aduerſetur; quin imò ſumma facilitate, & breuitate elaboratum omnibus Philoſophię ſtudioſis maximè profuturum, dignum cenſemus, quod in lucem edi poſſit. Datum Genuæ Idibus Nouembris. 1644.

D. Dominicus Centurionus Clericus Regularis S. T. P.

D. Andreas Sottanus Clericus Regularis S. T. P.

D. Andreas Cirino C. R. S. T. P.

IN-

INDEX CAPITVM,
QVÆ IN INTRODVCTIONE
CONTINENTVR.

Numerus Paginas appellat.

PRIMA PARS
De Terminis.

PRoœmium. 1
Quid ſit terminus logicus. cap. 1. 1
Quotuplex ſit terminus logicus. cap. 2. 2
Quid, & quotuplex ſit ſuppoſitio termini logici. cap. 3. 3
Quomodo dignoſcenda, & explicanda ſuppoſitiones terminorum. cap. 4. 4
Quid ſit ampliatio, & cætera affectiones terminorũ. cap. 5. 4
Quid, & quotuplex ſit definitio. cap. 6. 5
Quomodo definitio ſit inueſtiganda. cap. 7. 5
Quænam ſint regulæ bonæ definitionis. cap. 8. 5

SECVNDA PARS
De Propoſitione.

Quid ſit nomen, verbum, & oratio. cap. 1. 6
[illegible] 6
De oppoſitione abſolutarum propoſitionum. cap. 3. 7
De æquipollentia earumdem. cap. 4. 8
De earum conuerſione. cap. 5. 8
De enuntiatione modali. cap. 6. 9
De oppoſitione modalium. cap. 7. 10
De æquipollentia modalium. cap. 8. 10
De earum conuerſione. cap. 9. 11
Quid, & quotuplex ſit enunciatio hypothetica. cap. 10. 11
Quænam ſint propoſitiones exponibiles. cap. 11. 12
De diuiſione. cap. 12. 12

TERTIA PARS
De Argumentatione.

Quid, & quotuplex ſit argumentatio. cap. 1. 13
De præceptis bonæ argumentationis. cap. 2. 13
Quid, & quotuplex ſit ſyllogiſmus. cap. 3. 14
De fundamentis regularum. cap. 4. 15
De regulis harum figurarum. cap. 5. 15
De modis indirectè concludentibus. cap. 6. 16
De reductione ſyllogiſmorũ imperfectorum ad perfectos. c. 7. 16
De modo inueniendi medium terminum. cap. 8. 17
De ſyllogiſmo expoſitorio, & reliquis ſpeciebus argumentan-[illegible] 18
De ſyllogiſmo Topico, ſeu Dialectico. cap. 10. 19
De ſyllogiſmo ſophiſtico, & fallacijs. cap. 11. 20
Qui modus ſit adhibendus in diſputationibus. cap. vlt. 21

INDEX TRACTATVVM,
& Quæſtionum totius Logicæ.

Numerus paginas ſignat.

QVÆSTIONES PROOEMIALES.

PRoœmium. 22
De nomine, & diuiſione Dialectica. qu. 1. 22
Definit Logica. qu. 2. 23
[illegible] 23
An Logica vtens ſit habitus diſtinctus a Logica docente. [illegible] 25
An Logica ſit habitus ſpeculatiuus, vel practicus. qu. 5. 26
De obiecto Logicæ. qu. 6. 27
[illegible] 28
An Logica ſit neceſſaria ad alias ſcientias. qu. 8. 28

IN ISAGOGEM PORPHYRII

TRACTATVS PRIMVS
De Ente rationis.

An ſit, & quid ſit ens rationis. qu. 1. 29
A quibus cauſis, & quomodo fiat ens rationis. q. 2. 30
Quotuplex ſit ens rationis. q. 3. 31
Vtrum intellectus formando ens rationis decipiatur. q. 4. 32
Corollaria ex ſupradicta doctrina de ente rationis. 33

TRACTATVS SECVNDVS
De Vniuerſalibus in genere.

Quid ſit vniuerſale. q. 1. 35
In quo conſiſtat vniuerſale in vocibus, an in rebus. qu. 2. 35
Per quam vnitatem conſtituatur vniuerſale. q. 3. 36
Quid ſit, & quomodo conſurgat vnitas præciſionis, per quam conſtituitur vniuerſale. quæſt. 4. 38
Quænam ſit aptitudo requiſita ad vniuerſale. q. 5. 40
Soluuntur quædam dubia de vniuerſalibus in communi. q. 6. 41

TRACTATVS TERTIVS
de Prædicabilibus.

DE GENERE.

[illegible] 43
An generis definitio ſit quidditatiua, vel deſcriptiua. quæſt. 2. 43
Quid ſit definitum in definitione generis natura, an ſecunda intentio. q. 3. 44
Quomodo genus prædicetur in quid de ſpeciebus. qu. 4. 44

DE SPECIE.

Explicantur ex Porphyrio tres ſpeciei definitiones. q. 1. 45
Per quid conſtituatur ſpecies. qu. 2. 46
An vltima ſpeciei definitio competat illis ſpeciebus, quæ vnicum tantum indiuiduum habere poſſunt. qu. 3. 46
An ſpecies conſeruari poſſit in vnico indiuiduo; & genus in vnica ſpecie. qu. 4. 47
An rectè definiatur indiuiduum. q. 5. 48
An detur vna ratio communis omnibus indiuiduis. q. 6. 49
An indiuiduum vagum prædicetur de vno tantum. q. 7. 50

DE DIFFERENTIA.

Explicantur definitiones differentiæ. q. 1. 51
Quid definierit Porphyrius in prædictis definitionib. q. 2. 52

Quo-

Quomodo genus contineatur in differentijs. quæſt. 3. 52
Vtrum differentia inferior contineat ſuperiorem. q. 4. 53
Vtrum differentia ſubalterna conſtituat diuerſum prędi- [illegible] 54
Soluuntur quædam dubia de differentia. q. 6. 55

DE PROPRIO.

Quomodo proprium conſtituat quartum prędicabile. quæſtio [illegible] 55
Quomodo proprium ſit vniuerſale. qu. 2. 56

DE ACCIDENTE.

Quid nomine accidentis in ordine ad quintum prędicabile intelligat Porphyrius. q. 1. 57
Quomodo accidens ſit vniuerſale. qu. 2. 58

IN PRAEDICAMENTA ARISTOTELIS.

Prolegomena ad Prędicamenta. 59

TRACTATVS PRIMVS

De Anteprędicamentis.

Expenditur definitio æquiuocorum. q. 1. 59
Expenditur definitio vniuocorum. qu. 2. 60
Expenditur definitio denominatiuorum. q. 3. 61
Expenduntur contenta in capit. de complexis, & incomplexis. q. 4. 61
Expenduntur regulæ, quas Ariſtot. docet cap. de regulis. qu. 5. 62
An prędicamenta ſint tantum decem. qu. 6. 62

TRACTATVS SECVNDVS

De Prędicamentis.

Quid diuidatur ab Ariſtotel. in diuiſione ſubſtantiæ. quæſtio. 1. 64
An prima, & ſecunda ſubſtantia rectè fuerint definitæ. qu. 2. 64
Expenduntur duæ proprietates ſubſtantiæ aſſignatæ ab Ariſt. qu. 3. 65
Quod nam ſit ſummum genus in prędicamento ſubſtantiæ. q. 4. 65
Explicantur quædam concernentia quantitatem in communi. q. 5. 66
An numerus ſit vnum per ſe, & ſpecies quantitatis. quæſtio. 6. [illegible]
De diuiſionibus relationis. q. 7. 68
De diſtinctione inter relationem prędicamentalem, & tranſcendentalem. quæſt. 8. 69
An [illegible] *qu. 9.* [illegible]
Quomodo relatio diſtinguatur à fundamento. q. 10. 72
Ex[illegible] *q. 11.* 73
De proprietatibus relatiuorum. q. 12. 75
Explicantur ſpecies qualitatis, ipſiuſque proprietates. quæſtio. 13. 76

TRACTATVS TERTIVS

De Poſtprędicamentis.

Explicantur quæ ſpectant ad poſt prędicamenta. qu. vnica. 76

IN LIBROS POSTERIORVM ANALYTICORVM.

Prolegomena in libros Poſteriorum. 77

TRACTATVS PRIMVS

De pręcognitionibus.

Quid, & quotuplex ſit pręcognitio. q. 1. 78
Quot ſint pręcognita, [illegible] *pręcognoſcendi. qu. 2.* 79

TRACTATVS SECVNDVS

De Demonſtratione.

An demonſtratio conſtare debeat ex pręmiſſis veris. quæſtio. 1. 80
Demonſtrationem conſtare ex primis, & indemonſtrabilibus. q. 2. 81
Demonſtrationem conſtare ex propoſitionibus per ſe notis. qu. 3. 81
Demonſtrationem conſtare ex prioribus, & notioribus quæſtio. 4. 82
Demonſtrationem conſtare ex cauſis. qu. 5. 82
Demonſtrationem conſtare ex neceſſarijs. qu. 6. 82
Quid ſit dici de omni. qu. 7. 83
[illegible] *q. 8.* [illegible]
De cęteris modis dicendi per ſe. qu. 9. 84
De prædicato vniuerſali. q. 10. 84
An dentur propoſitiones ſimpliciter neceſſariæ, & ab æterno veræ. qu. 11. 85
De conditionibus concluſionis demonſtrationis, & quomodo, & qua figura ſit vtendum. qu. 12. 86
De demonſtratione Quia. q. 13. 87
An detur Circulus. q. 14. 88

DE SCIENTIA.

TRACTATVS PRIMVS.

De Habitibus.

Quid ſit habitus. qu. 1. 89
Quodnam ſit ſubiectum habitus. qu. 2. 90
De productione habituum. q. 3. 92
De augmento habituum. qu. 4. 94
De actiuitate habituum. qu. 5. 96
De multiplicitate habituum. q. 6. 96

TRACTATVS SECVNDVS

De Scientia.

An ſit ſcientia, quid, & quotuplex, & an naturaliter inſita. qu. 1. 93
Quodnam debeat eſſe obiectum ſcientiæ. q. 2. 99
V[illegible] *q. 3.* [illegible]
De diuiſione ſcientiarum q. 4. 102
Soluuntur quædam dubia. qu. vltima. 103

FINIS.

Lectori beneuolo.

MI Lector, cùm philoſoph. hic curſus Venetijs cudebatur, ego Genuæ degebam; ideò ſine erroribus non credidi prelo edendum, nec credidiſſem, ſi preſens ego ipſe ſemper prelo inſediſſem: noui prelorum labilitatem; fecit tamen abſentia, quòd plures errores irrepſerunt, qui, ſi ego ipſe correctioni inuigilaſſem, vtique non omnes irrepſiſſent. Quid dicam? non egi, quia non potui. Dum opus relegi, collegi precipuos, quorum teſſeram ad finem cuiuſcunque anni pono, vt authorem excuſes, qui errorum cauſam accuſat: precipuos tantùm notaui, vt, qui orrographiam, vel diſtinctè interpungendi rationem concernunt, (qui per ſepè occurrent) tua humanitare excurras, ne Cenſoris inhumani crimen incurras,

Errores, qui in hoc primo anno irrepſerunt cum ſuis correctionibus.

Er.	Cor.
differant. num. 23.	differunt,
& conceptus. num. 26	at conceptus
eaſdem num. 35	eadem
negatio num. 38.	nugatio
aliquid currens n. 42	aliquod currens
compilatio n. 42	ampliatio
I quemodum n. 52	Ique modum
vt eſſentiale n. 61	at eſſentiale
hypoteticæ n. 72	hypotetica
reperitur n. 80	reperitur
ſimulaueras n. 81	ſimul veras
concludenter n. 86	concludetur
ſumantur n. 98	ſumuntur
quatuplex n. 92	quadruplex
obiectum n. 101	ſubiectum
digreſſione n. 105	digreſſiones
quam omnem n. 106	quàm omnium
tradunt Amicus n. 114	tradit Amicus
attingitur n. 114	attenditur
etiam Logice n. 118	etiam Logica
vt ſcientia ſciat n. 122	vt ſciens ſciat
opus per ſe n. 133	opus poſt ſe
obijciatur n. 137	obijcitur
Logicam n. 142	Logica
talis modo n. 144	tali modo
ne ſit n. 149	nec ſit
ad entis n. 152	& entis
ſecunda remanebit n. 152	ſecundò
perfectionem n. 155	perfectiorem
predicatum n. 159	predictum,
ficttiuum n. 161	fictitium
intellecta n. 168	intellectu
in diuerſo actu n. 180	in diuerſo ſtatu
na. eſt vniuerſale n. 180	non eſt vniuerſale
etiam omnis vnitas n. 180	& omnes, vnitas
prima n. 195	optima
quidam totum n. 204	quoddam totum
premere n. 209	premere
& ſic cetera n. 212	& ſi cetera
& alijs n. 212	& alios
predictis affectionibus n. 216	predictarum affectionum
participare n. 219	participari
eſſentiales n. 221	eſſentialis
& aliorum n. 224	& alios
per genus n. 227	per ſe genus
completè n. 236	completè
primò conuenientia n. 256	primò conuenientiam.
immò verò n. 263	ratio verò
quam ſecunda n. 264	quam ſecundam
alius n. 270	aliùs
ita plura n. 272	iſta plura
& extenſione n. 275	ex extenſione
putà ordinari n. 280	putà ſi ordinetur
ſcientia non eſt ad. n. 286	ſcientia eſt ad.

Er.	Cor.
ſine paſſibili n. 286	ſine poſſibili
neque hoc ſequi n. 287	neque hoc eſt ſequi
qualitatib. denominamur n. 298	qualitatibus non denominamur
ſicut ſecundis, & tertijs n. 301	ſicut ſecundus, & tertius
in aliquo, vt vnum n. 301	in obliquo, & vnum
& differentiæ n. 301	vt differentiæ
tertios cubitos n. 301	tres cubitos
lato modo accepta n. 303	lato modo acceptam
quod ſic n. 307	quod ſi
probaturum n. 307	probaturus
opponendas n. 314	apponendas
tanto ſumo n. 316	tantùm ſumo
accidit in caſu n. 318	accidit in cõtrarium in caſu
probatus quia n. 318	probatur etiam quia
naturaliter n. 320	naturalem
fluat, & emanet n. 320	fluant, & emanent
an demonſtratio n. 332	quæres an demonſtratio
ignorat quid ſit n. 332	ignorat quòd ſit
quia rationalem n. 333	quia rationalis
cauſa cauſaſti n. 333	cauſa cauſati
exactius ſermo n. 334	exactus ſermo
vt cognirio n. 335	vt cognito
elicione n. 336	elicitione
affectionem n. 357	effectionem
non. n. efficit n. 127	non .n. officit
poſſet n. 357	poteſt
& ſic illum n. 358	& ſi illum
non comprehendere n. 360	non comprehendi
in meteor. n. 365	in metaph.
de obiecto contingit n. 376	de obiecto contingenti

Et quoniam mei Scriptoris oſcitantia omiſit duobus locis aliquas integras lineas, quæ ſenſum corrumpunt, te Lectorem moneo, & per extenſum totum § pono

pag. 2. num. 7. §. *terminus communis diuiditur primò*, ſic legendum

Terminus communis diuiditur primò in tranſcendentem, & non tranſcendentem. Tranſcendens, qui vagatur per omnia predicamenta, & conuenit omnibus rebus, cuiuſmodi ſunt, *Res*, *Ens*, *Vnum*, *Bonum*, *Aliquid*, *Verum*. Non tranſcendens, qui habet determinatam ſignificationem, & non conuenit omnibus, vt *homo*, *Deus*

pag. 70. n. 282. § *Notandum ſecundò*, ſic legendum

Notandum ſecundò, cum relatio per hoc diſtinguatur à ceteris predicamentis, quia eſt in ordine ad aliud, in ſuo conceptu duo includere, eſſe *in*, cum quo conuenit cum ceteris accidentibus, & eſſe *ad*, per quod differt à ceteris, tanquam per eſſentialem differentiam; neque vnum eſſe poteſt ſine alio; eo .n. ipſo quòd eſt ad aliud, & vnum ad alterum refertur, atq; adeò dicit *Ad*, vtique eſt in illo ſubiecto, quod refertur, & dicit *In*: quare dicit *Ad* explicitè, *In* implicitè. Modò quæritur, an relatio predicamentalis ſit ens reale, & an in triplici genere aſſignato ab Ariſt.

IOAN-

IOANNIS MORANDI VERONENSIS CLERICI REGVLARIS.

Iſagoge, ſeù introductio in vniuerſam Logicam Ariſtotelis.

PROOEMIVM.

1 QVoniam ea, quæ in Logica pertractantur, adeò ſcholaribus euadebant difficilia, vt multi exterriti ab incœpto pedem reuocarent, Iſagogem, ſeù breuem introductionem ad logicam, quam ſummulas appellarunt, præmittendi inualuit vſus ferè apud omnes Philoſophos, vt ipſa, veluti breui quodam compendio, & ſumma perductus addiſcentis intellectus, facilius poſteà poſſet Logicam ipſam aggredi. Verùm quia hæc ipſamet introductio, ſeù ſummulæ pars quædam Logicæ ſunt (quod ideo, quæ eſt materia ſummularum pertractatam nouimus ab Ariſtotele in libris Periherme-nias, Priorum Analytichorum, Topicorum, & Elenchorum, qui verè ſunt Libri Logici) & Logica ipſa tota ſita eſt in dirigendis intellectus operationibus; ne in ſcientiarum acquiſitione fallantur, Ideò hanc methodum ſequemur ab eiſdem operationibus nobis præſcriptam; vt primò agamus de terminis; ſecundò de Enunciatione, ſiuè propoſitione; Tertiò de ipſa argumentatione. Tres namque ſunt operationes, quibus intellectus vtitur, in qualibet ſcientia comparanda, & cuilibet ipſarum ſuum accommodum inſtrumentum exhibet Logica, vt dirigantur, nè aberrent: Si enim prima operatio eſt ſimplicium apprehenſio, qua intellectus primò apprehendit, quid aliquid ſit, v. g. quid ſit homo: hanc logica dirigit tradendo modum conficiendi veram definitionem, qua vniuſcuiuſque rei cognoſcatur vera natura: Si ſecunda operatio eſt, affirmatio, & negatio, qua de re cognita per apprehenſionem, aliquid intellectus affirmat, aut negat; Hanc dirigit Logica tradendo modum perfectæ diuiſionis omnium prædicatorum, vt ſeparando vera à falſis, poſſit ſine errore de illa aliquid affirmare, aut negare: Si Tertia operatio eſt diſcurſus, quo intellectus ex ijs, quæ de aliqua re ſunt affirmata, aut negata, aliquid de eadem infert, hanc dirigit Logica tradendo verum modum argumentationis, quo ex notis infertur abſque errore aliquid ignotius. Ad primam enim operationem ritè dirigendam, conficiendo bonam definitionem, exigitur cognitio terminorum, vt ipſorum ſignificatum apprehendatur rectè. Ad ſecundam exigitur cognitio propoſitionum; affirmatio enim, & negatio, propoſitio, & enunciatio quædam eſt. Diſcurſus autem, qui eſt tertia operatio, nequit benè fieri abſque perfecta notitia argumentationis. Immo hæ tres operationes adeò ſunt ad inuicem connexæ, vt ſecunda nequeat exerceri ſine prima, nec tertia ſine ſecunda; quia argumentatio includit affirmationem, & negationem: affirmatio autem, & negatio apprehenſionem terminorum: quare etiam ex hoc capite, cum argumentatio conſtet tanquam ex partibus, ex propoſitionibus; & propoſitiones ex terminis, vt infrà patebit, ordo exigit, vt primò diſſeramus de terminis: Secundò de propoſitionibus: Tertiò tandem de argumentatione.

Prima Pars Introductionis, quæ eſt de terminis.

Quid ſit Terminus Logicus. Caput Primum.

2 EX Ariſtotele *primò priorum cap. primo.* Terminus Logicus *eſt id, in quod reſoluitur propoſitio, vt prædicatum, & ſubiectum*: quare per Philoſophum terminus Logicus eſt prędicatum, & ſubiectum, quæ ſunt Extrema propoſitionum, v. g. *homo eſt animal*. ly *homo*, ly *animal* dicuntur termini huius propoſitionis, quia ſicut in re materiali illi dicuntur termini, qui rem illam ita finiunt, vt extra illos non extendatur, v. g. duo aggeres dicuntur termini alicuius dominij; quia extra illos non extenditur dominium: duo puncta extrema lineæ dicuntur termini lineæ, quia intra ſe totam lineam finiunt, ita ſumpta ſimilitudine, *homo eſt animal* in prędicta propoſitione: dicuntur termini, quia totam propoſitionem ita terminant, vt extra illos amplius non protendatur.

Quare terminus Logicus ſunt partes, quæ tanquam prędicatum, & ſubiectum componunt ipſam propoſitionem. Et dicitur à Philoſopho, extremum, in quod reſoluitur propoſitio, quia ſi aliquam propoſitionem ad ſuas partes vltimò velimus reſoluere; cum ventum erit ad prædicatum, & ſubiectum ſiſtendum eſt, nec vlteriùs illam partiri poſſumus.

Dices prędicatum ipſum, & ſubiectum poſſumus partiri in literas, v. g. *homo eſt animal*, poſſumus conſiderare, & reſoluere hanc propoſitionem in prędicatum & ſubiectum; poſtea ipſum hominem, & animal in literas, quibus conſtant: ergo prędicatum, & ſubiectum non ſunt ex-

tremum, in quod reſoluatur propoſitio, ergo male definitur terminus Logicus.

Reſpondeo, quod literas conſiderare non ſpectat ad Dialecticum; ſed ad Grammaticum; ideò prędicatum,& ſubiectum ſunt extremum apud Logicos;ideò veri termini Logici,vnde negantur ambæ conſequentiæ.

Quotuplex ſit terminus Logicus. Cap. II.

3 CVm terminus ex dictis ſit prędicatum, & ſubiectum propoſitionis,ſequitur etiam quod diuiſione quadam generaliſſima tot ſint termini, quot propoſitiones; quare cum aliqua propoſitio poſſit eſſe, vel mentalis; vel vocalis; vel ſcripta: mentalis ſi mente tantum percipiatur, v. g. homo eſt animal: vocalis ſi etiam ore proferatur: & ſcripta ſi inſuper calamo deſcribatur; ſequitur terminorum etiam alios eſſe mẽtales, alios vocales,alios ſcriptos.

Quare prima diuiſio termini Logici, vt ſic, eſt in mentalem,qui ſola mente concipitur,in vocalem, qui verè dicitur,& in ſcriptum,qui vlterius deſcribitur.

Terminus mentalis,alius vltimatus, alius non vltimatus; non vltimatus eſt cognitio, qua cognoſco ſolum vocem ipſam,quæ profertur. vltimatus notitia, qua cognoſcitur, & vox ipſa, & vocis ſignificatum. In vnaquaque enim voce duo ſunt cognoſcenda,vox, & vocis ſignificatum. ſi enim dicam. *homo*, Indus, qui ignoret linguam noſtram,nec vocem,nec ſignificatum percipiet, & Italus ruſticus cognoſcet ſaltem vocem ipſam.

Terminus vltimatus item eſt duplex. alius directus, 4 alius reflexus. Directus eſt ipſa cognitio, qua cognoſcitur ſignificatum vocis. Reflexus eſt cognitio,qua cognoſcens cognoſcit ſe ſcire illam vocem,& eius ſignificatum. omiſſis autem terminis ſcriptis, & mentalibus, de vocali agendum eſt, quia per vocales mentales explicantur, & ſcripti tales ſunt cenſendi, quales ſunt vocales.

Secunda diuiſio principalis eſt termini vocalis, in terminum ſignificatiuum, & terminum non ſignificatiuum. Terminus vocalis non ſignificatiuus eſt ille, qui nihil ſignificat,vt *blac. blitri*, ſignificatiuus verò, qui aliquid ſignificat, vt *homo* qui cum dicatur ſignificatiuus à ſigno, quia aliquid ſignificat, ad eius veram intelligentiam.

Notandum primò ex D. Auguſtino, ſignum externum (de quo tantum hic agitur) eſſe illud,quod prętet ſeipſum ſenſiu,etiam aliud oſtendit animo, v.g. videmus fumum, & ex fumo viſo ignem cognoſcimus adeſſe; audimus ſonum campanæ, & ex ipſo ſono nouimus concionem, & fumus,& ſonitus campanæ dicuntur ſigna.

5 Notandum ſecundo ſignum externum,vel eſſe naturale,vel voluntarium,& vtrumque poſſe eſſe:cùm in rebus; tùm in vocibus. Signum naturale eſt illud, quod ex natura ſua aliud manifeſtat; vt fumus reſpectu ignis. Signũ voluntarium eſt illud,quod aliud repræſentat,quia homines,vt talia ſigna poſuerunt; vt ramus tabernæ, qui ſignificat ibi vendi vinum,non ex natura ſua,alioquin vbicunque eſſet ramus vinum venderetur; ſed homines pro ſua voluntate poſuerunt, vt ſignum, quod vinum vendatur, ramum expoſitum. Signum naturale in rebus,eſt res,quæ ex natura ſua aliam ſignificat; vt fumus ignem. naturale in vocibus,eſt vox aliqua,quæ ex natura ſua aliud ſignificat,vt gemitus,qui ex natura ſua internas paſſiones ſignificat. Signum voluntarium in rebus, eſt res aliqua, quæ ex hominum impoſitione habet vt aliud ſignificet,vt v.g. campanæ ſonitus,qui ſignificat lectionem. Voluntarium in vocibus eſt vox,quæ ex hominum voluntate habet, vt aliud ſignificet. v.g. homo, qui ſignificat, eo quia Latini tali voce ſunt vſi ad indiuiduum naturæ humanæ ſignificandum. & huiuſmodi ſunt omnes voces articulatæ, quibus in conuictu humano vtuntur homines, omnes enim ſunt ſigna ad placitum, & voluntaria, quòd ideò omnes nationes diuerſis vtuntur vocibus ad eaſdem res ſignificandas.

Modò cum dicitur terminus vocalis ſignificatiuus intelligitur, quòd ſit vox ſignificatiua ad placitum. Quare intelligitur de ſigno tantum voluntario in vocibus, quia tantum vocibus vtimur in propoſitionibus ad dignoſcendas naturas rerum, & certum eſt,omnes res eſſe appellatas his,vel illis nominibus, quia ſic placuit nomen imponentibus, non quia voces hoc habeant ex ipſarum natura; alioquin eiſdem nominibus omnes vterentur.

Terminus ſignificatiuus diuiditur in categorematicũ, 6
& ſyncategorematicum. Categorematicus eſt ille, qui per ſe ſumptus aliquid ſignificat determinatè, & poteſt eſſe integrum ſubiectum,& prędicatum, vt *homo,animal*. Syncategorematicus(quod idem eſt ac conſignificatiuus) eſt ille, qui per ſe ſumptus non ſignificat aliquid determinatè; ſed tantum vnitus cum categorematicò facit illum aliter,ac aliter ſignificare,nec per ſe ſolum poteſt eſſe prędicatum,vel ſubiectum,v. g. *omnis, aliquis*, qui cum nihil determinatè ſignificent nequeunt eſſe ſubiecta, vel prędicata; niſi dicatur *omnis homo, aliquis equus*, quo caſu faciũt homo ſignificare pro omni ſuo indiuiduo,& equus pro aliquo tãtum indiuiduo, ex quo caſu patet terminum ſyncategorematicum non eſſe ſimpliciter terminum; ſed quatenus ei vnitur categorematicus.

Terminus categorematicus poteſt diuidi in terminum incomplexum, & complexum. complexus eſt ille,qui cõſtat pluribus partibus, quarum ſingulæ retinent idem ſignificatum ſimul ſumptæ, ac ſumptæ ſeorſim, vt *homo iuſtus*. Incomplexus eſt, cuius partes per ſe ſumptæ non ſunt ſignificatiuæ, vel ſaltem non idem ſignificant, ac ſimul ſumptæ, vt *homo Dominus*. quando vero terminus conſtat ex pluribus, quæ ſimul ſumptæ idem ſignificant, ac quælibet ipſarum ſumpta ſeorſim, etiam eſt dicendus terminus incomplexus.v.g. *Marcus Tullius Cicero*.

Secundò diuiditur in terminum finitum, & infinitum; 7
finitus,qui rem determinatam ſignificat,vt *Homo;Petrus*, & infinitus,qui non ſignificat rem determinatam, vt *non homo*,qui eſt aptus dicere omnia, pręter hominem.

Tertiò diuiditur in terminum ſingularem, & communem. Singularis eſt,qui vnum ſolum ſignificat,vt *Petrus*, vel plura ſimul ſumpta vt *populus*. communis, qui de pluribus poteſt prędicari ſeorſim ſumptis, vt *animal, homo*, &c.

Terminus communis diuiditur primò in tranſcendentem,& non tranſcendentem, tranſcendens eſt, qui habet determinatam ſignificationem, & non conuenit omnibus,vt *homo*; *Deus* &c.

Secundò communis non traſcendens diuiditur in vniuocum,æquiuocum,& analogum. Vniuocus eſt,qui plura ſignificat,quatenus quid vnum,vt *animal,homo*, homo enim ſignificat omnes homines, quatenus ſunt quid vnũ nomine,& ſubſtantia. Vnde Ariſtoteles ait,*Vniuoca eſſe, quorum ſubſtantia eſt eadem, & idem nomen*.

Æquiuocus eſt,qui ſignificat plura,quatenus plura sũt, 8
eodem tamen nomine ſignificata,vt, v.g. *Canis*, qui dicitur de terreſtri, cęleſti, & marino, & tamen ſubſtantia eſt diuerſa. Vnde ab Ariſtotele æquiuoca definiuntur, eſſe *illa quorum ſubſtantia eſt diuerſa, & idem nomen*. Analogus eſt, qui ſignificat plura quatenus tamen habent aliquam analogiam ad inuicem, quæ triplex eſt, proportionis, attributionis,& mixta ex vtraque. Analoga proportionis ſunt,quæ ſignificant vnam quandam naturam, quæ in pluribus reperitur; ſed tamen data proportione, ad inuicem, v. g. ratio ſubſtantiæ reſpectu Dei, & creaturarum in omnibus reperitur; ſed perfectiori modo in Deo. Analoga attributionis ſunt illa, quæ ſignificant vnam quandam formam,quæ formaliter ſolum reperitur in vno, & in cęteris dicitur extrinſecè per ordinem, vel ſimilitudinem,v. g. *ridere* dicitur de homine, & de prato; ſed propriè de homine, de prato per quandam ſimilitudinem, *Nero* dicitur de Imperatore Romano,& de quolibet homine crudeli; ſed propriè de Imperatore, de cęteris per quandam ſimilitudinem, *ſanum* dicitur de animali propriè,de medicina,vrina,pulſo per ordinem ad illud. Et de his analogis dicitur analogum ſimpliciter prolatum ſtat pro principali ſignificato. ſic *riſus* ſimpliciter prolatus intelligitur de homine, non de prato vt ex authoribus probæ notæ per benè oſtendit Nouarinus *lib. 4. axiomatum num. 749. & 750.* hæc analoga dicuntur etiam ab aliquibus analoga impropria; & analoga proportionis vocantur,analoga propriè. Analogia mixta, tunc dicitur,quando analoga vtramque rationem includunt, ſcilicet quod forma reperiatur in omnibus ſignificatis,ſeruata quadam proportione; & cętera etiam dicantur per ordinem ad principale ſignificatum, vt *ens* reſpectu ſubſtantiæ, & accidentis; vt diximus enim in ſubſtantia, &, in accideote reperitur ratio entis, & tamen accidens dicitur ens in ordine ad ſubſtantiam. primum genus analogorum dicitur

ètiam ab vno. ſecundum ad vnum, tertium ab vno ad vnum. plura circa hanc materiam, quæ non eſt adeo facilis, vt apparet, in Antepręįdicamentis.

9 Circa terminum æquiuocum, & analogum hoc obſeruandum. poſſe eſſe vniuocos; ſi ad vnum determinentur ſignificatum, v. g. *Canis*, qui vt ſic eſt terminus æquiuocus; ſi dicatur *canis terreſtris* latrat, modò canis, per ly *terreſtris* redditur vniuocus, pro ſola natura canum terreſtrium. ſic ſi dicatur *homo currit*, ly *homo* ſtat pro homine viuo, non picto, ſcilicet pro homine, qui eſt terminus vniuocus; quare ex adiuncto redditur terminus de æquiuoco, vel analogo, vniuocus, & ſic de cęteris. ex quo apparet de quibus analogis dixerit Ariſtoteles, *Analoga eſſe, quorum nomen idem, & ſubſtantia per nomen ſignificata, nec omninò eadem, nec omninò diuerſa*. Vix enim, hæc definitio poteſt aptari analogis attributionis; quod ideò aliqui hoc genus analogorum reducunt ad æquiuoca, vt ſuo loco dicetur fusè.

Terminus ſingularis diuiditur in collectiuum, determinatum, vagum, & ex ſuppoſitione. Collectiuus qui plura ſignificat coniunctim ſumpta; vt *Roma, Populus*. Determinatus, qui rem determinatam, vt *Petrus*. Vagus, qui ſignificat vnum; ſed indeterminatè, vt *aliquis homo*. Ex ſuppoſitione, qui licet multis poſſit conuenire; tamen facta aliqua ſuppoſitione ſignificat tantum vnum, v. g. ſupponamus Petrum vnum tantum habere filium; *filius Petri*, vnum tantum ſignificat, qui termini dicuntur ſingulares in ſupponendo, communes in ſignificando.

10 Quartò diuiditur terminus categorematicus in concretum, & abſtractum. Concretus; qui ſignificat formam, vt in ſubiecto, vt *album*, quod ſignificat, v. g. albedinem in pariete. abſtractus, qui ſignificat ſolam formam, vt *albedo, humanitas*.

Quintò diuiditur in abſolutum, & connotatiuum. Abſolutus, qui ſignificat aliquid ad modum per ſe ſtantis, vt *homo*, & à grammaticis dicitur ſubſtantiuum. Connotatiuus, qui ſignificat formam per modum alteri adiacentis, vt *ſanus*, & à grammaticis dicitur adiectiuum. ex quo patet, quod omnis connotatiuus eſt concretus. nō vice verſa: homo enim eſt concretus; ſed non connotatiuus, immò abſolutus. eodem modo omnis abſtractus eſt abſolutus, non vice verſa; quia corpus eſt abſolutus, non tamen abſtractus.

11 Sextò terminus diuiditur in terminum primę intentionis, & terminum ſecundæ intentionis. Terminus primę intentionis eſt, qui eſt impoſitus ad ſignificandas res ipſas, vt *homo, lapis*. terminus ſecundæ intentionis, qui eſt impoſitus ad ſignificandas voces ipſas, & terminos, vt ſignificant res, v. g. *genus, ſpecies, oratio, prędicatum, ſubiectum*. quod eſt dicere ad ſignificandum id, quod, rebus tribuit intellectus illas cognoſcendo, & dicitur terminus primæ intentionis, qui ſignificat res ipſas; qui vero voces, ſecundæ intentionis; quia primò homines impoſuerunt nomina ipſis rebus, poſtea ipſis vocibus, vt aliquid recipiunt ab intellectu.

Septimò terminus comparatiuè ſumptus in ordine ad alios diuiditur in pertinentem, & impertinentem. termini impertinentes ſunt illi, qui ita ſe habent; vt nec repugnent ad inuicem, nec ſe inferant, vt *bonus*, & *doctus*: poteſt enim quis eſſe bonus; ſed non doctus, & poteſt alius eſſe vtrumque. Pertinentes ſunt illi, qui vel ſe excludunt ad inuicem, vel ſe mutuo inferunt. Pertinentes qui ſe inferunt, vel ſunt ſuperior, & inferior, inter quos ex poſitione inferioris infertur ſuperior, & ex negatione ſuperioris, negatur & inferior; vel ſunt inuicem conuertibiles, vt *rationale* & *riſibile*; vel ſynonimi, vt *veſtis*, & *indumentum*. Pertinentes, qui ſe excludunt, ſunt vel diſparati, vt *homo*, & *equus*; vel contrarij, vt *calidum*, & *frigidum*; vel priuatiui, vt *cęcus*. & *videns*; vel cōtradictorij, vt *homo* & *non homo*; vel relatiui; vt *Pater*, & *filius*.

Quid, & quotuplex ſit ſuppoſitio termini Logici.
Cap. III.

12 EXplicata natura, & numero terminorum Logicalium; reliquum eſt, vt ipſorum affectiones, ſeu accidentia conſiderentur, quæ communiter ſolent numerari ſuppoſitio, ampliatio, reſtrictio, alienatio, diminutio, & appellatio; hic de ſuppoſitione.

Suppoſitio eſt acceptio termini in propoſitione pro aliquo ſignificato, quia enim vtimur vocibus in conuictu humano loco conceptuum, quos non poſſumus, niſi medijs vocibus, & nominibus prodere, ideo terminum ſupponi, eſt conſtitui in propoſitione pro aliquo ſignificando, quod alioquin vtens termino, intendit pro illo terminum ſubſtituere. Vnde Toletus aiebat ſuppoſitionem eſſe vſum termini, vel pro ſe, vel pro ſuo ſignificato, v. g. dico Philoſophus eſt Gręcus. ſuppoſitio huius termini, *philoſophus*, eſt quod ſignificet Ariſtotelem, ad quem ſignificandum vtor nomine, alioquin etiam alijs communi: ecce quid ſit ſuppoſitio.

Suppoſitio primò diuiditur, in materialem, formalem, & mixtam. Formalis in propriam, & impropriam. Propria, in ſimplicem, & perſonalem. Perſonalis, in diſcretam, & communem. Communis, in accidentalem, & naturalem. Perſonalis communis adhuc diuiditur in diſtributiuam, copulatam, determinatam, & confuſam. Diſtributiua in ſimpliciter, & cum exceptione, & in diſtributiuam pro ſingulis generum, & pro generibus ſingulorum.

Suppoſitio materialis eſt, quando terminus ſupponitur pro ſeipſo, non pro re ſignificata, v.g. *homo* eſt nomen. 13

Suppoſitio formalis eſt quando terminus ſumitur pro re ſignificata vt *homo* eſt animal, & dicitur formalis; quia ſignificatio, ad quam inuenta ſunt nomina, eſt veluti forma in vocibus, & nominibus, quæ ipſa determinat, cum alioquin ſint apta ad aliud ſignificandum, ſi ad aliud eſſent impoſita.

Suppoſitio mixta eſt acceptio termini, & pro ſe ipſo materialiter, & pro aliquo ſignificato, vt ſi dicamus *nomen* eſt vox; conuenit enim ei eſſe vocem, quatenus eſt nomen, materialiter, & quatenus vt nomen dicitur de cęteris nominibus, quæ etiam ipſa ſunt vox; vnde quodammodò etiam ex parte ſignificati videtur ſupponi. alij aliter explicant hanc ſuppoſitionem; ſed parum intereſt, quomodò appellas; dummodò cognoſcatur ſpectare ad ſuppoſitionem materialem, quoties non ſumitur terminus ad ſtandum pro illa re, ad quam ſignificandam homines nomina impoſuerunt.

Suppoſitio formalis propria eſt acceptio termini pro re, ad quam ſignificandam propriè adinuentus eſt, vt *riſus* pro riſu hominis.

Suppoſitio impropria formalis vice verſa eſt acceptio termini pro ſignificato metaphorico, vt *Nero* pro viro crudeli.

Soppoſitio propria ſimplex eſt, quando terminus accipitur pro ſuo ſignificato immediato, & primario, vt *homo* eſt ſpecies, homo enim primò, & immediatè ſignificat totam naturam humanam, quæ eſt ſpecies.

Propria perſonalis, quando terminus ſupponitur pro ſuo ſignificato mediato & ſecundario. vt *homo* currit, vbi 14 ly *homo* non ſupponit pro tota natura humana in communi, ſed pro aliquo particulari, hoc, vel illo, qui contineatur ſub tali natura.

Suppoſitio perſonalis diſcreta eſt vſus termini ſingularis, vel communis ſigno demonſtratiuo determinati, perſonaliter accepti, vt *Petrus* diſputat, vel *hic homo* diſputat (dicitur perſonaliter accepti; nam aliquando poteſt ſupponi ſimpliciter pro ſuo ſignificato immediato, vt *Petrus* eſt indiuiduum.)

Perſonalis cōmunis tunc eſt, quando terminus communis ſupponitur pro omnibus ſuis inferioribus, v. g. omnis *homo* apperit ſcire: vbi ly *homo* ſtat pro omnibus ſuis inferioribus: non pro aliquo tantum, nec pro natura tantum in abſtracto.

Suppoſitio communis accidentalis eſt acceptio termini pro omnibus inferioribus; ſed tantum pro eo tempore, quod importatur per copulam, v.g. omnis *homo* mouetur, vbi ly *homo* ſtat tantum pro hominibus actu, qui ſunt, non pro pręteritis, vel futuris.

Communis naturalis eſt acceptio termini communis pro omnibus ſuis inferioribus pro omni tempore, vt *homo* eſt animal, & hoc ſemper eſt verum in omni materia neceſſaria.

Suppoſitio perſonalis diſtributiua eſt acceptio termini 15 communis pro omnibus ſuis inferioribus, & ſimul, & etiā ſeorſim ſumptis, vt omnis *homo* eſt animal.

Copulata tunc eſt, quando terminus communis ſupponitur pro omnibus inferioribus; ſed ſimul ſumptis; vt *A-*

poſtoli ſunt duodecim; non enim valet Petrus, & Ioannes ſunt Apoſtoli, ergo duodecim.

Determinata tunc eſt, quando conuenit omnibus; ſed diſiunctiuè, & ſeorſum ſumptis, vt aliquis *homo* currit; conuenit enim vel huic, vel illi, diſiunctiuè; verificatur tamen de aliquibus determinatis, qui verè currunt.

Confuſa tunc eſt quando conuenit quidem omnibus inferioribus ſub diſiunctione; ſed non determinatè de aliquo; ſed de omnibus ſeorſim ſumptis, non ſimul; vt v.g. ad ſcribendum requiritur *calamus*; ly *calamus* ſupponitur pro omni calamo non ſimul; ſed ſeorſim, vel iſte, vel ille; ſtatit de nullo determinatè; ſed tamen quilibet ſeorſim ſit neceſſarius, at in ſuppoſitione neceſſaria ſupponebatur pro aliquo determinatè ſeorſim, & de illo, qui verè currebat.

Diſtributiua ſimpliciter eſt, quando terminus ſupponitur abſq; vlla exceptione & limitatione, vt *homo* eſt animal, ly *homo* diſtribuit ſimpliciter. Cum exceptione, eſt quando terminus communis ſumitur pro omnibus, aliqua tamen intellecta exceptione, v. g. omne *animal* fuit in arca Noè, excipiuntur aquatilia, & ea, quæ ex putri generantur.

Diſtributiua pro ſingulis generum, eſt, quando terminus communis intelligitur de omnibus indiuiduis ſibi ſubiectis; vt *homo* eſt animal. Pro generibus ſingulorum, tunc eſt, quando terminus communis non explicatur de omnibus indiuiduis; ſed de omnibus generibus, & ſpeciebus: per genera intelligunt Philoſophi omnes ſpecies. & naturas vniuerſales: per ſingula verò; indiuidua, quæ ſub ſpeciebus continentur, v. g. omne *animal* fuit in Arca Noè, ly *animal* ſupponitur non pro ſingulis generum, quaſi quod pro omnibus indiuiduis; ſed pro generibus ſingulorum, & pro omnibus ſpeciebus, & generibus Animalium.

Hę ſunt principaliores ſuppoſitiones terminorum, quæ ſolent circumferri in ſcholis; & ſi quæ aliæ ad has reducentur, ex ſolo nomine ab his diſcrepabunt.

Quomodo dignoſcenda, & explicandæ ſuppoſitiones terminorum. Cap. IV.

16 TOletus *lib. 2. cap. 3. ſuæ introductionis* & Fonſeca *lib. 8. inſtitut. Dialect. à cap. 2.* multa dicunt, vt aliquas regulas tradant ad cognoſcendas varias ſuppoſitiones terminorum. Tamen vt omnem prolixitatem euitemus. Primò obſeruandum eſt, ſtatim ac aliqua propoſitio ſe ſe offert, in qua adſit terminus, qui poſſit pro pluribus ſupponi, quinam ſit alius terminus, cui copulatur, quo expenſo facilè erit dignoſcere ſuppoſitionem termini prędicti, v. g. affertur hæc propoſitio, *animal eſt genus*. ſcio animal pro pluribus poſſe ſupponere; video prędicatum eſſe terminum ſecundæ intentionis, quod nullo pacto poteſt verificari, nec de ſpeciebus animalis, nec de indiuiduis, ergo cognoſco non poſſe ſupponere perſonaliter, ergo debet ſupponere ſimpliciter, & pro natura vniuerſali animalis; alioquin propoſitio eſſet falſa.

Obſeruandum ſecundò variari ſuppoſitionem terminorum multoties ob varia ſigna, quibus ſolent pręnotari, quorum aliqua ſunt nomina, aliqua aduerbia, aliqua affirmatiua, aliqua negatiua, v.g. *omnis* homo; *aliquis* homo, *ſemper*, *nunquam*: quare, & hæc erunt aduertenda, vt cognoſcatur ſuppoſitio terminorum, quæ cognitio (vt vno verbo dicam) magis ex aliqua experientia, quam ex certis regulis acquiri poteſt; ideò in his non moror.

Circa reſolutionem terminorum certum eſt reſolutio-
17 nem aliud non eſſe, quam quandam explicationem termini communis, qui ſupponitur pro pluribus, ad videndum, an propoſitio ſit vera, nec ne, v.g. *omnis homo* eſt animal, poſtquam aliquis cognoſcit ly *omnis homo* ſupponere perſonaliter pro omnibus indiuiduis; reſoluit eundem terminum, ſcilicet illum explicat iuxta illum ſenſum, ſecundum quem eſt ſuppoſitio, vt videat, an ſit vera illa propoſitio, necne.

Dicitur autem communiter fieri reſolutio aſcenſu, & deſcenſu: aſcenſu aſcendendo à particularibus ad vniuerſale, v. g. ad explicandam prędictam propoſitionem vti poſſumus aſcenſu; hic homo eſt animal, & hic homo eſt animal, & ſic de cęteris; ergo omnis homo eſt animal: deſcenſu verò fit vice verſa deſcendendo ab vniuerſali ad minus vniuerſale; vel ad ſingularia, v.g. omnis homo eſt animal; ergo & iſte homo eſt animal, & iſte eſt animal, & ſic de cęteris; ergo omnis homo eſt animal; & huius aſcenſus & deſcenſus, quatuor ſunt ſpecies, Copulatiuus, diſiunctiuus, copulatus, & diſiunctus. Copulatiuus fit per particulam, &, copulatiuè acceptam, ſcilicet iungentem plures propoſitiones ex eodem prędicato, & inferioribus, de quibus explicatur terminus communis, v.g. omnis homo eſt animal; ergo iſte homo eſt animal, & iſte eſt animal, & ille eſt animal &c. quare hoc aſcenſu, & deſcenſu copulatiuo reſoluuntur termini ſupponentes diſtributiuè.

Copulatus fit per particulam, & copulatim acceptam, ſcilicet iungentem omnes partes, pro quibus ſupponit terminus communis eidem prędicato, ita quod formetur vnica propoſitio, v. g. omnes Apoſtoli ſunt duodecim; ergo & Petrus, & Paulus, & Ioannes, & cęteri ſunt duodecim. Hoc aſcenſu, & deſcenſu reſoluuntur termini ſupponentes collectiuè, vt in exemplo allato.

Diſiunctiuus fit per particulam *vel* diſiunctiuè acceptam, ita tamen, vt coniungat varias propoſitiones ex inferioribus pro quibus ſupponitur terminus communis, ex eodem prędicato, v. g. aliquis homo eſt iuſtus; ergo vel iſte homo eſt iuſtus; vel ille eſt iuſtus; vel hic, & ſic de cęteris: quo aſcenſu, & deſcenſu reſoluitur terminus ſupponens determinatè, vt in exemplo allato.

Diſiunctus fit per particulam *vel* diſiunctè acceptam, 18
ſcilicet coniungentem plures partes eidem prędicato, vnicam conſtituentem propoſitionem, ver. g. aliquis calamus eſt neceſſarius ad ſcribendum; ergo vel ille, vel iſte, vel hic eſt neceſſarius; vndè tali aſcenſu, & deſcenſu reſoluuntur termini ſupponentes confusè.

Verum circa huiuſmodi reſolutionem obſeruandum primò omnem terminum communem, qui poteſt reſolui aſcenſu, poſſe & deſcenſu; quia vel poſſumus incipere ab inferioribus perueniendo ad ſuperius, quod eſt aſcendere: vel incipere à ſuperiori tendendo ad inferiora, quod eſt deſcendere, ex dictis. attamen aſcenſu vti ſolent ad indagandam veritatem propoſitionis, deſcenſu ad falſitatem.

Obſeruandum ſecundò, quando ad indagandam veritatem alicuius propoſitionis vniuerſalis reſoluitur terminus ſupponens diſtributiuè; neceſſe eſſe, vel enumerare omnia inferiora, vel ſaltem principaliora; & relinquere ea, de quibus ſit certum eſſe eiuſdem naturæ cum enumeratis dicendo, & ſic de cęteris; ergo. ratio eſt, quia, vt propoſitio vniuerſalis ſit falſa, ſatis eſt falſitas vnius particularis; quòd ideò ad oſtendendam falſitatem ſtatim, ac reperitur vna falſa, in ea ſiſtendum eſt; quia propoſitiò falſa eſt. vt in hoc exemplo, omnis homo eſt animal, ſi deſcendendo vnum reperiretur falſum, iam eſſet falſa: at aſcendendo omnia inferiora ſunt enumeranda, vt cenſeatur vera vniuerſalis.

Cęterum attulimus prędictos quatuor aſcenſus, & de- 19
ſcenſus; quia ſic communiter ſolet in ſcholis; nam alioquin poſſemus dicere duplicem tantum eſſe aſcenſum, & deſcenſum, ſcilicet copulatiuum, & diſiunctiuum, qui tamen dupliciter fieri debeant, prout patitur ſuppoſitio termini: non enim video, cur non poſſit appellari deſcenſus, vel aſcenſus copulatiuus, quando fit reſolutio termini ſupponentis collectiuè; ſed potius debeat dici, copulatus: quę enim differentia ex vi nominis inter copulatum, & copulatiuum? & idem dici poteſt de diſiunctiuo, & diſiuncto, quòd etiam diſiunctus ſit diſiunctiuus, quitamen alio modo fiat, quia ſic patiatur terminus, qui eſt reſoluẽdus, cum ſit terminus ſupponens confusè. Ex his patet ſolos terminos communes ſupponentes perſonaliter pati reſolutionem per aſcenſum, & deſcenſum, quia ſolum termini communes ſupponentes perſonaliter habent plura inferiora, de quibus poſſunt intelligi in propoſitionibus.

Quid ſit ampliatio, & cęterę affectiones terminorum. Cap. V.

AMpliatio eſt extenſio termini à minori ad maiorem ſuppoſitionem; quando namque terminus ſupponit ſolum pro tempore principali, quod importatur per copulam; dicitur habere ſuum ſtatum, vt ſedens diſſerit, ſolum intelligitur de pręſentibus, qui ſedent, quod diſſerant: quando verò extenditur etiam ad prętereitos, vel ad

futuros,

futuros,tunc dicitur terminus ampliari, v.g. Auarus appetit pecuniam,omnis homo moritur, ly *auarus* extenditur ad auarum præſentem,præteritum,& futurum, ly *homo* ad præſentes,& futuros, dicuntur termini ampliati.

20 Reſtrictio vice verſa eſt coarctatio termini à maiori ad minorem ſuppoſitionem; quod fit primò per interpoſitionem orationis,v.g. omnis homo eſt moriturus; addatur *qui eſt viuus*, eſt reſtrictio termini. Secundo per applicationem ſubſtantiui inferioris, v.g. Animal homo diſputat. Tertio per applicationem adiectiui, vt paries albus diſgregat viſum. Quarto per adiectionem caſus obliqui, vt, omnis doctrina S. Tho. eſt clara: his igitur modis dicuntur termini reſtringi.

Alienatio eſt translatio termini à propria ad impropriam, ſeu metaphoricam ſignificationem, v. g. ſi dicatur vulpis pro Herode.

Diminutio eſt detractio partis ſuppoſitionis termini, ver. g. dicatur Æthiops eſt albus, intelligitur de omnibus partibus Æthiopis, ſi dicatur eſt albus ſecundum dentes, ly *ſecundum dentes* detrahit cęteras partes pręter dentes; ne intelligantur illo termino, quo alioquin erant incluſæ.

Appellatio eſt applicatio ſignificati formalis vnius termini ad alium;quare idem eſt appellatio, ac denominatio, v.g.ſi dicatur,Petrus eſt Logicus magnus, ly *magnus* dicitur appellare Logicum, quia ſuper ipſum non ſuprà Petrũ cadit quod ſit magnus. ſi verò dicatur, Petrus Magnus eſt Logicus,tunc ly *magnus* dicitur appellare Petrum,quia ipſi tribuitur ſignificatum formale *magni*, vt de ſe patet.

Ex omnibus his terminorum accidentibus fieri poſſunt multa argumenta vitioſa; & his maximè ſolent vti ſophiſtæ;ideò maximè ſunt aduertenda,præcipuè vero ſuppoſitiones,v.g.ſi dicatur,homo eſt ſpecies; tu es homo; ergo tu es ſpecies: ecce conſequentia falſiſſima; quia homo in prima propoſitione ſupponit ſimpliciter, in ſecunda perſonaliter,vnde non ſaluatur eadem ſuppoſitio;ideo euadit conſequentia falſa, & ſic de cęteris:qui plura vult de hac materia videat Toletum *locis citatis*.

21 Hic aliqui afferunt explicationem rudem ſaltem quinque prędicabilium, & decem prędicamentorum, eo quia in hac prima parte introductionis agatur de terminis in ordine ad dirigendam primam operationem in conficienda optima definitione, vt diximus in proœmio, & ad veram definitionem apprehendendam maximè deſeruit cognitio prędicabilium,& prędicamentorum. Verum cum de his omnibus habendi ſint integri tractatus poſt introductionem non eſt cur hic prolixitatem affectemus, maximè cum introductio Logicę non ſit extra Logicam, ſed quædam pars eiuſdem facilior vt diximus in proœmio; quare in hac prima parte ſolum reſtat,vt aliquid dicamus de ipſa definitione, in ordine ad quam de terminis actum eſt, neque alius occurret aptior locus.

Quid, & quotuplex ſit definitio. Cap. VI.

EX Ariſtotele 2.*poſter.cap.*10. *Definitio eſt Oratio explicans ipſum quod quid eſt rei*, vel eſt oratio, qua explicatur, & declaratur eſſentia, & quidditas rei; vocat enim Ariſt. quidditatem quod quid rei. quare definitio nequit eſſe vnica vox; ſed oratio conſtans ex pluribus vocibus, ſicut etiam ſunt plures formalitates, quæ in vnaquaque re continentur eſſentialiter, & ſunt per definitionem explicandæ v.g. *homo eſt animal rationale*.

Et quoniam tam voces, quibus vtimur ad explicandas res, quam res ipſæ ſignificatæ ſuam habent naturam;hinc definitio prima ſui diuiſione diuiditur in definitionem nominis,& definitionem rei. Definitio nominis eſt quando explicatur natura nominis, non quoad rem ſignificatam; ſed quoad materiale ſignificatum ipſius nominis, conſiderando,vel ethymologiam ipſius,vel literas,quibus conſtat &c. v. g. Theologia eſt ſermo de Deo: definitio rei, eſt oratio, qua explicatur natura, & quidditas rei per nomen ſignificatæ,verb.grat.in allata,*homo eſt animal rationale*.

22 Definitio rei triplex aſſignatur,eſſentialis, accidentalis, ſeu deſcriptina, & cauſalis. Eſſentialis eſt illa,quæ explicat puram eſſentiam rei aſſignando genus proximum rei, & vltimam differentiam, vt, homo eſt animal rationale; in qua rationale eſt vltima differentia ſpecifica hominis, animal eſt genus magis proximum: at, viuens, corpus,ſubſtantia,ſunt genera remota. verum quidem quòd ſi aſſignarētur enumerando etiam genera remota, dummodo aſſignetur differentia vltima, eſt etiam definitio eſſentialis; non tamen adeò propria, ac quandu aſſignatur tantum genus proximum cum ipſa differentia vltima.

Accidentalis, ſeu deſcriptiua eſt illa,in qua non explicatur vera,& ſola natura rei; ſed etiam accidentia, vt homo eſt animal implume, bipes &c. et ad hanc reducuntur omnes deſcriptiones & orationes Oratorum; Poetarum, &c.quæ aliquo pacto explicant aliquam rem.

Cauſalis eſt,quæ traditur per cauſas rei. Vnaquæq; autem res quatuor habet cauſas, materialem, ex qua conſtat,vt ſtatua fit ex ligno,tanquam ex materia; formalem, & eſt ipſum eſſe rei,v.g. imago ſtatuæ; efficientem, à qua ſtatua efficitur,ſcilicet artificem;& finalem, ſcilicet finem propter quem ſtatua effecta eſt. quoties ergo explicatur aliqua res,aſſignando vel omnes cauſas,vel aliquas, dicitur definitio cauſalis; vt v.g. ſi dicamus, homo eſt quoddam compoſitum factum à Deo ex corpore. & anima rationali ad æternam beatitudinem, eſt definitio cauſalis per quatuor ſui cauſas, vt patebit conſideranti. Verum quidem eſt,quòd definitio,quæ aſſignatur per cauſam materialem,& formalem ſimul,vocatur etiam eſſẽtialis, quia materia,& forma ſunt partes intrinſecę,non minus ac genus,& differentia, quòd ideo aliqui volunt tunc non eſſe dicendam cauſalem, ſed quæſtio de nomine parum curanda.

Quomodo definitio ſit inueſtiganda. Cap. VII.

DVplex modus ſolet aſſignari inueſtigandi rei definitionem, ſcilicet per diuiſionem, & per reſolutionem. 23 Per diuiſionem fit, poſita re, quam definire intendimus in ſuo prędicamento, diuidimus ſupremum illud genus, donec deueniatur ad vltimam differentiam, quæ conueniat ita rei, quam definire intendimus, vt illi ſoli conueniat,& illam diſtinguat à quacunque alia, v.gr. definire volo hominem,ſtatuo illum in prędicamento ſubſtantiæ; quia in ſubſtantia conuenit cum alijs, diuido ſubſtantiam in corpoream,& non corpoream; quia cum alijs conuenit in eſſe corpoream; diuido corpoream in animatam,& non animatam; quia etiam alia ſunt animata, quæ non ſunt homo: diuido ſubſtantiam animatam in ſentientem, & non ſentientem; quia in eſſe ſentientem homo conuenit cum alijs, diuido in rationalem,& irrationalem, & quia video in eſſe rationali differre à cęteris omnibus, quæ non ſunt homo,habeo hominem eſſe ſubſtantiam corpoream, viuentem,ſentientem,rationalem, quia verò in vltimo genere continentur omnia ſuperiora pono ſolum vltimum genus cum ſua differentia, & dico *homo eſt animal rationale*, & ecce optimam definitionem inuentam per diuiſionem. & ſic pręſtandum de cęteris.

Per reſolutionem fit aſcendendo ab inferioribus ad ſuperiora; ſcilicet conſiderando in quibus indiuidua alicuius ſpeciei ad inuicem differant, in quibus conueniant,&, relictis ijs,in quibus differant, aſſumantur ea tantum, in quibus conueniunt omnia: & ſic erit inueſtigata definitio, v.g. video indiuidua hominis differre in eſſe album, doctum,ſanum,cõuenire verò in eſſe animal rationale,cognoſco hanc eſſe naturam hominis, & ſic dico, *homo eſt animal rationale*,& idem eſt dicendum de cęteris: ſi verò ſit definiendum aliquod genus; videndum in quo conueniant omnes ſpecies, in quo differant,& id, in quo conueniunt erit natura, & quidditas generis: & dicitur facta per reſolutionem;quia mente reſoluo rationes,& quidditates,quæ reperiuntur in re, cuius definitio inueſtigatur. Primus tamen modus eſt certior, & facilior; nam in hoc ſecundo facile erit ponere aliquod genus ex remotis loco generis proximi quod non accidet, ſi fiat per diuiſionem vt ex dictis patet. vnde eſt optimus modus.

Quænam ſint regulæ bonæ definitionis. Cap. VIII.

24 CIrca regulas bonę definitionis, Prima eſt,vt definitio ſit clarior definito, alioquin non explicaret naturã definiti, quare non ſunt approbandæ definitiones metaphoricæ,vt ſomnus eſt mortis imago.

Secunda;vt conuertatur cum definito;ita quod,de quo prędicatur definitum,prędicetur & definitio, & è contra; quare ex hac regula mala eſſet hæc definitio, *homo eſt ſub-*

ſtantia corporea; quia non conuertitur cum definito, ſcilicet, cum homine; cum etiam Leo ſit ſubſtantia corporea.

Tertia regula; bona definitio non debet eſſe neque ſuperflua, neque diminuta; ſed ea omnia, & ea ſola verba continere; quæ ſunt neceſſaria ad explicandam naturam definiti.

Circa modum argumentandi à definitione hoc vnum obſeruandum, quod cum bona definitio debeat conuerti cũ definito, quidquid affirmabitur, vel negabitur de vno, affirmari, & negari poterit etiam de altero, & de quo affirmabitur, aut negabitur vnum, poterit etiam affirmari, & negari alterum.

Quoad modum loquendi, ſi quæratur, quæ definitio ſit, reſpondendum nominis, vel rei; ſi rei, eſſentialis, vel cauſalis; vel deſcriptiua. Si quæratur qualis ſit, bona; vel mala.

Et hæc ſatis ſint pro prima parte introductionis; cętera enim quæ poſsēt deſiderari ad primam operationem dirigendam, in ipſa Dialectica tradentur, hic tantum faciliora, & quæ manuducant ad ea capienda, vt diximus in procemio.

Secunda Pars, quæ eſt de Propoſitione.

Quid ſit nomen, Verbum, & Oratio, Caput Primum.

25 VT dictum eſt, ſecunda operatio intellectus, ad quam dirigendam tractatur hæc ſecunda pars introductionis, eſt affirmatio, & negatio, quæ cum Enunciatio; ſeu propoſitio quædam ſint, & propoſitiones tanquam ex partibus conſtent nomine, & verbo, & ſint, quædã oratio; Ideo primum caput huius ſecundæ partis ponimus de Natura nominis, verbi, & orationis.

Nomen ex Ariſtotele eſt *vox ſignificatiua ad placitum ſine tempore, cuius nulla pars ſeparata ſignificat, finita, & recta.*

Dicitur primò *vox* ad excludenda ſigna realia (de quibus ſupra) quæ etiam ſunt ſignificatiua, vel naturaliter, vel ad placitum, ſed non ſunt voces.

Dicitur ſecundò *ſignificatiua ad placitum*, per quod excluduntur etiam voces, quæ nõ ſunt ſignificatiuæ, vt *blac*, ver. g. & etiam voces, quæ ſunt ſignificatiuæ, ſed naturaliter, vt *gemitus, ſuſpiria*, quæ ſignificant internas animi paſſiones.

Dicitur tertiò *ſine tempore*, ad differentiam verbi, quod ſignificat cum tempore. Vbi aduertendum aliud eſſe ſignificare tempus; aliud connotare, ſeù conſignificare tempus; aliud ſignificare cum tempore: illud ſignificat tempus, quod eſt impoſitum ad tempus ipſum, vel partem temporis explicandam, v.g. *annus, hora, menſis*, & illud connotat, ſiuè cõſignificat tempus, quod aliquid exprimit, quod ſolet tempore aliquo determinato fieri v. g. *prandium, cœna*, & illud ſignificat cum tempore, quod ſignificat aliquid fieri, vt in tempore aliquo, & ad hoc eſt impoſitum, & hoc importatur per ly *ſine tempore*: per hanc enim particulam nomen diſtinguitur à verbo. quare licet nomen poſſit ſignificare, & connotare tempus: vt annus, prãdium, non tamen ſignificare in tempore; hoc enim proprium eſt verborum, quæ inuenta ſunt ad exprimendum, quando actiones, vel paſſiones fiant.

26 Dicitur quartò *cuius nulla pars ſeparata ſignificat* ad differentiam orationis, cuius partes etiam ſeparatæ retinent idem ſignificatum, vt patebit infrà; at non ſic in nomine, cuius partes ſeparatæ vel non habent ſignificatum vllum, vel ſaltem non idem quod habebant vnitæ.

Dicitur *finita*, ad excludendas voces infinitas, quibus ſcilicet præponitur particula *non*, vt *non homo*, quia cum nihil certi ſignificent, non ſunt dicenda nomina ſimpliciter, ſed potius negationes nominum.

Aduertendum eſt autẽ nomen non reddi infinitum per particulam *non*, quando eſt negans, quando ſcilicet cadit ſupra copulam prædicati cum ſubiecto. V.g. *Petrus non eſt albus*, neque quando eſt priuans, quando ſcilicet tollit formam à ſubiecto apto, relinquens ipſum ſubiectum, vt *homo non videns*; ſed ſolum quando eſt infinitans, ſcilicet, negat totum id ſupra quod cadit, & relinquens, vt poſſit eſſe omnia, vt *non homo non leo* &c.

Aduertendum ſecundò ideo ſola nomina, & verba finita hic conſiderari, quia hæc ſola propriè deſeruiunt Logico, qui debet tradere modum explicandi rectè internos conceptus ad dirigendas operationes intellectus, & conceptus interni, ſunt certi, & determinati, ergo non multum curandum de vocibus infinitis, quæ nihil certi ſignificant. Tamen, & de illis aliquas regulas tradidit Ariſt. ſi quando adhibeantur in propoſitionibus, vt ſuo loco videbimus.

Dicitur vltimò, *recta* ad excludendos caſus obliquos, qui à Logicis non dicuntur nomina; ſed caſus nominum: quare ſolum nominatiuum hic conſiderat Logicus, ex quo tanquam ex ſubiecto, vel prędicato per ſe formatur propoſitio.

Verbum ſic definitur *eſt vox ſignificatiua ad placitum cum tempore, cuius nulla pars ſeparata ſignificat, finita, & recta, & earum, quæ de altero dicuntur, nota*. Omnes particulæ patent in definitione nominis, pręter duas vltimas.

Dicitur igitur *recta*, non quia omnes propoſitiones debeant eſſe de tempore prędenti, (quod hic intelligitur per ly *recta*, ſicut enim in nomine ſolum nominatiuus dicitur caſus rectus, cęteri caſus obliqui: Ita in Verbo ſolum tempus prędens dicitur rectum, prętenitum vero, & futurum tempus obliquum) ſed quia propoſitiones de prętenito, vel futuro intantum habent veritatem; inquantum ſunt veræ aliquando reductæ ad tempus prędens, ver.g. *Petrus fuit albus*, eſt vera quia aliquando fuit vera hæc, *Petrus eſt albus*, & ſic de cęteris. 27

Dicitur tandem, *& eorum, quæ de altero dicuntur, nota*, ſcilicet verbum eſt ſignum, per quod venimus in cognitionem, quod prędicatum inſit ſubiecto, v.g. ſi dicatur *homo eſt animal*, vbi *animal* eſt prędicatum, quod prędicatur de homine, qui eſt ſubiectum, ly *eſt* quod eſt verbum, eſt nota ſcilicet ſignum connexionis talis prędicati cum tali ſubiecto.

Oratio *eſt vox ſignificatiua ad placitum. cuius partes ſeparatæ ſignificant, vt dictio, non vt affirmatio aut negatio.*

Dicitur *cuius partes ſeparatæ ſignificant*; quia oratio conſtat ex partibus perfectis, quæ habent, & retinent ſignificatum ad differentiam nominis, & verbi, vt dictum eſt.

Dicitur, *vt dictio, non vt affirmatio aut negatio*; quia ſunt partes orationis, non oratio ipſa: at oratio ipſa eſt, quæ eſt ſignificatiua vt affirmatio, aut negatio, verb.g. *homo eſt animal*, hæc eſt integra oratio, cuius partes ſignificant; ſed non vt affirmatio, aut negatio: cęterę particulæ parent; quia ſunt ęędem, ac quæ in definitione nominis, & verbi.

Orationum alia dicitur perfecta; alia imperfecta. Perfecta eſt illa, quæ perfectum habet ſenſum vt *exi hinc*; *homo eſt animal*; Imperfecta, quæ imperfectum generat ſenſum, vt, *ſic vos non vobis*. Perfecta adhuc diuiditur in enunciatiuam, & non enunciatiuam. Non enunciatiua eſt illa, quæ licet perfectum habeat ſenſum; tamen nihil veri, aut falſi ſignificat, vt omnes orationes imperatiuæ, interrogatiuæ, &c. Enunciatiua oratio eſt illa. quæ continet verum, vel falſum, & de hac tantum curat Dialecticus, cuius eſt veritatem indagare, verb g. *homo eſt animal*, & hæc Oratio enunciatiua dicitur propoſitio, de qua poſt hac agendum eſt.

Quid, & quotuplex ſit Propoſitiò. Cap. II.

PRopoſitio eſt Oratio perfecta, in qua aliquid affirmatur, aut negatur, v. g. *homo eſt animal*, atque adeò in omni propoſitione tres ſunt termini, ſubiectum, copula, & prędicatum Subiectum eſt, quod præcedit copulam; copula eſt ipſum verbum *eſt*, quod copulat prędicatum ſubiecto, Prędicatum eſt totum id, quod ſequitur copulam, & dicitur prędicatum, quia prędicatur de toto eo, quod pręcedit copulam, vt in hac *homo eſt animal*, *homo* eſt ſubiectum; *animal* prędicatum; *Eſt* ipſa copula. quare ſubiectum, & prędicatum poſſunt conſtare ex pluribus terminis; immo eſſe poſſunt integræ propoſitiones v. g. *homo, qui eſt Sanctus, eſt dignus, vt honoretur*, in qua totum id, quod pręcedit, ſecundum *eſt* copulam principalem, eſt ſubiectum, cętera omnia ſunt prędicatum. 28

Notandum eſt tamen, huiuſmodi propoſitionem, duobus modis poſſe formari. primo, vt ſint tantum duo termini; ſcilicet ſubiectum, & copula; vt *homo eſt*, & dicitur propoſitio, de ſecundo adiacente; ſecundò, vt ſint tres termini, vt *homo eſt animal*, & dicitur propoſitio de tertio adia- 29

adiacente: quia ſcilicet ſubiecto adiacet aliquid tertiò loco. immò etiam quando propoſitiones ſunt, ex cæteris verbis pręter *ſum, es, eſt,* dicuntur de tertio adiacente virtualiter v.g. homo currit, quia hæ propoſitiones reſoluuntur per *ſum, es, eſt,* in tres terminos, v. g. *homo eſt currens*. vnde ly *currens* virtute continebatur in currit, & ſic de cæteris verbis adiectiuis.

Propoſitionum, alia eſt ſimplex, ſiuè categorica, in qua aliquid ſimpliciter affirmatur, aut negatur, *vt homo eſt animal, homo non eſt lapis*, alia compoſita, ſiue hypotetica: in qua aliquid enunciatur, ſed ſub conditione, aut diſiunctione, aut coniunctione, vt *ſi Sol lucet, dies eſt*.

Quæ propoſitio, ſiuè ſimplex, ſiuè hypotetica, vel eſt de ineſſe tantum, vel eſt modalis: illa dicitur de ineſſe tantùm, quando ſolum ſignificatur connexio, & habitudo prędicati ad ſubiectum, vt *homo eſt animal*. Illa verò dicitur modalis, quæ etiam dicit modum, quo prędicatum ineſt ſubiecto, v.g. *homo neceſſariò eſt animal*. Hic tantum agimus de categorica, de ineſſe; poſtea agemus, de categorica modali.

30 In omni propoſitione categorica duo poſſumus conſiderare, formam, & materiam: forma eſt, quantitas, & qualitas ipſius. Quantitas eſt, quod ſit propoſitio vniuerſalis, vel particularis, vel indefinita, vel ſingularis. illa propoſitio dicitur vniuerſalis, cuius ſubiectum eſt notatum ſigno vniuerſali, *omnis, nullus, quilibet,* &c illa eſt particularis, cuius ſignum eſt particulare, vt *quidam, aliquis,* &c. illa eſt indefinita, cuius ſubiectum eſt commune, & nullo notatur ſigno, vt *homo eſt animal*, quæ in materia neceſſaria æquiualet vniuerſali, vt *homo eſt animal*, idem valet, ac *omnis homo eſt animal*; in materia contingenti idem valet, ac particularis, vt *homo eſt albus*, idem eſt, ac *aliquis homo eſt albus*. Singularis eſt, cuius ſubiectum, vel notatur ſigno ſingulari ver. g. *hic homo currit*; vel eſt perſona determinata, vt *Petrus currit*. Et ſemper quantitas propoſitionis attenditur, penes ſubiectum, non prędicatum, quare hæc eſt vniuerſalis. *omnis homo eſt aliquod animal*, licet prędicatum ſit particulare.

Qualitas eſt in propoſitione affirmatio, & negatio. Item veritas, & falſitas, ſcilicet quod propoſitio ſit affirmatiua, vel negatiua; vera, vel falſa: affirmatio, & negatio, dicitur qualitas eſſentialis, quia mutata propoſitio de affirmatiua in negatiuam, vel è contra, non eſt amplius eadem. Veritas vel falſitas, dicitur qualitas accidentalis; quia ſiuè ſit vera, ſiuè falſa propoſitio remanet eadem: illa dicitur propoſitio affirmatiua, in qua aliquid affirmatur, alia negatiua, in qua aliquid negatur. Vera eſt illa, quæ affirmat rem eſſe, ſicut eſt a parte rei. Falſa, quæ affirmat rem non eo pacto, quo eſt à parte rei. Ad retinendam autem totam traditam doctrinam adeſt præſens verſus.

Quæ? Ca, vel hyp. Qualis? ne, vel af. Vn. quanta? par, in, ſin.

31 Videlicet ad quæſitum, quæ ſit propoſitio, reſpondendum eſt, *ca*, ſcilicet categorica; vel *hyp.* ſcilicet, hypotetica. ad quæſitum qualis? *ne*, ſcilicet, negatiua, vel *af.* ſcilicet affirmatiua. Ad quæſitum quanta? *vn*, ſcilicet vniuerſalis, vel *par*, ſcilicet particularis; vel, *in*, ſcilicet indefinita, vel *ſin*; ſcilicet ſingularis. Materia propoſitionis categoricæ triplex eſt, neceſſaria, quando ſcilicet prędicatum nõ poteſt non conuenire ſubiecto; vt, *homo eſt animal*; Contingens, quando poteſt conuenire, & non conuenire; vt *homo eſt doctus*; Remota, ſeu impoſſibilis, quando prędicatum nunquam poteſt competere ſubiecto, vt *homo eſt lapis*. quare materia in propoſitionibus ſumitur, penes habitudinem prædicati ad ſubiectum.

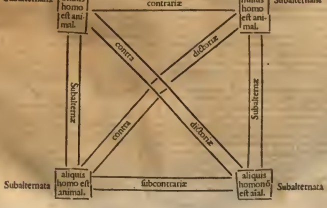
Aduertendum tamen eſt, aliud eſſe materiam propoſitionis, eſſe neceſſariam, vel contingentem, vel impoſſibilem. Aliud propoſitionem ipſam eſſe neceſſariam, contingentem, vel impoſſibilem; nam in eadem materia, neceſſaria fiet propoſitio impoſſibilis, v. g. *homo non eſt animal*, nam eſt neceſſaria: quia eſt prędicatum, quod neceſſario conuenit homini; eſt tamen propoſitio impoſſibilis; quia impoſſibile eſt, quòd vnquam ſit vera. Item ſi dicatur, *homo eſt lapis*, materia eſt impoſſibilis, & tamen propoſitio neceſſaria; & hoc valdè aduertendum.

De oppoſitione abſolutarum Propoſitionum.
Cap. III.

Explicata natura propoſitionis abſolutæ reliquum eſt, vt de accidentibus eius agamus, quæ ſunt Oppoſitio, 32
Æquipollentia, & Conuerſio. hic quærimus de oppoſitione. *Oppoſitio eſt duarum propoſitionum vtroque extremo, eodem ordine participantium, ſecundum qualitatem, vel quantitatem repugnantia.* Dicitur *vt eodem extremo participent*. ideſt, vt habeant idem ſubiectum, & idem prędicatum. Dicitur *eodem ordine* hoc eſt, vt id quod in vna propoſitione eſt ſubiectum, etiam in altera ſit ſubiectum, & quod in vna eſt prędicatum, etiam in altera ſit prædicatum; non autem è contra: requiritur etiam identitas nominis, vt ſcilicet ſit idem nomen ver. g. *Tullius ſcribit, Cicero non ſcribit*: formaliter non ſunt oppoſita: requiritur etiam, vt in vtraque propoſitione ſit eadem res ſignificata, per quod excluduntur æquiuoca, vt *canis latrat; canis non latrat*, non opponuntur, nam canis in vtraque propoſitione diuerſa ſignificat; requiritur etiam vt ſit idem tempus, ſic non opponuntur propter variationem temporis. *Petrus eſt albus, Petrus non fuit albus.*

Dicitur *ſecundum qualitatem, vel quantitatem repugnantia*, nam omnis oppoſitio propoſitionis attenditur penes qualitatem, vel quantitatem; quod ideò.

Quadruplex eſt. Contraria. Subcontraria. Subalterna; Contradictoria. Oppoſitio contraria, & ſubcontraria eſt ſolum ſecundum qualitatem; hoc eſt ſecundum affirmationem, aut negationem: non autem ſecundum quantitatem: nam ambæ ſunt eiuſdem quantitatis. Contrariæ ambæ vniuerſales: Subcontrariæ ambæ particulares: Subalterna eſt tantum ſecundum quantitatem, non qualitatem, vt *omnis homo eſt albus, aliquis homo eſt albus*. iſta eſt oppoſitio ſubalterna. Contradictoria eſt ſecundum quantitatem, & qualitatem; vt *omnis homo eſt albus, aliquis homo non eſt albus.*

33 Pro qualitate accidentali, ſeù pro veritate, aut ſalſitate harum propoſitionum aliquæ regulæ tenendæ ſunt. Propoſitiones contradictoriæ, tum in materia neceſſaria, tum in materia contingenti, tum etiam in materia impoſſibili ſemper ita ſe habent, vt vna ſit vera, altera falſa: idem dicendum de duabus propoſitionibus in iiſdem terminis quantitatis ſingularis, quarum vna ſit negatiua, altera affirmatiua: nam etiam iſtæ habent vim contradictoriarum: & eſt ſumma omnium oppoſitionum.

Contrariæ in materia neceſſaria, & impoſſibili vna eſt vera, altera falſa: in materia neceſſaria vera erit affirmatiua, falſa negatiua: è contra vero in materia impoſſibili, vt patebit conſideranti; In materia contingenti ambæ ſunt falſæ; & ratio eſt; quia prędicatum contingens de ſubiecto communi verificatur tantum non ratione omnium inferiorum; ſed aliquorum tantum; at neceſſarium vel omnibus conuenit; vel nulli.

Subcontrariæ in materia neceſſaria, & impoſſibili vna eſt vera, altera ſalſa; in materia contingenti ambæ ſunt veræ.

34 Subalternæ in materia neceſſaria, & impoſſibili, vel ambæ ſunt veræ, vel ambę ſunt ſalſæ. in materia contingenti, vna eſt vera; nempe particularis, altera falſa, ſcilicet vniuerſalis.

Aduertendum eſt autem reperiri nonnullas propoſitiones, quarum termini, neque vniuerſalitatem, neque particularitatem inducunt; cuiuſmodi ſunt propoſitiones de ſingulari: item propoſitiones de termino communi, qui tamen, vel accipitur materialiter, vel ſimpliciter, atque adeò cum non poſſunt pertinere, neque ad contraria; neque ad ſubcontraria, quæ neceſſario includunt, & expetunt vniuerſalitatem, vel particularitatem, vt dictum eſt, ſequi huiuſmodi propoſitiones, cum opponuntur, opponi oppoſitione contradictoria, vt *homo eſt ſpecies. homo non eſt ſpecies. Petrus eſt lapis. Petrus non eſt lapis.*

35 Addunt Fonſeca, Vallius, & alij, oppoſitionem ſumi debere ratione veritatis, ſcilicet quòd illę verè dicantur propoſitiones oppoſitæ, quæ nequeunt eſſe ambæ veræ. atque adeo ſolas contradictorias, & contrarias eſſe verè oppoſitas. nolo in re parui momenti immorari, & cum communiter ſic ſoleat propoſitionum ſimplicium oppoſitio explicari, & nos ſic eam attulimus: non enim deeſſet quod impugnaretur in hac ſententia communi: quomodo enim poſſunt dici duæ propoſitiones ſubcontrariæ, v. g. *aliquis homo eſt albus, & aliquis homo non eſt albus* oppoſitæ, ſi non ſunt de eodem ſubiecto? certum eſt enim ex ſuppoſitione terminorum ſupra expoſita, quod in vtroque ſubiecto prædictarum propoſitionum non eſt eaſdem ſuppoſitio. item quomodo duæ propoſitiones ſubalternę dici poſſunt oppoſitæ, ſi ex vna altera infertur, ſcilicet ex vniuerſali particularis, & veritas, vel falſitas ſubalternatæ neceſſariò ſequitur veritatem, vel ſalſitatem ſubalternantis? verùm, vt dixi, in re nullius momenti non moror; Dummodò alioquin percipiatur doctrina communis.

De æquipollentia earumdem. Cap. IV.

36 Æ*quipollentia eſt duarum propoſitionū æquiualentia, ſeu idē valor, facta per additionem ſolius negationis:* quando ergo vna propoſitio alteri oppoſita ratione diuerſæ quantitatis, vel qualitatis, fit eidem æquiualens, dicitur æquipollentia, & prodeſt ad obſcuras propoſitiones in clariores reſoluendas, quod fit per additionem particulæ negatiuæ *non*, quæ ex ſe hoc habet, vt ſi cadat ſupra vniuerſale faciat particulare, & ſi ſupra particulare faciat vniuerſale. ad quod melius dignoſcendum traduntur ſequentes regulæ.

Prima, negatio præpoſita ſigno cuiuſcumque enunciationis facit eam æquipollere ſuæ contradictoriæ. v.g. iſtæ duæ contradictoriæ, *omnis homo eſt albus, aliquis homo non eſt albus*. ſi addam particulam non prępoſitioni vniuerſali dicendo. *non omnis homo eſt albus*, æquiualet particulari iam dictæ: & ſi particulari iam dictæ præponam dicendo, *non aliquis homo non eſt albus*, æquiualet vniuerſali illi, *omnis homo eſt albus*: quia primum *non* de particulari facit vniuerſale. ſecundum *Non* de negatiuo facit affirmatiuum.

Secunda, negatio poſtpoſita ſubiecto propoſitionis vniuerſalis facit eam æquiualere ſuæ contrariæ, vt *omnis homo eſt albus, nullus homo eſt albus*, ſunt contrariæ, ſi dico, *omnis homo non eſt albus*, facio primam æquiualentem ſecundæ: ſi poſtpono ſecundæ, eam facio æquiualentem primæ.

Tertia, negatio prępoſita, & poſtpoſita propoſitioni facit eam æquiualere ſubalternæ, vt *omnis homo eſt iuſtus, aliquis homo eſt iuſtus*. ſi dico, *non aliquis homo non eſt iuſtus*, per duplicem negationem prępoſitam, & poſtpoſitam æquiualet ſubalternanti illi *omnis homo eſt iuſtus*: & ſi huic præponam, & poſtponam æquiualebit ſubalternanti illi *aliquis homo eſt iuſtus*, quia vt dicebamus; primum *non* de particulari affirmatiua facit vniuerſalem negatiuam: ſecundum verò *non* iterum reddit eam affirmatiuam, vt dicebamus prima regula. 37

Ab hoc tamen excipiuntur ſubalternæ negatiuæ ver. g. *nullus homo eſt lapis. aliquis homo non eſt lapis*, ad reddendam enim hanc particularem negatiuam æquipollentem negatiuæ vniuerſali, non erit dicendum, *non aliquis homo, non non eſt lapis*, ſed ſatis erit auferre negationem poſtpoſitam ſubiecto, & illam præponere, & erit æquiualens ſuæ ſubalternanti vniuerſali negatiuæ, ſcilicet, *non aliquis homo eſt lapis*; idem enim eſt, ac *nullus homo eſt lapis*; prędictæ regulæ continentur hoc verſu.

Prę contradic; poſt contra: prę poſtq. ſubalter.

Cuius ſenſus eſt, negatio præpoſita facit æquipollere contradictorias, poſtpoſita facit æquipollere contrarias, negatio præpoſita, & poſtpoſita facit æquipollere ſubalternas. 38

De ſubcontrarijs nulla fit mentio; quia in eis dari non poteſt æquipollentia; nam ſi prępoſitio poſtponatur ſubiecto propoſitionis affirmatiuæ, erit prorſus ſua ſubcontraria, & ſic non fiet æquipollentia; ſed identitas. ſi poſtponatur ſubiecto propoſitionis negatiuæ fiet negatio; Si verò negatio anteponatur variabitur quantitas, & de particulari fiet vniuerſalis.

Prodeſt æquipollentia maximè ad dignoſcendas propoſitiones, quibus præpoſitæ ſunt negationes, quarum vis nobis ignota eſt; quod vt facilius aduertatur, dantur ſequentes regulæ.

Prima regula. quoties propoſitio habet negationem præpoſitam ſubiecto, eiuſque vim aperire cupimus, dematur negatio; tunc quæratur eius contradictoria, quæ inuenta erit æquipollens ei, à qua dempta fuit negatio v. g. *non omnis homo eſt animal*; erit æquiualens huic, *aliquis homo non eſt animal*, quia dempta negatione remanet *omnis homo eſt animal*, quæ eſt contradictoria illius, *aliquis homo non eſt animal*.

Secunda regula, ſi propoſitio habeat negationem poſtpoſitam ſubiecto, dempta negatione ſumatur eius contraria, quæ erit ipſius æquipollens, vt *nullus homo non eſt animal*, eſt æquiualens huic, *omnis homo eſt animal*, cuius eſt contraria negatione dempta. 39

Tertia regula. ſi negatio ſit præpoſita, & poſtpoſita eodem modo, ambæ negationes tollantur, quibus ablatis; ſi propoſitio remanet vniuerſalis, quæratur eius ſubalternata, ſi vero ſit particularis quæratur eius ſubalternans, & erit eius æquiualens, v. g. *non omnis homo non eſt animal*; demptis negationibus remanet, *omnis homo eſt animal*, cuius ſubalternata eſt, *aliquis homo eſt animal*, atque adeò huic illa cum negationibus erat æquipollens.

Hæ ſunt regulæ magis faciles ad aperiendum ſenſum prædictarum propoſitionum; ideo omitto afferre nonnullas alias, quas aliqui congerunt circa æquipollentiam, cum non deſeruiant ad aliud, quam ad obſcuritatibus obruenda ſcholarium ingenia; qui vult videat Fonſecam, Vallium, & alios.

De earum Conuerſione. Cap. V.

CONuerſio ſic definitur *eſt commutatio extremorum propoſitionum ſeruata qualitate, & veritate*. Dicitur 40 *mutatio extremorum propoſitionum*; vt ſcilicet id, quod erat ſubiectum fiat prædicatum, & quod erat prædicatum fiat ſubiectum; vt, *homo eſt animal*, conuertitur in *aliquod animal eſt homo*; dicitur *ſeruata qualitate, & veritate*, hoc eſt affirmatione, vt nempè propoſitio affirmatiua vertatur etiam in affirmatiuam, & negatiua in negatiuam; ſic & vera in veram, falſa in falſam. non dicitur ſeruata quantitate; nam aliquando in conuerſionibus, vt videbimus,

pro-

propoſitiones de vniuerſalibus fiunt particulares. Propoſitio, quæ conuertitur dicitur conuerſa, illa, in quam conuertitur, dicitur conuertens.

Conuerſio triplex eſt, ſimplex; per accidens; & per contrapoſitionem. Conuerſio ſimplex eſt mutatio extremorum propoſitionum, ſeruata qualitate, veritate, & quantitate. hac conuertatur vniuerſalis negatiua, & particularis affirmatiua, vt *nullus homo eſt leo*, conuertitur in iſtam, *nullus leo eſt homo*; ſic iſta particularis affirmatiua. *aliquis homo eſt albus* conuertitur in iſtam, *aliquod album eſt homo*. idem dicendum de propoſitione ſingulari.

41 Conuerſio per accidens eſt mutatio extremorum, ſeruata qualitate, & veritate, non tamen quantitate, hac conuertuntur vniuerſalis negatiua, vt *nullus homo eſt leo, ergo aliquis leo non eſt homo*; Item vniuerſalis affirmatiua, vt *omnis homo eſt animal, ergo aliquod animal eſt homo*.

Conuerſio per contrapoſitionem eſt mutatio extremorum propoſitionum manente eadem qualitate, & quantitate; ſed mutatis terminis; & de finitis factis infinitis.

Hac conuertuntur vniuerſalis affirmatiua, vt *omnis homo eſt ens, ergo omne non ens eſt non homo*; & particularis negatiua, vt *aliquis homo non eſt albus, ergo aliquod non album non eſt non homo*. Dantur autem ad perfectius retinendas has regulas hi duo verſus.

Feci ſimpliciter conuertitur. eua per acci.
Aſto per contra, ſic fit conuerſio tota

In quibus tres illæ voces *Feci*, *Eua*, *Aſto* continēt quatuor vocales, *a*. quæ ſignificat vniuerſalem affirmatiuam; *E*. quæ ſignificat vniuerſalem negatiuam. *I*. particularem affirmatiuam; O. particularem negatiuam iuxta alios duos verſus.

Affirmat A. negat E. ſunt vniuerſaliter ambæ.
Affirmat I. negat O. ſunt particulariter ambæ.

Modò. *Feci*. hoc eſt vniuerſalis negatiua, & particularis affirmatiua conuertuntur ſimpliciter. *Eua* hoc eſt vniuerſalis negatiua, & vniuerſalis affirmatiua conuertuntur per accidens. *Aſto*, hoc eſt vniuerſalis affirmatiua, & particularis negatiua conuertuntur per cōtrapoſitionem.

42 Quæres quonam pacto conuertantur propoſitiones, quæ conſtant ſubiecto ſingulari, & prædicato communi v.g. *Petrus eſt animal*.

Reſpondetur affirmatiuas conuerti per accidens in particularem ver. g. *Petrus eſt animal; ergo aliquod animal eſt Petrus*: ſi verò vtrumque extremum ſit ſingulare, conuertuntur per ſimplicem conuerſionem, ſiuè ſit affirmatiua; ſiuè negatiua; ſi autem ſit propoſitio negatiua cum prędicato communi, & de ſubiecto ſingulari, poterit conuerti, & ſimpliciter, & per accidens, vt *Petrus non eſt lapis*; ergo *lapis, ſiue aliquis lapis non eſt Petrus*.

Circa prædictam conuerſionem aduertendum; quod ſi propoſitio ſit de verbo adiectiuo v.g. *aliquis homo currit*; vel de verbo ſubſtantiuo cum caſu obliquo, vt *aliquis piſcis eſt in flumio*; antequam conuertatur, debet reduci ad participium eiuſdem verbi cum copula *eſt*; deinde conuertatur iuxtà ſupradictas regulas, ver.g. in aſſignatis, de prima; ſic dices, *aliquis homo eſt currens*, poſtea conuertatur ſimpliciter cū ſit particularis affirmatiua, ergo *aliquid currens eſt aliquis homo*. ſecunda vero ſic *aliquis piſcis eſt exiſtens, ſeu ens in flumio*, poſtea ergo *aliquod ens, ſeu exiſtens in flumio eſt piſcis*: & ſic de cęteris.

Aduertendum ſecundò, vt totum id, quod eſt prędicatum fiat ſubiectum, & vice verſa totum, quod eſt ſubiectum, fiat prædicatum; & inſuper ſemper ſeruetur idem ſenſus terminorum: alioquin multoties aliquæ conuerſiones euadent falſæ. quare antequam fiant conuerſiones maximè eſt obſeruanda ſuppoſitio, compilatio, & aliæ affectiones terminorum, vt iuxta eundem ſenſum fiat conuerſio.

De enunciatione Modali. Cap. VI.

43 EXplicata enunciatione abſoluta categorica, ſequitur, vt ad modalem categoricam tranſeamus. Enunciatio ergo modalis eſt, quæ quonam modo prędicatum ſubiecto inſit, vel non inſit; oſtendit, vt *Petrus neceſſario eſt animal*. *Petrum eſſe animal eſt neceſſe*; quare hic modus non ſumitur, vt modificat, vel terminum, vel copulam propoſitionis v.g. *Petrus currit velociter*; ſed vt modificat iſtam propoſitionem, & illam qualificat explicando qualis ſit coniunctio prædicati cum ſubiecto. hinc ſi quis dicat. *Petrum currere eſt verum* non eſt propoſitio modalis, de qua agimus; quia non modificat propoſitionem; ſed tantum dicit id, quod per ipſam enunciatur eſſe à parte rei verum. Obſeruandum eſt autem huiuſmodi modos dupliciter vſurpari poſſe, primò aduerbialiter, vt *Petrus neceſſariò eſt animal*; ſecundò nominaliter, v. g. *Petrum eſſe animal eſt neceſſe*. Differunt hi duo modi; nam modus aduerbialiter ſumptus non prædicatur, ſed afficit copulam enunciationis; nominaliter verò prædicatur, vt in hac propoſitione, *Petrum eſſe animal eſt neceſſe*, ſubiectum eſt totum illud, *Petrum eſſe animal* (quod ſolet vocari dictum) prædicatum verò eſt, *neceſſe* (quod ſolet appellari modus); ſed tamen idem omninò de illis dicendum eſt, ſiuè ſumantur nominaliter; ſiuè aduerbialiter; quare omnia, quæ de illis ſtatuemus ſumptis nominaliter, applicanda erunt eiſdem ſumptis aduerbialiter, vide Toletum *Lib. 3, cap. 6*.

44 Prima diuiſio enunciationis modalis. alia de neceſſe, alia de impoſſibili, alia de contingenti; alia de poſſibili. Sumitur hæc diuiſio ex triplici materia propoſitionis abſolutæ iam explicata: ex materia neceſſaria fit propoſitio modalis; quia prædicatum ex illa eſt neceſſarium: ex materia impoſſibili fit propoſitio impoſſibilis, quia prędicatum impoſſibile: ex contingenti fit contingens; poſſibilis verò fit ex materia tam neceſſaria, quam contingenti; quia omne quod eſt neceſſarium, & quod eſt contingens, eſt etiam poſſibile, vt *hominem eſſe animal eſt poſſibile, hominem eſſe album eſt poſſibile*.

Secunda diuiſio ratione materiæ; alia eſt neceſſaria, alia impoſſibilis (non loquimur modo de materia propoſitionum, ſeù dicti: nam hæc triplex ſupponitur, vt dictum eſt) loquimur de materia modi, quæ ſumitur penes habitudinem modi cum dicto: quia verò modus qui alicui dicto ſemel conuenit, ſemper conuenit, & qui aliquando non conuenit, nunquam conuenit; ideò omnis ipſarum materia, aut neceſſaria, aut impoſſibilis; quare, ſi quis dicat *hominem eſſe album eſt contingens*, vt modalis eſt neceſſaria, quia huic dicto *hominem eſſe album* neceſſariò ei conuenit, hic modus, *contingens*: at verò ſi dicatur *hominem eſſe album eſt neceſſe*, eſt de materia impoſſibili; quia hic modus nunquam poteſt conuenire huic dicto: vnde propoſitio quæ vt abſoluta eſt de matéria neceſſaria, vt modalis poterit eſſe impoſſibilis; & vice verſa, v. g. *hominem eſſe animal eſt contingens, hominem non eſſe lapidem eſt neceſſe*. Prima ratione dicti neceſſaria eſt, ratione modi impoſſibilis. Secunda quoad modum neceſſaria, quoad dictum impoſſibilis, & ſic de cęteris, quare materia modi non eſt attendenda iuxta qualitatem materiæ dicti ſimpliciter.

45 Ratione quantitatis, alia vniuerſalis, alia particularis iuxta qualitatem modi: modi autem vniuerſales ſunt duo *neceſſe*, & *impoſſibile*: particulares etiam duo, *contingens*, & *poſſibile*. Ratione qualitatis, alia affirmatiua, alia negatiua: affirmatiua, quæ conſtat modo affirmatiuo, negatiua negatiuo. Ratione qualitatis accidentalis; alia vera, alia falſa; quæ eſt vera nunquam poteſt eſſe falſa, & quæ eſt falſa nunquam poteſt eſſe vera; & ratio huius dicti eſt; quia modi neceſſe, & impoſſibile, dato quòd ſemel conueniant, vel non conueniant, eodem pacto ſemper perſeuerant, vt dictum eſt.

Aduertendum eſt autem primò præter qualitatem, & quantitatem modi reperiri etiam quantitatem, & qualitatem dicti; ſed de hac nihil dicendum præter illa, quæ de propoſitionibus abſolutis dicta ſunt; quia dictum eſt propoſitio integra, & abſuluta.

46 Aduertendum ſecundo *neceſſe*, *impoſſibile*, *poſſibile*, & *contingens* ita ſe habere in modalibus; ſicut ſigna illa quantitatiua *omnis*, *nullus*, *aliquis*. vnde prepoſita negatione modi vniuerſales fieri poſſunt particulares, affirmatiui negatiui, & vice verſa.

Differunt tamen primò; quia ſigna propoſitionis abſolutæ indicant quantitatem numeralem: *omnis* enim homo dicit omnes homines; at modi denotant quantitatem temporis, ſcilicet quantum temporis tale prædicatum competat tali ſubiecto; *neceſſe* enim diſtribuit per omne tempus, *poſſibile* per aliquod tantum.

Differunt ſecundo; quia illa ſigna nequeunt eſſe termini categorematici, vt dictum eſt; at modi poſſunt eſſe,

imò

imò ſunt prędicata, vt *hominem eſſe animal eſt neceſſe*, atque adeo non ſolum funguntur munere ſyncategorematici; ſed etiam categorematici.

Datur etiam diuiſio propoſitionis modalis in illas quæ conſtant dicto, quod ſit terminus ſingularis, vt *Petrum eſſe hominem eſt neceſſe*; & in illas, quarum dicta ſunt termini communes, vt *hominem eſſe animal eſt neceſſe*: verum quia eaſdem omninò leges ſeruant in oppoſitione, æquipollentia, & conuerſione, non ſupereſt aliquid addendum ad iam dicta.

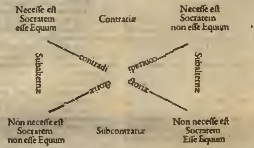
De Oppoſitione Modalium. Cap. VII.

47 SCiendum eſt in Modalibus tot oppoſitionum genera reperiri, ac in abſolutis, & eaſdem omninò leges ſeruare nam contradictoriæ nec ſimul veræ, nec ſimul falſæ. contrariæ ſunt ſimul falſæ, non tamen ſimul veræ. ſubcontrariæ ſimul veræ, non tamen ſimul falſæ. ſubalternæ ita ſe habent, vt ex veritate ſubalternantis, vel falſitate, colligatur veritas, vel falſitas ſubalternatæ, non è contra.

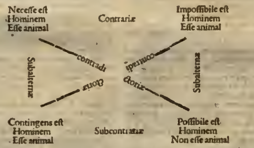
Aduertendum primò quemlibet ex modis aſſignatis, poſſe facere quatuot propoſitiones; affirmatiuam de modo, & dicto, vt *neceſſe eſt Socratem eſſe album*. *Secundo negatiuam* de modo, & dicto, vt *non neceſſe eſt Socratem non eſſe album*. Tertio affirmatiuam de modo; negatiuam de dicto, vt *neceſſe eſt Socratem non eſſe album*. Quarto affirmatiuam de dicto, negatiuam de modo, vt *non neceſſe eſt Socratem eſſe album*; & quamlibet harum poſſe habere ſuam æquipollentem prępoſita, vel poſtpoſita particula negatiua ſuæ oppoſitæ, iuxta qualitatem, vel quantitatem illius, cuius debet fieri æquipollens.

Aduertendum ſecundo inter propoſitiones eiuſdem 48
appellationis oppoſitas non poſſe dari æquipollentiam; ſi enim particula *non* prępon atur, vel poſtponatur iuxtà regulas aſſignatas in æquipollentia, propoſitiones non erũt æquipollentes; ſed eædem, vt ex ſequenti tabella patebit.

Dixi inter propoſitiones eiuſdem appellationis, multi enim exiſtimant dari oppoſitionem inter propoſitiones, quæ conſtent eodem modo, quæ tunc erunt contrariæ. quando conſtabunt eodem modo vniuerſali dictis contra dicentibus; ſubcontrariæ cum eodem modo particulari dictis etiam contradicentibus; ſubalternæ cum modis, & dictis contradicentibus; Contradictoriæ verò cum conſtant eodem dicto, & modis contradicentibus. verum hęc oppoſitio potius eſt dicenda oppoſitio dictorum, quam modorum, & inter has dixi non dari veram æquipollentiam. Sequens figura omnia te docebit.

49 Igitur oppoſitio in modalibus, quæ magis accedit ad veritatem oppoſitionis eſt inter propoſitiones diuerſæ appellationis, vt in ſequenti figura patebit.

Dixi, quæ magis accedit ad verã oppoſitionem; quia aliqui exiſtimant nec etiam in iſta figura reperiri veram oppoſitionem; eo quod tertio loco dicatur contingens, vt ſubalternata ad neceſſe cum tamen contingens non contineatur in neceſſe; ſed ſit ei rigoroſè oppoſitum: quòd ſi ſumatur pro poſſibili, vt volunt, qui veram oppoſitionem eſſe defendunt, iam contingens non ſumitur in proprio ſignificato; In prędicta figura videre eſt, oppoſitionem tantum in modis, excepta vltima ſubcontraria, in qua variatur etiam dictum, immò ratione ipſius tantum eſt oppoſita, de reliquo patere poteſt omnes regulas oppoſitionum allatas, & explicatas in abſolutis adamuſſim hic etiã obſeruari.

De Aequipollentia Modalium. Cap. VIII.

50 ÆQuipollẽtia Modalium eſt duarum modalium, quæ erant oppoſitę, idem valor factus per additionem particulæ negatiuæ *non*, vt diximus in æquipollentia ſimplicium. Vt autem euadas facilè reddere modales æquipollentes, quod alioquin videtur difficile, aliquę breues regulæ ſunt adnotandæ.

Prima regula, quod ſicut in ſimplicibus, ita in modalibus particula *non* reddit propoſitionem de vniuerſali particularem, & vice verſa; & affirmatiuam de negatiua, & vice verſa.

Secunda Regula, ſicut in ſimplicibus, ita in modalibus habet locum ille verſus

Pręcontradic. poſt contra, prępoſtq; ſubalter.

quare eodem pacto eis applicandus ad earum æquipollentiam; quo facto omnes habebunt eundem modum; ſcilicet eiuſdem quantitatis, quod requiritur ad ipſarum æquipollentiam.

Tertia Regula, quæ ſequitur ex prędictis duabus, quod in æquipollentia dictum de *impoſſibili, poſſibili, & contingenti*, ſit oppoſitum dicto de *neceſſe* per particulam negatiuam *non*, ſequens tabella planè demonſtrat.

Æqui-

Æquipollentes omnes

Argutulæ

Neceſſe eſt, Socratem eſſe animal.
Non poſſibile eſt Socratem non eſſe animal.
Non contingens eſt Socratem non eſſe animal.
Impoſſibile eſt Socratem non eſſe animal.

Contrariæ

Æquipollentes omnes

Neceſſe eſt, Socratem non eſſe animal.
Non poſſibile eſt Socratem eſſe animal.
Non contingens eſt Socratem eſſe animal.
Impoſſibile eſt Socratem eſſe animal.

Veridica

Subalternæ omnes

Contradictoriæ omnes

Contradictoriæ omnes

Subalternæ omnes

Æquipollentes omnes

Sunt atam

Non neceſſe eſt Socratem non eſſe animal.
Poſſibile eſt Socratem eſſe animal.
Contingens eſt Socratem eſſe animal.
Non impoſſibile eſt Socratem eſſe animal.

Subcontrariæ

Æquipollentes omnes

Non neceſſe eſt Socratem eſſe animal.
Poſſibile eſt Socratem non eſſe animal.
Contingens eſt Socratem non eſſe animal.
Nō impoſſibile eſt Socratē non eſſe animal.

Qui referunt.

51 In qua videri poteſt, quod omnes contrariæ ſunt factæ æquipollentes per particulam, *non*, poſt poſitam: contradictoriæ per eamdem præpoſitam: ſubalternæ, per ipſam ante,& poſt poſitam; ex quo factum videtur, quod omnes modi ſunt eiuſdem quantitatis, & dictum de *poſsibili, contingenti,& impoſsibili* contradicit dicto de *neceſſe*,& æquipollentia eſt in modis diuerſæ appellationis; quia vt diximus, quando modi eſſent eiuſdem appellationis euaderēt non æquipollentes; ſed eædem. Tamen ad recolenda hæc omnia dantur quatuor voces, quarum quælibet habet quatuor vocales, quæ deſignant quatuor propoſitiones æquiualentes; ita tamen vt prima vocalis vniuſcuiuſque vocis denotet propoſitionem de *neceſſe*. Secunda de *poſsibili*. Tertia de *contingenti*; quarta de *impoſsibili*. Voces ſunt *Argutula, Veridica, ſunt atam, qui referunt*. vocales ſunt *A,e,i,v*,cum hac tamen obſeruatione quod *A*, denotet propoſitionem debere eſſe affirmatiuam de modo, & dicto. *E* affirmatiuam modi, negatiuam dicti, *I*. negatiuam modi,affirmatiuam dicti. *V* negatiuam vtriuſque, vt dicunt ſequentes verſus.

Deſtruit V totum; ſed A confirmat vtrumque
Deſtruis E dictum; Deſtruit I. quemodum

52 Omnia videri poſſunt in ſuperiori tabella; quare ſi prędicta omnia bene obſeruentur, facilè erit modalium æquipollentiam percipere, quæ ſolet adeò defatigare ſtudentium ingenia. V.G. habeo hanc propoſitionem. *poſsibile eſt hominem eſſe animal*. Statim volo ſcire omnes eius æquipollentes in cęteris modis, ſcio prędictam propoſitionem eſſe affirmatiuam de dicto, & de modo, conſequenter denotari per vocalem, *A*. inſuper ſcio propoſitionem de poſſibili denotari ſemper per vocalem poſitam. Secundo loco in quatuor vocibus aſſignatis. quæro primo quænam ex illis vocibus habeat vocalem *A*, ſecundo loco,& inuenio eſſe; *ſunt Atam*, hoc inuento ordino propoſitionem de neceſſe prout exigit prima vocalis *V*; quia vt diximus, prima vocalis denotat modū de *neceſſe*; & quia *V*, dicit negationem de vtroque, dico, *non neceſſe eſt hominem non eſſe animal*: poſtea per tertiam vocalem, *A*, cum denotetur propoſitio de contingenti, ordino affirmatiuam de vtraque dicendo, *contingens eſſe hominem eſſe animal*; quia ſic exigit *A*; tandem cum per quartam vocalem quæ eſt *I*, denotetur propoſitio de impoſſibili, & *I* dicat negatiuam de modo, affirmatiuam de dicto, dico, *non impoſsibile eſt hominem eſſe animal*, & ſic habeo omnes æquipollentes illius, *poſsibile eſt hominem eſſe animal*; & ſic faciendum de cęteris.

De earum Conuerſione. *Cap. IX.*

53 Circa Conuerſionem modalium ante omnia aduertendum eſt, modales eſſe conuertendas tantùm ſecundum dicta, non ſecundum modos; nam modus ſemper debet manere prędicatum: conuertuntur autem prędicatū, & ſubiectum dicti, vt ſi prædicatum fiat ſubiectum, & è contrà, de qua duas trado Regulas.

Prima ſit, omnes modales de modo *neceſſario poſsibili, contingenti* affirmatis, & *impoſsibili* negato conuertuntur ſecundum Regulam conuerſionis dicti, ſcilicet ſi fuerit vniuerſale affirmatiuum conuertitur per accidens: ſi vniuerſale negatiuum; aut particulare affirmatiuum conuertitur ſimpliciter: ſi particulare negatiuum non poteſt fieri conuerſio, niſi per cōtra poſitionem, vt dicemus inferius. V.G. de neceſſario affirmato, *neceſse eſt nullum hominem eſse lapidem*, quia dictum eſt negatiuum, & vniuerſale, conuertitur ſimpliciter in iſtam, *neceſſe eſt nullum lapidem eſſe hominem*.

Obſeruandum tamen eſt, quod in dictis vniuerſalibus affirmatiuis in modo de *neceſſe*, hæc regula patitur exceptionem; nam ſi dico, *neceſſe eſt omne ſanum eſſe corpus*, conuertens, quæ eſt, *neceſſe eſt aliquod corpus eſſe ſanum* poteſt dari caſus, quod non ſit vera: ad verificandam autem conuerſionem, vel debemus mutare modum *neceſſe* in *poſsibile*; & dicere, *poſsibile eſt aliquod corpus eſse ſanum*, vel, ſi nolumus mutare modum, intelligere conuerſionem ſuppoſita exiſtentia extremorum; nam ſi verum eſt, *neceſſe eſe omne ſanum eſſe corpus*, ſuppoſito, quod ſanitas & corpus exiſtant, erit & vera iſta, *neceſſe eſt aliquod corpus eſſe ſanum*.

Secunda ſit. Modales de *contingenti poſsibili*, & *neceſſario* negatis, & de *impoſsibili* affirmato non conuertuntur quoties dictum eſt vniuerſale affirmatiuum: non enim valet, *impoſsibile eſt omne animal eſſe hominem*: ergo per conuerſionem, *impoſsibile eſt, aliquem hominem eſſe animal*: neque ſi dicas, *non neceſſe eſt, omne coloratum eſſe album*, valet dicere, *non neceſſe eſt aliquod album eſſe coloratum*: Si verò dicta ſint vniuerſalia negatiua, aut particularia affirmatiua, quæ poſſunt conuerti ſimpliciter, eſt bona cōuerſio, vt *impoſsibile eſt nullum hominem eſſe album*, valet conuertens: ergo *impoſsibile eſt nullum album eſſe hominem*; & in particulari affirmatiua. V.G. *non neceſſe eſt aliquem hominem currere*, ergo *non neceſſe eſt aliquod currens eſſe hominem*. 54

Circa conuerſionem per contrapoſitionem, quando dicta ſunt vniuerſalia affirmatiua, aut particularia negatiua; dico, quod valet conuerſio. V.G. *neceſſe eſt aliquem hominem non eſſe lapidem*: ergo *neceſſe eſt aliquod non lapidem, non eſſe, nō hominem*, qui plura vult de hac materia, videat Doctores parùm enim deſervit in progreſſu noſtrorum Studiorum.

Quid, & quotuplex ſit Enunciatio hypothetica. Cap. X.

Expoſita Enunciatione categorica cùm ſimplici, tùm modali ſequitur hypothetica, quæ ex dictis eſt compoſita ex pluribus ſimplicibus media aliqua coniunctione: huius tres ſunt ſpecies, conditionalis, copulatiua, & diſiunctiua.

Conditionalis eſt, in qua vna parte conceſſa, poſterior ſequitur, vt, *ſi Sol lucet, dies eſt*, hæc propriè dicitur hypothetica, cum hypotheſis conditionem ſignificet, vel quaſi ſup-

ſuppoſitionem; quia ſecunda propoſitio primam ſupponit, & ab illa deducitur, prima pars dicitur antecedens, ſecunda conſequens.

55 Hypothetica conditionalis diuiditur in rationalem, cauſalem, & particularem conditionalem. Rationalis eſt, in qua vtimur coniunctione illatiua, *ergo*. V. G. *Sol lucet, ergo eſt dies*: ad veritatem huius pręter bonam conſequentiam, requiritur veritas antecedentis.

Cauſalis eſt illa, in qua vtimur coniunctione cauſali, vt *quando Sol lucet dies eſt*: in qua patet, quòd ſecunda pars cauſatur à prima, ſicut in rationali, ſecunda pars inferebatur ex prima: ad veritatem huius non ſolum requiritur veritas antecedentis, & conſequentis, ſicut in rationali; ſed amplius requiritur, & vt antecedens ſit vera cauſa cõſequentis, vt, *quia Socrates eſt albus, eſt coloratus*; in quo patet, quod antecedens eſt cauſa conſequentis.

Particularis conditionalis eſt, in qua vtimur coniunctione conditionali, *ſi* vel ſimili, vt *ſi Sol lucet, dies eſt*, ad quam etiam reducunt alias propoſitiones, compoſitas ratione aliarum particularum, V. G. *dum lego, vos auditis: vbi fuerit corpus, ibi congregabuntur & Aquilę? qualis Pater, talis filius*.

Hæc conditionalis diuiditur primò in affirmatiuam, & negatiuam, affirmatiua eſt, in qua antecedentis; & conſequentis coniunctio affirmatur, negatiua, in qua negatur: & tunc fit, quando negatio pręponitur coniunctioni, vt, *non ſi curris, moueris*, eſt propoſitio negatiua; quia negamus ſecundam partem ſequi ex prima, hæc vero, *ſi homo es, non es rudibilis*, eſt affirmatiua; quia licet ſecunda pars ſit negatiua, tamen affirmamus ſecundam partem ſequi ex prima, in quo cõſiſtit affirmatio ꝑpoſitionis hypotheticę.

56 Diuiditur ſecundo etiam in veram, & falſam; vera eſt, cuius bona eſt connexio ideſt, vt ex antecedenti inferatur conſequens: falſa verò, cuius connexio eſt falſa; ſiuè propoſitiones ſint veræ; ſiue ſint falſæ, hinc ortum habet illud commune dictum, *conditionalis vera nihil ponit in eſſe*; nam V. G. *ſi habet alas, volare poteſt*, eſt conditionalis vera; quia licet ſit falſum habere alas, & ſit falſum poſſe volare; quia tamen inter iſta duo eſt connexio, & conſequentia eſt bona de habere alas ad poſſe volare, dicitur conditionalis vera; nam in hoc conſiſtit tota ratio veritatis conditionalis.

Diſiunctiua eſt, in qua iunguntur plures categoricę per copulam, *vel, aut, ſiuè*, vt, *Petrus, aut eſt homo, aut eſt equus*, ad veritatem diſiunctiuæ requiritur, vt vna tantum pars ſit vera, alia falſa; nam cum nota diſiunctionis debeat diſiungere ſignificatum, & coniungere partes propoſitionis diſiunctiuæ, ſi vtraque pars eſſet vera, non diſtingueretur ſignificatum. Quod ſi dicas, *vel tu es homo, vel tu es riſibilis*: iſta propoſitio eſt falſa, vt diſiunctiua, & æquipollet copulatiuæ veræ *tu es homo, & tu es riſibilis*.

57 Copulatiua eſt, in qua plures categoricæ coniunguntur ſimul per particulam *Et*, aut æquiualentem: ad huius veritatem requiritur, vt omnes partes ſint veræ; nam non diſtinguit; ſed coniungit ſignificatum, & vna parte exiſtente falſa, fit falſa tota propoſitio, vt ſi dicam, *& eſt homo, & eſt lapis*, eſt abſolutè neganda hæc propoſitio; quia licet ſit verum eſſe hominem, eſt tamen falſum cum homine coniungi lapidem.

Quoad materiam in Hypotheticis dicendum primò, in conditionali reperiri tantum materiam neceſſariam, aut impoſſibilem; ſicut in modabilibus; attenditur enim materia penes connexionem vnius partis cum alia, & quia conſequens, quod deducitur ſemper deducitur, & è contra; ideo omnis propoſitio aut erit neceſſaria; quia illud conſequens ſemper ſequetur: aut impoſſibilis; quia nunquam ſequetur.

Dices. *ſi mater eſt, diligit filium*, hanc propoſitionem, neque eſſe neceſſariam; neque impoſſibilem, ſed potius poſſibilem, ergo falſò dicitur.

Reſpondetur illas propoſitiones, & ſimiles non eſſe cenſendas bonas conditionales; quia illa eſt bona conditionalis, in qua, ſuppoſito antecedente vniuerſaliter, ſequitur, vel non ſequitur conſequens, cuius oppoſitum eſt in propoſitione allata.

58 Dicendum ſecundo in Hypotheticis diſiunctiuis, & copulatiuis materiam eſſe ſumendam, prout in abſolutis, cum iſtę propoſitiones nihil aliud in ſe includant, quàm ſubiectum, & plura prędicata per particulam copulatiuã, vel diſiunctiuam ipſi applicata, vnde iuxta habitudinem prędicatorum ad ſubiecta, ipſarum materia erit attendenda.

Quoad æquipollentiam, cõuerſionem, & oppoſitionem harum propoſitionum nihil eſt dicendum; quia, vel in illis non eſt aſſignare propriè quantitatem, cuius defectu illæ affectiones locum non habent; vel ſi aliquo modo ab aliquibus aſſignatur quantitas, ex dictis in abſolutis facilè erit illas reperire, ſed nulla vtilitate, qui vult videat Vallium *par. 2. ſuæ introductionis à cap. 13.*

Quænam ſint Enunciationes Exponibiles. Cap. XI.

ALiquæ enunciationes exponibiles dicuntur; quia ob quaſdam particulas obſcuræ ſunt, & expoſitione indigent, & per eas propoſitiones, quas in ſe includunt, quæ ſunt manifeſtiores, poſſunt explicari. Ver. Gr. *prędicabilia ſunt tantum quinque*, exponitur hoc modo, *prędicabilia ſunt tantum quinque, & non plura*. Propoſitiones exponibiles dicuntur Excluſiua, Exceptiua, reduplicatiua.

Excluſiua Enunciatio eſt, quæ conſtat ſigno excluſiuo, vt *tantum, ſolum* exemplum ſit, *homo eſt tantum animal rationale*.

Exceptiua conſtat ſigno exceptiuo, vt *pręter, excepto*, & ſimili, vt, *omne animal eſt videns pręter talpam*.

59 Reduplicatiua, cuius vſus in ſcholis eſt frequẽtiſſimus, illa eſt, quæ conſtat dictione aliqua reduplicante, quales ſunt, *quatenus, prout, inquantum* V. G. *homo quatenus homo eſt rationalis*, quæ tunc dicitur vera reduplicatiuè, quãdo ratio illa, ſupra quam cadit reduplicatio, eſt ratio, cur inſit prędicatum; alioquin erit vera tantùm ſpecificatiuè; quod eſt maximè aduertendum in diſputationibus; quia multoties afferuntur aliquæ propoſitiones, vt veræ reduplicatiuè, quæ tamen ſunt falſæ, & veræ ſolùm ſpecificatiuè; quia ſolum ſignificãt eſſe aliquid in ſubiecto, ſecũdum quod prędicatum ineſt, vt *Petrus quatenus albus eſt doctus*. Afferuntur etiam ab aliquibus quædam aliæ propoſitiones, quæ poſſunt formari, & quæ videntur exigere expoſitionem; ſed ex dictis ſufficienter, ſi occurrent, poterunt earum ſenſus dignoſci, & exponi, pro vt opus erit.

De Diuiſione. Cap. XII.

QVare pro hac ſecunda parte noſtræ introductionis ſolum reſtat agendum de ipſa diuiſione, propter quam hactenus egimus de propoſitionibus.

60 *Diuiſio eſt oratio totum in ſuas partes diſtribuens*, dicitur *oratio*; quia non loquimur de diuiſione materiali; ſed de illa, quæ mente concipitur & voce explicatur; dicitur *totum in ſuas partes diſtribuens*; nam in diuiſione ſunt duo, totum quod diuiditur in partes, & hoc totum diuiſum appellatur, & partes ipſum diuidentes, quæ membra diuidentia dicuntur.

Hæc autem diuiſio eſt duplex, nominis, & rei: nominis eſt vocis in ſuos ſenſus, & ſignificationẽs diſtinctio; eiuſmodi eſt diuiſio æquiuoci in ſua æquiuocata; diuiſio verò rei eſt, cum totum aliquid in ſuas partes diuiditur.

Diuiſio rei eſt multiplex iuxta diuerſa genera totius; aliud enim eſt totum integrale; aliud poteſtatiuum; aliud eſſentiale; & aliud vniuerſale. Totum integrale eſt illud, quod ex partibus quantitatiuis componitur: quæ partes, vel ſunt etherogeneæ; ideſt diuerſæ rationis; & conſtituunt totum, aut naturale, vt os, manus, nerui reſpectu corporis humani; aut artificiale, vt partes domus, exercitus, reipublicæ, & dicitur totum Etherogeneum: vel ſunt homogeneę, ſcilicet eiuſdem rationis, vt plures partes eiuſdem ligni, & dicitur totum integrale homogeneum.

Totum poteſtatiuum eſt quod virtute plura continet; ſic anima humana diuiditur tanquam in ſuas ſpecies, quas virtute continet; in vegetatiuum, ſenſitiuum, & intellectiuum.

61 Totum eſſentiale eſt, quòd plures partes continet eſſentiam conſtituentes, & hoc eſt duplex, totum phyſicum, quod ex partibus verè, ac re ipſa eſſentiam conſtituentibus conſtat; ſic homo, ex anima, & corpore componitur, & dicuntur partes reales, & totum reale; aliud totum eſſentiale methaphyſicum, quod conſtat partibus methaphyſicis, nempe genere, & differentia; cuiuſmodi eſt ſpecies. V. G. *homo*, qui includit tamquam partes, à quibus

com-

componitur animal, quod eſt genus, & rationale, quod eſt differentia; & dicuntur etiam partes ſecundum rationem, & totum ſecundum rationem. Ad hoc etiam reducitur totum, quod dicitur reſultare vel ex eſſe, & eſſentia, vel ex natura, & ſubſiſtentia; quia etiam hæ partes non ſunt diſtinctæ: niſi ſecundum rationem. Totum eſſentiale differt ab integrali; quia ſi ab integrali auferatur aliqua pars, non auſertur totum, vt eſſentiale auſertur, vna parte ablata.

Totum vniuerſale eſt, quod de pluribus ſibi ſubiectis dicitur, & eſt in pluribus, vt Genus, quod eſt in pluribus ſpeciebus, & ſpecies in pluribus indiuiduis: differt hoc totum à toto poteſtatiuo; quia partes illius non ſe excludunt ab inuicem; eadem enim anima poteſt eſſe vegetatiua, ſentiens, & intellectiua, at non ſic partes totius vniuerſalis, non enim poteſt idem eſſe ſimul Petrus, & Paulus, qui ſunt indiuidua, in quæ diuiditur homo.

62 Totum etiam dicitur ſubiectum reſpectu ſuarum accidentium, vt hominum, alius doctus, alius indoctus; & cōcretum reſpectu ſubiectorum, quæ connotat; Sic dicimus alborum aliud lignum, aliud lilium: dicitur etiam totum accidens reſpectu ſuorum accidentium, ſic motus diuiditur in rectum, & circularem.

Ad hæc genera reducuntur cæteræ omnes diuiſiones, quas aliqui ſub alijs nominibus tradunt, vt autem diuiſio ſit bona, obſeruandæ ſunt ſequentes regulę.

Prima Regula circa bonam diuiſionem, quòd membra diuidentia ſint minus communia, quam diuiſum, omnia tamen ſimul ſumpta diuiſo adæquentur.

Secunda Regula, quantum fieri poteſt diuiſio fiat in proxima membra diuidentia.

Tertia Regula, ne afferantur plura membra, quàm neceſſe ſit, ſed ſi eſt poſſibile, reducantur ad duo tantum, deinde illa membra poſtea ſubdiuidantur.

Quarta Regula, vt membra diuidentia ſint oppoſita aliquo modo, & vnum aliud non includat. Circa modum argumentandi, primò valet arguere à poſitione diuiſi ad poſitionem alicuius ex membris diuidentibus non abſolute, ſed cum diſiunctione, v.g. valet dicere, *eſt animal; ergo vel rationale, vel irrationale*; ſic econtra ex altero tantum, vel ex omnibus valet inferre diuiſum hoc pacto, *eſt rationale, ergo animal; & eſt corporeum, vel incorporeum ergo ſubſtantia.*

63 Secundo Negatiuè valet arguere à negatione diuiſi ad negationem omnium membrorum diuidentium, ſic *non eſt animal, ergo nec rationale, nec irrationale*: non tamen valet ab vno membro diuiſionis negato inferre negationem diuiſi, vt, *non eſt rationale, ergo non eſt animal*: valet tamen ab omnibus membris negatis, vt, *non eſt rationale, nec irrationale, ergo non eſt animal.* Tertio valet arguere ab affirmatione diuiſi, & negatione alterius, & membris diuidentibus, & inferre reliquum, vt, *eſt animal, & non eſt rationale, ergo irrationale*: hoc tamen valet quando diuiſio eſt bimembris, nam ſi membra ſint plura, quam duo, oportet, vt præter poſitionem diuiſi negentur omnia cætera membra, excepto illo, quod inferre volumus v. g. *eſt anima, non intellectiua, nec ſenſitiua, ergo vegetatiua.*

Quarto inter ipſa membra valet à poſitione vnius ad negationem alterius, vt, *eſt leo, ergo non eſt homo.*

Aduertite quod hæ regulæ valent in toto vniuerſali, quod maxime deſeruit ad propoſitionem, non autem in cæteris ſemper, & vniuerſaliter, vt patebit conſideranti. Ad interrogationem, quæ diuiſio eſt iſta? Reſpondebitur, eſt totius eſſentialis, vel vniuerſalis, vel integralis. Ad interrogationem qualis eſt, dicetur eſt bona, vel mala. Ad interrogationem verò quotuplex eſt, Reſpondebitur iuxtà numerum membrorum diuidentium. Hæc ſint ſatis pro ſecunda parte.

Tertia Pars, quæ eſt de argumentatione.

Quid & quotuplex ſit argumentatio. *Caput Primum.*

64 ARgumentatio eſt oratio conſtans ex antecedente, & conſequente connexis per illationem, *ergo*, vel alium ſimilem, vt *Petrus eſt homo, ergo eſt animal*; magis tamen ſtrictè loquendo: Argumentatio eſt, quando ex antecedēte noto infertur aliquid, quod erat minus notum; quare vera argumentatio debet conſtare diuerſis terminis; Ideo terminus complexus, vel ſimplex propoſitio; vel cum idē infertur ex ſeipſo, vel vna æquipollens infert aliam æquipollentem, non ſunt dicendæ rigoroſè argumentatio.

Prima diuiſio eſt in bonam, & in malam. Bona eſt, in qua ex antecedente ſequitur conſequens. Mala autem, in qua non ſequitur, ſed hæc nec nomē argumentationis meretur, dum quod dicitur conſequens non ſequitur verè ex antecedente, v.g. *eſt homo, ergo eſt Logicus.*

Bona argumentatio duplex; alia ratione formæ, alia ratione materiæ: bona argumentatio ratione formę eſt, in qua ita conſequens ex antecedente infertur, vt in quibuſcunque vocabulis, vel in quacumque materia ſeruata eadem methodo argumentandi, nunquam poſſit dari antecedens verum, & conſequens falſum, vt patet in hoc ſyllogiſmo, *omne animal eſt ſubſtantia. Omnis homo eſt animal; ergo ſubſtantia.* Seruata enim hac argumentandi forma in quacumque materia ex antecedente vero nunquam ſequitur conſequens falſum; & ita ſe habent tres figurę ſyllogiſticę: & hęc dicitur conſequentia formalis; quia eſt bona ex vi formæ.

Argumentatio bona ratione materiæ eſt, in qua ex an-
tecedente ſequitur conſequens in illa, aut ſimili materia, 65
in alia verò materia poterit dari antecedens verum, & conſequens falſum, vt in iſta *Omnis homo eſt rationalis, ergo omne rationale eſt homo.* eſt bona tantum ratione, non formæ, ſed materiæ; quia ſi mutatur materia, dabitur antecedens verum, conſequens falſum, vt, *omnis homo eſt animal, ergo omne animal eſt homo*, quod eſt falſum; & dicitur conſequentia materialis; quia ad ſummum poteſt eſſe bona ratione materiæ.

Secunda diuiſio eſt in Syllogiſmum, Enthymema, Inductionem, & Exemplum; de quibus ſigillatim agendum eſt; ſed primò tradenda ſunt præcepta bonæ argumentationis in genere.

De præceptis bonæ argumentationis. *Caput II.*

NOtandum in argumentatione tria nos poſſe ſpectare, antecedens, Conſequens, & Illationem, quę dicitur conſequentia; nam his tribus tamquam partibus 66
diximus illam conſtare v. g. ſi dicamus *homo eſt albus, ergo coloratus. homo eſt albus*, eſt antecedens; *eſt coloratus* dicitur conſequens; quod verò ex prima propoſitione ſecunda inferatur, dicitur conſequentia, ſcilicet illatio vnius ex alio ſignificata per particulam *ergo.*

Modò hæc tria ita ſe habent, quod aliquando poteſt concedi antecedens, & negari conſequens, vt, *homo eſt albus; ergo eſt altus*: aliquando poteſt concedi antecedens, & conſequens, & negari conſequentia, vt *vt homo eſt albus, ergo rationalis*: Licet homo ſit albus: Licet ſit rationalis; non tamen rationalis ſequitur ex albo: aliquando poteſt negari antecedens, & conſequens, & concedi conſequentia, vt *homo eſt Leo, ergo eſt rugibilis*; illatio enim eſt bona; ſed eſt falſum hominem eſſe Leonem; ſi enim eſſet Leo, vtique eſſet rugibilis. his poſitis.

Prima regula: ex antecedente vero in bona conſequentia ſequitur conſequens verum; ex falſo quandoque verum, quandoque falſum: ex vero non ſequitur niſi verum, hoc eſt axioma commune, vt *Petrus eſt homo, ergo riſibilis.* Ratio eſt; quia alioquin conſequentia non eſſet bona, dum enim antecedens eſt verum, & ex ipſo deducitur prædicatum conſequentis in bona conſequentia, neceſſe eſt, quod & ipſum conueniat ſubiecto antecedentis; ergo erit verum conſequens; ergo ex vero ſemper ſequitur verum.

Ex falſo ſequitur falſum, vt *homo eſt lapis, ergo non eſt ſenſitiuus, homo eſt Angelus, ergo incorporeus*: poteſt tamen 67
ſequi verum, vt *homo eſt lapis, ergo eſt ſubſtantia. eſt Leo, ergo eſt animal*; quia poteſt eſſe quod prædicatum conſequentis illatum bona conſequentia ex antecedenti, conueniat ſubiecto antecedentis alio capite.

Secunda regula. ex antecedenti neceſſario ſemper ſequitur conſequens neceſſarium, non autem impoſſibile, aut contingens: nam cum neceſſarium ſit ſemper verum; impoſſibile ſemper falſum, contingens aliquando verum aliquando falſum, in illo caſu, quo contingens eſt falſum, ex vero ſequeretur falſum: at ſi antecedens ſit poſſibile, aut contingens, conſequens etiam poteſt ſequi contingēs, aut poſſibile, vel etiam neceſſarium; non autem impoſſibile, nam cum contingens ſit aliquando verum, aliquando falſum, & impoſſibile ſemper falſum; ſi ex contingenti ſe-

quereiur impoſſibile, falſum ſequeretur ex vero.

Tertia Regula, ex antecedente impoſſibili poteſt ſequi conſequens aliquando impoſſibile, aliquando continges, aliquando neceſſarium, vt patet in his conſequentijs *homo eſt Leo, ergo eſt rugibilis*: ecce impoſſibile, *homo volat, ergo mouetur*; ecce contingens, *homo eſt Leo, ergo ſubſtantia*: ecce neceſſarium; hæ duæ regulæ ſequuntur neceſſariò ex prima, & in ipſa ſundantur, vt patebit conſideranti.

Quarta Regula. In bona conſequentia ex contradictorio conſequentis infertur contradictorium antecedentis, non è contra; Primum patet in iſta; *homo currit, ergo mouetur*: Ecce quod ex contradictorio conſequentis, infertur contradictorium antecedentis, ſi dicatur, *non mouetur, ergo non currit*: non tamen valet à contradictorio antecedentis inferre contradictorium conſequentis; non enim valet, *eſt homo; ergo eſt animal; non eſt homo; ergo non eſt animal*, & ratio eſt: quia omnia eſſentialia ſuperioris ſunt etiam eſſentialia inferiori; non autem è contra; ideò ex negatione ſuperioris infertur & negatio ſuperioris, vt in exemplis allatis; non autem, è contra: hæc ratio valet etiā in regulis ſequentibus.

68 Quinta Regula, quidquid infertur ex conſequenti, infertur etiam ex antecedenti; non tamen è contra; & quò infertur antecedens, infertur & conſequens, non tamen è contra, prima pars patet; ſi dicatur, *eſt homo, eſt animal*; quia ex hoc conſequenti infertur *eſt viuens, ſenſitiuum, corporeum*: infertur etiam ex antecedenti; valet enim, *eſt homo, ergo viuens, ſenſitiuus, corporeus*: non tamen è contra, nam ex antecedente poteſt inferri aliquid, quod non inferatur ex conſequenti, v.g. *eſt homo, ergo rationalis, ergo riſibilis*; quæ non inferuntur ex conſequenti; non enim valet, *eſt animal ergo rationale, ergo riſibile*, propter eandem rationem regula precedenti allatam.

Secunda verò pars, quòd ſcilicet quo infertur antecedens, inferatur & conſequens, probatur; nam hoc antecedens, homo infertur ex rationali, riſibili; valet enim, *eſt riſibile, ergo homo*, valet etiam, *eſt riſibile, eſt rationale, ergo eſt animal*, ecce ergo quod quidquid infert antecedens, infert & conſequens: non tamen è contra, vt, *eſt homo, ergo animal*, conſequens animal infertur ex rugibili, ex irrationali, non tamen ex his infertur homo, valet enim *eſt rugibile, ergo eſt animal*, non tamen valet *ergo eſt homo*.

Sexta Regula: quidquid poteſt ſtare cum antecedente, poteſt ſtare etiam cum conſequenti, v.g. *homo eſt animal*, cum homine ſtat *diſcurſiuum, riſibile, rationale*, quæ ſtant etiam cum animali, quod eſt conſequens: non tamen omnia, quæ poſſunt ſtare cum conſequenti poſſunt etiam cum antecedenti: nam v.g. cum animali ſtat *rugibile, quadrupes, &c.* quæ nullo modo ſtare poſſunt cum antecedenti; hæ omnes regulæ, vt patet, innituntur vnico fundamento, quod diximus in quarta Regula: Ad hanc rem plura pari facilitate, & doctrina tibi offert noſter, P. Nouarinus *lib., axiomatum à num.* 1340. *& deincept*. Modo deſcendendo ad ſpecies argumentationis quæro.

Quid, & quotuplex ſit Syllogiſmus. Cap. III.

69 Syllogiſmus eſt precipua ſpecies argumentationis: ſic definitur ab Ariſtotele *primo priorum capite primo, eſt Oratio in qua quibuſdam poſitis, aliud quiddam ab his, quæ poſita ſunt, ex neceſſitate accidit, eo quod hæc ſunt*. dicitur *Oratio*. Loco generis, licet non ſit genus proximum, ſed remotum; nam genus proximum, eſt argumentatio, *in qua quibuſdam poſitis*, ſcilicet propoſitionibus, quibuſdam, nam debent eſſe duæ propoſitiones præmiſſæ. *Poſitis*, ideſt diſpoſitis ſecundum ordinem ſyllogiſticum. *Aliud quiddam ab his, quæ poſita ſunt*: Ideſt concluſio, quæ eſt diuerſa à qualibet premiſſarum, *ex neceſſitate accidit*; ideſt neceſſariò ſequitur; nam in ſyllogiſmo Concluſio ſequitur neceſſariò, non probabiliter, *eo quod hæc ſunt* quod ſignificat concluſionem ſequi ex præmiſſis ratione formę argumentationis.

Syllogiſmus conſtat quodam modo ex materia, & ex forma. Materia duplex, alia proxima, ſcilicet propoſitiones, ex quibus immediatè componitur, alia remota, nempè termini, qui componunt propoſitionem immediatè, mediatè verò Syllogiſmum.

Termini in quolibet ſyllogiſmo ſunt tres; nec plures, nec pauciores eſſe poſſunt; hi autem ſunt. Maius extremum, minus extremum, & medius terminus; maius extremum eſt ille terminus, qui in concluſione eſt predicatum, minus verò eſt ille, qui in concluſione eſt ſubiectum: medius, qui concluſionem non ingreditur; ſed tantum ponitur in vtraque præmiſſa: hoc autem intelligitur in modis directè concludentibus.

Propoſitiones, quæ ex combinatione dictorum terminorum formantur ſunt item tres. Maior propoſitio, in 70
qua eſt medius terminus, cum maiori extremo, ſcilicet prędicato concluſionis; minor propoſitio, in qua eſt medius terminus cum minori extremo, nempè ſubiecto concluſionis; & concluſio ipſa, in qua ſunt maius, & minus extremum: ſine medio termino, qui concluſionem non ingreditur, vt patet in iſto.

Bar *Omne animal eſt ſubſtantia.*
ba *Omnis homo eſt animal.*
ra *Ergo Omnis homo eſt ſubſtantia.*

Vbi ſunt tres termini; nempè *homo, animal, & ſubſtantia*: quorum duo nempè *homo, & ſubſtantia* ſunt extrema maius, & minus; nam vnum eſt prędicatum, & alterum ſubiectum concluſionis; adeſt etiam medius terminus nempè *animal*, qui eſt in vtraque premiſſa. non tamen concluſionem ingreditur: item in maiori propoſitione eſt maius extremum, nempè prędicatum concluſionis, quod eſt *ſubſtantia*, & in minori propoſitione eſt minus extremum, quod eſt ſubiectum concluſionis nempè *homo*.

Pręter materiam, quæ, vt diximus, in ſyllogiſmo ſunt propoſitiones, & termini, eſt etiam conſideranda figura, & modus, quæ ſe habent vt forma in ſyllogiſmo.

Figura eſt debita trium terminorum diſpoſitio, quo ad ſubiectionem, & prædicationem; hoc eſt quo ad eſſe ſubiectum, & prędicatum, quia verò poteſt etiam eſſe diuerſa hujuſmodi diſpoſitio terminorum, & variè poteſt coniungi medius terminus cum extremitatibus, reſultant variæ figuræ.

Prima eſt, in qua medius terminus eſt ſubiectum in maiori, & prædicatum in minori, vt.

Bar *Omne rationale eſt riſibile.*
ba *Omnis homo eſt rationalis.*
ra *Ergo Omnis homo eſt riſibilis.*

Ecce quod medius terminus nempè *rationale* ſubijcitur in maiori, & prędicatur in minori.

Secunda verò figura eſt, in qua medius terminus prędicatur in vtraque propoſitione vt.

Ce *Nullus homo eſt rugibilis.*
ſa *Omnis Leo eſt rugibilis.*
re *Ergo Nullus Leo eſt homo.*

Tertia figura eſt, quando medius terminus in vtraque ſubijcitur, vt in hoc ſyllogiſmo.

Da *Omnis homo eſt rationalis.* 71
ti *Aliquis homo eſt albus.*
ſi *Ergo Aliquod album eſt rationale.*

Vt memoria retineantur hæ figurę habemus hunc verſum omnia amplectentem.

Sub prę prima: bis prę ſecunda, tertia bis ſub.

hoc eſt medius terminus *ſub prę, prima*. ſubijcitur in maiori, & prędicatur in minori propoſitione in prima figura. *bis prę ſecunda*. medius terminus in ſecunda figura bis prędicatur, ideſt in vtraque propoſitione.

Tertia *bis ſub*. in tertia figura: bis ſubijcitur, videlicet in maiori, & minori.

Modus verò eſt debita diſpoſitio propoſitionum ſecundum quantitatem, & qualitatem; hoc eſt vniuerſalitatem, vel particularitatem, affirmationem, & negationem; ſed quia varij poſſunt eſſe modi, quoad diſponendas propoſitiones; omnes modi ſyllogiſmorum, qui poſſunt concludere, reducuntur ad decem, & nouem contenti quatuor verſibus, qui ſecundum ſe nullum habent ſenſum, ſed vocales, quæ ſunt in qualibet dictione denotant tres propoſitiones ſyllogiſmorum, ſi ſint vniuerſales, vel particulares, affirmatiuæ, vel negatiuæ iuxta regulam datam, quod *A*, eſt vniuerſalis affirmatiua, *E*, eſt vniuerſalis negatiua, *I*, particularis affirmatiua, *O*, particularis negatiua. ſunt autem ſequentes.

Barbara, celarent, Darij, Ferio, Baralipton.
Celantes, dabitis, Fapeſmo, Friſeſomorum,
Ceſare, Cameſtres, Feſtino, Baroco, Darapti,
Telapton, Diſamis, Datiſis, Brocardo, Feriſon.

Quatuor primi nempè *Barbara, Celarent, Darij, Ferio* ſunt

ſunt pro prima figura. *Ceſare, cameſtres, Feſtino, Baroco.* ſunt pro ſecunda figura: *darapti. felapton, diſamis, datiſi, brocardo, feriſon,* ſunt pro Tertia. Reliqui quinque *baralipton, celantes, dabitis, fapeſmo, friſeſomorum,* ſunt pro prima; ſed indirectè concludentes, de quibus poſtea.

Pręter modos enumeratos; alij etiam dantur, in quibus
72 perfectam vim ſillogiſmi eſt reperire; quia tamen in iam numeratis includuntur, ideò eos omitto; omnis enim Cõcluſio affirmatiua, aut negatiua vniuerſalis continet ſub ſe particularem: atque adeò ſi ex aliquo ſyllogiſmo concludatur cõcluſio vniuerſalis, poterit etiam particularis, cum ex veritate ſubalternantis educatur neceſſario veritas ſubalternæ, & non è contra. V. G. quia ex his pręmiſſis, *omne animal eſt ſubſtantia, omnis homo eſt animal* infertur ergo *omnis homo eſt ſubſtantia*, poteſt etiam inferri, ergo *aliquis homo eſt ſubſtantia*; ex qua deinde poteſt inferri ſua conuertens, ergo *aliqua ſubſtantia eſt homo*, & ſic de cęteris.

Quoad ſecundum, ſcilicet diuiſionem ſyllogiſmorum; vel conſideratur forma, vel materia: ſi forma ex dictis iam patet, quotuplex ſit ſyllogiſmus, ſcilicet iuxta numerum figurarum; & earundem diſpoſitionem. Figura enim Galeni, quam tamquam quartam ipſe adinuenit, in qua medius terminus pręedicatur in maiori, ſubijcitur in minori. V. G. *omnis homo eſt animal, omne animal eſt ſubſtantia*, ergo *aliqua ſubſtantia eſt homo*, ab omnibus reijcitur; ſed per benè à Zabarella *in ſua Logica libro de quarta figura. cap.* 8. eò quia fundata & ipſa ſupra *dici de omni*, de quo *capite ſequenti*, concludat innaturaliter, vide etiam Amicum *in Logica tractatu* 23. *diſpoſitione tertia, quęſtione ſecunda, dubitatione ſexta*.

Si verò conſideretur materia, poſſumus illam diſtinguere primo, vt tot ſint ſyllogiſmi, quot genera propoſitionũ; & quia ex dictis, propoſitionum alia eſt categorica abſoluta; alia Categorica modalis; alia hypotetica; alia ex obliquis, tot poſſumus dicere eſſe ſpecies ſyllogiſmorum: & licet in omnibus deſeruiant eædem figuræ, & ijdem modi: tamen aliquid ſpecialiter erit obſeruandum in modali hypoteticæ, & ex obliquis, vt rectè efformentur, de quibus infrà.

73 Secundò: quoniam ſyllogiſmorum materia, alia neceſſaria, alia probabilis, alia quæ videtur neceſſaria; ſed tamen non eſt; alia, quæ videtur probabilis; tamen non eſt huiuſmodi, hinc Ariſtoteles *primò Topicorum* rationematerię diuidit ſyllogiſmum in demonſtratiuum; quando propoſitiones ſunt neceſſariæ; in Dialecticum, ſeù Topicum, quando propoſitiones ſunt probabiles; in pſeudographum, quando propoſitiones ſunt apparenter neceſſariæ, & in ſophiſticum, quando propoſitiones ſunt apparenter tantum probabiles, de quibus omnibus poſtea dicemus, cum cętera explicauerimus, quæ ſpectant ad ſyllogiſmum in genere.

De fundamentis Regularum. Cap. IV.

ARgumentatio primæ figuræ fundatur in duobus principijs lumine naturali cognitis, quibus humanum ingenium nequit diſſentire, & ſunt, *dici de omni*, & *dici de nullo*, primum eſt, quidquid vniuerſaliter affirmatur de aliquo ſubiecto, affirmatur de quouis contento ſub illo, vt ſi *ſubſtantia* vniuerſaliter affirmatur de *animali*, omnis autem *homo* continetur ſub *animali*, de omni etiam *homine* dicatur *ſubſtantia* eſt neceſſe, ſic.

Bar *Omne animal eſt ſubſtantia:*
ba *Omnis homo eſt animal:*
ra *Ergo Omnis homo eſt ſubſtantia.*

In his fundantur duo modi affirmatiui huius primæ figuræ nempè *Barbara, & Darij*: alterum principium eſt *dici de nullo*, quod ſcilicet, quidquid vniuerſaliter negatur de aliquo ſubiecto, negatur etiam de quouis contento ſub tali ſubiecto, vt ſi *lapis* vniuerſaliter negatur de *animali*, negatur etiam de *homine*, qui continetur ſub animali, ſic.

Ce *Nullum animal eſt lapis.*
la *Omnis homo eſt animal:*
rent *Ergo Nullus homo eſt lapis.*

In his fundantur duo modi negatiui, nempè *celarent*, &
74 *ferio* licet autem in *barbara*, & *celarent* poſſit etiam inferri concluſio particularis nempè *barbari*, & *celaro*, non oportuit formaſſe hos duos modos; nam ſyllogiſmus, qui infert concluſionem vniuerſalem, poteſt etiam inferre particularem, nec diſtinctus modus erat aſſignandus.

Quoad ſecũdam, & tertiam figuram, communiter dicitur, quod ſunt imperfectæ, & vt appareat neceſſitas concludendi, quod ſunt reducendæ ad primam, quæ eſt perfecta; attamen ſecunda fundatur in hoc principio, *quando aliquid vniuerſaliter negatur de aliquo, negantur etiam omnia, quæ continentur ſub eo, quod negatur*: ſic quia negamus de *lapide animal* negamus etiam de *lapide hominem, & leonem*, qui continentur ſub *animali* vt

Ce *Nullus lapis eſt animal:*
ſa *Omnis leo eſt animal:*
re *Ergo Nullus Leo eſt lapis.*

Tertia autem figura fundatur in illo communi axiomate, *quæ ſunt eadem vni tertio ſunt eadem inter ſe, prout identificantur cũ illo tertio; & quæ non ſunt eadem vni tertio, non ſunt eadem inter ſe*, ſic quia dicitur *hominem eſſe idem cum riſibili, & rationali, concludimus, quod* rationale ſit *idem cum riſibili*. vt

Di *Aliquis homo eſt rationalis;*
ſa *Omnis homo eſt riſibilis;*
mis *Ergo aliquod riſibile eſt rationale.*

Hinc infertur primam figuram principaliorem locum obtinere: quia in ipſa infertur omne genus concluſionis, affirmatiua; negatiua, vniuerſalis: particularis, & in ſecunda figura non poteſt eſſe concluſio affirmatiua; nec in tertia vniuerſalis, vt mox dicemus.

De Regulis harum Figurarum. Cap. V.

VT facilius cognoſcatur, quando concluſio aliqua in aliqua figura ſit bona, ſunt obſeruandæ nonnullæ 75
Regulæ, quarum aliquæ ſunt omnibus figuris communes, aliquæ alicuius tantum particulares: primo de communibus, deinde de particularibus.

Prima Regula eſt, medium terminum, ſaltem in aliqua præmiſſarum debere completè diſtribui; defectu huius Regulæ multæ inferuntur concluſiones, quæ prima facie videntur benè inferri, cum reuera falſo inferantur. Vt autem cognoſcatur, quando medius terminus ſit diſtributus, eſt obſeruandum, tunc eſſe diſtributum, quando vniuerſaliter accipitur; tunc autem accipitur vniuerſaliter, ſi ſit ſubiectum, quando afficitur ſigno viuerſali ſiue indefinitè ponitur in materia neceſſaria: quando verò medius terminus eſt prædicatum, ſi propoſitio ſit vniuerſalis negatiua, tunc ratione negationis, quæ eſt malignantis naturæ diſtribuitur pręedicatum, & ſubiectum. In vniuerſali affirmatiua ſolum ſubiectum ratione ſigni remanet diſtributum: in particulari affirmatiua, nec prædicatum, nec ſubiectum; in particulari verò negatiua ſolum prędicatum: vnde ſi conficiam talem ſyllogiſmum. *Aliquis homo eſt doctus; aliquis ignarus eſt homo; ergo aliquis ignarus eſt doctus*: Ecce quod ſequitur falſa concluſio: quia medius in neutra præmiſſarum vniuerſaliter ſumitur; quòd ſi ly *homo* diſtribueretur, acciperetur in minori hoc pacto, *aliquis ignarus eſt omnis homo*; & tunc ſequeretur concluſio; ſed minor eſſet falſa.

Secunda Regula: nullus terminus eſt diſtribuendus in concluſione, qui non fuerit diſtributus in aliqua ex præ- 76
miſſis: concluſio enim non poteſt eſſe amplior pręmiſſis: vnde non valet. *Omnis homo eſt rationalis: omnis homo eſt ſubſtantia, ergo omnis ſubſtantia eſt rationalis*; quia ly *ſubſtantia* eſt diſtributa in concluſione, cum non fuerit diſtributa in præmiſſis: quod ſi quando ſequitur, eſt ratione materiæ.

Tertia Regula, ex duabus negatiuis nihil ſequitur; & ratio eſt: quia medius terminus nullam habet connexionem cum extremis; vnde non poteſt eſſe ratio, cur cognoſcamus extrema inuicem vniri, vel ſeiungi: v. gratia, *nullus homo eſt irrationalis: nullus Equus eſt homo: ergo nullus Equus eſt irrationalis.*

Quarta regula. ex duabus particularibus nihil concluditur ratione formæ: licet benè ratione materiæ, & ratio eſt, quia medius in nulla præmiſſarum eſſet diſtributus: v. g. *aliquis homo eſt ſubſtantia. aliquis homo non eſt lapis, ergo aliquis lapis non eſt ſubſtantia.* tamen ratione materiæ aliquando concluditur. *aliquis homo eſt rationalis, aliquod riſibile eſt homo, ergo aliquod riſibile eſt rationale.*

Quinta regula. altera præmiſſarum exiſtente negatiua, vel particulari,& concluſio etiam erit particularis, & negatiua, quia concluſio ſequitur debiliorem partem; & ratio eſt; quia concluſio non debet eſſe amplior præmiſſis; alioquin aliquis terminus diſtribueretur in concluſione, qui non eſſet diſtributus in præmiſſis.

Seſta regula. in quolibet Syllogiſmo termini non debent eſſe nec plures nec pauciores tribus: in hoc peccant ſyllogiſmi, qui conſtant terminis æquiuocis, vel analogis, vel diuerſimodè ſupponentibus: hi enim cenſentur conſtare quatuor terminis, ac ſi diſtinctè explicarentur. Hæ ſunt regulæ omnibus figuris communes, modò de particularibus vniuſcuiuſque.

77 Prima ergo Regula pro prima figura, in modis directè concludentibus eſt.ex minori negatiua nihil infertur, & proinde non valet. *omnis homo eſt animal; nullus equus eſt homo; ergo nullus equus eſt animal*; & ratio eſt; quia cum minor ſit negatiua pariter & concluſio, maior extremitas diſtribuitur in concluſione, cum non ſit diſtributa in præmiſſis: à non diſtributo autem ad diſtributum non eſt illatio.

Secunda regula. ex maiori particulari nihil ſequitur. vndè non valet *aliquod viuens eſt homo; omnis equus eſt viuens; ergo aliquis equus eſt homo*; & ratio eſt; quia cum in maiori medius terminus particulariter accipiatur, & in minori ſit prędicatum affirmatiuum, remanet in vtraque indiſtributus, & non poteſt niti fundamento *dici de omni*, & ſic nihil concluditur.

Prima Regula pro ſecunda figura. ex duabus affirmatiuis nihil concluditur; cum enim in hac figura mediū ſemper prędicetur, in nulla diſtribuitur, ſi in vtraque affirmatur; vnde nihil ſequitur, nec habebit fundamentum huius regulæ, *quando aliquid negatur de aliquo, negatur etiam contenta ſub illo*. Sic non valet. *Omnis homo eſt animal: Omnis equus eſt animal: ergò omnis equus eſt homo.*

Secunda regula. ex maiori particulari nihil ſequitur; ſic enim fiet proceſſus à non diſtributo ad diſtributum ex parte maioris extremitatis, v. g. *aliquod animal eſt homo: nullus canis eſt homo, ergo nullus canis eſt animal.*

Prima regula pro tertia figura. minori exiſtente negatiua nihil ſequitur. ſic non valet, *omne rationale eſt animal, aliquod rationale non eſt equus; ergo aliquis equus non eſt animal*. Fit enim illatio à non diſtributo ad diſtributum ex parte maioris extremitatis, ſcilicet Ly *animal.*

Secunda regula in hac figura concluſio nunquam poteſt eſſe vniuerſalis, & ratio eſt, quia cum medius terminus ſemper ſubijciatur in minori, quę ex pręcedenti regula non poteſt eſſe negatiua, minus extremum non diſtribueretur, diſtribueretur verò in concluſione, ſi eſſet vniuerſalis, vnde fieret proceſſus ex parte minoris extremitatis à non diſtributo ad diſtributum: vndè non valet: *omnis homo eſt rationalis; omnis homo eſt viuens: ergo omne viuens eſt rationale*. Ecce quod Ly *viuens* ſumitur vniuerſaliter in concluſione, non autem in minori.

De modis indirectè concludentibus. *Caput. V I.*

78 EXplicatis modis directè concludentibus, ſequitur vt de indirectis agatur. Notandum autem pro maiori intelligentia, hos modos ideò vocari indirectè concludētes, quia ſcilicet in concluſione non prędicatur maior extremitas de minori, ſicuti in cęteris, quos directos vocamus; ſed è contra minor prędicatur de maiori. hi autem modi indirectè concludentes, ſunt quinque *Baralipton. Celantes. Dabitis. Fapeſmo Friſeſomorum.* & primi tres nihil differunt à primis. *Barbara. Celarent. Darij*: niſi quod colligunt concluſionem indirectam conuertendo concluſiones, quæ ſequuntur ex illis tribus modis; nam ſi in *Barbara* concludebatur *Omnis homo eſt ſubſtantia*; in *Baralipton.* ſeruatis iiſdem pręmiſſis, & eodem modo diſpoſitis, concluditur *aliqua ſubſtantia eſt homo*, quę eſt propoſitio, in quam conuertitur concluſio in *Barbara*.

Reliqui verò duo modi magis differunt; nam in *Fapeſmo* minor eſt negatiua, ſic.

Fa	*Omnis mens eſt ſubſtantia:*
Pes	*Nullum corpus eſt mens*
Mo	*Ergo aliqua ſubſtantia non eſt corpus.*

Et in *Friſeſomorum* maior eſt particularis, ſic.

Fri	*Quædam Arbor eſt viuens:*
Se	*Nullum animal eſt arbor:*
Som	*Ergo aliquod viuens non eſt animal.*

Qui duo ſunt contra regulas aſſignatas ſuperius, & vt appareat in iſtis ratio illationis, aliter probari non poſſunt, niſi, vel reducendo illos ad aliquem ex perfectis via oſtenſiua; vel deducendo ad impoſſibile; ſicuti probantur, tum hi quinque, tum etiam modi ſecundę, & tertię figurę, vt ſtatim dicetur.

De reductione Syllogiſmorum imperfectorum ad perfectos. Caput. V I I.

NOtandum eſt autem, ante omnia, ex omnibus modis enumeratis, ſolum quatuor primos primę figurę vocari perfectos, cęteros imperfectos; quia licet modi ſecūdę, & tertiæ figuræ, benè concludunt, & inferant concluſionem, quam debent inferre, prędicando maiorem extremitatem de minori, quia tamen in eis non apparet ſtatim ac euidēter bonitas modi inferendi, ſicuti in quatuor primis primæ figuræ; niſi reducantur ad aliquem ex illis quatuor, dicuntur etiam ipſi imperfecti. & de hac reductione modò tractatur: omnes ergo ſyllogiſmi imperfecti reduci poſſunt ad perfectos; vel via oſtenſiua, quæ fit per conuerſionem propoſitionis; vel deducendo ad impoſſibile. 79

Pro reductione via oſtenſiua ſciendum, quod modi imperfecti non reducuntur ad quemlibet ex perfectis; ſed ad illum tantum, qui eſt eiuſdem literæ initialis, v. g. *Baralipton*, ad *Barbara*, *Fapeſmo* ad *Ferio.*

Eſt autem aduertendum in his modis reperiri quatuor conſonantes nempè *S.P.M.C.* quæ indicant modum reductionis, S. ſignificat propoſitionem, quam deſignat vocalis præcedens, eſſe conuertendam ſimpliciter. P. ſignificat eſſe conuertendam per accidens. M. ſignificat eſſe tranſponendas præmiſſas. C. verò ſignificat talem modum non poſſe reduci via oſtenſiua, ſed neceſſario eſſe reducendum ad impoſſibile. Ecce verſus.

Simpliciter verti vult S. P. verò per Acci.
M. vult tranſponi. C. vero ad impoſſibile duci.

Demus exemplum in *Cameſtres*, in quo, quia habemus *M.* denotat pręmiſſas eſſe tranſponendas; quia vero poſt. *E.* habemus *S.* ſignificat minorem, & concluſionem eſſe conuertendas ſimpliciter, & ſic erit argumentum in *Celarent.*

Ca	*Omne Animal eſt ſubſtantia:*
Mes	*Nulla qualitas eſt Subſtantia:*
Tres	*Ergo nulla qualitas eſt Animal.*

Dicamus.

Ce	*Nulla ſubſtantia eſt qualitas.* Minor conuerſa ſimpliciter tranſmutata.
La	*Omne Animal eſt ſubſtantia*
Rent	*Ergo Nullum animal eſt qualitas.* Concluſio conuerſa ſimpliciter.

Vis huius reductionis oſtenſiuæ cōſiſtit in hoc; quia dū nihil aliud facimus, quam propoſitiones conuertere ſecūdū regulā bonæ conſequentiæ, vel præmiſſas tranſmutare. quaſi ad nutum oſtendimus, & quaſi digito demonſtramus efficaciam ſyllogiſmi imperfecti, demōſtrando eamdem concluſionem in ſyllogiſmo perfecto. 80

Quod totum, vt habet Toletus *libro quarto ſuæ introductionis capite 9.* fundatur in hoc, quod *quidquid ſequitur ex conſequente, in bona conſequentia. ſequitur etiam ex antecedente*; ſed argumentari à propoſitione conuertente ad conuerſam eſt bona conſequentia, cum conuertens ſit cōſequens ad conuerſam; ergo oſtendendo eamdem concluſionem in modo perfecto per ſolam conuerſionem propoſitionis, quæ ſequebatur in perfecto. eſt oſtendere optimam fuiſſe illam conſequentiam, quæ rectè modo infertur ex conuertente, & tunc inferebatur ex conuerſa, v. g. quod infertur ex hac, *nullus lapis eſt animal*, in bona conſequentia infertur etiam ex ſua conuertente, *nullum animal eſt lapis*: ſi ergo eſt bona conſequentia in *Celarent*, *nullus homo eſt lapis*, quæ infertur ex his, *nullum animal eſt lapis; omnis homo eſt animal; ergo nullus homo eſt lapis*, bona erit in *Ceſare* & iſta, *nullus homo eſt lapis*, quæ infertur ex iſtis. *nullus lapis eſt animal; omnis homo eſt animal; ergo nullus homo eſt lapis*, ſuppoſito illo fundamento. *quidquid infertur ex conſequenti, infertur etiam ex antecedente*; & hoc facimus reducendo ſyllogiſmos imperfectos ad perfectos.

Ad-

Aduertendum tamen, quod aliquando ſeruatis prædictis regulis non ſequitur eadem Concluſio in modo perfecto, & imperfecto, quare tunc eſt formandus ſyllogiſmus in modo perfecto, ad quẽ reduci debet, & poſtea cõuertere eius Concluſionem, cuius conuertens erit eadem cum Concluſione ſyllogiſmi imperfecti; & ſic innoteſcet illam fuiſſe veram; quia exiſtente vera conuerſa, exiſtit vera & conuertens. v. g. in *Baralipton* eſt Concluſio. *aliqua ſubſtantia eſt homo*; ſi reducitur ad *barbara*, erit, *omnis homo eſt ſubſtantia*. ecce quod non eſt eadem cũ illa in modo imperfecto; tamen, ſi formato argumento in *barbara*, *omne animal eſt ſubſtantia: omnis homo eſt animal: ergo omnis homo eſt ſubſtantia*; deinde conuertatur concluſio, conuertens erit, *aliqua ſubſtantia eſt homo*; quæ erat Concluſio in *Baralipton*; ſicque oſtenditur eadem Concluſio implicitè in modo perfecto. Hic autem caſus datur tantùmodo; quando repetitur *P.* vel *S.* poſt tertiam vocalem, his exceptis, ſeruandæ ſunt regulæ generales prædictæ, & abſque quòd concluſio modi perfecti conuertatur erit eadem per ſolam reductionem modi imperfecti ad perfectos, vt patebit conſideranti.

81 Poteſt etiam reduci argumentum ad perfectos modos deducendo aduerſarium ad impoſſibile, nempè, quod admittés maiorem, & minorem ſyllogiſmi imperfecti, ſi neget conſequentiam, teneatur concedere duas contradictorias eſſe ſimul ueras, quod eſt impoſſibile, ergo ne incidat in hoc abſurdum aduerſarius, cogitur concedere conſequentiam. fit autem hoc modo. ſumitur cõtradictorium concluſionis negatæ; nam ſi non eſt vera concluſio, erit vera ſua contradictoria, & aſſumitur aliqua præmiſſarum iam ab aduerſario conceſſa, & infertur per ſyllogiſmum perfectum contradictorium alterius præmiſſæ iam conceſſæ. v.g. fiat hic ſyllogiſmus in *baroco.*

Ba *Omnis homo eſt animal:*
roc *Aliqua ſubſtantia non eſt animal.*
co *Ergo Aliqua ſubſtantia non eſt homo.*

Si admiſſis præmiſſis aduerſarius neget concluſionem, ita contra eum eſt diſputandum. hæc propoſitio, *aliqua ſubſtantia non eſt homo*, per te eſt falſa: ergo vera erit eius contradictoria. *omnis ſubſtantia eſt homo*: modò ſic.

Bar *Omnis homo eſt animal.* Maior conceſſa.
ba *Omnis ſubſtantia eſt homo.* Contradictorium concluſionis negatę.
ra *Ergo Omnis ſubſtantia eſt animal.* Contradictorium minoris conceſſæ.

Ecce quomodo in *barbara* deducitur ad impoſſibile aduerſarius negans concluſionem in *baroco*: nam cogitur aſſerere falſam minorem, quam antea conceſſerat pro vera.

Sunt autem aliquæ regulæ, vt facilius operemur. In modis indirectis primæ figuræ præter *celantes*, ſumitur contradictorium Concluſionis negatæ, & maior conceſsa, & infertur contradictorium minoris conceſſæ ſic.

Ba *Omne animal eſt ſubſtantia.*
ra *Omnis homo eſt Animal.*
Lipton *ergo Aliqua ſubſtantia eſt homo.*

82 Deducitur ad impoſſibile ſic.

Ce *Nulla ſubſtantia eſt homo.* Contradictorium concluſionis negatæ.
la *Omne animal eſt ſubſtantia.* Maior cõceſſa.
rent. *Ergo Nullum animal eſt homo.*
Ergo aliquis homo non eſt animal; quæ eſt contradictorium minoris conceſſæ.

In *celantes* verò ſumitur contradictorium concluſionis negatæ, & minor conceſsa, & infertur contradictorium maioris conceſſæ, vt

Ce *Nullus lapis eſt homo*
lan *Omnis iaſpis eſt lapis*
tes *Ergo Nullus homo eſt iaſpis.* Deduc dicẽdo.
Da *Omnis iaſpis eſt lapis.* Minor conceſſa.
ri *Aliquis homo eſt iaſpis.* Contradictorium Concluſionis negatæ.
j *Ergo Aliquis homo eſt lapis.* Contradictorium maioris conceſſæ.

In modis tertię figurę ex contradictorio Concluſionis negatę, & minori conceſſa colligitur contradictorium maioris conceſſę.

Aduertendum eſt autem ſolum *Brocardo*, & *Barocco* non poſſe reduci ad modos perfectos via oſtenſiua; ſed tantùm deducendo ad impoſſibile. patet ex littera *C*, quę ducit ad impoſſibile ex dictis.

Vt autem ſciatur ad quem ex modis perfectis iſti imperfecti reducantur, cum deducitur ad impoſſibile; notandæ ſunt hæ quatuor dictiones *neſciebatis*, *odiebam*; *Letare*, *Romanis*. in quibus ſunt quatuor vocales *A E I O*, quæ denotant quatuor modos perfectos primæ figurę *A barbara*, *E celarent*, *I Darij*, *O Ferio*; præterea prima dictio conſtat quinque ſyllabis, quę denotant quinque modos imperfectos primæ figuræ.

Secunda dictio conſtat quatuor, quæ denotant quatuor modos ſecundæ figuræ. duæ vltimæ dictiones habent ſex ſyllabas: inſuper prima ſyllaba primæ dictionis ſtat pro primo modo primæ figuræ, ſecunda pro ſecundo: ſimiliter prima ſyllaba ſecundæ dictionis ſtat pro primo modo ſecundæ figuræ: prima in tertia pro primo modo in tertia figura, & ſic de cęteris. Modo cum reducendus eſt ſyllogiſmus, primò conſiderare oportet, in qua figura ſit, & an ſit primus, vel ſecundus in illa figura: quo cognito, conſiderandum eſt, cui dictioni ex quatuor, & cui ſyllabæ in illa dictione reſpondeat, & ad modum, quem denotat vocalis, quæ eſt in illa ſyllaba erit reducendus. v.g. in *Ceſare*, *nullum animal eſt lapis: omnis iaſpis eſt lapis, ergo nullus iaſpis eſt animal*; negata conſequentia deducere volo ad impoſſibile; vt ſciam ad quem ex modis primæ figuræ ſit reducendus, Conſidero *Ceſare* eſſe primum modum ſecundæ figuræ, inſuper ſecundæ figuræ correſpondere dictionem ſecundam *Odiebam*, & conſequenter cum ſit primus modus per primam ſyllabam denotari; video vlterius in prima ſyllaba reperiri vocalem *O*, quæ ſignificat *Ferio* in prima figura; à primo ad vltimum Cognoſco *Ceſare* eſſe reducendum ad *Ferio* ſic, *nullum animal eſt lapis*, *aliquis iaſpis eſt animal*, ergo *aliquis iaſpis non eſt lapis.*

Aduertendum primò reducendo ad impoſſibile non 83
ſemper inferri veram contradictoriam alicuius præmiſſę: ſed aliquando contrariam; quia tamen illa deducta facile eſt contradictoriam inferre; ideò dicitur deducendo ad impoſſibile, inferri contradictoriam; vel etiam ſic dicitur; quia vt plurimum accidit. Habes huius doctrinæ exemplum ſupra.

Aduertendum vltimò Ariſtotelem, teſte Diuo Thoma, *tractatu de ſyllogiſmo ſimplici*, *caput tertio in fine* etiã duos modos particulares primę figurę reduxiſſe ad primos duos eiuſdem primę figurę, non immediatè; ſed mediatè, reducendo primò ad impoſſibile ad ſecundam figuram, quomodo reducuntur ad impoſſibile modi ſecundę figurę cum maiori, & contradictorio concluſionis negatę infertur contradictorum minoris conceſsę: deinde via oſtẽſiua reducendo ad *Barbara*, vel *celarent*, prout litera initialis demonſtrat. *Dary* reducitur per impoſſibile ad *Cameſtres*; deindè via oſtenſiua ad *Celarent*. *Ferio* verò deducitur ad *Ceſare*, deinde via oſtenſiua ad *Celarent*: hinc quẽ patet ſolos duos primos modos eſſe perfectiſſimos: cum ad ipſos omnes reducantur, ipſi vero ad nullum reduci poſſunt.

De modo inueniendi medium terminum. *Caput VIII.*

EEx dictis ſuppono quemlibet ſyllogiſmum tribus con- 84
ſtare terminis, prędicato, & ſubiecto concluſionis, & quodam alio, qui Concluſionem non ingreditur, & dicitur medius terminus, qui vt medium adhibetur ad oſtendendam conuenientiam, vel diſconuenientiam prędicati Concluſionis cum ſubiecto. Igitur quod modò quęrimus eſt, quomodo nos gerere debeamus, vt ſtatim reperiamus aliquem terminum, qui ſit medium aptum ad Aliquam concluſionem probandam.

Quia verò medius terminus, modò debet eſſe antecedens, modò conſequens, modò extraneus ad aliquod de extremis; ideò pro ipſorum intelligẽtia: Notandum tunc medium dici antecedens ad aliquod extremum: quando infert illud, non autem infertur v.g. *homo* dicitur antecedens ad *animal*; quia valet eſt *homo*, *ergo animal*: non autem è contra, *eſt animal*, *ergo eſt homo*; tunc autem dicitur conſequens, quando infertur ab extremo, non infert, in eodem exemplo, *animal* eſt conſequens ad *hominem*: infertur enim animal ab homine, non autem infert; & tũc dicitur extraneus, quando omninò eſt extra illud, nec vllam conuenientiam habent ad inuicem v.g. *animal non eſt*

lapis; *lapis* dicitur extraneus reſpectu *animalis*; ſępè tamen erit inuenire aliquos terminos, qui mutuo inferuntur, & dicuntur conuertibiles; quia mutuò conuertuntur, hi poſſunt eſſe antecedens, & conſequens ad inuicem, vt *homo, rationalis riſibilis*, valet enim *eſt homo, ergo rationalis, rurſum eſt rationalis, ergo homo*. Modo

Ad colligendam propoſitionem vniuerſalem affirmatiuam accipiatur terminus, qui ſit conſequens ſubiecti, & antecedens ad prędicatum, & erit medium aptum. V. G. ad concludendum *omnis homo eſſe ſubſtantia*, accipiatur *animal*, quod eſt inferius prædicato, nempè *ſubſtantia*, & conſequens, & ſuperius ſubiecto, nempè *homo*; & dicatur, *omne animal eſt ſubſtantia*; *omnis homo eſt animal, ergo ſubſtantia*, & dicatur omne animal eſt ſubſtantia: omnis homo eſt animal, ergo ſubſtantia.

85 Ad colligendam propoſitionem particularem affirmatiuam ſumatur medium, quod ſit antecedẽs ad ſubiectum, & ad prędicatum, & hoc in modis directis: vt ad probandum, *aliquod animal eſſe ſubſtantiam*. ſumatur *homo*: & bene inferetur; *omnis homo eſt ſubſtantia*: *aliquod animal eſt homo*; *ergo aliquod animal eſt ſubſtantia*; & hoc in quacunque figura.

Ad colligendam vniuerſalem negatiuam accipiatur medium conſequens ſubiecti, & extraneum prędicati, & inferetur. V. G. ad inferendum: *nullus lapis eſt animal*, accipiatur, *inſenſibile*, ſic, *nullum inſenſibile eſt animal*: *omnis lapis eſt inſenſibilis*: *ergo nullus lapis eſt animal*. Eſcipe *Cameſtres*, qui cum habeat primam vniuerſalem affirmatiuam, & ſit in ſecunda figura, debet ſumi medium conſequens prędicato, & extraneum ſubiecto, & tunc medium erit optimum, vt experienti patebit.

Ad colligendam particularem negatiuam accipiendus eſt terminus, qui ſit antecedens ſubiecti, & extraneus prędicato. V. G. cupimus inſerre, *aliquis lapis non eſt animal*. Sumatur iaſpis, & dicatur, *nullus iaſpis eſt animal*: *aliquis iaſpis eſt lapis*: *ergo aliquis lapis non eſt animal*: valet in quocunque modo cuiuſcunque figuræ.

Hic etiam excipe *Baroco*, qui cum habeat vniuerſalem affirmatiuam expoſcit medium conſequens prędicato, & extraneum ſubiecto. Ver. Gr. ad concludendam eamdem Concluſionem: *aliquis lapis non eſt animal*, ſumatur *ſenſibile*, hoc pacto: *omne animal eſt ſenſibile*: *aliquis lapis non eſt ſenſibilis*; *ergo aliquis lapis non eſt animal*.

86 Quoad modos indirectè concludentes hoc vnum eſt obſeruandum, vt ille terminus, qui eſt ſubiectum in concluſione ſit maius extremum in pręmiſſis; qui vero eſt prędicatum ſit minus extremum. Vnde ſi velim eamdem met concluſionem, *aliquis lapis non eſt animal*, concludere indirectè, ly *animal* debebit collocari in minori propoſitione, *lapis* verò in Maiori; cùm in modis indirectis minus extremum prædicetur de maiori in concluſione: hoc obſeruato.

Ad concludendum in *Dabitis*, & *Baralipton*; ſumatur medium antecedens ſubiecto, & conſequens prędicato, v.g. ad concludendam *aliquam ſubſtantiam eſſe hominem*, ſumatur *animal*, hoc pacto, *omne animal eſt ſubſtantia*, *omnis homo eſt animal*; *ergo aliqua ſubſtantia eſt homo*.

Ad concludendum autem in *Fapeſmo* & *Friſeſomorum* accipiatur medium, prout ad affirmandum particulariter negatiuè, cum aduertentia, vt ſupra de collocando ſubiectum concluſionis pro maiori extremo, prędicatum pro minori: vet gr. in *Fapeſmo* probatur eodem medio eadem concluſio, quæ ſupra prolata fuit in *Feriſon*, nempe *aliquis lapis non eſt animal* ſic. *Omnis Iaſpis eſt lapis*: *nullum animal eſt Iaſpis*; *ergo aliquis lapis non eſt animal*.

Eadem obſeruatione adhibita concludentes in *Celantes* indirectè; ſumendo enim prout in *Cameſtres*; videlicet extraneum ſubiecto, & conſequens prędicato. Et ecce Maiori facilitate, & breuitate qua potuimus explicatam artem inueniendi medium ad concludendum in quocumque modo, quam ob ſolam difficultatem antiqui appellarunt pontem aſinorum; quia inintelligibilis reddebantur omnibus, qui tardi erant ingenii; & inſuper addo, quod hæc ars magis acquiritur exercitio, quam certis regulis.

De Syllogiſmo Expoſitorio, & reliquis Speciebus argumentandi. *Cap. IX.*

87 ANte omnia ſciendum eſt, excepto Syllogiſmo modali, & ex obliquis, omnes alios infra explicandos non teneri illis regulis, quas vnicuique aſſignauimus, quare in his non erit laborandum.

Syllogiſmus expoſitorius eſt argumentatio, cuius medium eſt terminus ſingularis: talis eſt iſte. *Petrus eſt logicus*; *Petrus eſt homo*; *ergo homo eſt logicus*: iſte Syllogiſmus habet maximam vim, & efficaciam; nam intellectus nequit diſentire ab hoc principio per ſe noto, *quæ ſunt eadem vni tertio, ſunt eadem inter ſe*; & hoc principium eſt fundamentum ſillogiſmi expoſitorij, & maximè euidenter, apparet in illo; nam cum in pręmiſſis ſillogiſmi expoſitorij affirmatiui cognoſcamus, quod maius, & minus extremum ſunt vnum medio termino, intellectus naturali lumine cogitur aſſentiri concluſioni, in qua affirmatur Maius, & minus extremum eſſe idem inter ſe: idem erit in ſillogiſmo expoſitorio negatiuo, qui nititur huic principio etiam naturali lumine noto, *quæ non ſunt eadem vni tertio; non ſunt eadem inter ſe*.

Quia vero termini ſingularis magis eſt proprium eſſe ſubiectum, quam prædicatum: quia vt diximus, prędicatum eſt vniuerſalius ſubiecto, vel ſaltem non magis particulare; ideò ſillogiſmi expoſitorij potiſſimum efficiuntur in tertia figura, in qua medius terminus eſt ſubiectum, vt *Socrates eſt ſapiens*: *Socrates eſt Pauper*, *ergo pauper eſt ſapiens*. Poſſunt tamen effici etiam in prima; nam medius terminus licet ſit ſingularis, poteſt in minori prędicari de alio termino ſingulari, v. g. *Petrus eſt albus*; *hic homo eſt Petrus*; *ergo hic homo eſt albus*.

Poſſunt etiam fieri in ſecunda figura, immò, & concludere affirmatiuè, vt, *Tullius eſt Cicero*; *hic homo eſt Cicero*; *ergo hic homo eſt Tullius*; nam etiam in iſta valet idem principium, *quæ ſunt eadem vni tertio, ſunt eadem inter ſe*, ſubiecta enim pręmiſſarum ſunt eadem cum medio termino, qui prędicatur de ipſis. 88

Syllogiſmus modalis eſt, qui conſtat propoſitionibus modalibus: circa quod tantum eſt obſeruandum, in ſillogiſmo modali varias combinationes confici poſſe, prout fecit Philoſophus *primo priorum a capite octauo*, vel enim ambæ pręmiſſæ erunt modales, & ſi ſic; vel ambæ de neceſſario, vel ambæ de contingenti, vel altera de contingenti, & altera de neceſſario, & in hoc maxima varietas eſſe poteſt iuxta triplicem figuram, & multiplices modos figurarum: vel ex pręmiſſis altera erit de modo, altera de ineſſe tantum, & prout variabitur conſtructio ſyllogiſmi, variabitur & concluſio; quia tamen parum eſt in vſu huiuſmodi ſyllogiſmus; ideò omittimus varias ipſius regulas afferre, qui vult videat Toletum *lib. 6. capite 16.* D. Thom. *tractatum de ſyllogiſmo ſimplici capite 13 & ſequentibus*, & Expoſitores Ariſtotelis *vbi ſupra*.

Alius ſyllogiſmus eſt ex obliquis, qui ſcilicet conſtat propoſitionibus conſtantibus terminis obliquis, & non rectis; vt *Omnis Creatura eſt Dei*: *Angelus eſt Creatura*; *ergo Angelus eſt Dei*: *in homine eſt ſenſus*: *Petrus eſt homo ergo in Petro eſt ſenſus*: iſti Syllogiſmi optimè concludũt, & neceſſariò: quia verò in his propter ſimilitudinem terminorum facile eſt errare, vt in iſto: *in homine eſt ſenſus*; *Petrus eſt homo*: *ergo Petrus eſt ſenſus*: Ideo reſoluendę ſunt propoſitiones, & dicendum in prima, *homo eſt habens ſenſum*: *Petrus eſt homo*: *ergo Petrus eſt habens ſenſum*, & eſt optima, & generalis regula, vt tollatur omnis occaſio erroris tradita ab Ariſtotele *primo priorum capite 37*. 89

Alius ſyllogiſmus eſt hypotheticus, qui ſcilicet conſtat propoſitionibus hypotheticis, conſtat autem, vel vtraque pręmiſſa hypothetica, & inſert concluſionem hypotheticam, ſic.

Si moueris, non ſtas in eodem loco:
Si curris, Moueris:
Ergo ſi curris non ſtas in eodem loco.

Vel conſtat ex maiori hypothetica, & minori cathegorica, & ſic inſert concluſionem cathegoricam tali pacto.

Si moueris, non ſtas in eodem loco:
Sed moueris:
Ergo non ſtas in eodem loco.

Eſt autem triplex, ſicut triplex eſt propoſitio hypothetica, conditionalis, diſiunctiuus, & copulatiuus; conditionalis habet duos modos argumentandi: Primo à poſitione antecedentis ad poſitionem conſequentis, vt *ſi Petrus eſt homo, eſt animal*: *ſed Petrus eſt homo*; *ergo eſt animal*. Secundò poſſumus argumentari à deſtructione conſequẽtis ad deſtructionem antecedentis: ſic, *ſi eſt homo eſt animal*: 90

mal: non eſt animal: ergo non eſt homo.

Diſiunctiuus dupliciter arguit. primò ponendo vnam partem & inferendo negationem alterius, vt *vel eſt accidens, vel eſt ſubſtantia, ſed eſt accidens; ergo non eſt ſubſtantia*. Secundò negando vnam partem, & inferendo affirmationem alterius, vt *vel eſt accidens, vel eſt ſubſtantia: non eſt accidens; ergo eſt ſubſtantia*.

Copulatiuus parum vtilis eſt: ideo nihil de eo dicendũ, videat qui vult Toletum *lib. 4 cap.* 17. nos ea tradere intendimus, quæ ad aliquid poſſunt deſeruire in progreſſu ſtudiorum.

Eſt etiam aliud genus argumẽtationis optimum, quod dicitur enthymema; & eſt, quando prolata vna ſola propoſitione argumenti infertur concluſio; vt, *omne animal eſt ſubſtantia; ergo omnis homo eſt ſubſtantia*, dicitur Enthymema, quaſi Enthymo; hoc eſt in anima: quia altera præmiſſa, quæ omittitur, in anima manet, & ſi aduerſarius neget concluſionem, proferenda eſt, v.g. in narrato argumento, ſi aduerſarius neget concluſionem. *Omnis homo eſt ſubſtantia*: poſt maiorem; *omne animal eſt ſubſtantia*, debemus proferre minorem; *omnis homo eſt animal*; & ſic eſt argumentum perfectum.

Eſt autem ſciendum quod poteſt fieri Enthymema per maiorem, & concluſionem, retinendo minorem, vel per minorem, & concluſionem retinendo maiorem, v.g. *omnis homo eſt animal; ergo omnis homo eſt ſubſtantia*.

91 Aliquando tamen non ſufficit ſubijcere vnam propoſitionem; ſed neceſſe eſt probare concluſionem Enthymematis per duplicem ſyllogiſmum: & hoc fit, quando termini ſunt omnino diuerſi in antecedente, & conſequente, vt, *omne animal currit; ergo omnis homo mouetur*, nam cum non poſſit dari ſyllogiſmus, in quatuor terminis, eſt neceſſe probare conſequentiam per duplicem ſyllogiſmum, ſic.

Omne animal currit.
Omnis homo eſt animal.
Ergo Omnis homo currit. Poſtea

Omne, quod currit, mouetur:
Omnis homo currit:
Ergo Omnis homo mouetur.

Inductio eſt quando ex ſingularibus colligimus vniuerſalem; & ex omnibus indiuiduis colligimus aliquid de ſpecie v.g. *Petrus eſt nobilis; Ioannes eſt nobilis; Antonius eſt nobilis: ergo omnis homo eſt nobilis*; ſed aduertendum eſt in inductione debere omnia particularia colligi, alioquin non concludit neceſſariò, & habet tãtum vim exempli; ſi verò inductio colligit omnia particularia habet vim perfecti ſyllogiſmi; nam partes, quæ numerantur ſumuntur pro medio termino ſic, *Omnis homo, Omnis Equus, Omnis Leo, & cęterę ſpecies ſunt corpus: ſed omne animal eſt homo, Equus, Leo, & cęterę ſpecies: ergo omne animal eſt corpus.*

Exemplum eſt imperfecta argumentatio, in qua ab vno ſingulari aut particulari, aut à pluribus particularibus aliquod ſingulare, vel particulare infertur ratione proportionis aut ſimilitudinis quam habet cum ijs, per quæ probatur, vt *Magdalena per penitentiam impetrauit remiſſionem peccatorum: ergo, & Petrus impetrabit ſi egerit penitentiam*: & hoc etiam genus argumenti reducunt aliqui ad formam ſyllogiſticam, vt habeat perfectam vim. vide Vallium *parte 3. ſua introductionis cap.* 15. ſed tunc non eſt amplius purum exemplum.

Addi ſolet dilemma, & eſt, quando poſitis duobus, vel pluribus membris, vtrunq; reprobamus, vt reprobemus totum, v.g. *ſi eſt animal, eſt vel rationale, vel irrationale; ſed neutrum eſt: ergo non eſt animal.* hic modus argumentandi eſt vſitatiſſimus, & optimus: Dilemma dicitur de duobus tantum: ſi autem membra ſint plura eſt eadem ſpecies argumentationis; ſed rigoroſè non poteſt dici dilemma, quod dicitur tantum de duobus. De his modis argumentandi plura habet Toletus *lib. 4. à capite* 14.

De Syllogiſmo Topico, ſeu Dialectico. Cap. X.

92 HVcuſque actum eſt de formis argumentandi, pręcipuè de Syllogiſmo inter omnes formas primario, quem magis attendit bonus dialecticus. nunc de eodem ſyllogiſmo reſtat agẽdum quoad materiam, ex qua conficitur, quæ quidem quatruplex eſt, vt ſupra diximus.

Et quoniam de ſyllogiſmo demonſtratiuo in logica diffuſè agemus *ſuper libros poſteriorum*, non eſt cur hic de eo agamus, pariter cum pſeudographus ſit bonus tantum apparenter, quo etiam modo eſt Sophiſticus; Ideo reſtat, vt agamus ſolùm de Topico, ſeù Dialectico, & Sophiſtico. de Topico *hoc capite*. de ſophiſtico *cap. ſequenti*.

Syllogiſmus topicus eſt ille, qui, vt diximus, procedit ex pręmiſſis tantum probabilibus, vel ſaltem ex vna probabili, atque adeò nunquam parit ſcientiam; ſed tantum opinionem: inuentus eſt autem hic ſyllogiſmus vt de vnaquaque re dubia in vtramque partem poſſimus diſputare. vnde obiectum huius ſyllogiſmi eſt omne problema, quod in vtramque partem diſputari ſolet, v.g. an diuitię ſint bonæ nec ne; an ſcientia ſit pluris facienda, quam ſanitas, propoſitio verò probabilis dicitur illa, quæ probatur, vel omnibus, vel ſapientibus, vel plurimis ex illis: Vt autem ſtatim occurrere poſſit medium, per quod probare poſſimus quamcumque partem propoſiti problematis, atque adeo conficere ſyllogiſmum topicum, tradunt Philoſophi quædam loca, vnde media apta eruere poſſimus, quod egregiè præſtitit Ariſtoteles *in libris Topicorum*, ſic appellatis: quia in his docet Methodum conſtruendi aptè, & benè ſillogiſmos topicos, & diſſerit de prędictis locis.

Sedes autem, ſeu locus, vndè erui poſſunt media apta
ad Syllogiſmum Topicum, ſumptus in genere diuiditur 93
in *maximam*, & in *differentiam maxima*. *Maxima* eſt propoſitio aliqua vniuerſalis per ſe nota, cui innituntur multæ propoſitiones, quæ deſumuntur ad probandam concluſionem intentam, ver.g. *cui conuenit definitio, conuenit definitum*. dicitur *maxima*; quia in ipſa fundatur veritas omnium illarum, in quibus prædicatur aliquod definitum de aliqua re: quia de eodem prædicatur etiam definitio ver.g. *Petrus eſt animal rationale: ergo eſt homo.* Totum hoc eſt verum, quia cum animal rationale ſit definitio hominis, ſi Petrus eſt animal rationale, eſt etiam homo: quia, *cui conuenit definitio, conuenit, & definitum.* Ecce quod huic propoſitioni innititur veritas aſſertæ argumentationis; & ſic omnes propoſitiones in quibus prędicatur de aliqua re definitio, verum erit quod de eadem prædicabitur, & definitum. Ideo ſimiles propoſitiones dicuntur *maxima*. *Differentia maxima* dicitur ratio illa, in qua conueniunt argumenta, quæ deſumuntur ad probandum, & per quam ad inuicem differunt. v.g. definitio dicitur *differentia*, quia à definitione deſumuntur multa argumenta, & in ipſa ſunt multæ *maxima*, quæ ſunt alterius rationis ab illis, quæ deſumuntur ab effectibus ab oppoſitis, & alijs.

Secundo prædicta loca ſiue ſint *maxima*, ſiue *differen-*
tia maxima; alia dicuntur artificioſa, alia non artificioſa; 94
artificioſa ſunt viginti. primus locus eſt definitionis, ſecundus deſcriptionis, tertius annotationis; ſiuè Ethymologiæ, Quartus coniugatoni, Quintus partiũ, Sextus Totius, ſeptimus cauſarũ, Octauus effectuũ, Nonus antecedẽtium, Decimus conſequentiũ; Vndecimus præcurrentium, Duodecimus concomitantium, Decimus tertius ſubſequentium, Decimus quartus ſimilium; Decimus quintus Maiorum, Decimus ſextus minorum, Decimus ſeptimus parium, Decimus octauus diſſimilium, Decimus nonus oppoſitorum, Vigeſimus repugnantium.

Loca non artificioſa ſunt tantum duo, Auctoritas Diuina, & Auctoritas humana. Dicuntur autem hæc duo non artificioſa: quia non ſunt inuenta arte Dialectici; ſicuti reliqua iam enumerata, quæ ideo dicuntur artificioſa.

Igitur propoſita quacunque quæſtione, facilè erit ex aliquo, vel pluribus prędictorum locorum media eruere ad ipſam probabiliter probandam, v.g. volo probare *Sapientem non eſſe inuidum*, à loco definitionis, dicam *inuidus affligitur bonis alienis: non ſic ſapiens; ergo non eſt inuidus*. Medium deſumptum eſt à loco definitionis, cui innititur tale medium. *maxima*, verò eſt. *cui non conuenit definitio, nec conuenit definitum*; quia enim non conuenit ſapienti affligi bonis alienis, quæ eſt definitio inuidi, nec conuenit eſſe inuidum, quod eſt definitum: & ſic de cęteris locis, quæ omnia explicat adeo clare Toletus *lib. 5. à cap.* 4. vt nihil addi oporteat, videat qui vult, maximè cum etiam ex ipſa rethorica ſupponam prędictorum locorum iam pręhabitam cognitionem; quare ſatis ſit hic innuiſſe ad

expli-

explicandā naturam, & modum conſtruendi ſyllogiſmum dialecticum.

Hoc tandem aduerto ex auctoritate diuina ſumi ſemper argumentum neceſſarium; ex auctoritate verò humana tantùm probabile, quando affertur affirmatiuè; nam quando affertur negatiuè, vt plurimum non valet.

De Syllogiſmo Sophiſtico, & Fallacijs. Cap. XI.

95 Sophiſta ille dicitur, qui magis appetit videri, quam reuera eſſe ſapiens: à ſophiſta ortum habet; quod ſyllogiſmus dicatur ſophiſticus, ſeù ſophiſmatis, vt eum appellat Ariſtoteles 6. *Topicorum capite* 4. eſt autem ille, vt diximus, qui conſtat ex propoſitionibus, quæ videntur veræ, vel probabiles, quamuis ſint falſæ: ideo talis ſyllogiſmus eſt falſus, vitioſus, & pſeudographus. vtitur autem ſophiſta huiuſmodi ſyllogiſmo, vt ad aliquod incommodum deducat reſpondentem in ipſa diſputatione.

Incommoda, ad quorum aliquod intendit Sophiſta adducere reſpondentem ſunt quinque, ſcilicet. Redargutio, cum reſpondens cogitur vel negare, quod conceſſerat, vel concedere quod negauerat. Falſum, cum cogitur concedere. quod manifeſtè eſt falſum. Inopinabile, cum cogitur concedere, quod aduerſatur omnium opinioni, licet apertè non cognoſcatur falſum. Solęciſmus, cum cogitur concedere orationem, in qua ſit vitium ſolęciſmi, vel barbariſmi. Nugatio tandem, cum reſpondens cogitur inutiliter idem repetere. Loca autem à quibus Sophiſtæ eruunt argumenta ad decipiendos diſputantes, dicuntur fallaciæ, de quibus hic agendum eſt, vt ipſis cognitis facili negotio omnia ſophiſmata ſoluantur. De fallacijs tractat Ariſtoteles *in libris Elencorum*.

Dupliciter autem poteſt contingere fallacia; aliquando enim contingit in forma; quando ſcilicet forma videtur bona, quæ tamen reuera peccat. aliquando autem contingit in materia, & de hac tantum agemus: ſuperius enim ita aſſignauimus regulas, tum generales, tùm particulares dignoſcendi Syllogiſmos peccantes in forma, vt plura repetere ſit ſuperfluum.

96 Fallacia materiæ eſt, cum occaſione materiæ, de qua agitur, datur erroris occaſio, & quia fallaciæ materię eſſe poſſunt, tum in voce, tum in re, quæ ſunt in re fallaciæ dicuntur extra dictionem: & hæ ſeptem numerantur. Fallacia accidentis: à dicto ſecundum quid ad dictum ſimpliciter: ignorantiæ Elenchi, petitionis principij, non cauſæ, vt cauſæ, & fallacia plurium interrogationum: quæ verò ſunt tantum in voce dicuntur fallaciæ dictionis, & ſex ſolent aſſignari. ſcilicet, fallacia æquiuocationis. Amphibologię. accentus. compoſitionis. diuiſionis, & figurę dictionis, de quibus omnibus ſingillatim: & primo de fallacijs extra dictionem, quarum prima eſt.

Fallacia accidentis: pro qua ſciendum, quod aliqua poſſint eſſe idem quadrupliciter. primò ea dicuntur vnum, quæ idem prorſus ſignificant, quamuis ſub diuerſis nominibus, aut modis. hoc modo ſunt ſynonima, quæ differunt ſola voce, vt gladius, & enſis; item definitio, & definitum, quæ differunt tantum voce, & modo ſignificandi: definitio enim explicat diſtinctè id, quod definitum ſignificat confusè.

Secundò modo dicuntur vnum, quæ cum non ſignificent eandem naturam, vnum tamen eſt de eſſentia alterius; ſic genus, & differentia ſunt idem cum ſpecie, ſpecies cum indiuiduis.

Tertiò quædam ſunt vnum minori vnitate, quia vnum eſt alteri proprium, puta *homo*, & *riſibile*, non tamen *riſibile* eſt de eſſentia *hominis*.

97 Quartò illa dicuntur vnum, quarum vnum alterum includit, tanquam accidens, vt *homo*, & *album*. iſta quatuor non ita ſunt vnum, quin inter ea aliqua differentia reperiatur; nec ita diuerſa, quin aliquo modo ſint vnum; ex quo fit, quòd aliqua, quæ vni tribuimus, poſſimus etiam applicare alteri, aliqua verò tribuuntur, vni, quæ alteri non poſſunt conuenire; dicimus enim de albo, quod currit, quod ſedet, qui etiam homini conueniunt, & valet dicere, *album currit: ergo homo currit*, alia verò dicimus de albo. ſcilicet album eſt in prædicamento qualitatis, quæ homini conuenire non poſſunt; non enim poſſumus dicere *album eſt in prædicamento qualitatis*: & vniuerſaliter habemus hanc regulam Toleti optimam, quæ vni conueniunt ſecundum id, in quo ab altero differt, ſunt remouenda ab altero: quæ verò non conueniunt ſecundum id, in quo differt ab altero, ſed ſecundum id, in quo eſt vnum cum illo, ſunt concedenda de vtroque, vel neganda de vtroque, v. g. *album* eſt idem cum *ſubſtantia* ſecundum ſuppoſitum: ergo ea quæ conueniunt *albo* ſecundum id in quo eſt idem cum *ſubſtantia*, conueniunt etiam *ſubſtantia*, vt ſi dico, *album currit: ergo homo currit: homo eſt ſenſitiuus; ergo album ſenſitiuum*: illa verò quæ conueniunt ſecundum id, in quo ab altero differt, non conueniunt vtrique; ſed vni tantum, vt ſi dico *album eſt color*, conuenit illi ratione formæ accidentalis, ſecundùm quam differt à ſubſtantia, & non poteſt prędicari de illa, non enim valet, *album eſt accidens; ergo homo eſt accidens*.

Item definitio ſecundum modum differt à definito: ergo quæ conueniunt definitioni ſecundum illum modum, quo à definito differt, non conueniunt definito: non enim valet, *animal rationale eſt definitio: homo eſt animal rationale: ergo homo eſt definitio*; nam eſſe definitionem cōuenit his particulis. *animal rationale* ſecundum modum, in quo differunt ab homine, & ſic in quacumque ex aſſignatis vnitatibus, & diuerſitatibus eſt afferre exemplum huius fallaciæ, ex quibus remanet nota fallacia accidentis; quæ fit quoties tribuimus vni omnia, quæ tribuimus alteri, quæ tamen non illi conueniunt, ſecundum, quod eſt vnum cum altero; exiſtimantes propter identitatem, & vnitatem id licere; ſed ei conueniunt prout differt ab alio.

98 Fallacia conſequentis eſt quando argumentamur à termino conſequenti ad antecedens affirmatiuè, vel à termino antecedenti ad conſequens negatiuè (intelligite in illis terminis, qui non ſunt inuicem antecedens, & conſequens) exemplum huius fallaciæ ſit, *qui dicit te eſſe Equū. dicit te eſſe animal; ſed Paulus dicit te eſſe animal: ergo dicit te eſſe Equum*, vel à negatione in eodem exemplu ſic: *qui dicit te eſſe Equum, dicit te eſſe animal; ſed qui dicit te eſſe Equum, falſum dicit: ergo qui dicit te eſſe animal, falſum dicit*.

Fallacia à dicto ſecundum quid ad dictum ſimpliciter eſt quando argumentamur à dicto diminuto ad dictum abſolutè; vt *Aethiops eſt albus ſecundum dentes: ergo Aethiops eſt albus. non licet ſacrum facere in mari: ergo non licet ſacrum facere*. ad hanc fallaciam reducitur, quando à dicto ſimpliciter de toto, procedimus ad partem in qua eſt diminutio, vt *Aethiops eſt niger: ergo eſt niger ſecundum dentes*.

Fallacia ignorantiæ Elenchi, pro qua ſciendum, quod Elenchus eſt Syllogiſmus redargutiuus, ſcilicet inferens, & probans contradictorium eius, quod conceſſum eſt, vel ſimul duo inferens contradictoria; ſi verè probat eſt verus Elenchus; ſi verò malè non ex defectu formæ ſyllogiſticæ; ſed quia probat tantum contradictionem apparentem, dicitur arguens ignorare Elenchum, ſeu redargutionem, & fit quatuor modis, primò quando contradictoria non ſumantur reſpectu eiuſdem, vt *numerus ternarius excedit binarium, & non excedit quaternarium: ergo excedit numerum, & non excedit*. Secundò quando non ſumuntur affirmatio, & negatio, ſecundum idem, vt, *hoc corpus eſt duplum ad illud ſecundum longitudinem, & non eſt duplum ad ipſum ſecundum latitudinem: ergo eſt duplum, & non eſt duplum reſpectu eiuſdem*. Tertiò quando non ſeruatur idem modus, vt *Petrus currit velociter, & non currit remiſſe: ergo currit, & non currit*. Quarto quando non ſeruatur idem tempus, vt *dormis nocte, & non dormis die: ergo dormis, & non dormis*.

99 Fallacia petitionis principij eſt, quando idipſum aſſumimus in præmiſſis quod in concluſione debemus probare: ſiue aſſumatur iiſdem, vel diuerſis terminis, & vocibus, dummodo id, quod vt medium aſſumitur, ſit vel ignotius, vel æquè notum, ac concluſio probanda: quia vera argumentatio eſt ab antecedente noto ad conſequens ignotū: quod ideo Ariſtoteles ad hanc fallaciam reducit probare aliquid de definito per definitionem, vt *animal rationale eſt riſibile: ergo homo eſt riſibilis*: quia ſupponuntur æquè nota, aut ignota definitio, & definitum. Fallacia non cauſæ, vt cauſæ eſt, cum aſſumimus pro cauſa concluſionis id, quod verè non eſt cauſa eius. & fit duobus modis. primò inferendo conſequens verum ex antecedente falſo, vt, *homo eſt Leo: ergo eſt corpus*, eſt verum: quia homo eſt corpus; ſed non eſt verum ideo eſſe corpus: quia ſit Leo: Se-

cundum fit tribuendo falſitatem conſequentis alteri parti antecedentis, quæ ſit vera, vt *omnis homo eſt animal. lapis eſt homo: ergo lapis eſt animal.* hanc fallaciam committeret, qui tribueret falſitatem concluſionis, non minori; ſed maiori. Fallacia plurium interrogationum, vt vnius fit, quando arguens petit ſibi vnicam reſponſionem dari, quando vnica reſponſione reſponderi non poteſt, vt ſi dicam, *homo, & Leo ſunt ne riſibiles?* ſi reſpondeatur affirmatiuè, ipſe deducit: *ergo Leo eſt riſibilis*; ſi negatiuè; *ergo homo non eſt riſibilis*; ſimilibus interrogationibus non oportet reſpondere vnica reſponſione, ſed cum de pluribus fit interrogatio, pluribus reſponſionibus eſt ſatisfaciendum. Explicatis fallacijs extra dictionem, reliquum eſt, vt eas explicemus, quæ dictionis vocantur, quarum prima eſt fallacia æquiuocationis, quæ accidit quando in præmiſſis ponitur aliquis terminus æquiuocus, quod fieri poteſt tripliciter: primo quãdo eſt purè æquiuocus, vt *omnis canis latrat: aliquod ſydus eſt canis: ergo aliquod ſydus latrat.*

100 . Secundò quando terminus eſt analogus, vt *quod currit habet pedes; Athesis currit: ergo Athesis habet pedes.* Tertiò quando variatur ampliatio, itaut in vna propoſitione habeat maiorem ſuppoſitionem, quam in altera, vt, *qui ſanabatur ſanus eſt; ægrotus ſanabatur: ergo ægrotus ſanus eſt; vbi* vox *ægrotus* in minori ſupponebatur tantum pro tempore preterito, at in concluſione extenditur ad tempus preſens.

Fallacia Amphibologiæ parum diſſimilis precedenti, fit, quando aliqua integra oratio habet plures ſenſus, & fit duobus modis, primò quando eſt pura æquiuocatio, & habet duos ſẽſus diuerſos, vt *Liber Ariſtotelis*, æquè enim ſignificat, & librum ab Ariſtotele editum, & librum ab Ariſtotele poſſeſsũ, & fit fallacia amphibologiæ, ſic, *omnis liber Ariſtotelis poſsidetur ab Ariſtotele. Liber Politicorum eſt liber Ariſtotelis: ergo poſsidetur ab Ariſtotele.* Secundo fit, quando oratio habet vnam ſignificationem propriam, aliam verò ſignificationem habet per translationem, vt *quicumque littus arat arenam ſcindit aratro; ſed qui perdit operam, littus arat: ergo qui perdit operam arenam ſcindit aratro.* Ecce amphibologiam; nam in maiori *arare littus* accipitur propriè, in minori verò ſumitur impropriè pro terere tempus.

101 Fallacia accentus eſt; cum aliqua dictio varia ſignificat diuerſa pronunciatione, ſpiritu, quantitate, vel accentu, vt *qui amat eſt amicus; piſcator hamat: ergo piſcator eſt amicus.* hic variatur aſpiratio. *Omnis populus eſt arbor. Roma eſt populus: ergo Roma eſt arbor;* nam in maiori *populus* habet primam ſyllabam longam, in minori vero breuem. fit etiam quando aliqua dictio ſeparatur in plures, vel plures coniunguntur in vnum, vt *tu et qui es, quiet eſt priuatio motus: ergo tu es priuatio motus.* prouenit etiam hæc fallacia ex modo proferendi ironico, & per variationem diphtongi, per quæ omnia voces mutant ſignificatum. hæc etiam fallacia parum differt à prima.

Fallacia compoſitionis, & diuiſionis, tunc committitur, quando Sophiſta facit tranſitum à ſenſu diuiſo ad ſenſum compoſitum; vel è contra; pro quo notandum, quod compoſitio, & diuiſio poteſt tripliciter fieri; vndè tres ſpecies compoſitionis, & diuiſionis reſultant. Prima eſt, quando aliquis terminus ita ſe habet ad predicatum, vt ipſi applicari non poſſit, vel materialiter tantum, ſcilicet ratione ſubiecti incluſi, vel formaliter ſimul, ſcilicet ratione formæ denominantis, & ſubiecti, v. g. *album poteſt eſſe nigrum.* in albo duo ſunt, ſubiectum, quod dicitur album, & albedo, quæ denominat ipſum obiectum album; Igitur ly *nigrum* in dicta propoſitione poteſt applicari albo, vel tantùm materialiter; ſcilicet ratione ſubiecti, quod eſt ſub albedine, & tunc faciat ſenſum. Subiectum quod eſt ſub albedine, poteſt eſſe nigrum, quòd eſt verum: vel poteſt applicari formaliter, ſcilicet ratione ſubiecti, & albedinis, & faciat ſenſum, album, prout album, poteſt eſſe nigrum, quod eſt falſum; quando predicatum applicatur materialiter, & formaliter, dicitur compoſitio; quando tantùm ratione vnius, dicitur diuiſio. hoc poſito, tunc committitur.

102 Fallacia diuiſionis, quando ex aliqua premiſſa vera in ſenſu compoſito infertur concluſio falſa in ſenſu diuiſo, & tunc committitur fallacia compoſitionis; quando à ſenſu diuiſo vero infertur concluſio falſa in ſenſu compoſito, v.g. *album non poteſt eſſe nigrum: paries eſt albus: ergo paries non poteſt eſſe niger.* Ecce quod ex maiori, quæ eſt vera tantùm in ſenſu compoſito deducitur concluſio falſa in ſenſu diuiſo. Exemplum ſecundi ſit, *qui quieſcit poteſt ambulare, ſedens, dum ſedet, quieſcit: ergo ſedens, dum ſedet, poteſt ambulare:* vbi ex maiori vera in ſenſu diuiſo infertur concluſio falſa in ſenſu compoſito.

Secunda ſpecies eſt, quãdo aliquod complexum poteſt 103 ſumi diſiunctiuè, & copulatiuè, ſi in antecedente, ſumatur diſiunctiuè, in conſequenti verò copulatiuè. vel è contra; tunc etiam dicitur committi hæc fallacia, v.g. *Omnis numerus, qui cõponitur ex duobus, & tribus, eſt duo, & tria, ſed quinarius non eſt duo, & tria: ergo non componitur ex duobus, & tribus,* in quo fit tranſitus, nam maior eſt vera copulatiuè, minor verò diſiunctiuè, & infertur concluſio, ac ſi eſſet vera copulatiuè, quare infertur falſa.

Tertia ſpecies eſt, quando aliqua vox ex varia connexione poteſt diuerſa ſignificare, vt *quidquid viuit ſemper erit, Equus viuit: ergo Equus ſemper erit.* eſt enim fallacia; nam ly *ſemper* in maiori connectitur cum viuit, vt ſit vera, ſecus vero in minori.

Sed hic tertius modus potius pertinet ad Amphibologiam, quam ad compoſitionem; ex his modis primus eſt præcipuus, quo ſæpiſſimè eſt vtendum; cum multa argumenta, ferè in omni ſcientia in hoc fundentur, & maximè in Theologia in vno ſenſu quædam poſitiones ſunt veræ, & Catholicæ, quæ in altero ſunt falſæ, & hæreticę.

Vltima fallacia eſt figuræ dictionis, & eſt quando fit 104 tranſitus de vno genere in aliud; quod fit, primò ſi de vno genere grammaticorum tranſeatur in aliud, vt *omnis ſubſtantia eſt viſibilis, & colorata; Petrus eſt ſubſtantia viſibilis: ergo colorata.*

Secundò, cum nomen vnius predicamenti ſumitur pro altero prædicamento, vt *quod emiſti, comediſti; carnes crudas emiſti: ergo carnes crudas comediſti*: eſt fallacia figuræ dictionis, quia fit tranſitus à ſubſtantia ſignificata per *quod* ad qualitatem denotatam per *crudam*. fit etiam hæc fallacia, ſi variemus ſuppoſitionem ſimplicem in perſonalem, vt *homo eſt ſpecies; Petrus eſt homo; ergo Petrus eſt ſpecies.* vbi *homo* in maiori habet ſuppoſitionem ſimplicem, in minori verò realem, & perſonalem. fit etiàm quando terminus ſignificans rem particularem, transfertur ad ſignificandam rem vniuerſalem, vt *quod Ego ſum tu non es, ego ſum homo: ergo tu non es homo.*

De fallacijs hæc dicta ſint: quod ſi proponatur argumẽtum, in quo ſit fallacia aliqua; vel erit antecedens diſtinguendum, & oſtendendum in quo ſenſu ſit verum; in quo falſum; vel neganda erit conſequentia aſſignando fallaciam in antecedente, ratione cuius ſequatur concluſio falſa.

Qui Modus ſit adhibendus in diſputationibus. Cap. vltimum.

ALiquas regulas trademus, quas obſeruare debent in- 105 uicem concertantes in diſputationibus; hocque preſtito, fauente Deo finem imponemus noſtræ introductionis: ad difficiliora enim vndique vocamur, & inuitamur.

Prima regula communis arguenti, & reſpondenti, vt, vterque exactè, & diligenter obſeruent, quinam ſit punctus quæſtionis preſentis, qualis ſenſus, vt circa id verſetur diſputatio, ne extra rem digreſſione afferantur, & producantur.

Secunda Regula pro arguente, in principio diſputationis cum argumentari aggreditur, ſemper dicat, contra hoc argumentor, vel hoc intendo probare; deindè integram argumẽtationem proferat, nec aliam probationem afferat; donec reſpondens repetito argumento negauerit, vel diſtinxerit.

Tertia regula, ſi reſpondens afferat reſponſionem, quæ non videatur ad intentum argumenti, poterit vti eodem argumento, donec afferatur reſponſio, quæ noua probatione indigeat.

Quarta regula pro defendente, primum aduertat argumentum aduerſarij, vtrum termini multas ſignificationes patiantur, nec ne; quid intendat per illud argumentum aduerſarius, repetat bis, & in ſecunda repetitione concedat, neget, vel diſtinguat, prout ei viſum fuerit expoſcere argumentum.

Quinta Regula; benè obſeruet conſequentiam, ſequanur

nur

tur ne ex illo antecedente, ſi non ſequatur, neget conſequentiam, dicendo tranſeat antecedens, vel quid ſimile, quo ſignificetur antecedens, nec, vt verum admitti, nec, vt falſum repelli; deinde neget conſequentiam.

Hęc etiam eſt differentia inter negandum conſequens, & conſequentiam, negat, conſequens, qui negat illud eſſe verum: negat conſequentiam, qui negat illud ex tali antecedente inferri, quamuis in ſe ſit verum: Si verò illatio fuerit bona tota, vis facienda eſt in antecedente, nūquam enim conceſſo antecedente, neganda eſt conſequentia, ſi bona ſit: quare ſi antecedens duas habet partes, neget, quæ falſa videbitur, ex qua infertur falſa, & conſequentia, vel ſi vnicam partem habebit, illam neget, vel diſtinguat, & oſtendat, in quo ſenſu ſumitur, & in quo ſequatur conſequentia, in quo non ſequatur. Quatuor enim verbis vti debet reſpondens. *Concedo, nego, diſtinguo, reſpondeo*, concedere debet vera, negare falſa, diſtinguere dubia, reſpondere ob ſolutionem difficultatum; in quibus reſponſionibus maximoperè cauere debet, ne quid dicat contra priores reſponſiones, ne inde aduerſarius occaſionem captet fortius ipſum argumentis vrgendi, & aliquoties conuincendi. De Introductione hactenus.

TRACTATVS, ET QVÆSTIONES In Ariſtotelis Logicam.

PROOEMIVM.

106 TOtam ſuam Logicam digeſſit Ariſtoteles in Libris Categoriarum, ſeù Prędicamentorum, Perihermenias, Priorum, & Poſteriorum Analyticorum, Topicorum, & Elenchorum. Abſoluta igitur introductione, quæ, vt diximus, pars quædam eſt Logicæ; etiam ea, quæ ex Libris Perihermenias, Priorum, Analyticorum, Topicorum, & Elenchorum eſſent nobis conſideranda, ſunt allata. Etenim Ariſtoteles in Libris Perihermenias agit de natura enunciationis, quæ aliquid veri, vel falſi, quod eſt in anima, manifeſtat, ſeù interprętatur (quod ideò illos inſcribit Perihermenias, quod eſt interpretatio) & nos tota ſecunda parte de propoſitione, ſeu enunciatione diſputauimus. In Libris Priorū Analyticorum docet modum conficiendi Syllogiſmum in genere, & illum in ſuas partes, & principia reſoluendi (quod ideò ab analyſi inſcribit, quod eſt reſolutio, & à priori, quia tractatio ſyllogiſmi in genere eſt prior tractatione ſyllogiſmi ſecundum aliquam ſpeciem in particulari) & nos ferè totam tertiam partem inſumpſimus in tradendo modum conficiendi bonum ſyllogiſmum, & in prima parte egimus de terminis, ex quibus conficiuntur propoſitiones, & ſyllogiſmi. In Libris Topicorum diſſerit ipſe de ſyllogiſmo dialectico. In Libris verò Elenchorum, de ſophyſtico; & nos etiam ab his non fuimus ieiuni in calce eiuſdem tertiæ partis.

Quare ſolum remanet in ipſa Logica pertractanda materia, quam in reliquis dialecticæ ſuæ Libris eſt complexus, quod hoc ordine præſtabimus, præmiſſis primò quæſtionibus proœmialibus ad naturam Logicæ cognoſcendā ſpectantibus, agemus, de ente rationis; quoniam multa quæ definiuntur in Logica, ens rationis eſſe, dicuntur; de quinque vocibus Porphyrij; ſeu de quinque prędicabilibus, quæ ab omnibus pręmitti ſolent ad intelligentiam eorum, quę docet Ariſtoteles in prędicamentis, ad quod ſolum ſe ea diſputaſſe tradit Porphyrius; de prædicamentis ipſis; de ſyllogiſmo demōſtratiuo, & quoniam ex demonſtratione paritur ſcientia, vltimò tractabitur de Scientia, & ſic Deo dante breui, & facili methodo Dialectica percepta, quam omnem Scientiarum Ianuam, clauem, & oculum appellant omnes, reſerato aditu ad Philoſophiam admittemur Securi; ſed iam ad proœmiales.

Quæſtiones Proœmiales. De nomine, & diuiſione Logicæ. Quæſtio Prima.

107 CIrca nomen; duplici nomine hiſce temporibus ſolet appellari; videlicet Logica & Dialectica. Logicam putarunt aliqui appellari tantum eam partem, quæ docet modum conficiendi Syllogiſmos: Dialecticam illam partem, quæ diſſerit de quacumq; re probabiliter. at certum eſt prout DD. Conimbricenſes affirmant *quæſtio. 3. proœmialium* vtrumque nomen pro tota Scientia Logicæ ſumi. Sic Cicero modo Logicam, modò Dialecticam dicit continere omnem rationem diſſerendi in quacumque materia. Ariſtotelem verò nunquam appellaſſe Logicam affirmat Mirandul. *lib. 8. ſuæ Apologiæ ſect.* 10. ſed ſemper Dialecticam dixiſſe; nulla enim apparet ratio alicuius momenti, cur Logica ſit dicta, quod enim ſit ars ratiocinandi, & diſcurſus, & ratio ſit pręcipua inter ſermones, & verba; atque adeo à verbo *Logos* dicatur Logica, nullus eſt, qui non videat infirmam & futilem rationem Ethymologiæ. Dialectica verò meritò appellata eſt, quia hoc verbum *Dialectica* ſignificat diſſerere, quod multimodè fieri poteſt; ſed pręcipuè cum ex notis ignota pate facimus; quod ſit, vel diuiſione, vel definitione, vel argumentatione, quæ omnia perfectè pertractat hæc noſtra ſcientia, igitur optimo iure Dialectica dicitur.

108 Quoad partitionem Logicæ tres ſolent aſſignari partitiones magis communes. Prima eſt in Logicam docentem, & vtentem. pro qua notandum eſt in qualibet arte, quæ ordine, & methodo traditur, duo ſpectari poſſe; doctrinam, & vſum. Doctrina eſt illud dictamen, & norma, quæ tradit pręcepta circa talem artem; vſus vero eſt ipſa operis exequutio, v. g. domificator primò concipit intellectu; ſpeculatur quomodo ſit conficienda domus, quæ principia ſint neceſſaria; quomodo adhibenda; deinde reipſa domum efficit. prima dicitur doctrina, ſecunda vſus. ſic Dialectica: primo Logicus habet hanc ſciētiam, & conceptum, ſcilicet Syllogiſmum debere conſtare ex tribus propoſitionibus, demonſtrationem ex neceſſarijs, deinde eadem conficit ad normam iam conceptam.

Prima dicitur Dialectica docens, ſecunda vtens, quam Zabarella Logicam applicatam rebus appellat ex Gręcis, ſicut docentem, ſeiunctam, eo quod tradat præcepta nulli materiæ applicata; ſed ſic in genere, quæ omni materiæ poſſunt aptari.

Secunda diuiſio eſt in vniuerſalem, & particularem. per vniuerſalem intelliguntur libri prædicamentorum, Priorum. & Perihmernias: quia in his agit de Syllogiſmo, & his quæ ad ipſum ſpectant communiſſimè, non applicando alicui materiæ. Nomine particularis intelliguntur Libri Poſteriorum, Topicorum, & Elenchorum; eo quòd in illis de Syllogiſmo ſpecialiter ſumpto agitur.

Tertia Diuiſio, eſt in Topicam, ſophiſticam, & Analyticam. Topica dicitur illa pars, in qua agit de locis vnde 109
ſumuntur argumenta probabilia; Sophiſtica in qua de Elenchis; videlicet de redargutione, ſeu contradictione, quam ſuis argumentis ſophiſticis ſophiſtæ inſinuant. Analytica tandem dicitur illa pars, in qua agit Ariſtoteles de Syllogiſmo, & demonſtratione; & quia in illa docemur in ſua principia ipſum ſyllogiſmum, & demonſtrationem reſoluere; hinc hoc nomen originem duxit, Analyſis enim reſolutionem ſonat, vt in proœmio dictum eſt.

Multæ aliæ diuiſiones afferuntur, quas tamen, vt minus prin-

principales libenter omittimus, qui vult videat Conimbricenſes *Procœmialium quæſt.* 5. Toletum *quæſt.* 6. & alios *in Prolegomenis*: diuiſionem autem illam in naturalem, & artificialem attingemus, cum de neceſſitate Logicæ: quare ne bis idem repetamus, illuc remittimus.

De Fine Logicæ. Quæſtio. II.

110 QVia Logica ſe habet ad modum artis, vt infrà videbimus, ideo primò de eius fine quærimus: facultates enim operatrices ex eius fine optimè dignoſcuntur. Sed pro intelligentia.

Notandum primò ex Ariſtotele 2. *Phyſicor. tex.* 29. finē eſſe id, cuius gratia agens operatur, quare finis alicuius artis, aut facultatis erit ille, ad quem ordinabitur, & propter quem fiet omne id, quod in prędicta arte fiet, ver. grat. ſanitas eſt finis medicinæ: quia gratia ſanitatis omnia operantur Medici.

Notandū ſecundò inter varias diuiſiones finis, (de quibus agere ex profeſſo ſpectat ad Phyſicum) principaliores eſſe in finem *qui*, finem *quo*, finem *cui*. finem *internum* ſeu *proximum*, finem *externum* ſeu *remotum*, finem *operis*, & finem *operantis*. Finis *qui* dicitur id, quod per illam artē producitur, vt ſanitas eſt finis, *qui* medicinę. finis *quo* eſt ipſa operatio, qua finis *qui* acquiritur. ſic domificatio eſt finis, *quo* artis domificatoriæ: quia per ipſam producitur domus, quæ eſt finis, *qui* illius artis. finis *cui* eſt id, in cuius gratia, & commodum acquiritur finis *qui*: ſic v. g. homo eſt finis *cui* Medicinę, quia in hominis vtilitatem ſanitas procuratur. finis *internus*, & *proximus* eſt id, quod intendit ipſa ars, v. g. domus artis domificatoriæ. finis, *externus*, ſeu *remotus* eſt id, ad quod ordinatur ipſe *internus*, ſic habitatio eſt finis *remotus* artis domificatoriæ (qui etiam appellatur finis *rei genitæ*, ſicut finis *internus*, dicitur, & finis *generationis*) quia ad habitandum ordinatur domus. finis *operis* eſt idem ac finis *rei genitæ*. finis *operantis* eſt id, ad quod operans ordinat ipſum opus, vt ſi ad lucrādum quis domum fabricaret, lucrum eſſet finis *operantis*.

111 Notandum Tertiò, vt finis proximus, vel materia proxima in aliqua diſciplina inueſtigetur, tutiſſimam viam eſſe inquirere ad quid diſciplina illa ſit inuenta vel tradita, reperto enim propter quid proximè, & principaliter ſit inuenta, illud erit finis illius diſciplinæ. His prænotatis quærimus de fine Dialecticæ, vt fine eius inuento, via referetur ad eius naturam perfectè cognoſcendam.

Prima Concluſio finis, *qui proximus*, & *intrinſecus* Logicæ ſunt operationes intellectus rectæ, ſcilicet tres intellectus operationes in ſuis operibus inſtruere, vt rectè abſque errore operentur. Prob. Concl. primò: Finis intrinſecus, alicuius diſciplinæ debet inueſtigari ex motiuo, quo inuenta eſt talis diſciplina; ſed Logica inuenta eſt ad dirigendas operationes intellectus: ergo operationes rectæ ſunt eius finis. Maior patet; minor probatur. Intellectus poterat benè, & malè operari: ergo indigebat aliquo habitu, quo dirigeretur in ſuis operationibus, huiuſmodi autem eſt Logica, quæ ſola tradit modum rectè definiendi, diuidendi, argumentandi, quod eſt rectas facere operationes, & eas dirigere: ergo Logica eſt, qua operationes intellectus dirigantur.

112 Probatur ſecundò, finis intrinſecus eſt, quo immediatè attingimus extrinſecum: ſic in fręno factiua fręnum eſt finis intrinſecus, quia fręno aſſequimur directionem equi, quæ eſt finis extrinſecus fręno factiuę; ſed operationibus rectis aſſequimur ſcientias, finem extrinſecum Logicæ; vt infrà dicetur, ergo operationes rectæ ſunt finis intrinſecus.

Sed contra hanc concluſionem inſtatur. finis intrinſecus *qui* eſt, id, quod immediatè attingitur per finem intrinſecum *quo*, ſed in habitu intellectuali. finis *quo*, eſt cognitio, ergo id, quod immediatè cognitione attingitur, erit finis intrinſecus; ſed in habitu Logico cognitione attingimus modum, quo fiat definitio, diuiſio, & argumentatio; ergo hic modus eſt finis Logicæ, non verò operationes rectæ. ad argumentum, data maiori. diſtinguo minorē: in habitu intellectuali ſpeculatiuo finis *quo*, eſt cognitio. concedo, in habitu practico nego: & ratio eſt: quia cum habitus ſpeculatiui finis ſit ſola ſcientia, cognitio eſt, qua aliquid ſcitur: ideò eſt finis *quo*: at in habitu practico, cuius finis eſt opus faciendum (quod ideo dicitur practicus, vt infrà dicetur) non cognitio operis faciendi, & modi, quo fieri debet, erit finis *quo*; ſed effectio ipſius operis, cognitio autem ſecundario tantum, & propter ipſam actionem, & opus, eſt in habitu practico. vt optimè Zabarella *de natura Logicæ lib.* 1. *capit.* 13. hinc patet cognitione quidem attingi modum definiendi: quia tamen, omnia iſta ordinantur ad rectam definitionem, diuiſionem, & argumentationem facienda re ipſa: & non ſolum ad ipſa cognoſcenda. quomodo fiant; ideo cognitio non eſt finis *quo*; ſed tantum propter ipſum opus, & ſecundariò concurrit; hæc maximè notanda.

113 Secunda Concluſio finis, *quo* habitus Logicæ eſt conſtructio Logicalium inſtrumentorum. Probatur finis *quo* eſt id, quo immediatè attingitur finis intrinſecus *qui*; ſic domificatio dicitur finis *quo* domificatiuæ artis: quia domificatione fit domus, quæ eſt finis intrinſecus *qui*, illius artis; ſed conſtructione Logicalium inſtrumentorum attingitur finis *qui* intrinſecus Logicæ: ergo. minor probatur; finis intrinſecus *ex præcedenti concluſione*, ſunt operationes rectæ; ſed hæ fiunt rectæ conſtructa recta definitione, diuiſione, & argumentatione; ergo.

Tertia Concluſio. finis extrinſecus, *qui* Logicæ ſunt ſcientiæ. Probatur. finis extrinſecus eſt id, ad quod ordinatur finis intrinſecus; ſic quia fręnum ad æquum regendum ordinatur, æqui directio eſt finis extrinſecus, fręno factiuæ: at rectitudo operationum propter ſcientias eſt; rectis enim operationibus ſcientias adipiſcimur, nec aliter adipiſci poſſumus; ergo ſcientię ſunt finis extrinſecus Dialecticæ.

114 Sed contra inſtatur, rectas facere operationes ſpectat ad illas ſcientias, ex quarum materia conficiuntur definitiones, diuiſiones, & argumentationes, ergo rectæ operatiooes non ſunt finis intrinſecus Logicæ. antecedens eſt Diui Thomæ 4. *Methaph. Lect.* 4. Conimb. *quæſt.* 4. *procœmialium art.* 2. §. *aduertendum* 2. quam ſententiam vt cōmunem omnium Philoſophorum tradunt Amicus *tracta.* 1. *q.* 3. *dub.* 2. *art.* 1. §. 4. *ſententia*, & ratio eſt; quia ſyllogiſmus phyſicus conficitur à Phyſico, Metaphyſicus à Metaphyſico, & ſic de cęteris: ergo illæ ſcientiæ dirigunt operationes intellectus, de quarum materia definitiones, diuiſiones, & argumentationes conficiuntur. conſequentia argumenti

Probatur: quia finis intrinſecus ex dictis attingitur ab ipſa arte, ſi ergo rectæ operationes intellectus non fiunt à Logica, non ſunt finis intrinſecus; ſed ad ſummum extrinſecus.

Reſpondeo negando antecedens ſimpliciter. ad probationem, ad quemlibet ſyllogiſmum duo concurrere, formam ſcilicet, & materiam, quia ſyllogiſmus ſemper conficitur ex aliqua materia: formam ſubminiſtrat Logica: materiam aliæ ſcientiæ: & quia quod principaliter attingitur eſt materia; ideò dicitur non Logica; ſed alia ſcientia formare argumentationē, & definitionem; reuera tamen habitus Logicę eſt qui influit conficiendo, ex materia ſibi tradita à ſcientia definitionem, & argumentationem; alioquin habitus Logicæ non eſſet ad vllum actum promendum contra naturam omnium habituum, qui producunt actus: præterquam quod, nonne addiſcitur Logica, vt ſyllogizare poſſimus in quacunque materia? ergo Logica eſt quæ ſyllogizat.

Dices quare Phyſicus ſyllogizans dicitur ſyllogizare, vt Phyſicus?

Reſpondeo id eſſe: quia in ſyllogiſmo magis ſpectatur illatio talis materiæ, & probatio talis concluſionis; ideo à materia, vnde eſt talis ſyllogiſmus, denominationem ſumit. patet à ſimili; ſi quis rectè grammaticè diſcurreret de Medicina; non diceretur rectè loquutus grammaticè: ſed Medicinaliter, ſpectata materia, non forma: in artificialibus enim, aliquando magis attenditur materia, quam forma, licet contrarium accidat in naturalibus, in quibus magis forma, quam materia attenditur.

Quinam habitus ſit Logica. Quæſtio. III.

115 SVpponendum primò omnes habitus intellectuales; ſiue ſumatur diuerſitas ex obiectis; ſiue ex modo tēdendi, ſiuè ex fine, reduci ad hæc duo genera; alij enim ſunt in ordine ad aliquid faciendum, alij conſiſtunt in ſpeculatione obiecti. in primo genere tres reperiuntur; prudentia nimi-

nimirum, facultas, & ars: in ſecundo genere, quinque adſcribuntur. intellectus; ſapientia; ſcientia; opinio, & fides; cum ergo quæritur, quinam habitus ſit Logica, de aliquo illorum neceſſe eſt eſſe quæſtionem.

Supponendum ſecundò totam controuerſiam eſſe, an Logica ſit ars, vel facultas, vel ſcientia; de reliquis enim habitibus nulla eſt diſſentio, omneſque conueniunt ei competere non poſſe. his poſitis.

Prima ſententia eſt, Logicam eſſe veram, & perfectam ſcientiam. hanc docent Stoici omnes, Albert. *tractat.* 1. *prędicabilium cap.* 1. Auicenna, Log. *cap.* 1. *D. Thoma* 4. *Metaph. lect.* 4. Henricus *Quodl.* 1. *quæſt.* 3. Scotus *quæſt.* 3. *elencorum, & prędicat. quæſt* 1. & alij, quos breuitatis cauſa non recenſeo, citantur omnes ab Amico *tract.* 1. *quæſ.* 4. *dub.* 2. §. 2. *opinio.*

Secunda Sententia eſt, Logicam eſſe purum inſtrumentum aliarum ſcientiarum, quo cęterę ſcientiæ acquiruntur, ipſam tamen non eſſe ſcientiam. hæc opinio tribuitur Veneto in *proœmio Porphyrij dub.* 1. & 2. Gratia Deo, *cap.* 16. *dub.* 1. Ægid. 1. *Poſteriorum quæſt.* 1. & 1. *Elenchorum* D. Thom. *Opuſ.* 70. *in Boetium de Trinitate quæſt.* 1. *art.* 5. *ad* 2. dum dicit ſecundum Boetium non tam dici ſcientiam, quam ſcientiæ inſtrumentum; & ideò non propriè contineri ſub ſcientijs ſpeculatiuis, niſi reductiuè, tanquam eorum miniſtram. Eſt & Zabarellę *lib.* 1. *de natura Logica, cap.* 10. & aliorum quam plurium apud Amicum *loco citato dub.* 2. §. 3. *opinio:* immò pro ipſa citantur ferè omnes Græci. pro noſtra Sententia.

116 Notandum primo; ſcientiam tripliciter poſſe ſpectari, primò latiſſimè pro quacūque cognitione. ſic Philoſophus grammaticam ſcientiam appellauit. Secundo minus latè pro quacumque cognitione per demonſtrationem acquiſitam. Tertio pro ſcientia vera, & ſpeculatiua, quæ vt talis dici poſſit tres conditiones requirit ex eodem Philoſopho *Ethic* 6. 3. primò vt ſit de rebus realibus; Secundo vt ſit de neceſſarijs. Tertio vt ſit gratia ſui, ſcilicet, vt eius cognitio non ordinetur ad aliud, ex 2. *Metaphyſi. text.* 3. hinc.

Notandum ſecundo, multas eſſe differentias inter habitum verè ſcientificum, & cęteras diſciplinas. Primo habitus verè ſcientificus habet pro fine ſolam veritatem, quia in ſola obiecti ſpeculatione ſiſtit: at cæterę diſciplinæ habent pro fine aliquod opus, ad quod ſuam cognitionem ordinant; ſecundo ſcientia vera ſupponit obiectum, nec vt à ſe faciendum ſpeculatur; ſed de ipſo preſuppoſito paſſiones, & accidentia demonſtrat, & perfectè illud inueſtigat; & ſpeculatur: at practicæ diſciplinæ non ſupponunt obiectum; ſed vt faciendum cognoſcunt, & ab ipſius cognitione mouentur ad cognoſcenda principia, per quæ effici poſſit; ideò tantum cognoſcunt, & inquirunt de obiecto, quātum ſufficit, vt ipſum efficere poſſint.

117 Tertio in vera ſcientia principia obiecti ſunt per quæ cognoſcit, & probat accidentia: at in cęteris accidentia ſunt, per quæ cognoſcit principia: ideò quia domificator cognoſcit accidentia domus faciendæ, mouetur ad talia principia inueſtiganda, per quæ ad talia accidentia deuenire poſſit; quare licet omnis talis diſciplina requirat aliquam cognitionem, & etiam euidentem, tamen tota eſt in ordine ad opus exercendum, & ratione illius tantum habetur talis cognitio de tali materia, & ſubiecto; docuit hæc Ariſt. 7. *Metaph.* 7. dicens, omnem diſciplinam diuidi in duas partes, in docentem, quæ artis cognitionem tradit, & eam quæ ex cognitione operatur. ſic moralem in docentem, & vtentem diuiſit.

Notandum tertiò cum quærimus, an Logica ſit ars; facultas; vel Scientia, nos loqui in toto rigore, an ſcilicet in rigore Logica ſit collocanda ſub aliquo ex prędictis habitibus propriè, & ſtrictè ſumptis; concedimus enim poni ſub eiſdem latè, & minus propriè ſumptis.

118 Prima Concluſio. Logica non eſt propriè ars. Prob. ex Ariſt. 6. *Eth. cap.* 4. ars eſt habitus cum recta ratione factiuus: at efficere propriè dicitur de illis operationibus, quæ in extrinſeco opere conſiſtunt, ſiue opus relinquant, vt faber lignarius; ſiue non, vt Muſicus: ſed Logica non conſiſtit in extrinſeca operatione: ergo.

Confirmatur. Prudentia diſtinguitur ab arte: quia prudentiæ eſt dirigere actus voluntatis, cuius obiectum eſt bonum, vel malum; artis verò dirigere actus exteriores, quorum obiectum eſt aliquid vtile, vel delectabile: ergo diſtinguetur ab arte etiam Logicę, cuius eſt dirigere actus intellectus, quorum obiectum eſt verum, vel falſum: antecedens patet, conſequentia probatur: quia non eſt minor diuerſitas inter finem, & obiectum Logicæ, & artis: ac artis, & prudentiæ.

Secunda Concluſio. Logica non eſt propriè facultas. Probatur, & explicatur ſimul; vt Logica diceretur facultas, eſſet neceſſe dici talem ſecundum ſe totam: hoc non competit Logicæ; ergo non eſt propriè facultas; Maior eſt clara; minor Probatur: Facultas eſt habitus per quem reddimur potentes ad oppoſitum (vt benè Zabarella *lib.* 1. *de natura Logica cap.* 9.) ſed per partem Logicæ, quæ dicitur Analytica non reddimur potentes ad oppoſitum; ergo &c. per Analyticam enim docemur verum cognoſcere: immò etiam per ſophiſticam tantum docemur fallacias & errores, ne in illos offendamus, ergo verè per Logicam non inſtruimur ad oppoſitum: Facultates dicuntur grammatica, & Rhetorica, per ipſas enim reddimur potentes ad emendatè loquendum, & ornatè de quacumque re pro vtraque parte contradictionis: Grammaticus namque æquè emendatè loquitur, quòd aliquis debeat viuere, ac quod debeat mori.

Tertia Concluſio. Logica non eſt ſcientia propriè, & 119
rigoroſe ſumpta. Probatur primò, ſcientia non tradit modum, quo conſtruendum ſit obiectum; ſed tantum illud ſpeculatur, & de eo paſſiones demonſtrat, ſed Logica tradit pręcepta quomodo conſtruendus ſit ſyllogiſmus: ergo non eſt Scientia.

Confirmatur auctoritate Ariſt. 2. *Poſterior. cap. vlt.* vbi habet: *artem eſſe de generatione, ſcientiam de Ente.* hoc eſt artem verſari circa ea, quæ, vt facta ſupponuntur. & *Ethic.* 4. artem omnem in generatione verſari; ergo per Ariſtot. Dialectica, quę verſatur circa aliquid faciendum, non eſt ſcientia. Immo 1. *Priorum cap.* 4. expreſsè inquit ſe docere, quomodo faciendus ſit ſyllogiſmus.

Probatur ſecundò principaliter eiuſdem auctoritate. 1. *Topicorum* 9. vbi diſtinguens tria problematum genera, actiuum, ſpeculatiuum, & Logicum, dicit actiua vtilia eſſe ad eligendum, vel fugiendum; ſpeculatiua ad ſciendum ſolum: Logica verò ad neutrum horum; ſed vt conferentia, vel vt alij adminiculantia ad aliqua talium de quibus ſubiungit, *multa enim ipſa ſecundum ſe non volumus cognoſcere; ſed aliorum cauſa, vt per hæc aliud cognoſcamus;* quomodo clarius poterat Philoſophus aſſerere Logicam non eſſe ſcientiam; ſed tantum quid ad ſcientiam conferens, & adiuuans? ideò dixit non eſſe neque actiuam, neque contemplatiuam; ſed ad aliquid talium conferentem.

Probatur Tertiò principaliter. Omnis ſcientia ſup- 120
ponit ſubiectum, quod ſit, & de eo per propria principia paſſiones demonſtrantur; & perfectè obiectum talis ſcientiæ expenditur, & conſideratur, vt notabili ſecundo dictum eſt; ſed Logica neutrum horum facit: ergo non eſt ſcientia. Minor probatur. Logica conſiderat ſyllogiſmum, & cętera, vt efficienda: item demonſtrat de ſyllogiſmo, & definitione mediante fine, ita vt finis ſit medium ſuarum demonſtrationum. Item tantum conſiderat operationes intellectus, quantum ſufficit ad aſſequendum proprium finem, nempè operationes directas: perfectè enim eas examinare, & expendere ſpectat ad animaſticum; ergo Logica, non pręſtat quæ in perfecta ſcientia pręſtari debent: ergo non eſt vera ſcientia.

Probatur vltimò, concludēter: omnes artes, & diſciplinæ operatrices habent ſuas concluſiones, & demonſtrationes: ergo ſi hoc tantum ſufficeret in Logica, vt dicatur Scientia rigoroſè, ſufficeret & in cęteris artibus: quod tamen nemo dicit. antec. patet *ex* 2. *notabili* in quo omnes artes diximus tradere modum aſſequēdi ſuum finem, Conſequētia patet, ſicut enim cognitio in arte eſt ad opus; ita in Logica, omnis eius cognitio, eſt in ordine ad aliquid efficiendum; quod apertè innuit his verbis *Sect.* 8. *in comment. Mirand. in fine* dicens, *& ſi in Logica ſint definitiones, & ſyllogiſmi, conſtantes ex veris, & neceſſarijs, non tamen ſunt ſimpliciter, & abſolutè demonſtrationes, quia non ſunt facta ad ſciendum tantum: ſed ad operandum:* ergo ſi Logica rigoroſè eſſet ſcientia, etiam omnes artes eſſent ſcientiæ.

Sed contra hanc concluſionem inſtant Auctores primę
ſententiæ, Logica habet omnes conditiones veræ ſcien- 121
tiæ;

tiæ;ergo eſt perfecta ſcientia; conſequentia patet; antecedens probatur. Logica eſt de obiecto neceſſario (quia ſyllogiſmus quo ad eſſentiam eſt quid neceſſarium.) eſt de Ente reali (quia operationes intellectus ſunt quid reale.) eſt etiam gratia ſui, (quia aliquis poteſt addiſcere Logicã ſolum, vt eam ſciat) ſed hæ ſunt veræ ſcientiæ conditiones requiſitæ ab Ariſtotele: ergo Dialectica habet omnes conditiones veræ,& perfectæ ſcientiæ. Reſp. nego antec. ad probationem: eſto Syllogiſmus ſit quid neceſſarium quoad eſſentiam: quia eſſentia ſyllogiſmi ſemper eſt eadem; non tamen eſt de vero ente reali, quod ſupponitur ab ipſa Logica: quia non tractat de ipſis intellectus operationibus, vt ſunt quid reale; ſed quomodo debeant dirigi conficiendo bonam definitionem, diuiſionem,& argumentationem, quæ ſunt opus intellectus: item non eſt gratia ſui, quia ordinatur ad prędicta benè conficienda, quod ſi quis eam addiſceret animo non conficiendi definitionem; demonſtrationem, & alia huiuſmodi, ſed tantum vt ſciret, nihil officit, quia iſte eſt finis operantis: at attenditur finis intrinſecus, qui eſt opus, ad quod ordinatur; ideo non eſt gratia ſui; quare negatur conſequentia.

122 Inſtatur ſecundo. Logicus demonſtrat paſſiones de ſuo obiecto; demonſtrat enim ſyllogiſmum ſophiſticum parere errorem, Topicum opinionem, Analyticum ſcientiam,& alias paſſiones demonſtrat; ergo eſt vera ſcientia.

Conſequentia probatur: quia ex Ariſtotele 1. *Poſt. cap.* 2. ſcientia eſt certa, & euidens cognitio per demonſtrationem comparata. Confirmatur primo; quia Logicus cognoſcit ſe ſcire; ſ. talem formam argumentandi parere ſcientiam, alioquin cęteræ ſcientiæ, non eſſent ſcientiæ, quia eſt neceſſe; vt ſcientia ſciat ſe ſcire, vt ſuo loco dicetur, ad quod requiritur, vt ſciat vim formæ ſyllogiſticæ: ergo eſt vera ſcientia. Ad argumentum Reſp. concedendo totum, dari in Logica aliquas demonſtrationes, ſicut etiam in artibus poteſt dari vera demonſtratio, ver. g. Architectus euidenter cognoſcit domũ ſic, vel ſic eſſe ſtruendam: hoc tamen non ſufficit ad veram ſcientiam, quia hæc omnia ordinantur ad opus conficiendum, at vera ſcientia, eſt gratia ſui. addo etiam quod vt plurimum hæ demonſtrationes fiunt per finem, tanquam per medium; non per veram definitionum. pręterquam quod non habet Logica verum obiectum, vera principia, & veras paſſiones, quo pacto requiruntur in ſcientia: quia directio, quæ eſt eius finis. & ſe habet, vt obiectum, vt dicetur infrà, non eſt quid reale; ſed opus intellectus, ab intellectu inducenda in eius operationibus; & per hæc patet etiam ad confirmationem: quia, vt Logica ſit vera ſcientia non eſt ſatis, quòd Logicus cognoſcat euidenter vim ſyllogiſmi; videlicet talem formam argumentandi parere ſcientiam.

123 Inſtatur tertio: Ariſtoteles vocat partem Logicæ *ſcilicet Analyticam*, demonſtratiuam: ergo parit ſcientiam, ergo ſaltem quo ad hanc partem Logica eſt ſcientia.

Confirmatur quia cum ex eodem 11. *Metaphſiy. cap.* 1. omnis habitus intellectus ſit, aut actiuus, aut factiuus, aut contemplatiuus, Logica non eſt neque actiua, neque factiua; ergo contemplatiua. ad argumentum

Reſpondetur. Ariſtot. vocaſſe Analyticam demonſtratiuam, vel quia euidenter demonſtrat vim ſyllogiſmi, vel quia aliquæ fiunt in ipſa demonſtrationes. ſed hoc non ſufficit ad veram ſcientiam, vt dictum eſt. ad Confirmationem patebit infrà ſub quo habitu ex enumeratis ſit collocanda. Quarè licet Logica poſſit appellari ſcientia, tamen rigoroſe non eſt huiuſmodi, etſi in multis participet conditiones ſcientiæ, pręcipuè quia non eſt de vero ente reali; neque gratia ſui,& quia ferè omnia, quæ in ipſa reperiuntur, etiam habet ars, quæ tamen per omnes nõ eſt ſcientia. hæ ſolutiones maximè notandæ; quia ex ipſis multa alia ſimilia argumenta ſoluentur.

Quarta Concluſio. Logica eſt habitus intellectualis inſtrumentalis mentalium operationum directiuus, quo ad acquirendas ſcientias vtimur, eſt Alexan. 1. *Top.* 9. & aliorum in ſecunda ſententia. ante huius concluſionis probationem. Notandum eſt cum Zabar. *cap.* 10. illud dici inſtrumentum, quod propter aliud ſit tanquam propter finem,& ipſius ea tantum eſt natura, vt ad illud tantum ſit vtile,& eo amoto per ſe non ſit expetibile. quo notato,

124 Probatur Concluſio. Logica inſtituta eſt ad dirigendas operationes intellectus, vt ſcientias adipiſcatur: ergo Logica eſt Inſtrumentum ſcientiarum. antèced. ex pręcedenti patet. conſequentia probatur, ablatis omnibus ſcientijs iam non eſſet quid dirigeret: ergo eſſet omnino inutilis; nec expetibilis: ergo eſt purum inſtrumentum ſcientiarum. Confirmatur, ſi ex tali diſpoſitione pręmiſſarum non poteſt gigni ſcientia, quid referret ſcire talem debere eſſe diſpoſitionem ſyllogiſmi? ergo ſignum eſt Logicam ſimpliciter ordinari ad ſcientias, ac de ſe non eſſe expetibilem.

Sed contra Inſtatur primo. Prudentia,& ars ordinantur ad aliud, tanquam ad finem, & tamen nemo vnquam vocauit prudentiam,& artem habitus inſtrumentales: ergo neque Logica erit habitus inſtrumentalis, ex eo quod ordinentur ad ſcientias adipiſcendas. Reſpondeo nego conſequentiã: diuerſo enim modo ordinatur prudentia, & ars, quam Logica: Logica enim ordinatur tanquam habitus ſubditus cęteris ſcientijs: ideo accommodatur earũ materijs: at Prudentia, & ars ordinantur tanquam habitus architectonici regulatiui actuum, & habituum exiſtentium in alijs potentijs.

Addo quod Logica non ſolum dicitur Inſtrumentum: quia conſiderat operationes, quibus vtuntur cęteræ ſcientiæ tanquam inſtrumentis; verum quia ipſa vtuntur ſcientiæ, vt inſtrumento, quod non accidit in prudentia, & arte. vel dicamus aliud eſſe ordinari ad aliud, tanquam ad proprium opus: ſic ars, & prudentia: aliud ordinari ad aliorum habituum acquiſitionem, tanquam earum inſtrumentum, ſic ordinatur Logica vide Vallium *pro leg. par.* 2. *q.* 4. *cap.* 11. *in reſponſione ad ſecundum*.

125 Inſtatur ſecundo Ariſtotel. non meminit huius habitus inſtrumentarij: ergo vel fuit diminutus, vel eius ſententia fuit Logicam non eſſe purum inſtrumentum. Reſp. Ariſt. meminiſſe primò implicitè, cum ſcientiam habitum dixit demonſtratiuum, demonſtrationem complectens, qua ſcientiæ vtuntur tanquam inſtrumento. Vide Zabarellam *lib.* 1. *de natura logica cap* 11. *ſecundo meminiſſe* explicitè 1. *Top.* 9. cum Logicam habitum dixit adminiculatiuum, vt ſuprà dictum eſt. Concludo ergo Logicam neque eſſe artem, neque facultatem, neque ſcientiam, ſi omnia iſta in proprio rigore ſumantur, ſi verò impropriè largo quodam modo poſſe his nominibus appellari: propriè verò eſſe dicendam intellectuale inſtrumentum, ſeu diſciplinam inſtrumentariam ad omnes ſcientias acquirendas.

An Logica Vtens ſit habitus diſtinctus à Logica docente. Quæſtio. IV.

126 NOtandum in hac noſtra doctrina hunc ordinem intercedere: primò docemur à Dialectica, quo modo ſit conficiendus ſyllogiſmus ad ſcientiam gignendam, ad opinionem, & cętera huiuſmodi, poſtea ex frequenti, & actuali horum cognitione oritur quædam facilitas ad huiuſmodi cognoſcenda, quæ facilitas propriè Logica habitualis appellatur. his omnibus pręſtitis applicamus in cęteris ſcientijs pręcepta, promptè conficimus ſyllogiſmos, & demonſtrationes. Modo quæritur vtrum habitus concurrens ad conficiendos ſyllogiſmos, & dicitur Logica vtens, ſit diſtinctus ab habitu docentis. Pro quo ſit

Vnica Concluſio. Logica vtens non eſt habitus diſtinctus à docente. Probatur: ideo Logica ſpeculatur, cognoſcit, & tradit modum dirigendi operationes, vt dirigat: ergo idem habitus eſt docens,& dirigens, tantum ſecundum diuerſas rationes diſtinctus: vt enim docet, quomodo conficiatur, dicitur docens, vt actu conficit, dicitur vtens.

Confirmatur, qui perfectè habet habitum Logicæ docentis eamdem facilitatem experitur in effectione primi ſyllogiſmi, ac vigeſimi; ergo: Logica vtens non eſt habitus diſtinctus à docente. Probatur conſequentia. in confectione primi ſyllogiſmi nondum acquiſitus eſt nouus habitus diſtinctus à Logica docente: ergo ſi eamdem facilitatem habet, eſt ex habitu docentis: ergo vtens non eſt habitus diſtinctus à docente.

127 Probatur ſecundo idem eſt habitus Logicæ docentis, & vtentis, quando vtens conficit definitiones, ſyllogiſmos, & cętera inſtrumenta ſciendi in propria materia Logicali: ergo etiam quando in cęteris omnibus. antecedens patet etiam per aduerſarios: quando enim addiſcimus pręcepta ſyllogiſmum conficiendi, & conficimus,

non applicando alicui materiæ particulari eſt idem habitus, qui tradit pręcepta, & conficit conſequentia. Probatur: cur enim non poteſt idem habitus concurrere, vt inſtrumentum in cęteris materijs? non enim efficit, quòd omnes ſcientiæ debeant habere ſuas demonſtrationes; quia eo ipſo quod fiunt ab intellectu per habitum Logicę, tanquam inſtrumentum ſcientiarum, & ſcientiæ ſubminiſtrant materiam, reuera ſunt demonſtrationes talium ſciētiarum, quibus Logica famulatur, & quæ ad hoc eſt ordinata, ſicut non tollitur quod frœnum ſit effectus artis frœnofactoriæ; quamuis plura ad illud efficiendum exigantur inſtrumenta, quia ſcilicet omnia illi ſunt ſubordinata ad frœnum efficiendum.

Sed contra inſtatur primo: ergo ſola Logica erit ſcientia. Conſequentia probatur, quia ſcientia eſt habitus per diſcurſum demonſtratiuum acquiſitus, vt infrà; ſed ſola Logica efficit demonſtrationem; ergo. Reſpōdetur, nego conſequentiam. ad probationem, nego minorem; etenim ad demonſtrationem duo concurrunt forma, & materia, formam prębet Logica tanquam inſtrumentum ſcientiarum. materiam prębent ipſæ ſcientiæ propter quam Logica famulatur exhibendo formam; ideo ſcientiæ dicuntur habere demonſtrationem, & ſyllogiſmi denominantur ex ipſis materijs, vt ſupradictum eſt, & hoc maximè aduertendum: ſicut non tollitur; quia aliqua ars dicatur habere aliquem effectum, vt proprium; etſi ad illum concurrant inſtrumenta, quia ſcilicet illi ſunt ſubordinata.

128 Inſtatur ſecundo: in qualibet arte pręter habitum artis docentis, requiritur etiam alius habitus, quo ad opus progreditur; ergo idem dicendum in Logica.

Reſpondetur, nego conſequentiam, eſt enim maxima diſparitas, ars enim regulat actus potentiæ exterioris; ideo etiam quemdam quaſi habitum in ipſis requirit; at Logica eſt habitus directiuus operationis intellectus; ideo idem habitus, & docet, & efficit; neque diſtinctus requiritur. addo quod etiam habitus artis, qui reſidet in intellectu, eſt idem vt tradit pręcepta, & vt applicat operationes exteriores iuxta pręcepta eiuſdem artis.

Inſtatur tertio ex Zabarella *cap.* 5. Logica applicata rebus phyſicis, v. g. parit ſcientiam Phyſicam, Metaphyſicis Methaphyſicam: ergo Logica vtens eſt ſcientia; ergo habitus diſtinctus à Logica docente, quæ ex dictis non eſt ſcientia. antecedens probatur ab eodem Zabarella: Philoſophia enim naturalis, nihil aliud eſt, quam Logica applicata rebus naturalibus. Reſpondetur; Logicam applicatam rebus parere ſcientiam non tamen ratione formæ tantum; quod propriè, & per ſe efficitur à Logica; ſed ratione materiæ ſubſtractæ tali formæ; quare cum duplex habitus concurrat in confectione cuiuſcumque ſyllogiſmi ſcientifici: habitus ſcientificus illius ſcientiæ, in cuius materia eſt ſyllogiſmus, & habitus Logicæ, paritur ſcientia, ratione materiæ principaliter; ratione Logicæ verò tanquam inſtrumenti, quo illa ſcientia vtitur ad educendas ſuas concluſiones: hinc ad probationem antecedentis dico, eo ipſo quod dicitur Philoſophia Naturalis nihil aliud eſſe, quam Logica applicata rebus naturalibus, includi duplicem habitum Logicæ, & rerum naturalium, per hoc patet falſitas vtriuſq; cōſequentiæ argumēti, hinc.

129 Colligitur primo, quare dici ſoleat aliquis optimus Logicus cum in aliqua ſcientia benè ſyllogizat; quia videlicet ad formam ſyllogiſmi conficiendam concurrit Logica, alioquin dicendus eſſet bonus Phyſicus, & Methaphyſicus iuxta materiam, in qua diſcurrit.

Colligitur ſecundo. Logicam eſſe verum inſtrumētum omnium ſcientiarum; quia ad eorum nutum habitus Logicæ efficit, & dirigit operationes intellectus, quod alioquin vix poſſet ſaluari, ſi concurreret tantum dirigendo idealiter; neque per hoc tollitur, quin dicantur ſcientiæ ſuas habere demonſtrationes; quia videlicet intellectus imbutus habitibus ſcientiarum illas efficit, habitu logicali tanquam inſtrumento ſcientijs ſubordinato, eo pacto, quo domificator dicitur efficere domum, etſi ad illam elicitiuè concurrant diuerſa inſtrumenta: quia omnia illa integrant quodammodo vnum principium, & ſunt ſubordinata vni principali: eodem modo ſcientiæ exigunt Logicam, vt ſuas demonſtrationes efficiant.

Colligitur tertio, vnicam eſſe Logicam vtentem, contra communem. vt eſt videre apud Conimbricenſes *qu. 4. procemij art. 2. Vallium par. 2. pro log. quæſt. 4. cap. 2. Zabarellā loco citato*, & alios, qui cum dicant Logicam vtentem eſſe habitus illarum ſcientiarum, ex quarum materia fiunt ſyllogiſmi definitiones, & cętera huiuſmodi, dicunt etiam tot eſſe Logicas vtentes, quot ſunt habitus ſcientiarum, quibus identificatur: at per nos cum ſit idē habitus, qui eſt Logica docens, & hęc ſit vnica, vnica eſt etiā vtens.

130 Colligitur quarto, quare prudentia, & artes, vt plurimum ſolum dirigant idealiter, non verò elicitiuè; non enim ars ſaltandi, quæ reſidet in intellectu efficit ſaltum; ſed ſolum dirigit potentias exteriores, & illas mouet pręſcribendo modum ſaltandi: at habitus Logicæ, qui reſidet in intellectu eſt ille, qui etiam elicitiuè efficit directionem efficiendo definitiones, & ſyllogiſmos; ratio ergo eſt; quia habitus actuum reſidet in potentijs diſtinctis ab illis, quæ debent efficere opus externum: at habitus docentis Logicę eſt in intellectu, qui ipſemet debet ſuas operationes facere rectas; ideo poteſt idemmet habitus elicitiuè, & non tantum idealiter, ſeu exemplariter ad directionem concurrere.

An Logica ſit habitus Speculatiuus, an practicus. Quæſt. V.

PRo intelligentia noſtræ quæſtionis notandum primo idem eſſe praxim, ac actum, ſeu actionem vt autem aliqua actio dicatur praxis, eſt neceſſe eſſe actionem humanam dirigibilem, ſeu regulabilem per rationem, & voluntariè fieri; atque adeò quoties habemus aliquem actum liberum regulatum per rationem, dicetur praxis, ſiue ſit intellectus, ſiuè alterius potentiæ contra Scotum *quæſt. 4. in prolog. in principio*. Si enim actus voluntatis, & cęterarum potentiarum dicuntur praxis; quia ſunt liberè producti, & à ratione regulati, ſeu ad dictamen rationis eliciti; quare & actus intellectus dici non poterunt praxis, cum vnus actus ab altero ſit dirigibilis, & voluntariè hoc modo potiùs, quam illo eliciatur? etenim intellectus ſpeculatur modum ſciendi, elicit, ſeù conficit ſyllogiſmum voluntariè iuxta pręſcriptum rationis dictantis, ſic eſſe conſtruēdum prout ſpeculatus erat.

131 Notandum ſecundo ex praxi oriri diſtinctionem illam habituum, in ſpeculatiuum, & practicum; ſi enim habitus ſit directio, & regula alicuius praxis, dicitur practicus; ſi verò non, non meretur tale nomen: ex quo ſequitur, cum habitus voluntatis omnes ſint ad aliquod opus, omnes eſſe practicos, vt alibi dicemus; vndè illa diuiſio habitus; in ſpeculatiuum, & practicum ad ſolum intellectuales reducitur, quæ doctrina habet ſundamentum cum Ariſtotele 2. *Metaph.* 2. agens enim de cognitione, quæ ſola eſt habitus intellectualis, ait ſpeculatiuæ cognitionis finis eſt veritas, practicæ verò opus.

Notandum tertio habitum ſpeculatiuum, & practicum dupliciter differre, primo ex fine intrinſeco, ſiue ex fine ſcientiæ: ſpeculatiui enim eſt ſola veritas, propter quam ſpeculatur, & in qua ſiſtit, nec ad aliud vlterius ordinatur.

Practici verò habent cognitionem, vt regulam & principium alicuius operis humani, quod dicitur praxis. dixi *fine intrinſeco*, quia ſolus extrinſecus, ſeu finis ſcientis non eſt ſufficiēs diuerſificare ſpeciem habituum practicorum, vel ſpeculatiuorum; ſi quis enim addiſcat artem pingendi; vt ſolum ſciat, adhuc tamen erit habitus practicus. Secundo differunt ex materia circa quam; ſpeculatiuus enim verſatur circa materiā non operabilem, ex ſe, practicus verò verſatur circa materiam operabilem, vt operabilis eſt; quia ſcilicet tradit modum, ſiue eſt regula, quà dirigatur, & regulatur illud opus; quod non impedit, quin procedere poſſit definiendo, demonſtrando &c. Fuſius Suarez *diſputat. 44. ſect. 13.* quod notauit & noſter doctiſſimus Nonarinus *lib. 1. axiomatum, num. 1529. & 1532.* his notatis. Quæritur, an Logica ſit habitus ſpeculatiuus, an practicus. Omiſſis varijs Doctorum Sententijs, quas quilibet videre poterit apud Fonſecam, 2. *Metaph. cap. 3. quæſt. 2.* Amicum *quæſt. 4. dubio 3. tract. 1.*

132 Vnicam ponimus concluſionem. Logica eſt habitus practicus. Probatur primo. Logica verſatur circa praxim; ergo eſt practica: conſequentia patet ex ſecundo notabili. Minor probatur, cōſtructio modorum diſſerendi eſt actus ab intellectu factus, item voluntariè ſuppoſita cognitione ipſius modi ſciendi, & fiunt ratione pręſcribente modum, & regulam, & fiunt iuxta notitiam illam practicam: ergo ſunt praxes.

Con-

Confirmatur primo: in hoc diſtinguitur ſcientia ſpeculatiua à practica, quod hæc ſiſtit in ſola cognitione, illa habet cognitionem in ordine ad opus; ſed Logica ideo ſpeculatur modum diſſerendi, vt conſtruat ſyllogiſmos; ergo non eſt ſpeculatiua.

Confirmatur ſecundo: habitus practicus verſatur circa materiam, vt operabilem, ſiue vt ſit regula, quomodo opus efficiatur; ſed Logica verſatur circa operationes intellectus vt illas dirigat, ſeu prout dirigibiles; ergo eſt ſcientia practica.

Probatur ſecundo principaliter: ſcientia moralis ideo eſt practica; quia eſt cognitio regulatiua actuum voluntatis; ergo & Logica erit practica, quæ docet modum rectè operandi per intellectum; Etenim *ex primo notabili*: habemus etiam actus intellectus eſſe capaces praxis contra Scotum, quis enim inficiabitur contemplari hoc, & illo modo, hoc & illo tempore eſſe actus intellectus, & tamen regulantur per ſcientiam moralem.

Cõtra noſtrã Concluſ. Inſtatur primo ex Ariſt. 6. *Met.* 1
Omnis ſcientia, aut eſt actiua, aut factiua, aut ſpeculatiua; ſed Logica non eſt factiua; quia factiua dici-
133 tur cuius eſt regulare actiones externas, cuiuſmodi non ſunt operationes intellectus, neque eſt actiua, talis enim eſt ſola moralis, cuius eſt modum tradere rectè operandi per voluntatem ex eodem Ariſtot. 6. *Eth.* 3. ergo reliquum eſt vt ſit ſpeculatiua. (& eſt argumentum huc remiſſum ex tertia queſtione.)

Reſpondetur cum Suarez *diſp.* 4 *ſect.* 13. *nu.* 19. Ariſtotelem ſub actiuis non ſemper comprehendere ſolas actiones voluntatis; ſed aliquando omnes actus immanentes, vt 9. *metaph.* 9. eſt videre; aliquando etiam actiones tranſeuntes, quæ nullum opus per ſe relinquunt, vt Muſica; ait enim 6. *Eth.* 5. *Finis effectionis eſt quid aliud præter ipſam; actionis vero non ſemper*, immò, aliquando ſub nomine actionis, omnem actionem ſiue internam, ſiue externam comprehendit, prout idem Suarez *loco quo ſupra*, quia tamẽ inter actiones præcipuæ ſunt immanẽtes, & inter has actus morales voluntatis; ideò actionem frequenter explicat in ordine ad actus voluntatis, & ad prudentiam, vt vrget argumentum. Concludo ergo, Logicam comprehẽdi ſub membro actiuorum, cum actio magis propriè actus immanentes comprehendat, neque faceſſit aliquid negotij inſtantia Toleti *queſt.* 5. *proe.* §. *ſit ſecundũ fundamentũ in fine*, ſcilicet in actiuis principium eſſe electionem; ſi enim hoc habet Ariſtoteles, ideo hoc dixit; quia in actiuis præcipui ſunt actus morales; qui ab electione ſunt, ſicut propter eamdem rationem diximus ſæpiſſimè actionem explicare per moralia.

Inſtatur ſecundo, habitus ſpeculatiuus ex D. Thoma
134 *Eth.* 1. *lect.* 3. agit de ſubiecto reſoluendo, conſiderando eius naturam & partes, at practicus componendo, ſcilicet tradendo regulam, qua aliquid componatur, & fiat; ſed Logica procedit reſoluendo; ideo quatuor præcipui libri ab Analyſi, ideſt reſolutione, ſunt dicti, ergo eſt habitus ſpeculatiuus.

Reſpondetur, ideo Logicam tradere etiam reſolutionẽ modi diſſerendi in principia, vt perfectius eundem modum conficiat; ſic enim cognoſcit principia, & partes ſui modi. ex quo cognoſcitur quam aptè tradatur talis modus, quare cum omnia faciat in ordine ad opus, ſcilicet conſtructionem, non officit, quin habitus practicus ſit cẽſendus. Addo quod prædicti libri dicuntur Analytici ſecundum multos; quia docent reducere ſyllogiſmos imperſectos ad perfectos ita Conimb. *quæſt.* 3. *proem.*

Inſtatur tertio, etiam Geometra poteſt efficere triangulum, neque tamen per hoc Geometria eſt ſcientia practica; ergo neque Logica erit habitus practicus; eo quia, qui ea pollet, efficiat ſyllogiſmum, aut definitionem.

Reſpondetur nego conſequentiam. Geometria enim, & ceteræ ſimiles non ordinantur ad opus à fine intrinſeco; ſed tantum ab extrinſeco, quia ſcilicet qui eis pollent, velint aliquid efficere: at Logica intrinſecè ordinatur ad conficiendos modos diſſerendi, cuius ſignum eſt, quod tradit regulam, & præcepta, iuxta quæ confici debent, quod non accidit in Geometria.

Inſtatur quarto. Omnis Scientia eſt ordinata fine in-
135 trinſeco ad benè definiendũ, vel ſyllogizãdum, neq; tamẽ per hoc dicitur practica, ergo neque Logica erit practica, etſi ordinata ſit intrinſecè ad prędicta benè conſtruenda.

Reſpondetur omnes ſcientias eſſe ordinatas non ad definiendum, vel ſyllogizandum; ſed ad ſciendum per definitionem, & ſyllogiſmum, quæ conficiunt per Logicam tamquam per inſtrumentum proprium, vt dictũ eſt, quare negatur conſequentia, quia Logica de ſe eſt ordinata ad ſciendam naturam prædictorum, vt illa conficiat iuxta regulas, quas habet de illis. Addo quod in ſcientijs ſpeculatiuis ſpeculatio non eſt diſtincta ab ipſo actu, quem promunt, ſed omnis ſuus actus eſt ipſa ſpeculatio, at ad praxim requiritur, vt ſint duo actus, quorum vnus ſit regula alterius, ſic prius cognoſcitur quomodo eliciendus ſaltus, poſtea iuxta dictamen artis ſaltatoriæ fit ſaltus: ſic in Logica alius eſt actus, quo traduntur regulæ, iuxta quas dirigendæ operationes, alius, quo actu diriguntur conficiendo bonam definitionem, aut argumentationem; ideo duplex Logica docens, & vtens, quare male infert Vallius *cap* 16. *quæſt.* 4. *citata*, omnem ſcientiam fore practicam, ſi Logica eſt practica, quia, inquit, omnis ſcientia eſt ordinata ad benè operandum circa proprium obiectum: aliud eſt enim eſſe facultatem ad ſciendum tantum, aliud eſſe cognitionem regulatiuam alicuius operis, ſeu eſſe facultatem ad ſciendum, vt operemur; non ſic ſcientiæ ſpeculatiuæ. hoc maximè notandum, in hoc namque argumento facilè quis capi poſſet.

De Obiecto Logicæ. Quæſtio VI.

IN huius quæſtionis definitione tot, & adeò diuerſi ſunt
dicendi modi, vt omni veritate dicere poſſimus, quot 136
capita, tot ſententiæ. Nos breuitatis gratia omnibus omiſſis, quæ videri poſſunt prolixius explicata apud Amicum *tract* 1. *in Logicam quæſt.* 5. *tota*, noſtrum placitum aliquibus concluſionibus aperiemus: pro quo

Notandum primo cum Zabarella *lib* 1. *de natura Logica cap.* 5. rigoroſe, & ex vi ſermonis obiectum, ſubiectum, materiam, & finem inter ſe multum differre. obiectum eſt tantum illud, quod obijcitur potentiæ, & in eo, nihil efficitur ſubiectũ verò, ſeu materia dicitur illud, quod ſubijcitur quodammodo, & aliquid recipit, videlicet aliquam formam. Finis verò dicitur, ad quem ordinatur habitus ipſe, ex quo ſolemus inueſtigare artium materias. hinc ſequitur in rigore ſolas ſcientias ſpeculatiuas habere obiectum, & de illis meritò inueſtigari, quęnam ſint obiecta, circa quæ verſantur. Cæteras verò diſciplinas practicas, potius habere materiam, ſeu ſubiectum, & finem, quam obiectum, etenim ſpeculatiuæ ſolum ſpeculantur, & nihil efficiunt in obiecto: at practicæ & artes, ſi quid cognoſcunt, totum eſt in ordine ad formam introducendam, ſic faber lignarius multa accidentia ligni cognoſcit, vt formam cathedræ ipſe introducat.

Notandum ſecundo ex eodem Zabarella *eodem loco*
differre obiectum, & materiam, ſeu ſubiectum, quia enim 137
obiectum proponitur, vt tantum cognoſcatur, ideo toto conatu ſcientia debet naturam ſui obiecti inueſtigare, & inquirere omnes paſſiones eius, & omnia accidentia, ſubiectum verò, ſeu materiam, quia tantum intellectui obijciatur, vt cognoſcatur in ordine ad formam producendã, ideò ſatis eſt, ſi cognoſcatur, quantum ſat eſt, ad introductionem illius formæ, vt nos aliàs diximus. Secundo differunt, obiectum, & materia, quia ſcientiæ pendent formaliter ab obiecto, at artes non pendent formaliter à materia, ſed à fine: eadem enim ars ſtatuaria modò circa æs verſatur, modò circa aurum, neque ex hoc diuerſificatur à ſeipſa, ex quo ſequitur obiectum dare vnitatem, materiam nequaquam. Tertio differunt, quia in obiectis ſcientiarũ, eſt conſiderare partem materialem, & partem formalem, ſub qua ab illa ſcientia conſideratur, at in materia, & ſubiecto artis, non eſt aſſignare partem formalem, vt patet in ferro, quod ad diuerſas artes poteſt pertinere, quæ tamen inter ſe differunt.

Notandum tertio obiectum, & finem in hoc differre, quod obiectum debet eſſe exiſtens, & vt tale conſideratur, & de ipſo accidentia demonſtrantur: finis verò non conſideratur, vt exiſtens, ſed vt efficiẽdus, ideo obiectum conſideratur, quod ſit; finis verò, quod fieri poſſit. Finis reperitur tantum in artibus, obiectum tantum in ſcientijs. his notatis.

Vnica Concluſio, Logica non habet propriè obiectum, ſed tantum materiam, & finem.

Probatur Logicæ finis non eſt ſpeculatio, ſeu veritas alicuius obiecti; ſed eſt opus, nimirum operationes dirigere, ſyllogiſmos, aut demonſtrationes conficiendo vt ex *2. & 3. quæſt.* patet, ergo non habet proprie obiectum, conſequentia patet ex primo notabili.

Confirmatur. Logica quidquid ſpeculatur, & inueſtigat, omnia ſunt in ordine ad opus efficiendum; ideo non exactè, & intimè attinguntur ab illa, ſed tantum, quantum ſat eſt ad ſuum finem aſſequendum, ergo non habet obiectum, antecedens eſt clarum; perfectè enim conſiderare operationes intellectus pertinet ad animaſticum; conſequentia patet ex ſecundo notabili.

Confirmatur ſecundo, quod ſibi cognoſcendum proponit Logica, non proponit, vt exiſtens; ſed vt efficiendū; ergo non habet propriè obiectum. Antecedens eſt probatum. *5. quæſt.* vbi diximus Logicam non eſſe ſcientiam; quia verſatur circa generationem ſyllogiſmi; Conſequentia eſt in tertio notabili. Secunda pars Concluſionis etiam probatur, quod nempè habeat materiam, & finem: Logica conuenit cum Prudentia, & cum artibus in quantum ad hoc, quod eſt practica, & eius finis eſt aliquod opus; ergo habet materiam, in quam hoc opus exerceat, & aliquam formam inducat: ſic ars medicinæ habet pro materia hominem, in quem inducenda eſt Sanitas; Frenofactoria habet pro materia ferrum, in quod freni formam inducere intendit, ergo etiam Logica ſuam habet materiam, quænam autem ſit ſequenti quæſtione diſcutietur.

139 Hic infertur cum Zabarella *c. 7. in fine*, quantum aberrauerint, qui in Logicæ obiecto omnes illas conditiones aſſignare conati ſunt, quas Ariſtoteles in ſolis obiectis ſpeculatiuæ ſcientiæ aſſignauit, cum Logica, neque habeat obiectum, & conſequenter, neque illarum conditionum ſit capax, quę in vero obiecto debent reperiri. Vnde nō eſt laborandum vt in Logicæ obiecto partem materialem, & partem formalem diſtinguamus, in quo multum laborant Doctores; ſed ſolum materiam ei tribuentes, & verum obiectum ei negantes, neque illas affectiones aſſignare cogimur. Quæ ſententia, non ſolum quia ingenuam, & candidam veritatem contineat, eſt omnibus præferenda, ſed etiam, quia nullo negotio omnes difficultates, in quas in aſſignando Logicæ obiecto, offendunt aduerſarij diſſoluantur, vt patebit conſideranti, & perfectè ipſam expendenti. Huius ſententiæ meminit Vallius *in proleg. par. 2. q. 3 c. 7.* neque affert quidquam alicuius momenti contra ipſam, licet intendat illam impugnare. Videat qui vult.

Quænam ſit Logica Materia. Quæſtio VII.

140 DE fine Logicæ egimus *quæſt. 2.* igitur ſolum remanet exquirendum quænam ſit eius materia; materiam eum habere aſſeuerauimus *quæſt. præcedenti*, cum ei verū obiectum negauimus, ex fine autem vniuſcuiuſque artis materiam cognoſcimus, vt diximus *de fine*, q. 1. inuento enim fine, propter quem, ſeu quem intendit ars illa, id, in quod introducitur forma, quam intendit, eſt materia; quare cum finem proximum Logicæ dixeramus eſſe operationes dirigere, hoc eſt formam, quam intendit logica, eſſe directionē, (ex eo enim quia intellectus bene, vel malè operari poterat, indigebat aliquo habitu, quo in ſuis operationibus dirigeretur) ideo illud erit proxima materia Logicæ, in quod hanc directionem inducet. circa quod

Vnica Concluſio. Materia ſunt ſingulę intellectus operationes. Prob. in qualibet arte materia proxima eſt id, in quod ars introducit formam, quam, vt finem intendit: ſic ferrum eſt materia proxima in frænofactoria, quia in ipſum introducit formam frēni intentam; ſed Logica inducit directionem in ſingulas operationes intellectus; ergo ſingulæ ſunt materiæ. minor probatur. Logica, eſt tradita ad dirigendas operationes intellectus; ſed ſingulæ indigent directione; ergo in ſingulas operationes Logica inducit directionem.

Probatur ſecūdo: ſicut ſe habet philoſophia moralis ad operationes voluntatis, ita Logica ad operationes intellectus; ſed ex omnium conſenſu operationes voluntatis ſunt materia moralis; ergo operationes intellectus erunt materia Logicæ.

141 Probatur vltimò, auctoritate Ariſtotelis, & D. Thomæ Ariſt. quidem *1. metaph. text. 15.* vbi appellat Logicā modum ſciendi, quia dirigit operationes intellectus, quarum directione ſcientias acquirimus, vt interpretantur Auerroes, & ceteri Peripatetici. D. autem Thomas *prima parte, & primo periherm.* habet, Logicam verſari circa actus rationis, tanquam circa propriam materiam, & probat totā Logicam eſſe inſtitutam ad tres operationes dirigendas: propter primam, inquit, inſcripti ſunt libri prædicamentorum, propter ſecundam libri perihermenias, propter tertiam cæteri omnes Analytici, videlicet Topici, & Elenchorum.

Sed contra Inſtatur primo, prima operatio, ſcilicet ſimplicium apprehenſio non poteſt errare; ergo non indiget directione; ergo non omnes operationes intellectus ſunt materia Logicæ.

Reſpondetur, nego Antec. in prima enim apprehenſione poteſt eſſe error dupliciter, primo ſi non apprehendatur totum obiectum, ſecundo quia non apprehendatur, ſicuti eſt, & ideo indiget directione, quam exhibet Logica tradendo præcepta, quibus certè, & abſque errore inuenire poſſimus partes cuiuslibet rei, vt rectè res cōcipiamus. Clarius alibi, vbi dicemus in prima apprehēſione eſſe poſſe falſitatem; neque per hoc Ariſt nobis cōtradicere, cum dixerit, ſimplicium non eſſe falſitatem.

Inſtatur Secundo. Logica agit de ſecunda, & prima operatione in ordine ad tertiam, ergo ſola tertia eſt materia, in quam Logicam introducit ſuam formā: Antec. probatur quia Logica eſt in ordine ad alias ſcientias, id eſt ad actum ſcientificum, qui conſiſtit in aſſenſu cōcluſionis ex vi præmiſſarum; ergo agitur de prima, & ſecunda operatione, quatenus præmiſſæ concurrunt ad pariendum actū ſcientificum, qui tantum per tertiam operationem habetur. Conſequentia illa probatur, quando in aliqua ſcientia plura tractantur, quæ reducuntur ad aliquod vnum, vt principia, aut paſſiones, aut alio modo, illud vnū eſt, quod in illa ſcientia, aut arte attenditur: ſic Philoſophia naturalis agit de materia, & forma, quæ ſunt principia corporis naturalis, quod tamen ſolum eſt eius obiectum; ergo ſi prima, & ſecunda operatio tractantur in Logica in ordine ad tertiam operationem; ergo ſola tertia operatio erit eius materia. Ad argumentū nego antecedens, etſi enim nulla eſſet tertia operatio, adhuc prima, & ſecunda operatio eſſent capaces directionis; quia in illis ſecundum ſe conſideratis poteſt eſſe error; ideo ſecundum ſe indigent directione. Per hoc patet ad probationē antecedentis, licet enim agatur de prima, & ſecunda operatione, vt præmiſſis in ordine ad tertiam operationem, in qua conſiſtit actus ſcientificus, tamen agitur de his etiam ſecundum ſe, præciſa omni relatione ad tertiam operationem, vt patet ex his, quæ tradit Ariſtoteles *lib. periherm.* cum deinde in *libris priorum* agat de ſecunda operatione in ordine ad tertiam; quare negatur conſequentia, & patet ad eius probationem. 142

An Logica ſit neceſſaria ad alias ſcientias. Quæſtio vltima.

SVpponendum primò quæſt. non eſſe de Logica naturali (quæ etiam dicitur Logica inchoata, ſeu imperfecta) cum enim hæc aliud non ſit, quam facultas ipſa intellectus, qui poteſt naturaliter diſcurrere, & ex aliquo noto venire in cognitionem alicuius ignoti, certū eſt eſſe ſimpliciter neceſſariam, quare tota quæſtio eſt de Logica artificiali, an ſit neceſſaria ad alias ſcientias. 143

Supponendum ſecundo. Logicam artificialem eſſe illā cognitionem omnium præceptorum, quæ traduntur ad bene diſſerendum, definiendum, & ad cognoſcēdam vim conſequentiæ, & illationis, ſiue hæc cognitio habeatur ab alio, ſiue à ſeipſo acquiratur obſeruatione, & exercitio; Etenim primi inuentores Logicæ, quæ nunc in Scholis addiſcitur, ab alijs non acceperunt; ſed à ſeipſis obſeruando in ſuis diſcurſibus, quando benè diſſerebant, & quare modo benè, modo malè, & de hoc pręcepta reliquerunt, quæ omnia ſimul congeſta eſt Logica artificialis, quam nos modo tradere intendimus.

Supponendum tertio, ad aliquem finem acquirendum aliquod medium poſſe eſſe neceſſariū dupliciter, vel ſimpliciter, vel ſecundum quid; illud dicitur neceſſarium ſimpliciter, ſine quo finis haberi nequit, illud dicitur neceſſarium ſecundum quid, quod quidem vtile eſt ad finem facilius acquirendum, tamen etiam ſine illo haberi poteſt,

v. g.

verb. grat. Equus ad eundum Romam. his ſuppoſitis.

Vnica Concluſio. Logica artificialis eſt ſimpliciter neceſſaria ad ſcientias acquirendas: eſt communis omniū Paripateticorum apud Vallium *in prolog. par. 2. quæſt. 1. c. 1.* contra Ianduuum, Zabarellam, Fonſecam, & alios, qui volunt eſſe neceſſariam tantum ſecundum quid.

Probatur vnica ratione. Scientia eſt cognitio acquiſita
144 per demonſtrationem, certa, euidens, & vt talis cognita, ergo Logica artificialis eſt ſimpliciter neceſſaria ad ſcientias acquirendas. Antecedens probabitur ſuo loco. conſequentia probatur; nequit ſyllogizans, vel definiens euidēter cognoſcere ſe ſcire; niſi obſeruet vim neceſſariam cōſequentiæ, conſequenter niſi attendat, ſic, eſt ſic eſſe definiendum, aut ſyllogizandum ad prædictam euidentiam; ſed hæc eſt Logica artificialis; ergo.

Confirmatur, licet intellectus naturaliter poſſit conficere ſyllogiſmos, & definitionem, quæ ſunt bona & neceſſaria, tamen non parient ſcientiam; niſi conficiens ſciat eſſe bona; ſed hoc nequit noſſe, niſi obſeruando, quod talis modo euadunt bona, alio nequaquam; ſed hæc eſt Logica artificalis, ergo.

Confirmatur ſecundo, nunquam cenſetur aliquis ſciens, niſi quando ſcit ſe non errare, alioquim, vel erit credens, vel opinans tantùm; ſed quiſquis ſcit, ſe non errare, reddet cauſam, quia propter non erret, ſed hæc eſt Logica artificialis; ergo. quare aliud eſt quod per ſolam Logicam naturalem poſſint confici ſyllogiſmi, & definitiones bonę materialiter, ſcilicet non cognitæ, vt bonæ; quo pacto homines etiam rudes efficiunt: aliud, quòd poſſint confici bonæ formaliter, ſcilicet cognitæ vt tales; quod requiritur ad ſcientias; hoc enim nequit abſque Logica artificiali; quia ſtatim, ac intercedit aliqua reflexio, vel obſeruatio, non eſt amplius Logica naturalis; ſed artificialis, ſiue addiſcatur ab alio, ſiue per ſeipſum acquiratur.

145 Sed contra Inſtatur primo, multi didicerunt ſcientias abſque vlla logica artificiali, vt Hippocrates, Ægyptij, Caldæi, & illi omnes, qui antequam Logica eſſet tradita, fuerunt ſcientes; ergo non eſt ſimpliciter neceſſaria. Reſpōdetur negando Antecedens: vel enim veram ſciētiam non habuerunt, niſi materialiter, vel habuerunt Logicam artificialem inuentam à ſeipſis: multi enim exiſtimantur vſi tantum Logica naturali; quia tunc non aderant præcepta, quę de facto ſunt; & tamen habebant veram Logicam artificialē à ſeipſis inuentā, per quā cognoſcebant euidentiā ſuarū Cōcluſionum, licet illa præcepta non tradiderūt; & hoc maximè obſeruandum. Neque iuriſperitia, quæ poteſt acquiri abſque Logica, eſt vera ſcientia; neque traditur methodo ſcientifica, alioquin etiam ad ipſam eſſet neceſſaria Logica artificialis eadem ratione, propter quam ad alias ſcientias; ſed tantum eſt quædam cognitio diuerſarum concluſionum moralium; quæ tamē etiam ipſa perfectius poſſidetur, ſi ſit in Logico, quia ſcit reddere veram cauſam earum concluſionum.

Inſtatur ſecundo, qui ſunt ingenij perſpicaces ſtatim cognoſcunt quomodo arguendum, & definiendum, & cognoſcunt bonitatem ſyllogiſmi, & definitionum; ergo ſufficit Logica naturalis, & non eſt neceſſaria artificialis. Reſpondetur. Ingenij perſpicaciores in hoc excellere illos, qui rudes ſunt, quòd ſeipſis poterunt obſeruare, & inuenire præcepta Logicæ artificialis, & illis vti. non autem quòd poſſint abſque illis; quia ſi ſciant ſe ſcire, neceſſe eſt, quod obſeruent modum procedendi fuiſſe bonum, & neceſſarium: ecce Logicam artificialem; hinc Logica ortum habuit, vt benè Vallius, Conimbric. Zabarella, & alij obſeruant: vide ipſos.

146 Inſtatur tertio. Ergo etiam ſibi eſſet neceſſaria; quia in hoc imitatur ſcientias, quod euidenter cognoſcat Syllogiſmos, & definitiones, vt ſic, eſſe bonas. Reſpondetur cōcedendo totum, ſecundum diuerſas partes; vna enim pars eſt neceſſaria ad aliam. vide Vallium c. 7. *q. citata ad tertiū*.

Inſtatur quarto. quælibet ſcientia habet proprias definitiones, & demonſtrationes, & cætera ad ſciendum neceſſaria, ergo Logica non eſt neceſſaria. Conſequentia probatur quia eatenus eſt neceſſaria, quatenus dat formam diſſerendi.

Reſpondetur vt ſupra, ſcientias habere demonſtrationes, & definitiones de ratione materię, at à Logica habere formam argumentandi, & euidentiam conſequentiæ, vt dictum eſt.

Non quærimus, an Logica habeat perfectām vnitatem, quam ab obiectis recipiunt ſcientię, & de Logica, hic quęrunt Doctores: etenim cum diximus non habere verum obiectum; ſed materiam, & finem, non eſt, cur vnitatem ſcientiarum in illa quæramus. ſed ſolum erit in illa vnitas, quæ à fine in artibus ſolet aſſignari; de qua vnitate, quiſque poteſt ex dictis intelligere quid ſit dicendum, quare de proœmalibus ſatis ſit.

Tractatus & Quæſtiones in Iſagogem Porphyrij.

Expeditis proœmialibus ad Dialecticam, quod primò tractandum, occurrit, eſt Iſagoge Porphyrij, ſcilicet introductio. ſic inſcribitur; quia in illa agens Porphyrius de quinque prædicalibus viam aperit ad intelligenda decem prædicamenta Ariſtotelis, quæ ſine illorum cognitione percipi non poſſunt. Triplici tractatu hic de ipſis diſputabitur. primus erit de Ente rationis: quia quinque prædicabilia dicuntur Entia rationis Logica, conſequenter ad ipſorum intelligentiam exigitur cognitio entis rationis; Secundus erit de vniuerſalibus in genere; quia prædicta in hoc conueniunt omnia, quod ſunt quædam vniuerſalia reſpectu eorum, de quibus prædicantur: Tertius tandem erit de ipſis prædicabilibus ſingillatim.

Tractatus Primus, Qui eſt de Ente Rationis.

An ſit, & quid ſit Ens Rationis. Quæſtio Prima.

Notandum eſt, quando quærimus an detur Ens ratio- 147
nis, non formari quæſitum de vera, & reali exiſtentia; hoc enim eſſet inuoluere contradictionem, quod ſit Ens rationis, & realiter exiſtat; ſenſus igitur tituli eſt, an detur eo modo, quo capax eſt, hoc notato.

Prima Concluſio; verè datur Ens rationis. probatur primò auctoritate Ariſtotelis 5. *met. tex.* 15. prout refert Suarez *diſp.* 54. *ſect.* 2. *num.* 4. dicit enim Philoſophus duplex reperiri Ens; aliud, quod verè eſt in re; aliud verò, quod tantum in intentione: ſed hoc eſt ens rationis, prout in ſequenti concluſione videbimus, ergo ſecundum Ariſtotelem datur ens rationis. Probatur ſecundo auctoritate ferè omnium Doctorum, vt apud ipſos eſt videre, præcipuè apud Conimbricenſes *in præfatione Porphyrij quæſt.* 6. *artic.* 1.

Secunda Concluſio. Ens rationis eſt illud, quod habet eſſe tantum obiectiuè in intellectu, ſiuè, & in idem redit; ens rationis eſt cum intellectus concipit per modum Entis id, quod verè non eſt ens; deſumitur hæc definitio ex commentatore 6. *methaph. comment.* 3. explicatur, & probatur ſimul concluſio; ens triplicem habitudinem poteſt habere ad intellectum, effectiuam quomodo habent omnia artificiata, quæ intellectum, & rationem recipiunt, vt cauſam; ſecundo ſubiectiuam, quomodo habent omnes habitus, qui ſubiectantur in intellectu. tertio obiectiuam, quia videlicet obijciuntur, & repreſentantur, vt obiecta cognoſcibilia intellectui. hoc tertio modo tantum ens rationis reſpicit intellectum: quoties igitur intellectus conſiderat aliquid, quod verè non eſt à parte rei, nec eſſe poteſt, attamen intellectui obijcitur, ac ſi eſſet, dicitur eſſe tātum obiectiuè in intellectu; & in hoc conſiſtit eſſentia entis rationis: dicitur autem *tantum* ad differentiam entis realis; quod quando cognoſcitur, licet ſit in intellectu obiectiuè; eſt tamen obiectiuè ſecundum ſuum eſſe reale, v. g. lignum eſt obiectiuè in intellectu, quatenus vt quid cognoſcibile cognoſcitur ab intellectu; non eſt tamen obiectiuè *tantum*, quia obijcitur ſecūdum eſſe reale, quod habet à parte rei. Etenim cum ens rationis dicatur, vt omnino contra diſtinctum, & oppoſitum enti reali, excludit omnem entitatem realem, & exiſtētiam actualem, & poſſibilem à parte rei; ergo dicit ſolum exiſtentiam obiectiuam in intellectu; ergo vera Concluſio.

Explicata quidditate entis rationis remanet, & clarè 148
probata prima concluſio; ſi enim ipſius quidditas conſiſtit in hoc, quòd intellectus cognoſcat, vt ens aliquid, quod verè à parte rei non eſt; quis poterit ſano iudicio aſſeuerare non dari ens rationis? quoties enim intellectus apprehendit priuationem, & negationem, vt formas exiſtentes in ſubiectis, cum re vera nihil ſint? quoties intellectus fingit aliquam diſtinctionem in vnica re? quoties in-

tellectus affirmat animal eſt genus, apprehendens ſignificatum generis per aliquid diſtinctum, & reale, cum tamē ſit quid fictum? & ſimilia; ergo datur Ens rationis. vide D. Thom *opuſ.42.c.2.*

Quæres quid habeat commune Ens rationis cum Ente reali.

Reſpondeo, ſolum nomen; ſicut enim homo pictus nihil habet commune cum homine vero; niſi nomen; quia videlicet eodem nomine appellatur, ita Ens rationis dicitur Ens tantum per hoc, quod apprehenditur ab intellectu ac ſi eſſet Ens; vnde ſolum in nomine communicat cū Ente reali, ſicut in ſolo nomine communicat homo pictus cum homine vero; quare Ens eſt nomen purè æquiuocum, & non analogum, ad Ens reale & rationis, vt bene Hurtadus *in Metaphyſ. diſp. 19. ſect. 4. §. 77.*

Pro multorum argumentorum ſolutione, quæ afferri poſſunt ad probandum non dari Ens rationis, ſed omnia eſſe Entia realia, de quibus Suarez *loco citato ſect.* 1. hæc duo ſunt aduertenda; Primò, quotieſcumque de Ente rationis vſurpantur huiuſmodi locutiones; eſt Ens rationis; à parte rei datur Ens rationis; fit de nouo cum prius non eſſet; & cætera illius generis, eſſe intelligenda eo modo, quo eſſe, dari, & fieri poteſt Ens rationis: & ſicut Ens rationis dicitur Ens per quendam modum loquendi, vt ſupra dictum eſt; ita & huiuſmodi propoſitiones, quæ propriè, & verè ſunt Entis realis, non niſi propter eamdem rationem tribuuntur Enti rationis.

149 Aduertendum ſecundo, ſæpè ſæpius intellectum ab aliquo fundamento reali ſumere occaſionem fundādi Entia rationis. Vnde aliud erit loqui de fundamento, aliud de ipſo Ente. Fundamentum enim erit reale, Ens tamē, quod intellectus, indè format, erit rationis: quare non poterit fieri tranſitus de fundamento ad Ens. v. g. ex eo quod in Petro, & in Paulo, eſt natura humana, intellectus ſumit occaſionem fingendi ſpeciem, vt quid commune vtrique; vndè non valebit, *natura humana eſt quid reale in Petro, item in Paulo, ergo ſpecies, quæ hanc eamdem naturam ſignificat, erit Ens reale;* non valet inquam: quia ſpecies ſignificat naturam humanam, vt Communem Petro, & Paulo, & Cæteris; vt ſic autem eſt quid fictum ab intellectu, ſumentis occaſionem, ex eo quòd in vtroque reperiatur eadem natura, numericè tamen, diuerſa, vt patebit, cum de vniuerſali; nec vnquam datur aliqua natura communis, exiſtens à parte rei ab omnibus participata: hoc autem eſſet neceſſe, ad hoc vt ſpecies eſſet Ens reale.

A quibus cauſis, & quomodo fiat Ens Rationis. Quæſtio Secunda.

HÆc quæſtio poteſt agitari de cauſis tum Phyſicis, tū Methaphyſicis, ſi attendatur titulus generaliter poſitus: attamen noſtrum intentum eſt, ſolum quærere à quibus cauſis efficientibus poſſit fieri Ens rationis; ſi enim loquamur de cæteris cauſis phyſicis, nempe materiali, formali, & finali, vix poterunt aſſignari, cum Ens rationis tā tum habeat eſſe obiectiuum in intellectu; ne ſit quid poſitiuum: de cauſis autem Methaphyſicis, ſcilicet genere, & differentia, aliqua attingemus cum eius ſpecies quæremus *quæſt.* 5. de his enim cauſis diligenter ſpeculari, quæſtiones longas texere nullius eſſet vtilitatis, quare principaliter de cauſis efficientibus quæſtionem inſtituo.

150 Prima Concluſio. Ens rationis non conſiſtit in denominatione extrinſeca, atque adeò non fit ab omni forma extrinſecè denominante. Pro huius Concluſionis intelligentia, attendite duplicem eſſe denominationem, aliam intrinſecam, aliam extrinſecam. Intrinſeca eſt, quæ prouenit à forma, quæ ſit intrinſeca ſubiecto, quod denominatur, vt albedo, quæ inhæret parieti, qui dicitur albus, efficit denominationem intrinſecam. Extrinſeca verò vice verſa illa eſt, quæ prouenit à forma non inhærente ſubiecto, quod denominatur; ſic Petrus dicitur viſus à Paulo per actum viſionis exiſtentis in Paulo. hæc Concluſio eſt contra Durandum, Heruæum, & alios, quos affert, & ſequitur Vallius in *proleg. part. 1. quæſt. 2. cap. 6.* eſt tamē cum Suarez *(loco citato ſect. 2.)* Hurtado *loco citato*, Ruuio, & alijs.

Probatur concluſio. denominationes extrinſecæ ſæpè nullam dicunt dependentiam ab intellectu, & ratione; ergo in ipſis nequit cōſiſtere Ens rationis. Antecedens probatur; eſſe amatum, eſſe viſum, eſſe honoratum, & ſimiles denominationes extrinſecæ ſunt ſine aliqua dependentia à ratione; nullo enim intellectu cogitante Petrus dicitur amatus, ab amore, qui eſt realiter in Paulo; ergo conſequētia patet; quia Ens rationis, ideò dicitur rationis, quia reſpicit rationem aliquo modo; ergo.

Confirmatur: à forma reali procedit tantum denominatio realis: ſed denominationes extrinſecę, vt plurimum ſumuntur à formis realibus; ergo ſunt denominationes reales; ergo non ſunt Entia rationis. pluribus apud Hurtadum *loco citato.*

151 Secunda Concluſio; Ens rationis fit ab intellectu per actum aliquo modo comparatiuum, ſeu, reflexiuum ad aliud; neque alia potentia ab intellectu illud formare poteſt. Noſtra Concluſio tres habet partes, & quo ad ſingulas indiget probari. Prima eſt. *Ens rationis effici ab intellectu*, quæ ſic probatur. Ens rationis tunc dicitur fieri, quādo cognoſcitur per modum Entis id, quod non eſt Ens; ergo intellectus, cuius eſt cognoſcere Ens, erit formare Ens rationis; ergo vera Concluſio. Confirmatur: Ens rationis habet eſſe obiectiuum tantum; ergo ab intellectu producitur, cuius dicitur obiectum.

Sed contra inſtatur primo. Ens rationis eſt obiectum intellectus; ergo non fit ab intellectu. Antecedens patet; quia cognoſcitur ab intellectu; conſequentia probatur; quia obiectum eſt cauſa potentiæ, & terminus ſuæ operationis; ergo ſupponitur ab illa.

Reſpondeo, dato antecedenti, nego conſequentiam. ad probationem, obiectum motiuum, quod imprimit ſpeciē in potentiam eſſe cauſam, & prius potentia; at obiectum purè terminatiuum non ſemper præexiſtere; quia cum ſolum debeat terminare, ſatis eſt, quod ſimul ſit cum potentiæ operatione; ſic in caſu noſtro. Ens rationis eſt tantum obiectum terminatiuum cognitionis, ideò ſolum coexiſtit cognitioni: neque vnum eſt prius altero; niſi ſecundum diuerſum genus cauſalitatis; cognitio enim dicitur prior Ente rationis, quatenus eſt via ad illud; Ens rationis dicitur prius ipſa cognitione; quatenus extrinſecè quodammodo ſpecificat talem cognitionem: ſed hoc accidit in productione cuiuſcumque termini comparati ad ipſam productionem, quæ omnia difficiliter nunc poſſunt intelligi, cum multa ſupponant de modo operandi intellectus, & potentiarum, de quibus ſuo loco; non ſunt tamen relinquenda cum nullibi amplius habendus ſit ſermo de Ente rationis.

152 Inſtatur ſecundo, intellectus non fęcundatur per ſui ſpeciem ab Ente rationis; ergo non cognoſcitur ab illo; ergo non fit ab illo. Vltima conſequentia patet: quia Ens rationis in tantum fit, in quantum cognoſcitur; Prima probatur: quia intellectus nullum obiectum poteſt percipere; niſi habeat ſpeciem ipſius impreſſam. Antecedens etiam probatur: quia alioquin eſſet obiectum motiuum; ergo præexiſteret ex dictis, &c. Præterquam quod ſi per ſui ſpeciem fœcundaret intellectum, haberet aliquid eſſe reale, per quod realem ſpeciem produceret, conſequenter eſſet Ens reale, non rationis.

Reſpondeo conceſſo antecedenti, negatur prima conſequentia. ad probationem dico, intellectum, ad formandum Ens rationis cognoſcendo fœcundari per ſpeciem Entis realis; eadem enim ſpecies, quæ v. g. repreſentat nigredinem, tanquam formam inhærentem parieti, poteſt etiam fęcundare ad concipiendam cęcitatem, ad modum formæ exiſtentis in oculo; & ſic de cæteris, ſicque ab eadē ſpecie poteſt eſſe duplex effectus inadæquatus; ſcilicet repræſentatio Entis realis, ad Entis rationis: etenim omne principium hoc habet, quod poſſit plures effectus inadæquatos, licet tantum vnum adæquatum; & cum Ens rationis cognoſcatur ab intellectu ad modum Entis realis, non eſt mirum, quod ſpecies Entis realis poſſit fęcundare ad cognoſcendum aliquid, quod non eſt Ens ad inſtar ſui obiecti, à quo producta eſt.

153 Probatur ſecunda, quæ erat, *Ens rationis fieri per actum aliquo modo comparatiuum, ſeu reflexiuum ad aliud.* Intellectus informando Entia rationis ſupponitur cognouiſſe aliquid, ad cuius imitationem formet; ſic, vt cōcipiat tenebras ad modum Entis, ſupponitur cognitio lucis, itē cognitio formę, cum ad modum cuiuſdam formæ illas cōcipiat; puta nigredinis; ergo hic actus eſt reflexiuus, lato modo ſumendo reflexionem, quatenus eſt cognitio ſup-

potiens

ponens aliquã aliam, ſupra quam fundatur quodammodo.

Remanet probanda tertia pars. ſcilicet, *nullam aliam potentiam ab intellectu poſſe Ens rationis formare.*

Probatur igitur primò. Nulla potentia poteſt extendi extra proprium obiectum: ſed Ens eſt obiectum tantum intellectus; ergo ad ſolum intellectum ſpectabit illud cognoſcere; ergo ſolus intellectus poteſt formare Ens rationis; Hæc vltima conſequentia probatur: quia Ens rationis fit, quando cognoſcitur id, quod non eſt Ens per modum entis; ergo ad illam tantum potentiam pertinebit, ad quam pertinet Ens; ergo ad ſolum intellectum. Secũda remanebit probata ex ſolutione argumentorum; quæ probare nituntur ad alias etiam potentias pertinere. contra hanc tertiam partem

154 Inſtatur primo: Ens rationis eſt, quoties apprehenditur res aliter, quam ſit; ſed multoties ſic apprehendunt & ſenſus; ſic viſus quod eſt integrum apprehendit, vt fractum, ergo etiam ſenſus conficiunt Ens rationis. Ad argumentum reſpondeo primo, non ſufficere apprehendere rem aliter, quam ſit: ſed eſt neceſſe apprehendere rem impoſſibilem ad modum poſſibilis: in caſu autem noſtro eſſe fractum non eſt impoſſibile. Vel dic ſecundo, quod, cum ſenſus externi ſemper immutentur ab obiecto exiſtenti, & præſenti, ſemper attingunt illud ſicuti eſt: quia tamen ſpecies immutant diuerſo modo, ſi diuerſo modo producantur; hinc intellectus fallitur iudicans rem aliter eſſe quam ſit, & per hoc patet ad omnes experientias, quas affert Amicus *tract.* 3. *quæſt.* 3. *dub.* 2. *act.* 2. 3. reſponſio; & poterit deſeruire pro ſolutione multorum argumentorum, tũc formatur Ens rationis, quando actu comparatiuo, & reflexiuo, prout in corpore concluſionis explicatur, apprehenditur, quod non eſt Ens per modum entis, ſed neque ſenſus, neque vlla potentia poteſt comparare, & reflectere, & ad ſimilitudinem vnius obiecti concipere, niſi ſolus intellectus.

Inſtatur ſecundò, voluntas amat impoſſibilia, vt poſſibilia; ergo fingit Ens rationis. Negatur conſequentia, voluntas enim eſt potentia cęca, quæ non amat; niſi repreſentata per intellectum; vndè intellectus eſt, qui fingit, & poſtea repreſentat voluntati. Quare omnia, quæ attinguntur à voluntate nihil ab illa recipiunt. ſed ab intellectu illa afferente voluntati: & hoc aduertendum principaliter.

155 Inſtatur tertio, phantaſia ſæpè ex ſpeciebus, quæ ſub ſenſu cadunt, componit quædam, quæ non ſunt Entia realia, vt montem aureum; item fingit quæ nullo modo eſſe poſſunt, vt chimeram, ergo tunc efficit Ens rationis.

Reſpondeo primò, phantaſiam, cum ſit & ipſa potentia ſenſitiua, ſolum attingere ſenſibilia, conſequenter ſolum concipere vnionem accidentium, v.g. *Hirci*, & *Cerui*, quę vnio non eſt incompoſſibilis. neque in hoc conſiſtit chimera: conſequenter non efficere Ens rationis. Vide Amicum *loco citato, dub* 2. *art* 2. *concl.* 2.

Reſpondeo ſecundo cum Suarez, negãdo cõſequentiã, quoties enim imaginatio, & phantaſia huiuſmodi Entia fingit, eſt propter affinitatem, quam habet ad rationem, & ferè numquam fiunt ſine aliquo concurſu ſaltem minimo intellectus; immò ſi cum D. Thom. 1. *part. quæſt.* 78. *artic.* 4. *in corpore. & ad quartum*, teneatur imaginationem in homine, eſſe perfectionem, & quid rationis includere, eo quod fluat ab Anima, nullum faceret negotium concedere phantaſiam, & imaginationem formare Ens rationis.

Tertia concluſio. Intellectus format Ens rationis per quamlibet ſui operationem. de ſecunda, & tertia, nulla eſt difficultas, attamen de prima non omnes concedunt. Probatur vniuerſaliter cõcluſio; tunc conficitur Ens rationis, quando cognoſcitur quod non eſt per modum Entis; Ergo ad quamlibet intellectus operationem pertinebit. Antecedens patet; Conſequentia probatur; ideo ſolus intellectus cognoſcit quod non eſt per modum Entis; quia ipſe ſolus cognoſcit rationem entis; ergo.

Inſtatur. Ens rationis fit per actum comparatiuum, & collatiuum vnius rei cum altera; hæc excedũt obiectum ſimplicis comprehenſionis. Item Ens rationis ſæpe eſt relatiuum: ſed relatio non cognoſcitur ſine collatione extremorum, vnum comparãdo ad aliud: hoc autem non eſt ſimplicis apprehenſionis; ergo per ipſam nequit fieri Ens rationis.

156 Pro argumenti ſolutione aduertite primam intellectus operationem dici ſimplicem apprehenſionem non ex parte obiecti, quaſi quod incomplexa tantum poſſint eſſe obiecta: ſed ſic dicitur reſpectu modi cognoſcendi; quia rem apprehendat ſimpliciter abſque affirmatione, aut negatione. Modò ad argumentum; Ens rationis fit per actũ comparatiuum, & collatiuum virtualiter, hoc modo quod intellectus apprehendens ſimpliciter naturã, v.g. lucis; itẽ naturam nigredinis, videns non adeſſe lucem concipit tenebras ad modum nigredinis. ſiue ad modum alicuius alterius Entis; & hoc modo concedo: vt ſic autem non exceditur facultas primæ apprehenſionis, cum nulla interueniat comparatio, nulla diuiſio formalis, & optimè ſaluatur ratio Entis rationis: Eodem pacto dicitur de relatione: nulla eſt implicantia intellectum apprehendentẽ ſimpliciter, plura diuiſa apprehendere, vt vnita, & vt habentia reſpectum ad inuicem; ſic in formatione alicuius chimeræ. Si autem intelligat fieri per actum comparatiuum formaliter, hoc pacto quod intellectus vnum comparet ad aliud, & affirmet de alio; tunc excederetur facultas primæ operationis; ſed hoc non eſt ſemper neceſſe, & magis roboratur noſtra reſponſio; poteſt intellectus ſimpliciter apprehendere relationem realem inter aliqua realiter relata; vt relationem ſimilitudinis inter duas albedines; ergo poterit etiam relationem rationis abſque aliqua enuntiatione.

Vltima Concluſio, ad hoc, vt denominationes extrinſecæ poſſint dici Entia rationis, neceſſe eſt; intellectum illas concipere ad modum Entis; Hęc concluſio ſequitur ex præcedenti; ſi enim denominatio extrinſeca vt ſic, non eſt Ens rationis. ex prima Concluſione; ergo vt ſint talia requiritur, vt concipiantur ad modum Entis, cum hæc ſit vnica via formandi huiuſmodi Entia. 157

Pro huius Concluſionis intelligentia aduertite in denominationibus extrinſecis, v.g. eſſe amatum, eſſe viſum; duo nos poſſe conſiderare; primo Petrum eſſe amatum eſſe terminum amoris Pauli, & amorem Pauli reſpicere Petrum, vt ſuum terminum; & hæc omnia conſiderando nõdum efficitur Ens rationis: quia hæc omnia nullo intellectu cogitante ſunt à parte rei; Secundo poſſumus conſiderare Petrum eſſe amatum dicere aliquid reale in Petro; atque adeò eſſe veluti quandam relationem realem exiſtentem in Petro in ordine ad amorem Pauli; & tunc fit Ens rationis; quia re vera huiuſmodi denominatio à parte rei nihil eſt in Petro exiſtens; ſed totum fingitur ab intellectu: & hoc modo intelligo concluſionem.

Obijcies, eſſe amatum, eſſe viſum, apprehenſum, & id genus alia ex dictis ſunt denominationes reales; ergo non poſſunt eſſe Entia rationis.

Reſpondeo nego conſequentiam; tunc autem valeret, ſi huiuſmodi denominationes eſſent Entia realia; quia tũc non conciperetur quod non eſt ad modum Entis; attamẽ denominationes nihil aliud important niſi à forma exiſtente in altero ſubiecto ſic, & ſic denominari, & eſſe realem terminum talis denominationis, non ipſam denominationem eſſe quid reale intrinſecum; quare ab intellectu poteſt fingi vt realis, & ſic formari Ens rationis.

Quotuplex ſit Ens Rationis. Quæſtio Tertia.

158 OMiſſis multis, & varijs diuiſionibus Entis rationis, quæ ſolent à Doctoribus afferri, quæ potius cauſant confuſionem, quam pariant ſcientiam; duę tantum principaliores, & communiores, ad quas cæteræ omnes reducuntur, afferentur.

Prima diuiſio eſt in Ens rationis, quod habet fundamẽtum in re, & in Ens rationis merè fictum; Ens rationis, quod habet fundamentum in re, eſt illud, quod ideò fingitur ab intellectu, quia aliquod motiuum habet à parte rei, v.g. priuationes, negationes, omnes denominationes extrinſecæ phyſicæ, vel morales reuera ſunt à parte rei; vt eſſe cęcum; eſſe amatum, eſſe Principẽ, qui fingit hæc omnia tanquam formas exiſtentes, cum reuera, non ſint formæ, facit Ens rationis, quod habet fundamentum à parte rei. Ens rationis merè fictitium eſt illud, ad quod formandum intellectus nullam ſumit occaſionem à rebus ipſis: ſed pro ſuo libito concipit rem impoſſibilem ad modum poſſibilis v.g. Chimeram, Sphyngem.

Inter huiuſmodi Entia rationis multæ ſunt differentiæ; nam Ens rationis merè fictum vagari poteſt per omnia prædicamenta, non ſic quod habet fundamentum in re:

Ens rationis ſictitium non deſeruit ad ſcientias; benè deſeruit, quod habet fundamentum in re: ſic agitur de genere, ſpecie, propoſitionibus, ſyllogiſmo, quæ vt Entia relatiua concipiuntur; & fiunt Entia rationis: Ens rationis fictitium poteſt fieri per modum ſubſtantiæ; quod vero habet fundamentum in re nequaquam; ſed ſemper ad modum formæ inhærentis in quo fundatur.

Secunda Diuiſio eſt Entis rationis, quod habet fundamētum in re, in priuatiuum, negatiuum, & relatiuum. Eſt, D.Thomæ *de veritate quæſt.21 artic.1. Suarez diſput. 54.*
159 *ſect.3. & 4. Conimb. in præfat. Porphyrij quæſt.4. artic. 2.* & aliorum. Probatur hæc diuiſio, quod concipitur ad modum Entis cum fundamento à parte rei, vel concipitur ad modum abſoluti; vel ad modum relatiui (alio enim modo concipi nequit, cum ſint membra contradictoria, ſcilicet abſolutum, quod nō reſpicit terminum, & relatiuum quod prædicatum terminum reſpicit) ſi primo modò, vel ad modum formæ abſolute in ſubiecto aptonato illam recipere; & ecce priuationem; vel in ſubiecto non aptonato: & ecce negationem; ſi ſecundo modo, ſcilicet per modum relatiui: ecce relationem quæ concipitur referens ad aliud; ergo omne ens rationis, quod dicit fundamentum in re, ad hæc tria membra reducitur.

Sed contra inſtatur primo, priuatio definitur per reſpectum ad ſubiectum (dicitur enim quod eſt carentia in ſubiecto apto nato illam recipere) ergo priuatio non eſt membrum diſtinctum à relatione.

Reſpondeo priuationem definiri per reſpectum ad ſubiectum, cui inhæret, non per reſpectum ad aliquem terminum, ſcilicet per reſpectum tranſcendentalem, & ſecūdum dici; non autem prædicamentalem, vt ſuo loco dicetur; nos autem loquimur de relatione, quę eſt purus reſpectus ad alterum, qualis non eſt priuatio, quæ vt forma cōcipitur: reſpectus autem tranſcendentalis non tollit quin taliter reſpectiua ſint verè entia abſoluta; etenim ex Caietano *de ente, & eſſentia, 5. quæſt.15.* duplex eſt abſolutum; aliud à ſubiecto, quod ſcilicet non reſpicit ſubiectum, cui inhæreat; & tale abſolutum eſt ſola ſubſtantia, aliud eſt abſolutum, quod abſoluit à termino; ſcilicet non reſpicit aliquem terminum, & huiuſmodi abſoluta ſunt omnia, quæ non dicunt reſpectum prædicamentalem, & ſunt merè abſoluta.

160 Inſtatur ſecundò, nullo intellectu cogitante negationes, & priuationes ſunt à parte rei, ergo non ſunt entia rationis; ergo malè aſſignatur ſub membris diuidentibus ens rationis.

Reſpondeo negationes, & priuationes dupliciter poſſe conſiderari. Primò vt ſunt à parte rei, non quidem poſitiuè: ſed remotiuè, vt inquit Caietanus, ſeu vt D. Thomas, & alij non ponendo; ſed tollendo, & tali pacto prædicantur de rebus realibus, cum dicitur, Petrus eſt cęcus, & ſimilia; ſignificatur enim in Petro non eſſe viſum. Secundò poſſunt conſiderari, vt concipiuntur ab intellectu tanquam formæ inhærentes, & tali pacto dicuntur entia rationis.

Inſtatur tertio: negatio, & priuatio ambæ ſunt carentia formæ, & concipiuntur ad modum formæ in ſubiecto; quod verò vna ſit in ſubiecto apto nato; altera nequaquā, eſt tantum differentia accidentalis; ergo non conſtituunt duo membra verè diuerſa entis rationis.

Reſpondeo concedendo totum; quia penes ſubiectum eſt tantum differentia accidentalis inter ipſas formas; ergo etiam inter carentiam earundem formarum; quare quantum ad hoc, ens rationis priuatiuum, & negatiuum nō ſunt diuerſa eſſentialiter; vt benè Conimb. *art.2. quæſt. 4. citata in præfat. Porphyrij*, ſi autem ſumatur ens rationis fictitium: quod etiam ipſum eſt negatio entis poſſibilis, tali pacto cum tale ens concipiatur ad modum entis per per ſe ſtantis, vt chimera; ſpatium imaginarium, negatio eſt membrum diuerſum; quia per ſe ſtare, & alteri adiacere ſunt eſſentialiter diuerſa. Ex dictis.

161 Deducitur primò prædictam diuiſionem Entis rationis non eſſe formalem, quia cum concipitur, vel negatio, vel priuatio non concipiuntur vt priuatio, vel negatio; ſed vt quid poſitiuum: ſed eſſe diuiſionem allatam penes fundamentum, ſeu id, quod concipitur, quod ſemper eſt, vel negatio, vel priuatio, vel quid ad modum relatiui, vt etiam innuit Hurtadus *diſput.19. ſect.5. §.87.* quare ſi danda eſſet vera diuiſio formalis dici poſſet; Ens rationis eſſe, vel abſolutum, vel reſpectiuum: abſolutum, vel ad modum per ſe ſtantis, vel ad modum alteri adiacentis: tali pacto eſt diuiſio entis rationis formalis, & amplectitur omne ens rationis etiam fictitium.

Deducitur Secundò, prædictam diuiſionem eſſe generis in ſuas ſpecies; quia concipi ad modum entis, quod nō eſt ens; ſeu habere eſſe tantum obiectiuè in intellectu eſt genus; eſſe vero ad modum abſoluti; per ſe ſtantis; vel alteri adiacentis; vel relatiui, ſunt veræ differentiæ eſſentiales omninò diuerſæ, quæ coarctant illud genus, & conſtituunt veras ſpecies per quantum patitur natura entis rationis.

Deducitur Tertiò, quænam entia rationis reducantur ad quodlibet ex aſſignatis membris; ad abſolutum enim per ſe ſtans reducuntur omnia entia rationis, quæ fingi poſſunt in genere ſubſtantiæ, vt chymera, ſpatium imaginarium; Ad abſolutum ſubiecto non apto nato adiacens; omnia entia rationis, quæ tanquam formæ extraneæ concipi poſſunt in quocumque prædicamento: ad abſolutum 162
autem adiacens ſubiecto aptonato reduci omnes priuationes, quæ ad modum entis concipiuntur: ad relatiuum autem reduci omnes illos reſpectus, qui à nobis concipiuntur inter entia abſoluta, vel realia; vel ficta; quæ reuera adinuicem non referuntur; ſed tamen à nobis per huiuſmodi reſpectus; & relationes explicantur v. g. omnes denominationes extrinſecæ phyſicæ, vt eſſe amatum; eſſe viſum, eſſe intellectum, & morales, vt eſſe Principem, habere Dominium, eſſe honoratum, habere gloriā. hęc enim omnia à nobis concipiuntur ad modum cuiuſdam relationis ad alterum, quæ etiam in Ente ficto concipi poſſunt; vt eſt relatio eiuſdem ad ſeipſum.

Deducitur Quarto, omnia Entia rationis Logica (quænam ſint dicetur infra) reduci ad Ens rationis relatiuum; etenim eſſe ſubiectum, prædicatum, ſyllogiſmum, genus, ſpeciem, differentiam, & cætera huiuſmodi, quæ ſunt Entia rationis Logica, ſunt denominationes extrinſecæ ex vario modo, quo aliquod obiectum, vel cognoſcitur, vel ordinatur ab intellectu, quæ deindè vt explicentur, concipiuntur tanquam reſpectiuæ ad aliud. v. g. quia aliqua natura, quæ eſt in pluribus, quæ differunt ſolum accidentaliter, cognoſcitur, non cognitis illis pluribus, & de illis prædicatur; concipit intellectus in illa natura aliquid per quod referatur ad illa plura, in quibus poteſt eſſe, & de illis prædicari (& hoc intelligit per ſpeciem) talis reſpectus eſt rationis, & ſic in cęteris entibus rationis Logicis. De hac quæſtione plura videri poſſunt apud Amicum *tract.3. quæſt. 5. tota.*

Vtrum Intellectus formando En rationis decipiatur. Quæſtio Quarta.

163 HÆc quæſtio ad ſui perfectam intelligentiam requireret cognitionem multarum quæſtionum de veritate, & falſitate, quarum locus proprius eſt in methaphyſ. ideo in præſenti ſupponemus tantum ea, ex quibus pendet reſolutio noſtræ quæſtionis de illis diffuſè diſputaturi proprijs locis.

Supponendum primo: veritatem duplicem eſſe, tranſcendentalem, & formalem. Tranſcendentalis, eſt Entitas vniuſcuiuſque rei, vnumquodque enim ſicut eſt Ens; ita eſt verum; formalis verò eſt conformitas intellectus intelligentis cum re intellecta; cum videlicet intelligit, ſicuti eſt, & huic veritati opponitur falſitas formalis, quæ eſt deformitas intellectus cum re intellecta, cum videlicet aliter apprehendit, quam ſit, & de hac veritate, & falſitate eſt quæſtio in pręſenti.

Supponendum ſecundò, veritatem formalem adhuc ſubdiſtingui in complexam, ſiuè repreſentationis ſimplicis, & incomplexam, ſiuè iudicij. Veritas incomplexa eſt veritas ſimplicis apprehenſionis abſque affirmatione aut negatione, aut actu aliquo iudicij, & dicitur etiam veritas materialis, veritas complexa eſt veritas affirmationis, aut negationis medio actu iudicij, quæ vocatur etiam formalis rigoroſè, & ſimpliciter.

Supponendum tertiò, obiectum primæ operationis ſcilicet ſimplicis apprehenſionis eſſe poſſe duplex, videlicet ſimplex, & incomplexum, vt v.g. cum apprehendo lucem; vel complexum vt v.g. cum apprehendo hominem rationalem, definitionem, & plures terminos aliquo pacto ad inuicem connexos.

164 Supponendum quarto. In prima intellectus operatione reſpectu obiecti primo modo non poſſe cadere falſitatem: ſed ſemper adeſſe veritatem; etenim cum conſiſtat in ſimplici apprehenſione obiecti ſimplicis, erit ſemper conceptus, & apprehenſio illius obiecti quod repreſentatur,& ſic ſemper eſt conformis rei repreſentatæ,atque adeo ſemper verus,vt benè Vaſquez *in prima parte Tomo* 1. *diſp.75.cap.5. Hurtadus de Anima diſp.5.ſect.* 2. & alij ex Ariſtot. & D. Tho. reſpectu obiecti ſecundo modo poſſe eſſe falſitatem: quia cum illa complexio quodammodo virtualiter ſit affirmatio, licet ſimpliciter apprehendam ex parte cognitionis; attamen inuoluitur aliquis actus iudicij,atque adeo poteſt fieri, vt aliter cognoſcatur, quam ſit v.g.apprehendo hominem eſſe rudibilem, licet non affirmem; tamen de homine ſimpliciter apprehenſo apprehendo rudibilitatem,quod eſt falſum.

Supponendum vltimò citra controuerſiam eſſe, veritatem, & falſitatem propriè eſſe in ſecunda intellectus operatione, cum enim intellectus ex eo dicatur falli, vel non falli,decipi,vel non decipi: quia affirmat rem eſſe,vel non eſſe,ſicuti eſt; meritò in ſecunda operatione conſiſtit veritas,vel falſitas,cuius proprium eſt iudicium, à quo prouenit omnis affirmatio, aut negatio. his ſuppoſitis recolite, quæ diximus ens rationis formari per quamlibet intellectus operationem.

165 Vnica Concluſio.intellectus formando ens rationis;tũ prima apprehenſione,quoad obiectũ complexum (etenim quoad obiectum incomplexum non format prima operatio ens rationis: quia cum ens rationis tunc formetur, quando concipitur quod non eſt ens ad modum entis, ſemper ſunt duo conceptus, conſequenter terminus eſt complexus) tum ſecunda operatione iudicando affirmatiuè,aut negatiuè,ſemper decipitur. Probatur Concluſio quo ad primam partem. Quoties eſt deformitas inter obiectum,& intellectum, Intellectus decipitur ex ſecundo ſuppoſito;ſic accidit in formando ens rationis termini cõplexi; ergo decipitur;maior per ſe eſt clara;minor probatur. Formatione entis rationis per apprehenſionem termini complexi plures concurrunt conceptus ſimplices, & vnus apprehenditur conuenire alteri,qui reuera non conuenit(vt cũ apprehendit intellectus Petrum viſum referri ad oculum videntem) ergo illa apprehenſio eſt deformis obiecto à parte rei; ergo intellectus in formando ens rationis prima operatione termini complexi decipitur.

Sed contra inſtatur primo intellectus eodem modo ſe habet in prima apprehenſione reſpectu cognitionis ad quodcumque obiectum terminetur; ergo ſi in apprehenſione obiecti incomplexi falli non poteſt, neque obiecti complexi falletur. Antecedens probatur: quia ſimplex apprehenſio in hoc ſiſtit, quod apprehendatur ſimpliciter obiectum abſque affirmatione, aut negatione aliqua; ſed hoc modo ſemper apprehendit quodcumque obiectum, ergo.

Confirmatur: ideo non poteſt eſſe falſitas in apprehenſione obiecti incomplexi: quia cum conſiſtat in repreſentatione,ſemper conceptus eſt conformis rei repreſentatę; ergo erit idem in cognitione obiecti complexi;quæ etiam in conformatione ad repreſentatum conſiſtit;ergo intellectus non falletur formando ens rationis obiecti cõplexi.

166 Ad argumentum. ad antecedens eodem modo ſe habet intellectus ex parte cognitionis, concedo; quia ſimplex apprehenſio excludit omnem affirmationem,aut negationem: ex parte obiecti,nego: quia quando obiectum eſt complexum, intellectus habet compoſitionem obiectiuam,licet ſimpliciter apprehendat;vnde poteſt hæc cõpoſitio repugnare à parte rei; atque adeò eſſe deformis:in termino enim complexo duo includuntur cõceptus,quorum vnus alteri conuenire apprehenditur; & ſic illa apprehenſio, eſt implicita, & virtualis affirmatio, aut negatio: at in termino incomplexo eſt vnicus conceptus, & hoc eſt radix cur hic poſſit eſſe falſitas,ibi nequaquam: & per hoc remanet ſoluta etiã probatio eiuſdem antecedẽtis: ſimplex enim apprehenſio excludit tantum affirmationẽ, & negationem formalem,non autem virtualem;niſi quando terminus eſt incomplexus.

Ad Confirmationem,nego conſequentiam; licet enim apprehenſio ſiſtat in hoc, quod apprehendatur obiectum repreſentatum; attamen quia in obiecto complexo duo repreſentantur,& vnum alteri concipitur aduenire,quod poteſt eſſe falſum à parte rei; ideò poteſt eſſe,deformitas, quod non accidit in obiecto incomplexo, quod vnicum, & ſimplex eſt.

Per hæc remanet etiam magis explicata noſtra concluſio.

Inſtatur ſecundo: ergo nulla eſt differentia inter primã, & ſecundam operationem, ſi in vtraq; poteſt eſſe veritas, & falſitas: pręterquam quod,hoc eſt contra Philoſophum plurimis locis.

Reſpondeo,nego conſequentiam, eſt enim differentia, nam apprehenſio eſt capax tantum veritatis; & falſitatis materialiter. ſiuè incomplexæ; iudicium verò, ſeu ſecunda operatio eſt capax veritatis,& falſitatis complexæ, ſiuè formalis (quid vtraque ſit, habetur ſecundo ſuppoſito.)

167 Per hanc diſtinctionem patet etiam via, vt ſatisfaciamus auctoritatibus Ariſtotelis:quotieſcumque enim dixit ſimplicium non eſſe veritatem, neque falſitatem, & ſimilia,intelligendus eſt de complexa, quæ eſt propria ſecundæ operationis, vide Ruiz, & Hurtadum *locis citatis*, & meum Nouarinum *lib.7.axiom.phyſic.theol. num.*1701.

Secunda pars cõncluſionis nulla indiget probatione, ex his,quæ hactenus dicta ſunt,remanet probata; ſi enim in prima apprehenſione obiecti complexi intellectus decipitur formando Ens rationis,multo magis dicetur decipi in ſecunda operatione,in qua intercedit iudicium, quo affirmat eſſe quod non eſt. Et quæ maior poteſt eſſe deformitas intellectus cum obiecto? vel quæ maior poteſt eſſe deceptio, & falſitas?

Hęc concluſio eſt Hurtadi *diſp.19. Metaphyſ.ſect.3.à §.66.& ſect.5.à §. 9.& alibi ſparſim, contra Amicum tract. 3.quæſt.3.dubit.3.art.2.ad 3.confirmationem,& dubitat.4. art.2.§.aliqui: ergo. & §.adhuc difficultas*; qui dicit intellectum formando ens rationis, nunquam falli; niſi quando format ens rationis,quod habet fundamentum à parte rei: ſed tamen format contra exigentiam fundamenti, v.g.ſi apprehendatur relatio viſi in aliqua re,quæ non fuerit viſa.

Inſtatur primo:intellectus affirmando Deum referri ad Creaturas, intelligit referri relatione rationis, non reali; ſed hoc eſt verum; ergo non fallitur.

Reſpondeo, quod veritas, & falſitas, in hoc conſiſtit, quod intellectus conformatur obiecto, prout eſt à parte rei; falſum eſt autem à parte rei, Deum referri etiam relatione rationis, hoc enim implicat; ergo verè datur deceptio,neque per hoc poteſt ſaluari.

Inſtatur ſecundo ex Amico. Intellectus formando ens rationis,ei non tribuit eſſe Ens reale;quia tunc falleretur; ſed tantum eſt ens, vt contradiſtinguitur à nihilo; ergo non fallitur.

Reſpondeo, quod Intellectus formando Ens rationis, apprehendit quod eſt impoſſibile ad modum Entis realis, & alteri applicat quod cum ſit falſum,fallitur; hoc enim in noſtra ſententia eſt ens rationis; in ſententia autem Amici, Vallij, & aliorum, qui aliter ſentiunt de natura Entis rationis,aliter eſt procedendum; ideò non eſt mirum; quod etiam in hoc non conueniamus. ex dictis ergo

Deducitur veram eſſe doctrinam Hurtadi,Ens rationis fieri ſemper per actum formaliter falſum: quia ſemper intercedunt duo conceptus,& vnus alteri attribuitur; videlicet attribuitur conceptus Entis ei,quod nedum non eſt, immo quod implicat eſſe Ens; ideo fallitur intellectus, & hoc procedit,vt dicebam,in noſtra Sententia,qui dicimus Ens rationis eſſe illud, quod habet tantum eſſe obiectiuũ, cum concipitur quod non eſt Ens,ad modum Entis; nam in aliorum Sententijs videant ipſarum Auctores quid ex illis ſequatur.

Corollaria ex ſupradicta Doctrina De Ente Rationis.

168 EX hactenus dictis in toto hoc Tractatu eſt primum Corollarium,quod intellectus diuinus poteſt quidem cognoſcere omne Ens rationis ab intellectu creato formatum; non tamen ipſe formare. Prima pars Corollarij eſt certiſſima apud omnes, vt eſt videre apud Amicum, *quæſt.3.et a.dub.5.* Hurtadum *ſect.6.* & alios;ratio eſt, quia cum intellectus diuinus ſit infinitus, debet cognoſcere, quidquid eſt cognoſcibile; at Ens rationis effectum ab intelle-

tellectu eſt quid cognoſcibile; quod ideo qui illud efficit, poteſt per actum reflexum cognoſcere ſe illud effeciſſe; ergo Deus illud cognoſcit. Confirmatur; quia Deus illud cognoſcendo, non cognoſcit quod non eſt ad modum Entis; ſed cognoſcit quod eſt tantum in intellectu obiectiuè; ſeu quod eſt quid fictum ab intellectu creato, in quo eſt deceptus Vaſquez *tom. 2. in primam partem diſp.* 118. *num.* 12. Dicens quod ſi Deus cognoſcit Ens rationis, format Ens rationis; ſicut enim intellectus humanus reflectens ſupra actum, quo formauit Ens rationis, tunc illud non format, ſed à ſe formatum cognoſcit: eodem pacto Deus; ſicut etiam cognoſcit diſcurſus humanos, nec tamen ipſe diſcurrit; neque eſt verum huiuſmodi Ens tunc habere tantum eſſe in mente diuina, conſequenter vere effici à Deo Ens rationis; Etenim habet eſſe etiam in mente humana, & ſecundum eſſe, quod ab illa recipit, obijcitur menti Diuinæ; Quare non obijcitur menti Diuinæ aliquid diuerſo modo, quo eſt (quod eſt neceſſe ad Ens rationis;) ſed eo modo, quo eſt, ſcilicet prout habet tantum eſſe in intellectu creato: & per hoc patet ad omnia fundamenta Vaſquez.

Secunda pars exiſtimatur de fide ab Hurtado *loco citato* (intellige de Ente rationis in ſua Sententia, cum alioquin non deſint viri pijſſimi, & docti, qui dicunt Deum poſſe formare Ens rationis, inter quos noſter P. Lanfranchi *in opuſ. theolog. opuſc.* 20.) eſt ipſius, tribuitur D. Dho. *opuſc. 42 cap.* 3. eſt Suarez *diſputatione citata ſect. 2. à num.* 19. Vaſquez, Albertini, & aliorum, quos omnes ſequitur etiam Amicus de Ente rationis fictitio, *loco citato* qui tamen vult, Deum poſſe efficere Ens rationis relatiuum. in noſtra Sententia ratio eſt clara, quia nunquam formatur Ens rationis; quin intellectus fallatur, at Deus nequit falli, quare formatio Entis rationis prouenit ex imperfectione intellectus creati, qui nequit cognoſcere res perfecto modo in ſe ipſis, ſicut ſunt, quod nõ militat in Deo; ideò Deus non format Ens rationis; quare formare quodcunque Ens rationis non ſpectat ad perfectionem, ſed ad imperfectionem intellectus creati, quia nequit cognoſcere omnia; quæ cadunt ſub intelligibili; niſi aliquando fingat, aliquid ad modum Entis, quod non valet in Deo, qui perfectiſſimè poteſt cognoſcere omnia, prout ſunt; Neque in ſenſu, qui licet ſit potentia intellecta imperfectior, non habet tamen tantam latitudinem obiecti, ſicut intellectus. Hinc patet ad rationem Amici *art. 2. concluſ.* 2. neq; obſtat quod Deus cognoſcat diuerſas eſſe connexiones, quas dicunt omnia Entia creata ad ſuam eſſentiam, tanquam ad proprias rationes ideales; huiuſmodi enim connexiones eſſe poſſunt abſque vllo reſpectu, vel reali, vel rationis, vt in Theologia patebit: neque Amicus aſſumit verum, ſcilicet ad cauſandam relationem rationis ſatis eſſe, quòd Intellectus creatus comparet duo extrema ad inuicem, quod poteſt præſtare intellectus diuinus; hoc inquam non eſt verum: ſed in noſtra Sententia eſt neceſſe, quod intellectus concipiat inter extrema comparata reſpectum, qui nullo modo ſit inter ipſa (hoc enim diximus eſſe de eſſentia Enns rationis,) quòd nequit facere intellectus Diuinus, quin decipiatur, ſicut decipitur intellectus creatus. Vide Suarez, & Hurtadum.

169 Corollarium Secundum. Intellectus Angelicus, & humanus in patria nequeunt Beati formare Ens rationis; eſt Suarez *loco citato*. Vaſquez, & aliorum. contra Amicum *quæſt. citata dub.* 4. & ratio eſt manifeſta; quia intellectus beatus ea, quæ cognoſcit lumine gloriæ, cognoſcit modo perfectiſſimo, & vt in ſe ſunt; ergo non fallitur; ergo non format Ens rationis, vt fuſius dicetur in Theologia; neque in hoc poteſt afferri aliquid momenti, quod non militet etiam in Corollario præterito de Deo.

Corollarium Tertium. Intellectus Angelicus circa ſupernaturalia, quæ cognoſcit cognitione naturali, poteſt formare Ens rationis; non autem circa naturalia. prima pars eſt omnium, & ratio ſuffragatur; quia prędicta ſupernaturalia nnn cognoſcit in ſeipſis; ergo per ſpecies alienas; ergo eadem omnino concurrunt in illo; quod in intellectu humano. Secunda pars eſt contra Amicum *Dubio citato, art.* 3. probatur tamen; quia naturalia Angelus cognoſcit intuitiuè modo perfectiſſimo, ſicut in ſe ſunt; ergo non format Ens rationis. hæc omnia Corollaria melius percipientur in Theologia explicata natura infinita Dei, & Scientia ipſius, & modo cognoſcendi Angelorũ.

Corollarium quartum. Ens rationis Logicum eſt idem, ac ſecunda intentio; non tamen idem, quod eſt Ens rationis; prima pars explicatur, & probatur ſimul: quia Entia rationis Logica dicuntur omnia illa, de quibus agit Logicus, quatenus ab intellectus cognitione aliquo ſpeciali modo afficiuntur, vt ſunt prædicatum, ſubiectum, genus, ſpecies; ſic enim appellantur, & de illis agit Logicus, quatenus intellectus cognoſcit vnum, vt alteri ſubiectum in prædicatione; quatenus vna natura cognoſcitur abſtractè, &c. ſed hæc ſunt termini ſecundæ intentionis ex prima parte introduct. *cap.* 2. ergo Ens rationis Logicum, & ſecunda intentio ſunt idem.

Secunda pars probatur: quia in noſtra ſententia denominatio extrinſeca non eſt Ens rationis, donec concipiatur ad modum formæ realis exiſtentis in ijs, quæ ab ipſis denominantur; ſed eſſe prædicatum, ſubiectum, genus, ſpeciem, indiuiduum, quæ ſunt Entia rationis Logica, ſunt ſecundum aliquos tantum puræ denominationes extrinſecæ, ortæ in illis rebus; eo quia diuerſo modo cognoſcuntur, & ordinantur ab Intellectu; quia enim aliqua natura cognoſcitur abſtractè, & de pluribus prædicatur, dicitur, vel ſpecies, vel genus, & ſic de cęteris; ſic Suarez *loco citato ſect. 2. num. 16. & ſect. 6. num.* 9. (de quo dicemus infrà, cum diſputabimus an vniuerſale formaliter ſit Ens rationis, an denominatio extrinſeca) ergo ens rationis, & Ens rationis Logicum non conuertũtur; vocantur tamen Entia rationis huiuſmodi termini Logici; quia vt plurimum illæ rationes prędicati, ſubiecti, generis, & ſimilium concipiuntur ad modum Entis; ſcilicet cuiuſdam relationis, & ſic dicuntur Entia rationis, de quibus quia ſpecialiter agit Logicus, dicuntur Entia rationis Logica; vel dicendum appellari Entia rationis Logica: quia ſunt quid proueniens à ratione, de qua agit Logicus; quare aduertenda æquiuocatio in ly *Ens rationis*.

Corollarium Quintum. Quoties Ens rationis prędica- 170
tur de Ente reali; vel Ens rationis de alio Ente rationis, ſemper eſt ſumenda prędicatio ratione fundamenti; Etenim prædicatio affirmat identitatem vnius cum alio, ſeu conuenientiam vnius cum alio; at ens rationis cũ ſit quid fictum, nequit habere conuenientiam cum Ente reali; neque vnum fictum cum alio ficto ſimpliciter; ſed tantum poſſunt verificari ratione fundamenti, ſupra quod intellectus Ens rationis formauit, v.g. homo eſt ſpecies *ly ſpecies* non ſumitur tantum quoad relationem rationis, quam per ly *ſpecies* concipit intellectus: ſed naturam abſtractam à ſingularibus, & ſic cognitam quam per quandam relationem ad indiuidua, intellectus cognoſcit, vt communem; Eodem pacto, ſi dicatur, *ſpecies eſt quid vniuerſale*, eſt quid abſtractum, vt dicetur *tract. ſequenti quæſtione vltima.* Qui plura vult videat Amicum *Tract. citato quæſtio. 6.* & Vallium *quæſt 4. cap. 8. innuiſſe ſatis.*

Tandem pro multarum difficultatum ſolutione, quæ in hac materia fieri poſſunt; aduertendum eſt, varias eſſe acceptiones Entis rationis, vt eſt videre apud Vallium *quæſ. 2. cap. 1.* & Hurtadum *diſp. 1. Logicæ ſect. 4.* ex hac enim obſeruatione multa euaneſcent: quia multa exiguntur, & multa ſequuntur ſi accipiatur Ens rationis in vno ſenſu; quæ non, ſi accipiatur in alio; nos autem accipimus, vt ex dictis hactenus patet, pro illo, quod habet eſſe tantum in intellectu; ſeu cum fingitur ad modum Entis, quod non eſt ens; hoc enim rigoroſè eſt Ens rationis contradiſtinctum ab Ente reali, quod intendit Ariſtot. dum Ens diſtinguit in Ens reale, & Ens rationis; vbi tamen eſt aduertendum aliud eſſe, eſſe tantum obiectiuè in intellectu, quod eſt proprium Entis rationis, in quo diximus eius eſſentiam conſiſtere; aliud dependere tantum obiectiue ab intellectu: etenim eſſe cognitum, eſſe intellectum, &c. habentur tantum per intellectum, dum aliquod obiectum reale intelligit, non tamen eſt Ens rationis: ſed denominatio extrinſeca realis; eo quòd tale obiectum eſt terminus cognitionis: ſicut etiam eſſe viſum, amatum, auditum ſunt denominationes extrinſecæ ab actibus videndi, amãdi, audiendi ortæ; quæ, vt ſupra diximus, ſunt reales, & ſolum denominatio rerum, ſcilicet nominum impoſitio, eſt rationis opus, vt benè Suarez aduertit *ſect. 2. num.* 10. ſed non eſt ſermo de tali denominatione; cum quæritur, an denominatio ſit Ens rationis; & hoc etiam notandum ad euitandam æquiuocationem. De ente rationis ſatis.

Tra-

Tractatus Secundus. Qui eſt de Vniuerſalibus in Communi.

ANtequam agamus de ipſis Prædicabilibus in particulari, ratio doctrinæ exigit, vt de ipſis prius in genere, ſeu in Communi noſtra ſit diſputatio; in hoc enim omnia conueniunt, quod ſunt Vniuerſalia quædam, ideo ſecundum tractatum in Iſagogem Porphyrij promiſimus, & nunc inſtituimus de Vniuerſalibus in Communi, ſeu in genere, vt ipſorum natura exactius dilucidetur.

Quid ſit Vniuerſale. Quæſtio Prima.

171 VNiuerſale duobus modis accipi ſolet. Primo complexè, ſecundo incomplexè. Vniuerſale complexum eſt quodlibet principium vniuerſale, ſiue quælibet propoſitio notata ſigno vniuerſali, vt *omne totum eſt maius ſua parte*.

Incomplexum eſt vox ſimplex, quæ pluribus eſt communis, vt *homo, Animal*.

Vniuerſale incomplexum quinque modis accipi poteſt.

Primo in cauſando, & ſic dicitur illa cauſa, quæ vna exiſtens plures effectus cauſare poteſt, vt *Deus, Cælum*.

Secundo modo dicitur Vniuerſale in ſignificando, tales ſunt voces, quæ pluribus ſunt communes, vt *homo, Animal*.

Tertio modo dicitur Vniuerſale in repreſentando, & tale eſt Idea, ſeu Exemplar in mente artificis exiſtens plurium effectuum repreſentatiuum.

Quarto dicitur Vniuerſale in eſſendo; tale eſſent illæ Ideæ Platonis, ſi darentur, & de facto talis eſt aliqua natura communis pluribus, in pluribus exiſtens.

Quinto modo dicitur Vniuerſale in prędicando, & eſt aliqua natura communis, quæ vt exiſtit in pluribus de eiſdem etiam prædicatur, vt natura hominis, quæ exiſtens in Petro, & Paulo, de iis etiam prędicatur. Addunt alij aliam Vniuerſalis diuiſionem, in Metaphyſicum, ſeu ante rem, in Phyſicum, ſeu in re; & in Logicum, ſeu poſt rem. Metaphyſicum dicunt naturam ipſam præciſam à conditionibus ſingularibus. Phyſicum eamdem, vt in rebus exiſtit. Logicum eamdem naturam tandem abſtractam, & ordinatam ad ſua inferiora per relationem rationis, de qua infrà.

Nos in præſenti tantum de Vniuerſale quarto, & quinto modo . . . . . . quæ vocantur propriè vniuerſalia Logica, cętera enim ſunt res ſingulares.

172 Vniuerſale de quo eſt ſermo, variè definitur ab Ariſtotele, 1. *Perhiermenias cap* 5. 1. *Poſteriorum textu* 25. & alibi. Primo autem definitur Vniuerſale in eſſendo ſic. *Vniuerſale in eſſendo eſt aliquod vnum, quod eſt in multis aptitudine*. Secundo definitur Vniuerſale in prædicando ſic. *Vniuerſale in prędicando eſt aliquod vnum, quod dicitur de multis aptitudine*.

In vtraque definitione dicitur *aliquod vnum*: multipliciter autem aliqua dicuntur eſſe vnum, hic autem intelligitur debere eſſe vnum perfectè, videlicet vniuocè; vnde ab hac definitione tradita excluduntur primò voces complexæ, vt *homo doctus*, non enim eſt vox ſimplex. Secundo excluduntur æquiuoca, licet enim nomen æquiuocum ſit vox ſimplex, non tamen ratio ſignificata eſt aliquid vnum, ſicuti propter eamdem rationem. Tertio excluduntur Analoga 1. *Ethic. cap.* 6. vbi dicit, Ens, & Bonum non eſſe Vniuerſalia. Ad prędictas autem definitiones melius percipiendas.

Notandum primo illa plura, quæ requirit vtrumque Vniuerſale, debere eſſe plura, & quoad nomen, & quoad rem per nomen ſignificatam; vnde excluduntur ſingularia, quæ neque quoad nomen, neque quoad rem ſignificatam multiplicantur. Petrus enim eſt nomen ſingulare & rem hanc numero ſingularem ſignificat. Immo nec ipſe Deus participat rationem Vniuerſalis, licet verè ſit in tribus perſonis, & de illis prædicetur: tamen nec nomen, nec res ſignificata multiplicatur, cum omnes tres Diuinæ Perſonæ ſint vnus tantum Deus.

Notandum ſecundo ad Conſtituendum Vniuerſale, non eſſe neceſſe, vt actu ſit, vel actu prædicetur de pluribus, ſed ſatis eſt, vt ſit aptum ineſſe, & dici in pluribus, quare licet ſit tantum vnus ſol, vnus mundus, tamen mundus vt ſic, & ſol vt ſic abſtrahendo à ſingularitate ſunt vniuerſales, quia ſūt apta eſſe & dici de pluribus, poteſt enim Deus alium mundum, & Solem creare eiuſdem naturæ, ac ſunt, quos de prę́ſenti intuemur.

Hinc infertur, cum ſecunda definitio, ſit aſſignata per prædicari de pluribus, prima per ineſſe in pluribus, primā eſſe per cauſam, ſecundam vero per effectum; ideo enim prædicatur de pluribus, quia eſt in pluribus, atq; adeo eſſe in pluribus comparatur ad prędicari vt cauſa ad effectum, hinc dicitur prima definitio eſſe eſſentialis, ſecunda vero deſcriptiua.

In quo conſiſtat Vniuerſale, In vocibus, an in rebus. Quæſtio Secunda.

PRima ſententia in hac quæſtione, quæ aſſerit Vniuer-
ſalia non conſiſtere in rebus, ſed in ſolis vocibus, no- 173
minibus, & conceptibus, adſcribi ſolet Nominalibus, immo ipſammet ferè penitus omnium Philoſophorum opinione excidiſſe, & poſtea Ochami auctoritate, & ſcriptis refloruiſſe tradunt Conimbricenſes *quæſt.* 1. *art.* 2. *in Porphyrij prę́fationem*. Hurtadus vero *in Metaphyſica diſputatione* 5. *ſect.* 4. exiſtimat Nominales non fuiſſe huius ſententiæ, quorumcunque ſit, affertur primo loco.

Secunda ſententia omnium Philoſophorum, Ariſtotelis in primis auctoritate innixa affirmat Vniuerſale conſiſtere in rebus ipſis, ita vt cum hæ voces, *homo Animal* dicuntur Vniuerſalia, non ipſa nomina, vt pręcedens opinio cenſebat, intelligamus, ſed res per voces ſignificatas. Pro qua

Notandum primo: quamlibet rem immediatè exiſtentem, prout exiſtens eſt, eſſe ſingulare, indiuiduum, ſiue vnum numero (hæc enim tria idem ſonant) vnde licet Vniuerſale, vt dicemus, ſit in rebus, & ſit quid reale, quia tamen exiſtit tantum in indiuiduis, ſeu in inferioribus, nō exiſtit immediatè, alioquin eſſet ſingulare; ſed mediatè; ratio autem, cur omne immediatè exiſtens ſit ſingulare ea eſt, quia quidquid exiſtit eſt vnum, ſcilicet indiuiſum in ſe, & diuiſum à quocunque alio, conſequenter incommunicabile pluribus, vt ſuperius ſuis inferioribus, in quibus dicitur exiſtere, & quibus mediantibus tantum exiſtit, quod ideo eiuſdem naturæ cenſentur Vniuerſalia, cuius ſunt ſingularia, in quibus exiſtunt, vt ſubſtantia, vel accidens, vel corpus, prout ipſa ſingularia; vt latius infrà.

Notandum ſecundo; Vniuerſale poſſe ſumi tripliciter. Primo pro natura ipſa, quæ vniuerſalis dicitur, vt *Homo* pro natura humana, & tunc dicetur ſumi materialiter. Secundo poteſt ſumi pro aptitudine, & capacitate ad eſſendum in multis, quam habet ipſa natura abſtracta à differentijs contrahentibus, & tertio poteſt ſumi pro relatione rationis, quam natura ſic abſtracta, & cum hac aptitudine dicit ad inferiora in quibus eſt, vel poteſt eſſe, & vtroque modo dicitur accipi formaliter, licet primo quoad aptitudinem, ſecundo quoad relationem; aptitudo enim eſt fundamentum relationis, ſi enim non poteſt eſſe in multis, nec relationem diceret, poteſt tamen eſſe, etſi relationem non diceret.

Notandum tertio, quod deſeruiet ad multorum argu- 174
mentorum ſolutionem, ſingularia eſſe in duplici differentia; quædam dici ſingularia per ſe, quæ videlicet exprimūtur per nomina importantia differentias indiuiduantes, vt *Petrus*, *Ioannes*; quædam dicuntur ſingularia per accidens, & ſunt, quæ exprimuntur per nomina prædictas differentias non exprimentias, vt *homo, Animal*; dicuntur, autem ſingularia per accidens, quia accidit homini, vel animali identificari cum illo indiuiduo, ſicut accidit contrahi ab his differentijs indiuiduantibus. His notatis.

Prima Concluſio. Vniuerſalia non ſunt voces, ſeu conceptus, ſed entia realia per tales voces ſignificata. Ita cum dicimus hominem, Animal eſſe Vniuerſalia, naturam hominis, & animalis non nomina intelligimus. Patet primo auctoritate Ariſtotelis, qui primo *Perhiermenias* 5. ait, rerum alias eſſe particulares, alias eſſe vniuerſales: quid clarius contra Nominales?

Probatur ſecundo ratione. Cum rerum naturas definimus, paſſiones demonſtramus, nec nomina, nec voces, nec conceptus definimus, aut eorum paſſiones demonſtramus, quis enim vnquam diceret, dum affirmamus hominem eſſe Animal rationale, animal rationale eſſe riſibile,

non

non naturam hominis hic definiri, nec de animali affirmari riſibilitatem, ſed de ipſis materialibus vocibus? Ergo Vniuerſalia nõ ſunt voces, ſed res ipſa. Confirmatur, nam ſi de vocibus eſſet affirmatio, propoſitio eſſet falſa, etenim animal non eſt ſubſtantia, quoad voces, ſed quoad rem tantum.

Addo quod, cum de ſingularibus non habeatur ſcientia, ſi non haberetur nec de rebus vniuerſalibus, eſſet fruſtra omnis ſcientia; nihil enim homines naturas, paſſiones, (ſi habent) conceptuum, & vocum curant, quæ ad placitum ſunt adinuentæ, ſed tot labores, tot vigiliæ, tot ſciendi deſideria propter res ipſas impenduntur, propter quas, & voces inuentæ fuerunt.

Conetur Medicus non naturam febris cognoſcere, ſed tantum vocis materialis, & poſtea circa Nominales ſuam ſcientiam exerceat, & tunc fatebuntur in quo conſiſtant vniuerſalia, de quibus dantur ſcientiæ, & Artes.

175 Sed contra Inſtatur primo: Vniuerſale, vt nomen ipſum importat, non circumſcribitur certo loco, aut tempore, ergo res non ſunt vniuerſales. Conſequentia probatur; quia quælibet res creata definitur, & determinatur certo loco, & tempore, vt ipſo ſenſu percipitur, ergo.

Reſpondeo conceſſo antecedenti, nego conſequentiã. Ad probationem: quamlibet rem ſumptam cum differentijs indiuiduantibus circumſcribi certo loco, & tempore, concedo, ſumptam vero abſtractam ab illis nego; & tali pacto eſt aliqua res vniuerſalis: quo pacto tantum per accidens dicitur generari, vel corrumpi, quatenus exiſtit in indiuiduis, quod ideo Vniuerſalia dicuntur etiam æterna negatiuè.

Inſtatur ſecundo. Eadem res eſſet Vniuerſalis, & ſingularis, ſed hoc implicat, ergo. Implicantia eſt, quia ſingulare eſt, quod alteri nequit communicari, vniuerſale vero, quod poteſt; ſequela probatur, eadem res eſſet vniuerſalis, quia hoc ſupponitur, ſed eſſet producta, ergo ſingularis; quia quidquid eſt productum eſt ſingulare, ergo eſſet ſimul vniuerſalis, & ſingularis. Reſpondeo quod eadem res eſſet vniuerſalis, & ſingularis, ſed diuerſo modo; eſſet ſingularis, quatenus per accidens exiſtit in hoc, vel illo ſingulari, eſſet autem Vniuerſalis, quatenus eſſentialiter ex ſe non petit eſſe in hoc, vel illo ſingulari, ſed hoc ei accidit; hoc autem modo non implicat, quod eadem res ſit vniuerſalis, & ſingularis; implicaret, quod eadem res, quæ eſſentialiter petit eſſe ſingularis, vt ſunt omnia indiuidua, eſſet etiam Vniuerſalis. Vide Vallium *par. 1. vniuerſalium, cap. 9. quæſtio. 1.* & Conimbricenſes *in præfationem Porphyry quæſtio. 2.* Quare cum res, quæ dicitur vniuerſalis ſemper exiſtat ſingularizata à parte rei, hinc eſt, quod à parte rei non exiſtit, vt vniuerſalis completè, ſed ſolum quoad fundamentum, vt dicetur infrà, quatenus ex ſe non petens eſſe in hoc, vel illo, concipitur per Intellectum communis omnibus, ſed de hoc ſuo loco.

176 Inſtatur tertio. Si darentur res Vniuerſales, indiuidua, alioquin diſtincta inter ſe, eſſent idem; item eadem natura diuerſas pateretur affectiones in diuerſis indiuiduis, quæ omnia ſunt abſurda. Sequela probatur primo, quia quæ ſunt eadem vni tertio, ſunt eadem inter ſe, ergo ſi Indiuidua identificantur vni naturæ communi, identificantur etiam inter ſe. Secunda etiam probatur: quia eadem natura in vno indiuiduo inciperet eſſe, quæ in alio eſſe deſineret. Reſpondeo quoad primam ſequelam negando. Ad probationem, axioma intelligi de vno tertio ſingulari, cui quæ ſunt idem, identificantur etiam inter ſe, non autem ea, quæ ſunt idem vni tertio communi. Quoad ſecundam ſequelam, concedo eandem naturam communem in diſtinctis indiuiduis diuerſa ſubire; neque hoc eſt abſurdum; eſſet abſurdum, ſi eadem res ſingularis.

Addo etiam quod tantum ratione eſt eadem, re autem eſt multiplex, & ſolum quoad fundamentum adeſt vniuerſalis, vt infrà dicetur.

Inſtatur quarto: Vel natura communis à ſingularibus eſt ſeparata, vel non; ſi primum ecce Ideas Platonis, ſi ſecundum vel eſſet ipſum ſingulare; & hoc non, quia ſingulare, & vniuerſale pugnant; vel eſſet diſtincta à quolibet ſingulari, & ſi ſic, ergo in quolibet indiuiduo duplex eſſet eſſentia, ſcilicet propria Indiuidui, & naturæ communis, quæ omnia ſunt abſurda, ergo non dantur vniuerſalia in rebus. Reſpondeo naturam communem neque eſſe ſeparatam, neque diſtinctam, ſed ex ipſa, & differentijs indiuiduantibus fieri eſſentiam indiuidui, neque vnum ab altero ſeparari poſſunt.

Inſtatur quinto: ex pluribus locis Ariſtot. Primo, *ex cap. de ſubſtantia*, vbi habet ſecundas ſubſtantias (quæ ſunt genera, & ſpecies) ſignificare quale quid, ſed hoc competit nominibus, non rebus, ergo. Secundo *primo Poſter. cap. 18. & 19.* inquit, vniuerſalia nihil eſſe, preter ſingularia. Tertio *primo de Anima textu 8.* vniuerſale autem, ait, aut nihil eſſe, aut poſterius eſſe, ſcilicet per opus Intellectus. Pariter D. Thomas, *quæſt. 3. de potentia artic. 5.* ait, rerum eſſentias antequam exiſtẽtiam accipiant, nihil eſſe, & cum res dicuntur creari, non ſolum exiſtẽtias, ſed etiam ipſum eſſe accipiunt, ergo eſſentiæ rerum nihil reale ſunt. Ad primum dico Ariſtotelem ita locutum, quia cum ſecundæ ſubſtantiæ exiſtant in primis, videntur ſignificare quale quid, ſicut ea, quæ ſunt in alio. Ad ſecundum ait, nihil eſſe, vt exiſtens à parte rei per ſe. Ad tertium eſſe locutum contra Platonem, ſi enim ſunt vniuerſalia, aut non ſunt ſeparata à parte rei à ſingularibus, aut ſunt per opus Intellectus cum ſolo fundamento. Ad D. Thomam aio, eſſe locutum de eſſentia quoad eſſe actuale.

Secunda Concluſio. Naturæ quæ dicuntur vniuerſales, licet ſint entia realia, non habent tamen exiſtentiam 177
ſeparatam ab exiſtentia ſingularium. Hæc concluſio eſt expreſſa Ariſtotelis, qui ſæpè Platonem ponentem huiuſmodi Vniuerſalia ſeparata, quæ Ideæ Platonis dicuntur (ſi tamen poſuit, vt ei tribuitur, Diuus enim Auguſtinus *lib. 7. de Ciuitate Dei cap. 28* & *lib. 85. quæſt. quæſt. 46.* aliter Platonem interpretatur) reprehendit. Probatur Concluſio vnica ratione Suarez in Mètaphyſica, *diſputatione 6. ſect. 2. num. 1.* Si vniuerſalia ſunt ſeparata, ergo non ſunt intrinſeca, & intima ſingularibus; ergo non erunt vniuerſalia, cum vniuerſalia intrinſeca eſſe debeant; ergo erunt vniuerſalia, quia talia ſupponuntur, & non erunt vniuerſalia, quia cum ſint ſeparata, intrinſeca non ſunt; ergo erũt vniuerſalia, & non erunt, quod repugnantiam inuoluit. Quomodo autem ſi ſunt entia realia exiſtant à parte rei, habes notabili Primo.

Tertia Concluſio. Si Vniuerſalia ſumantur formaliter non ſunt Entia realia. Probatur. Vniuerſalia formaliter dicunt vniuerſalitatem; à qua natura denominatur Vniuerſalis, quæ vniuerſalitas conſiſtit in aptitudine ad eſſendum in multis & in prędicatione de eiſdem, vt paulò poſt videbimus, ſed illa aptitudo, illa prædicatio non ſunt entia realia, vt ſuo loco dicetur; ergo vniuerſalia formaliter non ſunt entia realia.

Quarta Concluſio. Eſſentiæ, ſeu naturæ rerum, quæ vniuerſales denominantur, antequam producantur in indiuiduis, habent tantum eſſe poſſibile, quod aliquo modo poteſt dici Ens reale. Probatur, & explicatur. Eſſentiæ priuſquam producantur, nec ſunt Ens actuale increatum, (ſic ſolus Deus) nec actuale creatum, quia nondum productæ, & tale eſſe per productionem ſunt accepturæ; vnde remanet, quod tantum habeant eſſe poſſibile, quod nihil aliud dicit, niſi quandam non repugnantiam reſpectu Diuinæ potentiæ ad poſſe produci, eo quod nullam inuoluunt repugnantiam, ratione cuius tantum aliquid dicitur impoſſibile, quia tamen hoc eſſe poſſibile eſt omnino contradiſtinctum ab Ente rationis (non enim eſt quid per Intellectũ fictum) ideo dici poteſt aliquo pacto Ens reale; quamuis tale dici nequeat, ſi reſpectu entis realis exiſtentis accipiatur, vt optimè tradit Caietan. *de Ente, & Eſſentia cap. 8. quæſt. 6.*

Pro multorum argumentorum ſolutione, aduertẽdum, aliud eſſe Petrum eſſe hominem, Paulum eſſe hominem, nullo Intellectu cogitante; & aliud dicere, nullo Intellectu cogitante eſſe vnum in natura humana, ſeu conuenire in aliqua vnitate à parte rei. Primum concedimus. Secundum negamus, quod ex dicendis magis patebit, nam hæc conuenientia eſt tantum fundamẽtaliter vnitas. Suarez *diſput. 6 ſect. 1 num. 12.*

Per quam Vnitatem Conſtituatur Vniuerſale. Quæſtio Tertia.

DEfiniuit Ariſtoteles Vniuerſale, quod eſt vnum in multis aptitudine; quare cum per duo videatur 178
conſtitui, per vnitatem, & per aptitudinem: hac quæſtione ad eius naturam benè noſcendam quærimus, quænam ſit vnitas

vnitas ipſum conſtituens. pro quo

Notandum Primò. Vnum non addere aliquid ſupra ipſam entitatem, quæ dicitur vna formaliter loquendo, licet ipſam ſupponat, ſed ſolum importat negationem diuiſibilitatis in illa ratione qua dicitur vnum, quare vnum eſt quod eſt in ſe indiuiſum, & diuiſum à quocunque alio.

Notandum Secundò, aliquam naturam communem tripliciter poſſe conſiderari. Primo vt à parte rei eſt contracta, & determinata ad indiuidua, v.g. naturam humanam in Petro, Paulo &c. Secundò poteſt conſiderari tantum quoad ſua prædicata eſſentialia, quibus ut eſſe talis naturæ conſtituitur, v.g. natura humana, vt conſtituitur per animal, & rationale. Tertio poteſt conſiderari, vt per Intellectum à ſingularibus abſtrahitur, ſcilicet cognoſcitur nullo ſingulari cognito, ſed cum aptitudine ſaltem ad eſſe in illis; & cum in triplici hoc ſtatu ſemper perſeueret vna, licet diuerſo modo, triplicem etiam habet vnitatem. Primo modo dicitur vna entitatiuè, ſeu vnitate numerica, quia vt ſit eſt indiuiſibilis in plura indiuidua eiuſdem rationis indiuidualis, & dicitur maior vnitas omnium vnitatum, quia nullam patitur diuiſionem. Secundo modo dicitur vna formaliter, ſeu vnitate formali, quia in proprijs prædicatis eſſentialibus, quæ ſunt veluti forma ipſius eſſe, eſt Indiuiſa in alias naturas, quæ ſint eiuſdem rationis eſſentialis, & formalis, eſt tamen vnitas minor numerali, quia licet non poſſit diuidi in alias naturas, poteſt tamen in plura indiuidua, quæ in illa ſint ſimilia. Tertio modo eſt vna vnitate præciſionis, quia Intellectus illam abſtrahens à ſingularibus conſiderat vt indiuiſam in plures naturas ſingularizatas, ſed vt aptam eandem numero eſſe in pluribus, quare dicitur minor vnitate numerica, quia poteſt eſſe in pluribus; maior vnitate formali, quia nequit eſſe in pluribus, niſi vt omnimodè vna. Per primam vnitatem quodlibet Indiuiduum diſtinguitur à quocunque alio, etiam eiuſdem rationis. Per ſecundam diſtinguitur à quocunque diuerſæ rationis, ſed conuenit cum indiuiduis eiuſdem naturæ. Per tertiam denique omnia Indiuidua fiunt vnum ſpecie, & ſpecies vnum genere. In prima repugnat aptitudo ad eſſendum in multis. In ſecunda licet non repugnet, poteſt eſſe ſine illa, ſicut patet in natura diuina, quæ formaliter eſt vna, repugnat tamen multiplicari in Indiuidua. Tertia denique eſſentialiter petit eſſe in multis; vt infra dicetur.

Notandum Tertiò. Cum duplex poſſit eſſe abſtractio,
179 ſcilicet præciſiua, ſeu præcipua, & deciſiua ſeu negatiua, præciſiua tunc eſt, quando Intellectus de pluribus, quæ ſimul ſunt vnita, vnū intelligit abſque alio, abſque eo quod aliquid affirmet, aut neget in ordine ad illa: v.g. intelligit in Deo bonitatem non percepta ſapientia, abſque eo quod affirmet, aut neget eſſe, vel non eſſe idem. Deciſiua, ſeu negatiua, quando abſtrahit ſed affirmando, aut negando, vt in caſu allato, ſi affirmaret, aut negaret bonitatem, & ſapientiam ad inuicem; & in hac abſtractione, cum intercedat affirmatio, aut negatio, falſitas eſſe poteſt, in præciſiua nequaquam, de qua dixit Philoſophus, *abſtrahentium non eſſe mendacium*. Cum ergo duplex ſit abſtractio, requiſita ad vnitatem præciſionis, de qua notabili præcedenti, eſt tantum præciſiua, non deciſiua, vt patebit ex dicendis. His notatis quæritur præſenti quæſtione, quænam ex dictis vnitatibus ſit conſtitutiua vniuerſalis.

Prima Concluſio. Vniuerſale non conſtituitur per vnitatem numericam. Hęc concluſio eſt communis omnium, & patet ex natura vnitatis numericæ, ſeu entitatiuæ, quæ nullam admittit diuiſibilitatem, at vniuerſale eſt quidem vnum, ſed in multis eius naturam participantibus.

Secunda Concluſio. Vniuerſale non conſtituitur per vnitatem vllam formalem exiſtentem à parte rei. Hæc concluſio ſic poſita amplectitur omnes ſententias illas, quæ licet aliquo pacto diſcrepent, in hoc tamen conueniunt, quod in natura ipſa præciſo opere Intellectus ſit vnitas formalis ſufficienter conſtitutiua Vniuerſalis; & conſequenter volunt dari Vniuerſale à parte rei. Quod ſenſerant Albertus Magnus, Mayronus, Venetus, Trombetta, & tribuitur etiam Scoto, quod ideo multi ex Scotiſtis ita ſenſerant; attamen ferè omnes recentiores Scotum ab hac ſententia remouent; ſic Hurtadus *in Metaph. diſp. 5. ſect. 3. nu. 15.* Vallius *de Vniuerſalibus in communi quæſt. 3. cap. 4.* & Amicus *Tract. 4. quæſt. 4. dubit. 1. art. 2.* afferunt verum ſenſum Scoti, *Paragrapho, Quinta Opinio, circa finem*. Eſt quidem prædicta ſententia aliquo pacto Fonſecę *5. Metaphyſ. c. 28. quæſt. 5. ſect. 3.* qui in hoc differt ab Alberto, & alijs, quatenus dicit ſolum in potentia habere naturam communem prædictam vnitatem ſufficientem ad conſtituendum Vniuerſale, antequam ſcilicet contrahatur per differētias indiuiduales; contractam autem per illas, nequaquam amplius illam vnitatem retinere, ſed egere opere Intellectus illam præſcindentis, vt dicatur Vniuerſalis. At Albertus, & ſequaces volunt etiam contracta natura ad indiuidua adeſſe à parte rei vnitatem, per quam natura dicatur, & ſit Vniuerſalis. Noſtra Concluſio explodit vtranque ſententiam, quia negat dari vllam vnitatem à parte rei, quæ formaliter ſit ſufficiens conſtituere Vniuerſale.

Probatur Primò. Natura ſumpta à parte rei eſt res ſingularis, ergo etiam eius vnitas eſt quid ſingulare, vel ſaltem ſingulari identificata, ergo vniuerſale nequit conſtitui per vnitatem exiſtentem à parte rei. Vltima Conſequentia patet, quia nequit conſtitui per quid ſingulare. Antecedens patet, quia natura à parte rei eſt identificata ſingularibus, ergo eſt res ſingularis realiter. Prima conſequentia etiam probatur, quia vnitas eſt paſſio entitatis, ergo qualis eſt entitas, talis eſt vnitas. ſi ergo res eſt identificata entitate ſingulari, etiam vnitas formalis naturæ erit identificata vnitati entitatiuæ, ſeu numericæ.

Dices. In quolibet Indiuiduo duplex eſt vnitas, Numerica, & formalis, ergo non ſunt identificata. Reſpon- 180
deo realiter eſſe vnam, & eandem; quę dicitur Numerica, quatenus Conſideratur ſecundum rationem Indiuidui; dicitur autem formalis, quatenus conſideratur ſecundum rationem prædicatorum eſſentialium in illa natura, quæ & ipſa prædicata à parte rei ſunt hęc, ſcilicet ſingularia, ideo identificata Indiuiduo.

Probatur Secundò. Vnitas quæcunque exiſtens à parte rei ſequitur rem realiter productam, ergo nequit dicere indiuiſionem numeralem cum aptitudine ad eſſendum in multis, ergo nequit conſtituere Vniuerſale. Antecedens patet, quia quidquid eſt in rerum natura præter Deum, eſt quid creatum. Conſequentia probatur, quia res realiter producta nequit identificari pluribus realiter diſtinctis; at vnitas, quæ conſtituit Vniuerſale eſt paſſio vnius rei, quæ vna numero ſit in multis realiter diſtinctis identificata, ergo nequit dicere indiuiſionem numeralem cum aptitudine ad eſſendum in multis realiter diſtinctis. Confirmatur, quia natura diuina ratione ſuæ infinitatis hoc habet, quod exiſtens ſingulariſſima identificatur pluribus ſuppoſitis realiter diſtinctis, ergo natura creata quę eſt finita à parte rei nequit hoc habere.

Probatur Tertiò contra Fonſecam. Natura antequam contrahatur nō exiſtit, ergo nequit habere niſi illam vnitatem, vt poſſibilem, quam debet habere actualem; ſed actualiter non habet vnitatem ſufficientem ad Conſtituēdum Vniuerſale, ergo neque ſumpta præciſè. Confirmatur, quia res ſortiuntur in ſtatu actuali illa ſolum, quæ vt poſſibilia reſpiciebant in ſtatu poſſibilitatis; etenim non eſt alia res actualis, & poſſibilis, ſed eadem in diuerſo actu collocata ex parte cauſæ, ergo ſi natura in ſtatu actuali nullam habet vnitatem ſufficientem ad Vniuerſale, neque in ſtatu poſſibili, antequam contrahatur ad Indiuidua.

Probatur Quartò contra eundem. Vel vnitas Fonſecę, per quam conſtituitur Vniuerſale à parte rei, eſt actualis, vel poſſibilis. Si primum ergo antequam natura contrahatur, quod eſt dicere, antequam exiſtat, (nam non exiſtit niſi contracta) habet aliquid actuale. Quo quid abſurdius? Si ſecundum, ergo tunc natura eſt Vniuerſale actualiter, quia per ipſum etiam omnis vnitas Conſtituit Vniuerſale; at nequit conſtitutiuum eſſe poſſibile, & conſtitutum actuale, ergo. Ex his omnibus patet non poſſe dari à parte rei illam vnitatem, quę ſit apta ad conſtituendum Vniuerſale Logicum, quod debet eſſe vnum numero in multis. Sed contra

Inſtatur Primò ex Ariſt. *5. Metaphyſ. tex. 8. & 12.* qui in-
ter varias vnitates enumerat vnitatem generis, & ſpeciei, 181
ergo genus, & ſpecies, quæ ſunt quędam Vniuerſalia conſtituuntur per vnitatem realem a parte rei. Conſequentia probatur, nam ibi erat ſermo de Vnitatibus realibus. Reſpondeo nego conſequentiam, & ad probationem, Ariſtotelem enumeraſſe ratione fundamenti, quod eſt a parte rei, vt dicetur *quæſt ſequenti*; & eodem pacto eſt intelli-

gendus Philoſophus in cæteris locis, quæ ex contraria ſententia affert Amicus *loco citato* §. *Fundamentum*.

Inſtatur Secundo. Nullo Intellectu cogitante Petrus, & Paulus ſunt vnum in natura humana, non ſunt vnum in natura indiuiduali. Item Petrus, & Bucephalus ſunt vnum in natura animalis, non in natura humana, aut equina, ergo à parte rei datur vnitas formalis Vniuerſalis, per quam ſunt vnum. Reſpondeo Indiuidua eiuſdem ſpeciei eſſe vnum ante opus Intellectus fundamentaliter, quia ſcilicet habent prædicata ſimilia, ratione quorum poteſt Intellectus, vt vnum concipere in pluribus; non autem formaliter. Quæ ſimilitudo, ſeu conuenientia, ſi ſit in tota eſſentia, eſt fundamentum ſpeciei; ſi ſit tantum in parte eſſentiæ, vt accidit inter Petrum, & Bucephalum, eſt tantum fundamentum ad conſtituendum genus; ideò negatur conſequentia: Sequitur enim ſolum ex antecedenti, quod detur natura humana in pluribus, ſed realiter diſtincta, ſicut ſunt diſtincta Indiuidua quibus ineſt.

Inſtatur Tertiò. Natura humana v.g. de facto eſt in pluribus, ergo ei nõ repugnat eſſe in pluribus, ergo à parte rei datur vnitas formalis, per quam eſt vniuerſalis & in pluribus. Reſpondeo naturam humanam de facto eſſe in pluribus, ſed diſtinctam, & tali pacto, ei non repugnare eſſe in pluribus; at hoc non eſt eſſe Vniuerſale à parte rei, quia Vniuerſale exigit eſſe in pluribus diſtinctis indiſtinctum; quo modo v.g. anima rationalis eadem numero eſt in pluribus partibus corporis, at non ſic eſt natura humana à parte rei. Et per hoc patet etiam ad illud, quod natura humana ante opus Intellectus eſt communicabilis pluribus, eſt enim verum, ſed communicabilis diſtincto modo.

182 Inſtatur Quartò: à parte rei natura humana v.g. non eſt ex ſe ſingularis, neque determinata, ergo eſt indifferens, & indeterminata, ergo vna vnitate ſufficienti ad cõſtituendum Vniuerſale. Antecedens patet, quia ſi ex ſe eſſet determinata, non poſſet vllo modo eſſe in pluribus, vel non poſſet eſſe ſine illis. Prima Conſequentia probatur, quia determinatum, & indeterminatum ſunt cõtradictoria, ergo cui non conuenit vnum, conuenit aliud. Secunda Conſequentia etiam probatur, quia vt ſic eſt vna apta eſſe in multis, ergo eſt vnitas ſufficiens ad conſtituendum Vniuerſale. Reſpondeo concedo Antecedens, quia natura ex ſe neutrum eſt, vt benè S. Thomas *de Ente, & Eſſentia c. 4.* ſed habet indifferentiam ad vtrunque, ſcilicet ad poſſe determinari realiter, & eſſe indeterminatam per opus Intellectus; eo pacto, quo animal dicitur indifferens ad rationale, & irrationale; quare Ly *indifferens* non importat aliquid poſitiuum quod conueniat naturæ ex ſe, alioquin in quocunque ſtatu ei conueniret, etiam in ſtatu contractionis, quod implicat; ſed eſt quoddam prædicatũ permiſſiuum, ſcilicet permiſſum ad explicandum ſtatum naturæ ſecundum ſe; vnde ad argumentum negatur prima Conſequentia. Ad probat: quæ videtur habere maximam efficaciam, Reſpondeo determinatum, & indeterminatũ eſſe contradictoria, neutrum tamen conuenire ex ſe; neque ſemper contradictoriorum vnum verificatur, quando ſumuntur termini cum particulis *ex ſe*, *in quantum*, *quatenus*, & aliis huiuſmodi. Sic animal quatenus tale, neque eſt album, neque eſt non album; ſed ſolum vnum ipſorum neceſſario verificatur, quando termini ſumuntur abſolutè; & hinc maximè notandum ex Caietano *de Ente, & Eſſentia loco citato*. Quare natura ex ſe, ſeu ſecundum ſe, ſeu eſſentialiter, & intrinſecè: (hæc enim omnia idem ſonant) ſolum habet ſua prædicata eſſentialia, & proprietates.

Inſtatur Quintò. In quocunque agente principium agendi, vt quo, eſt natura, in qua ſibi aſſimilat paſſum, ſic album vt coloratum, non vt album mouet viſum, Homo, vt homo non vt Petrus generat hominem, ergo à parte rei datur vnitas formalis, per quam natura conſtituatur vna in multis, & vnum principium agendi, &c. Reſpondeo. In quocunque agente principium quo agendi eſſe naturam, ſed vt iam indiuiduatam; indiuiduatio enim eſt conditio ſine qua non natura ageret; vnumquodque enim agit eo modo, quo eſt, ſed natura eſt hæc, & ſingularis, ideo agit vt hæc & ſingularis, ita quod ſingularitas ſit cõditio ſine qua non. Vide Vallium *quæſt. 3. c. 12. § ad 2.*

183 Inſtatur Sextò, Nullo Intellectu cogitante natura eſt definibilis vna definitione, ergo nullo Intellectu cogitante eſt vna, ergo à parte rei datur vnitas ſufficiens ad conſtituendum Vniuerſale. Reſpondeo nullo Intellectu cogitante naturam eſſe definibilem fundamentaliter, propter conuenientiam in illius prædicatis, quam habent omnia ſua indiuidua, non tamen formaliter; quia ſicut definitio eſt opus rationis, ita natura cõcepta primò, vt vna in multis ratione fundamenti à parte rei, definitur proximè, & formaliter. Neque obſtat, quod obiectum præſupponatur ad potentiam, verum enim eſt de potentia, quæ nequit ſibi facere obiectum, vt dictum eſt, cum de Ente Rationis; at Intellectus poteſt ſibi facere obiectum; vel cum Vallio *loco citato ad 6.* verum eſſe vniuerſaliter de potentia paſſiua, non de actiua ſemper.

Inſtatur Septimò. Petrus, & Paulus non ſunt diſtincti formaliter, benè numericè, ergo à parte rei adeſt vnitas formalis, per quam ſunt indiſtincti; ergo vnitas ſufficiens ad Vniuerſale. Reſpondeo Ly *formaliter* poſſe ſumi dupliciter. Primo pro vnitate formali, quam dixi conſequi naturam vt ſic, & tali pacto ſunt diſtincti in vnitate formali, quia quilibet ipſorum habet propriam vnitatem formalem, ſicut habet propriam naturam diſtinctam ab aliis indiuiduis. Secundo poteſt ſumi ly *formaliter* pro conuenientia, ſeu ſimilitudine, quæ habetur in prædicatis eſſentialibus, & ſic non ſunt diſtincti formaliter. Quare negatur prima Conſequentia in vtroque ſenſu. In primo quia eſt vnitas formalis diſtincta. In Secundò, quia prædicta conuenientia ſtat cum diſtinctione, immò requirit diſtinctionem, alioquin non eſſet ſimilitudo, ſed identitas. Quare ad alia multa argumenta ſoluenda, notanda eſt differentia inter ſimilitudinem, & conuenientiam plurium, & vnitatem ad vniuerſale requiſitam, quia ad primum eſt ſatis, quod ſit forma ſimilis, licet diſtincta; ad ſecundum quod ſit eadem numero in omnibus. Item notandum aliud eſſe loqui de vnitatibus formalibus diſtinctis, aliud de eiſdem formalibus formaliter diſtinctis; omnia enim indiuidua alicuius ſpeciei, & ſpecies alicuius generis habent vnitates formales diſtinctas, ſed non formaliter; At quæ ſunt diuerſæ ſpeciei, habent eaſdem formales diſtinctas etiam formaliter, quia diuerſas. His enim obſeruatis facilè erit cætera argumenta ſoluere, quæ poſſent afferri. Quia tamẽ cum dicitur quis habere eſſentiam diſtinctam ſolet intelligi non de diſtinctione reali, quam vltro concedimus, inter omnia indiuidua; omnia enim habent eſſentias proprias diſtinctas, ſed ſolet intelligi de diſtinctione eſſentiali, ſeu formaliter, ideo ſemper notanda æquiuocatio.

Tertia Concluſio. Vniuerſale conſtituitur per vnitatem præciſionis. Hæc concluſio ſequitur ex dictis. Non conſtituitur per vnitatem, neque numeralem, neque formalẽ vllam exiſtentem à parte rei, ergo per vnitatem præciſionis; nulla enim alia ſupereſt ex dictis, per quam poſſit conſtitui. Tota difficultas eſt in explicando quid ſit hæc vnitas, & quomodo conſurgat per actum Intellectus, Ad quod ſit ſequens quæſtio.

Quid ſit, & quomodo conſurgat Vnitas præciſionis per quam conſtituitur Vniuerſale. *Quæſtio Quarta.*

Stabilito à parte rei nullam dari vnitatem ſufficientem
ad conſtituendum Vniuerſale, clarũ videtur, quod vni- 184
tas præciſionis debeat ortum habere ab aliquo opere Intellectus; cum hoc tamen poſſit contingere dupliciter, videlicet primo quia Intellectus concipiat in natura ad modum, vel formæ abſolutæ, vel formæ relatiuæ ipſam vnitatem; & ſic prædicta vnitas ſit in natura ens rationis. Secundo poteſt contingere ſolum, quia Intellectus cognoſcat naturam ipſam ſine differentiis indiuiduantibus, non concipiendo in ipſa vllam formam, neque abſolutam, neque relatiuam, ſed ſolum quia ſic cognoſcitur, intelligatur in illa vnitas præciſionis; & ſic prædicta vnitas ſit in natura, quæ dicitur vniuerſalis, tantum quædam denominatio extrinſeca orta ab actu, quo cognoſcitur ab Intellectu abſtractè. Difficultas igitur eſt an prædicta vnitas ſit opus Intellectus, tanquam Ens rationis verum, an tanquam denominatio extrinſeca. Rurſus cum prædicta vnitas, ſiue ſint Ens rationis, ſiue denominatio extrinſeca oriri poſſit, vel per cognitionem abſolutam (quæ eſt cum primo cognoſcitur natura in ſeipſa, non per vllum ordinem ad ea, in quibus eſſe poteſt) vel per comparatiuam (quę eſt cum cognoſcitur natura per ordinem ad ſua inferiora) dubium

non paruum eſt, quæ cognitio ſit ex dictis neceſſaria, vt reſultet vnitas præciſionis ad Vniuerſale requiſita.

Prima Concluſio. Vnitas præciſionis non eſt pura denominatio extrinſeca. Eſt expreſsè contra Hurtadum *in Metaphyſ. diſput.5. ſect.7.§.79.* eam tribuit D. Thomæ, & Suarez *in Metaph. Diſput.6. ſect.60. num.* 10. & dicit eam communem ſuæ Societatis; quod an ſit verũ, neſcio. Scio Amicum ſentire contrarium *tract.4. quæſt.4. dub.5.* & Ruuium *de Vniuerſalibus quæſt. 5. num.* 90. & alios ex eadem ſocietate.

Probatur primo auctoritate Ariſtotelis, qui 2. *Poſt. cap.* 18. *alias citato* dixit, Vniuerſalia nihil eſſe præter ſingularia; ſed per Hurtadum formaliter ſunt denominationes extrinſecæ, quæ vtique ſunt aliquid à parte rei, ergo ſunt aliquid præter ſingularia. Confirmatur, nam ex Comment. 1 *de Anima, comm.* 8. Intellectus eſt qui facit vniuerſalitatem in rebus, quem ſequuntur D. Thomas, & ferè omnes, exceptis illis, qui volunt dari vniuerſale à parte rei, ergo vnitas requiſita ad vniuerſale non eſt pura denominatio extrinſeca. Conſequentia hæc probatur, quia propriè loquendo non dicuntur denominationes extrinſecæ fieri, ſed reſultant ex eo, quod fiat aliquid intrinſecum, cuius extrinſecè ſint termini; ſunt enim effectus formales, non in genere cauſæ efficientis.

185 Probatur ſecundo. Vnitas præciſionis apta ad conſtituendum Vniuerſale eſt vnitas poſitiua (ſeu in re poſitiua) in natura, quæ eſt vniuerſalis, ergo non eſt pura denominatio extrinſeca orta ex eo, quod Intellectus cognoſcat naturam abſque differentijs. Antecedens probatur, quia eſt vnitas talis, quæ conſtituat illam naturam eandem met aptam abſque ſui diuiſione adeſſe in pluribus, ergo debet fundari in vna re, quæ ex ſe ſic poſcat, ergo debet eſſe poſitiua. Conſequentia probatur; denominatio illa extrinſeca ponit ſolum naturam fuiſſe terminum cognitionis Intellectus, ergo tantum ſecundum ea prçdicata, quæ ex ſe habet natura: ſed natura ex ſe non habet vt indiuiſa ſit apta eſſe in pluribus, ergo denominatio extrinſeca non dicit vnitatem poſitiuam, ergo neque in ipſa poteſt conſiſtere vnitas præciſionis.

Probatur tertio. Vnitas prçciſionis eſt vnitas intrinſeca ſuo modo obiecto vniuerſali, ergo nequit eſſe ſola denominatio extrinſeca. Conſequentia patet, quia iam non eſſet quid intrinſecum. Antecedens probatur, quia vnitas cadit ſupra intrinſecum rei; dicit enim eſſe indiuiſum in ſe, & diuiſum à quocunque alio. Confirmatur, contrariorum eadem eſt diſciplina, ergo ſicut nulla res dicitur diuiſa per diuiſionem in alio exiſtentem, ita neque indiuiſa per indiuiſionem, ſeu vnitatem in altero exiſtentem.

Probatur quarto. Intellectus per Hurtadum attingit plura, vt vnum; modo quæro, vel ly *vt vnum* dicit aliquid ex parte obiecti, vel non dicit; ſi dicit, vel rationis; & ſi ſic, ergo non eſt pura denominatio extrinſeca: vel reale; & ſi ſic, non poteſt eſſe niſi, aut vnitas numerica, aut formalis, quia alia non eſt vnitas à parte rei etiam per ipſum, at hæ non ſunt aptæ ad conſtituendum vniuerſale ex dictis. Si vero ly *vt vnum* nihil dicit ex parte obiecti, ergo non cognoſcuntur, vt vnum, ſed vt plura, ergo non eſt cognitio negotians vniuerſale.

Reſpondet dicere denominationem extrinſecam, eo quia ſint cognita, vt vnum. Sed contra, quod ſint cognita vt vnum, non eſt quia vnico actu; Deus enim vnico actu omnia cognoſcit, nec tamen per hoc dicuntur cognoſci omnia vt vnum, ergo eſſe cognita vt vnum, nequit eſſe ſolum, quia extrinſecè denominentur cognita per vnicum actum; ergo quare dicuntur cognoſci vt vnum, & illum actum eſſe entitatiuè ſingularem, quod dicit Hurtadus, repreſentatiuè vero vniuerſalem? hoc enim quæro. Nec aliud eſſe poteſt, niſi quia Intellectus ſic cognoſcens naturam, cognoſcit in illa aliquid intrinſecè, vel ad modum formæ abſolutæ, vel ad modum relationis, in quo conſiſtit vnitas præciſionis.

186 Sed contra inſtat Hurtadus primo. Natura cognita abſtractè, v. g. Natura humana cognita abſque Petreitate, & Pauleitate, & cæteris differentijs non eſt multiplex, ergo vna, non vnitate formali, neque numerica, ergo præciſionis, ergo vnitas præciſionis eſt pura denominatio extrinſeca. Confirmatur: Natura ſic cognita eſt apta prçdicari de pluribus, ergo habet vnitatem ſufficientem ad conſtituendum vniuerſale. Confirmatur ſecundo. Natura ſit ſingularis per differentias indiuiduales, ergo illis remotis remanet vniuerſalis, ſed natura cognita abſtractè eſt ſecreta, & diuiſa a ſingularitatibus, ergo remanet vniuerſalis, ergo ſola denominatio extrinſeca cogniti abſtractè, eſt vnitas ſufficiens ad vniuerſale, ergo vnitas præciſionis. In hoc ſiſtit præcipuum robur Hurtadi, & eorum qui ipſius doctrinæ adhærent. Ad argumentum. Reſpondeo Naturam conſideratam, & cognitam, vt dicit antecedens, eſſe vnam vnitate negatiua, quæ conſiſtit in negatione diuiſionis, ſeu pluralitatis; & natura non cognoſcitur multiplex, &c. Vide Amicum *Tract.4. quæſt.4. dubit.6. à §. ego vero Reſpondeo.* Vallium *de Vniuerſalibus in Communi quæſt.3. cap.* 7. Ruuium *de Vniuerſalibus quæſt. 5. num.* 69. Non tamen eſſe vnam vnitate poſitiua, quæ requiritur ad vniuerſale, vt ſuprà diximus; ideo conceſſo naturam abſtractè cognitam non eſſe vnam vnitate formali, & numerica, negatur eſſe vnam vnitate præciſionis ſufficienti ad vniuerſale, quare negatur vltima conſequentia. Quod ſi quis vnitatem illam negatiuam vellet appellare vnitatẽ præciſionis, noſtra paruum intereſt; eſt ſatis, quod non ſit vnitas præciſionis ſufficiens ad vniuerſale; de hoc enim eſt lis cum Hurtado,

Ad primam confirmationem negatur antecedens, natura enim vna vnitate negatiua non eſt apta ad prçdicandum de pluribus; cum enim prçdicta aptitudo debeat fundari in aliquo, non fundatur in natura ipſa à parte rei, quia vt ſic non eſt apta eſſe in pluribus, niſi cum ſui diuiſione, non in aliquo rationis, quia ſupponimus Intellectum ſolũ abſtractè illam cognouiſſe, & nihil in illa concepiſſe ad modum entis.

Ad ſecundam Confirmationem dato Antecedente, negatur conſequentia: quia vniuerſale eſt illud, quod eſt vnũ aptum eſſe in multis abſque ſui diuiſione, at natura ſic cognita vna vnitate tantum negatiua hoc non habet, vt *numero præcedenti* diximus, ſed abſtrahit ab hoc, ſicut ſupra diximus de natura ipſa ex mente D. Thomæ, Caietani, & aliorum. Quod ſi velimus concedere eſſe vniuerſale negatiuum, ſicut concedit Amicus *loco citato concluſ.* 4. non contendo, ſed noſtra contentio non eſt de nomine, ſed re, eſt ſatis quod non ſit vniuerſale, quod inquirimus. Neque eſt verum, quod ideæ Platonis, ſi darentur, eſſent ad modum naturæ ſic cognitæ abſtractè ergo ſicut illæ Ideæ eſſent vniuerſale, ita hæc natura; quia illæ Ideæ deberent poſſe eſſe in multis abſque ſui diuiſione (quod ideo implicant) at natura abſtractè cognita, vt dicit Hurtadus, nõ habet prædictam aptitudinem, vt diximus. Ruuius dicit eſſe vniuerſale Metaphyſicum, non Logicum; quid quid ſit de hoc, non eſt vniuerſale, quod quæritur.

Inſtant ſecundo ab eodem Hurtado ex D. Thoma *Opuſc.* 56. vbi habet *eſt autem vniuerſale vnum vnitate cognitionis,* & idem videtur velle *Opuſc.* 55. ergo ex S. Thoma vnitas Vniuerſalis eſt quædam denominatio extrinſeca, ex eo quia cognoſcatur vt vnum. Reſpondeo primo *eodem loco Opuſc.* 56. dicere etiam D. Thomam. *Vniuerſale eſſe Ens rationis.* Neque mihi dicat Hurtadus D. Thomam locutum hic impropriè, ſumendo Ens rationis pro ipſa denominatione extrinſeca proueniẽte ab actu rationis, ſcilicet à cognitione. Eſt voluntaria expoſitio ad extorquendum S. Doctorem in ſuum ſenſum. Reſp. igitur ſecundo. Vniuerſale eſſe vnum vnitate cognitionis, quia ab vnitate effectiuè producta à cognitione; cum enim per eundem S. Thomam *eodem loco*, vt diximus, Vniuerſale ſit ens rationis, & ens rationis per ipſum ſit tantum effectiuè ab Intellectu cognoſcente, quod non eſt ens ad modum entis, vt diximus alibi, ſequitur clarè, quod ſit vnum vnitate orta à cognitione. Et ecce germanum ſenſum S. Doctoris, in quo tantum fidit Hurtadus. 187

Secunda Concluſio. Vnitas prçciſionis, ſeu vniuerſalis conſtitutiua eſt forma rationis, ſeu ens rationis. Eſt D. Thomæ *loco citato Opuſc.* 56. Idem Caietanus, Capreolus, Boetius relatus à D. Tho. Riccardus, & alij relati à Vallio *quæſt.3. cap.13.* idem ſentiunt, Amicus *loco citato*, Ruuius, & alij. Sequitur ex dictis. Vnitas præciſionis non eſt vnitas realis à parte rei, non eſt denominatio extrinſeca, ergo remanet quod ſit aliquid rationis. Quid vero ſit, & quomodo fiat, dicetur poſtquam explicatum fuerit per quam cognitionem huiuſmodi vnitas fiat, an per abſolutam, vel per comparatiuam.

Sed inſtat Hurtadus: Ergo Intellectus formando Vni-

uerſale decipitur, ſed hoc nemo dicit, ergo non eſt ens rationis. Conſequentia prima probatur, quia ex dictis Intellectus formando ens rationis ſemper fallitur. Reſpondeo quod, vel loquimur de vniuerſalibus fundamentaliter, ſcilicet de natura reali, quæ exiſtit à parte rei, & concipitur abſtractè, vt formentur propoſitiones, & ſi ſic, non decipitur, quia non eſt ens rationis, ſed fundamentum ipſius. Si vero de ipſo Vniuerſali formaliter. Reſpondeo, concedo conſequẽtiam, quod Intellectus decipiatur, quia concipit ad modum entis, quod non eſt ens, ſcilicet illam vnitatem præciſionis, tanquam aliquid poſitiuum in re, quod non eſt verum. Quando vero dicitur, quod nemo dicit Intellectum decipi in formando Vniuerſale, reſpondeo, verum eſſe, quia communiter attendunt Doctores vniuerſale fundamentaliter, de quo ſunt ſcientiæ, non formaliter; neque præciſio, & vnitas aliud ſunt quantum ad hoc, quam conditiones ſine quibus non darentur ſcientiæ de ipſis naturis realibus.

188 Tertia Concluſio. Vnitas præciſionis fit tantum per cognitionem comparatiuam. (diximus in notabili quid ſit cognitio abſoluta, quid comparatiua.) Hæc concluſio eſt Antonij, Andreæ, Trombettæ, Scoti, Alamanij, & aliorum, quos ſequuntur Amicus *Tract. 4. quæſtio.. dubitat. 6. Concluſ. 5.* Ruuius *quæſt. 5.* & alij; & mihi videtur expreſſa D. Thomæ *Opuſc. 55.* qui expreſsè habet, *eius autem vniuerſalitas non eſt ex eo quod eſt in anima, ſed ex eo quod comparatur ad multa ſingularia*. Eſt tamen contra Suarez, Conimbricenſes, Hurtadum, & alios, *locis citatis*, qui volunt ſaluari in prima cognitione abſoluta rationem vniuerſalis, quos omnes ſequitur Paulus Vallius *loco citato, quæſt. 4. cap. 9.* Ex his tamen aliqui dicunt duplex eſſe Vniuerſale, abſolutum, & relatiuum, & relatiuum fieri per cognitionem comparatiuam ſolum. Ita Suarez, & alij.

Probatur primo. Vnitas præciſionis conſtituit vniuerſale vnum in ſe aptum eſſe in multis, ergo fit per cognitionem comparatiuam. Conſequentia probatur, quia nequit ſic concipi vnitas niſi in ordine ad multa, in quibus eſſe poteſt, ergo eſt cognitiõ comparatiua. Confirmatur, vnitas præciſionis talis euadit, qualis fit ab Intellectu, quia cum ſit Ens rationis habet tantum eſſe per Intellectum, ergo cum debeat reſpicere intrinſecè plura, in quibus poteſt eſſe vniuerſale, neceſſe eſt, quod hoc recipiat ab Intellectu, dum fit, ergo per cognitionem comparatiuam, quæ cognoſcat illam naturam, vt vnam relatam ad plura, in quibus poteſt eſſe.

Probatur ſecundo. Vnitas præciſionis conſtituit formaliter vniuerſale, ergo fit per cognitionem comparatiuam tantum. Conſequentia probatur, Vniuerſale formaliter ad plura eſt vniuerſale, quod enim non eſt ad plura, eſt ſingulare, ergo vt intellectus fingat vnitatem aptam ad conſtituendum Vniuerſale in ordine ad plura eſt neceſſe, quod fingat illam naturam in ordine ad illa plura, ergo per cognitionem comparatiuam. Confirmatur, aliqua differentia eſſe debet, quando Intellectus fingeret aliquã vnitatem conſtituentem aliquid in ſe tantum, ac quando in ordine ad plura, quibus poſſit ineſſe, ſed nulla alia poteſt eſſe differentia, niſi quia prima vice non fingat vnitatem relatam ad plura, ergo per cognitionem comparatiuam, &c.

189 Sed contra inſtatur primo: natura abſtracta, & cognita ſine differentijs eſt verè vna, & poteſt prædicari de pluribus, ergo eſt per cognitionem abſolutam vniuerſalis. Reſpondeo, nego antecedens, ad ſummum vt dicebamus, eſt vna negatiuè, quod non ſufficit; & ſi Intellectus in illa abſolutè cognita fingat vnitatem, erit ad modum vnius in ſe, at Vniuerſale eſt vnum in ordine ad plura, quibus poteſt ineſſe.

Inſtatur ſecundo. Si Intellectus reflectat ſupra naturam à ſe cognitam abſtractè, illam reperiet pluribus communem, & communicabilem. quia illam non reperit ſingularem, ergo per cognitionem abſolutam iam erit vniuerſalis, ergo vnitas præciſionis conſurgit per cognitionem abſolutam. Reſpondeo nego antecedens, quia ſi reflectat, reperiet illam naturam, vt vnam negatiuè tantum, modo explicato. Alia argumenta afferri poſſent, quorum aliqua affert Vallius, & Hurtadus, ſed ex ſolutione horũ, & in præcedentibus concluſionibus facilè ſoluentur; omnia enim in hoc tendunt, quod natura abſtractè cognita per cognitionem abſolutam, & directam ſit iam vna apta eſſe in pluribus, non ſit ſingularis &c. ad quæ omnia patet ex dictis.

Hic contendunt multi cum vniuerſale ſit ens rationis 190
formatum ab Intellectu cũ fundamento à parte rei, quodnam ſit fundamentum remotum, vel proximum, de quo fusè Amicus *concluſ. 5. dubit. 6. citata*. Nobis ſit ſatis, vt vitemus prolixitatem in re, quæ ad nihil deſeruit, Intellectum ita procedere in formatione Vniuerſalis. Primo cognoſcit ex ſimilibus, vel diſſimilibus operationibus conuenientiam, vel diſconuenientiam plurium in eadem natura, & ſic concipit illam naturam, non conſiderando, nec cognoſcendo illa ſingularia, à quibus illam abſtrahit, & ſic in primo ſigno natura dicitur præciſa, & tali pacto habet vnitatem, quam diximus, negatiuam, quæ abſtractio poteſt etiam fieri ab vno tantum indiuiduo, conſiderando ſcilicet naturã tantum, non ſingularitatem; alioquin natura Solis, Lunæ, nequiret eſſe vniuerſalis, quæ ab vno tantum indiuiduo poteſt abſtrahi. Secundo illam naturam ſic cognitam recognoſcit cum ordine ad plura, in quibus poteſt eſſe, & illam concipit poſſe eſſe vnam in omnibus illis, ſeu eandem ab illis participari, & cum prædicta vnitas non ſit à parte rei, ſed ſit opus tantum Intellectus, eſt vnitas rationis, quæ dicitur præciſionis, quia tribuitur naturæ præciſæ à ſingularitatibus; & ſic eſt conſtitutum Vniuerſale. Tertio tandem poteſt reflectere ſupra hanc ſuam comparatiuam cognitionem, & cognoſcendo obiectum factum vniuerſale per præcedentes actus, formare appellationem Vniuerſalis, Generis, vel Speciei; prout natura, quæ eſt abſtracta petit; ſi eſt abſtracta à differentijs eſſentialibus, dicitur Genus, ſi ab accidentalibus, dicitur ſpecies, vt infrà.

Quare fundamentum, quod habet Intellectus in formãdo Vniuerſale eſt natura ipſa à parte rei, quæ de ſe participatur à pluribus, licet cum ſui diuiſione; ſeu vt dicunt alij, eſt vniuerſale Metaphyſicum, ſcilicet ipſa prædicata eſſentialia, quæ in pluribus reperiuntur à parte rei. De quo Amicus *quæſt. 4. dubit. 1. §. 4. Corcl.* & Ruuius *quæſt. 5. citata nu. 68.* & inde ſumit Intellectus motiuum formandi Vniuerſale: præciſio verò, & abſtractio eſt conditio ſine qua non fieret Vniuerſale; cognitio autem reflexa, & comparatiua, qua Intellectus recognoſcens eandem naturam iam cognitam, cognoſcit, vt vnam in ordine ad plura, in quibus poſſit eſſe, eſt veluti cauſa, efficiens proxima Vniuerſalis. Ex his

Colligitur vniuerſale diſtingui non poſſe in abſolutum, & relatiuum, vt volebant Suarez, Conimbricenſes, & alij; quia cum ex dictis omne vniuerſale fiat per cognitionem comparatiuam vnius naturæ ad multa, in quibus poteſt eſſe nequit non eſſe relatiuum ad illa; & ad ſummum poſſet eis concedi naturam abſtractam per primam cognitionem abſolutam, quam conceſſimus, aliquo pacto poſſe dici Vniuerſale negatiuum, eſſe tunc Vniuerſale abſolutum. Verum de hoc non eſt quæſtio, ſed de vero Vniuerſali perfecto in ratione Vniuerſalis, quod hic negamus poſſe eſſe abſolutum.

Quænam ſit aptitudo requiſita ad Vniuerſale. Quæſtio Quinta.

DVo requiruntur ad conſtituendum Vniuerſale ſecundum definitionem allatam Ariſtotelis, Vnitas, & Aptitudo. De Vnitate diximus ſatis; modo de aptitudine. 191
Pro qua

Supponendum hanc aptitudinem duplicem eſſe. Alia dicitur aptitudo Phyſica, alia aptitudo Logica. Aptitudo Phyſica eſt illa, qua natura quælibet per generationem eſt multiplicabilis. Aptitudo Logica eſt illa, quæ per Intellectum naturam præcidentem à pluribus ſingularibus, ſdũ vt communis conſtituitur, ei tribuitur. differunt autem, quia Phyſica ſemper eſt cum ſui diuiſione, & multitudine, vt patet in communicatione naturæ humanæ in plura indiuidua. Logica autem eſt cum omnimoda indiuiſione; natura enim humana abſtracta eſt apta eſſe in pluribus, ſed eadem in omnibus; vnitas enim præciſionis, quæ conuenit vniuerſali, dicit negationem diuiſionis formaliter, quia ſcilicet non patitur ſui diuiſionem in plura, ſed omnia ea alias plura, in ipſa vnum ſiunt.

Omiſſa aptitudine Phyſica, de qua quæſtio moueri poſſet, an ſit quid poſitiuum nec ne; de ſola aptitudine Logica

dispu-

diſputamus; hæc enim ad rem facit, pro qua ſit

Prima Concluſio. Aptitudo quam dicit Vniuerſale, non eſt à parte rei in natura, prout exiſtens eſt. Probatur primo: nam prout exiſtens eſt, eſt diſtincta in plura indiuidua, ergo aptitudo quam dicit Vniuerſale, non ineſt naturæ, prout à parte rei. Antecedens ex dictis patet, Conſequentia probatur, aptitudo, quam dicit Vniuerſale, dicit eandemmet naturam poſſe eſſe in multis conſtitutiuam, ita vt eadem eſſet conſtitutiua huius, ac illius, eo pacto, quo ſequeretur, ſic daretur Vniuerſale à parte rei, ſed non ſic eſt in natura à parte rei, ſeu prout exiſtens, cum implicet exiſtere, & non exiſtere diuiſam differentijs indiuiduantibus, ergo aptitudo, quam dicit Vniuerſale non competit naturæ vt exiſtenti.

Probatur Secundò. Aptitudo, quam dicit Vniuerſale ſequitur vnitatem vniuerſalis, ſed vnitas ipſa ex dictis nõ competit naturæ formaliter, niſi per Intellectum, ergo & aptitudo tantum per Intellectum, ergo nulla erit in natura à parte rei. Confirmatur, non poteſt conſtituens eſſe reale, & conſtitutum ens rationis, ſiue quid per Intellectum confictum, ergo & aptitudo ipſum conſtituens erit per opus Intellectus.

Contra Inſtatur Primò. Natura abſque opere Intelle-
192 ctus habet poſſibilitatem ad eſſendum in multis, ergo & aptitudinem, ergo hæc aptitudo ineſt naturæ prout à parte rei. Antecedens probatur, abſque opere Intellectus natura v.g. humana reperitur in Petro, Paulo, & alijs, ergo habet poſſibilitatem, alioquin non eſſet in multis. Confirmatur, nam abſurdum eſt dicere ad communicandam naturam humanam multis, eſſe neceſſariũ opus Intellectus. Ad argumentum nego Antecedens, ad probationem Reſpondeo abſque opere Intellectus naturam humanam reperiri in Petro, Paulo, & alijs, ſed cum diuiſione entitatiua, ita vt natura, quæ eſt in Petro, non ſit natura, quæ eſt in Paulo, & ad hoc à parte rei natura habet aptitudinem, quæ eſt aptitudo Phyſica; non tamen natura reperitur in multis, vt vna, & eadem in omnibus, quæ eſt aptitudo, quã dicit Vniuerſale, & de qua loquimur. Et per hoc patet ad Confirmationem, ad communicationem Phyſicam non requiri opus Intellectus, ad Logicam autem eſſe neceſſarium: per hoc ergo argumentum tantum probatur à parte rei eſſe hanc aptitudinem fundamentaliter, non autem formaliter, de qua eſt concluſio.

Inſtatur Secundò. Plura Indiuidua poſſe eſſe ſub eadem ſpecie non prouenit ab Intellectu, ſed in natura eſt fundamentum, ergo & aptitudo eſſendi in multis conuenit naturæ ex ſe, & non ab Intellectu. Conſequentia patet, hæc enim inuicem ſe conſequuntur, poſſe ſub eadem natura eſſe plura indiuidua, & eam naturam poſſe illis communicari. Antecedens etiam patet, alioquin naturæ, quæ ſecũdum aliquos multiplicari non poteſt, hoc haberet ab Intellectu, quod tamen nemo dicet. Reſpondeo ſicut & ad primum per hoc argumentum nihil aliud haberi, niſi à parte rei naturam poſſe multiplicari cum ſui diuiſione, quod nos nunquam negauimus, immò hoc poſuimus, vt fundamentum Vniuerſalis; quia enim natura multiplicatur in pluribus, & eſt eadem formaliter, ſumit occaſionem Intellectus eam conſiderandi, vt vnam omnino in pluribus, omnium conſtitutiuam; cuius vnitatis, & aptitudinis fundamentum eſt ipſa realis multitudo; probat ergo argumentum tantum aptitudinem Vniuerſalis fundamentaliter, non formaliter; Et hæ reſponſiones maximè notandæ, quia ex illis alia argumenta ſoluentur, quæ omnia in hoc peccabunt, quod natura actu à parte rei ſit in pluribus.

Secunda Concluſio. Aptitudo, quam dicit Vniuerſale,
193 & per quam conſtituitur formaliter, eſt quædam communicabilitas ab Intellectu ipſi naturæ abſtractæ tradita. Probatur prima pars. Ideo natura v.g. humana habet aptitudinem phyſicam ad eſſendum in multis, quia poteſt communicari multis, ergo Vniuerſale ideo habebit aptitudinem, quia vt ſic poterit communicare, ergo hæc aptitudo eſt communicabilitas; nulla enim apparet ratio, cur vna alteram ſupponat, aut ſequatur, eo enim ipſo quod natura eſt apta eſſe in pluribus, eſt pluribus communicabilis, ita vt neque per Intellectum hæc duo poſſint ſeparari.

Secunda pars Concluſionis probatur, hæc communicabilitas dicit naturam poſſe eſſe in pluribus, vt vnam omnibus communem, ita vt eadem ſit in Petro, quæ in Paulo, ſed hoc pacto à parte rei natura non eſt communicabilis, vt hactenus dictum eſt, ergo eſt quid fictum ab Intellectu.

Dices: Naturæ communi à parte rei non repugnat eſſe in multis, ergo à parte rei habet communicabilitatem, ergo non per opus Intellectus. Antecedens eſt notum experientia, cum natura v.g. humana ſit in tot indiuiduis. Conſequentiæ ſunt claræ. Reſpondeo concedendo totum argumentum, procedit enim de aptitudine, & communicabilitate phyſica, quod nos non quærimus, ſed ſupponimus, vt fundamentum aptitudinis Vniuerſalis, vt in ſequenti Concluſione.

Tertia Concluſio. Fundamentum aptitudinis Vniuerſalis eſt aptitudo Phyſica, quam dicit natura, quæ vt Vniuerſalis concipitur. Probatur, & explicatur ſimul. Vnitas formalis *ex quaſt. præced.* eſt fundamentum vnitatis Vniuerſalis, quę formalis ex vi propriæ naturæ fundat aptitudinem ad eſſendum in multis, ſiue non repugnantiam, ſicut vnitas indiuidualis fundat repugnantiam, cuius repugnantiæ, & non repugnantiæ nullum aliud eſt fundamentum, quam naturalis conditio, ſeu proprietas talis naturæ, cui non repugnat multiplicari, vt benè Suarez *ſect. 8. num. 10. & 12.* ergo fundamentum aptitudinis Vniuerſalis erit aptitudo illa ab vnitate formali importata; Probatur Cõſequentia ideo enim natura diuina, licet habeat vnitatem formalem, non poteſt, vt Vniuerſalis fingi ab Intellectu, quia caret aptitudine, & communicabilitate, ergo fundamentum, cur naturas concipiamus vniuerſales non erit vnitas formaliter præcisè, ſed vt dicit aptitudinem; alioquin poſita vnitate formali, ſemper poſſemus formare Vniuerſale.

Sed contra Inſtatur ex Suarez *loco ſupracitato*. Aptitu- 194
do, quam dicit natura eſt non repugnantia negatiua, non poſitiua; ergo fundamentum aptitudinis vniuerſalis eſt quid negatiuum. Reſpondeo nego Antecedens, aptitudo enim phyſica, quam dicit natura ad ſui communicationẽ, non fundatur in defectu alicuius additi, cuius ſit capax, ſed in ipſa poſitiua vnitate formali, vt ex eodem Suarez *num. eodem* patet; fundatur, & in ipſa entitate limitata, finita, & talis conditionis, vt ei non repugnet multiplicari cum ſui diuiſione, vt ipſemet fatetur *num.* 12. vnde aliqui carpunt ipſum, quod non ſibi conſtet. Poteſt confirmari reſponſio iam allata, quia repugnantia, quam dicit natura indiuiduata ad ſe communicandum pluribus, eſt poſitiua, quia fundatur in vnitate indiuiduali poſitiua, ergo etiam non repugnantia, quam dicit natura vt ſic, erit poſitiua, cum fundetur in vnitate formali poſitiua.

Pro multorum argumentorum ſolutione Notandum, vt diximus etiam ſuperius, naturam tripliciter ſpectari poſſe. Primò vt indiuiduatam. Secundò vt præciſam ab indiuiduis per Intellectum. Tertiò ſecundum ſe, quod eſt dicere, quatenus ex propria natura, & ab intrinſeco ei cõueniunt talia, vel talia prædicata, non ratione alicuius ſtatus, contractionis, aut præciſionis, licet ſine aliquo horum eſſe non poſſit. Quoties igitur D. Thomas, Caietanus, & alij dicunt aliqua prædicata conuenire naturæ per ſe, non eſt intelligẽdum, quod detur aliquis tertius ſtatus, in quo ſit natura abſque indiuiduis, & præciſione; Sed ly *per ſe* ponitur ad denotandum talia prædicata ei competere, nõ accidentaliter, quatenus indiuiduata eſt, eo pacto, quo ei accidit eſſe in hoc, vel illo Indiuiduo; ſed intrinſecè ex natura ſua, quatenus talis eſt; ita vt ſi per impoſſibile ſine contractione aliqua eſſe poſſet, adhuc illa prædicata retineret, quod non contingeret in illis, quæ tantum accidentaliter ei conueniunt.

Igitur ſufficienter remanet probatum, nõ dari Vniuerſale à parte rei; ſi enim Vniuerſale in ſuis definitionibus conſtituitur per vnitatem, & aptitudinem ad multa; hę verò nullo pacto formaliter exiſtũt à parte rei eo modo, quo ad ipſius conſtitutionem expoſcitur, vtique neque ipſum vniuerſale dicendum erit exiſtere à parte rei; non enim perfectius eſſe poteſt conſtitutum partibus conſtituentibus; ſed ſolum erit Vniuerſale à parte rei quoad fundamentum, quod dicit, formaliter verò Ens rationis.

Soluuntur quædam Dubia de Vniuerſalibus in Communi. Quæſtio Sexta.

DE Vniuerſalibus in communi ſolum remanent quæ-
dam facilia, vt vltimam manum imponamus huic 195

Quid Definiatur in definitione Generis, Natura, An ſecunda Intentio. Quæſtio Tertia.

PRo tituli intelligentia notandum cum Toleto *quæſt.* 1. Genus, Species, & cętera Prędicabilia eſſe nomina connotatiua, atque adeo duo includere; aliquid, quod ſe habet vt materiale, aliud vt formale. Materiale eſt ipſa natura, quæ dicitur vniuerſalis, formale eſt ipſa vniuerſalitas, ſiue ſecunda Intentio, v.g. Animal eſt genus, duo dicit prędicata eſſentialia animalis, quæ dicuntur ineſſe homini, & ipſam Intentionem genereitatis, à qua animal dicitur genus, ſicut in albo duo poſſumus conſiderare, parietem, qui denominatur albus, & albedinem, à qua denominatur; quæritur igitur, quid definiatur, an ſola natura, vel ſola intentio, vel tandem natura, vt connotans intentionem.

Notandum ſecundo. Cum genus ſit velut, quoddam accidentale compoſitum, de eo eodem modo eſſe philoſophandum, ac de compoſitis accidentalibus. Accidens igitur dupliciter poteſt definiri, in abſtracto, & in concreto; ſi definitur in abſtracto, ſubiectum connotatur, & ponitur in definitione in obliquo; ſi vero definiatur in concreto, ponitur in recto, & eſt quaſi genus in illa definitione, vt ſi definiam ſimitatem dicam, eſſe curuitatem naſi; ſi in concreto dicam, eſſe naſum curuum.

Notãdum tertio aliud eſſe loqui de eo, quod definitur, aliud de eo, ratione cuius definitur, v.g. cum dico, album eſſe diſgregatiuum viſus, id, quod definitur eſt ſubiectum, vt tali formæ ſubſtat, forma vero eſt ratio, qua tale ſubiectum ſic definitur; quare definitio conuenit ſubiecto, vt à tali forma denominatur, forma vero eſt ratio, ob quam illa definitio conuenit tali ſubiecto, & hoc in omnibus connotatiuis. His poſitis

201 Prima Concluſio. Sola ſecunda Intentio non definitur. Probatur. Id definitur, quod prædicatur de pluribus, ſed ſola intentio non prędicatur, Ergo. Confirmatur ſecunda Intentio eſt pura genereitas, ſed Porphyrius definit genus in concreto, non in abſtracto, ergo non definitur ſola intentio. Patet conſequentia *ex* 3. *notabili.*

Secunda Concluſio. Non definitur ſola natura, quæ ſubſtat ſecundæ Intentioni. Probatur. Genus definitum eſt commune omnibus generibus, ſed nullam eſt dare naturam communem omnibus generibus, ergo non definitur ſola natura. Confirmatur primo. Eo modo definitur genus, ſicuti definitur album *ex* 2. *notabili*, ſed in definitione albi non definitur purum ſubiectum *ex* 3. *notabili*, ergo neque pura natura in definitione generis. Confirmatur ſecundo. Id, quod definitur, eſt quid vniuerſale, ſed ſola natura ſine ordine ad intellectum non eſt vniuerſalis *ex hactenus dictis*, ergo non ſola definitur.

Tertia Concluſio. Id, quod definitur eſt natura, vt ſubſtat intentioni generis, ſeu (& in idem redit) vt denominata ab intentione generis. Hæc concluſio eſt D. Thomę *de Ente, & Eſſentia cap.* 4. *§. & tamen prędicari.* Eam tenent Iauellius *in ſua Logica tract.* 4. *cap.* 2. *§. quantum ad ſecundum*, Paulus Venetus *capite de Genere*, Sotus *quæſt. vnica, art.* 1 *in fine*, Toletus *quæſt.* . *Concluſ.* 1. Conimbricenſes *quæſt.* 1. *Concluſ.* 4. Ruuius *quæſt.* 2. *num.* 26. Vallius *loco citato cap.* 9. etſi videatur diſſentire, & alij.

Probatur primo à ſufficienti partium enumeratione; non definitur natura ipſa, non intentio ſola ex dictis, ergo nihil aliud remanet, quod ſit, niſi natura, vt ſubſtat intentioni.

Probatur ſecundo. Natura animalis, vt ſubſtans intentioni generis eſt quod prædicatur de homine, Leone, ergo vt ſic etiam definitur. Conſequentia probatur, quia illud definitur, quod prædicatur. Antecedens probatur. Animal prædicatur vt quid ſuperius, cum vt genus prędicetur, & vt eſſentiale prędicatur; ſed natura ſola non eſt ſuperior, vt exiſtit à parte rei, neque intentio ſola poteſt eſſe eſſentialis, ergo erit natura, vt ſubſtans intentioni; intentio vero eſt tantum ratio, ob quam prędicatur, ſicut dictum eſt de albedine *in tertio Notabili.*

202 Contra hanc concluſionem inſtatur. Ariſtoteles, *primo Topicorum capite* 4. eodem modo definiuit genus, ac Porphyrius, ſed ibi non poterat definire niſi naturam, ergo natura eſt quæ definitur. Minor probatur, quia illud definitur, vt eſſet locus Topicus. Reſpondetur negando Minorem. Ad Probationem dico, cum genus duo dicat naturam, & intentionem. naturam denominantem, ſecundùm vtrumque poſſe eſſe locum Topicum, & ex vtroque poſſe deduci argumenta. Ex primo modo ſic probatur hominem eſſe ſubſtantiam, *Animal eſt ſubſtantia realiter, ergo, & homo, qui eſt animal.* Secundo modo ſic probatur *Subſtantiam prædicari vt genus de homine, quia prędicatur de Animali*, quod prædicatur de ipſo homine.

Pro multorum argumentorum ſolutione Notandum, quod aduertimus *in tertio Notabili*, in connotatiuis, & concretis definiri ſubiectum, tamen non vt ſic, (ſeu vt dicunt, vt eſt ſubiectum remotum) hoc enim modo vnica definitione non eſt definibile, & per accidens forma denominans prędicatur, ſed vt eſt ſubiectum denominatum (quod vocant ſubiectum proximum) ſeu vt ſubſtat tali formæ, forma vero eſt ratio, cur tale ſubiectum definiatur, & de ipſo per ſe prædicetur definitio. Quare cum definitur genus, definitur quidem natura cum intentione, non vt ſic, ſeu vt eſt vnum per accidens, ſed vt denominata à tali intentione generis, & ipſi ſubſtans.

Quomodo Genus prędicetur in quid de ſpeciebus. Quæſtio Quarta.

TRactat hanc quæſtionem licet ſub alijs verbis Alamanius *quæſt.* 3. *de genere, art.* 2. *pro qua*

Notandum primo ex D. Thoma *de Ente, & Eſſentia capite* 3. & Caietano *ibidem §. iterum corpus.* genus poſſe conſiderari dupliciter. Primo vt dicit naturam talem, v.g. *Animal* vt dicit naturam capacem motus, & ſenſus cum præciſione alterius perfectionis ex vi illius. Secundo poteſt conſiderari *Animal*, vt dicit naturam talem capacem motus, & ſenſus abſque prędiſione, quæcunque ſit illa forma. Primo modo conſideratum habet rationem partis; vt ſic in ſuo conceptu non includitur differentia, ſed cenſetur aduenire tanquam pars parti, & hoc pacto dicitur homo conſtare ex ſenſitiuo, & intellectiuo, tanquam ex partibus. Secundo vero modo ſpectatum Animal habet rationem totius, ſignificat enim omnes differentias indeterminatè, & modo confuſo: animal enim dicit explicitè naturam ſenſitiuam, non explicando per quã formam ſit illa, per rationalem ne, an irrationalem, & tali modo ſumptum genus eſt quoddam totum poteſtatiuum, & dicitur poteſtate retinere differentias.

Vide Vallium *de Vniuerſalibus in Communi quæſt.* 5. *capite* 1. idem dicendum de differentia. Quare conſiderando totum id, quod per nomen generis, ſpeciei, definitionis, & differentiæ importatur, non differunt, ſed differunt tantum pęnes formale ſignificatum; genus enim formaliter dicit, & explicitè tantum perfectionem, quæ eſt veluti materia; licet etiam differentias includat; differentia explicitè dicit quod ſe habet veluti forma, licet includat etiã genus; definitio vtrumque dicit explicitè; ſpecies etiam vtrumque, ſed indiſtinctè quoad vocem, quia vnica voce, quæ tamen primo, & formaliter dicit totam naturam.

Notandum ſecundo. Cum dicitur genus ſumi à mate- 203
ria, Differentia vero à forma, non ſic eſſe intelligendum; quaſi quod genus dicat tantum materiam, differentia tantum formam: ex dictis enim Animal dicit naturam ſenſitiuam abſque conſideratione, an ſit per hanc, vel illam formam: certum eſt enim per aliam formam hominem non eſſe ſenſitiuum, & per aliam rationalem vt patebit in libris de Anima. Hoc igitur modo eſt intelligendum, quod genus formaliter, & explicitè dicit, quod ſe habet veluti materia reſpectu differentiæ, & differentia quod ſe habet veluti forma reſpectu generis; licet re vera, & genus differentias, & differentia genus contineat confuſè, & implicitè. Secundo dicitur, quia genus explicitè dicit materiam, licet non ſit materia, & differentia dicit formã, licet nõ ſit forma; animal enim explicitè dicit ſenſitiuum, quod ratione formæ in materia ſumitur; rationale explicitè dicit perfectionem, quæ prouenit à forma, ſcilicet ab Anima; licet etiam ſenſitiuum includat aliquam formam indeterminatè, per quam ſit ſenſitiuum, & perfectio formalis per differentiam importata includat aliquod ſubiectum, quod ſit rationale. His notatis

Vnica Concluſio. Genus prędicatur in quid de ſpeciebus, prout in confuſo, & indeterminatè dicit omnes differentias, & omnes ſpecies. Probatur Concluſio quoad primam

mam

mam partem. Genus prædicatur per modum per ſe ſtantis; & ad interrogationem quid eſt homo? rectè reſpondetur quod eſt animal, ergo animal prędicatur in quid. patet ex *quæſtione prima*.

Secunda pars probatur. Primo auctoritate D. Thomę, & Caietani *eadem quæſtione*. genus ſumptum, vt in confuſo dicit omnes ſpecies, eſt tantum genus, ſed cum dicitur homo eſt animal, prædicatur vt genus, ergo vt dicens omnes ſpecies in confuſo.

Probatur ſecundo. in predicatione Animalis de Homine, animal prædicatur vt quid eſſentiale homini, ſed non eſt eſſentiale niſi, vt rationale, ergò prædicatur, vt rationale: per eandem enim formam habemus ſenſitiuum, ac rationale, ergo in animali includitur in confuſo rationale. Probatur conſequentia. Non prædicatur determinatè, & explicitè, ergo indeterminatè, & implicitè. Confirmatur. Predicatur vt ſuperius, ergo vt in confuſo dicens omnes ſpecies.

204 Dices. Vel id, quod prędicatur eſt indifferens, vel non, ſi ſecundum, ergo non prædicatur vt genus, ſi primum, ergo prędicatio non erit vera. Reſpondetur eſſe quiddam totum poteſtatiuum, quod in confuſo, & indeterminatè dicit plura; ita quòd in vna prædicatione ſtet pro vno, in altera pro altero; ſic in iſta ſtat pro homine, *Homo eſt animal*, in hac verò pro boue, *bos eſt animal*, quare differentia adueniens explicita exponit, quod erat in eo confusè tantùm.

Hinc infertur ad prędicationem *in quid* non eſſe neceſſe, vt quod prædicatur, prædicetur per modum totius explicitè, hoc enim tantum definitioni conuenit; ſed ſatis eſſe, ſi partem dicat quidditatis explicitè, cęteras implicitè; & hoc tam generi, quam differentiæ competit. Ex dictis

Deducitur primo. Genus, & Differentiam, ex quibus tanquam ex partibus dicitur ſpecies Metaphyſicè componi, poſſe ſumi, vt totum quoddam, quatenus in confuſo, & indeterminatè vnum dicit omne, quod dicit aliud; & tali pacto non dicuntur partes ſpeciei, ſed ipſamet ſpecies diuerſo modo ſignificata; & quoties de ſpecie prędicantur, vt, *Homo eſt Animal, homo eſt rationale*, ſemper prędicari vt habēt rationem totius, alioquin propoſitiones eſſent falſæ: nullum enim cōpoſitum eſt in recto aliqua ſui pars, vt optimè exponit Caietanus *loco citato ex D. Thoma §. in hac ſecunda parte*. Sicut patet etiam in Phyſicis, non enim dicetur *homo eſt corpus*, quia corpus eſt pars, dicetur quidem, *homo eſt corporeus*, quia nunc ſignificatur per modum totius.

Deducitur ſecundo. Omnia prędicta eſſe intelligenda non à parte rei, ſed ſecundum Intellectum; etenim à parte rei eadem eſt entitas, quæ ſimul eſt ſenſitiua, & rationalis; & quæ eſt rationalis, nullo pacto continet alias differentias, ſed intelliguntur ſecundum noſtrum modum concipiendi, quo tantummodo habetur genus præcisè, & formaliter, licet adſit fundamentum à parte rei propter conuenientiam, vel diſſimilitudinem prędicatorum eſſentialium. Eſt igitur ſenſus de illa natura, quæ per noſtrum modum concipiendi eſt genus, vel ſpecies, vel Differentia, quomodo in genere ſint differentiæ, & in differentijs, an ſit genus, & quomodo prædicentur de ſpecie; realiter enim omnia ſunt vnum.

SECVNDI CAPITIS ISAGOGES.

S V M M A.

PRimo docet Porphyrius Speciem poſſe ſumi pro pulchritudine vniuſcuiuſque, vnde ſpecioſus.

Secundo poſſe ſumi pro ſpecie Logica, quæ tripliciter accipi poteſt, eamque definit.

Tertio. Specierum alias eſſe ſpecialiſſimas, quæ videlicet prædicantur de pluribus differentibus numero, & non ſpeciebus; alias vocari ſubalternas, quia participant rationem ſpeciei, vt ſubijciuntur generi ſuperiori, & rationem generis, prout ipſis ſubijciuntur plures ſpecies.

Quarto. In vnaquaque Categoria (exemplificat de Subſtantia) eſſe reperire genus ſupremum, quod nullum aliud habet ſupra; genera intermedia, quæ ſcilicet poſſunt eſſe genera, & ſpecies, reſpectu tamen diuerſorum: & ſpeciem ſpecialiſſimam, quæ genus nunquam eſſe poteſt.

Vltimo agit de Indiuiduo; illud definit dicens; Indiuiduum eſſe quod prædicatur de vno ſolo, & rationem aſſignat, quia impoſſibile eſt ipſius proprietates in alio reperiri. Concludit igitur quod ſpecies continet indiuiduum veluti ſui partem; Species continetur à genere, atque adeo habet rationem partis, & totius reſpectu diuerſorum; genus vero à nullo continetur, atque adeo habet rationem tantum cuiuſdam totius, à quo, ſi ad ſpeciem ſpecialiſſimam deſcendendum eſt, diuiſione fiet, ſi vero ab ipſa ad genus aſcendendum, collectione. Omnia patent in corpore.

De Specie. Explicantur ex Porphyrio tres Speciei definitiones. Quæſtio Prima.

205 TRiplicem definitionem Speciei affert Porphyrius. Prima eſt. *Species eſt, quæ ponitur ſub aſſignato genere.* circa quam

Notandum eſt Primo: dupliciter nos poſſe intelligere ly *genus*. Primo Genus vt ſic definitum à Porphyrio, & à nobis iam explicatum. Secundo genus aliquod determinatum, ſub quo ſpecies illa tanquam ſub proprio ponatur; & hoc ſecundo modo intelligēdum eſt, ſpeciem poni ſub aſſignato genere; non enim quælibet ſpecies ſub quolibet genere collocatur, ſed ſub determinatis, homo ſub animali, albedo ſub colore, Triangulum ſub figura; & propter hoc forſan ita exemplificauit Porphyrius.

Notandum ſecundo: poni ſub aſſignato genere poſſe contingere dupliciter. Mediatè, ſeu remotè, & immediatè, ſeu proximè. Illud ponitur remotè, quod mediante alio ponitur, ſic homo mediante animali ponitur ſub corpore. Illud ponitur proximè, quod ratione ſui ponitur, nec inter ipſum, & illud genus aliud mediat; hoc ſecundo modo intelligitur definitio: intentum enim Porphyrij erat oſtendere quamcunque ſpeciem habere proprium genus, ſub quo proximè collocatur.

Secunda definitio eſt. *Species eſt, de qua genus prędicatur, in eo quod quid eſt*. Quæ definitio intelligitur de prędicatione immediata, & proxima; ex quo excluduntur indiuidua, licet genus prædicetur de indiuiduis ſpecierum, ſi dicatur, *Petrus eſt animal*; attamen de Petro prædicatur mediante ſpecie, ſcilicet homine, de quo tantum immediatè prædicatur; & hoc pariter apparet hanc definitionem non eſſe omnino eandem cum præcedenti; illa enim explicat ſpeciem, vt ſubiectum, in quo genus reperitur; hæc vero explicat ſpeciem, vt ſubiectum, de quo genus prædicatur.

Tertia definitio eſt. *Species eſt quæ prędicatur de pluribus differentibus numero*. Circa quam duo Aduerte, primo hanc definitionem conuenire tantum ſpeciei infimæ, quæ nullo pacto genus eſſe poteſt, cæteræ vero duæ etiam ſpeciebus ſubalternis; illæ enim æquè collocantur ſub genere, & de illis genus prędicatur in quid, ac de vltimis; non tamen illæ prædicantur de pluribus differentibus numero, vt ſpecies infimæ, ſed de pluribus differentibus ſpecie, cum ſint vera genera. Secundo aduertendum eſt ſpeciem prædicari de pluribus differentibus numero immediatè; per quod diſtinguitur à genere, quod licet prædicetur de pluribus differentibus numero, attamen prædicatur mediatè, mediante ſcilicet ſpecie, intantum enim valet, *Petrus eſt animal*, in quantum valet iſta, *Homo eſt animal*; mediante enim homine, Petro conuenit eſſe animal.

Per quid conſtituatur Species. Quæſtio Secunda.

206 ADuertendum ante omnia ſpeciem dicere duplicem ordinem, ad genus, vnum, cuius eſt ſpecies, & alterum ad indiuidua, ad quæ, vt vniuerſalis ſe habet ad ſua particularia. Item ſpecies, vt diximus, alia eſt ſubalterna, quæ videlicet habet genus ſupra ſe, & plures ſpecies, de quibus prædicatur, & ratione quarum ſe habet, vt genus; alia eſt ſpecies infima, quæ nullam ſpeciem habet ſub ſe, ſed tantum indiuidua. hoc notato

Tres ſunt difficultates. Prima eſt, An reſpectus, quem dicit ſpecies ad genus diſtinguatur ab eo, quem dicit ad indiuidua. Secunda per quid conſtituatur tam ſubalterna, quàm infima, per quam ſcilicet habitudinem. Tertia difficultas: An ſpecies reſpectu ſpeciei vltimæ, & ſubalternæ importet aliquid vniuocum nec ne.

Circa primam ſit prima Concluſio. Sunt duo reſpectus omnino diſtincti. Probatur, per reſpectum ad genus ſpecies conſtituitur, vt ſubijcibilis, & vt ſubiectum; per reſpectum ad indiuidua conſtituitur prædicatum, & vniuerſale, Ergo vera concluſio. Probatur Conſequentia. Eſſe, ſubijcibile, & ſubiectum non dicit eſſe vniuerſale (quod ſemper eſt prædicatum, cum ſit vnum in multis) ſed eſſe vniuerſale, & non eſſe, ſunt reſpectus diuerſi, ergo.

Confirmatur primo: reſpectus quo Petrus refertur ad filium vt, Pater, eſt diſtinctus ab eo, quo vt filius refertur ad proprium patrem; ergo, & ſpecies per reſpectum diſtinctum reſpicit genus, & indiuidua. Confirmatur ſecundo: ſi darentur ſpecies ſub aliquo genere, quæ nec actu, nec potentia poſſent habere plura indiuidua eſſent ſpecies, quia eſſentialiter diſtinctæ, & tamen eundem reſpectum dicerent ad genus, ac modo dicunt, ergo non eſt idem reſpectus cum reſpectu ad indiuidua. Conſequentia patet, quia tunc vnum haberemus ſecluſo alio, ergo diſtincti.

Inſtatur primo. Species, vt ſubijcibilis non eſt ſingulare, ergo vniuerſale, cum inter ſingulare & vniuerſale non detur medium. Reſpondeo, in eo caſu eſſe vniuerſale, ſeu commune negatiuè, quod eſt dicere, non eſſe alicui appropriatum, ſed tantum vt alteri ſubijcitur; neque hoc eſt impoſſibile, cum illa vniuerſalitas, & ſingularitas, communitas &c. ſint per opus Intellectus; quare Intellectus poterit tantum ſecundum vnam rationem conſiderare, & non ſecundum alteram.

Inſtatur ſecundo per Porphyrium *in hoc capite*, vnicus eſt reſpectus in ſpecie infima, ergo. Reſpondetur ex Alberto, Ant. And. & alijs, dici vnum, & ſi ſint duo, quia non extrahunt ſpeciem extra rationem ſpeciei, ſed per vtrunque remanet ſpecies; non ſic ſubalterna. Vide Vallium *de Specie capite ſecundo*.

207 Circa ſecundam difficultatem ſit ſecunda Concluſio. Species ſubalterna, vt ſubalterna eſt, cõſtituitur per vtrunque reſpectum. Probatur Concluſio. per reſpectum ad inferiora *animal* v. g. eſt tantum genus; & ſi concipiatur tantum cum reſpectu ad genus ſuperius, eſt tantum ſpecies; ergo, vt ſub vtroque concipiatur, ſcilicet vt genus, & vt ſpecies, vterque reſpectus requiritur.

Dices. Abſtracta natura animalis ab homine, & Leone, ne dum illa natura eſt genus, quia communis pluribus differentibus eſſentialiter; ſed etiam eſt ſpecies, quia, vt ſic ſubijcitur corpori, ergo per vnicum reſpectum. Reſpondetur naturam ſic abſtractam eſſe quidem aptam prædicari de pluribus differentibus eſſentialiter, & ſubijci corpori vt eſſentialiter diuerſa à nõ animali, negatiuè (vt dictum eſt cum de vnitate requiſita ad vniuerſale:) attamen nec genus, nec ſpeciem nondum poſſe dici; nomen enim generis, & ſpeciei ſunt entia rationis quæ actu reflexo fiunt, dum Intellectus videns illam naturam ſic abſtractam refert ad plura differentia eſſentialiter, in quibus poteſt eſſe, illamque naturam vocat genus; deinde videns referri etiã ad corpus tanquam ad genus, ſpeciem etiam vocat, & ſtatuit. (Vt eodem loco diximus contra Hurtadum.) Vnde patet quod per diuerſum reſpectum conſtituitur, per alterum ad genus, per alterum ad ſpeciem. Quare cum ſpecies ſubalterna, vt ſic, & dicat genus, & ſpeciem: vtrique vtrunque reſpectum dicet, per quos genus, & ſpecies conſtituatur.

Tertia Concluſio. Species infima, vt infima eſt, conſtituitur tantum per reſpectum ad inferiora. Probatur. Ideo ſpeciem talem voco infimam, quia non habet rationem generis, ſed ideo non habet rationem generis, quia prędicatur de pluribus differentibus non eſſentialiter, ſed numericè, ergo vt ſic conſtituitur per reſpectum ad inferiora.

Inſtatur. Species infima inuoluit in ſuo conceptu conceptum ſpeciei, ſed ſpecies conſtituitur per reſpectum ad genus: ſpecies enim alicuius generis eſt ſpecies, ergo ſpecies infima conſtituitur etiam per reſpectum ad genus. 208

Reſpondetur dato Antecedenti negando conſequentiam; aliud enim eſt quod ſpecies infima includat reſpectum ad genus, & aliud, quod vt infima eſt per illud conſtituatur; primum enim concedimus, ſecundum vero negamus; ſicut non valet, homo includit in ſuo conceptu animal, ergo homo, vt homo per animalitatem conſtituitur; ly enim *vt* facit, quod formaliter accipiatur homo, formaliter autem acceptus non conſtituitur per animalitatem. Idem dicite de Specie infima, vt infima eſt. Vide Vallium *loco citato, capite 5. & 6.*

Tertiam difficultatem tangunt Conimbricenſes *quæſt. 1. in capite de ſpecie §. priuſquam, in fine*. Circa quam ſit

Quarta Concluſio. Species, vt communis infimæ, & ſubalternæ, dicit aliquid vniuocum commune vtrique. Probatur, & explicatur ſimul. Species vt ſic, vt abſtrahit ab infima, & ſubalterna, dicit naturam quandam conſtantem ex perfectiuo, & perfectibili; hoc autem eſt commune vtrique; vtraque enim hoc dicit, ergo ſpecies eſt vniuoca reſpectu Specie ſubalternæ, & infimæ. Antecedens probatur. Species vt ſic, dicit reſpectum ad genus, tanquam ad quid vniuerſalius, ergo dicit, & naturam generis, & naturam propriam; at natura generis eſt perfectibilis per differentiam Speciei, & Differentia eſt perfectiua generis; ergo ſpecies, vt ſic dicit naturam ex perfectiuo, & perfectibili.

Quæres in quo differant? Reſpondetur differre, quod ſubalterna eſt vlterius perfectibilis per nouam perfectionem: infima ſiſtit in illa perfectione, ideo infima dicitur.

An vltima Speciei Definitio competat illis Speciebus, quæ vnicum tantum Indiuiduum habere poſſunt.
Quæſtio Tertia.

HÆc quæſtio ſupponit dari poſſe ſpeciem, quæ ita ſit in vno Indiuiduo, vt nullo modo in pluribus eſſe poſſit à parte rei, Quæ eſt ſententia D. Thomæ *quæſt. 5. art. 4. in corpore in prima parte*, aſſerens Angelos non poſſe multiplicari ſpecie. Hoc ſuppoſito (de quo, cum de Angelis in Theologia diſputabimus) quæritur vtrum definitio Speciei tradita à Porphyrio, per prædicari de pluribus differentibus numero, conueniat huiuſmodi ſpeciei. 209

Prima Sententia eſt Caietani *prima parte quæſt. 13. art. 9. §. aduerte; de Ente, & Eſſentia cap. 5. quæſtio. 9. §. ad ſecundum dicitur*; qui duo docet. Primo, Vniuerſale poſſe ſumi dupliciter, ex parte rei, & Intellectus; & ex parte Intellectus tantum. Primum contingit, quando natura illa, quæ vt vniuerſalis concipitur, habet fundamentum à parte rei, eo quia ſit in pluribus indiuiduis actu, vel potentia; & ex parte Intellectus, qui vt abſtractam à conditionibus indiuiduantibus illam concipit, vt accidit in natura humana; Secundum vero tunc contingit, quando à parte rei nullum eſt fundamentum, ſed tantum à parte Intellectus concipientis tantum naturam ſine conditione indiuiduante; & hoc modo vocat vniuerſalem naturam aliquam Angelicam, in qua, licet ſit idem eſſe indiuiduum, & eſſe ſpecificum; quia tamen à nobis ſignificatur ad modũ rerum compoſitarum nomine concreto, in quo aliud eſt natura, aliud ſuppoſitum, ideo illa natura vt ſic obiecta eſt quoddam vniuerſale Logicum. Docet ſecundo hanc naturam ſic conſideratam eſſe prędicabilem de pluribus, nõ tamen actu, aut potentia, ſed vt obiecta Intellectui ſcilicet ſecundum rationem.

Hanc ſententiam fundat Caietanus in D. Thoma *quæſt. 13. art. 9.* Verum exiſtimo D. Thomam non intelligere naturam illam ſic conſideratam eſſe prædicabilem, vt putat Caietanus; eo quia 1. *Perhiermenias lect.* 10. tradidit naturam, quæ non eſt apta recipi in materia non poſſe vt vniuerſalem ſpectari, ſicut nec indiuiduum. Caietanum

videtur

videtur ſequi Vallius ex Modernis, *de Specie quæſt.* 4. c. 14. Alamanius, qui D. Thomæ ſemitas premere intendit *in ſumma Philoſophia, prima parte, quæſt.* 6 *art.* 1. putat definitionem vltimam ſpeciei conuenire ſpeciei habenti vnicum Indiuiduum actu, & potentia, eo quod accidit illi ſpeciei vnicum tantum habere, & nulla inuoluitur contradictio, quod ſaltem per Dei potentiam multiplicetur. Verum pace ipſius dixerim, exiſtimo D. Thomam apertè docere, nec per potentiam abſolutam ſpeciebus Angelorum poſſe competere pluralitatem, vt videre eſt *prima parte quæſt* 50 *art.* 4 Valēt quidem rationes Alamanij de ſpeciebus rerum materialium, quæ vnicum tantum habent indiuiduum, vt Sol, Luna, cum enim plura habere poſſint, ſaltem per Dei potentiam, vtiq; de pluribus prędicantur non actu, ſed potentia; vt docuit etiam S. Thomas *Metaphyſica* 7. *lect.* 13. Quidquid ſit de mente D. Thomæ.

210 Vnica Concluſio. Prędicta definitio nullo pacto poteſt conuenire ſpeciebus, quæ tãtum vnicum indiuiduum habere poſſunt. Eſt ſecunda Sententia immediate oppoſita Caietano, eſt tamen Murciæ *diſputatione ſecunda de Vniuerſalibus quæſt.* 4. Conimbricenſium *in prefationem Porphyrij quæſt.* 8 *art.* 3. Hurtadi *diſputatione* 5. *Logica ſect.* 5. Suarez, & aliorum. Probatur primo. Definitio Porphyrij competit illis ſpeciebus, quæ prędicantur de pluribus differentibus numero per modum quidditatis ipſorum; ſed ſic non eſt in caſu Caietani, ergo nullo modo competit illis ſpeciebus, quæ vnicum tantum indiuiduum habere poſſunt. Maior eſt definitio ipſius Porphyrii. Minor probatur. huiuſmodi ſpecies non prędicantur, nec actu, nec potentia (eſt Caietani) ergo non prædicantur neque per modum quidditatis, nec alio pacto.

Dices cum Caietano, eſſe prædicabiles, vt obiectæ, ſunt Intellectui. Sed contra, prædicabilitas, vt paſſio ſequitur ad naturam abſtractè conceptam, ſed à natura ſic cognita, non ſequitur, ergo. Probatur Minor. Ideo tantum ſequitur prędicabilitas, in quantum naturæ non repugnat eſſe in pluribus, ſed naturæ ſic obiectæ repugnat, vt idem Caietanus fatetur, à parte rei eſſe in pluribus, ergo. Confirmatur. Nam dicere quod natura illa nec actu, nec potentia poſſet prędicari de pluribus, ſed tantum vt obiecta, & ſecundum rationem, eſt ludere verbis; vnde deſumo ſecundam rationem.

Probatur ſecundo. Prędicari de pluribus dicit relationē ad illa plura, quæ mediante illa reſpicit, ſed illa natura, quæ eſſentialiter non poteſt multiplicari, non reſpicit plura, immò habet repugnantiam, ergo neque prædicatur. Confirmatur, nam ita repugnat per Caietanum multiplicari naturam Gabrielis. ſicut naturam Sortis, ſed natura Sortis quocunque modo concipiatur, ſemper concipitur, vt hæc numero; neque poteſt eſſe vniuerſalis ſecundum rationem; ergo neque natura Gabrielis.

Dices. Verè concipio naturam Gabrielis, dum vt ſic concipio abſque tali conditione. Reſpondetur, in ſententia ipſorum neceſſario eſſe falſum: tunc enim natura concipitur, cum concipitur quidquid ei eſt eſſentiale, ſed talis conditio eſt eſſentialis, & tamen non concipitur, ergo falſo concipitur; ſicut non conciperem indiuiduum, ſi conciperem ſine conditione indiuiduali, & quia indiuiduum, vt indiuiduum hanc includit; ita cum natura Gabrielis per ipſos non poſſit multiplicari, nec de potentia abſoluta, eſt ei eſſentialis, ergo ſi ſine iſta concipiatur, non concipitur natura Gabrielis niſi inadæquatè, & vt ita dicam, quoad partem tantum, quia non cōcipitur, prout eſt in ſe, quia ſi ſic conciperetur, conciperetur, vt ſingularis. Neq; aliud videtur dicere velle D. Thomas *quæſt. illa* 13. *artic.* 9. niſi quia Deus, & natura Angelica ſignificantur per modum exiſtentis in ſuppoſito, ſecundum rationem, quod eſt dicere imperfecto quodam modo poſſe concipi, vt non hāc, & ſic, quoad modum ſignificandi, vt communicabiles; quando autem infertur, ergo definitio Porphyrij poteſt eis competere, negatur conſequentia, eo quia Porphyrij definitio eſt ſpeciei, quæ prædicatur, vel poteſt prædicari de pluribus; at commune hoc pacto non poteſt prædicari, quia ſtatim ac ſupra ipſum reflectimus, inuenimus eſſentialiter ſingulare. Remanent aliqua argumenta ſoluenda.

211 Contra noſtram concluſionem Inſtatur primo. Porphyrius affirmat vltimam definitionem conuenire omnibus ſpeciebus infimis, ſed ſpecies, quæ vnicum tantum indiuiduum habere poteſt, eſt infima, ergo. Confirmatur ex Ariſtotele *in capite de Subſtantia*, dicente, ſecundas ſubſtantias prædicari de primis, at ſpecies Angelorum ſunt ſecundæ ſubſtantiæ, ergo. Reſpondetur, vtrumq; Philoſophum locutum eſſe de ſpeciebus à ſe perfectè cognitis, cuiuſmodi non erant Angeli, quorum vix aliquam cognitionem habuerunt. Addo Ariſtotelem velle ſecundas Subſtantias prædicari de primis; non tamen habet, quod ſi aliqua ſpecies vnicum tantum indiuiduum habere poteſt, non ſolum de illo, ſed de pluribus prędicetur.

Inſtatur ſecundo. Natura v. g. Gabrielis conſiderata abſque conditione indiuiduali prędicatur de Gabriele, non prædicatione identica, quia ipſa, & differentia ſaltem ratione ratiocinata diſtinguuntur; neque prędicatione æquali, quia ſic abſtracta magis patet ſe ipſa cum tali differentia, ergo prædicatur prædicatione ſuperioris de inferiori. Reſpondetur, prædicari prædicatione æquali, eo quod parem ambitum habeant, ſicut ſi dicamus. *Homo eſt rationalis*, immò hæc reſponſio poteſt corroborari auctoritate D. Thomæ 5. *Metaphyſices lect.* 19. vbi habet: modum prædicandi ſequi modum eſſendi, cum ergo parem ambitum habeant in eſſendo Gabriel, & natura ipſius, ex ſuppoſitione, habebunt etiam parem ambitum in prædicando.

Inſtatur tertio. Michael aliquam ſpeciem habet, ſub qua collocatur, ergo ſuperiorem, ergo de pluribus prædicabilem.

Reſpondeo negando vtranque conſequentiam; dicitur quidem habere ſpeciem, eo quia ſub genere eodem cum cęteris collocatur, à quibus eſſentialiter differt, quod eſt neceſſarium per Philoſophum, vt aliquid poſſit dici differre ſpecie ſub aliquo; ſcilicet idem genus reſpicere, vt ſuperius. poſtea per diuerſas differentias illud determinare. Ex quibus omnibus ſequitur, ſi dantur huiuſmodi ſpecies, eſſe tantum ſpecies ſubijcibiles, & nullo modo prædicabiles, cum non ſint vniuerſales. Plura apud Hurtadum *loco citato*, qui hanc quæſtionem per benè verſat.

An Species poſſit conſeruari in vnico Indiuiduo, & genus in vnica Specie. *Quæſtio Quarta.*

Difficultas, quam importat quæſtio eſt, an vnico tãtum 212
exiſtente indiuiduo, cęteris impoſſibilibus, dicatur in illo vnico conſeruata tota ſpecies, & vnica exiſtente ſpecie, poſſit dici conſeruatum totum genus. Pro quo

Notandum primo Naturam quæ dicitur genus, vel ſpecies, tripliciter poſſe conſiderari. Primo Phyſicè, ſcilicet quoad prædicata eſſentialia tantum, v. g. homo, quatenus dicit Animal rationale. Secundo Logicè, ſcilicet quatenus eſt quoddam vniuerſale in ordine ad plura. Tertio Metaphyſicè, ſcilicet quatenus eſt quid contrahibile per differentias, verbi gratia; natura animalis quatenus poteſt determinari in homine per rationalitatem, vel in Leone per irrationalitatem, & dicitur ſumpta Metaphyſicè, quia ſic eſt pars Metaphyſica ſpeciei, & ſpecies Indiuidui.

Notandum ſecundo duplicem eſſe potentiam ſecundū quam aliquid poteſt dici poſſibile, vel impoſſibile, ſcilicet Phyſicam, ſeu poſitiuam, ſeu naturalem; & Logicam, ſeu negatiuam, ſeu per non repugnantiam. Phyſica dicitur illa, quæ ex ſe poteſt producere effectum abſque vllo miraculo; ver. g. ignis habet potentiam phyſicam ad comburendum: Logica eſt potentia, quæ ſolum dicit effectum poſſibilem per agens ſupernaturale, quia dicit non repugnantiam terminorum, vt producatur à Deo, ver. gr. alius Sol eſt poſſibilis potentia Logica, quia non eſt repugnantia quin à Deo producatur, licet non adſit principium naturale, quod illum exigat. (Vocatur autem hæc potentia logica, quia eſt quædam non repugnantia termini ad produci, & Logici ſunt, qui agunt de repugnantijs, & non repugnantijs.)his notatis ſit.

Prima Concluſio. In vnica ſpecie genus, & in vnico indiuiduo ſpecies phyſicè ſumpta conſeruari poſſunt, & ſic cætera omnia ſint impoſſibilia. Hæc concluſio eſt omnium, vt eſt videre apud Conimbricenſes *de ſpecie quæſt.* 1. *art.* 2. Riuium *de ſpecie quæſt.* 4. Hurtadum *diſputatione* 5. *Logica ſect.* 4. & alijs. Probatur vnica ratione. Eadem ſunt prædicata eſſentialia cum generica, tùm ſpecifica in quocunque inferiori, ergo vno tantum exiſtente, cæteris omnibus impoſſibilibus conſeruari poſſunt ſpecies, & genus. Antecedens patet, quia æquè eſt homo Petrus, ac

Paulus;

Paulus; æquè eſt animal phyſicè Homo, & Leo. Conſequentia etiam ſequitur, quia ſi ſunt eadem in quocunque, ergo in quocunque ſunt tota. Confirmatur, quia prędicata ſuperiora ſunt eſſentialia inferioribus, ergo vnico exiſtente indiuiduo, in eo conſeruantur omnia prędicata ſuperiora, ergo omnia genera, & ſpecies, quarum eſt indiuiduum.

Secunda Concluſio. In vnica ſpecie genus, & in vni-
213 co indiuiduo ſpecies Logicè ſumpta conſeruari poſſunt, ſi
cętera ſint poſſibilia tantum ſecundum potentiam Logicam. Hæc concluſio primo eſt contra Toletum *de ſpecie quæſtio vnica*, Fonſecã, & Sotum, qui volunt genus ad ſui conſeruationem exigere plures ſpecies actu exiſtentes. Secundo eſt contra Albertum, Apollinarem, & alios, qui dicunt genus exigere plures ſpecies poſſibiles potentia phyſica. Ita apud Vallium *de Specie, quæſt.4.cap.5.* Nos dicimus quantum ad hoc eſſe paria ſpeciem, & genus, & requirere plura inferiora ſolum ſecundum potentiam Logicam. Eſt Conimbricenſium, Ruuij, Vallij, & aliorum apud eoſdem.

Probatur primo. Vno exiſtente indiuiduo, & vnica ſpecie, cęteris vero exiſtentibus in potentia logica, conueniret generi vera definitio generis, & ſpeciei vera definitio ſpeciei, ergo vera concluſio, quod in vnico indiuiduo poteſt conſeruari ſpecies, & in vnica ſpecie genus. Conſequentia patet, quia cui competit definitio, competit & definitum. Antecedens probatur. Illa natura generica eſſet apta eſſe in multis ſpeciebus, & illa natura ſpecifica in multis indiuiduis, quæ Logicè eſſent poſſibilia, ergo eis cõpeteret definitio generis, & ſpeciei: genus enim, & ſpecies Logicè ſumpta, cum ſint quædam vniuerſalia, non exigunt, quod actu ſint in multis, ſed aptitudinem, quæ tunc eſſet ad inferiora poſſibilia.

Probatur Secundo. Vniuerſalia ſiue generica, ſiue ſpecifica ſunt æterna, ideo ſunt æternæ veritatis hæ propoſitiones, *homo eſt animal*, *Animal eſt ſubſtantia*, ergo non pendent neque ab actuali exiſtentia inferiorum, neque ab eorum exiſtentia poſſibili ſecundum potentiam phyſicam, ergo eſt ſatis quod ſint poſſibilia ſecundum potentiam Logicam.

Confirmatur, quia re vera potentia Logica fundat veram poſſibilitatem in ordine ad Deum, ergo ſufficit, vt ſecundum illam aliquid dicatur poſſibile.

Sed contra hanc concluſionem Inſtatur primo. Eſſentiale eſt generi contrahi per diuerſas differentias ſpecificas, ergo requirit genus plures ſpecies actu. Conſequentia probatur, quia alioquin numquam erit hoc genus eſſentialiter completum. Reſpondetur generi eſſe eſſentiale poſſe contrahi per diuerſas ſpecies, & hoc bènè ſaluatur vnica exiſtente ſpecie, cęteris poſſibilibus, quod eſt dicere, generi eſſe eſſentiale habere potentiam Logicam, non Phyſicam.

Inſtatur ſecundo. Differentiæ ſpecificæ ſunt oppoſitę,
214 & contrariæ, ergo genus requirit plures actu exiſtentes.
Conſequẽtia probatur ex Ariſtotele 2. *Cæli textu* 18. quia vno exiſtente contrario, aliud exiſtit etiam. Confirmatur etiam, quia differentia diuidit genus ab alia differentia, ergo debent exiſtere; quod enim non exiſtit, non ſeparatur ab alio.

Ad argumentum reſpondetur, dato Antecedenti de oppoſitione lata nego conſequentiam. Ad probationem reſpondetur, Ariſtotelem eſſe intelligendum de oppoſitis Phyſicè, & iuxta perfectionem vniuerſi; nos autem loquimur ſimpliciter, an ſi vnica eſſet ſpecies, & vniuerſum non eſſet adeo perfectum, an in illo conſeruetur totum genus Logicè ſumptum.

Ad confirmationẽ reſpondetur; differentia, quæ actualiter determinaret genus ad certam ſpeciem, puta rationalitas, quæ contraheret animal ad ſpeciem hominis, diuideret genus ab alijs ſpeciebus poſſibilibus; non enim minus differunt flores, inquit Ruuius, verno tempore, quando exiſtunt, ac in hyeme, quando non exiſtunt. Hæc ſunt principalia fundamenta Toleti, & aliorum, qui exigunt plures ſpecies actu exiſtentes.

Inſtatur tertio. Vniuerſale eſt aptum natum eſſe in multis, ergo genus debet poſſe eſſe in multis ſecundum potentiam Phyſicam, non tantum Logicam. Reſpondetur primo, quod hoc argumentum probaret etiam de ſpecie, quod requireret plura indiuidua poſſibilia ſecundum potentiam Phyſicam; etenim etiam ipſa eſt apta nata eſſe in multis; quod tamen omnes negant. Reſpondetur ſecundo, negando conſequentiam; Sicut enim genus accipit aptitudinem genericam ab Intellectu, non autem quaſi quod ex natura ſua intrinſeca hoc habeat, quia non datur genus formaliter à parte rei; ita etiam habet potentiam tantum Logicam, tamen cũ fundamento à parte rei; quod ideo nequit Intellectus pro ſuo libito, fingere ſpecies, & ſi genus dicat tantum potentiam Logicam. Quare cum in genere non ſit potentia naturalis, & Phyſica, nec etiam eſt neceſſarium, quod inferiora ſint poſſibilia ſecundum potentiam Phyſicam, ſed tantum Logicam. Poſſet quidem dici potentia naturalis, quatenus illa potentia Logica fundatur in natura; ſed tali pacto etiam ſpecies habet potentiam naturalem. Nobis eſt ſatis, quod non ſit potentia Phyſica, ſed tantum Logica, de hoc enim contendimus cum aduerſarijs, qui Phyſicam exigunt in genere ad ſpecies, Logicam in ſpecie ad indiuidua. Nos in hoc nullam cognoſcimus differentiam. Vide Vallium *cap.* 12.

Tertia Concluſio. Species poteſt in vnico Indiuiduo 215
conſeruari Metaphyſicè ſumpta; etiamſi cętera nõ exiſtãt; genus autem non poteſt, niſi omnes ſpecies exiſtant. Eſt Conimbricenſium, Ruuij, & aliorum. Probatur vnica ratione.

Diuerſo modo perficitur genus per diuerſas differentias ſpecificas, quia ſpecies ſunt inæquales in perfectione; at ſpecies eodem modo per differentias indiuiduales, quæ ſolum accidentaliter differunt, ergo vera Concluſio. Conſequentia probatur, quia vnica ſpecie exiſtente, genus nõ habet perfectionem eſſentialem, quæ eſt in alia ſpecie, ergo non exiſtit totum genus Metaphyſicè; at vnico exiſtente indiuiduo exiſtit in illo tota perfectio eſſentialis, quæ poteſt haberi, ergo exiſtit tota ſpecies Metaphyſicè, ergo vera concluſio. Ex quo

Deducitur, quod in ſententia illorum, qui volunt differentias indiuiduales aliquando eſſe inæquales in perfectione eſſentiali, vt in animabus rationalibus (de quo ſuo loco) ſpecies illorum indiuiduorum tunc non conſeruari Metaphyſicè in vno Indiuiduo; eſt enim par ratio in tali caſu, ac de genere.

An rectè definiatur Indiuiduum. *Quæſtio Quinta.*

EXplicata natura ſpeciei aliqua ſunt dicenda de Indi- 216
uiduo, de quo poſt ſpeciem agit Porphyrius, eò quia ſit correlatiuum ſpeciei, vt Prędicabilis eſt, hic de definitionibus à Porphyrio traditis, quærimus an benè ſint traditæ.

Notandum eſt autem primo. Indiuiduum duplex eſſe: aliud determinatum, aliud vagum. Indiuiduum determinatum eſt illud, quod rem determinatam ſignificat, vt *Petrus, Franciſcus*. Vagum quod rem ſingularem, ſed vagè, & indeterminatam ratione ſigni particularis; *Aliquis*; *Quidam*, vt *aliquis homo, quoddam animal*, &c. quæ indeterminatio non eſt à parte rei; omne enim quod eſt, determinatum eſt; ſed tantum ex parte Intellectus non concipientis ſub illo termino naturam aliquam determinatã, ſed ſingularem vagè ſub diſiunctione, idem enim eſt *quidam homo*, ac *iſte*, *vel ille*. Indiuiduum autem determinatum ex Conimbricenſibus *hic in Commentario*, immò ex eodem Porphyrio triplex eſt. Primum eſt Indiuiduum Subſtantiæ proprio nomine appellatum, vt *Caſimirus, Petrus*, &c. Secundum eſt Indiuiduum ſignatum, vt *hic homo, hoc album*: Tertium eſt ex ſuppoſitione, vt *Tullij Nepos*, pro *Franciſco*.

Notandum ſecundo. Indiuiduum poſſe conſiderari, & vt terminus eſt primæ Intentionis, ſcilicet ſecundum ea, quæ ei competunt à parte rei, & vt terminus eſt ſecundæ Intentionis, ſcilicet, vt ab Intellectu conſideratur in ordine ad ſe ipſum. His notatis.

Prima Definitio Indiuidui, vt terminus eſt primæ Intentionis, quæ eſt *Indiuiduum eſt cuius proprietates omnes in alio reperire eſt impoſſibile* eſt bona. Ratio eſt, quia licet aliqua indiuidua in vna, vel altera proprietate poſſint cõuenire, non tamen in omnibus, vt experientia patet, hæ proprietates à Boetio, & Alberto Tract.4.*cap.*7. his verſibus comprehenduntur.

Forma, Figura, Locus, Stirps Nomen, Patria, Tempus.
Vnum perpetua reddere lege ſolent.

Patet

Patet enim in nullo Indiuiduo Subſtantiæ (de quo tantum eſt hæc definitio , vt benè Conimbricenſes *de ſpecie*, *quæſt. 3. art. 1.* ſola enim indiuidua Subſtantiæ capacia ſunt prędictis affectionibus,) omnes prędictas proprietates poſſe reperiri eaſdem .

217 Sed contra hanc definitionem inſtatur primo . Vel per proprietates eædem,intelliguntur ſecundum ſpeciem, vel ſecundum numerum . Si ſecundum ſpeciem eſt falſum, , quia omnes ſecundum ſpeciem poſſunt reperiri in pluribus indiuiduis ; ſi ſecundum numerum nulla ex illis poteſt in pluribus reperiri;quia nequit idem accidens eſſe in pluribus ſubiectis , ergo ſatis erat dicere , cuius nulla proprietas in alio poteſt reperiri ; ergo mala eſt definitio.

Reſpondetur intelligi de proprietatibus ſecundum numerum ; ad inſtantiam dico ex prædictis proprietatibus aliquas eſſe, quæ cum ſint tantum denominationes extrinſecæ,vt Tempus , Stirps , Patria , poſſunt eædem numero eſſe in pluribus , ideo erat dicendum , cuius omnes ſimul nequeunt eſſe in pluribus, ideo negatur Conſequentia.

Inſtatur ſecundo . Traditur per accidentia,ergo eſt mala definitio . Reſpondetur nego Conſequentiam; non eſt quidem quidditatiua, ſed deſcriptiua : etenim ſecluſis etiá omnibus accidentibus , adhuc indiuiduum , quidditatiuè eſſet indiuiduum , quia intrinſecè indiuiduatur per propriam hecceitatem ſubſtantialem, vt dicetur *in Metaphyſica* ; interim vide Hurtadum *Diſputatione Logica 5. ſect. 5.* tradidit autem eá Porphyrius per accidentia,vtpotè per ſenſibilia,conſequenter notiora nobis .

218 Secunda Definitio Indiuidui , vt eſt terminus ſecundæ Intentionis , quæ eſt: *indiuiduum eſt quod prædicatur de vno tantum*,eſt bona . Ratio eſt, quia per hoc diſcriminatur à perfecto vniuerſali, quod debet poſſe prædicari de pluribus : at indiuiduum de vno tantum ; dicitur enim , *Petrus eſt Petrus , Petrus eſt hic Homo* ; in qua definitione idem eſt obſeruandum,quod in genere, & ſpecie , ſcilicet quod non definitur ſola natura , neque ſola intentio indiuidui,ſed natura,vt ſtat ſub intentione,& vt habens ab Intellectu vnitatem præciſionis.

Sed contra inſtatur primo ex Ariſtotele pluribus locis , quibus habet , Indiuiduum non poſſe definiri , de Indiuiduo non eſſe ſcientiam ; Indiuiduum non poſſe de vllo prędicari; & ſimilia;ergo male eſt hic definitum.Reſpondetur . Omnia loca Ariſtotelis eſſe intelligenda de indiuiduo materialiter ſumpto in particulari , non de indiuiduo,vt ſic,ſeu in communi; & de prędi catione ſuperioris de inferiori, quæ ſolet attendi in ſcientijs , non de identica , ſeu de æquali . Vel dicendum cum Caietano Indiuiduum de nullo prædicari,prędicatione artificioſa vtili ad ſcientias , benè prædicatione naturali . Vide Vallium *in annotatione 3. partis , cap. de Specie.*

Inſtatur ſecundo . Si benè definitur Indiuiduum, ergo datur aliqua ratio communis , quæ ſit, vel genus , vel ſpecies , quæ prædicetur de pluribus : quod videtur contra naturam Indiuidui, propter hanc difficultatem ſit.

An Detur vna Ratio Communis omnibus Indiuiduis. Quæſtio Sexta.

QVæſtio procedit de Indiuiduis determinatis ; de Indiuiduo enim vago agetur quæſtione ſequenti . Ad intelligendum autem præſentem quæſtionem ſupponenda ſunt omnia,quæ in præcedentibus diximus, requiri, vt ſit in Intellectu aliqua vna ratio pluribus communis cum fundamento à parte rei .

Vnica Concluſio. Datur vna ratio communis omnibus indiuiduis. Eſt contra Caietanum,Louanienſes,Toletum, & alios apud Hurtadum *loco citato ſect. 7.* Eſt tamen cum D. Thoma 1. *parte, quæſt. 30. art. 4.* & alijs,quos ſequuntur Conimbricenſes *quæſt. 3. citata*, Ruuius *de Specie, quæſt. 6.* Hurtadus *loco mox citato*, & alij.

Probatur primo . Omnis differentia indiuidualis æquè reddit indiuiduum vnum in ratione indiuidui , ac differentia ſpecifica vnum in ratione ſpeciei,ergo ſi à differentia ſpecifica poteſt abſtrahi vna ratio communis , poteſt etiam à differentia indiuiduali . Conſequentia eſt clara à paritate;Antecedens etiam patet,quia omne indiuiduum hoc habet quod ſit indiuiſum in ſe , & diuiſum à quocunque alio numericè;ſicut omnis natura eſt indiuiſa in ſe,diuiſa à quacunque alia natura . Confirmatur, quia eſt propoſitio vera,& ſuperioris de iferiori, *Petrus eſt indiuiduũ*; quia in eſſe indiuiduũ conuenit cum Paulo, & Franciſco, immò cum hac albedine,lapide, Bucephalo, &c. ergo datur vna ratio communis omnibus indiuiduis .

Probatur ſecundo. Omnia Indiuidua hoc habent quod ſint incommunicabilia alteri : modo,vel omnia æquè ſunt incommunicabilia ; vel vnum per ordinem ad aliud ; vel vnum magis alio : non vnum per ordinem ad aliud ; quia vnumquodque indiuiduatur per propriam entitatem; neque vnum magis alio,quia vnitas numeralis eſt maior omnibus vnitatibus , conſequenter excludit omnem diuiſionem,ergo vnum non eſt magis indiuiſum alio; ergo remanet quod ratio omnimoda incommunicabilitatis æquè ab omnibus indiuiduis participetur,ergo datur vna ratio cõmunis omnibus . Confirmatur , quia prædicata eſſentialia pluribus à parte rei communicantur cum ſui diuiſione , poteſt intellectus concipere vnam naturam communem pluribus,ergo, quia prædicatum indiuiduale poteſt à pluribus participare , poteſt intellectus concipere vnam rationem omnibus indiuiduis communem. 219

Sed contra Inſtatur primo. Ergo ſi Indiuiduum eſt quid commune non prædicatur tantum de vno . Reſpondetur concedendo totum de indiuiduis vt ſic , quia dicitur de omni indiuiduo. Indiuiduum autem , quod prędicatur tantum de vno , ſunt ipſa indiuidua materialia , quibus conuenit definitio Indiuidui ; ſicut etiam in ſpecie , ſpecies vt nomen ſecundæ Intentionis prædicatur de pluribus ſpeciebus; quælibet enim ſpecies eſt ſpecies ; & quælibet ſpecies dicitur de pluribus differentibus numero,quare aduertenda æquiuocatio .

Inſtatur ſecundo . Differentiæ Indiuiduales ſunt primo diuerſæ , ergo nequit in illis eſſe aliqua ratio communis . Reſpondetur , nego conſequentiam, quia in hoc conueniunt,quod ſint primo diuerſæ , quare eædem differentiæ indiuiduales fundant per ſe ipſas, & diuerſitatem ; quatenus tales ad inuicem differunt, & conuenientiam, quatenus omnes habent hoc,quod faciant omnimodam diuerſitatem.

Dices . Petrus,vt tale ſingulare , adhuc eſt ſingulare,& 220 indiuiduum,ergo conueniet , vt tale eſt cum alio ſingulari . Reſpondetur concedendo totum, quod conueniant in natura communi indiuidui ; quod eſt neceſſe de omnibus , quando aliqua ratio eſt illis communis ; ſed eſt ſatis quod non conueniant ad inuicem; ſicut etiam homo quatenus tale animal diſtinguitur à Leone , & tamen etiam quatenus eſt tale animal eſt vnum cum Leone in natura communi animalis.

Dices ſecundo . Petrus , vt homo determinatur ad eſſe talem hominem per differentiam indiuidualem, at vt ſingularis nequit determinari ad talem ſingularem per aliam differentiam , alioquin proceſſus in infinitum ; quia etiam illa alia differentia habebit ſuam conuenientiam,& ſic per aliud.Quare non eſt eadem ratio de Petro,vt homine , & de eodem, vt ſingulari . Reſpondetur , hanc eſſe diſparitatem inter differẽtiam ſpecificam,& indiuidualem,quod illa determinatur per aliam inferiorem ad eſſe talem in illa ſpecie ; at indiuidualis per ſe ipſam determinatur ad eſſe tale indiuiduum ; & ratio eſt,natura ipſa indiuidualis differentiæ,quæ cum ſit vltima poteſt fundare , & conuenientiam,& diſconuenientiam ſecundum diuerſam rationem : ſicut etiam differentiæ ſpecificæ vt rationale , & hinnibile per ſe ipſas ſunt primo diuerſæ , & per ſe ipſas in hoc conueniunt,quod conſtituant ſpeciem, & diuidant genus .

Inſtatur tertio . Ergo nulla differentia inter vnitatem numericam indiuidui,ac formalem ſpeciei:ſed hoc eſt abſurdum,quia vnitas numerica dicitur maior vnitas omnibus vnitatibus . Conſequentia probatur, quia ſi datur ratio communis in indiuiduis, eodem pacto ſe habet vnitas formalis in ſpeciebus , à quibus poteſt abſtrahi ratio ſpecifica communis. Reſpondetur negando conſequentiam. Ad probationem , eſſe maximam diſparitatem , quia ratio communis, quæ abſtrahitur ab indiuiduis , eſt ratio communis in qua conueniunt , vt vltimò diuerſa ; ideo vnitas numerica eſt maior omni vnitate ; at non ſic ratio ſpecifica , quæ vlterius determinatur per differentias indiuiduales .

Quæres primo . An prędicta ratio ſit vniuoca,vel Analoga.Reſpondetur, quod ſi loquamur de Indiuiduo, qua- 221

tenus eſt terminus primæ intentionis, quo pacto fuit definitum per primam definitionem, eſſe analogam; vnum enim ſequitur Ens: eo igitur pacto, quo Ens dicitur de ſuis inferioribus, etiam vnum, Ens eſt analogum, ergo etiam vnum, quod definitur, dum definitur indiuiduum reale: & tali ſenſu exiſtimo locutum Hurtadum *loco citato* §.72.*ſect.*7. Confirmatur, quia omnia indiuidua realia ſunt indiuidua per propriam entitatem, at certo huiuſmodi entitates non habent vnam rationem realem vniuocam, cōmunem, neque fundamentaliter. Si vero loquamur de indiuiduo, vt eſt terminus ſecundę Intentionis, & quatenus formaliter eſt quid prędicabile, dico eſſe rationem vniuocam; quia æquè ab omnib. participatur, vt ſupra dictū eſt.

Confirmatur. Definitiones generis, ſpeciei, vniuerſalis, & cęterorum terminorum ſecundæ Intentionis ſunt vniuocę ſuis inferioribus; licet inferiora materialiter ſumpta non conueniant vniuocè; verbi gratia, vniuocè participatur definitio ſpeciei ab omnibus ſpeciebus, licet ſpecierum aliæ ſint ſubſtantiæ, aliæ Accidentia; ergo idem dicendum de indiuiduis. Vide Amicum *Tract. 6. quæſt. 4. dubitatione prima, & ſecunda*, Conimbricenſes, *quæſt. citata art.* 1.

Quæres ſecundo. An prædicta ratio vniuoca ſit ratio generica, an ſpecifica. Reſpondetur cum eiſdem Conimbricenſibus, eſſe rationem genericam, cuius ſpecies ſunt quatuor. Prima eſt, Indiuiduum in quid completè; videlicet cum eſt idem omnino prędicatum, & ſubiectum: vt *Petrus eſt Petrus; Petrus eſt hic homo.* Secunda, cum eſt indiuiduum in quale eſſentiale; ſcilicet differentiæ eſſentiales, vt *Petrus eſt hoc rationale*. Tertia cum eſt in quale neceſſarium, ſcilicet propriæ paſſionis; vt *Petrus eſt hoc riſibile*. Quarta cum eſt in quale contingenter, ſcilicet cęterorum accidentium, vt *Petrus eſt hoc album*; patet enim quod hæc quatuor indiuidua in hoc conueniunt, quod prædicantur tantum de vno, quæ eſt ratio communis generica; deinde alterius rationis eſt vnumquodque ex illis, quæ ſunt rationes ſpecificæ determinantes illam rationem genericam; & ad has quatuor ſpecies neceſſe eſt, vt reducantur cętera omnia indiuidua, quæ prædicantur: nam omnia, vel prædicantur in quid, vel in quale: ſi in quale, vel eſſentialiter, vel accidentaliter: ſi accidentaliter, vel contingenter, vel neceſſario. Aliqua in contrarium videri poſſunt apud Conimbricenſes *artic* 2. *ad vltimum*; & per hæc patet ad argumentum vltimum ex pręcedenti quæſtione; nec nobis exiſtimo contrarium Ruuium *quæſt.* 6. quatenus videtur negare rationem communem Indiuidui eſſe rationem vniuocam genericam; loqui enim videtur de indiuiduo fundamentaliter, quoad naturam, quæ concipitur prędicari de vno: at nos loquimur de indiuiduo formaliter; fundamentaliter enim nequit concipi vt vna natura completa, quæ requiritur ad verum genus.

222 Quæres tertio. An prędicatio Indiuidui de ſe ipſo ſemper ſit identica. Reſpondetur doctrina vniuerſali, qua vnuſquiſque vti poterit in caſibus particularibus.

Quotieſcunque eſt aliqua diſtinctio in Intellectu concipiente, inter prædicatum, & Subiectum; & prædicatum eſt ratio, cur ſit tale ſubiectum taliter ſumptum eſt prędicatio formalis, bona, & identica. Quoties vero ſunt penitus idem in Intellectu prædicatum, & Subiectum, prædicatio eſt merè identica. Vnde propoſitio Identica eſt iſta, *Petrus eſt Petrus, Petrus eſt hic homo*: non eſt autem identica, ſed directa, & formalis iſta, *Petrus eſt hoc animal, hoc rationale, hoc album*; quia eſt aliqua diſtinctio inter prædicatum, & Subiectum.

Ita Hurtadus *loco citato ſectio.* 6. quamuis refragentur Conimbricenſes *loco citato art.* 1. qui volunt, quod quando prædicatur indiuiduum in quale eſſentialiter ſit prędicatio identica, vt *Petrus eſt hoc rationale*. In re parui momenti non moror, vide ipſos, vt Vallium *de Vniuerſalibus in Communi quæſt.* 7. *cap.* 10.

An Indiuiduum Vagum Prædicetur de vno tantum. Quæſtio Septima.

223 Diximus indiuiduum vagum eſſe terminum communem ſignatum ſignis, *Aliquis, Quidam*, vt *quidam homo*: modo cum diximus indiuiduum determinatum de vno tantum prædicari, emergit difficultas, an hoc ſit verū de indiuiduo vago; prima enim facie videtur quod non, quia cum dicitur *quidam homo*, poteſt competere Petro, Franciſco, & alijs. Sit

Prima Concluſio. Indiuiduum vagum prædicatur de pluribus. Eſt Caietani *capite de Specie*, Scoti *cap. de ſubſtantia quæſtio.* 2. Alberti, Soncinatis, & aliorum, quos ſequuntur Hurtad. *diſput.* 5. *art.* 9. Amicus *loco citato*, Ruuius *de Specie quæſt.* 7. *num.* 40. Eſt etiam euidens, dicitur enim *Petrus eſt quidam homo, Bucephalus eſt quidam equus*, ergo dicitur de pluribus. Tota difficultas eſt in aſſignando, quidnam ſit illud, quod per indiuiduum vagum prædicatur de pluribus, & an conſtituat diſtinctum Prędicabile à quinque iam enumeratis: de quo ſit

Secunda Concluſio. Indiuiduum vagum dicit naturam ſingularizatam in communi. Sub his terminis eſt expreſſa Alamanij *capite de Specie art.* 3. *ad* 6. & forſan non diſſentit Amicus *loco citato concluſio.* 4. dicit igitur noſtra Concluſio, quod ratio communis, in qua conueniunt omnia indiuidua vaga, & per quam indiuiduum vagum eſt aliquid vniuerſale, eſt aliqua natura ſingularizata, ita vt primariò importetur ipſa ſingularitas in communi, ſecundariò ipſa natura, quæ per ipſam ſingularizatur.

Probatur vnica ratione. Indiuiduum vagum, ver. gra. *aliquis homo*, non dicit ſolam naturam; aliud eſt enim ſignificatum huius termini, *Homo*, ac huius, *Aliquis homo*; nam dicit aliquam ſingularitatem in particulari; alioquin non poſſet dici de pluribus indiuiduis, & tamen dicitur æquè de Petro, ac de Paulo: *Petrus eſt aliquis homo, Paulus eſt aliquis homo*, ergo remanet, quod dicat ipſam materiam ſingularizatam in communi.

Confirmatur. De quolibet indiuiduo valet prædicari cum connotatione propriæ naturæ. Valet enim, *Petrus eſt quidam homo: Bucephalus eſt quidam equus: hæc albedo eſt quædam albedo*; ergo indiuiduum vagum importat naturam ſingularizatam in communi.

Sed contra Inſtatur primo; ergo Indiuiduum vagum 224
& indiuiduum determinatum non diſtinguuntur. Reſpondetur Indiuiduum determinatum in aliqua natura in communi non diſtingui ab indiuiduo vago eiuſdem naturæ, verbi gratia idem eſt, *aliquis homo*, ac *indiuiduum naturæ humanæ*; ſic, *aliqua albedo*, ac *indiuiduum albedinis*: vtrumque enim importat naturam ſingularizatam in communi; diſtingui vero indiuiduum vagum alicuius naturæ ab indiuiduo determinato in particulari ſumpto, verbi gratia. *Petrus eſt hic homo; Petrus eſt aliquis homo.*

Inſtatur ſecundo. Si dicatur *quidam homo*, explicatur cum diſiunctione, ergo *iſte vel ille*, ergo non importatur vna natura communis. Probatur conſequentia; quia natura communis non participatur ſub diſiunctione ab inferioribus, ſed copulatiuè. Reſpondetur, nego conſequentiam; ad probationem dico, cum terminus communis non ſit adæquatè in omnibus inferioribus, ſemper explicari cum diſiunctione reſpectu inferiorum in particulari. Verbi gratia. *Petrus eſt homo*, ergo dicetur *iſte, vel ille: Petrus eſt indiuiduum naturæ humanæ*, ergo *iſtud, vel illud*; & ſic de indiuiduo vago. Quod ideo Hurtadus *loco citato*, exiſtimauit idem ſignificare indiuiduum vagum, ac terminum, cui adiungitur, verbi gratia, idem eſſe dicere *Aliquis homo*, ac *homo*, tamen fallitur, quia cum dico, *Petrus eſt homo*, licet valeat dicere, ergo *iſte, vel ille*, tamen primo apprehendit naturam talem connotando quodammodo ipſam ſingularitatem: at cum dicitur *aliquis homo*, Intellectus illicò apprehendit ſingularitatem connotando naturam, licet in communi.

Tertia Concluſio. Indiuiduum vagum non conſtituit diſtinctum prędicabile. Eſt communis apud Amicum, Ruuium, & aliorum, contra Caietanum *capite de ſpecie*. Probatur. Indiuiduum vagum dicit naturam ſingularizatam in communi; ſed hæc æquè participatur ab omnibus indiuiduis vagis, quæ in diuerſis naturis prędicantur de ſuis indiuiduis, ergo eſt natura generica vna, habens ſub ſe plures ſpecies. Confirmatur; nam indiuiduum vagum eſt idem, ac indiuiduum vt ſic, ſed indiuiduum vt ſic eſt genus ad omnia indiuidua, quæ de vno tantum prędicantur, ergo etiam indiuiduum vagum: cuius ſpecies erunt, ſicut in indiuiduo vt ſic, ſcilicet quatuor. Indiuiduū vagum in quid completum, verbi gratia. *Petrus eſt quidā homo*; in quale eſſentiale, vt *Petrus eſt quoddam rationale*; in quale neceſſarium accidentaliter, vt *Petrus eſt*

quod-

quoddam riſibile, & in quale contingenter, vt *Petrus eſt quoddam album*, & ſic in cæteris naturis. Ex dictis

225 Deducitur primo, quod ſicut indiuiduum determinatum in communi ſumptum, vt terminus primæ Intentionis à parte rei, non dicit vnam naturam vniuocam, ſed analogam; quia omnia indiuidua non ſunt vniuoca, ita indiuiduum vagum primo intentionaliter ſumptum dicit tantum vnitatem analogam; non enim ſunt vnum vniuocè natura ſingularis in communi verbi gratia hominis, cum natura ſingulari in communi albedinis, conſequenter *quidam homo, & quædam albedo*, non ſunt vnum vniuocè. At verò ſi ſumatur ſecũdo intentionaliter, vt quoddam prædicabile, dicimus eſſe vnum vniuocè, & conſtituere genus; ſicut etiam Indiuiduum determinatum in communi ſumptum, vt prędicabile, eſt genus; quia vt prędicabile æquè dicitur de omnibus Indiuiduis vagis.

Deducitur ſecundo Indiuiduum vagum, adæquatè ſumptum, ſeu formaliter non eſſe à parte rei, ſed tantum per Intellectum: quia non datur natura ſingularizata in communi à parte rei; adeſt tamen fundamentum hoc, & illud ſingulare in tali natura, à quo Intellectus format indiuiduum vagum, *quidam, aliquis*, in natura tali; ex quo prouenit quod indiuiduum vagum nequit prædicari de vno tantum, ſicut indiuiduum determinatum, quod cum denir à parte rei adæquatum, poteſt prædicati de vno tantum: immò indiuiduum eſt, quod dicitur de vno tantum; ſicut etiam indiuiduum naturæ, vt ſic, humanæ, bouinæ, aut alius, prædicatur ſemper de pluribus, ſcilicet de omnibus indiuiduis naturæ illius, ſic igitur indiuiduum vagum, quod nõ differt ab indiuiduo, vt ſic alicuius naturæ.

TERTII CAPITIS ISAGOGES.

S V M M A.

Porphyrius primo diuidit Differentiam communiſſimè, in communem, propriam, & propriſſimam. Communis, quæ eſt forma accidentalis ſeparabilis, vt calor in ligno; propria accidentalis, aliquod inſeparabile vt ſimitas in naſo; Propriſſima eſt forma aliqua eſſentialis, qua vnum ab alio eſſentialiter differt, vt rationale in homine. Vnde dicit quod omnis Differentia diuerſum facit, ſed communis, & propria per accidens, propriſſima per ſe, quod etiam dicitur aliud facere.

Secunda diuiſio differentiarum, aliæ ſeparabiles, vt moueri, quieſcere, aliæ inſeparabiles, vt ſimum rationale.

Tertia Diuiſio inſeparabilium, aliæ per accidens, vt ſimum, aquilinum; aliæ per ſe, vt rationale, quæ faciunt per ſe aliud; rationem compoſiti ingrediuntur, nec ſuſcipiunt magis aut minus: quæ vero per accidens, non faciunt aliud, ſed diuerſum per accidens, nec rationem ingrediuntur, & ſunt remiſſibiles, & intenſibiles.

Quarta Diuiſio Differentiarum per ſe, aliæ diuiſiuæ generum in ſpecies; aliæ conſtitutiuæ earundem ſpecierum: eædem tamen, quæ ſunt diuiſiuæ generis ſunt conſtitutiuæ ſpecierum, nam animal per rationale, & irrationale diuiditur; Sed rationale eſt differentia conſtitutiua hominis, & irrationale animalium ratione expertium.

Deinde Porphyrius quinque Differentiæ definitiones affert; primam in ordine ad ſpecies, differentia eſt qua ſpecies abundat, ſeu excedit genus. Secundam in ordine ad inferiora, & vt prędicabilis, differentia eſt, quæ prædicatur de pluribus differentibus ſpecie in quale quid. Tertiam in ordine ad effectum formale, Differentia eſt, quæ ſua natura apta eſt ſeparare, quæ ſub eodem genere ſunt. Quartam in ordine ad eundem effectum formalem, Differentia eſt id, quo ſingula differunt. Vltimam in ordine etiam ad eundem effectum formalem, Differentia eſt id, quod ſeparat quæ ſub eodem genere collocantur; vt quid tamen eſſentiale, & pars illius rei cuius differentia eſt; quæ eſt tantum maior explicatio duarum precedentium, ideo Porphyrius præmiſit, exactius.

De Differentia. Explicantur Definitiones Differentiæ. Quæſtio Prima.

226 QVinque definitiones differentiæ, vt patet ex Summa Capitis, attulit Porphyrius, ſingillatim ſunt explicandæ. Prima Definitio fuit: *Differentia eſt qua ſpeciei abundat à genere*, ſiue, & in idem redit, Differentia eſt id, per quod ſpecies excedit genus; ſpecies enim hominis, verbi gratia excedit animal, quia dicit rationale, quod non dicit animal: quoniam vero hic exceſſus intelligi poteſt actu, & potentia, in præſenti intelligitur in actu; actu enim homo habet, & dicit rationale, quod non dicit animal. Vide quæ diximus *quæſt. 4. de Genere*, ex D. Tho. & Caietan.

Inſtatur primo. Si ſpecies excedit genus per differentiam, vtique illam non habet ex nihilo, ergo ex genere; ergo non excedit genus. Reſpondetur genus continere quidem differentias, ſed potentia in confuſo, ſpecies autem actu, quia genus vt ſic tantum dicit ſuam eſſentiam, & differentias confuſè, & materialiter, ſpecies vero dicit, & naturam generis, & aliquid amplius; ideo dicitur differentia excedere genus.

Inſtatur ſecundo. Animal eſt ſimul rationale in homine, & irrationale in Leone; ergo actu continet differentias, ergo per ipſam ſpecies non excedit genus. Dato antecedenti, negatur conſequentia; ex illo enim antecedenti tantum ſequitur, animal vt genus ſimul contrahi, & à rationali in homine, & ab irrationali in Leone, vt ſic autem contractum eſt ipſa ſpecies, quæ per illam differentiam ſic contrahentem genus, excedit ipſum genus, quod vt genus illam non dicit actu, vt dictum eſt, ſed tantum poteſtate, & in confuſo.

Secunda definitio. *Differentia eſt quæ prędicatur de pluribus differentibus ſpecie in quale quid*: dicitur differentia prędicari in quale; quia cum differentia cõparetur ad ſpeciem tanquam forma, non ſpectatur ad modũ per ſe ſtantis, ſed alterι adiacẽtis, & cuiuſdam qualitatis; quia tamen hæc differentia eſt eſſentialis, ideo addidit, *quid*; ad differentiam aliarum differentiarum, quæ quidem prędicantur in quale, cum ſint quædam qualitates; attamen non prędicantur in quid, quia non ſunt de eſſentia. Hinc patet hanc definitionem competere ſolum tantum differentijs eſſentialibus, & ſpeciem conſtituentibus.

Sed contra Inſtatur. Rationalitas, item Irrationalitas 227
ſunt differentiæ eſſentiales; per primam enim homo differt à Leone, per ſecundam Animal differt à planta; & tamen nemo dicit homo eſt rationalitas, Animal eſt ſenſibilitas; ergo differentia non prædicatur de pluribus. Reſpondetur, aliquid poſſe prædicari de aliquo dupliciter, vt *quid* & vt *quo*. Illud prędicatur vt *quod*, quod per ſe, & immediatè prędicatur, vt genus de ſpecie: illud prędicatur vt *quo*, quod licet non prędicetur in recto, eſt tamen cauſa, & ratio, qua aliquid prędicetur. Differentia igitur non prædicatur niſi ſecundo modo; eſt enim ratio, & cauſa, qua ratione prędicatur de homine, & qua ſenſibile prædicatur de animali: vel poſſet etiam dici ſemper prędicari in concreto, quia prædicatur per modum totius.

Tertia Definitio. *Differentia eſt quæ nata eſt ſua natura ſeparare ea, quæ ſub eodem genere collocantur*; quia eſſentiale eſt differentiæ diuidere genus, ſcilicet ita contrahere genus in vno, vt illud diſtinguat ab altero, in quo ab altera differentia contrahitur; rationale enim ita contrahit animal in homine, vt omnino illum diſtinguat à Leone, qui ſub eodem genere continetur. Quare non dicitur diuidere ea, quæ ſub genere ſunt; quaſi eſſentialia prędicata generis diuidantur, hæc enim in omnibus inferioribus æquè reperiuntur.

Inſtatur. Genus eſt intrinſecũ ſpeciei, & illam diſtinguit ab omni, quod nõ eſt tale: animal enim diſtinguit hominẽ ab omni, quod non eſt animal, ergo etiam per ſe genus di-

ſtinguuntur, quæ ſub genere collocãtur. Reſpondetur per genus non diſtingui ea, quæ ſub eodem genere, ſicut per differentiam; rationale enim diſtinguit hominem à Leone, qui ſub eodem genere animalis collocatur, ſed tantum ab alijs, quæ ſub diuerſo genere, vt à lapide, albedine, &c.

Quarta Definitio eſt. *Differentia eſt id quo ſingula differunt.* Hæc definitio, vt placet Conimbricenſibus *hoc capite*, ſolis verbis differt à præcedentibus; & quia hæc, & præcedens definitio poſſet conuenire, & differentiæ communi, & propriæ, ſi in puris verbis ſumantur, & vt ſonãt; ideo Porphyrius addit quintam definitionem dicens. *Differentia eſt id, quod ſeparat ea, quæ ſunt ſub eodem genere, vt quid eſſentiale, & pars illius, cuius eſt differentia.*

Clarè patet hic definiri differentiam eſſentialem conſtitutiuam ſpeciei, hæc enim ſola cõfert ad rationem; quia complet rei eſſentiam, & eſt pars intrinſeca illius: patet etiam hunc eſſe intentum Porphyrij in exemplo allato, dicit enim eſſe aptum ad nauigandum eſſe quidem differentiam diuidentem genus animalis: attamen nõ eſſe ſpecificam differentiam, de qua loquitur, & quam hac definitione definit; quia non pertinet ad eſſentiam, nec eſt pars illius, ſed tantum proprium. Puto tamen ſolam etiam eſſentialem definiuiſſe in cęteris definitionibus: hoc perſuadent exempla ipſius Porphyrij de rationali, & irrationali, quæ differentiæ ſunt eſſentiales, & etiam ex verbo, *Exactius*, adhibito in hac definitione, quaſi dicat, licet definita fuerit huiuſmodi differentia eſſentialis, attamen ad maiorem claritatem &c.

Quid definierit Porphyrius in prædictis definitionibus. Quæſtio Secunda.

228 NOtandum primò, differentiam ſumi poſſe dupliciter, ſicut & cętera prædicabilia. Primò fundamentaliter. Secundo formaliter. Sumpta fundamentaliter dicit formam illam, ſeu illud prædicatum, per quod vnum ab alio diſtinguitur. Formaliter vero accepta dicit relationem differẽtiæ, quam dicit in eo, quod differre dicitur.

Notandum ſecundo, differentiam fundamentaliter tripliciter poſſe ſpectari. Primo Phyſicè. Secundo Metaphyſicè. Tertio Logicè. Primo modo ſpectata, dicit formam illam realem, v. g. rationale dicit phyſicè rationalitatem ipſam, prout eſt à parte rei, per quam differt Homo à Leone. Metaphyſicè eſt eadem met differentia, quatenus fundat, quemdam gradum eſſendi; rationalitas v. g. quæ fundat gradum eſſendi rationalem, per quem homo differt ab Equo, cum quo conuenit in animali. Logicè denique ſpectata eſt in ordine ad ſecundam Intentionem, à qua vocatur differentia; ſicut natura generis, vt ſubeſt ſecundæ Intentioni generis, dicitur Logicè conſiderari. His notatis; Quæritur quid prædictis definitionibus ſit definitum, natura ne tantum Phyſicè, an Metaphyſicè, an etiam Logicè.

Prima Concluſio. Omnes definitiones Differentiæ, excepta ſecunda, definiunt differentiam phyſicè ſumptam. Probatur Concluſio. Excedere genus per differentiam conuenit naturę ſpecificę nullo Intellectu cogitante; item per differentiam nullo Intellectu cogitante, quæ ſub genere ſunt verè differunt inter ſe, & hæc differentia eſt eſſentialis & pars illius, ergo vera concluſio. Antecedens probatur. Si Intellectus nihil cogitaret v. g. de rationali, per rationalitatem homo excederet animal, & per ipſam, tanquam per quid ſibi eſſentiale diſtingueretur à Leone, Boue &c. Conſequentia probatur; quia omnes definitiones, ſecunda excepta, definiunt differentiam in ordine ad effectus enarratos, ergo ſi hi omnes competunt præciſo quocunq; opere Intellectus, definitur differentia phyſicè.

Dices. Porphyrius definit differentiam in definitionibus allatis in ordine ad genus dicens, eſſe, qua ſpecies genus excedit; item in ordine ad ſpeciem, vt videre eſt, ſed genus, & ſpecies non ſunt abſque opere Intellectus, ergo ſumit differentiam nõ phyſicè, ſed in ordine ad opus Intellectus. Negatur conſequentia, aliud enim eſt, quod non detur genus, & ſpecies à parte rei, & aliud, quod natura generica excedatur à ſpecifica per differentiam. Primum non dicimus, ſed tantum ſecundum; quia nullo Intellectu cogitante Petrus, vt homo differt à Leone per rationale, licet conueniant in viuente, & ſenſitiuo.

229 Secunda Concluſio. Secunda definitione definita eſt differentia, vt Logicè ſpectatur. Probatur primo prædicari de pluribus competit differentiæ tantum, vt ſubeſt Intentioni, & conſiderationi Intellectus, ſed hic definitur differentia, per prędicari de pluribus, ergo vt ſubeſt intẽtioni, ergo vt Logicè ſpectatur. Vltima Conſequentia ex *Secundo Notabili* patet. Maior probatur, quia eodem modo competit Differentiæ prædicari de pluribus, quomodo generi, aut ſpeciei; ſed his, ex dictis tantùm competit, vt ſubſtant intentioni, ergo.

Confirmatur Concluſio; nam Porphyrius agit de differentia, vt vno ex quinque prædicabilibus; ſed ex precedẽti concluſione, nulla definitione, vt prædicabilis eſt definita, ergo ſaltem ſecunda dicetur definiri; alioquin nullo modo Differentiam, vt prędicabilem explicaſſet.

Pro maiori intelligentia noſtrę concluſionis, obſeruandum nomen, *Differentia*, multipliciter vſurpari poſſe. Primo dicit formaliter ex vi nominis relationem rei differentis, prout differẽs eſt; quoniam vero hæc relatio fundatur in ipſa forma, quę eſt cauſa differentiæ; ideo ſumitur etiam in abſtracto pro ipſa forma, quæ dicitur differentia materialis. v. g. pro ipſa rationalitate, quæ eſt cauſa differẽtię, prout eſt relatio hominis differentis. Secundo ſumitur etiam in concreto, & pro eodem, ac faciente differre, vt ſic autem formaliter dicit relationem facientis differre, connotans formam, quæ facit differre, vt rationale. Tertio ſumitur pro tertio prędicabili, ratione cuius totũ hoc caput inſtituit Porphyrius; vt ſic autem eſt nomen concretum, ſicut genus, & ſpecies, formaliter dicens aptitudinem, & relationem ad eſſendum in pluribus, vt qualitas eſſentialis; & hac tertia acceptione eſt definita differẽtia. Secunda definitione, & hoc pacto intelligitur differẽtia Logica, ſcilicet natura ipſa, ſeu differentia ipſa materialis, ſubſtans intentioni prædictæ, quam intentionem eodem nomine differentiæ appellant, ſicut & appellatur, & Differentia ipſa materialis.

Dices prædicari *in quale quid* de pluribus; conuenit tãtum differentiæ eſſentiali, ergo non comprehendit cęteras differentias, ſcilicet communes, & proprias, quas tamẽ attulit in textu, ergo mala definitio. Reſpondetur Porphyrium quædam tetigiſſe de differentia communi, & propria, vt facilius explicaret differentiam proprijſſimam; neque eius intentum fuiſſe tradere definitionem Differentiæ, prędicabilis, comprehendentem omnes differentias, quas in textu attulerat; eo quod Differentia propria, & communis particulare prædicabile ſibi vendicarent, vt in ſequenti videbimus; riſibile enim pertinet ad prædicabile de Proprio, ſiue ſumatur, vt proprietas, ſiue vt differentia propria, cum vtroque modo prædicetur ad modum qualitatis inſeparabilis, vt dicetur poſtea.

Quæres an hac definitione ſit definita differentia infima. Prima facie videtur quod non; eo quod ipſa non prædicetur de pluribus differentibus ſpecie, ſed numero, & tamen non videtur probabile Porphyrium eam omittere voluiſſe, cum ſit vera differentia eſſentialis. Reſpondetur cum Conimbricenſibus, immò cum communi Porphyriũ definiſſe tantum differentiam ſubalternam; vel quia eius vſus frequenter erat in Scholis, vel quia, vt aliquibus placet, differentias vltimas negabat. Si vero prædicta Definitio hoc pacto accommodetur, *Differentia eſt quæ prædicatur de pluribus in quale quid*, hoc pacto competit omnibus differentijs eſſentialibus. Vide etiam Vallium *quæſt.* 1. c. 12. 230

Quomodo Genus contineatur in Differentijs. Quæſtio Tertia.

EX his, quæ diximus *quæſt. 4. de Genere notabili primo*, videtur ſequi, quod genus aliquo pacto contineatur in differentijs; diximus enim quod ſecundum rem totum id, quod dicit genus, dicit etiam differentia, ergo aliquo pacto genus eſt in differentia. Item dicitur rationale eſt animal, conſequenter hæc prędicatio affirmatiua fundatur in aliqua identitate; hoc autem quærimus de præſenti. pro quo

Notandum quamcunque differentiam, ſiue vltimam, ſiue ſubalternam poſſe conſiderari dupliciter. Primo materialiter. Secundo formaliter à parte rei: materialiter ſignificat totum id, quod ſpecies, ſcilicet gradum generis, quaſi pro materiali, & gradum proprium pro formali. v. g.

ratio-

rationale dicit materialiter, & eſſe ſenſitiuum, quod eſt genericum, & eſſe rationale, quod determinat ſenſitiuum ad eſſe tale ſenſitiuum. At ſumpta formaliter tãtum dicit gradum proprium, & in vtroque ſenſu ſumitur in concreto; quia ſumpta in abſtracto non eſt differentia, ſed principiũ differentiæ: ſicut patet etiam in albo. quod in concreto poteſt ſumi & materialiter, & formaliter. hoc notato non quærimus de differentia materialiter ſumpta, ſicut certum eſt dicere etiam genus. Quare tota quæſtio eſt, an ſumpta formaliter dicat, & includat in ſe genus, an *rationale* v.g. vt dicit gradum Intellectui, includat gradum ſentiendi, ſeu ſenſitiui.

231 Vnica Concluſio. Genus non includitur in differentijs formaliter ſumptis. Eſt Hurtadi *diſput. 6. ſectio. 3.* Ruuij *de Differentia quæſt. 5.* & eam exiſtimo communem cum D. Thoma *de Ente, & eſſentia cap. 5.* Caietano *ibidem*, Alamanio, & alijs. Probatur primo. Per omnes Differentia eſt diſtinctum prædicabile à ſpecie, ergo non includit genus. Conſequentia hæc probatur. quia in tantum diſtinguitur, in quantum Differentia formaliter dicit tantum vnam partem eſſentiæ, & illam ipſam prædicat. at ſpecies dicit totam eſſentiam, ergo formaliter non dicit genus. Confirmatur, quia ſpecies non dicit niſi naturam genericam determinatam per differentiam, ergo ſi differentia dicit formaliter genus, eſt formaliter ipſa ſpecies quoad rem formaliter importatam per nomen differentiæ, licet forſan quoad nomen differret à ſpecie, quia ſpecies v.g. diceretur *Homo*, Differentia vero *rationale*; at quoad rem ſignificatam eſſent idem; ſi etiam rationale formaliter diceret animal.

Probatur Secundò. Genus & Differentia ſunt partes metaphyſicæ, componentes ſpeciem. ergo formaliter differentia non dicit genus. Conſequentia probatur, quia partes eo pacto, quo ſunt partes ad inuicem excluduntur, alioquin non eſſent plures partes vnum tertium componentes. Confirmatur, quia data propoſitione, ita ſe habent partes metaphyſicæ ad compoſitum metaphyſicum, ſicut phyſicæ ad phyſicum, ſed phyſicæ ita ſe habent, vt vna formaliter aliam conpartem excludat; ergo etiam ſic Metaphyſicæ, ergo Differentia non dicit formaliter genus.

Sed contra Inſtatur primo. Quælibet differentia ſubſtantialis v.g. *rationale, rugibile, corporeum, &c.* eſt Subſtãtia, ergo in ſuo conceptu concludit genus. Reſpondetur concedendo Antecedens de Subſtãtia incompleta, at hæc non eſt genus, ſed ſubſtantia completa. Quare omnes differentiæ ſubſtantiales includunt conceptum ſubſtantiæ analogicum communem omnibus ſubſtantijs, non vero conceptum vniuocum, genericum, & de hoc eſt quæſtio.

Inſtatur ſecundo. Quęlibet Differentia includit vniuerſale, quod eſt genus ad omnia prædicabilia, ergo includit genus. Reſpondetur concedo totum de differentia, vt eſt tertium prædicabile, tali enim pacto ſe habet, vt quædam ſpecies vniuerſalis; at ſpecies vtique includunt genus; at nos loquimur de differentijs, quatenus à parte rei diuidunt genus, & conſtituunt ſpecies, an in ſuo conceptu formali dicant genera.

232 Inſtatur tertio. Valet hæc propoſitio, *rationale eſt ſenſibile*; item *ſenſibile eſt viuens*, ergo genus includitur in differentijs. Conſequentia probatur; quia alioquin illæ propoſitiones eſſent falſæ. Reſpondetur valere materialiter, non formaliter, quia differentia materialis vt dicebamus *in Notabili*, eſt idem, ac ſpecies; non valet autem formaliter, quia alioquin eſſent falſæ, facerent enim hunc ſenſum, rationale formaliter eſt habens ſenſibilitatem; item ſenſibile formaliter eſt habens vitam, quod eſt falſum; ſicut etiam eſſet falſum, album formaliter eſt homo, ſcilicet habens humanitatem: alioquin vbicumque eſſet albedo, eſſet habens humanitatem, quæ omnia ſunt falſa. Quare hæ omnes propoſitiones ſunt veræ tantum materialiter. Ex his

Deducitur veram eſſe doctrinam, quam tradit D. Thomas *de Ente, & eſſentia cap. 3.* Caiet. *ibidem*. Alam. *art. 3. de genere*, & alij, ſcilicet quod genus non prædicetur de differentiis per ſe: quia non prædicatur tanquam aliquid, quod ſpectat ad eius eſſentiam; ſed eo modo, quo ſubiectũ prædicatur de propria paſſione; v.g. *riſibile eſt homo*; & poteſt dici prædicatio impropria, indirecta, & innaturalis; quia prædicatur id, quod ſe habet, vt materia de eo, quod ſe habet, vt formæ: quo caſu non eſt prædicatio propria, directa, & naturalis, vt inter ceteros benè aduertit Vallius *de genere quæſt. 2. c. 8.* Vide Caietanum *loco citato §. pro intellectu horum.*

Vtrum Differentia Inferior contineat Superiorem. Quæſtio Quarta.

Differentiæ Superiores dicuntur illæ, quæ conſtituunt ſpecies ſubalternas magis vniuerſales. v.g. *corporeum* reſpectu ſenſibilis; *ſenſibile* reſpectu rationalis, & irrationalis &c. Et ſic de ceteris. Differentiæ inferiores dicuntur illæ, quæ conſtituunt ſpecies, vel infimas, ſeu atomas, ſeu vltimas; (hæc omnia idem ſonant;) v.g. *rugibile* in Leone, *hinnibile* in Equo, *Rationale* in homine; vel minus vniuerſales. Modo quæritur, an Differentia Superior formaliter ſumpta includatur in inferiori formaliter ſumpta. Ex *quæſtione præcedenti* patet, quid ſit Differentia formaliter ſumpta.

Vnica Concluſio. Differentia inferior non includit in ſuo conceptu formaliter differẽtiam ſuperiorem. 233 Eſt Scoti, Capreoli, Fonſecæ, & aliorum apud Hurtadum *diſput. 6. Logicæ ſect. 3.* Ruuium *de Differentia quæſt. 5.* contra Soncinatem, apud eoſdem, & cõtra quoſdam Thomiſtas apud Valliũ *de Differentia, quæſt. 1. cap. 7.* Probatur primo. Differentia vltima v.g. dicit in ſuo conceptu differentiam ſuperiorem, ergo non eſt vltima. Conſequentia probatur; quia ſi eſt vltima, vltimo diuidit; at quatenus dicit differẽtiam ſuperiorem v.g. ſenſibile, non vltimò diuidit; quia adhuc poteſt animal diuidi per rationale, irrationale, &c. ergo non eſt vltima contra ſuppoſitum. Confirmatur, quia ſi eſt vltima, quatenus diuidit genus, non debet ſpecificatiuè ſumpta cum vllo conuenire; alioquin non diuideret vltimo; ſed ſi dicit ſuperiorem quatenus vltima, conueniet v.g. rationale, & irrationale in ſenſibili, ergo nulla differẽtia inferior poteſt continere ſuperiorem; eſt enim eadem ratio de omni inferiori, ſiue vltima, ſiue non vltima, vt conſideranti innoteſcet.

Probatur ſecundo. Sumamus v.g. *rationale, & hinnibile*, quæ ſunt duæ differentiæ diuidentes animal: hæ duæ differentiæ inferiores, quatenus includunt per aduerſarios differentiam ſuperiorem, ſcilicet ſenſibile, non differunt neque diuidunt animal; ergo, vt ſic non eſſent inferiores; ſed ſolum faciunt differre, vt rationale aduenit ſenſibili, & hinnibile ſenſibili, ergo vt ſic tantum ſunt differentiæ inferiores, ergo differentiæ inferiores non includunt ſuperiorem.

Sed contra Inſtatur primo *hinnibilitas* v.g. eſt differentia ſenſibilis, ergo inferior includit ſuperiorem. Reſpondetur, nego antecedens formaliter loquendo; *hinnibilitas* enim, non eſt ſenſibilis, ſed determinatiua ſenſibilis; ſupponens enim ſenſibile vt ſic, facit eſſe tale ſenſibile; & hoc maximè aduertẽdum, quod vero dicatur *hinnibile eſt ſenſibile* eſt prædicatio materialiter, & identicè, non formaliter, vt diximus *quæſtione præcedenti de genere*.

234 Inſtatur ſecundo. Hinnire eſt operatio ſenſitiua, & vitalis, ergo hinnibile, quod eſt eius principium, eſt ſenſibile, & viuens. Reſpondeo formaliter loquendo negatur antecedens; hinnire enim eſt actio determinatiua actionis ſenſitiuę, & vitalis, faciens eſſe talem ſenſitiuam actionem, & vitalem talem; quare tanquam alicui præſuppoſito indeterminato, aduenit illa formalitas determinans; ſicut in phyſicis forma ſupponens materiam aduenit illi determinans; neque eſſet, niſi præſupponeret materiam informatam, & determinatam; hinc tamen non ſequitur, quod forma formaliter ſit materia. Ideo negatur conſequentia argumenti: vel dicendum quod totum poteſt cõcedi, ſi ſumatur *hinnire* quatenus ſpecies, & *ſentire* quatenus genus; ſic hinnibile quatenus ſpecies, & ſenſibile quatenus genus: tunc enim argumentum eſt veriſſimum, quia ſpecies formaliter. eſt genus; at loquendo de illis, vt habent rationem differentiarum formaliter, neganda ſunt. Et hoc etiam aduertendum, quia in his maxima latet æquiuocatio. Ex his

Deducitur reſponſio ad aliqua loca Ariſtotelis allata à Ruuio *loco citato*, quibus videtur velle, quod differentia ſuperior includatur in inferiori: etenim eſt intelligendus Ariſtoteles de differentijs, vel materialiter, vel quatenus ſumuntur loco generum, quæ diuidunt, & ſpecierum, quas conſtituunt, alioquin ſibi fuiſſet contrarius; cum expreſsè

docuerit genera, & per conſequens differentias ſuperiores, quæ genera conſtituũt eſſe extra differentias; Sic *Top. 4. c. 2. loco 18. ait: Manifeſtum igitur, quoniam non participat genus differentiam: quare neque impar Species erit, ſed differentia: quoniam non participat genus.* idem repetit alibi, &c.

Vtrum Differentia Subalterna conſtituat diuerſum Prædicabile à Differentia vltima. Quæſtio Quinta.

235 Ratio dubitandi eſt, quia differentia ſubalterna, puta ſenſibile prædicatur de pluribus differentibus ſpecie, ſcilicet de homine, Equo, Boue: at Differentia vltima prædicatur tantum de pluribus differentibus numero, puta hinnibile de hoc, vel illo Equo; ſicut igitur genus, quod prædicatur de pluribus differentibus ſpecie eſt prædicabile diſtinctum à ſpecie, quæ tantum prædicatur de pluribus differentibus numero, idem erit dicendum de differentia ſubalterna, & media. hoc tamen non obſtante ſit

Vnica Concluſio. Differentia ſubalterna non eſt prędicabile diſtinctum à differentia vltima. Eſt communis apud Hurtadum *ſect. 4. loco citato*, Vallium *de differentia quæſt. 2. cap. 3.* Probatur vnica ratione. Prædicabilia diſtinguuntur per diuerſum modum prædicandi, non ratione ſubiecti, de quo prædicantur propriè loquendo; ſed omnes differentiæ habent eundem modum prædicãdi, ſiue ſint ſubalternæ, ſiue infimę, ergo vera concluſio. Maiorem ſuppono certam apud omnes. Minor probatur: omnes differentiæ in hoc conueniunt, quod prædicant incompletè tantum vnam partem eſſentialem, per modum alteri adiacentis; ſic dum dicitur, *homo eſt ſenſibilis*, prædicatur explicitè tantum ſenſibile, quod eſt pars, & prædicatur per modum alteri adiacentis, ſed idem eſt, dum dicitur *Petrus eſt rationalis*, ergo habent eundem modum prædicandi. Confirmatur, quia ſi ex diuerſitate inferiorum, de quibus prædicantur, eſſent ſumenda, & diſtinguenda prædicabilia, etiã genus vltimum, quod prędicatur de inferioribus, quę ſunt puræ ſpecies atomæ, conſtitueret diſtinctum prædicabile à generibus non vltimis, quæ prædicantur de inferioribus, quæ etiam ſunt genera v. g. viuens de corporeo, & incorporeo, & animal de homine, & equo, quæ ſunt tantum ſpecies.

Ad rationem in contrarium Reſpondeo genus, & ſpeciem nõ diſtingui, quia vnum prædicetur de pluribus differentibus ſpecie, altera vero de pluribus differentibus numero; tunc enim eſſet par ratio; ſed quia habent diuerſum modum prædicandi; nam genus prædicat tantum vnam partem explicitè, licet per modum totius, & per ſe ſtantis, dum enim dicitur, *homo eſt animal*, ly *animal* explicitè dicit tantum naturam genericam: at ſpecies prædicat completè totam naturam ſubiecti, licet non diſtinctè quoad nomen, vt magis patebit in calce huius quęſtionis. Adhuc tamen

Inſtatur primo. Differentia vltima, & differentia ſubalterna, vt prędicabiles ſunt, habent diuerſas definitiones, ergo differunt eſſentialiter, definitio enim ſpectat ad eſſentiam rei. Reſpondetur non habere diuerſas definitiones, ſed tantum diſtinctas accidentaliter ratione inferiorum, de quibus prædicantur, vt dictum eſt in concluſione.

236 Inſtatur Secundo. Differentia ſubalterna prædicatur *in quale quid* completè; ergo differunt eſſentialiter, ergo conſtituunt diſtinctum prædicabile: ambæ conſequentiæ patent. Antecedens probatur, quia per differentiam vltimam indiuiduum diſtinguitur completè, per ſubalternam incompletè; ergo ſic etiam prædicantur. Reſpondeo negando Antecedens, vtraque enim prædicatur incompletè vt diximus.

Ad probationem differentiam ſpecificam completè diſtinguere, quia eſt vltimum complemẽtum incompletum; non enim dicuntur Indiuidua differre completè, quia differentia prædicetur de illis completè, ſed quia in ratione differentiæ non eſt alia differentia, per quam differant ſed illa eſt vltima, hecceitates enim non ſpectant ad differentias eſſentiales, ſed tantum accidentales. Quare licet differentia vltima poſſit dici differentia completa, & ſic diſtinguere completè; quia tamen modus prædicandi dicitur completus, vel incompletus, prout pars, vel tota eſſentia prædicatur explicitè; ideo quia differentia quæcumque prædicat tantum explicitè partem eſſentiæ, non totam eſſentiam, dicitur ſemper prædicari incompletè; & hoc maximè notandum propter æquiuocationem ly *complete*. ex his omnibus

Deducitur, quam benè differẽtia ſit aſſignata tanquam diſtinctum prædicabile à genere, & ſpecie, ſic et differentia ſubalterna conueniat cum genere in prædicari de pluribus differentibus ſpecie; & differentia ſpecifica conueniat cum ſpecie in prædicari de pluribus differentibus tãtum numero: etenim licet genus conueniat cum differentia, quod vt ſupra dicebamus, prædicatur per modum totius; quia implicitè prædicat totam naturam Subiecti, ſicut etiam differentia, vt benè Ruuius *de genere quæſt. 5.* tamen in hoc differunt, quod genus explicitè prædicat tãtum partem eſſentiæ, quæ ſe habet in natura, vt determinabilis per differentias; at differentia prædicat explicitè tantum partem eſſentiæ, quæ ſe habet vt pars determinãs, & actuans aliam partem genericam; quod ideo prædicatur differentia per modum alteri adiacentis, & genus per modum per ſe ſtantis. Quare licet cõueniant in hoc, quod prædicant incompletè ex parte rei prædicatæ explicitè, differunt tamen, quia genus aliam partem prædicat ab ea, quam differentia; & genus per modum per ſe ſtantis, differentia per modum formæ adiacentis. At vero ſpecies ab illis differt, quia prędicat totam naturam ſubiecti actu, & formaliter, licet vnica voce, vtramque partem æquè ſignificante, per quod differt a definitione, quæ vtrumque explicat; *animal* enim formaliter, & explicitè dicit tantum naturam ſenſitiuam, *rationale* eſſe diſcurſiuum; *homo* vtrumque ſignificat, quia illud eſt ſignificatum alicuius vocis formaliter, ad quod primò vox eſt impoſita, vt benè S. Thomas *de Ente, & Eſſentia cap. 3.* & Caietanus *ibidem §. pro Intellectu horum*. Quare benè dixit Vallius *de Genere quæſt. 2. c. 6. num. 3* & nos etiam ſupra innuimus ex D. Thoma, à parte rei idem ſignificare Genus, Differentiam, & ſpeciem, licet non formaliter, & explicitè. hinc ſunt diſtincta prædicabilia; hoc maximè aduertendum, quia ex hoc plenè innoteſcit natura prædicabilium, quæ tantum ex modo prædicandi formaliter debent diſtingui eſſentialiter, vt ſunt prædicabilia.

Circa tamen prædicta aduertenda doctrina optima, quam ex D. Thoma *de Ente, & Eſſentia* affert Ruuius *de Differentia quæſt. 3.* videlicet aliter prædicari per modum totius genus, & aliter differentiam; nam genus cum contineat omnes differentias in confuſo, vt diximus ſupra *de genere quæſt. 4.* prædicatur tanquam totum poteſtatiuum: 237
at differentia cum nequeat eſſe, niſi cum tali natura generica, quam materialiter importat, licet formaliter illam nõ explicet prædicatur tanquam quoddam totum actuale; quia actu determinatè includit partem formalem, quam explicite, prædicat, & partem genericam, quam præſupponit, & implicitè tantum dicit &c. Et hoc tantum in actuali prædicatione, dum abſtractè genus, & Differentia ſunt in Intellectu, nam facta prædicatione, neque genus ſumitur niſi vt dicit naturam genericam, vt iam actuatam per differentiam, neque differentia, niſi vt dicit naturam differentialem, iam actuantem, & determinantem naturam genericam. Quare tunc non habent rationem totius, ſed partium vnius eſſentiæ, quam conſtituunt, Vide Ruuium *loco citato §. vltimo Notandum*. Hæc autem omnia quę dicta ſunt de genere reſpectu ſpecierum ſunt intelligenda data proportione, de Specie, & Differentia reſpectu ſuorum inferiorum: nam reſpectu eorundem, ſunt quædam vniuerſalia, conſequenter totum poteſtatiuum: at Differentia reſpectu ſpeciei, de qua immediatè prædicatur, non eſt vniuerſalis, niſi negatiuè, ſeu materialiter; vt benè Hurtadus *diſput. 6. Logicæ ſect. 2.* quia habet parem ambitum cum ipſa ſpecie; neque vt ſic conſtituit tertium prædicabile, quia non eſt quid ſuperius, & vniuerſale. Ex his omnibus adæquatè patent quæ in ſuperioribus dicta ſunt maximè 4. *quæſt. de Genere*, & ſufficienter reijcitur doctrina eiuſdem Hurtadi *diſput. 4. de genere ſect. 4.* videlicet, quod ſicut genus eſt totum quoddam poteſtatiuum, quia in confuſo continet differentias, etiam differentia ſit totum poteſtatiuum reſpectu generis; eſt enim totum actuale propter rationem aſſignatam reſpectu ſpeciei, & tantum reſpectu inferiorum, totum poteſtatiuum.

Soluun-

Soluuntur quædam dubia de Differentia. Quæſtio Sexta.

238 DVbitatur primò. Vtrum omnis differentia conſtitutiua ſpecierum ſit ſimplex an compoſita? pro intelligentia aduertendum illam dici differentiam ſimplicem, quæ habet vnicum conceptum proprium v.g. *ſenſibile*, quod ex gradu ſentiendi vnicum conceptum conſtituit; illam vero dici compoſitam, quæ pluribus, & diuerſis conceptibus exhauritur, vt ſi differentiam hominis conſtitueremus *rationale mortale*, vt aliqui fecere. Reſpondetur igitur omnem differentiam conſtitutiuam ſpeciei, ſiue ſubalternæ ſiue ſpecialiſſimæ eſſe ſimplicem. Eſt ſententia Ariſtotelis 7. *Metaphyſ. tex.* 43. D. Thomæ *ibidem lect.* 12. Alberti *tract. 5. cap. 6.* Scoti 2 *Poſteriorum quæſt.* 52. Caietani *eodem loco* Conimbr. *cap. de Differentia quæſt. 2. art. 1. §. Oppoſita tamen ſententia* Rubij *cap. eodem quæſt.* 5. & aliorum; & ratio eſt, quia ſi differentia generica, vel ſpecifica eſt compoſita ex pluribus conceptibus; vel per omnes illos conceptus æquè conſtituitur, ita quod nullus illorum reperiatur in aliquo genere, vel ſpecie, vel per aliquem tãtum ex illis; ſi ſecundo modo, ergo ille tantum conceptus, qui in ipſo, vel ipſa ſolum reperitur erit ſola, & vera differentia; ergo differentia omnis erit ſimplex; ſi dicatur primum quod per omnes conſtituatur, gratis dicitur, & non ſunt multiplicanda Entia ſine neceſſitate, & nulla eſt neceſſitas ponendi differentias compoſitas. Quod ſi quando Ariſtoteles dixit, ſpeciem eſſe definiendam per plures differentias, ideo hoc dixit, quia multoties nos latent veræ differentiæ conſtitutiuæ, & per plura accidentia deſcribimus, quæ deſcriptiones dicuntur, etiam ſubſtantiales, quia ad rei ſubſtantiam quoquo pacto nos conducunt. Qui de hoc plura vult, videat Conimbricenſes *loco allegato*, & Vallium *de Differentia quæſt. 1. cap. 9.*

Dubitatur ſecundo. An omnis differentia perfectior ſit ſuo genere. Reſpondetur cum D Thoma *in 2. diſt. 3. quæſt. 1. art. 6. ad 1.* & *1. part. quæſt. 50. art. 4. ad 1.* Omnem Differentiam eſſe nobiliorem ſuo genere.

Probatur ratione eiuſdem D. Thomę: omne diſtinguẽs, determinatum, & actuans eſt nobilius indeterminato, cõfuſo, & potentiali; ſed quælibet differentia ad genus ſe habet, vt determinans, ergo eſt nobilior; *Animal* enim v.g. dicit eſſe ſenſitiuum, non dicit vtrum ſit rationale, vel irrationale, at *rationale* dicit ſenſitiuum, cum determinatione ad rationale.

Inſtatur. Genus habet modum prædicandi nobiliorem, quam differentia; quia prædicatur in quid, differentia in quale, ergo eſt nobilius. Reſpondeo nego conſequentiam, differentia enim cum genere ſecundum ſe comparata eſt nobilior quam genus propter rationes allatas; ſi vero in modo prędicandi conceditur totum; nec contra nos facit; ideo autem in modo prædicandi eſt nobilius genus, quia prædicatio ſequitur modum concipiendi, concipitur autem genus ad modum ſubſtantiæ ſubſiſtentis per ſe, ideo prædicatur *in quid*, Differentia vero concipitur ad modum formæ adiacentis, ideo prædicatur *in quale*.

Pro argumentorum ſolutione Aduertendum omnes 239
ſpecies eleuare genus ad eſſe perfectius tanquam determinantes genus, & faciunt habere actu, quod prius tantum potentia, habebat; tum etiam, quia omnes ſpecies ſunt inter ſe inæquales in perfectione; alioquin non eſſent diuerſæ ſpeciei.

Dubitatur tertio. An Differentia prędicetur de genere, & *in quale quid*, ſicut de ſpecie. Reſpondetur prædicari tantum *in quale*, eo quod reſpectu generis differentia ſe habet, vt qualitas extrinſeca aliquo modo, eo quod non ſit de eius definitione; at reſpectu ſpeciei eſt de eſſentia, ideo vt qualitas eſſentialis prædicatur *in quale quid*. Hæc tamen prædicatio differentiæ de genere eſt directa, & naturalis, quia quod ſe habet vt forma, prędicatur de eo, quod ſe habet, vt materia, ad nullum tamen prædicabile pertinet, quia non prædicatur, vt ſuperius de inferiori.

Dubitatur quarto. Cum Differentia dicat habitudinem ad Genus, quod diuiditur, & ad Speciem, quam cõſtituit, an ad intelligendam differentiam ſit neceſſe concipere vtramque habitudinem. Reſpondetur affirmatiuè; ratio eſt, quia differentia, eo quia diuidit genus, conſtituit ſpeciem, & quia conſtituit ſpeciem, diuidit genus; quare vtrumque formaliter dicit; nec vnum dicere poteſt ſine altero; ea enim dicuntur differre quæ in aliquo vniuoco conueniunt; ergo dum differentia v.g. *rationale* conſtituit hominem differentem à Leone, vtique diuidit animal, in quo conueniunt vniuocè, alioquin non eſſet differentia.

QVARTI CAPITIS ISAGOGES.

S V M M A.

PRoprium quatuor modis accipi poteſt. Primo quod ſoli alicui ſpeciei competit, ſed non omnibus eius indiuiduis; vt mederi.

Secundo quod omnibus indiuiduis, ſeu toti ſpeciei accidit, ſed non ſoli, vt homini bipedem eſſe.

Tertio quod ſoli, & toti ſpeciei accidit, ſed non ſemper, vt caneſcere.

Quarto ſumitur proprium pro eo, quod omni ſoli, & ſemper ſpeciei conuenit vt hominem eſſe riſibilem; hoc tantum Porphyrius vocat propriè proprium; quia hoc ſolum conuertitur cum ſpecie, & eſt ei connaturale; & de hoc hic præcipuè agitur.

De Proprio. Quomodo Proprium conſtituat quartum Prædicabile. Quæſtio Prima.

240 DIctum eſt in ſumma capitis proprium quatuor modis accipi poſſe, & cum ſit certum Porphyrium agere de Proprio in ordine ad quinque Prædicabilia, quæ in primo capite explicare promiſit, meritò quæritur quomodo ſumatur proprium, vt conſtituat quartum prædicabile. Pro quo

Notandum primo. Proprium ſumi poſſe dupliciter. Primo ex vi nominis; vt ſic autem ſignificat aliquid, quod alicui eſt peculiare, vnde formaliter dicit relationem conuenientiæ alicui, cum negatione conuenientię reſpectu alterius: connotat autem rem, quæ propria dicitur, vt riſibile. Secũdo ſumitur propriũ ex vſu Philoſophi pro quarto prędicabili, formaliter dicens aptitudinem, & relationem eſſendi in multis accidentaliter neceſſario, fundamentaliter dicens ipſam naturam, quæ Proprium dicitur, vt ſubſtat ſecundę Intentioni proprij, eo pacto quo dicitur de cæteris prædicabilibus.

Notandum ſecundo. In definitione Proprij quarto modo ſumpti videlicet, *Proprium eſt quod accidit omni, ſoli, & ſemper*. Ly *ſemper*, duplicem ſenſum habere poſſe; primum vt Proprium conueniat, & accidat Subiecto omni tempore, quo exiſtit: Secundum ſemper, hoc eſt neceſſario, quæ neceſſitas adhuc duplex eſſe poteſt. Prima eſt ab eſſentia ſubiecti, quod ſcilicet illud, quod neceſſario accidit, excluſa omni cauſa exteriori naturaliter dimanat ab ipſa eſſentia. Secũda neceſſitas eſt à cauſis extrinſecis quia ſcilicet talis eſt concurſus cauſarum naturalium, vt attento curſu naturali, ſemper, & neceſſario illud accidens in tali ſubiecto imprimant. His poſitis ſit.

Vnica Concluſio. Proprium quarto modo ſumptum conſtituit quartum prædicabile. Eſt omnium, pro qua aduerto, proprium vt conſtituat quartum prædicabile eſſe explicandum, vt ly *ſemper* dicat neceſſitatem, non quamcũque, ſed neceſſitatem ſubiecti modo explicato *in ſecundo notabili*; ita vt ſenſus ſit, proprium eſſe, quod accidit omni, & ſoli neceſſario, vt dimanans ab eſſentia. Concluſio ſic explicata probatur. Quartum Prædicabile debet

conſtitui

conſtitui per aliquod, ratione cuius diſtinguatur à ceteris prędicabilibus; ſed ſolum proprium quarto modo hoc pręſtare poteſt, ergo. Maior patet: nam quinque prædicabilia ſunt diſtincta. Minorem probo; proprium primò, ſecundò, & tertiò modo acceptum eſt accidens potens alijs conuenire, ergo ad quintum prędicabile pertinet, ergo, quarto modo tantum conſtituet quartum prędicabile.

Hinc infertur ſolum proprium quarto modo conſtitue-
241 re quartum prædicabile, neque aliud poſſe ad ipſum pertinere; eodem enim modo philoſophandum eſt, ac de cęteris prędicabilibus; ſed in cęteris vnica tantum natura determinata in ordine ad ſecundam intentionem conſtituit genus, ſpeciem, &c. ita dicendum in caſu noſtro. Eſt contra Conimbricenſes *in hoc capite art. 3. ad primam rationem* qui affirmant omne proprium quarto modo ſpectare ad quartum prædicabile; attamen non omne quartum Prędicabile eſſe proprium; eorum rationes argumentorum ſolutione diluentur.

Contra inſtatur primo. Color flauus ex Ariſtotele *de generatione Animalium 5. capite 6.* conuenit toti ſpeciei Leonis, & ſemper, ergo eſt proprium quarto modo reſpectu illius; & tamen reſpectu aliorum, in quibus reperitur eſt accidens pertinens ad quintum prædicabile, ergo falſò dicimus illud tantum proprium, quod conuenit ſoli cõſtituere quartum prædicabile. Idem dici poteſt de albedine reſpectu Cygni, & nigredine reſpectu Corui, quæ reſpectu iſtorum ſunt propria quarti prædicabilis; attamẽ reſpectu aliorum quibus inſunt ſpectant ad quintum. Reſpond. Neg. Antecedens, color enim flauus, non eſt proprium quarto modo ſupra explicato, eo quia non ſit proprietas emanans ab eſſentia Leonis, quomodo diximus eſſe proprium conſtituens quartum prædicabile. Vnde pertinet ad quintum prædicabile. Idem de albedine reſpectu Cygni, nigredine reſpectu Corui.

Confirmatur hæc reſponſio ex Ariſtotele *loco citato*; dicit enim, quod omnes apes ſunt eiuſdem coloris, quia eodem cibo vtuntur; aues autem diuerſi, quia diuerſo cibo veſcuntur. Quare hæ proprietates non oriuntur ab ipſa eſſentia, ſed multories à cauſis extrinſecis proueniunt, vt Æthiopem eſſe nigrum, quia naſcitur in tali cęli regione: aliquando ſequuntur naturam indiuiduorum, puta tale temperamentum, complexionem &c.

Inſtatur ſecundo. Primæ quatuor qualitates Elemen-
242 torum ſunt eorum proprietates quarto modo, & tamen competunt etiam alijs pręter ipſa, ergo ſpectabunt etiam ad quintum prædicabile. Reſpondetur primas quatuor qualitates eſſe proprietates elementorum; attamen, vt ſunt eorum proprietates nullo pacto alijs poſſe conuenire, quomodo autem ſint proprietates videbimus cum de generatione. Idem obſeruetur de quibuſdam alijs, quæ proprietates quarto modo videntur, & tamen alijs conueniunt; vel enim non emanant ab eſſentia, vt poſſint pertinere ad quartum Prædicabile; vel ſi emanant non eodem modo conueniunt alijs.

Inſtatur tertio. Eſſe diſgregatiuum viſus eſt proprium albedinis quarto modo, & tamen Cygno verbi gr. eſt proprium ſecundo modo; ergo Accidens commune poteſt pertinere ad quartum prædicabile. Reſpondetur diuerſo modo conuenire Cygno, & albedini diſgregare viſum: albedini immediatè tanquam quid ab eius eſſentia emanans; at Cygno mediatè, quatenus ſcilicet habet albedinem; vnde non eſt mirum, ſi ſit eius proprium ſecundo modo; cum etiam albedo, qua mediante conuenit diſgregare, ſecundo modo ſit eius proprium. Quod negamus eſt, proprium quarto modo ſumptum, & explicatum *num.* 4. quod conſtituit quartum prędicabile, nunquam poſſe reperiri immediatè niſi in illo, cuius eſt proprium, & modo, quo ipſius eſt proprium.

Inſtatur quarto. Senſibile eſt proprium generis animalis pertinens ad quartum Prædicabile, & tamen, competit homini, Leoni, &c. ergò malè diximus quartum prędicabile conſtitui ſolum per proprium, quod conuenit omni, ſemper, & ſoli. Reſpon. Neg. conſequentia ſenſibile enim eſt proprium tantum animalis, & illi tantum conuenit; conuenit enim homini, Leoni &c. quia animal ſunt, vnde ſemper conuenit illi tantum naturæ. Vrgeret autem argumentum, ſi ſenſibile pertineret ad quartum prædicabile, vt proprium animalis. deinde reperiretur etiam in alijs, quæ non eſſent animal, atque adeo reſpectu illorum eſſet accidens commune: quod tamen non accidit in caſu allato.

Summa igitur totius huius quæſtionis ſit, proprium per- 243
tinens ad quartum Prædicabile eſſe tantum illud, quod neceſſario dimanat ab eſſentia; quod ſi aliquando aliqua pluribus diuerſæ naturæ cõueniunt, reſpectu nullius erũt propria hoc modo; impoſſibile enim eſt, aliquid neceſſario dimanare ab eſſentia tali, & reperiri vbi non eſt talis eſſentia; vel ſi reſpectu alicuius ſit proprium non tamen eodem modo conueniet alijs. Quæ ſententia eſt ipſiuſmet Porphyrij, comparans enim proprium cum accidente *capite ſeſto* inquit, Proprium primo conuenire ſpeciei, quam indiuiduis: Accidens primo Indiuiduis. Quod autem primo conuenit ſpeciei, neceſſario dimanat ab eſſentia, competit enim ante omnem exiſtentiam. Eſt etiam Ariſtotelis *in prædicam. cap. 5.* Diui Thomæ *de Ente, & Eſſentia cap. 7.* Conimbricenſium *hoc cap. quæſt. 1. art. 3. &* 4. Exiſtimo tamen ſibi ipſis contradicere, dum aſſerunt Proprium quarto modo, quod conſtituit quartum Prædicabile, exigere dimanationem à ſubiecto; deinde aſſerunt nõ omne quartum prædicabile eſſe proprium quarto modo; Si enim aliquid propriũ, quod non conuenit ſoli pertineat ad quartum prædicabile, iam non erit proprium dimanans ab eſſentia, cum implicet aliquid dimanare ab eſſentia, & ſoli non conuenire, ſi autem non dimanat ab eſſentia, non pertinet ad quartum prædicabile ab ipſis definitum *illo 3. art. §. dicendum*. Sic Proprium eſt id, quod prædicatur de pluribus accidentaliter neceſſario; ly *neceſſario* dicente emanationem ab eſſentia; vt totis viribus *toto illo Articulo* defendunt.

Quomodo Proprium ſit Vniuerſale. Quæſtio Secunda.

NOtandum primo. Proprium duplex eſſe, aliud ge- 244
nericum, aliud ſpecificum; Specificũ enim eſt, quod dimanat ab eſſentia ſpeciei, eiuſque naturam conſequitur, vt *riſibile* verbi gratia reſpectu hominis. Genericum vero eſt, quod ab eſſentia generis oritur, illudq; comitatur, vt *ſenſibile* reſpectu animalis. In hac quæſtione de vtroque quæritur, & merito dubitatur; Porphyrius enim definiens proprium in ordine ad quartum prædicabile ait, eſſe quod omni, ſoli, & ſemper accidit, & conuerſim prędicatur de ſpecie; ſed ex eo quod prædicatur de ſpecie non eſt vniuerſale cum parem ambitum habeant; ergo adhuc remanet diſcutiendum, quomodo ſit vniuerſale, vt conſtituat quartum prædicabile, quod vniuerſale eſſe debet. Eiſdem ferè verbis, ac à Porphyrio, definitum fuit proprium ab Ariſtotele 1. *Topic. cap. 4.* vt prædicabile tantum in ordine ad ſpeciem.

Prima Concluſio. Proprium in ordine ad ſpeciem tantum, non eſt vniuerſale, neque quartum prædicabile.

Probatur. Vniuerſale eſt, quod ineſſe & prædicari de pluribus debet, tale non eſt proprium reſpectu ſpeciei, ergo. Maior eſt clara: Vniuerſale enim, vt ſuperius prædicatur. Minor etiam conſtat; proprium enim reſpectu ſpeciei, ſi eſt ſpecificum, & reſpectu generis, ſi eſt genericum, parem ambitum habent.

Hinc deducitur neque Porphyrium neq; Ariſtotelem definiſſe proprium, vt quartum prędicabile, cum definierint tantum in ordine ad ſpeciem, reſpectu cuius non eſt Vniuerſale. Definierunt quidem in ordine ad ſecundam Intentionem, quia per prædicari, non tamen in ordine ad quartum prædicabile, quod vniuerſale eſſe debet, & vt ſic debuiſſet definiri.

Secunda Concluſio. Proprium eſt vniuerſale, & quartum prædicabile reſpectu inferiorum, de quibus dicitur, vt ſuperius: ſpecierum quidem ſi eſt genericum; Indiuiduorum vero ſi eſt ſpecificum. Hæc Concluſio non indiget probatione. Proprium enim eſt Vniuerſale, quia quartum prædicabile, non eſt tale reſpectu ſpeciei, *ex concluſione præcedenti*, ergo erit tale reſpectu indiuiduorum.

Quare Proprium, vt quartum Prędicabile ſic definietur. *Proprium eſt, quod prædicatur de pluribus in quale accidentaliter, & neceſſario.* Dicitur, *prædicatur de pluribus*, in quo conuenit cum cęteris prædicabilibus. *In quale accidentaliter*, quia prædicatur ad modum formæ extrinſecus aduenientis, per quod differt à genere, ſpecie, & differentia: dicitur vltimo, *Neceſſario*: intellige modo explicato *quæſtione præcedenti in Concluſione*, per quod diſtin-

ſtinguitur ab accidente quinto prædicabili.

245 Tertia Concluſio. Proprium non eſt quartum prædicabile, ſi comparetur ad hoc, & illud Proprium; ſed tãtum in ordine ad ſubiectum. Probatur, & explicatur ſimul. *Riſibile*, v.g. poteſt comparari ad hoc, & illud riſibile, tanquam ſuperius ad inferiora, & de illis prædicari dicendo: *Hoc riſibile eſt riſibile* &c. Secundo poteſt comparari ad ſubiecta, in quibus ineſt mediante natura, à qua emanat verbi gratia reſpectu Ioannis, Franciſci. dicendo: *Ioannes eſt riſibilis* &c. Primo igitur modo non eſt proprium, ſed potius ſe habet, vt ſpecies; quia de intrinſeca natura huius riſibilis, vt riſibilis eſt eſſe riſibile, & omnia riſibilia. vt plura differentia numero tantum ſe habent reſpectu riſibilis, quia eandem naturam dicunt riſibilitatis. Idem dicito de proprio generis; *ſenſibile* verbi gratia reſpectu huius, & illius ſenſibilis; at ſecundo modo eſt tantum quartum prædicabile, quia non eſt de intrinſeca natura Ioannis verbi gratia, ſed tantum paſſio emanans ab eius natura. Eodem modo affirmandum eſt de Differentia reſpectu huius, & illius differentiæ: *rationale* reſpectu huius, & illius rationalis; vt ſic enim non conſtituit tertium prędicabile; ſed potius ad modum ſecundi prædicatur, vt notarunt Suarez *in Metaphyſica diſp.6.ſect.8.num.* 5. Complutenſes *in Logica diſput.7.qu.2.num.* 19. Conimbricen. 6.*art*.3. Sæpius citato.

Sed contra ſecundam Concluſionem inſtatur primo. Commune, & proprium opponuntur, ſed omne Vniuerſale eſt aliquid commune, ergò proprium Vniuerſale eſſe nequit.

Reſpondetur proprium, & commune pugnare reſpectu eiuſdem ſecundum eandem rationem; at in caſu noſtro proprium eſt proprium reſpectu naturæ genericæ vel ſpecificę, & dicitur commune quatenus conuenit pluribus, in quibus illæ naturæ reperiuntur.

Inſtatur ſecundo. Proprium non prędicatur de Indiuiduis per ſe, ſed ratione naturæ ſpecificæ, vel genericæ, cui primo, & per ſe aduenit; ergo non eſt inter Vniuerſalia enumerandum, quæ ſunt vniuerſalia per ſe.

Reſpondetur ex hoc tantum ſequi proprium primo prędicari de natura, à qua emanat, quã de inferioribus, quod libenter concedimus; non tamen ſequitur non eſſe Vniuerſale per ſe, prout per ſe contradiſtinguitur à per accidens; prædicatur enim ratione alterius, non tamen per accidens, quia prædicatur tanquam de proprio ſubiecto, à quo emanat: quæ prædicatio eſt ſecundi modi dicendi per ſe, vt *in libris Poſter.* patebit. Addit Albertus Magnus *Tractat.6.cap.1 in fine*, Proprium reſpicere naturam communem, prout eſt in materia; atque adeo prout reperitur in ſingularibus, & ſic reſpicit ſingularia per ſe, quare non eſt Vniuerſale per accidens. Prima tamen reſponſio magis placet.

QVINTI CAPITIS ISAGOGES.

S V M M A.

Porphyrius definit Accidens, dicens, Accidens eſt, quod adeſt, & abeſt præter ſubiecti corruptionem. Secundo diuidit Accidens, aliud ſeparabile, vt ſedere; aliud inſeparabile, vt nigredo ab Aethiope, ſeparabile tamen per Intellectum, ſine eiuſdem corruptione. Tertio alias duas definitiones affert. Primam dicens, Accidens eſt, quod eidem ineſſe, & non ineſſe poteſt; ſecundam vero; Accidens eſt; quod neque genus, neque Species, nec Differentia, nec Proprium eſt, ſemper autem eſt in ſubiecto. Sic Porphyrius ex *Ariſtotele* 1. *Topic. cap.* 4.

De Accidente. Quid nomine Accidentis in ordine ad Quintum Prædicabile intelligat Porphyrius. Quæſtio Prima.

246 Notandum eſt nomine accidentis tria nos poſſe intelligere. Primo omne id, quod diuiditur contra ſubſtantiam, quo pacto Ens dicitur diuidi in ſubſtantiã, & accidens, & vocatur accidens nominale, & reciprocatur cum nouem prædicamentis. Secundo ſumitur pro omni eo, quod eſt extra ſubſtantiam alterius, neque ab ea dimanat; ſiue ſit accidens, ſiue ſubſtantia: quo pacto dicuntur accidentia differentiæ reſpectu generis; Species reſpectu eiuſdem generis, &c. & hoc vocatur accidens verbale, ſeu prędicabile, quia ſcilicet prædicatur ad modum accidentis, licet non ſit tale. Tertio ſumitur accidens pro eo, quod contradiſtinguitur ab eo, quod accidit per ſe, videlicet, quod fluit ab alicuius eſſentia, puta riſibile ab eſſentia hominis, hoc enim dicitur per ſe accidere homini. Cũ igitur Porphyrius agat de accidenti in ordine ad quintum Prædicabile, quærimus quonam modo ex dictis ſumatur accidens in conſtitutione quinti prædicabilis.

Vnica Concluſio. Nomine Accidentis conſtituentis quintum Prædicabile intelligitur ſolum Accidens tertio modo; ſcilicet pro vero accidenti non emanante ab eſſentia. Hæc Concluſio eſt Toleti *hic*, § *ex quo ſequitur*.

Probatur. Prędicabilia ſumuntur ſecundum reſpectum, quem dicunt ad ſubiectum, ſed ſolum accidens prędicto modo explicatum habet reſpectum ſufficientem ad conſtituendum diſtinctum prædicabile à quatuor prædictis, ergo. Maior ſæpius eſt probata. Minorem ſic oſtendo. Accidens primo modo comprehendit etiam proprium, quod vtique diuerſum prædicabile conſtituit ex dictis ab accidente communi. Secundo modo acceptum comprehendit, & ſubſtantiam, quæ ſit extra eſſentiam alicuius; ſed ex ſubſtantia hoc pacto, vel non fiunt prędicationes directæ, verbi gratia. *Homo eſt Petrus, animal eſt homo*; vel non ſunt prædicationes ſuperioris de inferiori, licet alioquin directæ, puta *animal eſt rationale, viuens eſt animal.* &c. Cõtra rationẽ omnium prædicabilium, in quibus prędicationes, & ſunt directæ, & ſuperioris de inferiori, vt ex hactenus dictis de cęteris patet; ergo ſolum accidens. Tertio modo acceptum eſt ſufficiens ad conſtituendum quintum prædicabile.

Sed contra Inſtatur primo, eodem modo dicit habitu- 247
dinem accidentalem, verbi gratia ſi dicam *animal eſt rationale*; ac *Petrus eſt albus*, ergo ſi ſecunda propoſitio ſpectat ad quintum prædicabile, ſpectabit etiam prima. Reſpondetur negando conſequentiam, quia prædicabilia requirunt propoſitiones directas, & ſuperioris de inferiori, vt dictum eſt, cuiuſmodi eſt ſecunda, non prima. Verum quidem eſt, ad ipſum reduci omnes prædicationes, in quibus ſubſtantia prædicatur in quale tantum de ſubiecto; & hoc ne cogamur ſextum prędicabile adſtruere; non tamen proprie, & per ſe ex ſimili accidente conſtruitur propter rationem aſſignatam. Et ſic poſſent conciliari Toletus *loco citato*, qui negat, & Conimb. *cap. de Accidente in Comment. & quæſt.1 Art.1.§. propter hæc*, qui affirmant propoſitiones ex ſubſtantia, quæ eſt extra eſſentiam ſubiecti, ſpectare ad quintum prædicabile; quod aſſeruit & Vaſquez *in 3. parte tom.1. diſp.68. cap.4. num.* 20.

Inſtatur ſecundo. Quæ ſunt in eodem prædicamento ſpectant ad idem prædicabile; ſed accidens proprium, & commune ſpectant ad idem prædicamentum, ergo ad idẽ prædicabile, ergo falsò aſſeruimus in concluſione accidẽs ſolum non dimanans ab eſſentia pertinere ad quintum prædicabile; conſequentiæ patent, cum minore. Maior probatur: quia prædicabilia ex modo prædicandi ſumuntur, qui vtique idem erit, dum ſunt in eodem prædicamento. Reſpondetur negando maiorem. Ad probationem dico, prædicabilia ſumi ex modo prædicandi, vt dicit habitudinem ad ſubiectum; vnde cum ea, quæ ſunt in eodem prædicamento poſſint dicere diuerſam habitudinem ad ſubiectum, diuerſum etiam prædicabile conſtituere poſſunt, ſic eſt in caſu noſtro; *riſibile* enim verbi gratia, & *album* ad idem prædicamentum ſpectant, cum tamen diuerſam habitudinem dicant; alterum neceſſariam, alterum purè accidentalem, diuerſum prædicabile conſtituunt.

Inſta-

Inſtatur tertio ad hoc prædicabile pertinet omne accidens, quod poteſt adeſſe, & abeſſe præter ſubiecti corruptionem, vt ex definitione Porphyrij patet, ergo vel intelligitur de abſentia reali, & ſic accidens inſeparabile ad ipſum non pertinebit; vel intelligitur de abſentia per intellectum, ſcilicet quod poſſimus concipere ſubiectum integrum in ſua eſſentia ſine tali accidente; & ſic hoc pacto, etiam proprium ad ipſum pertinebit; ſicut enim poſſum concipere hominem integrum in ſua eſſentia ſine albedine, ita ſine riſibilitate. Reſpondetur intelligi de abſentia, & ſeparatione per intellectum; in hoc tamen ſenſu, vt accidens conſtituens quintum prædicabile ſit, quod poteſt, ſi non ſeparari realiter, ſaltem per intellectum, & oppoſitum intelligi in ſubiecto, ſalua eſſentia ipſius ſubiecti: ſic autem non comprehendit proprium, licet verbi gratia poſſim concipere hominem, non concipiendo riſibilem, non tamen poſſum concipere hominem cum oppoſito, rugibilitate ſcilicet, quia non conciperetur ſalua eſſentia: at in accidente inſeparabili poteſt; concepto enim coruo cũ albedine, non deſtruitur eius eſſentia. Ita Caietan. apud Toletum §. *Caietan. aliter* Conimb. hic *quæſt. 1. art. 1. ad 2.* vbi multa dicunt digna, quæ videantur.

248 Inſtatur quarto. Mors reſpectu hominis; combuſtio reſpectu domus, ſunt accidentia, tamen non abſunt prĉter ſubiecti corruptionem; ergo ad hoc prædicabile pertinet aliquod accidens, preter iam aſſignatum. Inter varias reſponſiones placet reſponſio Alberti *Tract. 7. cap. 2.* Mortem, combuſtionem, corruptionem, &c. non eſſe accidentia propria, ſed priuationes ſubſtantiales; atque adeo non eſt mirum, ſi in accidente, pertinente ad quintum prĉdicabile directè non includantur, neque in accidente à Porphyrio definito in ordine ad hoc quintum prædicabile; igitur pertinebunt ad ipſum, ſed ſecundario tantum. Aliter reſpondet Vallius *de Accidente cap. 16. ad quintum*, & placet reſponſio, tum de his, cum de morbo, peſte, febri, & ſimilibus, quæ ex eodem ſumi poſſunt dupliciter. Primo pro ipſa prĉuia, & proxima diſpoſitione ad deſtructionem ſubiecti, & ſic poſſunt adeſſe, & abeſſe præter ſubiecti corruptionem. Secundo pro ipſa ſeparatione animæ, & deſtructione ſubiecti, & ſic eorum ſubiectum eſt materia prima, quæ remanet ſemper eadem, non ipſum ſubiectum, quod deſinit eſſe; ſeparatio enim animæ in hominis morte, non recipitur in homine, quia anima ſeparata, non eſt amplius homo, ſed recipitur in materia ipſa.

Quĉres vtrum accidens quinti Prædicabilis, requirat actualem exiſtentiam ſui, & ſubiecti; & merito dubitatur; cum inhærentia tantum aptitudinalis ſit de eſſentia accidentis, vt in Sacramento Euchariſtiæ patet, in quo manent tot accidentia ſine inhæſione actuali. Reſpondetur, vt accidens prĉdicetur quinto prædicabili requiri actualem exiſtentiam ſui, & ſubiecti. Eſt Conimb. *art. 1.* Probatur. Ideo accidens quinti prædicabilis affirmatur de aliquo, quia aliquam identitatem habet cum illo, (ex identitate enim prĉdicari cum ſubiecto ſumuntur prĉdicabilia) ſed omnem identitatem habet ratione actualis inhærentiæ, ergo, vt prĉdicetur actualem exiſtentiam requirit. Probatur minor. Accidens quinti prædicabilis poteſt adeſſe, & abeſſe, ſaluo ſubiecto, ex dictis, ergo tunc tantum dicetur habere identitatem accidentalem, quãdo actu eſt; quod enim non eſt Petri verbi gratia, idem cum Petro eſſe non poteſt.

Confirmatur. Accidens quinti Prædicabilis primo cõpetit indiuiduis, quam ſpeciei, & non affirmatur de ſpecie, niſi quia de aliquo indiuiduo prius affirmatur; ſed indiuiduo non conuenit, niſi ratione actualis inhærentiæ, ergo accidens quinti prædicabilis expoſcit actualem exiſtentiam ſui, & ſubiecti.

249 Hæc autem intellige de Accidẽte reali intrinſeco, nam ad reale extrinſecum, vt actus Intellectus, & voluntatis, à quibus res extrinſecæ denominatur viſæ, & volitæ, ſatis eſt exiſtentia realis ipſorum accidentium, & obiectiua ſubiectorum; verè enim dicitur volita victoria, quæ nunquam exiſtet, & cognita Eclypſis futura.

Quæres ſecundo. Ad quodnam prĉdicabile pertineant prædicationes deſumptæ ex ente rationis, vt eſſe vniuerſale, eſſe ſubiectum, Genus, &c. Reſpondetur pertinere ad quintum prædicabile; omnia enim concipiuntur, vt extrinſecus aduenientia, & ad modum qualitatis accidentalis, in natura denominata; in natura autem, vt abſtracta, aliquando habebunt rationem proprij, & ſic ad quartum Prædicabile.

Quæres tertio quamnam exiſtentiam requirant iſta accidentia ex ente rationis. Reſpondetur exigere exiſtentiam, ſaltem ſui obiectiuam; ratio eſt, quia cum ſubiectum denominetur, ab aliquo, aliquam exiſtentiam habente, denominari debet, ſi illud accidens, habet rationem accidentis communis; ſi vero proprij, poterit etiam prædicari nulla exiſtentia ſuppoſita, vt de proprio dictum eſt. Quoad exiſtentiam ſubiectorum, de quibus dicuntur, aliquando exigunt exiſtentiam realem; aliquando obiectiuam tantum ſecundum naturam eorum, de quibus prædicatio fit, & ſecundum naturam prædicatorum, in quibus non moror; cum prædicabilia propriè conſtituatur ex rebus realibus, non fictis per intellectum, quæ tantum per quãdam reductionem ad ipſa pertinere poſſunt.

De his videri poſſunt Conimb. *quæſt. 1. citata, Artic. 2.*

Quomodo Accidens ſit Vniuerſale. Quæſtio Secunda.

NOtandum eſt cum Toleto *hic* §. *&* 2. Accidens tripliciter poſſe ſpectari. Primo ſecundum quod in rebus 250
eſt, & ſecundum ſuam naturam, & hoc pacto ad Metaphyſicã ſpectat. Secundo poteſt conſiderari, vt abſtractum ab Intellectu comparatum ad ſua inferiora: ver. gr. *album* ad hoc, vel illud album, &c. & hoc pacto habet rationem ſpeciei, vel generis. Tertio poteſt ſpectari in ordine ad ſubiectum, in quo eſt, & hoc pacto conſtituit quintum Prædicabile. Vnde ſit

Vnica Concluſio. Accidens conſtituit quintum prĉdicabile in ordine ad ſubiectum. Probatur. Quintum prĉdicabile ſumitur ex habitudine contingenti prædicati ad ſubiectum ex dictis, tale eſt ſolum in ordine ad ſubiectũ, in quo eſt, ergo. Minor probatur. Vel accidens poteſt comparari ad ſua inferiora, vt paulò ante dictum eſt, vel ad ſubiectum; ſecundum primam comparationem potius dicit habitudinem eſſentialem eo modo, quo de Proprio, & Differentia dictum fuit *q. 2. de Proprio*; ergo tantum in ordine ad ſubiectum dicet habitudinem contingentem.

Quare Accidẽs, vt quintũ Prĉdicabile ſic poterit definiri. *Accidẽs eſt quod prĉdicatur de pluribus in quale accidẽtaliter, & cõtingẽter.* Per ly *in quale*, diſtinguitur à genere, & ſpecie; per ly *accidentaliter*, diſtinguitur à differentia; per ly vero *contingenter* diſtinguitur à proprio. In qua definitione accidens ſumitur pro ſecunda intentione, dicente formaliter aptitudinem, & relationem ad eſſendum in multis accidentaliter contingenter. Vide quæ diximus *q. 1. de Proprio*. Pro tota tractatione de accidenete aduertatur etiam ipſum diuidi in genericum, & ſpecificum; Genericum, quod affirmatur de pluribus ſpecie differentib. vt *album* affirmatur de homine, lapide &c. ſpecificũ, quod tantum de pluribus numero differentibus, vt actu *ratiocinari*, quod dicitur tantum de Petro, Ioanne, &c. per hoc tamen non conſtituunt diſtinctum Prĉdicabile; ſicut nec etiam proprium genericum, & propriũ ſpecificũ, vt ſupra diximus, de Differentia generica, & ſpecifica, *q. 5. de Differentia*; militat enim eadem ratio, etiam in proprio, & in Accidente, vt conſideranti patebit.

Cĉterum Porphyrius in 6. cap. ſuĉ Iſagoges agit de his, in quibus conueniunt, & differunt quinque Prĉdicabilia ad inuicem collata, ſed ex dictis ſufficienter omnium conuenientia, & differentia explicata remanet. De Prædicabilibus SATIS.

Tractatus, & quæſtiones in prĉdicamenta Ariſtotelis.

HActenus, quæ nobis prĉmittenda viſa fuerant, egimus, vt faciliorem nobis viam ad Ariſtotelis Categorias pararemus, vnde ſuæ Dialecticæ initium dedit ipſe, tanquam ex quo primo inſtruendi ſcholares, quomodo prima noſtri Intellectus operatio dirigatur; ad hoc enim librum hunc fuiſſe inſtitutum haud dubium, ſcilicet, vt innoteſceret facilè natura cuiuſque rei, & termini, cuius naturam, & proprietates ſimpliciter apprehendendo, Intellectus non deciperetur, ſed haberet veram methodum, qua ſimplici apprehenſione candidum ſcientiarum lac ſugere poſſet. Igitur, & nos Ariſtotelis Logicam profitentes, hunc librum Prædicamentorum explicare aggreſſi ſumus.

Pro-

Prolegomena ad Prædicamenta.

251 HIc Liber inſcribitur *Categoriæ*, quod idem eſt, ac Prædicamenta, vel ſaltem ſumitur pro eodem, ac Prædicamentum: nolumus enim diſputare, an propriè ſignificet Prædicamentum, an tantum translatè, vt exiſtimauit Porphyrius,& Leucippus apud Amicum *Tract.* 20. *quæſt.* 1. §. *Nota* 2.

Aduertendum eſt autem *Categorias*, ſeu Prædicamenta hic non ſumi pro ipſa prædicatione, ſeu actu prædicandi, quo vnum de altero enunciamus; quomodo ſumi poſſet, ex vi nominis græci; Græci enim eodem nomine ſæpè ſignificabant actionem, & id, quod ſub actione cadebat. Sed hic ſumitur Categoria, ſeu Prædicamentum pro re, quæ prædicatur. Verum quia hoc nomine prædicamenti duo adhuc poſſumus ſignificare: Primo ipſum ſummum genus, ſub quo omnia eiuſdem naturæ, ſeu ordinis reducuntur. v. g. *ſubſtantia*, ſub qua referuntur omnia, quæ rationem ſubſtantiæ ſignificant,& hac acceptione vocantur decem prædicamenta per antonomaſiam, eo quod omnia entia ad hæc decem reducuntur. vel ſecundo poſſumus ſignificare nomine prædicamenti totam coordinationem alicuius ſummi generis vſque ad indiuidua, ſcilicet totam collectionem omnium ſpecierum, & indiuiduorum, quæ ſub vno ſupremo genere continentur; & ita communiter ſumitur nomen prædicamenti: vt ſic autem ſumptum poteſt definiri, eſſe alicuius generis ſummi,& eorum quę ſub ipſo continentur naturalem diſpoſitionem.

Circa vtilitatem aſſerendum per maximè vtilem eſſe; quæ vtilitas ex fine ipſius Logicæ habenda eſt; cum enim finis Logicæ, vt diximus, ſit dirigere operationes Intellectus, per hunc librum dirigitur prima operatio, ad quam ſpectat apprehendere rem, ſicuti eſt; & vt apprehendere poſſit abſque errore, requirebatur aliqua tractatio, quæ omnia,& vniuerſa ita explicaret, & vniuſcuiuſque genus, Differentiam, proprietates, & cętera, quæ ei conueniunt, vel ei non conueniunt, ad aliquam methodum reduceret, vt illico Intellectus cognita aliqua re, ſtatim cognoſceret quid ei conueniret, quid diſconueniret; hoc autem pręſtatur in Libris Prædicamentorum, in quo omnia ad decem ſumma genera reducuntur: & quid ſub vnoquoque genere comprehendatur, ita traditur, vt ſubito Intellectus cognoſcere poſſit, quodnam genus ipſius ſit, quæ differentia, quid eſſentiale, quid accidentale alicui,& ita definitiones conſtruere, abſque eo, quod diffundatur per omnia, mendicando prædicata, quæ competunt rei, quam definire intendit, ſeu eius definitionem apprehendere. Addo eſſe vtilem etiam ad ſecundam, & tertiam operationem; non enim poſſumus diuidere, componere, affirmare, vel negare, item ex vna rem aliam inferre niſi naturam vniuſcuiuſque perfectè calleamus; hoc autem docemur in hoc libro, & ideo etiam præmittitur omnibus cęteris libris Ariſtot. tanquam fundamentum, & neceſſario præ requiſitus ad illos, cum hic agatur de terminis ſimplicibus, & realibus, quorum cognitio ſupponitur ab Enunciatione, & diſcurſu, quæ tractantur in cæteris libris.

De Subiecto vero, ſeu natura huius libri ſunt variæ ſententiæ apud Amicum *loco citato quæſt.* 3. *art.* 1. Nos in re parui momenti non immoramur; dicimus igitur ſubiectũ eſſe decem pręedicamenta realia, vt dirigere valent operationes Intellectus. Probatur hac vnica ratione. In toto libro agitur de Subſtantia, Accidente,& ceteris, vt quędam res ſunt; recipere enim contraria, æqualitas, inæqualitas, eſſe in Subiecto, & cętera huiuſmodi, quæ explicantur in hoc Libro, competunt decem prædicamentis, vt res quædam ſunt. Secunda pars etiam probatur, alioquin hic Liber aberraret à fine totius Logicæ, quem ſtatuimus eſſe directionem operationum, ergo vera Concluſio.

Dices agere de rebus pertinet ad Metaphyſicum, non ad Logicum, ergo ſubiectum huius libri eſſe non poſſunt res: alioquin Metaphyſica, & Logica idem obiectum ſibi vendicarent. Reſpondeo diuerſo modo Metaphyſicum, & Logicum agere de rebus. Metaphyſica enim agit de omnibus rebus, vt clauduntur ſub ente,& ideo ita agit, vt perfectè conſideret naturam, principia, & paſſiones ipſarum, vt ſub Ente clauduntur; at Logica tãtum de his agit, vt iuuant ad dirigendas operationes Intellectus ad omnem ſcientiam, vt enim doceat conficere demonſtrationẽ ſcientificam, docere debet eſſe vitandas propoſitiones per accidens, conſiderare debet quodnam ſit genus, quæ differentia, & cætera ſimilia, quæ ſine rerum cognitione cognoſcere nequit,& ad hoc inſtituit librũ Pręedicamentorũ in quo oẽs res explicãtur, quantũ ſat eſt ad dãda præcepta, quibus inſtructus Intellectus in quacunq; ſciẽtia vti poſſit.

Totus autem hic Liber in tres partes diuiditur. In prima explicantur quædam veluti præludia,& neceſſaria ſcitu, ad intelligenda ipſa pręedicamenta. In ſecunda explicãtur ipſa pręedicamenta. In tertia denique traduntur quædam communia omnibus pręedicamentis, quæ ideo dicuntur poſt prædicamenta, ſicut ea quæ traduntur in prima parte, antepręedicamenta vocantur; quem ordinem nos quoque ſequemur in noſtris quęſtionibus. ideo ſit

TRACTATVS PRIMVS
Qui eſt de Antepraedicamentis.

Capitis de Æquiuocis, Vniuocis, & de Nominatiuis

S V M M A.

ÆQuiuoca dicuntur ea, quorum nomen eſt idem, at ſubſtantia per nomen ſignificata eſt omninò diuerſa, vt Animal dicitur, & ipſe homo, & id quod eſt pictum, quorum diuerſa ſubſtantia.

Vniuoca ſunt, quorum nomen eſt idem, & pariter ſubſtantia, vt animal dicitur, & homo, & Equus, quorum non ſolum nomen, ſed etiam ſubſtantiam eandem communicant.

Denominatiua ſunt, quæ ab aliquo habent appellationem nominis ſolo differentia caſu, vt grammaticus à grammatica, iuſtus à iuſtitia.

Expenditur Definitio Aequiuocorum. Quæſtio Prima.

252 PRimo Ariſtoteles agit de Æquiuocis. Secundo de Vniuocis. Tertio de Denominatiuis, antequam ipſa pręedicamenta explicet iuxta triplicem comparationem, quam de ipſis facere poſſumus; vel enim comparantur ad ens, vel vnumquodque ad ſua inferiora; vel nouem vltima ad primum pręedicamentum nempè ad ſubſtantiam; ſi ad ens comparentur habent in illo æquiuocationem, cum ens de illis æquiuocè dicatur; Si fiat ſecunda comparatio, vnumquodque dicitur vniuocè de omnibus ſuis inferioribus: Si denique tertio comparentur ad ſubſtantiam cętera pręedicamenta, omnia de ea denominatiuè dicuntur. Quare cum de his omnibus in pręedicamentis agatur, ideo explicanda erant, ne in incerto, ignotoque vagaremur, vel etiam quia Æquiuoca à pręedicamentis excludenda ſunt, ideo explicatur quid ſint. Ita Amicus *tract.* 11. *quæſtione.* 1. Toletus *in hoc capite.* §. *in his igitur.* Conimb. *eodem loco*, & alij.

Æquiuoca definit Ariſtoteles his verbis: *Aequiuoca dicuntur, quorum ſolum nomen eſt idem, ratio vero per nomen ſignificata diuerſa.* Pro cuius explicatione.

Notandum primo. Quinque modis aliqua ſumi poſſe ſecundum nomen, & definitionem, ſeu ſubſtantiam. Primo cum ſunt idem in nomine, & ſubſtantia, & dicuntur vniuoca. Secundo cum habent vtrumque diuerſum,& dicuntur diuerſiuoca. Tertio, cum idem quidem nomen habeut, tamen ratio eſt diuerſa, & dicuntur Æquiuoca, de

quibus

quibus agimus modo: Quarto cum eandem habent definitionem, tamen nomen non eſt idem, & vocantur multiuoca; vel tandem cum partum habent idem nomen, & definitionem, partum non habent, & dicuntur denominatiua; De Vniuocis tantum, Æquiuocis, & Denominatiuis hic agitur vt potè ad prædicamentorum intelligentiam neceſſarijs.

Notandum Secundo, ex Toleto *hic* res ſignificatas, & voces ſignificantes mutuo quodam ordine dici Æquiuocas, & Vniuocas; res, vt vocibus ęquiuocis, vel vniuocis ſignificatas, voces verò, vt res ſignificant: Quę à Logicis vocari ſolent ęquiuoca, vel vniuoca vniuocantia; res verò vniuoca, vel ęquiuoca ęquiuocata.

Primo igitur ad Definitionis traditę explicationẽ quę-
253 ritur, an definiantur ęquiuoca ęquiuocata, an ęquiuocantia. Reſpondeo definiri ęquiuoca ęquiuocata; rebus enim per nomen ſignificatis conuenit habere idem nomen, & diuerſam ſubſtantiam; & ideo definiuntur in plurali, vt detur intelligi, definiri res per nomen importatas, non autem nomen ipſum.

Queritur Secundo. Quomodo debeat eſſe hęc communitas nominis. Reſpondeo hic ſumi nomen, non prout diſtinguitur à verbo, ſed pro quacunque voce, quę plura ſignificare poſſit, quę vox debet eſſe communis omnibus, ſecundum eaſdem omnino affectiones grammaticales, ſcilicet, vt ſit eiuſdem quantitatis, accentus &c. Quare *Populus* reſpectu arboris, & reſpectu hominum, non eſt ęquiuocum, quia in primo habet primam ſyllabam longam, in ſecundo habet primam breuem, atque adeo non habet perfectam vnitatem vocis.

Dices. Nomen ſumit vnitatem à ſignificatione, hæc autem non poteſt eſſe communis pluribus, ergo nec nomen; ergo falſò dicimus ęquiuoca requirere vnitatem nominis. Reſpondeo nomen poſſe ſumi dupliciter. Primo materialiter, pro ipſa voce. Secundo formaliter prout eſt ſignificatiuum tali, vel tali ſignificatione; nomen igitur ſumit vnitatem formalem à re ſignificata, materialem, verò nequaquam. In definitione igitur ſumitur vnitas materialis, non formalis, immò licet ſignificationes ſint plures, nomen eſt tantum vnum, ſi habet omnes conditiones requiſitas.

Queres Tertio. Quid intelligatur per ly *ratio Subſtantiæ debet eſſe diuerſa.* Reſpondeo per ſubſtantiam non intelligi primum prędicamentum ab alijs diſtinctum, ſed ſubſtantiam, ſcilicet eſſentiam illorum, quę ęquiuoca dicũtur, vt detur intelligi, æquiuocationem non ſolum in ſubſtantia poſſe accidere, ſed etiam in accidentalibus. Dixit autem Ariſtoteles, ratio ſubſtantiæ nomini accommodata, vt intelligeremus ad æquiuocationẽ ſatis eſſe, id quod immediatè ſignificatur per nomen, eſſe diuerſum, licet illa in aliquo ſuperiori conueniant, ſic *canis* eſt æquiuocum nomen, quia eſt impoſitum ad ſignificandam immediatè naturam Canis terreſtris, & cęleſtis, quæ ſunt diuerſæ inter ſe, licet conueniant in ente, ſubſtantia, &c.

Dixit etiam Ariſtoteles, ratio ſubſtantiæ diuerſa, non addidit ſimpliciter, vt comprehenderet duo genera ęquiuocorum æquiuocatorum. Aliud quod dicitur æquiuocatorum à caſu, in quibus ſcilicet nominandis nulla habetur ratio, aut conſideratio; aliud æquiuocatorum à conſilio, in quibus nominandis habent aliquam rationem ſimilitudinis, aut proportionis, vnius ad alterum, v.g. *pes* lecti, dicitur pes ad ſimilitudinem pedis hominis; hæc æquiuoca dicuntur æquiuoca ſecundum quid, quia ratione ſimilitudinis, aut proportionis, non habent naturam omninò diuerſam, vocantur etiam magis propriè Analoga. Æquiuoca primi generis vocantur ęquiuoca ſimpliciter, quia habent idem nomen, cum diuerſitate naturæ abſque aliquo ordine vnius ad alterum, quæ propriè æquiuoca dicuntur.

Expenditur Definitio Vniuocorum. Quæſtio Secunda.

254 NOtandum Vniuocum ſumi poſſe dupliciter. Primo pro quacunque re, quæ ſit vnius nominis, & eſſentiæ, ſiue ſit ſingularis, ſiue communis, quomodo dicitur Petrus vniuocè prædicari de ſeipſo, eo quod non prædicetur æquiuocè. Secundo ſumitur pro natura communi vnius rationis.

Prima Acceptio eſt impropria. Secunda propria; & iuxta hanc Vniuoca definiuntur ab Ariſtotele; quæ primo diuiduntur in participata, & participantia. Participata dicuntur naturæ communes, quę per nomen vniuocum immediatè ſignificantur, vt *animal* reſpectu hominis, ouis &c. Participantia verò dicuntur ipſa inferiora, quæ eam naturam participant, vt *homo, ouis* &c. reſpectu animalis. Secundo diuiduntur in vniuoca eſſentialia, quando ſcilicet ratio vniuoca participata eſt eſſentialis vt animal, & in vniuoca accidentalia, quando ratio vniuoca eſt accidẽtalis participantibus, vt album reſpectu hominis, & Cygni. Hoc notato ſic definiuntur Vniuoca.

Vniuoca ſunt, quorum nomen eſt idem, & ſubſtantia per nomen ſignificata. Quæ definitio eodem modo explicanda eſt, ac definitio æquiuocorum, præterquam in vltimis particulis, ibi enim ſubſtantia erat diuerſa; hic autem eadem debet eſſe. Vt tamen præſens definitio magis dilucidetur, duo quærenda ſunt.

Quæritur primo. An hac definitione definiantur vniuoca participata, vel tantum participantia.

Reſpondeo cum diſtinctione; ſi enim accipiatur ſtrictè & rigoroſè, prout ſonant verba definitionis, non conuenit niſi participantibus. Et ob hoc forſan Ariſtoteles definiuit in plurali; & probatur, quia conditiones poſitæ in definitione vniuocorum, non conueniunt vniuocis vniuocatis, ſiue participatis. Primo enim vniuoco vniuocato non eſt nomen aliquod commune, puta animali, nomen animal non eſt commune, ſed æquè patet. Secundo ratio ſubſtantię non eſt communis animali; eodem enim modo philoſophandum eſt de nomine ac de ſubſtantia per nomen ſignificata; non eſt enim aſſignare aliquam naturam animalis, quæ competat animali, & alijs ab animali, quod eſſet neceſſe, vt diceretur communis, vt ſcilicet plura eandem naturam communicarent. Si verò ſumatur prædicta definitio minus rigoroſè, poterit etiam accommodari participatis, vt ſit ſenſus: Vniuoca participata eſſe, quorum nomen eſt commune, & ſubſtantia eadem, ſcilicet reſpectu inferiorum; animal enim eſt nomen commune, & communis etiam definitio, & idem nomen, eademque definitio conuenit omnibus animalibus.

Quæritur Secundo. An hac definitione comprehendãtur vniuoca accidentalia, quod eſt dicere, an accidentia poſſint prædicari vniuocè de ſubſtantijs. Primo videtur quod non, æquiuoca enim, & vniuoca diſtinguuntur à denominatiuis: at accidentia prædicantur denominatiuè. Secundò. Philoſophus ait, Accidentia non prædicari de Subiecto nomine, & ratione, ſcilicet vniuocè. Tertiò ait, proprium eſſe ſecundæ ſubſtantiæ prædicari vniuocè de primis; hoc autem eſſet falſum ſi ſub vniuocis etiam accidentia complecteretur.

Reſpondeo igitur Accidentia poſſe conſiderari dupli- 255
citer in ordine ad ſubſtantiam. Primo prout afficiunt ipſum ſubiectum, eique ſuum effectum formalẽ attribuunt. Secundò prout ex hac attributione oritur prędicatio eadem in omnibus, in quibus tale accidens repetitur. Primo modo ſumuntur denominatiuè; à tali enim effectu accidentali, ipſi ſubiecto, prouenit talis denominatio. Si ſecundo modo; vniuocè ſumuntur, & hac definitione ſunt incluſa; idem enim nomen, eandemque definitionem dicit *album* reſpectu Cygni, ac Niuis; ac *animal* reſpectu hominis, & Leonis. Si igitur animal eſt vniuocum, cur nõ album? Confirmatur. In æquiuocis diuerſitas ſubſtantiæ ſiue accidentalis, ſiue ſubſtantialis cum identitate nominis conſtituit ęquiuocum, ergo identitas naturæ, ſeu ſubſtantiæ per idem nomen ſignificata in pluribus conſtituet vniuocum. Probatur Conſequentia quia eadem ſubſtantiæ ratio poſita in definitione vniuocorum opponitur diuerſæ ſubſtantiæ poſitę in definitione Æquiuocorum; at in oppoſitione termini ſumuntur eodem modo. Hinc patet ad argumenta.

Ad Primum, dicuntur Denominatiua diſtingui ab vniuocis, non tantùm materialiter ſemper, ſed aliquando ratione; ita accidit in caſu noſtro; alia enim ratione album dicitur denominatiuum, alia ratione vniuocum, vt patet in reſponſione ad quæſitum.

Ad Secundum Reſpondeo, Accidentia non prædicari de Subiecto nomine, & ratione, ſcilicet eſſentialiter vel ſecũdũ quatenus prędicãtur denominatiuè; eo pacto, quo etiã dicit prędicationem vniuocã generis, & ſpeciei opponi prędicationi denominatiuę Accidentis, & Proprij, eo quod hæc prædicentur accidentaliter, illa eſſentialiter.

Ad

Ad tertium dico proprium eſſe ſecundę Subſtantię prędicari vniuocè, eo quod ſubſtantia ſecunda ſemper prædicetur vniuocè, neque alia prædicatio ei conuenire poteſt, cum ſuperiora prædicentur eſſentialiter de inferioribus; atq; ad eo vniuoca prædicatione; at accidenti præter prędicationem vniuocam, alia ei competere poteſt, ſcilicet denominatiua. Addo Ariſtotelem numquam dixiſſe ſolis ſecundis ſubſtantijs conuenire prædicari vniuocè: ex quo modo loquendi, non excludit accidentia à prædicatione vniuoca, vt patet conſideranti. Ita ſentiunt Sotus *hoc capite* Albertus Magnus; Hurtadus *diſp.9.ſect.2.* Amicus *tract.12. quæſt. 6. dubio 2.* contrarium tenent Conimbricenſes *hoc capite quæſt.2. art.2.* nulla tamen ratione alicuius momenti ſuam ſententiam confirmant.

Expenditur Definitio Denominatiuorum.
Quæſtio Tertia.

256 DEnominatiua ſic definiuntur ab Ariſtotele hic. *Denominatiua dicuntur quæcunque ab aliquo nominis appellationem habent ſolo caſu differentia*; cuius definitionis ſenſus eſt. Res denominatiuæ dicuntur, quæ ab aliqua forma ſuam appellationem, aut deriuationem habēt, à qua forma differunt ſola terminatione, & inflexione vocis, per quam ipſæ res ſignificantur. In qua definitione tres conditiones videtur requirere Ariſtoteles.

Prima eſt; vt Denominatiua ſuam appellationem, ſeu nomen habeant ab aliquo; in quibus particulis multi exigūt formam, à qua denominatiuum ſumit appellationem, debere eſſe omnino adiacentem, & accidentalem rei, quæ denominatur. Defectu huius conditionis *homo* non eſt denominatiuum, licet dicatur ab humanitate, quia humanitas non dicit naturam diuerſam, & accidentalem homini; *album* vero eſt quia dicitur ab albedine, quæ dicit aleitatem à ſubiecto, quod dicitur album.

Secunda Conditio. *Differentia caſu.* vt ſcilicet denominatiuum caſu, terminatione videlicet differat ab eo, à quo ſumit appellationem. Quare multi aſſerunt *muſica* pro pollente arte muſica, & pro arte ipſa, defectu huius conditionis non eſſe denominatiuum. Verum melius dicendum tria eſſe denominatiuorum genera; alia enim dicuntur denominatiua ſecundum vocem, non ſecundum rem; ſic *ſtudioſus* dicitur à ſtudio quo ad vocem, non quo ad rem; aliud enim ſignificat ſtudium, aliud ſtudioſus. Alia dicuntur Denominatiua ſecundum rem, non tamen ſecundum vocem, vt *virtus, & ſtudioſus*. nomen enim diuerſum eſt, attamen ſtudioſus deriuat à virtute, & idem ſignificat. Tertio alia dicuntur Denominatiua ſecundum rem, & vocem, quæ idem ſcilicet ſignificant, & eandem vocem participant cum diuerſa terminatione, vt *iuſtus* à iuſtitia. Vnde dicendum puto *Muſica* pro cantatrice eſſe denominatiuum ſecundum rem, non tamen ſecundum vocem, eo quod non differat terminatione, ſeu inflexione vocis, à muſica prout dicit artem, à quo nomine ſuam appellationem ſumit.

Tertia Conditio; vt differant Denominatiua à forma, à qua ſuam denominationem ſumunt, Solo caſu. Quibus verbis innuitur hic Ariſtoteles ſumpſiſſe denominatiua in tertio ſenſu explicato; Quæ enim ſunt tantum ſecundum rem non differunt caſu, quæ ſunt ſecundum vocem tantum non differunt ſolo caſu, ſed re ipſa. Quare cum Ariſtoteles requirat differentiam caſus, & ſolius caſus, videtur velle Denominatiuum eſſe, quod habet idem ſignificatum cum eo, à quo denominatur, & differt non voce, ſed caſu vocis, ſeu terminatione, quod idem eſt, ac denominatiuum ſecundum rem, & ſecundum vocem.

Quare Boetius, Burleus, Caiet. & alij tria dicunt requiri in denominatiuis ab Ariſtotele definitis. Primo conuenientia in principali ſignificato, non in totali; nam forma ſignificat tantum ſe ipſam, at denominatiuum, & formam, & ſubiectum. Secundo conuenientia in principio vocis. Tertio dicunt requiri differentiam in fine vocis ab ipſa forma, à qua deriuat.

Hic occaſione æquiuocorum multi quærunt de Analogia, attamen proprium locum habet in Metaphyſica; & nos ſupra ſufficienter de ea egimus *in Introductione prima parte, c. ſecundo*, agendo de terminis Analogis; de qua plura forſan occurrent dicenda cum de Analogia entis.

CAPITIS DE COMPLEXIS, & Incomplexis.

S V M M A.

PRimo affertur diuiſio vocum, ſeu rerum ſecundum alios per voces ſignificatarum, in complexas, & incomplexas; illuſtrat exemplis dicens de primis. Homo currit, homo vincit. De ſecundis. Homo bos, &c. Secundo ponit diuiſionem eorum, quæ ſunt in prædicamento, quorum aliqua nec ſunt in ſubiecto, de ſubiecto tamen dicuntur, huiuſmodi ſunt ſubſtantiæ Vniuerſales: alia in ſubiecto quidem ſunt, de ſubiecto tamen non dicuntur, vt accidentia ſingularia: Quædam in ſubiecto ſunt, & de ſubiecto dicuntur, vt accidentia communia. Alia denique nec ſunt, nec de ſubiecto dicuntur, vt ſubſtantiæ ſingulares.

Tertio affert definitionem eorum, quæ in ſubiecto ſunt dicens, eſſe ea, quæ in ſubiecto aliquo ſunt, non tamen, vt eius pars, nequeunt tamen eſſe ſine eo.

Expenduntur contenta In Capite de Complexis, & Incomplexis. Quæſtio Quarta.

257 PRæmiſerat Ariſtoteles Definitiones æquiuocorum, vniuocorum, & Denominatiuorum, tanquam neceſſarias ſcitu, ad cognitionem decem prędicamentorum, propter eandem rationem nunc præmittit explicationem Complexorum, & Incomplexorum, vt deinde excluſis Complexis, ad decem Prædicamenta tantum incomplexa reducat prout facit infra, ſubdiuidens incomplexa in decem Prædicamenta.

Dicit igitur omnium rerum prædicamentalium, alias eſſe talis naturæ, vt non ſint in aliquo, vt in ſubiecto, attamen prędicantur de ſubiecto, vt *Homo*, qui dicitur de aliquo homine tanquam de ſubiecto nō tamen eſt in aliquo, vt in ſubiecto, & huiuſmodi ſunt omnes ſubſtantiæ vniuerſales. Dicit ſecundo alias eſſe, quæ in aliquo non ſunt, vt in ſubiecto, nec de aliquo, vt de ſubiecto prædicantur, vt *quidam homo*, & *quidam equus*, & omnes ſubſtantiæ particulares. Tertio dicit quaſdam eſſe, quæ & de ſubiecto dicuntur, & in ſubiecto ſunt, vt *ſcientia*, quæ de ſubiecto dicitur, vt de grammatica, & in ſubiecto eſt putam anima; tales ſunt omnia accidentia Vniuerſalia. Quarto denique dicit quaſdam de ſubiecto, non dici in ſubiecto, tamen eſſe, vt *hoc album* in ſubiecto quidem eſt, ſcilicet in corpore, non tamen de aliquo ſubiecto dicitur. Breuiter igitur diuidit Ariſtoteles omnia, quæ ſunt in Vniuerſales ſubſtantias, & particulares ſubſtantias: in Vniuerſalia accidentia, & particularia accidentia; omniaque exemplis illuſtrat: qua diuiſione, vt habet Toletus *hic §. Notandū primo*. Amicus *quæſt.1. dub.4.* Ariſtoteles complexus eſt omne ens prædicamentale completum; omnia enim quæ ſunt per ſe in prædicamento non ſunt, niſi vniuerſalis natura, aut particularis, & hæc aut ſubſtantia, aut accidens. Circa doctrinam hoc capite traditam

Quæritur primo. Quid intelligatur apud Ariſtotelem per *dici de ſubiecto*, cum dixit, Alia de ſubiecto dicuntur.

Reſpondeo per *dici de ſubiecto*, intelligi de ſubiecto Inferiori, de quo ſuperius prædicatur in recta linea prædicamentali; Quod patet ex eo quod dixit, nec ſubſtantiam par-

particularem, nec accidens particulare prędicari de ſubiecto, quod tamen non verificaretur reſpectu accidẽtis particularis, quod dicitur de ſubiecto in quo eſt, niſi ſumeretur de prædicatione eſſentiali, vt de Inferiori: & per hoc patet aliter accipi ſubiectum, cum dicitur aliquid ineſſe ſubiecto, aliter cum dicitur prædicari de ſubiecto. In primo enim intelligitur de ſubiecto Inhæſionis, in ſecundo de ſubiecto prædicationis modo explicato; per primum accidens diſtinguitur a ſubſtantia, per ſecundum vniuerſalia à particularibus.

258 Quæritur Secundò. Quomodo ſit intelligenda definitio accidentis tradita ab Ariſtotele, cum dixit, *dico autem eſſe in Subiecto, quod non eſt in aliquo, non tanquam pars, & impoſſibile eſt eſſe ſine eo, in quo eſt*. Reſpondeo hic ab Ariſtotele tradi definitionem Accidentis, quoad ſuam entitatem, & naturam, quæ tribus conditionibus explicatur.

Primo quod eſt in aliquo; intelligitur autem de eſſe in aliquo poſitiuè, & propriè, vt ex Caietano habet Amicus; per hanc particulam excluduntur omnia ea, quæ ſunt in alio, ſed impropriè, & per quandam Metaphoram, vt totum in partibus; genus in ſpecie, Appetens in fine, & ceteris modis, quos ex Ariſtot. *phyſ. 4. textu 23.* numerat Amicus & Toletus *hic §. 1. fundamentum.*

Secundo *non tanquam pars*, quod ſcilicet non inſit alicui, ad conſtitutionem alicuius entis per ſe, & completi; per quod excluduntur omnes partes, tum Phyſ. tum Metaphyſ. hæc enim aſſumuntur, & concurrunt ad conſtituendum aliquod vnum per ſe.

Tertiò dicitur. *Impoſſibile eſt eſſe ſine eo, in quo eſt*, in quibus verbis ignoſcendum Philoſopho, qui ordinem rerum ſupernaturalium non agnouit; ſi enim agnouiſſet quantitatem in Euchariſtia futuram ſine vllo ſubiecto, hoc non dixiſſet. Intellige igitur naturaliter, non ſupernaturaliter.

Sed contra hanc definitionem inſtatur. Conuenit alijs à definito, conuenit enim locato, quod eſt in loco, non vt pars eius, neque ſine loco eſſe poteſt, ergo non eſt bona definitio. Reſpondeo negando Antecedens. Ad probationem, Dico locatum non poſſe quidem eſſe ſine omni loco, poſſe tamen ſine aliquo, iſto, vel illo; at accidens ita nequit eſſe ſine illo Subiecto numero, vt in altero exiſtere ſit impoſſibile.

Secundo Inſtatur. Non conuenit omnibus accidentibus, ergo. Probatur antecedens. quia aliqua accidentia ſunt ſeparabilia, vt actio, locus, habitus, quę extrinſecè denominant. Reſpondeo ſubiectum accipi poſſe dupliciter. Primo pro ſubiecto inhæſionis, & hoc nunquam mutatur. Secundo pro ſubiecto denominationis, quod aliquando idem eſt ac ſubiectum inhæſionis; vt paries reſpectu albedinis, aliquando eſt diuerſum, vt agens reſpectu actionis, quæ agens denominat, non tamen recipitur in agente. Vt igitur tradita definitio competat omnibus accidentibus ſatis eſt, ſi non poſſit eſſe ſine ſubiecto vel inhæſionis, vel denominationis. Quare actio non ſolum non poteſt eſſe ſine principio actiuo, quod denominat, ſed nec illud mutare poteſt. Poſſet etiã addi ſecundũ aliquos hæc, & ſimilia non eſſe propria accidentia, quia propriè non inhærent. Sed prima reſponſio magis mihi videtur ad propoſitum.

CAPITIS DE REGVLIS, & diuiſione Prædicamentorum.

S V M M A.

IN hoc Capite duas Regulas tradit Ariſtoteles. Prima eſt. Quando quidquam prædicatur de altero, vt de ſubiecto; quæ dicuntur de prædicato, dicentur etiam de ſubiecto; vt homo, qui de quodam homine prædicatur, & de ipſo homine dicitur animal, animal dicetur etiam de quodam homine.

Secunda Regula eſt. Diuerſorum generum diuerſæ ſunt, & differentiæ, & ſpecies, vt animalis, atque ſcientiæ; ea autem genera, quorum vnum ſub altero continetur, poßunt communicare in differentijs.

Tertio. Aſſignat diuiſionem decem prædicamentorum, dicens eorum quæ nulla cum complexione dicuntur; aut ſubſtantiam, aut quantitatem &c.

Expenduntur, Regulæ quas Ariſtoteles docet hoc Capite. Quæſtio Quinta.

259 DOcuerat Ariſtoteles Capite præcedenti eorum, quæ ſunt, quædam dici de ſubiecto modo per primam Regulam explicat quandam proprietatem iſtorum, quæ de ſubiecto dicuntur, & dicit, quoties aliquid dicitur de ſubiecto omnia, quæ de illo prędicato eſſentialiter dicuntur, dicuntur etiam de ſubiecto; probat autem exemplis, quia enim homo prædicatur de quolibet homine, & de ipſo homine prædicatur animal, etiam de quodam homine dicetur animal; quidam enim homo, & eſt homo, & eſt animal; ex quibus exemplis patet mẽtem Ariſtotelis fuiſſe loqui de prædicatione tantum eſſentiali ſuperioris de inferiori; exempla enim ſunt ſuperioris de inferiori; tum etiam quia hic aſſignat conditionem eorum, quæ de altero dicuntur, de quibus in capite præcedenti locutus fuerat; ibi autem tantum locutum eſt de ijs quæ dicuntur, vt ſuperius de inferioribus.

Ideo autem tradit hanc regulam, vt cognoſcamus rectam ſeriem, ſeu lineam prædicamenti ita ſe habere, vt prædicentur vniuocè omnia ſuperiora, media, & inferiora; ſi enim quando prædicatum dicitur de ſubiecto omnia eſſentialia prædicati dicuntur etiam de ſubiecto, iam mihi patet ita eſſe res conſtitutas in prædicamento, & talem debere habere connexionem, vt ſupremum genus cum omnibus intermedijs generibus eſſentialiter prædicetur de vltimo conſtituto in illo prædicamẽto; Quod ſi aliquid non prædicetur vniuocè, & eſſentialiter de illo vltimo conſtituto, in illo prædicamento, non poterit pertinere ad illud prædicamentum.

Secunda Regula deſeruit ad cognoſcendum prædicamenta eſſe impermixta, & diſtincta; dicit autem generum quæ non ſunt ſubalterna, ſcilicet vnum non cõtinetur ſub altero; eſſe differentias ſpecie differẽtes: vbi docemur genera, quæ non ſubalternantur, habere ſemper diuerſas differentias, & in nullo conuenire; & cum ad diuerſa prædicamenta pertineant, clarè conſtat prædicamenta inter ſe eſſe omninò contradiſtincta, & impermixta, ſic animal, & ſcientia. quorum vnum non continet aliud, ex natura ſua habent diuerſas differentias; nam animalis differẽtiæ ſunt greſſibile, & volatile, quæ nullo modo conueniunt ſcientiæ. At genera quorum vnum ſub altero continetur, vel ambo ſub vno ſuperiori, habere eaſdem differentias conſtitutiuas, eo quod ſuperiora prędicantur de generibus, quæ ſub ſe ſunt. Quare per hanc regulam præter impermixtionem prædicamentorum habemus etiam diſtinctionẽ generum diuerſorum ſubalternorum, quæ ſcilicet poſſunt communicare in eadem differentia: & generum diuerſorum non ſubalternorum, quæ differentias ſpecie diſtinctas expoſcunt, & in nullo poſſunt communicare, ex quo ſequitur omnino dari diſtinctio prædicamentorũ inter ſe.

An Prædicamenta ſint tantum decem. Quæſtio Sexta.

IN tertio Capite in fine, vel in quarto capite, vt alij volunt, ponit Ariſtoteles diuiſionem decem Predicamentorum dicens, *vnumquodque eorum, quæ incomplexè ſumũtur aut ſignificare ſubſtantiam, aut quantum aut quale, aut ad aliquid, aut Vbi, aut Quando, aut Situm, aut Habere, aut Agere, aut Pati*. Occaſione cuius diuiſionis propoſitam quæſtionem moueo, antequam ad 2. Tract. ſcilicet ad ipſa prædicamenta deueniam. 260

Circa numerum Prędicamentorum variæ extiterunt

anti-

antiquorum opinionem prout referunt Toletus *de prædicamentis in communi quæſt. 1.* Suarez *in Metaph. diſput. 39. ſect. 2. num.* 11. & alij. Quidam enim vnum tantum poſuerunt, vt Plato. Quidam duo, vt Xenocrates, & Andronicus. Stoici quatuor tantum, & nonnulli ita auxerunt numerum prędicamentorum, vt vſque ad 20. ea dilatauerint. Communis ſententia Ariſtotelis 5. *Metaph.* 7. & plurimis in locis D. Thomæ, Scoti, Ochami, & omnium ſanè philoſophorum, vt inquit Suarez, eſt prædicamenta nec plura, nec pauciora eſſe quam decem, cum qua & nos ponimus vnicam Concluſionem.

Vnica Concluſio. Prædicamenta ſunt tantum decem. Probatur primo auctoritate Ariſtotelis, D. Thomæ, Scoti, Ochami, Conimbricenſium, Toleti, & ferè omnium recentiorum. Quoad rationes.

Tota difficultas ſita eſt in nouē generibus accidentiū; de Subſtantia enim nulla eſt difficultas eſſe prędicamentum per ſe diſtinctum ab illis. Quomodo autem accidens in ordine ad ſubſtantiam (ad cuius comparationem omnes conueniunt eſſe conſtituenda cætera prædicamenta) in nouem ſumma genera diſtinguatur; Hic opus, & labor in aſſignanda ratione, quæ ſatisfaciat, & euidenter ſufficientiam huius numeri denarij demonſtret.

Primo probat Ochamus ſufficientiam huius numeri, in *ſua Log. cap. 42. & quodlibeto 5. quæſt.* 22. tali pacto. Decem tantum ſunt quę de Petro quęri poſſunt, ergo decem tantum prędicamenta. Conſequentia patet quia prędicamenta ſumuntur in ordine ad prędicata omnino diuerſa quę de prima ſubſtantia enunciari poſſunt. Antec. probatur de Petro enim quęri poteſt, quid ſit, quãtus, qualis, ad quid referatur, in quo loco ſit, quo tempore, quam corporis diſpoſitionem habeat, reſpectu loci, quo habitu ſit affectus, quid agat, & quid patiatur, ad quas interrogationes reſpondendum eſt per decem ſumma genera, ab Ariſtotele hoc capite numerata. Verum hęc ratio ab omnibus reijcitur, & quia nullam reddit rationem cur tantum decem de quolibet poſſimus interrogationes inſtituere, atque adeo relinquit eandem difficultatem; tum quia videtur petere principium: quæritur enim cur tantum decem prędicata de Petro poſſimus affirmare, reſpondet quia tantum decem poſſumus de eo quærere.

Secundò probant alij ratione D. Thomæ 3. *phyſ. lect.* 5. § *ad horum igitur*, & 5. *Metaph. lect.* 8. § *ſciendum*, ſic. Omnia prædicata, vel pertinent ad eſſentiam primæ ſubſtantiæ, vel illi inhærent, vel extrinſecè denominant: Si pertinent ad eſſentiam, eſt Prędicamentum Subſtantię; ſi illi inhærent, vel abſolutè, vel relatiuè: ſi abſolutè, vel ratione materiæ, & eſt quantitas, vel ratione formæ, & eſt qualitas, ſi inhærent relatiuè, eſt Prędicamentum ad Aliquid; quę verò extrinſecè denominant, vel illa denominatio ſumitur à potentia actiua, & eſt Actio, vel à potentia paſſiua, & eſt paſſio, vel menſurat durationem ſubſtantię, & eſt quando; vel eius quantitatem, per quam eſt in loco, & hoc eſt Vbi, vel eandem, vt dicit quendam ordinem partium ad locum, & eſt ſitus, vel denique nullo modo ſubſtantiam menſurat, & hoc eſt Prędicamentum Habitus. Sed hæc ratio nec ipſa eſt ſufficiens, cum multas patiatur difficultates, in eo quod aſſumit vbi, & Situm extrinſecè denominare, vt in proprijs locis videbitur. Item cum dicit inhęrere ratione materiæ, conſtituere prędicamentum quantitatis, ratione formæ, prędicamentum qualitatis.

Quare dicendum cum Auicenna relato à Suarez *num.* 17. cum ipſo Suarez, Conimbricenſibus, Ruuio, & alijs non poſſe dari euidentem, & certam rationem huius numeri; ſed neque Ariſtoteles ipſe vnquam hoc demonſtrauit, ſed ſemper, vt verum hoc ſuppoſuit. Ad ſummum poſſumus hanc ſufficientiam probare, quia ex omnibus effectibus, quos huc vſque experti ſumus, non cognouimus niſi decem entis genera ſumma, quæ in nullo vniuoco conueniunt, & ad quę reducuntur omnia entia à nobis hactenus cognita, atque adeo eſſe tantum decem Prędicamenta. Quę ratio magis quietat, ſuppoſito quod hęc decem ab Ariſtotele numerata, verè inter ſe ſint diuerſa, & omnia entia, quę verè ſunt entia, ad hęc decem reduci poſſint. Hoc autem diſcutere, & oſtendere eſt Metaphyſici, cuius proprium eſt hanc quęſtionem examinare; ſatis ſit eam innuiſſe quantum expoſtulabat tractatio prędicamentorum, à Logico exagitata ſuperficialiter tantum; non enim pertinet ad Logicum, vt diximus, naturam entis, & decem prędicamenta, in quę diuiditur, funditus expendere.

TRACTATVS SECVNDVS

Qui eſt de Prædicamentis.

Capitis de Subſtantia.

S V M M A.

IN hoc Capite Ariſtoteles primo diuidit Subſtantiam in primam, & ſecundam, definit vtramque dicens. Prima ſubſtantia eſt, quæ neque in Subiecto aliquo eſt, neque de Subiecto dicitur, vt quidam homo. Secunda Subſtantia ſunt genera, & ſpecies, in quæ primæ continentur, quæ cum prædicantur de inferioribus vniuocè prædicantur, & eſſentialiter, ad differentiam eorum, quæ in Subiecto ſunt ſcilicet accidentium.

Secundo, ex eo quod omnes res, aut inſunt primæ ſubſtantiæ, aut de ipſa prædicantur, dicit primam Subſtantiam eſſe ſubiectum omnium rerum, atque adeo ipſis non exiſtentibus impoſſibile eſſe, cætera exiſtere.

Tertio ſtabilito primam Subſtantiam propriſſime eſſe Subſtantiam, eo quod ad ipſam cætera referantur, comparat primas Subſtantias inter ſe: item ſecundas inter ſe, & primas cum ſecundis dicens, primas Subſtantias æquè participare rationem Subſtantiæ, non enim quidam homo eſt magis Subſtantia, quam quidam Equus. Secundas vero Subſtantias: quo magis accedunt ad primam eſſe eo magis Subſtantias, vnde infert Species eſſe màgis Subſtantias quam genera, quia propinquiores ſunt primæ Subſtantiæ; & ſola genera, & ſpecies Subſtantiarum vocari ſecundas Subſtantias, eo quod ſola indicent primam Subſtantiam.

Quarto ponit ſex proprietates Subſtantiæ. Prima eſt, non eſſe in Subiecto quæ conuenit non ſolum primæ, ſed etiam ſecundæ Subſtantiæ, immò & differentijs, & partibus eſſentialibus, & integralibus, licet enim ſunt tanquam in toto, in Subiecto, non tamen inhærent Subiecto. Secunda prædicari de Subiecto tantum ſecundum rationem, quæ tamen conuenit ſecundis ſubſtantijs, & differentijs. Tertia eſt, primam Subſtantiam ſignificare hoc aliquid, ſcilicet rem per ſe ſubſiſtentem, ſecundam vero ſignificare quale quid, ſcilicet naturam, vt in ſuis inferioribus eſſentialiter. Quarta proprietas: Nihil Subſtantiæ eſſe contrarium. Quinta non ſuſcipere magis, & minus, ſcilicet non remitti, nec intendi. Vltima proprietas eſt: Idem numero manens poteſt ſuſcipere contraria.

Vltimo tandem in fine capitis ſoluit quandam obiectionem, quæ iam dictis obijci poterat, hæc ſunt quæ habentur toto illo capite longiſſimo de Subſtantia.

Quid Diuidatur ab Ariſtotele In ſubſtantiæ Diuiſione. Quæſtio Prima.

261 NOtandum primo. Subſtantiam quadrupliciter ſumi poſſe. Primo pro eſſentia vniuſcuiuſque rei, ſiue ſit Accidens, ſiue ſubſtantia. Secundo ſumi poteſt pro omni eo, quod non eſt in ſubiecto, ſiue ſit res materialis, ſiue immaterialis, ſiue completa, ſiue incompleta. Tertio pro ſubſtantia tantum ſenſibili completa, ſiue prima ſit, ſiue ſecunda. Quarto poteſt ſumi pro eo quod propriiſſime ſubſtantia dicitur, cuiuſmodi ſunt ſola Indiuidua. Tertio modo hic ſumpta eſt ab Ariſtotele, cum eam diuiſit in primam, & ſecundam.

Notandum ſecundo, ex D. Iſidoro *cap. 26. lib. 2. Erymo.* & Arimin. *in 4 diſtinct. 8. quæſt. 3. art. 2. ad* 1. relatis à Conimbricenſibus *in hoc capite quæſt. 2. art. 2.* Subſtantiam eſſe dictam à duabus proprietatibus, ſcilicet ab eo, quod ſubſiſtat in ſe, & ſubſtet alijs; ſubſiſtere autem nihil aliud dicit, niſi ſtare independenter à quolibet ſubſiſtente, ita vt nullo indigeat ad ſtandum. Subſtare vero dicit eſſe ſubiectum, & fulcimentum aliorum, quæ proprietas ſupponit primam, ex eo enim quod per ſe ſubſiſtit, ſubſtat cęteris aliis: & ſuppoſito in diuiſione ab Ariſtotele tradita de ſubſtantia in primam, & ſecundam, inuolui vtramque proprietatem, quæritur quodnam ſit diuiſum, & quæ membra diuidentia.

Vnica Concluſio. Diuiſum eſt eſſentia ſubſtantiæ ſecundum ſe, & membra diuidentia ſunt prima, & ſecunda ſubſtãtia, prout diuerſo modo participant rationẽ ſubſiſtendi, & ſubſtandi; quare eſt diuiſio ſubiecti in accidentia.

Probatur prima pars auctoritate Ariſtotelis; hic enim diuidit, quod ponit in prędicamento, ſed eſſentia ſubſtantiæ eſt quæ ponitur in prædicamento, ergo ſubſtantia erit diuiſum. Secunda pars probatur. Secundæ ſubſtantiæ competit eſſe ſubſtantiam, quo magis accedit ad primam, ergo prima, & ſecunda ſubſtantia ſunt membra diuidentia, prout diuerſo modo participant rationem ſubſiſtendi, & ſubſtandi. Tertia pars probatur: quia ſubſtantiæ, vt ſic accidit participari primario, vel ſecundario, & in vtraque, eſt eadem eſſentia; ergo eſt diuiſio ſubiecti in plura accidentia, quæ ei competere poſſunt, ſicut in album, & nigrum eſt diuiſio ſubiecti in accidentia, quia parieti accidit eſſe album, & eſſe nigrum; eodem pacto conuenit ſubſtantiæ eſſe primam, vel ſecundam.

Dices. Si diuiſum eſt ſubſtantia, vel eſt ſubſtantia in communi, vel alia; non alia, quia non reperitur, nec etiam in communi, quia ſubſtantia in communi eſt ſubſtantia ſecunda, quæ non diuiditur in primam. Reſpondeo eſſe conceptum quendam eſſentiæ ſubſtantiæ abſolutum, qui deinde determinatur ad eſſe primam, vel ſecundam, quæ determinationes ei accidunt; non enim eſt de eſſentia ſubſtantiæ eſſe primam, vel ſecundam ſubſtantiam, & in tantum vocatur ſecunda ſubſtantia, in quantum ſubſtare participatur ab illa; quia participatur ab indiuiduo, quod dicitur prima ſubſtantia; atq; adeo affirmare poſſumus cum Conimbricenſibus *quæſt. 2. art. 2 §. oppones*, eſſe diuiſionem Analogicam ſubiecti in accidentia; quia forma penes quã fit diuiſio, inæqualiter participatur à partibus ſubiecti diuiſi; primario enim competit ſubſiſtere, & ſubſtare primæ ſubſtantiæ, & ſecundę ſecundario, mediante prima. Fuſius Amicus. *quæſt. 2. Tract 13. dub. 2. 3. & 4.*

262 Quæres quomodo, & quare Ariſtoteles dicat primam ſubſtantiam eſſe maximè ſubſtantiam. Reſpondeo ſubſtantiam poſſe conſiderari dupliciter. Primo, prout dicit eſſentiam puram, & hoc modo primæ non ſunt magis ſubſtantiæ: quia eſſentia ſubſtantiæ eodem modo participatur vniuocè ab vtraque: vel poteſt conſiderari ſecundum proprietatem ſubſiſtendi, ſecundum quam ſubſtantiam diuiſa eſt in primam, & ſecundam, & ſecundum hanc primæ ſubſtantiæ dicuntur maximè ſubſtantiæ, eo quod nullo modo exiſtant in alio, ſed perfectè in ſe ſubſiſtunt, ſecundæ vero in primis.

An Prima, & Secunda Subſtantia rectè fuerint Definitæ. Quæſtio Secunda.

ARiſtoteles poſtquam diuiſit ſubſtantiam in primam, & ſecundam, vtramque definit, primam dicens. *Eſſe id quod nec in ſubiecto eſt, nec de ſubiecto dicitur*: de ſecundis vero ait, *ſecundas ſubſtantias eſſe genera, & ſpecies, in quibus inſunt primæ.* Cum igitur quæſtione præcedenti de diuiſione quæſiuerimus, merito in præſenti de definitionibus membrorum diuidentium quærimus, an benè ſint aſſignatæ.

Mouent hanc quæſtionem Conimbricenſes *quæſt. 2. ar. 2.* Amicus *dub. 8. loco allegato*. pro qua ſit

Prima Concluſio. Vtraque definitio eſt bona. Probatur. Bona eſt illa definitio, quæ perfectè explicat naturam definiti, ſic eſt in propoſito, ergo. Maior patet. Minor probatur. Res ſingularis qualis eſt prima ſubſtantia duo dicit, rem ſingularem, ſeu naturam hecceitatam, & ſubſiſtentiam, ſeu ſuppoſitalitatem, per primam particulam. *Prima ſubſtantia de ſubiecto non dicitur*, explicatur eſſe ſingularem, ſeu hecceitatam; per ſecundam *neque in ſubiecto eſt*, innuitur per ſe ſtare, hoc eſt ſubſiſtere; ergo definitio primæ ſubſtantiæ benè explicat naturam ipſius. Quod vero definitio ſecundæ ſubſtantiæ eam explicet, probatur etiam, quia ſecunda, & dicit vniuerſalitatem reſpectu primæ, & identitatem quoad modum eſſendi. Primum ei conuenit ab Intellectu, & hoc explicatur per ly, *Eſſe Genus, vel Species*, ſecundum ei conuenit à parte rei, & hoc etiam explicatur; dum dicitur, *in ipſis contineri primas.* Ergo definitio ſecundæ ſubſtantiæ pariter perfectè eam explicat, ergo vtraque definitio optimè tradita eſt ab Ariſtotele, cum adæquatè explicet naturas definitorum.

Inſtatur contra definitionem primæ ſubſtantiæ. Prima 263 ſubſtantia eſt ens reale, & poſitiuum, at definitio non eſt quid poſitiuum, cum per duplicem negationem tradatur, ergo malè definitur prima ſubſtantia. Ad argumentum. Reſpondeo primam ſubſtantiam eſſe quid poſitiuum, & ſecundum eſſe poſitiuum definiri, ſcilicet ſecundum rationem ſubſtandi, & ſubſiſtendi, ſecundum quam ſubſtantia fuit diuiſa in primam, & ſecundam. Cum vero dicitur definitionem non eſſe quid poſitiuum, verum eſt formaliter, attamen hæ negationes explicant poſitiuas perfectiones; nec nouum eſt in Philoſophia poſitiuas perfectiones explicari per negationes; ſic poſitiuam perfectionẽ creaturæ Spiritualis explicamus per negationem materialitatis; Sic alias Ariſtoteles per negationes poſitiuum eſſe materiæ explicauit.

Secunda Concluſio. Id quod definitur in definitione primæ ſubſtantiæ eſt prima ſubſtantia ſecundum vltimam determinationem, immo vero ſub qua definitur eſt ſingularitas, ſeu ſubſiſtentia ſecundum communem rationem ſingularitatis, ſeu ſubſiſtentiæ. Hęc Concluſio eſt D. Tho. *1. parte quæſt. 29. art. 1. ad primum.* Conimbric. *hic quæſt. 2. art. 2. §. Argu.* Amici *quæſt. 2. dub. 3. §. 2. Concluſio.* Eſt autem contra Sotum, *hic quæſt. vnica art. 1. ad 4.*

Pro huius Concluſionis intelligentia Aduertendum in qualibet prima ſubſtantia: verbi gratia in Petro, reperiri, & humanitatem ſecundum quam vniuocè conuenit cum Paulo, & cæteris indiuiduis, & reperiri ſingularitatem cũ ſubſiſtentia, & hæc ſingularitas in Petro eſt talis ſingularitas, verbi gratia Petreitas: prout igitur Petreitas eſt ſingularitas conuenit cum cæteris indiuiduis, quæ pariter ſuam habent ſingularitatem; prout verò eſt talis ſingularitas differt Petrus à cæteris; ratio igitur ſub qua prima ſubſtantia definitur eſt ſingularitas, ſecundum quam omnes primæ ſubſtantiæ conueniunt. Concluſione explicata; probatur: hæc definitio conuenit primæ ſubſtantiæ nullo Intellectu cogitante, ergo id, quod definitur, eſt prima ſubſtãtia ſecundum ſuam vltimam determinationem, & ſecundum ſingularitatem communem omnibus indiuiduis. Antecedens probatur. Nullo Intellectu cogitante prima ſubſtantia nec eſt in ſubiecto, neque de ſubiecto dici poteſt, ergo. Conſequentia etiam probatur; hæc definitio competit primæ ſubſtantiæ ſecluſo omni opere Intellectus, ergo non definit primam ſubſtantiam, prout ſubſtat ſecundæ Intentioni, ergo ſecundum aliquod reale in quo conueniunt omnes primæ ſubſtantiæ. hoc autem reale, eſt ſingularitas ſecundum rationem communem ſingularitatis. Hæc Concluſio magis patebit ſolutione argumentorum.

Arguitur igitur primo, omne commune pluribus, de 264 pluribus dicitur, prima ſubſtantia, quæ hic definitur, non dicitur de pluribus ex Ariſtotele ſupra allato, ergo prima ſubſtantia non definitur ſecundum aliquid reale commune.

ne. Confirmatur primo. Differentiæ Indiuiduales, ſi in aliquo conueniunt, in aliquo etiam differunt, & rurſus illæ, quæ differunt, in aliquo alio conueniunt, & ſic in infinitum. Confirmatur ſecundo. Differentiæ Indiuiduales dicuntur maximè diuerſæ, ergo in nullo poſſunt conuenire.

Ad argumentum. Conceſſa maiori, nego minorem. Ad auctoritatem Reſpondeo, Ariſtotelem intellexiſſe primam ſubſtantiam non dici de ſubiecto, quia quælibet prima ſubſtantia, ſcilicet hæc, & illa exiſtit incommunicabiliter, & quia hoc conuenit cuilibet primæ ſubſtantiæ, ideo ſecundum hanc rationem communem poteſt definiri, & prædicatur de omnibus in particulari.

Ad primam Confirmationem. Differentias indiuiduales conuenire, vt indiuiduales, differre vero, vt tales indiuiduales per aliquid diſtinctum tantum ratione; nec illud in quo differunt per aliud conuenit.

Ad ſecundam Confirmationem reſpondeo, Differentias indiuiduales dici maximè diuerſas, vt tales indiuiduales, non vt indiuiduales.

Arguunt ſecundo. Quod ſit definita ſubſtantia ſecundum aliquid rationis, ſic definitur per *non dici de ſubiecto*: ergo per aliquid rationis, nam *dici*, & *non dici de aliquo* habetur per rationem.

Reſpondeo negando conſequentiam. Ad probat. *dici de ſubiecto*, eſt quid rationis formaliter, fundamentaliter autem *dici de ſubiecto* importat conuenientiam prædicati cum ſubiecto, quod eſt quid poſitiuum: pari ratione: *Non dici de ſubiecto* fundamentaliter eſt quid poſitiuum, quia ſignificat illam naturam ſingularizatam propter quam non dicitur de ſubiecto; hoc autem eſt quid poſitiuum. De hoc, & præcedenti argumento vide Vallium *de ſubſtantia q. c. 4.* & quæ nos diximus *tract. 3. in Porphyry Iſagogem quaſt. 1. de Indiuiduo.*

Expenduntur duę proprietates Subſtantiæ aſſignatæ ab Ariſtotele. Quæſtio Tertia.

265 ANtequam quæramus quænam ponantur in prædicamento, & quomodo, primo explicandæ nobis ſunt duę proprietates ſubſtantiæ, ſcilicet quarta, & quinta quarum explicatio non parum conducet ad perfectiorem intelligentiam ipſius ſubſtantiæ.

Quarta igitur Proprietas eſt, Subſtantiæ nihil eſſe contrarium. Pro cuius intelligentia notandum eſt, quadruplicem oppoſitionem repetiri. Alia eſt oppoſitio priuatiua. Hac opponuntur forma aliqua, & eius priuatio. Alia eſt oppoſitio contradictoria; hac opponuntur affirmatio, & negatio eiuſdem rei. Alia eſt oppoſitio relatiua; hac opponuntur aliqua, quæ aliquem reſpectum habent, ad inuicem, vt pater, & filius. Alia denique eſt oppoſitio contraria, quæ vt talis ſit, exigit poſitiuas formas, quæ agendo circa idem ſubiectum, ab eodem mutuo ſe expellant.

Quare vt propoſitio Ariſtotelis habeat veritatem de contrarijs in toto rigore ſumptis, prout contraria dicunt formas ſe mutuò expellentes, intelligenda eſt, & hoc ſenſu eam protulit Ariſtoteles, & omnes expoſitores eum interpretantur ita ſumpſiſſe, alioquin ſibi cõtradiceret, cum alibi inter ſubſtantias eſſe contrarietatem affirmauerit; nomine contrarietatis tunc intelligens quamcunque oppoſitionem, ſiue priuatiuam, ſiue contradictoriam, ſiue relatiuam, quæ in ſubſtantia non repugnant; nunc autem cum negat ſubſtantiam habere contrarium, ſumit contrarium quarta acceptione, in toto rigore.

Pro multorum argumentorum ſolutione aduertendum eſt, quod ſi quando duæ ſubſtantiæ puta duæ formæ ſubſtantiales mutuò ſe expellunt ab eodem ſubiecto non eſſe contrarias immediatè ratione ſui, ſed accidentium, ſeu qualitatum, quas tanquam diſpoſitiones requirunt, quæ in eodem ſubiecto pugnant recipi, quod ſi ſine illis eſſe poſſent, quatenus ſubſtantiæ ſunt, nõ pugnaret eſſe in eodem ſubiecto, vt proprio loco dicemus fuſius.

266 Quinta proprietas eſt, ſubſtantiam non ſuſcipere magis, & minus; ad cuius intelligentiam. Nota ſuſcipere magis, & minus poſſe contingere duobus modis. Primo vt aliquid dicatur magis, vel minus perfectũ, ex eo quod inuariato exiſtente ipſo in ſua entitate, alterum producatur perfectius, vel imperfectius, ad cuius comparationem magis, vel minus perfectum dicatur; hoc pacto homo dicitur magis perfectus, quam Leo, & equo dicitur perfectior Leo. Secundo aliquid poteſt dici ſuſcipere magis, & minus; ita tamen quod varietur eius entitas, & hoc etiam dupliciter poteſt contingere. Primo materialiter per additionem nouæ materiæ, & extenſiuè tantum, ſic Petrus poteſt dici maior Paulo, per additionem nouę quãtitatis, qua ſit maior, & altior. Secundo hæc varietas oriri poteſt intrinſecè, eo quod in eadem parte ſubiecti eadẽ qualitas expellendo contrarium, fiat intenſior, & ſic ſuſcipiat magis; vel quia contrario pręualente amittat aliquid ſuæ intenſionis, & ſic fiat remiſſior, & ſuſcipiat minus; quod proprium eſt tantùm ipſarum qualitatum, quæ inter ſe contrariæ pugnant, & quantum de vna expellitur, tantùm de altera introducitur; in quo ſenſu ſolum negauit Ariſtoteles in hoc capite ſubſtantiam non ſuſcipere magis, & minus, ſicut enim non habet contrarium, in quo pugnet, ita neque eſt capax magis, & minus, ſed quod ab initio eſt, talis ſemper perſeuerat.

Inſtatur. Ariſtoteles in hoc capite dixit primam ſubſtantiam eſſe magis ſubſtantiam, quam ſecunda; ergo ſubſtantia ſuſcipit magis, & minus. Confirmatur, nam vnus homo dicitur nunc perfectior, nunc imperfectior. Ad argumentum reſpondeo ſubſtantiam poſſe ſpectari, vel ratione ſuę eſſentię, vel ratione proprietatis ſubſtandi, quod primo conueniat vni quam alteri; & in hoc ſenſu tantùm dixit Philoſophus primam ſubſtantiam eſſe magis ſubſtantiam, quam ſecundam, non ratione eſſentiæ, quæ eadem eſt in vtraque, & ſemper eadem inuariata permanet. Vide Vallium *de Prædicamentis parte ſecunda annot. in capite primum annot* 4. Ad Confirmationem reſpondeo eundem hominem dici nunc perfectiorem, nunc imperfectiorem reſpectu accidentium, maximè eorum, quæ ſpectant ad vim intelligendi, ratione quorum etiam vnus dicitur magis homo, quam alter, eo quod vnus altero perfectius diſcurrat.

Quodnam ſit ſummum Genus In Prædicamento ſubſtantiæ, & quæ res, & quomodo ponantur in Prædicamento. Quæſtio Quarta.

VAriæ exiſtunt ſententiæ circa ſummum genus huius Prędicamenti, attamen hæc quæſtio cum ſit purè metaphyſica, ea ſolum attingemus, quæ aliqualem cognitionem in præſentiarum nobis afferre poſſunt, vt de decem Prædicamentis agere aggreſſi extra proprium locum, ſaltem ſuperficie tenus ea expendamus. Multus Doctorum ſenſus videatur apud Conimbricenſes *quaſt. 1. art. 2. in hoc capite*, Apud Amicum *tract. 13. quaſt. 1. tota.* 267

Vnica Concluſio. Subſtantia accepta pro ente completo finito, per ſe ſubſiſtente communi corruptibili, & incorruptibili, corporali, & ſpirituali eſt ſupremum Genus in linea prædicamentali ſubſtantiæ. Hæc ſententia eſt communis omnium recentiorum, vt fatentur Conimbricenſes *loco allegato*. Tribuitur D. Thomæ *Met. lect. 12. opuſc. 42. cap. 6. & 7.* Alenſi *5. Met. textu* 33. Soncinati, Heruęo, Bacchonio, & alijs apud eoſdem Conimbricen. & Amico. Primo explicatur, deinde probabitur.

Dicitur primo. *Subſtantia, vt ſummum genus eſſe Ens completum*: per quod excluduntur omnia illa, quæ vt partes, & ad alterius complementum reducuntur, quomodo ſunt omnes differentiæ, partes, materia, forma, &c. vnde vt aliquod ſit ens completum neceſſe eſt concipiatur per modum totius, ſiue ſit compoſitum metaphyſicum, ſiue phyſicum, ſiue ſit rario omnino ſimplex, vt ſummum genus.

Dicitur ſecundo *finita*, vt ab hoc Prædicamento excludatur Deus, qui ratione ſuæ infinitatis, in nullo Prædicamento continetur, cum ipſe omnes perfectiones contineat, vt prima parte, cum de ſimplicitate Dei agetur probabitur.

Dicitur tertio. *Per ſe ſubſiſtens, communis &c.* ad differentiam eorum, quæ ſubſiſtunt non per ſe, ſed mediante ſubſtantia, cui tantum, & ſoli competit per ſe eſſe, non quidem actu, ſed intrinſecè, & ex natura ſua; quia ſcilicet talis eſt naturæ, vt ei proprium ſit per ſe ſubſiſtere: & hæc ſubſtantia completa, quæ vt ſummum genus ponitur in prædicamentali linea, dicitur communis corporeo, & incorporeo, incorruptibili, & corruptibili, quia conceptus obiectiuus ſubſtantiæ abſtrahit à corporeitate, & ſpiritua-

litate,& neutrum eſſentialiter includit, quo pacto animal abſtrahit à rationali,& irrationali. Modo

268 Concluſio ſic explicata probatur. Subſtantia hoc modo accepta habet omnia requiſita ad primum genus, huius prædicamenti, ergo eſt ſummum genus. Conſequentia patet, antecedens probatur. Quatenus genus debet concipi ad modum totius; prædicari in quid, & vniuocè de pluribus differentibus ſpecie; quatenus vero ſummum genus non debet habere aliud genus ſupra ſe; hæc omnia habet ſubſtantia iam explicata: non enim eſt aſſignare aliud genus ſupremum; prædicatur eſſentialiter in quid de corporeo,& incorporeo,& eadem ratione ab ipſis participatur; ergo. Solum poſſet inſtari,cur ſubſtantia completa ſit genus vniuocum, & non ens,cum eadem videatur ratio. Verum hæ & ſimiles difficultates pertinent ad Metaphyſ. nec perfectè poſſunt expediri, niſi præintellecta analogia entis, quod ibi proprium locum habet.

Quæritur primo Vniuerſaliter quoad omnia prædicamenta, quænam res ponannir in prædicamento per ſe, & directè: certum eſt enim, ſi loquamur de poſitione directa,& indirecta,ſeu reductiua,omnia entia poni ſub aliquo prædicamento; quæritur igitur tantùm de iis, quæ directè ponuntur. Ad quod Reſpondeo primo poni ſola incomplexa, quod apertè indicat Ariſtoteles, dum aſſignans decem prædicamenta, ea, quæ nulla complexione dicuntur,diuidit in decem,vt ſupra retulimus *cap. de Reg.* Probatur etiam ratione: quia prædicamentum eſt coordinatio plurium prædicatorum eſſentialium,quæ ſe habent, vt ſuperius, & inferius; at nullum complexum poteſt ordinari,vt ſit ſuperius eſſentialiter,cum explicitè plures naturas contineat, ergo nullum complexum poteſt poni in prædicamento, vt complexum eſt. Secundo in prædicamento ponuntur omnia,& ſola entia completa,& per hoc à directa poſitione excluduntur omnes partes, ſiue phyſicæ, ſiue Metaphyſicæ. Hæc autem omnia ſunt entia incompleta, & ad vnum completum efficiendum ordinantur;vnde tantum reductiuè pertinent ad Prædicamentum, quatenus ſcilicet componunt aliquid, quod directè ponitur; ratio autem cur ſola entia completa directè ponantur,eſt quia recta linea alicuius prædicamenti eſt quædam ſeries plurium generum,& ſpecierum, quæ inuicem prædicantur, vſque ad ſummum genus; genera autem,& ſpecies, & indiuidua, quæ ſunt fundamentum Prædicamentorum,ſunt entia completa,vt *ex Tractat.de prædicabilib.* Suppono.

Quæritur ſecundo. An res ponantur in prædicamento in abſtracto,vel in concreto. Reſpondeo, ſi loquamur 269
de ſubſtantia poni tantum in concreto:ſolum enim in concreto concipiuntur vt entia completa; in abſtracto vero, vt animalitas, humanitas, &c. eo quod ſint entia incompleta poni non poſſunt. Si vero ſit ſermo de Accidentibus,certum eſt in abſtracto poni; ſic dicitur *albedo eſt Color, color eſt qualitas* &c. ſic enim à nobis concipiuntur ad modum per ſe ſtantis,atque adeo,vt entia completa: ſumpta autem in concreto accidentia, ſi ſpectentur quatenus dicunt naturam accidentis, & inhærentiam, quæ facit, vt actu inhæreant,& eſt modus ipſorum,cōplens ipſorum naturam; ſic cum ſint vnum per ſe, ad idem ſpectantia prædicamentum, ponuntur in prædicamento: Conſiderata autem quatenus dicunt naturam accidentis,& ſubiectum non ponuntur in Prædicamento,cum ſint vnum per accidens, includens diuerſas naturas; atque adeo ad diuerſa Prædicamenta ſpectat. Et hoc pacto benè cohærere poſſunt multa loca Ariſtotelis, quæ alioquin inuicem contradicerent, dum à Prædicamentis modo excludit concreta Accidentium,modo nequaquam. Primo enim modo intelligitur de concretis per accidens. Secundo de concretis per ſe, quæ vt ſic & vnica definitione definiri poſſunt. Videatur Ruuius *cap.4.de Incompl.quæſt.* 2. qui hanc ſententiam perfectè explicat, & contrarium ſentientes, eorumque argumenta ſoluit.

CAPITIS DE QVANTITATE
S V M M A.

Primo Ariſtoteles diuidit quantitatem in Diſcretam, & Continuam. Continuam vocat illam, cuius partes aliquo termino communi copulantur,& connectuntur,cuiuſmodi ſunt Linea, Superficies, Corpus, Tempus, Locus. Diſcretam dicit, cuius partes nullo termino communi coniunguntur, ſed ſeiunctæ remanent. talem numerat Numerum, & Orationem.

Secundo habet, Quantitatis, aliam conſtare ex partibus, quæ aliquam poſitionem, & ſitum inter ſe retinent, ſic partes habet Linea, Superficies, Corpus, Locus. Aliam vero conſtare ex partibus, quæ nullam habent poſitionem, ſed ad ſummum quandam prioritatem, & poſterioritatem; talis naturæ ſunt Tempus, Numerus, & Oratio.

Tertio dicit Omnes Species Quantitatis hucuſque numeratas eſſe quantas propriè, cætera vero per accidens, quamuis aliquam quantitatem participant; ſic aliqua Actio longa dicitur à tempore, quo durat.

Quarto aſſignat quædam attributa, ſeu proprietates Quantitatis: dicit quantitati competere. Primo non habere contrarium. Secundo non ſuſcipere magis, & minus. Tertio, vt ſecundum eam res æquales, vel inæquales dicantur. Hoc totum habet Ariſtoteles.

Explicantur Quædam Concernentia Quantitatem in Communi. Quæſtio Quinta.

270 Expedita hac breui quæſtione hic ſolum de quantitate diſcreta agemus, continua enim proprium locum habet in Phyſica.

Præter diuiſiones Quantitatis aſſignatas ab Ariſtotele in textu, ſolet aſſignari quædam vniuerſalior, in Quantitatem Virtutis,& Quantitatem Molis. Quantitas Virtutis ſumitur ſecundum perfectionem vniuſcuiuſque,vel in ordine ad proprium eſſe, ſic homo dicitur habere maiorem quantitatem virtutis reſpectu Leonis; vel in ordine ad effectus,quos perfectiores,Intenſiores &c. vnum producere poteſt quam aliud, & quod perfectiores cauſare poteſt reſpectu illius, quod in tali perfectione nequit efficere,perfectius dicitur quantitate virtutis. Quantitas molis conſiſtit in extenſione partium extra ſe, ſcilicet in habere partes extra partes, & diuiſibilitatem; & hæc ſola, Quantitas hoc capite diuiſa in Diſcretam,& Continuam, & cæteras diuiſiones.

Aſſignat autem Ariſtoteles naturam vtriuſque Quantitatis,& continuæ,& diſcretæ; dicit enim *diſcretam eſſe, cuius partes termino communi non copulantur*, è contra vero,*continuam,cuius partes copulantur*, ſcilicet quantitatem continuam illam eſſe, quæ cum ex pluribus partibus conſtet, tamen illæ partes habent aliquem terminum, qui ita eſt finis vnius,vt ſit ſimul principium alterius;ſic v.g. duæ partes lineæ connectuntur puncto indiuiſibili, quod non magis eſt vnius partis,quam alius; atq; adeo dicitur continua, quia medio illo puncto vna pars alteri continuatur, (quæ puncta an ſint realia,an verè dentur, in phyſica proprium locum habent.) Quantitas verò diſcreta, licet habeat partes extra partes, tamen illæ partes non habent aliquem terminum communem,quo copulentur, ſed eius partes remanent diſcretæ,& diuiſæ,nec inuicem copulantur,vt in numero denario, præter decem vnitates, non eſt aliqua alia vnitas,qua illæ vnitates copulentur,ſed omnes in ſe remanendo ſeparatæ, & diſcretæ, componunt denarium numerum, & huius ſpeciei enumerat tantum Orationem, & Numerum; horum enim tantum partes non communicant in aliquo termino communi: alteram verò, Superficiem, Corpus, Tempus, & Locum tribuit quantitati

tati continuæ, quia horum omnium partes connectuntur termino communi. Sed de his inferius in Phyſica.

Præterea addit Ariſtoteles quantitatem aliam eſſe ex partibus poſitionem habentibus, aliam nequaquam. hæc autem poſitio partium duplex eſſe poteſt. Prima in ordine ad Locum, qua vna pars dicitur vnam partem loci occupare, alia aliam &c. quæ poſitio pertinet ad prædicamentum *Situs*, & de hac non loquitur Ariſtoteles. Secunda poſitio partiũ dicitur in ordine ad ſe, quia ſcilicet nulla habita conſideratione loci, partes ita inter ſe ſunt ordinatæ, vt vna ſit extra aliam, & vna ſit anterior, alia poſterior, vna ſit alteri coniuncta immediatè, & alteri mediatè, & de hac ſolum loquitur Ariſtoteles in hoc capite, quę ſola eſt conſtitutiua quantitatis permanentis, & continuę. Tria enim requiruntur, vt ſit quantitas ex partibus poſitionem habentibus. Primo vt ſint partes exiſtentes. Secundo vt ſint permanentes, defectu cuius Tempus non habet huiuſmodi partes, cum ſiſtat in continuo fluxu, & ſucceſſione. Tertio requiritur, vt aliquo termino communi copulentur, modo explicato, huius defectu excluduntur Numerus, & Oratio; atque adeo Tempus, Numerus, & Oratio erunt quantitas ex partibus poſitionem non habentibus; Linea vero Superficies, Corpus, & Locus poſitionem habentibus.

An Numerus ſit vnum per ſe, & Species Quantitatis. Quæſtio Sexta.

271 TOta difficultas eſt in aſſignando, an Numerus ſit vnũ per ſe, ſi enim erit vnum, erit aptus conſtituere ſpeciẽ quantitatis, alioquin nequaquam, cum vera ſpecies dicat veram eſſentiam à parte rei; eſſentia autem vera eſſe non poteſt, vbi non eſt aliqua vnitas à parte rei. Pro huius igitur reſolutione

Notandum primo. Numerum alium dici numerum numerantem, alium numeratum. Numerus numerans dicitur ille, qui mente concipitur abſtractus à quacunque re, vt numerus centum. Numerus numeratus dicuntur res ipſæ, prout numerari poſſunt, qui adhuc conſiderari poteſt, vel materialiter, ſcilicet pro quacunque vnitate in ſe ipſa, vel formaliter prout ſcilicet à parte rei plures res, ſeu vnitates, multitudinem conſtituunt plurium rerum ad inuicem quodammodo ordinatarum, ita vt poſtea per numerum numerantem explicemus; & de hoc numero numerato hic tantum quærimus, an ſit ſpecies realis quantitatis, quod notabile alijs verbis, & terminis ponitur ab Amico *Tract.14.quæſt.2.dubit.1.*

Notandum ſecundo. Aliqua plura poſſe fieri vnum multipliciter. Primo per informationem, quia vnum ſe habet vt forma ad aliud, ex quibus fit vnum compoſitum. Secundo per continuationem, quia efficiunt vnum continuum vnita inter ſe terminis communibus. Tertio per intentionem, & opus Intellectus, ſic genus eſt vnum per intentionem, quoad naturam, quam Intellectus, vt vnam in omnibus fingit, & nominat. Quarto denique aliqua dicũtur vnum, per aliquem ordinem, quem habent ad inuicẽ; in qua vnitate ordinis, aliqua dicuntur vnum, quia ſunt plura ordinata ad eundem finem, vt reſpublica; aliqua per ſubordinationem ad vnum efficiens, ſic plura cauſata dicuntur vnum reſpectu eiuſdem cauſæ, à qua omnia ſunt cauſata; tandem aliqua dicuntur vnum ſecundum ordinẽ numerabilitatis, ſcilicet quod poſſint numerari ſecundum prius, & poſterius; & hac tertia, & vltima vnitate ordinis numerus quilibet eſt vnum, & de hac vnitate quærimus vtrum ſit ſufficiens, vt numerus poſſit dici vera ſpecies quantitatis; licet enim omnia enumerata, quatenus ad ſuas entitates ſint plura, attamen Nnmerus ea omnia dicit, vt vnum efficiuntur in numerabilitate ſiue prout à parte rei, nullo Intellectu cogitante, ita erant vnum, vt vno numero centenario v.g. poſſent numerari his poſitis.

Prima Concluſio. Numerus eſt vnum per ſe, & vera ſpecies quantitatis. hæc Concluſio eſt Ariſtotelis *in hoc capite*, vbi quantitatem diſcretam numerat veram ſpeciẽ quantitatis, nec in contrarium, niſi perperam exponi poteſt. Eſt etiam Auicennæ 3. *Metaphyſ.* D. Thomæ 7. *Metaph. lect.9. & prima parte quæſt.11. art.1.* Caietani, Scoti, & aliorum quos ſequitur Ruuius *de Quantitate cap.6. quæſt.6.*

Probatur vnica ratione. Vera ſcientia agit de vero obiecto, quod ſit vnum per ſe, ſed Arimetica, & Muſica agunt de numero, tanquam de obiecto, à quo ſumunt ſuas vnitates, & de quo paſſiones demonſtrant, ergo eſt vnum per ſe. Quod autem ſit vera ſpecies quantitatis, nullus remanet dubitandi locus, ſuppoſito quod ſit vnum per ſe, & reale, cuius defectu tantum negant aduerſarij eſſe veram ſpeciem realem quantitatis, vt videre eſt apud Suarez *diſput.51. ſect.2. num.16.*

Secunda Concluſio. hæc vnitas qua numerus dicitur
vnum per ſe, & ens reale, vt numerus eſt, conſiſtit in nu- 272
merabilitate. Ita Ruuius *loco citato.* probatur, & explicatur ſimul. Quilibet numerus numeratus, v.g. Centenarius poteſt conſiderari, quatenus conſtat ex pluribus vnitatibus diſcretis, quarum vna eſt ab altera diſtincta; & poteſt conſiderari, quatenus ita plura nullo Intellectu cogitante poſſunt numerari numero centenario numerante; prout igitur conueniunt in hac numerabilitate, & hanc habent à parte rei, conſtituitur vnum per ſe; quia licet illa ſint diſcreta, & plura conſiderata abſque hac ratione numerabilitatis; attamen prout in numerabilitate conueniunt, ſiunt vnum; quando vero actualiter ab Intellectu numerantur, tunc eſt tantum denominatio extrinſeca ab actu Intellectus proueniens, qua denominantur numero v.g. ternario tres homines, qui iam independenter ab Intellectu vnum ternarium numerum conficiebant; cum enim hoc vnum ſit quantitas diſcreta, non poteſt habere perfectiorem vnitatem, quam quod, vt diſcreta in quãtitate, vniantur in numerabilitate. hinc

Deducitur primò, aliud eſſe loqui de numero materialiter, ſcilicet de diſtinctis, continuis, quæ numerum prædicamentalem conſtituunt, aliud de eiſdem prout multitudinem conſtituunt. Primò enim modo ſunt plura, vt plura, & vt ſic non conſtituunt aliquid. Secundò modo ſi cõſiderentur in multitudine confusè & non prout conueniunt in numerabilitate conſtituunt vnum, eo pacto, quo aggregatio plurium lapidum dicitur vnus aceruus. Si vero ſpectentur vt omnia apta ſunt numerari, hoc pacto conſtituunt numerum realem vnum per ſe, &c. Spectata tandem, vt actu, ab Intellectu numerantur, numerus inuoluit Ens rationis, ſcilicet illam denominationem extrinſecam, per quam tamen non tollitur, quin numerus ſit verè ens reale; cum ideo, vt vnum ab Intellectu concipiatur, & denominetur, quia tale eſt à parte rei.

Deducitur Secundò contra Suarez, & alios, numerum à parte rei non ſolum dicere fundamentum, ſcilicet plura continua diſcreta; ſed etiam à parte rei numerabilitatem, in qua conueniunt, & cuius ratione ſunt vnum, neque hoc habent ab intellectu, ſed à ſe ipſis, eo quod diſcreta ſunt, & licet omnis numerus dicat ordinabilitatem ſecundum prius, & poſterius, quæ ordinabilitas non poteſt eſſe niſi à voluntate, attamen numerabilitas ipſa, ex qua conſtituitur numerus, non pendet à voluntate, ſicut nec pendet poſſe numerari ſecundum prius, & poſterius, ſed tantum accidit numero actualis ordo prioris, & poſterioris in vnitatibus, ex quibus conſtat.

Contra hanc Concluſionem Inſtatur primo ex Amico
Tract.16. quæſt.2. dub.1. data hac ſententia eædem vnita- 273
tes ſecundum eandem rationem formalem conſtituerent plures numeros ſpecie diuerſos. Probatur hæc ſequela. Duæ quantitates diſcretæ v.g. vt numerabiles conſtituũt, & binarium, & ternarium; at binarius, & ternarius ſpecie differunt, ergo. Reſpondeo negando ſequelam. Ad probat. duas Quantitates diſcretas diuerſo modo ſaltem formaliter conſtituere binarium, & ternarium; Conſtituunt enim binarium, quatenus habent numerabilitatem talem duorum; conſtituunt vero ternarium, quatenus addita alia vnitate fit maior extenſio diſcreta, & habent aliam numerabilitatem, trium ſcilicet; numerabilitas enim, & diſcretio eſt veluti differentia ſubalterna, ſeu generica numeri, quæ vlterius determinatur per diuerſas diſcretiones, ſeu numerabilitates binarij, ternarij, & quaternarij &c. Sicut eadem omnino entitas in homine conſtituit viuens, animal, ſenſitiuum, hominem.

Secundo Inſtatur ex eodem. Numerus actualis dicit multitudinem numeratam; eſſe tantum numerabile dicit potentiam ad numerari, ergo eſſe numerabile non conſtituit numerum actualem formaliter. Ad maiorem reſpondeo. Numerus actualis dicit multitudinem numeratam, negatur vniuerſaliter, cum ly *numeratam* inuoluat

actum

actum Intellectus, ſine quo tamen datur numerus actualis, qui dicit multitudinem conuenientem in aptitudine ad poſſe numerari: vnde ad minorem, eſſe numerabile dicit tantum potentiam in ordine ad Intellectum, conceditur; & ſic tantum in potentia conſtitui numerum quoad Intellectum; attamen in ſe ipſo eſt numerus, quia illa aptitudo eſt quid abſolutum in vnitatibus, licet à nobis explicetur per modum relationis, atque adeo negatur conſequentia, ſolum enim ſequitur eſſe numerabile numero v.g. ternario, non eſſe actualem numerum, prout numerus inuoluit actum rationis numerantis, non autem vt numerus dicit vnitatem numerabilitatis, in qua ſit vnum à parte rei.

274 Inſtatur Tertiò. A parte rei eſſentia numeri conſiſtit in numerabilitate, ergo datur tantum vnus numerus magnus omnium rerum, ergo non datur binarius, ternarius, & alij numeri. Secunda Conſequentia patet. Prima probatur, quia omnes res conueniunt in vna numerabilitate.

Pro reſponſione aduertendum ad conſtituendum numerum duo requiri, videlicet diſcretionem plurium vnitatum, quia numerus conſiſtit in extenſione partium diſcretarum, & conuenientiam in eo, in quo conſtituunt numerum; ideo enim plura diſcreta poſſunt vno numero numerari, quia conuenientes in aliqua vna ratione formali, habent vnam numerabilitatem; licet autem prædicta conuenientia ſumi poſſit ſecundum omnem rationem, in qua plura conueniunt, vſus tamen Philoſophorum eſt, vt proprie ſumatur ſecundum naturam ſpecificam, quia ſic eſſentialiter non differunt: quare ea omnia, quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, dicuntur vnum in ſpecie, & habere conuenientiam ſimpliciter: & ſic omnia, quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, cum ſint indiuidualiter diſtincta, & vnum ſpecificè conſtituunt numerum.

Modo ad argumentum Reſpondeo primo dato Antecedente, negando conſequentiam. Ad probat. non omnes res habere vnam numerabilitatem; quia non omnes ſunt eiuſdem ſpeciei; ſed quot ſunt Indiuidua diuerſarum ſpecierum, tot eſſe numeros à parte rei, quia in illis habetur, & diſtinctio, & vnitas, ſeu conuenientia requiſita ad numerum, & quia hæc variatur, prout ſunt plura, vel pauciora indiuidua vniuſcuiuſque ſpeciei; ideo etiam ſunt varij numeri, & non tantum vnus numerus magnus omnium rerum: & ſic negatur etiam ſecunda Conſequentia.

Reſpondeo Secundo, dato Antecedente, nego conſequentiam primam; ad probat. omnes res habere vnam numerabilitatem, quatenus omnes ſimul conferuntur, quatenus tamen conferuntur, vt duæ, vel tres, vel decem habere numerabilitatem binarij, ternarij, denarij, & ſic negatur ſecunda Conſequentia. Neque per hoc ſequitur numeros minores formaliter conſtituere maiores (quod ideo primam reſponſionem admittit Vallius *de quanto quæſt. 6. cap. 2.* & Alamanus *quæſt. 11. de Quantitate artic. 3. §. ad ſecundam quæſtionem.*) quia quando conſtituunt numerum maiorem non concurrunt formaliter, vt ternarij, binarij &c. Sed ſolum materialiter; non enim conſtituunt numerum maiorem duæ vnitates, vt habent numerabilitatem binariam formaliter, & præcisè, quo pacto eſt ſpecies binarij diſtincta à cæteris ſpeciebus, ſed quatenus cum cæteris habent maiorem numerabilitatem. Quare optimè ſaluatur iuxta hanc reſponſionem, quod numeri minores formaliter, & actu ſint in maioribus, neque per hoc ſequatur, quod numeri minores, vt ſpecie diſtincti conſtituant numeros maiores: aut quod ex pluribus entibus actu completis fiat Ens vnum completum, quia non conſtituunt, vt actu compleri, vt ſatis dictum eſt: & hoc maximè notandum. Et ſic in hac doctrina nullum ſequetur abſurdum dicere, quod omnes res, quæ realiter in ratione indiuidui ſunt diſtinctæ, & conueniunt in ratione entis, conſtituant vnum numerum maximum entium à parte rei; quia per hoc non tollitur, quin etiam dentur cæteræ ſpecies numerorum, vt dictum eſt. Alia argumenta affert Vallius *cap. 3.* & ſoluit *cap. 10.*

Inſtatur Quartò. Omnis quantitas eſt accidens ſeparabile, ergo nequit conſiſtere in numerabilitate. Conſequentia probatur, quia numerabilitas ternarij verb. gratia nequit ſeparari à tribus vnitatibus diſcretis. Reſpondetur negando Conſequentiam. Ad probationem, non poſſe ſeparari numerabilitatem tranſcendentalem, & entitatiuam, benè quantitatiuam, & prædicamentalem; quia ab illis vnitatibus poteſt tolli quantitas, ratione cuius conſtituunt numerum prædicamentalem. Quod ideo etiam in Deo, licet ſit numerus ternarius perſonarum, non tamen prædicamentalis, ſed ſolum traſcendentalis propter tres hypoſtaſes, quæ ſunt veræ entitates relatiuæ. Ex dictis

275 Colligitur primo. Numerum eſſe veram ſpeciem quantitatis realis, qui componitur intrinſecè tanquam ex genere, & extenſione partium, tanquam vero ex differentia ex diſcretione talium partium, & quia talis diſcretio poteſt eſſe diuerſa, ideo oritur diuerſitas ſpecierum numeri, atque adeo tota eſſentia numeri conſiſtit in habere plures vnitates, quæ vt conueniunt in tali, vel tali numerabilitate talem, vel talem conſtituunt ſpeciem. Vide etiam Vallium *loco citato cap. 18.*

Colligitur Secundo, formam eſſentialem numeri non eſſe vltimam vnitatem, ſed ab omnibus ſimul, in quibus eſt talis, vel talis extenſio diſcreta ſumitur. Sic forma ternarij, binarij, &c. ablata quidem, vel addita aliqua vnitate variatur numerus; in illa tamen non conſiſtit formaliter differentia eſſentialis numeri, ſed tantum conſecutiuè, quia addita, vel ablata, cæteræ vnitates magis, & minus extenduntur diſcretè, ex qua maiori vel minori extenſione ſpecies numeri variatur. plura apud Vallium *capit. 17. loco citato, & tota quæſt. 6.* Agendum remaneret in hoc capite de Oratione, quæ ſub quantitate diſcreta hic ab Ariſtotele ponitur, ſed res parui momenti videatur apud Expoſitores.

CAPITIS DE RELATIONE

S V M M A.

IN hoc Capite Ariſtoteles primo affert quandam definitionem relatiuorum dicens, Relatiua ſunt, quæ id, quod ſunt, aliorum dicuntur eſſe, aut ad aliquid aliquo alio modo.

Secundo affert quatuor Relatiuorum proprietates. Prima eſt habere contrarium, licet non omnibus conueniant. Secunda ſuſcipere magis, & minus. Tertia ſi benè ſumatur Relatiuum dici ad conuertentiam cum ſuo correlatiuo. Quarta vt plurimum ſimul exiſtere, quæ ſunt relatiua, vt pater, & filius.

Tertio affert aliam definitionem dicens, Relatiua eſſe ea, quorum eſſe idem eſt eis, quod eſt ad aliquid, aliquo modo ſe habere, ſcilicet quorum eſſe eſt tantum ad aliud. Tandem affert aliam proprietatem relatiuorum dicens, ſi vnum perfectè cognoſcatur, & aliud cognoſcetur.

De Diuiſionibus Relationis. Quæſtio Septima.

276 ANtequam multiplices Relationis diuiſiones afferantur nō incongruum erit explicare omnia illa nomina, de quibus ſæpius in hoc tractatu agetur, vt ſic tāquam de nobis notis tractetur, ne Illorum terminorum ignorata ſignificatione, magis obſcurior reddatur hic Tractatus, qui de ſe, & nimium forſan obſcuriſſimus exiſtit. Sunt autem Relatio, Relatiuum, Correlatiuum, Extremum, Subiectum, Fundamentum, Ratio fundandi, & Terminus.

Relatio eſt illa habitudo, ſeu illa ratio, in qua res conſtituitur in aliquo eſſe in ordine ad aliud, ſeu eſt id, quo

aliud reſpicit, & per quod accipit illud eſſe reſpectiuum. V.g. *Pater* dicitur Pater reſpectu *Filij*, & dicitur talis per paternitatem, quæ illum conſtituit relatum ad filium; *paternitas* eſt relatio, ſeu reſpectus, ſeu habitudo; hæc enim idem ſunt.

Relatiuum eſt, quod per relationem explicatur, & quodammodo dicit concretum ex ſubiecto, & Relatione, per quam refertur, vt *Pater* in concreto dicit relatiuum.

Correlatiuum addit ſupra relatiuum eſſe terminum illius relatiui, cuius correlatiuum dicitur, ſic *Pater* eſt relatiuum ad *filium*, quia relationem dicit ad illum; eſt etiam Correlatiuum, quia terminat relationem, quam ad ipſum dicit filius: Quoties igitur relatio erit mutua, extrema dicentur correlatiua, alioquin tantum relatiua.

Subiectum, & extremum ſunt idem, & dicuntur res ipſæ, quæ referuntur relatione, ſic *ſubſtantia Patris, & Filij*, qui mutuo referuntur, dicuntur extrema, & ſubiectum.

Fundamentum eſt cauſa, cur ſubiectum denominetur à relatione, & referatur, v.g. *albedo* eſt fundamentum relationis ſimilitudinis inter duos parietes.

Ratio fundandi, quæ etiam fundamentum proximum vocari ſolet, eſt ratio illa, per quam proximè ſubiectum conſtituitur relatiuum, & ipſa poſita, non poteſt non poni relatio, ſic *actio generatiua* eſt ratio fundandi relationem paternitatis ad filium; quæ ratio aliquando non manet, etſi maneat relatio, vt in exemplo allato, aliquando ſemper manet, vt in relatione ſimilitudinis inter duos parietes; fundamentum autem ſemper manet, dum manet Relatio.

Terminus eſt id, ad quod Relatio ordinatur, & ad quod refertur ſubiectum tanquam ad proprium terminum, ſic *filius* dicitur terminus relationis *patris*, quia ad filium dicitur pater, & eius relationem terminat. His prænintellectis, de quibus plura habet Vallius *in hoc prędicamento q. 1. cap. 3. & 4.*

277 Prima diuiſio. Relatio alia eſt mutua, alia non mutua. Illa dicitur mutua, quando vtrumque extremum habet dependentiam ad inuicem, vt *pater*, & *filius*. Illa vero dicitur non mutua, quando vnum extremum tantum refertur ad aliud, nō autem è contra, vt inter *ſcibile*, & *ſcientiam*; ſcientia enim refertur ad ſcibile, non autem è contra.

Secunda Diuiſio. Alia eſt relatio Æquiparantiæ, alia Diſquiparantiæ. Relatio Æquiparantiæ eſt, quando in vtroque extremo eſt æqualis, & vniformis denominatio, & relatio, vt inter duos parietes, qui dicuntur ſimiles. Relatio Diſquiparantiæ eſt quando diuerſa intercedit denominatio, vt *Dominus*, & *Seruus*, *pater*, & *filius*; quæ Relatio Diſquiparantiæ diuiditur in mutuam, & non mutuam, modo ſupra explicato, item in Relationem Prę excellentiæ, & Inferioritatis.

Tertia Diuiſio. Alia eſt Rationis, alia realis. Relatio rationis dicitur, quæ ſolum habet eſſe obiectiuum in Intellectu, & præciſo opere Intellectu nullo modo eſſet. Relatio vero realis eſt quæ non pendet ab Intellectu, ſed talis eſt ſecluſo quocunque opere Intellectus. Ad maiorem autem intelligentiam aduertendum eſt in ſequentibus caſibus ſemper eſſe relationem rationis ſecundum omnes. Primo quando alterum extremum, aut vtrumque eſt opus Intellectus. Secundo quando vtrumque extremum, aut alterum caret realitate eſſentiæ. Tertio, quando vtrumque, aut alterum extremum caret realitate exiſtentiæ. Quarto, quando vtrumque extremum eſt reale, ſed nulla diſtinctione in re diſtinguuntur. Quinto, quando vtrumque extremum eſt reale, attamen relatio fundatur in ſola denominatione extrinſeca. Sexto, quando fundamentum eſt idem in vtroque extremo.

Quarta Diuiſio eſt in Relationem ſecundum eſſe, & in Relationem ſecundum dici, quæ diuiſio videtur haberi ex Ariſtotele *hoc capit.* in duabus definitionibus à ſe allatis. Primam enim definitionem attulit per *dici*. Secundam vero per *eſſe*, vt patet in textu. Tota difficultas eſt in aſſignando quid ſit vtraque hæc relatio, & in quo differant. Dico breuiter, omiſſis varijs Doctorum Sententijs, quæ apud Amicum videri poſſunt *Tract. 15. quaſt. 1. dub. 2. §. 6. Diuiſio*; Relatiua ſecundum dici eſſe illa, quorum eſſe eſt quidem abſolutum, attamen dicit ad aliud aliquem reſpectum, non tamen purum reſpectum, & ideo pertinet ad diuerſum prædicamentum, quam Relationis: talis eſt *ſcientia*, quæ ponitur in prædicamento qualitatis, attamen dicit reſpectum ad ſcibile, non tamen purum reſpectum, quia illud nomen primo importat, & ſignificat qualitatem. Relatiua vero ſecundum eſſe illa dicuntur, in quibus relatio nullum alium effectum pręſtat reſpectu termini, quam ad illud ordinare, vnde illum reſpiciunt, in ratione puri Termini. Hæc Doctrina eſt ad mentem Ariſtotelis *in hoc capite*, vbi reijcit definitionem primam antiquorum, quæ traditur per *dici*, eo quod hæc poſſit conuenire etiam entibus aliorum prædicamentorum; deinde affert propriam definitionem, ex qua deſumpta eſt Relatio ſecundum eſſe, & dicit *eſſe illa, quorum totum eſſe, eſt ad aliud*.

Quinta Diuiſio eſt in Relationem Traſcendentalem, & 278
Prędicamentalem. Tranſcendentalis dicitur, quæ non pertinet ad aliquod vnum prędicamentum, ſed per omnia vagari poteſt, ſic *materia* in prędicamento ſubſtantiæ dicit relationem tranſcendentalem; *ſcientia* in prędicamento qualitatis, & ſic de cæteris. Prædicamentalis vero eſt, quæ continetur in prędicamento Relationis, de quo hic agimus: atque adeo cum Relatio prędicamentalis hic definita ab Ariſtotele ſit relatio ſecundum eſſe ex pręcedenti numero, ſequitur prædicamentalem, & ſecundum eſſe, idem eſſe, ſolum ſecundum rationem diſtinctas, ſicut & ſequitur Tranſcendentalem idem eſſe, ac relatio ſecundum dici; & licet Relatio rationis quoque participare poſſit quodammodo nomen ſecundum eſſe, & ſecundum dici, impropriè tamen dicetur his nominibus, ſicut impropriè eſt relatio.

Vltima Diuiſio ex Scotiſtis apud Tataretum 3. *diſpu. 1. quaſt. 1.* eſt in Relationem extrinſecus aduenientem, & intrinſecus aduenientem. Extrinſecus adueniens eſt, quæ licet ſit intrinſeca illi, quod refertur, attamen non neceſſariò ponitur poſitis extremis; talis eſt relatio *vnionis* inter materiam, & formam, quia poteſt non poni poſita materia, & forma. Intrinſecus adueniens dicitur, quæ neceſſariò ponitur poſitis extremis, talis eſt relatio *ſimilitudinis æqualitatis* &c. Verum hæc diſtinctio patitur multas difficultates ex Thom. vt videre eſt apud Amicum *loco citato*, nobis ſatis ſit, eam adduxiſſe ad terminorum intelligentiam. Quare hanc quæſtionem concludimus aduertendo multas ex relationibus allatis aliquando coincidere in eadem re, quæ propter diuerſas rationes, diuerſos etiam reſpectus participare poteſt, ſic *ſcientia*, verbi gratia eſt relatio non mutua, item diſquiparantiæ; rurſus, ſecundum dici; & vltimo tranſcendentalis ſecundum diuerſas formalitates, ſecundum quas ſcientiam poſſumus conſiderare, vt eſt habitudo ad ſcibile.

De Diſtinctione inter Relationem Prædicamentalem, & Tranſcendentalem. Quæſtio Octaua.

NOn defuerunt qui aſſererent omnes Relationes eſſe
Tranſcendentales propter difficultates, quas patiun 279
tur differentiæ ſolitæ aſſignari inter relationem prędicamentalem, & Tranſcendentalem, vt videre eſt apud Suarez *diſp. 47. ſect. 4.* Amicum *Tract. 15. dub. 3. art. 1.* Nos diuiſionem in Tranſcendentalem, & prædicamentalem ſupra allatam tanquam bonam admittimus, cum Ariſtotel. *hoc cap.* Albert. Magn. *cap. 1 in prædicamento ad aliquid*, D. Thom. 5. *Metaphyſ. textu* 20. Alenſ. Flandr. Soncin. & cū ſere omnibus recentioribus: quæ ſententia melius probari, & oſtendi non poteſt, quam aſſerendo differentias inter vtramque relationem, & inſtantias, quæ contra afferri poterant ab aduerſarijs, ſoluendo, & reijciendo.

Prima igitur differentia eſt, quod Relatio Tranſcendētalis non ſolum eſt ratio cur res abſoluta referatur, ſed etiam eſt de intrinſeca ratione rei abſolutæ: quod alij explicant dicendo, relationem prædicamentalem aduenire enti iam in ſuo eſſe conſtituto, & completo, & dare illi nouum eſſe accidentale reſpectiuum ad aliud; ſic *Paternitas* aduenit Petro, tamquam accidens, illumque conſtituit relatiuum ad filium; at relatio tranſcendens non comparatur tamquam forma accidentalis, neque vt forma completa, ſed potius vt differentia eſſentialis, & vt ens incompletum, actuans in illo genere, in quo res illa, quæ refertur, ponitur, & collocatur; ſic habitudo ſcientiæ ad ſcibile eſt conſtitutiua ſcientiæ, & ad prædicamentum qualitatis pertinet, ſicut ſcientia, quæ ex illa, & gradu ſuperiori,

periori,

periori, puta qualitate, habitu &c. conſtituitur.

Probatur bonitas huius differentiæ, ſi eſſet accidentalis reſpectu ſcientiæ habitudo, quam dicit ad ſcibile, poſſet intelligi ſcientia præciſa illa habitudine, & ordine, ſed hoc implicat, ergo. Maior patet, minor probatur, quia cum dico ſcientiam, dico cognitionem alicuius obiecti, ergo non poteſt perfectè cognoſci ſcientia, ſine reſpectu ad obiectum.

Dices. Implicat relatiuum eſſe de eſſentia abſoluti, ergo implicat dari huiuſmodi relationes tranſcendentales.

Reſpondeo diſtinguendo antecedens, de reſpectu, qui ponit rem reſpectiuam extra prędicamentum proprium; & de reſpectu, qui complens rem illam ita ſuæ naturæ cōmodatur, vt in eodem prędicamento collocetur: de reſpectu primo modo conceditur implicare; quia ſimul eſſent in duobus prædicamentis: at de reſpectu ſecundo modo negatur; & talis eſt ordo, & reſpectus tranſcendentalis, qui talis eſt, vt ſi res ſit in prędicamento ſubſtantiæ, & ipſe ſit ſubſtantialis.

280 Secunda Differentia eſt ex Caietano *de Ente, & Eſſentia cap. 7. quæſt. 15.* ab omnibus ferè recepto; quod relatio prędicamentalis reſpicit terminum ſub pura ratione termini; at tranſcendentalis nequaquam: reſpicere autem terminum, vt purè terminum, eſt relationem illam nullum alium effectum pręſtare in termino, quam illum reſpicere; neque alium ab eo recipere, quam ab illo terminari. Sic *pater* nullum alium effectum pręſtat in filio vt pater eſt, quam ad illum referri, & illum reſpicere, & nullum alium ab eo recipit, quam ab illo terminari: reſpicere autem terminum non ſub pura ratione termini eſt, illum reſpicere, aliquod aliud munus in ipſo exercendo, vel ab ipſo recipiendo; puta ordinari ad ipſum tamquam cauſa formalis intrinſeca, vt forma reſpectu materiæ, vel extrinſeca, vt obiectum, vel ſubiectiua, vel efficiens, vel finalis, vel tamquam ad effectum, vel in ſumma tamquam aliquid circa ipſum præſtando, præter puram reſpicientiam, & terminationem.

Sed contra hanc differentiam Inſtatur primo ex Suarez *diſput. 47. ſect. 4.* Motus, & actio dicunt ordinem tranſcendentalem ad terminum, & tamen reſpiciunt illum ſub pura ratione termini, ergo non eſt differentia adæquata inter relationem tranſcendentalem, & prædicamentalem. Ad argumentum negatur antecedens: motus enim actio, & Paſſio non reſpiciunt ſub pura ratione termini, quia tantum ad ipſum referantur; ſed illum reſpiciunt, vt ab ipſis producendum, & conſtituendum extra ſuas cauſas.

Inſtatur ſecundo ex eodem. Vnio hypoſtatica dicit ordinem Tranſcendentalem ad verbum diuinum, quod tamen non reſpicit, niſi vt purè terminum, Ergo. Reſpondeo ex eodem Suarez dici vnionem reſpicere verbum Diuinum, vt purè terminum, quia non reſpicit tanquam cauſam, vel efficientem, vel formalem intrinſecam reſpectu naturæ humanæ; neque tanquam aliquem effectum recipiens ab ipſa natura; tamen non reſpicitur vt purè terminus, quia reſpicitur vt ſupplens munus ſubſiſtentię creatæ, qua natura creata recipit verbum Diuinum, vt ſuppoſitum.

281 Inſtatur tertio. Pater relatione prędicamentali reſpicit filium, ſed pater reſpicit filium, vt ſuum effectum, ergo relatio prædicamentalis non reſpicit, vt purè terminum. Reſpondeo diſtinguendo minorem; pater reſpicit filium, vt ſuum effectum, quaſi quod, vt refertur, actu producat, & negatur; reſpicit illum, vt effectum, quaſi ſcilicet illum produxiſſe ſit cauſa talis reſpectus, & conceditur, ſed negatur conſequentia, quæ tunc valeret, quando relatio prędicamentalis illum reſpiceret, vt effectum producendo, cauſando, &c. & non tantum ſupponeret, vt ſui cauſam, & rationem.

Inſtatur quarto. Ex Hurtado *Met. diſput. 15. ſect. 8. §. 7. circa finem*, eodem modo ſe habet obiectum cognitum ad cognitionem, ac filius verbi gratia reſpectu Paternitatis; ergo eodem modo relatio tranſcendentalis, & Prædicamentalis reſpiciunt terminum, ergo malè diximus differre; quia altera reſpiciat ſub pura ratione termini, altera vero aliquod aliud munus exercendo. Antecedens probatur, ſicut enim obiectum eſt extrinſecum cognitioni, & cognitio intrinſeca potentiæ, ita paternitas eſt intrinſeca fundamento, & extrinſeca termino, ſcilicet filio.

Et confirmatur, nam ſicut cognitio reſpicit obiectum illud repręſentando, ita ſimilitudo reſpicit terminum, illum phyſicè aſſimilando, ergo.

Ad argumentum negatur antecedens, obiectum enim reſpectu cognitionis habet rationem cauſæ formalis; non ſic autem filius reſpectu paternitatis, quam, vt purus tantum terminus terminat, non autem ſub aliquo alio munere illum reſpicit. Præter quam quod aſſumitur falſum, relationē prædicamentalem eſſe intrinſecam fundamento; verum quia in hoc non conſiſtit vis argumenti, ſed in reſpicientia termini, ideo nihil dicimus. Ad Confirmationem nego aſſumptum, ſimilitudo enim parietis *A* albi ſolum reſpicit, vt purum terminum parietem album *B* non autem illum formaliter aſſimilat; neque iſta ſunt formaliter à parte rei, ſed ſolum per intellectum; quia enim in vtroque eſt albedo, ideo ſimilitudinem fingimus, per quam intelligimus in vtroq; ineſſe albedinem; at cognitio obiecti eſt obiectum formaliter cognitum, & quando dicitur quod ſimilitudo eſt aſſimilatio phyſica, optimè ſaluatur, ſi paries *B* quia albus ſolum terminet relationem ſimilitudinis, quam Intellectus ex motiuo albedinis exiſtentis in vtroque fingit, nullum alium effectum in ſe recipiendo ab illa relatione; eſſe enim ſimiles phyſicè nihil aliud importat, niſi communicare in eadem re, in qua dicuntur ſimiles; ſic paries albus *A*, & paries albus *B*, qui dicuntur ſimiles phyſicè, participant eandem formam albedinis ſpecificè, ex quo Intellectus relationem ſimilitudinis concipit, vt infra.

Sunt & aliæ differentiæ inter vtramque relationem. Sed duę allatæ ſunt principaliores, cęterę videri poterunt apud Suarez *loco citato*, & Amicum *quæſtio. 1. dub. 3. tract. 15. § hinc oritur 2. &c.*

An Relatio Prædicamentalis ſit Ens reale, nec ne Quæſtio Nona.

NOtandum primo ex Ariſtotele *5. Metaphyſ. text. 20.* tria eſſe relationis genera. Primum genus eſt relationum, quæ fundantur in vnitate, & numero; ſumitur autem vnitas hic pro quacunque conuenientia, qua plura dicuntur eſſe vnum, & numerus ſumitur pro quacunque diſconuenientia, qua aliqua dicuntur plura: tres autem ſpecies aſſignantur, & vnitati, & numero. Prima vnitas eſt qualitatis, in qua fundatur relatio ſimilitudinis. Secunda eſt quantitatis, in qua fundatur relatio æqualitatis. Tertia eſt ſubſtantiæ, in qua fundatur relatio identitatis. Item triplicem ſpeciem fundat numerus; vel enim eſt diuerſa qualitas, vel diuerſa quantitas, vel diuerſa ſubſtantia. In primo fundatur relatio diſſimilitudinis. In ſecundo Inæqualitatis, in tertio relatio diuerſitatis. Secundum genus eſt relationum, quæ fundantur in potentia actiua, & paſſiua, vel in actionibus earum, vt calefactiuum ad calefactibile fundat relationem in potentia agendi: at calefaciens ad calefactum fundat relationem fundatam in actione calefactionis: & has relationes fundatas in actione diſtinguit; nam aliæ fundantur in actione præſenti, vt illuminantis ad illuminatum; aliæ in præterita, vt patris ad filium, alię in futura vt id, quod futurum eſt ad id, quod faciendum (quod maximam habet difficultatem an ſit verum, nec ne, ſed nullius vtilitatis eſſe eam pertractare explicat Suarez.) Tertium Genus continet relationes, quæ vocantur menſurabilis ad menſuram; in hoc autem conſiſtit, quod vnum referatur ad aliud, & per illud quo ad ſuum eſſe innoteſcit, ſic ſcientia, & potentiæ reſpiciunt obiecta, qua obiecta ſunt, per quæ nobis ſcientiarum, & potentiarum perfectio, & extenſio aperitur. 282

Notandum ſecundo. Cum relatio per hoc diſtinguatur à cæteris prædicamentis, quia eſt in ordine ad aliud, in ſuo conceptu duo includere *eſſe in*, cum quo cōuenit cum cæteris accidentibus, & *eſſe ad* per quod differt à cæteris tamquam per propriam, & eſſentialem differentiam, neque vnum eſſe poteſt ſine altero, eo enim ipſo, quod eſt ad aliud, & vnum ad alterum refertur, atque adeo dicit *ad* explicitè, *In*, implicitè. Modo quæritur an Relatio prædicamentalis ſit ens reale, & an in triplici genere aſſignato ab Ariſtotele.

Prima Concluſio. Relatio prædicamentalis poteſt eſſe realis. Probatur primo auctoritat. Ariſtot. diuidentis ens reale in decem prędicamenta realia. Secundo probatur ratione. Non repugnat traſcendentalis realis, ergo 283

neque

neq; prædicamentalis. Probatur conſequentia ſicut tranſcendentalis dicit *Ad*, ita prædicamentalis.

Tertio probatur. Vel implicat relationem eſſe realem ex parte ſui ipſius, vel ex parte creaturæ; non primum quia reperitur realis in Deo; non ſecundum, quia Relatio, vt Relatio abſtrahit à creato, & increato, nec dicit perfectionem infinitam.

Dices eſſe *ad*, & eſſe *In* pugnant, ſed relatio ſi daretur, vt accidens diceret eſſe *In*, vt relatio eſſe *ad*, ergo.

Reſpondeo nego antecedens eſſe enim *ad*, & eſſe per ſe pugnat, ſcilicet abſolutum, & relatiuum; non autem eſſe *in ſubiecto*, & ad aliud ordinari: ita accidens dicit eſſe *In*, quia in ſubiecto, & *Ad*, quia ad idem ſubiectum refertur. cum dicat relationem Tranſcendentalem.

Dices ſecundo. Totum eſſe Relationis eſt ad aliud, ergo excludit eſſe *In*, ergo non poteſt eſſe accidens. Reſpondeo totum eſſe Relationis eſſe ad aliud explicitè, ſiue quoad modum ſignificandi, quia tamen hoc eſſe ad aliud eſt in ſubiecto quod refertur, ideo inuoluitur eſſe *In*, licet tantum implicitè includat.

Secunda Concluſio. Dantur Relationes prędicamentales reales. Hæc concluſio eſt Ariſtotelis 10. *Metaphyſ.* D. Thomæ 1. *parte quaſt.* 13. *art.* 7. & aliorum apud Amicum *tract.* 15. *quaſt.* 1. *dub.* 3. §. 3. *Opinio*: qui multas congerit rationes, quas tamen, vt non conuincentes ſoluit eo, quod poſſint explicari de relatione ficta ab Intellectu, cũ fundamento à parte rei. Probat deinde ipſe ſic dantur denominationes puræ relatiuæ, ergo dantur reales relationes prędicamentales, probat conſequentiã, quia omnis denominatio eſt à forma ſibi proportionata; ſi igitur eſt denominatio purè relatiua, eſt à forma purè relatiua, ergo verè datur relatio realis prædicamentalis: hæc enim forma purè relatiua aliud eſſe non poteſt. Verum hæc ratio eandem patitur ſolutionem ſicut cæteræ ſimiles; huiuſmodi ſcilicet denominationes non eſſe à forma intrinſeca, de nouo adueniente, ſed à fundamento proximo, & coexiſtentia termini, à quibus intellectus deinde format habitudinem vnius ad alterum; ſic dicetur Petrus denominari *Pater*, non à paternitate de nouo ſuperaddita realiter; ſed quia genuit filium, & *filius* coexiſtit, Intellectus illum refert ad filium, & illam relationem per paternitatem explicat. Eadem facilitate ſoluentur omnes rationes, quas affert Vallius *in prędicamento ad aliquid quaſt.* 1. *cap.* 8. vt conſideranti patebit. Quare exiſtimo cum Suarez *diſput.* 47. *ſect.* 4. *num.* 19. non poſſe dari rationem conuincentem naturalem, attamen probo ratione Theologica ſic.

284 Dantur relationes paternitatis, & filiationis in diuinis, ergo etiam in creatis. Probatur conſequentia. Paternitas, & filiatio in Diuinis fundantur in actione, & paſſione, vel vt Theologicè loquar in productione actiua, & paſſiua, ſed eadem eſt ratio in humanis, ergo.

Dices. Diuerſam eſſe rationem: nam in Diuinis relationes ſunt conſtituentes eſſentialiter, atque adeo non ſequuntur originem, ſed ſupponuntur, cum origo ſupponat perſonam conſtitutam in ſuo eſſe perſonali, à qua alia habet originari, ſed paternitas, verbi gratia in creatis ſequitur omnino actionem, ergo. Sed contra. Paternitas in Diuinis dupliciter poteſt conſiderari. Primo, vt conſtituens patrem in eſſe perſonæ potentis producere. Secundo, vt exercitè referens patrem ad filium, & licet primo modo non fundetur nec ſequatur originem, tamen ſecundo modo ſequitur neceſſario, & formaliter refert ſub pura ratione termini, & ſic de alijs relationibus. hinc

Probo ſecundo, quia pater generat, intelligitur poſterior generatione paternitas referẽs patrem ad filium realiter, & quia filius generatur, intelligitur reſultare filiationem, qua explicitè referatur ad patrem, ergo, & in humanis: quia Petrus producit Franciſcum, in Petro reſultabit paternitas, & in Franciſco filiatio, qua realiter referantur.

Sed contra dices ideo in Diuinis dari relationes paternitatis, & filiationis, quia producens, & productum debẽt diſtingui, & non per abſoluta, vt ſupponitur ex Theologia, ergo per relationes. Confirmatur primo relationes Diuinæ ſunt infinitæ, ſubſtantiales, quod nequit dici de prædicamentalibus. Confirmatur ſecundo, quia hinc tantum ſequitur dari relationes tranſcendentales, non prędicamentales, quia Diuinæ ſunt ad modum tranſcendentalium conſtitutiuæ, diſtinctiuæ, &c.

Ad Inſtantiam reſpondeo huiuſmodi Relationes, non ſolum conſtituere, diſtinguere &c. quo modo ſunt priores 285
origine: & in hoc non ſtat paritas argumenti; ſed etiam huiuſmodi relationes expreſsè, vt intelliguntur poſteriores, exercitè referunt vnam perſonam ad aliam. & in hoc ſtat paritas. Ad primam Confirmationem patet non ſumi paritatem in ijs, quæ competunt huiuſmodi relationibus, prout ſunt in Deo infinitæ ſubſtantiales, &c. ſed formaliter, vt referunt ſub pura ratione termini. Ad ſecundam pariter patet ex illis tantum poſſe ſumi relationes trãſcendentales, ſi conſiderentur conſtituentes, diſtinguentes &c. at ſi conſiderentur, vt poſteriores origine, formaliter referunt, ſunt ſimiles prædicamentalibus, & hinc ſumit efficaciam argumentum. Verum quia etiam, hæ rationes ſecundum me poſſunt ſolui dicendo paternitatem, & filiationem in diuinis, non referre formaliter ſub pura ratione termini, vt ſunt poſteriores origine, ſed nos ex eo, quod fatemur paternitatem, & filiationem eſſe in Diuinis conſtituentes, & diſtinguentes producentem à producto, concipere illas relationes præſtare etiam illa munera referendi realiter producentem ad productum, eo modo, quo fingimus in creatis, producentem referri ad productum per relationem paternitatis, & productum ad producentem per relationem filiationis; ideo addo aliam rationem adhuc Theologicam, quæ vix euadi poteſt, eſt autem huiuſmodi.

Pater, & Filius referuntur relatione reali ſpirationis ſub pura ratione termini ad Spiritũ ſanctum, ergo & in creatis, in omni producente dabitur relatio realis referens producentem realiter ad productum. Antecedens probatur. Relatio ſpirationis inuenit patrem, & filium iam conſtitutos; item non diſtinguit ad inuicem, vt de ſe patet neque à Spiritu ſancto, niſi ex ſuppoſitione, quod ſit relatio realis, quia Pater, & Filius à Spiritu ſancto ſufficienter ſunt diſtincti, quatenus principium *quod* eiuſdem Spiritus ſancti, vt latius in materia de Trinitate dico. Ergo ſolum refert Patrem, & Filium ad Spiritum ſanctum, tanquam ad ſuum terminum. Conſequentia (quod idem ſequatur in creatis) probatur; nam ideo reperitur hæc relatio, quia producunt; fundatur enim in productione, & actu notionali, quem propterea ſequitur ergo, & in creatis, quando realiter producunt, dabitur huiuſmodi reſpectus. Dari autem huiuſmodi relationem ſpirationis in Deo Patre, & Filio ad Spiritum ſanctum, quia illum producunt, eſt omnium Theologorum, cum D. Thoma 1. *parte quaſt.* 28. *art.* 3. & 4. ita vt illam negare, ſi non eſſet hæreſis, ſaltem temeritatem ſaperet, neque illam negare auderem. Concludo dicendo, quod ſi quis nimio auſu ſpirationem actiuam, vt relationem non admitteret realem, nulla ratione poſſet cogi ad admittendas relationes prædicamentales reales, vt patebit expendenti infinitas rationes, quas congerit Amicus *loco citato*, quæ tamen omnes facilè ſolui poſſunt; quod aduertit, & Suarez, vt diximus.

Tertia Concluſio. Solæ Relationes Prædicamentales
fundatæ in actione, & paſſione ſunt reales. Probatur ex 286
relationibus Diuinis ſolum efficaciter probantur relationes in creatis, ſed ex Diuinis probantur ſolum relationes fundatæ in actione, & paſſione, ergo.

Probatur ſecundo. De relationibus primi generis. Relationes primi generis fundantur in vnitate, ergo nõ ſunt reales. Probatur Conſequentia vnitas naturæ ſpecificæ, & genericæ formaliter eſt tantum per Intellectum, ergo non poteſt fundare relationem realem, ſed tantum rationis.

Tertio ſumptis duobus albis, quæ dicuntur habere relationem realem ſimilitudinis, & ſumptis, ver. gr. numero ternario, & binario, qui dicuntur referri relatione reali Inæqualitatis; ablato quocumque reali per Intellectum, illa alba adhuc erunt ſimilia, & duæ quantitates diſcretæ erunt inæquales; ergo relatio ſimilitudinis, & inæqualitatis non eſt aliquid reale ſuper additum; ſed ſimilitudo tantum dicit ipſas albedines eiuſdem rationis, & Inæqualitas numeros diuerſæ diſcretionis.

Quarto. Sequeretur aliquam rem infinitas relationes habere, quia infiniti termini produci poſſunt, verbi gratia, infinitæ albedines, Quantitates, Subſtantiæ, &c. immo in inſtanti ſtatim, ac vna albedo, verbi gratia corrumpatur, vel de nouo producatur, omnes res, quæ ſunt in mundo mutarentur, ad omnes enim aliquas relationes

dicit,

dicit, quæ vtique mutantur mutato termino.

Vltimo probatur. Quoties prædicatum conuenit toti ratione omniũ partium, nõ poteſt eſſe per formã diſtinctã, ſed eſſe æquale, ſimile &c. conuenit ratione partium, ergo non poteſt conuenire per formam ſuperadditam, ergo æqualitas, ſimilitudo, &c. non eſt aliquid diſtinctũ, &c.

Maior probatur. Forma ſuperaddita tribuit ſuum effectum formalem ſingulis partibus, ſic albedo in pariete cuius omnes partes ſiunt albæ; ſic calor in manu, omnes enim eius partes dicuntur calidæ, ergo cum prædicatum conuenit ratione omnium partium, non poteſt eſſe a forma addita; alioquin ſingulæ partes eundem effectum reciperent, ac ipſum totum. Si igitur eſſe ſimile, æquale &c. conueniret per formam ſuperadditam, album *A*, quod eſt ſimile albo *B*, quoad ſingulas ſuas partes eſſet ſimile, quod eſt falſum; & ternarius eſſet inæqualis binario, quo ad ſingulas partes, ſicut eſſe album, quia conuenit ſubiecto per formam ſuperadditam, conuenit, & tribuitur hic effectus ſingulis partibus eiuſdem ſubiecti. hęc ratio probat etiam de relationibus tertij generis, vt patebit diſcurrenti.

Probatur etiam ſpecialiter de tertio genere, ſcilicet mẽſuræ ad menſurabile, & menſurabilis ad menſuram, verbi gratia *ſcientiæ*, quæ eſt menſurabili ad obiectum, quod habet rationem menſuræ; vel enim loquimur de menſurabili ad menſuram, verbi gratia de *potentijs* reſpectu obiectorum, & actuum, & hoc pacto certum eſt potentias non dicere ordinem prędicamentalem, ſed benè tranſcendentalem, cum reſpiciant ſuos terminos, non ſub pura ratione termini; ſi autem loquamur de menſura ad menſurabile, menſura non dependet, neque ab illo perficitur, ergo nullam dicit relationem. Confirmatur, ideo Deus nullam dicit relationem ad creaturas, quia eſt omnino independẽs, neque perficitur ab illis.

287 Dices. Non poteſt intelligi ſcibile ſine ſcientia, ergo dicit relationem realem ad illam. Reſpondeo negando conſequentiam. non poteſt enim intelligi. non quia dicat relationem, ſed propter connexionem, quia ſcilicet ſcientia non eſt ad ſcibile, ſicut non poteſt intelligi potentia ſine paſſibili propter connexionem cum ipſo: quæ connexio ſumitur ex habitudine paſſibilis ad potentiam, non è contra; ita in caſu noſtro. hęc autem connexio eſt fundamentum cur concipiamus relationem menſuræ ad menſurabile: at de ſe nulla eſt relatio, ſed tantum connexio.

Dices ſecũdo. Datur ordo in vniuerſo, ſed ordo eſt relatio realis, ergo. Reſpondeo dari ordinem in vniuerſo, ſed hunc ordinem nihil aliud eſſe, pręter ipſa abſoluta ſic, & ſic diſpoſita; ex qua ordinata coexiſtentia Intellectus fundat, & concipit ordinem, tanquam relationem. Vnde ordo à parte rei, eſt tantum fundamentaliter, non autem formaliter, quia à parte rei nihil eſt pręter ipſa abſoluta.

Dices tertio. Eſſe propinquum, & eſſe remotum dicit relationem realem inter extrema, ergo verè datur relatio realis.

Reſpondeo negando antecedens, eſſe enim propinquũ, & remotum dicit ipſa abſoluta vbicata talibus locis, ex qua vbicatione diuerſa intellectus ad ipſam explicandam fundat, & concipit relationem propinquitatis &c. Vnde à parte rei propinquum, remotum, &c. non dicit relationem niſi fundamentaliter, non autem formaliter, quia hæc habetur tantum per Intellectum, atque adeo huiuſmodi relationes, ſunt relationes rationis, & ſecundum dici.

Concludo igitur totam hanc quæſtionem pręter relationes prædicamentales ſecundi generis, nullam aliam poſſe aſſignari realem, ſed à parte rei ſolum eſſe ipſa fundamenta, & terminos, ex quibus Intellectus mouetur ad explicandas illas Coexiſtentias vocibus relatiuis, atque adeo ad concipiendas relationes, quæ non excedunt limites relationis rationis.

Neq; hoc ſequi voluntarias chymeras, vt ſupponit Vallius *loco citato*, ſed eſt nolle ſuaderi niſi veris rationibus, vt decet bonos Philoſophos.

Quomodo Relatio diſtinguatur à Fundamento.
Quæſtio Decima.

288 De hac quæſtione ſunt tres præcipuæ Sententiæ. Prima docet relationem eſſe ſolum diſtinctam ratione ratiocinata à fundamento, ita vt relatio ſit quidem intrinſeca in re, quæ relata dicitur, attamen non ſit aliquid diſtinctum ab ipſa, ſed ipſa met res non abſolutè ſumpta, ſed vt reſpiciens, & ordinata ad aliud; ſicque ſimilitudinem vnius albi ad aliud, nihil aliud eſſe, niſi ipſam albedinem, vt aliam connotat, & reſpicit; diſtinguitur, igitur tantum ratione, quia eadem res ſolitariè, & abſolutè ſumpta dicit eſſe abſolutum, prout verò reſpicit aliud, & illud connotat habet eſſe relatiuum, & relatiuè denominatur. Eſt Nominalium, & aliorum apud Suarez, quos ipſe ſequitur *diſput. 47. ſect. 2. num. 22.*

Impugnatur primo, hæc ſententia. perit relatio ſaluo fundamento, ergo non diſtinguitur ſola ratione. Probatur Conſequentia, quæ ſola ratione diſtinguuntur, nullo modo in re patiuntur ſeparationem, ergo non poteſt corrumpi, quin totum corrumpatur.

Reſpondet Suarez, *num.* 23. cum corrumpitur relatio non corrumpi niſi ſolum terminum, quo corrupto tollitur denominatio relatiua, quæ includebat ipſum terminum, non autem corrumpi aliquid in re relata.

Sed contra. Tollitur denominatio relatiua, ergo corrumpitur aliquid in re relata. Probatur per principia ipſius met Suarez; nam non eſt denominatio extrinſeca, ergo intrinſeca, ſed intrinſeca non tollitur, niſi tollatur aliquid intrinſecum, ergo corrumpitur aliquid in re relata.

Secundo Impugnatur, quæ dicunt eſſe oppoſitum non poſſunt identificari, ſed relatio, & forma abſoluta habent eſſe oppoſitum, ergo non poſſunt identificari.

Reſpondetur, ſecundum eandem rationem non poſſe identificari, benè tamen ſecundum diuerſam, ſic albedo vt abſolutè ſumpta non eſt relatio, ſed vt aliam reſpiciens, & ſic ſecundum diuerſam rationem. Sed contra ex eodem Suarez, *num.* 22. Relatiu, v.g. Similitudinis non eſt aliud, quam albedo, vt aliam reſpiciens, ergo ſi relatio eſt idem cum fundamento, ſecundum eãdem rationem abſolutam identificatur. Probatur Conſequentia. Albedo vt aliam reſpiciens eſt relatio, & vt ſic idem eſt, ac fundamentum, hoc autem eſt albedo abſolutè ſumpta. Ergo.

Impugnatur tertio. Ablato termino, vel remanet to- 289
tum eſſe relationis, vel non; ſi remanet (vt tenetur fateri, cum diſtinguatur ſola ratione à fundamẽto; quod ſaluum ſupponimus) ergo remanet adhuc relatio, quod tamen implicat, cum relatio ſit alicuius termini relatio; ſi non remanet, ergo non diſtinguitur ſola ratione à fundamento.

Impugnatur quarto. Si relatio ſola ratione diſtingueretur à fundamento, multa accidentia idẽtificarentur ſubſtantiæ, hoc autem implicat, ergo. Probatur maior, nam multæ relationes fundantur in ſubſtantia.

Reſpõdetur ex doctrina Suarez relationem fundatam in ſubſtantia eſſe accidens non phyſicum, & prædicamentale, ſed prædicabile, & Logicum, hoc autem non implicat identificari.

Sed contra Inſtatur ex multis abſurdis, quæ hinc ſequũtur. Primo non eſt maior ratio de relatione fundata in vnitate qualitatis, ac Subſtantiæ. Secundo eadem ſpecies relationis fundata in identitate ſpecifica contineret ſub ſe relationes, quæ eſſent vera accidentia, & quæ non: quæ omnia ſunt abſurda.

Secunda Sententia docet omnem relationem diſtingui à fundamento realiter, vt res à re. Eſt Caietani *prima parte quæſtione 28. articulo ſecundo*. Ferrarien. *quarto contra gentes, qu.* 14. & aliorum apud Suarez, *loco citato*.

Improbatur hæc ſententia primo. Non ſunt multiplicandæ diſtinctiones ſine neceſſitate, ſed nulla neceſſitas huius diſtinctionis, vt ex ſolutione argumentorum apparebit; ergo.

Secundo. Forma realiter diſtincta ab eo, in quo eſt, non poteſt acquiri ſine noua actione, ſed relatio ſæpius nulla data actione ad ipſam, acquiritur, ergo.

Tertio. Tolleretur vnicum ſignum diſtinctionis modalis, quod in hoc conſiſtit, vt quando vnum non poteſt conſeruari per nullam potẽtiam ab alio ſeparatum, ſolum modaliter diſtinguantur, ſed relatio nec per ſuos auctores poteſt ſine fundamento conſeruari; ſi igitur vt res à re diſtingueretur, nullum eſſet ſignum prędictum.

Tertia Sententia docet relationem diſtingui modaliter tantum à fundamento. Eſt multorum maximè recẽtiorum apud Ruuium *cap. 7. in hoc capite quæſt.* 14. & Amic. *quæſt. 5. dub. 2. art. 7. §. 3. Concluſio.*

Vnica Concluſio. Relatio diſtinguitur tantum, vt modus, probatur. non diſtinguitur ſola ratione, nec realiter rigoroſè, vt probatum eſt, ergo remanet, vt diſtinguatur modaliter.

Secundò probatur: fundamentum poteſt eſſe ſine relatione, non è cont ra, ergo eſt modus ipſius.

290 Tertiò; Relatio eſt aliquid de nouo adueniens realiter rei relatæ, à qua intrinſeca ſumitur denominatio relatiua, ſed non eſt aliquid realiter rigoroſe diſtinctum adueniēs, ergo remanet vt ſit modus. Confirmatur; nam Relatio determinat facitque rem aliter ſe habere, quam antea, ergo eſt modus.

Sed contra hāc Concluſionem Inſtatur primo, pro prima ſententia ex Suarez *num.* 15. Si relatio eſſet aliquis modus poſſet per diuinam potentiam auferri, ſed hoc implicat, ergo: probatur minor. nam poſitis duobus albis quocunque reali ablato, adhuc remanent ſimilia, ergo relatio non poteſt auferri, & idem procedit de cæteris relationibus.

Confirmatur primò. Nam ſi relatio eſt aliquid diſtinctum de nouo productum, hæc productio non fit ſine concurſu Dei, ſed Deus poteſt ſuſpendere hunc concurſum.

Confirmatur Secundò. Nam ſi eſſet aliquid diſtinctum de nouo adueniens, fundamentum mutaretur, hoc autem eſt contra Ariſtotelem 5. *phyſ. textu* 10. dicentem relationem aduenire, ſine rei mutatione; & ad relationem non eſſe motum ergo.

Ad Argumentum reſpondeo Deum poſſe auferre relationem hanc. vel illam, quia modaliter diſtinguitur, non tamen omnem relationem; quia poſito fundamento, & termino, ablata vna relatione, ſtatim alia pullulabit, ſicut in figura reſpectu quantitatis. Ad primam Confirmationem Reſpondeo, Relationem propriè non fieri. ſed reſultare ex poſitione fundamenti, & termini; neque hanc reſultātiam poſſe à Deo impediri propter neceſſariam connexionem; neque implicat dari hāc neceſſitatem in Deo, cum ſit neceſſitas ſuppoſitionis, ſicut neceſſitatur poſita vltima diſpoſitione formam producere.

Ad Secundam. Reſpondeo Fundamentum aliquo modo mutari, quia acquirit relationem, quam antea non habebat. Ad Ariſtotelem autem dico, eſſe intelligendum de mutatione propria, quæ habetur per aliquid, per ſe primo productum; huiuſmodi autem non eſt relatio, quę tantum conſecutiuè, & ſecundario fit poſito termino, tanquam conditione ſine qua non; & ideo dixit ad relationem non eſſe motum. Quantum ad hoc benè dicit etiam Vallius *loco citato cap.* 9.

Inſtatur Secundo, quia non videtur cui cauſæ ſit aſſignanda efficientia huius reſpectus; Reſpondeo cum reſpectus habeatur per ſolam reſultantiam, immediatè eſſe tribuendam fundamento; mediatè verò producenti tale fundamentum; quia tunc poſuit fundamentum in potentia proxima, vt producto termino illa relatio reſultaret: & licet tunc egerit quantum potuit, non produxit tamen relationem, quia non aderant omnia requiſita.

Inſtatur Tertiò, quia ſequeretur in eadem re eſſe infinitos modos, quia v. g. vnum album habet relationes ad mille alba, quæ ſunt. & quæ eſſe poſſunt. Sed Reſpondeo hæc, & ſimilia argumēta non militare contra nos qui omnino negaumus relationes fundatas in primo, & tertio genere eſſe reales, ſed tantum rationis. has autem non implicat eſſe infinitas.

Inſtatur Quartò, pro ſecunda ſententia ex Amico *art.* 4. § *Dices.* fundamentum habet exiſtentiam abſolutam, & relatio relatiuam, ergo realiter diſtinguuntur. Reſpondeo negando conſequentiam. Relatio enim eſt modus habens propriam exiſtentiam, eo pacto quo exiſtentia competit modis; & hæc exiſtentia eſt relatiua, & eſt realiter, ſed modaliter tantum diſtincta. & hoc ſufficit, vt cenſeatur habere aliam exiſtentiam ab exiſtentia abſoluta.

Multa Loca D. Thomæ afferuntur à Caietano 1. *parte quæſt. citata*, & etiam multæ rationes, quæ tamen omnia loca optimè explicari poſſunt de diſtinctione modali, & rationes vix vllam habent ſubſiſtentiam, ideo omitto. Afferuntur à Fonſeca 5. *Metaphyſ. cap.* 15. *quæſt.* 2. *ſect.* 3. Aduerto tamen ex Caietano *loco citato* §. *componere autē*; & deſeruiet pro multorum argumentorum ſolutione; aliud eſſe loqui de relatione formaliter, & in modò ſignificandi; aliud loqui de eadem ſecundum ſuum totum eſſe; Primo enim modo dicit tantum eſſe *Ad*, & immediatè non ſignificat ineſſe, ſicut cætera accidentia; Secundo vero modo vtrumque includit, quia eſt verum accidens cōueniens cum cæteris in eſſe *In*; quare cum dicitur relatio eſſe minimę entitatis, non facere compoſitionem &c. intelligite quoad modum ſignificandi, & formaliter. hoc ipſum habes apud Amicum §. *ex quibus patet.*

Explicatur Natura Termini Relationis. Quæſtio Vndecima.

EXplicata natura Relationis, & Fundamenti ipſius,
remanet explicandus Terminus, à quo omnis Rela- 291
tio, cum ad aliquem terminum ſit Relatio, eſſentialiter pē-
det: omnia autem, quæ ad ipſum pertinere videbuntur,
præſenti quæſtione comprehendam. pro qua ſit.

Prima Concluſio. Terminus Relationis realis debet eſſe realis. Probatur primò hæc concluſio *ex quæſt.* 1. Probatur ſecundo, ens reale non poteſt pēdere ab ente rationis, ſed relatio pendet à termino, ergo Relatio realis non poteſt pendere à termino, qui ſit ens rationis. Maior probatur. Ens reale nullam dicit dependentiam ab Intellectu ergo non poteſt pendere ab ente rationis, quod ſit tātum ab Intellectu, alioquin penderet, & non penderet ab Intellectu. Confirmatur. Relatio eſt actualis ordo vnius ad alterum, ſed nulla res ordinatur ad non ens. Ergo.

Dices ex Amico *quæſt. 7. dubio 3. in principio.* Cognitio realis pendet ab ente rationis, dum cognoſcitur v. g. *Chymera*; ergo pari modo relatio realis poterit pendere ab actu rationis. Reſpondeo negando conſequentiam. Virtus enim Intellectiua, à qua principaliter eſt cognitio, eſt illimitata propter ſuam perfectionem ad totam rationem entis, ideo poteſt ferri etiam in non ens, dum tamen ad modum entis cognoſcatur; & ideo illa cognitio terminatiuè non eſt realis. At nullum fundamentum relationis dicit ordinem ad ens rationis, quia nulla eſt ratio, cur ens reale ordinetur ad id, quod non eſt ens; quare non poteſt relatio realis habere terminum, qui ſit purum ens rationis; alioquin cum relatio formaliter dicat puram reſpiciētiam, eſſet rationis, ſi talis ſit terminus. Vide etiam Vallium *in hoc prædicamento quæſt. 6. cap. 6. & 7.*

Secunda Concluſio. Terminus relationis realis debet eſſe actu exiſtens. probatur primo ex Ariſtotele *in hoc capite* dicente, relatiua eſſe ſimul natura, ergo relatio requirit terminum actualem; alioquin non eſſent ſimul natura.

Secundo probatur. Relatio prædicamentalis eſt actualis dependentia à termino, ergo requirit terminum actualem. Probatur conſequentia, quia quod actu non exiſtit, non poteſt aliquid actualiter pręſtare.

Tertio probatur. Si Relatio non requireret actualem terminum, ſed tantum poſſibilem, aliquis poſſet dici pater omnium filiorum, quos poteſt producere, quod nemo dixit. Confirmatur, nam qui nunquam genuit, nec geniturus eſt, pater appellari poſſet.

Quarto probatur. Reſultat relatio realis prædicamentalis ſolum poſita actione, & paſſione, per quas producatur id, quod terminat relationem, ergo relatio requirit terminum actualem. Probatur conſequentia, alioquin non eſſet neceſſe expectare actionem, & paſſionem.

Contra hanc Concluſionem vnicum argumentum vi-
detur poſſe habere vim, ſcilicet Relatio Tranſcendentalis 292
non requirit terminum actu exiſtentem, ergo neque prædicamentalis. Probatur conſequentia, nam ſicut prædicamentalis eſt ordo vnius ad alterum, ita eſt Tranſcendentalis.

Confirmatur. nam neceſſitas actualitatis termini in prædicamentali non ſumitur ex entitate relationis, nam hæc habetur ex fundamento, non ex ratione termini, quia terminus vt ſic, tantum terminare debet; quod eſt denominatio extrinſeca, quæ ei poteſt competere ſiue exiſtat, ſiue non.

Ad Argumentum nego conſequentiā. ad probationem Reſpondeo relationem tranſcendentalem, quia ſecūdum ſuum communem conceptum reſpicit terminum, vt aliquid circa ipſum efficiat, ideò poſſe illum reſpicere tantū vt poſſibilem; vt enim aliquid efficiatur ſupponitur id, à quo debet habere ſuum eſſe: ideo aliquando terminus reſpectus tranſcendentalis, eſt tantum poſſibilis, quia ordinatur ad terminum, vt ad quid per ſe efficiendum, atque

adeo poſſibilem, at ordo prædicamentalis eſt purus reſpectus ad terminum, & ſola comparatio vnius ad alterum, & actualis, ideo requirit terminum actualem, ſicut & quædam relationes Tranſcendentales, vt *vnio*, *Cognitio* &c.

Ad Confirmationem reſpondeo neceſſitatem illam oriri ex natura ipſius relationis prædicamentalis, quæ eſt talis naturæ, vt ſolum cōſurgat poſito termino in eſſe actuali propter rationes aſsignatas, quæ quia non militant in tranſcendentali, ideo ibi non ſemper requiritur iſta actualitas.

Tertia Concluſio. Terminus Relationis prædicamentalis ſemper realiter diſtinguitur à fundamento. Probatur primo. Relatio eſt forma, quæ refert vnum ad aliud, ergo debet diſtingui quod refertur, ab eo ad quod refertur. Probatur Conſequentia, nam alietas non eſt niſi inter res diſtinctas.

Secundo probatur. Oppoſitio ſemper eſt inter diſtincta, ſed fundamentum, & Terminus opponuntur, ergo debent diſtingui.

Tertio probatur. Si fundamentum non eſſet diſtinctum à termino, nec etiam diſtingueretur relatio, ſed hoc implicat ergo. Maior probatur; nam Relatio vel eſt omnino idem cum fundamento, vel eſt modus illius, ergo ſi fundamentum eſt idem termino, eodem modo eſſet idem relationi, ſicut eſt fundamento: quod autem implicet relationem non diſtingui à termino clarè patet, ideo enim dicitur Terminus, quia tantum terminat Relationem.

Quarto probatur. Relatio Prædicamentalis eſt tantum inter producentem, & productum: ſed cauſa, quæ producit ſemper diſtinguitur ab effectu producto, ergo fundamentum & Terminus ſemper diſtinguuntur.

Sed Contra Inſtatur primo. Sicut nullo Intellectu co-
293 gitante res eſt ab alia diſtincta, ita eſt in ſe indiſtincta, & idem ſibi, ergo eſt relatio realis identitatis. Reſpondeo negando conſequentiam, eſt enim tantum relatio fundamentaliter, non formaliter propter rationes aſsignatas.

Inſtatur ſecundò ex Scoto *in* 1. *diſtinct.* 31. *quæſtio.* 1. *&* *Quodlibeto* 6. Si in duobus parietibus poneretur eadem numero albedo, vtrique eſſet relatio realis, ergo non requiritur diſtinctio realis. Reſpondeo negando Antec. relatio enim refert vnum ad aliud; & primo refert fundamentum, quam Subiectum. Quare cum fundamentum nempè albedo ſit idem cum termino, non refert ad aliud, neque intereſt, quod ſubiecta materialiter ſint diſtincta, dum formaliter ſunt idem.

Aduerte tamen hanc diſtinctionem requiri tantum inter fundamentum, & terminum, non autem inter Subiectum, & terminum; ſi enim eſſent duæ qualitates in eodem ſubiecto, eſſent tamen ſimiles relatione reali ſecundum eos, qui hanc admittunt in primo genere. Idem patet de Intellectu intelligente, & producente cognitionem in ſeipſo, ſecundum enim potentiam actiuam fundat relationem, quæ terminatur ad ſe ipſum ſecundum potentiam paſsiuam. Vide Amicum *quæſt.* 7. *dubio* 5. *§. dices. forma. In fine.*

Aduerte ſecundò, non requiri diſtinctionem realem inter rationes fundandi vniuerſaliter; & ſi fundent relationes realiter diſtinctas: patet in actione, & paſsione, quæ non diſtinguuntur realiter, & tamen actio eſt ratio fundandi relationem producentis, & Paſsio ratio fundandi relationem producti, quę relationes realiter diſtinguuntur; & ratio à priori eſt, quia relatio non ſumit ſuam ſpecificationem à ratione fundandi.

Quarta Concluſio. Terminus Relationis eſt quid abſolutum, non reſpectiuum. Eſt contra Caietanum 1. *parte quæſt.* 13. *artic.* 7. Probatur primo poſito termino eſt Relatio, ſed in illo priori Terminus non eſt relatiuus ergo relatio non terminat ad relatiuum formaliter. Minor probatur; nam non eſt relatiuus per relationem, quam terminat, quia nondum ſupponitur terminare (præter quam quod diceretur relatiuus tantum extrinſecè) non eſt relatiuus per aliam relationem, quia quacunque ablata adhuc poteſt terminare.

Probatur Secundò. Eodem modo terminat, quo cauſat relationem, ſed illam cauſat vt abſolutus, ergo terminat, vt abſolutus. Maior patet. Minor probatur. *Filius* verbi gratia, productus prius natura cauſat relationem paternitatis, eo pacto quo relatio cauſatur à termino quam terminet: ſed in illo priori eſt abſolutus, ergo cauſat vt abſolutus.

Probatur Tertiò. Eadem eſt ratio de fundamento, &
de termino, ſed fundamentum refert vt abſolutum, er- 294
go refert etiam ad abſolutum. Et confirmatur primò. Ideò filius terminat relationem Paternitatis, quia ſuit productus à patre, ſed eſt productus vt abſolutus, ergo vt abſolutus terminat. Confirmatur ſecundo. Si terminus eſſet reſpectiuus, daretur proceſſus in infinitum. Probatur: Terminus, vt terminat eſt reſpectiuus, ergo prius reſpectiuus, quam terminat; ergo alicuius Termini eſt reſpectiuus: & ille terminus rurſus eſt reſpectiuus, ergo alius termini; & ille alius, iterum alterius, & ſic in infinitum, v.g. ſi filius, vt reſpectiuus terminat relationem paternitatis, illa relatio, qua eſt relatiuus ad aliquem terminum refert filium, & ille, ſi eſt relatiuus ad alium terminum, &c.

Contra noſtram Concluſionem Inſtatur primo ex Fonſeca *quæſt.* 4 *ſect.* 1. 5. *Metaphyſ. cap.* 15. Petrus verb. gr. prius natura eſt Petrus, quam filius; ergo ſi terminat relationem Paternitatis, non vt filius, in illo priori in quo habet eſſe, & nondum eſt filius, prius natura Paulus erit pater, quam habeat filium, quod eſt abſurdum. Reſpondeo prius natura Paulum producere Petrum, & Petrum produci prius natura, quam ſit filius; attamen in illo priori nondum intelligitur paternitas, ſed in ſecundo ſigno, in patre eſt paternitas, in filio filiatio independenter ad inuicem; hæc tamen paternitas terminatur ad illud eſſe abſolutum filij, licet in illo ſigno filius ſit; & filiatio terminatur ad eſſe abſolutum patris, licet in illo ſigno ſit Pater; & in hoc ſenſu dicuntur correlatiua ſimul natura, quia ſcilicet in eodem ſigno, in quo eſt relatio Paternitatis ad filium, eſt filiatio ad patrem; attamen non terminantur ſecundum illud eſſe relatiuum propter rationes allatas; & per hoc patet ad argumentum de ſimultate relatiuorum, immò ſi terminus eſſet relatiuus, non eſſent ſimul natura, nam terminus prius natura eſt, quam terminet.

Inſtatur Secundò ex eodem. Correlatiua, ponuntur in definitione relatiuorum, ergo; quia relatiua terminantur ad correlatiua. Et Confirmatur, nam relatiua ſunt ſimul cognitione. Ad argumentum negatur Conſequentia: ideo ponuntur in definitione, quia Relatio totum ſuum eſſe habet ad correlatiuum, ſed ſecundum eſſe abſolutum, & materiale, ſecundum quod terminat, ſeu ponitur correlatiuum; quia ſtatim ac terminat ſimul etiam oritur relatio ad prius relatiuum.

Ad Confirmationem dico eſſe ſimul cognitione non propter terminationem relatiuam, ſed propter connexionem, quam habent ad inuicem, vt in termino oriatur etiam Relatio.

Inſtatur Tertiò ex eodem. In diuinis Relationes terminantur ad relatiua, non ad abſolutum, quia ſecundum abſoluta ſunt idem, ergo & in creatis. Reſpondeo negando Antecedens: paternitas enim terminatur ad genitum, qui quidem genitus eſt conſtitutus filiatione; attamen non terminat, vt filiatio correſpondet relationi referenti genitum ad generantem, ſeu vt habet rationem relationis prædicamentalis; ſed ſecundum illud eſſe, quod in priori intelligitur habere, antequam referatur ad patrem; idem dicitur de patre reſpectu filij: vt ſic autem non ſunt idem, nam filius vt conſtitutus in ſuo eſſe perſonali diſtinguitur à patre, & ſecundum hoc eſſe terminat relationem Paternitatis.

Inſtatur Quarto. Relatiua ſunt oppoſita eſſentialiter ad
inuicem, ergo ratione relationis, quæ eſt in vtroque 295
extremo, ergo terminus eſt relatiuus. Probatur vltima conſequentia, quia alioquin non eſſet oppoſitus. Reſpondeo duplicem eſſe oppoſitionem formalem, & eſſe inter extrema, quæ mutuo referuntur, & terminatiuam, quia ſcilicet vnum ſe habet vt terminus ad relationem, qua aliud extremum refertur; & hac oppoſitione tantum relatiua neceſſario opponuntur, quare negatur prima Conſequentia, quæ tantum procederet de oppoſitione formali, quæ per accidens ſe habet ad relatiua vnde ruit ſecunda Conſequentia, & eius probatio, quæ tantum probat terminum non eſſe oppoſitum formaliter, quod nos vltro concedimus.

Vltima Concluſio. Relationes multiplicantur nume-

ro

ro ad multiplicationem terminorum. Probatur primo Relatiua ſunt ſimul natura, ergo ad multiplicationem terminorum multiplicatur relatio. Probatur conſequentia. In generatione ſecundi filij, ſi non producitur noua relatio in patre, ſed refertur per priorem relationem, illa relatio non eſt ſimul, ſed prior natura relatione ſecundi filij.

Probatur Secundo. In productione noui filij ponitur noua ratio ſundandi, & nouus terminus, ergo noua relatio. Probatur Conſequentia, alioquin illa noua ratio ſundandi fruſtaretur.

Probatur Tertiò. Si per vnicam relationem Petrus eſſet pater decem filiorum, mortuo vno, vel altero, adhuc eſſet pater decem, ſed hoc eſt abſurdum, ergo. Maior probatur. per paternitatem dicebatur pater, ſed eandem omnino immutatam habet, ergo adhuc dicetur Pater.

Probatur Quartò. Relatio ad primum filium terminatur tanquam ad ſuum terminum adæquatum, ergo cum alius filius ponitur, non poteſt eandem terminare. Confirmatur, in vtroque filio eſt diuerſa ratio fundandi, & diuerſus Terminus, ergo diuerſa etiam erit Relatio.

Inſtatur Primò. Sequeretur idem Subiectum poſſe habere relationes in infinitum. Probatur Conſequentia: nam aliqua cauſa poteſt producere effectus infinitos ſucceſſiuè, ergo, ſi diſtinctas haberet relationes haberet infinitas. Reſpondeo nullam cauſam poſſe producere effectus infinitos, & dato quod poſſet, poſſet etiam relationes infinitas, qui enim poteſt maius, poteſt & minus, ſed maius eſt producere effectus infinitos. Addo quod & ſi vnica poneretur, attamen deberet æquiualere infinitis; atque adeo in eandem difficultatem offendunt etiam aduerſarij.

Inſtatur Secundò, ex Ariſtotele 5. *Metaph.* 10. Implicat in eodem Subiecto dari plura accidentia ſolo numero differentia, ergo neque in eodem indiuiduo eſſe poſſunt plures relationes paternitatis. Reſpondeo negando conſequentia. Ariſtoteles enim intelligitur de accidentibus, quæ eumdem omnino effectum præſtant, vt plures calores ex quibus tantum vnus coaleſcit, non autem de illis accidentibus, quæ diuerſos effectus præſtant, vt duo reſpectus, qui diuerſa extrema referunt, & connectunt. Idem patet de ſpeciebus intentionalibus, quæ ſolo numero differentes recipiuntur in eodem Subiecto.

Pro complemento huius quæſtionis quæri poſſet, à quo ſpeciem ſumant relationes. Reſpondeo ſumere ſpeciem à fundamento, & à termino formaliter ſumptis ſcilicet ſub illa ratione formali, ſub qua relatio refert vnum ad aliud; patet hæc reſponſio in relationibus paternitatis, ſimilitudinis, æqualitatis, &c. in quibus omnibus diuerſum eſt fundamentum ſpecificè, & etiam terminus formaliter ſumptus. Videte Amicum *quæſt.* 7. *dub.* 7.

De Proprietatibus Relatiuorum. Quæſtio Duodecima.

296 PRo totali complemento huius Capitis remanerent explicandæ proprietates Relatiuorum, quas in Summa aſſignauimus ex Ariſtotele. Prima eſt. Relatiua habere contrarietatem; quæ proprietas verificatur tantum de aliquibus, verbi gratia. de Virtute reſpectu Vitij, non autem de omnibus, nam duplum, & dimidium nullam dicunt contrarietatem; immò contrarietas quando reperitur non eſt inter relationes ipſas, ſed potius inter relatiua materialiter ſumpta; dicuntur igitur contraria relatiua, potius ſecundum vulgi opinionem.

Secunda Proprietas eſt, Relatiua aliquando ſuſcipere magis & minus; (dicitur aliquando, nam de omnibus certum eſt non verificari, duplum, enim non dicitur magis duplum reſpectu paruę, quam reſpectu maximæ quantitatis) videtur autem verificari in qualitatibus, & quantitatibus, ſi enim ſit calor vt ſex, & vt octo, ſunt ſimiles; ſi vero vnus augeatur, aut minuatur alter, fiunt magis ſimiles, atque adeo datur magis & minus in relationibus; quod tamen eſt intelligendum vt explicat Suarez *ſect.* 18. *numer.* 3. non quod relatio ipſa per gradus augeatur, aut minuatur ſed ſolum quia ipſa fundamenta magis vel minus fiunt ſimilia, æqualia &c. hoc autem non habet locum in noſtra ſententia, qui poſuimus Relationem realem tantum in ſecundo genere, in quo certum eſt vnam paternitatem v.g non eſſe magis, quam ſit alia.

Tertia Proprietas. Relatiua dicuntur ad conuertentias. Quod eſt dicere vnum relatiuum explicari per ordinem ad aliud; pater enim explicatur per ordinem ad filium, & filius ad patrem, & hæc eſt communis etiam Tranſcendentalibus; immò, & rationis. Notate tamen quod non dicuntur relatiua dici conuertibiliter, ſed ad conuertentiam, quia tunc diceretur conuertibiliter, quando in recto inuicem conuerterentur. vt *homo* & *rationalis*.

Quarta Proprietas. Relatiua ſunt ſimul Natura. Quia ſcilicet in eodem inſtanti, in quo vna relatio ponitur, ponitur & alia, & vna ablata, altera auſertur, nec vna dependet ab altera tanquam cauſa: quæ duo neceſſaria ſunt ad ſimultatem naturæ. hæc proprietas propriè conuenit relatiuis mutuis; in eodem enim Inſtanti, quo *pater* fundat paternitatem, *filius* fundat filiationem, & ad inuicem terminantur; poteſt conuenire & non mutuis, ſi debitè ſumantur, quod eſt dicere, ſi eodem modo accipiantur extrema, ſcilicet vtrumque actu, vel vtrumque potentia; ſicut enim eo ipſo, quod ponitur, & auſertur pater ponitur, & auſertur filius ita eo ipſo quod ponitur, & auſertur ſcientia actu, ponitur, & auſertur ſcibile actu, non è contra.

Vltima Proprietas eſt. Vnum relatiuum non poſſe perfectè cognoſci, quin cognoſcatur & aliud, quia relatio neceſſario eſt ad terminum, & eſſentialiter; non poteſt autem cognoſci perfectè, niſi cognoſcantur ea, ex quibus eſſentialiter pendet, vel poteſt etiam dici, quod non cognoſcatur vnum relatiuum formaliter, quin & aliud propter concomitantiam; non enim cognoſcitur paternitas, quin ſtatim cognoſcatur & filiatio; & dicuntur etiam relatiua eſſe ſimul definitione, quia ſcilicet formaliter vnum relatiuum definitur ad aliud relatiuum; neque hinc obſtat, quod definitio ſit tradenda per notiora, hoc enim verificatur, cum traditur per ea, quæ in recto ingrediuntur, non autem per ea, quæ tantum in obliquo, vt in caſu noſtro. De Relatione Satis.

CAPITIS DE QVALITATE

S V M M A.

PRimo Ariſtoteles explicat quid ſit Qualitas, dicens Qualitatem eſſe, qua æquales reddimur.

Secundo affert quatuor ſpecies qualitatis. Primam dicit Habitum, & Diſpoſitionem. Secundam Potentiam naturalem, & Impotentiam. Tertiam Qualitates paſſiuas, ac paſſiones. Quartam Figuram, & Formam.

Tertio affert deſcriptionem Qualis dicens, Qualia eſſe, quæ à qualitatibus denominatiuè dicuntur.

Quarto affert Proprietates qualitatis dicens, qualitates habere contrarium, licet non conueniat omnibus. Secundo ſuſcipere magis & minus, quod etiam non omnibus qualitatibus competit. Tertio qualitates eſſe fundamentum ſimilitudinis, & diſſimilitudinis.

Vltimo tandem in calce Capite ſoluit quandam difficultatem de Habitibus, quomodo pertineant ad hoc prædicamentum, cum Habitus dicatur ad aliud, atque adeo ſpectare videatur ad Prædicamentum ad Aliquid. Hæc Ariſtoteles.

Explicantur Species qualitatis, Ipſiuſq; Proprietates, Quaſtio Tertia decima.

297 TRadit Ariſtoteles definitionem Qualitatis ab effectu dicens, *Qualitatem eſſe, qua reddimur Quales*; quæ definitio, vt videatur tradita per proprium effectum, & non per effectum communem alijs accidentibus, ſcilicet per affectionem ſubiecti, ſic eſt intelligenda ex Albert. *in predicam. cap.* 1. ſcilicet per Qualitatem nos reddi perfectos, tam in eſſendo, quam in operando; hoc enim modo reddere quales, eſt proprium ſolius Qualitatis.

Primam Speciem Qualitatis diſtinguit Ariſtoteles in duas alias ſpecies, ſcilicet in Habitum, & Diſpoſitionem: Habitus autem dupliciter poteſt ſumi. Primo pro indumento, & veſtitu corporis; & hoc pacto hic non ſumitur. Secundo poteſt ſumi pro Qualitate, qua reddamur diſpoſiti ad agendum; & hoc pacto ſumitur, & vt ſic ſumptus definitur, habitum eſſe Qualitatem difficiliter mobilem, quæ ſcilicet, cum ſit firmiter radicata, haud maxima facilitate poteſt auelli. Huiuſmodi ſunt omnes virtutes, & vitia, ſcientiæ &c. Diſpoſitionem vero dicit eſſe, qualitatem, quæ non eſt diuturna, ſed faciliter poteſt abijci, & amitti, & tales numerãtur frigiditas, caliditas, ſanitas, &c. quæ faciliter poſſunt amitti. Nomine autem diſpoſitionis, vt benè Conimbricenſes *hic* §. *ſunt autem*, non intelligit diſpoſitionem lato modo ſumptam, prout dicit formam afficientem benè, vel malè ſubiectum, hoc enim modo Habitus eſt diſpoſitio; ſed ſumit diſpoſitionem ſtrictè contradiſtinctam ab habitu, prout dicit Qualitatem non difficilè mobilem, vt Habitus.

Secunda Species eſt naturalis Potentia, & Impotentia. Nomine autem potentiæ intelligitur, vt notat Toletus *in hoc capite Notab.* 3. Promptitudo quædam ad aliquid facilè agendum, ſic Luctatores dicuntur habere quamdam naturalem vim ad Luctandum, vel etiam intelligitur quædam naturalis vis, qua fortiter reſiſtitur contrarijs, tali pacto ferrum per duritiem reſiſtit diuiſioni. Nomine autem Impotentiæ intelligitur quædam potentia, qua difficiliter aliquid agitur; talis eſt vis infirmi ad currendum, & intelligitur etiam quædam vis, qua facilè ſuſcipitur, quod in proprjam perniciem tendit, ſic mollities in butyro, qua facile diuiditur. Ex quo patet quod licet hæ duę vltimę vocentur Impotentiæ, non tamen eſſe quid priuatiuum, ſeu negatiuum, ſed poſitiuum: at ita vocantur, quia potentia agendi difficiliter, & potentia non reſiſtendi, potius, & melius dicuntur Impotentia agendi, & reſiſtendi. Differt autem hæc ſpecies a pręcedenti, quia ſub hac comprehenduntur tantum principia naturalia, non autem acquiſita.

298 Tertia Species eſt Paſſibilis Qualitas, & Paſſio. Qualitas autem tripliciter dici poteſt paſſibilis. Primo, quia introducatur in Subiectum cum paſſione. Secundo quia ſit cauſa paſſionis. Tertio quia ſit effectus paſſionis, & hic ſecundo, & tertio modo ſumitur paſſibilis. Primo enim modo competit etiam cęteris accidentibus; quia vero huiuſmodi paſſibiles Qualitates aliæ ſunt a cauſa, & paſſione durabili, aliæ à paſſione, quæ pręſto tranſit, primas vocat Qualitates paſſibiles. Secundas verò paſſiones, quia vt dicit Toletus huiuſmodi qualitatibus denominamur ſimpliciter quales, qui enim ruborem contrahit ex verecundia, non dicitur rubeus, ſed paſſus ruborem.

Quarta ſpecies eſt Figura, & Forma. Quid intelligat Ariſtot. intelligat nomine Figuræ, & Formæ variç ſunt ſententiæ apud Tolutum *hic* §. *Quartum verò*. Vbi ipſe cum Simplicio ſtatuit per figuram intelligere Ariſtotelé eam, quæ reſultat in quantitatibus Mathematicis, per formam verò eam figuram, quæ tantum in corporibus materialibus reperitur.

Primam Proprietatem aſſignat Ariſtot. Qualitatibus, ſcilicet habere contrarium; hoc pacto in calore, cui contrariatur Frigus, vel albo, cui contrariatur nigrum; & addit hoc non omnibus qualitatibus conuenire, viridi enim nihil eſt contrarium, & ſic de cæteris medijs coloribus.

Secundam Proprietatem dicit eſſe, ſuſcipere magis, & minus, ſcilicet intendi, & remitti. Quæ proprietas nec etiam competit omnibus Qualitatibus, & ſi in concreto accipiantur, non enim vnum quadrum dicitur magis quadrum, quam aliud; benè autem dicitur magis calidum.

Tertiam denique Proprietatem aſſignat, quæ maximè proprietas eſt, ſcilicet, vt ſecundum Qualitates res dicantur ſimiles, ſicut ſecundum quantitatem dicuntur æquales: non tamen ſimilitudo, & diſſimilitudo ſunt qualitates, ſed paſſiones Qualitatis ad aliud prędicamentum pertinentes, videlicet ad pręadicamentum ad aliquid. Multa quęri poſſent hic de qualitate, ſicut quærit Suarez *diſp.* 43. verum non ſunt huius loci, ſicut nec etiam agemus de cęteris ſex pręadicamentis; etenim de actione, & Paſſione ad Phyſ. ſpectat; cætera vero videri poſſunt apud Expoſitores; pręterquam quod ſparſim in progreſſu Philoſophię aliqua de ijs etiam dicemus.

TRACTATVS TERTIVS
Qui eſt de Poſt Prædicamentis.
Capitum de Poſt Prædicamentis
SVMMA.

PRimo Ariſtoteles vſque ad textum ſextum explicat Oppoſitionem, quæ quadrupliciter contingere affirmat. Aliqua enim dicantur oppoſita vel relatiuè, vt pater, & filius, vel contrariè, vt Calor, & Frigus, vel priuatiuè, vt viſus, & cæcitas, vel contradictoriè, vt ſedere, & non ſedere.

Secundo, circa oppoſitionem comparat ipſas ad inuicem, & quomodo ad inuicem differant, explicat.

Tertio tandem à textu nono affert quinque proprietates oppoſitionis contrariè.

In ſecundo Capite Poſt Prædicam: affert Ariſtoteles quinque modos, quibus aliquid altero dici poteſt prius, ſcilicet tempore; exiſtendi conſequentia, ordine; dignitate, & natura.

In tertio Capite affert tres modos, quibus aliqua dicuntur eſſe ſimul, tempore ſcilicet, natura, & diuiſione.

In quarto Capite enumerat ſex ſpecies motus, quæ ſunt Generatio, Corruptio, Accretio, Decretio, Alteratio, & Locatio, ſeu motus localis.

In vltimo Capite ponit octo modos habendi, vt explicabitur infrà.

Explicantur quæ ſpectant ad poſt Prædicamenta. Quaſtio Vnica.

299 QVia Ariſtoteles in explicandis Pręadicamentis aliqua dixit de Oppoſitione, Prioritate, & alijs, quæ ibi vix attigit, ideo poſt prædicamenta ſtatim de ijs propria Capita inſtituit, quæ ideo Poſtpredicamenta appellantur, & de quibus nos acturos promiſimus. Ideo

Notandum eſt pro explicatione Capitis de Oppoſitione, duplicem eſſe Oppoſitionem. Vnam complexam, & Logicam, alteram incomplexam, & Phyſicam. Logica eſt, quæ reperitur inter Enunciationes, & explicauimus in Introductione. Phyſica, vt notant Conimbricenſes *hic quaſt. vnica art.* 1. ſumitur dupliciter ſtrictè; quæ ſic ſumpta dicit repugnantiam, inter extrema determinata, & definita. Secundo poteſt ſumi latè, pro diuerſitate, & diſtinctione

ctione aliquorum, quorum vnum non eſt aliud, & ei opponi dicitur: ſumpta igitur phyſicè oppoſitione ſtrictè quatuor ſpecies ei tribuit Philoſophus, ſcilicet relatiuam, contrariam, priuatiuam, & contradictoriam.

Oppoſitio relatiua eſt inter ea, quæ ita ſe habent, vt eorum eſſe ſit ad aliud, & ad aliud referatur; inter id autem, quod refertur, & id, ad quod refertur eſt talis oppoſitio, ſcilicet inter relatiuum, & eius terminum, ſeu correlatiuum, vt pater, & filius relatiuæ opponuntur, vt in præteritis ſufficienter diximus.

Oppoſitio contraria eſt inter ea quæ non ſunt ad inuicē relatiua, attamen ſunt ſibi inuicem contraria, ſic calor, & frigus ſunt contraria; non tamen dicimus frigus caloris, nec calorem frigoris, & per hoc diſtinguitur a relatiua, à priuatiua, & contradictoria, diſtinguitur eo quòd vtrumque extremum oppoſitionis contrariæ ſit poſitiuum, non vero in illis, vt patet. Et addit Ariſtoteles quod contrariorum aliqua ita reſpiciunt proprium ſubiectum, vt aliquod eorum ſemper inſit: & hæc vocantur ſine medio: aliqua verò ita reſpiciunt, vt non ſemper aliquod ipſorum inſit, vt album, & nigrum, poteſt enim dari corpus, quod de neutro participet, ſed ſit fuſcum v. gr. & hæc vocantur cum medio.

300 Eorum quæ opponuntur contrariè quinque proprietates aſſignat Ariſtoteles in fine huius capitis. Prima eſt vnum quodque contrariorum ſemper habere vnum contrarium, aliquando tamen habere etiam plura: bono enim ſolum malum eſt contrarium, timiditati verò contraria eſt audacia, & Fortitudo.

Secunda Proprietas eſt. Contraria non neceſſariò eſſe ſimul; vnum enim eſſe poteſt ſine alio, ſic calor ſine frigore.

Tertia Proprietas eſt. Contraria non poſſe ſimul in eodem ſubiecto, ſcilicet in eadem parte ſubiecti, ſeu vt habet Toletus, contraria non poſſe ſimul denominare abſolutè idem ſubiectum, vel enim dicetur calidum, vel frigidum.

Quarta Proprietas eſt. Contraria ſemper verſari circa idem ſubiectum: hæc tamen identitas poteſt eſſe, & in ſpecie, vt virtus, & vitium in homine; poteſt etiam eſſe in genere, vt calor, & frigus in aqua, & in igne ſpecie differentibus; & per hoc differt hæc oppoſitio à priuatiua, quorum extrema ſemper reſpiciunt idem ſubiectum ſaltem ſpecie idem. Videte Toletum *hic §. priuatio verò.*

Quinta Proprietas eſt. Contraria vel collocari ſub eodem genere, vt albedo, & Nigredo, vel ſub generibus cōtrarijs, vt Iuſtitia, & Iniuſtitia, vel denique ſunt ipſa genera contraria multarum ſpecierum.

Oppoſitio priuatiua eſt inter ea, quæ ſe habent, vt Habitus, & priuatio in ſubiecto apto talem habitum habere; ſemper autem verſantur circa idem ſubiectum, ſed ordine quodam, quia non poſſunt ſimul eſſe in eodem ſubiecto, & quia ab habitu ſemper fieri poteſt tranſitus ad priuationem, non tamen è contra; non enim à morte fit tranſitus iterum ad vitam; vnde eſt illud axioma, *à priuatione ad habitum non datur regreſſus*, quod intellige cum Diuo Thoma 8. *Metaph. ca. 5. lect. 4. §. ſecundam dubitationem mouet*, de illis priuationibus, quæ reſpiciunt ſubiectum cum hoc ordine, vt prius inſit habitus: vel intelligite cum Toleto *hic cap. 11. §. Quæſtio, &c.* à priuatione potentiæ, proximę, vel remotæ non dari regreſſum ad habitum, non autem à priuatione actus, ad quem ſemper datur regreſſus, ſi non ad eundem numero quod implicat, tamen ad eundem ſpecie; intelligite etiam de regreſſu immediato non mediato, nam ex vino fit acetum, & ex aceto fit aqua, poſtea aqua infuſa vino fit vinum vt 8. *Metaphyſ. cap. 5.* & per hoc etiam differt oppoſitio priuatiua.

Vltima oppoſitio eſt contradictoria, quæ eſt maxima omnium oppoſitionum, & eſt affirmatio, & negatio reſpectu eiuſdem, vt ſedere, & non ſedere; atque cum conſiſtat in affirmatione, & negatione reſpectu eiuſdem eodem modo ſumpti, neceſſe eſt ſemper alterum eſſe verum, alterum falſum, quia eſt impoſſibile idem eſſe, & non eſſe. Et hinc patet veritas illius axiomatis, *inter contradictoria nō dari medium*; non enim poteſt dari natura poſitiua, quæ ſimul ſit, & non ſit; neque cui competat negatio ipſius eſſe, & ipſum eſſe: Quod non habet locum in cæteris oppoſitionibus; poteſt enim dari caſus, quod neutrum extremum ſit verum: ſic Petrus antequam ſit, nec eſt pater, nec filius, nec calidus nec frigidus; catulus ante nonum diem neque eſt videns, neque cæcus.

Poſt oppoſitionem ponit in ſequenti capite quinque 301
modos, quibus vnum dicitur prius altero. Prima Prioritas eſt ſecundum tempus, ſcilicet quia prius productum magis durauit. Secunda Prioritas eſt ſecundum ſubſiſtendi Conſequentia, quia ſcilicet vnum aliud infert, non tamen infertur; hoc pacto ſuperiora dicuntur inferioribus priora. Tertia Prioritas eſt ſecundum ordinem, quia ſcilicet natura poſtulat, vt vnum in ordine ſit prius altero; ſic præmiſſæ ſunt priores concluſione. Quarta Prioritas eſt ſecundum dignitatem, vel naturalem, vt homo Leone, vel conſtitutione, hominum, vt Dominus ſeruo. Quinta Prioritas eſt ſecundum cauſalitatem, quia ſcilicet vnum eſt cauſa alterius, licet non ſit prius tempore, ſic homo eſt prior riſibili: hic vltimus modus, ſicut ſecundis, & tertijs vocantur priora ſecundum naturam.

In tertio Capite ponit tres modos quibus aliqua dicuntur ſimultatem habere. Primo enim aliqua dicuntur ſimul tempore, quæ ſcilicet eodem tempore generantur, & ſunt. Secundo ſimul Conuertentia, quæ mutuo ſe inferunt, in obliquo, vt vnum non eſt cauſa alterius, vt ſunt omnia relatiua formaliter accepta, vt diximus *cap. ad aliquid*. Tertio aliqua ſunt ſimul diuiſione, quia ſcilicet eandem rem æqualiter, & ſecundum eandem participationem diuidūt, & differentiæ reſpectu eiuſdem generis, quæ immediatè diuidunt, vt rationale, & irrationale.

Quoad quartum Caput de ſpeciebus motus. Generatio eſt qua fit ſubſtantia. Corruptio, qua deſinit, augmentum, quo augetur quantitas; decretio, qua minuitur; alteratio quæ terminatur ad qualitatem, & Motus Localis, qui terminatur ad Locum.

Quoad vltimum Caput, varios modos habendi numerat Ariſtoteles; aliquis enim habere poteſt. Primo qualitatem, vt ſcientiam. Secundo quantitatem, vt tertios cubitos. Tertio aliquid adiacens toti corpori, vt veſtem. Quarto aliquid adiacens tantum alicui parti corporis, vt annulum in manu. Quinto aliquam partem, vt corpus membra. Sexto aliquid contentum, vt Amphora aquam. Septimo poſſeſſionem, aut agrum. Octauo vxorem alios modos habendi enumerare Ariſtotelem *5. Metaphyſ. cap. 23.* affirmat Riuius *hic capite 15. in fine*. Verum hæc ſufficiant, ne longius protrahamus hunc Tractatum.

Tractatus, & Quæſtiones in Libros Poſteriorum Analyticorum.

POſt breuem explicationem Prædicamentorum, quæ ad primam Intellectus operationem dirigendam tradidiſſe Ariſtotelem ex D. Thoma adnotauimus, ordo videretur expoſcere, Libros Perihermenias, & Priorum explanare, quibus reliquæ Intellectuales operationes dirigi haud dubium; attamen quoniam, quæ ex his neceſſaria videbantur in Introductione ſufficienter expoſuimus, vt dictum eſt in Procemio, ideò conſulto his omiſſis, Libros Poſteriorum ingredimur, in quibus veram formam veræ demōſtrationis, qua euidenter ſcientias adipiſci queamus, cum Ariſtotele trademus. Gratia autem facilioris methodi præmiſſis primo breuiter ijs, quæ à Doctoribus in Prolegomenis horum Librorum ſolent diſputari, totam hanc materiam in duos Tractatus diuidemus. In vno agemus de Pręcognitionibus ad Demonſtrationem prærequiſitis ex Ariſtotele *cap. 1.* In altero de Demonſtratione ipſa; & quoniam nō omnia, quæ in his Libris tractat Philoſophus intendimus explicare, ideò tātum illa Capita ad ſummam redigemus, & afferemus, quæ materias continebunt, de quibus ſucceſſiuè quæſtiones mouebūtur ad naturam Demonſtrationis intelligendam.

Prolegomena in Libros Poſteriorum.

CIrca Prolegomena quatuor vidēda ſunt. Subiectum,
Neceſſitas, Inſcriptio, & dignitas. Quoad ſubiectum 302
dicendum cum Toleto *hic quæſt. 1. Concluſione* 1. Demonſtrationem eſſe ſubiectum, hoc enim videtur intendiſſe Ariſtoteles, dum 1. *priorum cap.* 10. ait, ſuum intentum eſſe agere de demonſtratione. Poſtea *cap. 4.* ait prius ſe acturum de ſyllogiſmo in Communi; eo quod omnis Demonſtratio ſit ſyllogiſmus, non verò è contra. Secundo pro-

batur, nam omnia, quæ in his libris pertractantur ad demonſtrationē reducuntur, vt apparebit ex progreſſu, ergo Demonſtratio eſt ſubiectum, id enim eſt ſubiectum, vt in Tractatu ſequenti patebit, ad quod reducuntur ea, quæ in tali ſcientia aſſeruntur.

Dices cum Auerroe. Agitur hic de definitione, ergo etiam definitio ſpectat ad obiectum horum Librorum. Reſpondeo Ariſtotelem hic agere de definitione, prout eſt medium demonſtrationis, non autem agitur de definitione ſecundum ſe, vt patebit ex dicendis.

Neceſſitas horum Librorum apparet, & ſumitur ex neceſſitate ſcientiarum; ſi enim ſcientia eſt habitus acquiſitus per demonſtrationem, vt alibi docuit Ariſtoteles, & demonſtratio eſt principalius inſtrumentum, quo acquiritur, vtique non niſi magna neceſſitate neceſſarij erunt hi libri, in quibus de Demonſtratione agitur. Præter quam quod ferè tota Logica eſt ad ſcientias comparandas, media Demonſtratione, quæ ſi non eſſet neceſſaria, nec Logica ipſa.

Inſcribuntur hi Libri *Poſteriores Analytici*, ab *Analiſi* nomine Græco, reſolutionem importante; dicitur autem reſolutio, cum aliquod compoſitum diſtinguimus, & reſoluimus in ſuas partes. Dupliciter autem poteſt hoc contingere realiter, v. g. cum domum reſoluimus, vel potius diſſoluimus in ligna, Lapides, &c. vel ratione; quærendo, & inueſtigando principia, & cauſas alicuius compoſiti, tantum Intellectu illud diſtinguente, quod etiam dupliciter pręſtare poſſumus. Primo cum in mente propoſito aliquo fine, inueſtigamus media, quibus comparare poſſemus, quare cum hæc reſolutio habeat pro fine finem ipſum, vt opere habendum, dicitur practica. Secundo fit hęc reſolutio, cum propoſita aliqua concluſione mouemur ad principia inueſtiganda talis concluſionis. Et quia in hoc tantum cognitionem habemus pro fine, dicitur reſolutio ſpeculatiua. Quoniam verò, quando habemus aliquā concluſionē, v. g. *homo eſt riſibilis* poſſumus quærere, vel cauſam realem, & in eſſendo (vt dicunt) talis concluſionis, & etiam cauſam in cognoſcendo, per quam huius concluſionis in cognitionem venimus; cum reſoluitur in cauſas in eſſendo, vocatur reſolutio Mathematica, eo quòd ſæpiſſimè hac vtantur Mathematici; quando vero reſoluitur in principia in cognoſcendo, vocatur reſolutio Logica: quæ pariter dupliciter poteſt euenire; duo enim concurrunt, cum aliquam concluſionem cognoſcimus, primo figura, & modus. Secundo propoſitiones ipſæ, prout ſtant ſub tali figura, & Modo.

Reſoluere Concluſiones in modum, & Figuram, quibus conſtare debet ſyllogiſmus, docemur ab Ariſtotele in Libris Priorum Analyticorum; reſoluere verò in propoſitiones tales, & tales, &c. docemur hic. Igitur Ideo vocantur *Analytici*, quia docemur reſoluere Concluſionem in principia: Quia vero docemur reſoluere non in Figuram, & modum, ſed in principia ipſa, & propoſitiones ſecundū quaſdam conditiones particulares, vocantur *Poſteriores* ad differentiam præcedentium, qui vocantur *Priores*, eo quòd ibi doceamur reſoluere in Figuram, & modum, propoſitiones &c. in communi; communiora autem ſunt priora particularibus. patet igitur Titulus.

Quoad dignitatem. Dicendum videtur cum Conimbricenſibus, *Proœmio in Poſt.* hos Libros eſſe digniſſimos tum ratione materiæ de qua agitur, tum ratione certitudinis; agitur enim de Demonſtratione, quæ primum locum ſibi vendicat inter omnes diſputandi modos, vt patet; agitur etiam de natura Demonſtrationis, quæ certiſſimam cognitionem parit, non opinatiuam, vt ſyllogiſmus probabilis; quare ex vtroque capite reſultat ſumma dignitas horum Librorum inter cæteros.

TRACTATVS PRIMVS
Qui eſt de Præcognitionibus.

Primi Capitis Poſteriorum

S V M M A.

IN hoc Capite primo Ariſtoteles explicat, & probat omnem Doctrinam fieri ex cognitione praexiſtente.
Secundo docet quid debeat præcognoſci, & quibus modis.
Tertio docet quanam ſit praexiſtens cognitio.
Quarto. Quomodo eadem ſcientia partim præhabeatur, partim de nouo acquiratur.
Vltimo tandem ſoluit quadam dubia.

Quid, & quotuplex ſit Præcognitio. Quæſtio Prima.

303 NOtandum primo precognitionem, ſi vim nominis attendamus, nihil aliud innuere, niſi cognitionem ante cognitionem, & hoc lato modo acceptā; quoties igitur aliquam cognitionem habemus alia prius habita, illa prior pręcognitio vocari poterit; quod accidit multis modis, vt tradit Vallius *hic diſput. 1. parte prima capite primo.* Si vero ſumatur, vt eam ſumpſiſſe videtur Ariſtoteles, ſic poſſet deſcribi. Eſt prævia notitia, per quam dirigimur ad conſequendam aliquam doctrinam, ſiue illam efficiendo, ſiue tantum ad illam dirigendo. Ex quo

Notandum ſecundo huiuſmodi præcognitionem diuidi in dirigentem, & agentem. Dirigens eſt, quæ prærequiritur ad doctrinam adipiſcendam; non quod illam efficiat, ſed tanquam conditio ſine qua non. Agens vero eſt illa, quæ doctrinam parit, & cauſat, ſicut in naturalibus ad agendum requiritur, & agens, & approximatio eiuſdem ad paſſum, ſed approximatio non influit, ſed eſt tantum pura conditio, ſine qua non ageret agens. Prima comprehendit præcognitionem ſubiecti *Quod ſit, & quid ſit*, & ſimiliter paſſionis, *Quid ſit*. Secunda comprehendit præcognitionem *An ſit* ſeu *quod ſit* principiorum.

Notandum tertio præcognitionem *Quod ſit* diuidi in *quid nominis, & in quid rei*. *Quid nominis* eſt cognitio rei per nomen ſignificatæ, ſed in confuſo; *Quid rei* eſt cognitio eiuſdem rei, ſed determinatè diſtinctè, adæquatè, perfectè. Item præcognitio *Quod ſit*, ſeu *an ſit* diuiditur in *an ſit ſubiecti*, cum ſcilicet præcognoſcitur exiſtentia ſubiecti, & in *an ſit principiorum*, ſcilicet eorum veritas præcognoſcitur, modo quo explicabitur. His notatis, cum tot ſint, quæ præcognoſcuntur, quæritur quot ſint præcognitiones.

Prima Concluſio. Si præcognitiones ſumantur materialiter, ſeu ratione obiecti, tot ſunt præcognitiones, quot ſtatuemus præcognita. patet hæc Concluſio; hoc enim pacto ſumptis præcognitionibus, ipſarum vnitas, vel diſcretio pendet ab his, quæ præcognoſcuntur, ergo quot erunt quæ præcognoſcuntur, tot erunt præcognitiones.

Secunda Concluſio. Si præcognitiones ſumantur formaliter, ſcilicet in ratione modi cognoſcendi ſunt tantum duæ. videlicet *an ſit, & quid ſit*. Eſt Ariſtotelis *hic*, & Interpretum communiter. Probatur; eadem pręcognitio *an ſit* conuenit ſubiecto, & principijs, & eadem *quid ſit* competit ſubiecto, & paſſioni, ergo tantum duæ præcognitiones. Conſequentia patebit ex ſequentibus, vbi ſtatuetur tria tantum eſſe præcognita. Antecedens probatur, nihil aliud eſt præcognoſcendum de principijs, niſi ipſa habere eſſe eo modo, quo ſibi competit; ſed hoc modo etiam de ſubiecto. Item de paſſione ſolum præcognoſcendum quid ſignificet, ſed hoc etiam de ſubiecto, ergo.

Sed contra inſtatur. Præcognitio, *an ſit*, reſpectu ſubiecti

biecti eſt de ipſius *exiſtentia*, & *principiorum* de ipſorum veritate, ergo non eodem modo præcognoſcuntur, ergo plures præcognitiones, quam Duæ.

Ad argumentum diſtinguo primum conſequens, non præcognoſcuntur eodem modo materialiter, & conceditur conſequentia; nam eſſe vnius eſt diuerſum ab eſſe alterius; non cognoſcuntur eodem modo formaliter, & negatur conſequentia, ſicut enim de Subiecto debet præcognoſci an habeat illud eſſe, quod requiritur, vt habeatur de ipſo ſcientia; ita de principijs, an habeant illud eſſe, quod requiritur, vt per ipſa habeatur Scientia: quod verò hoc eſſe ſit veritas connexionis prædicati cum Subiecto, ſpectat ad materiale reſpectu præcognitionis non ad formale; prouenit enim ex eo, quòd principia ſunt entia complexa, ſubiectum incomplexum, hinc ruit ſecunda conſeq.

Quot ſint Præcognita, & quibus modis Præcognoſcenda. Quæſtio Secunda.

304 PRima Concluſio. Præcognita ſunt tantum tria. Probatur. Tot ſunt præcognita, quot ſunt ea, quibus cognitis generatur ſcientia, ſed hæc ſunt tantum tria, ſcilicet Subiectum, Paſſio, & Principia, ergo. Minor in qua eſt totus cardo argumenti, probatur. v.g. ſit quęſtio, *an animus ſit immortalis*, cognito animum eſſe, & quid ſignificet; item quid ſignificet Paſſio, nempè immortalis; poſtea cognita exiſtentia horum principiorum; *omnem actum immixtum materiæ eſſe immortalem*, & *animum eſſe actum huiuſmodi*, impoſsibile eſt non dari ſcientiam illius quæſiti; *Animum eſſe immortalem*, ergo tria tantum ſunt præcognoſcenda ad ſcientiam habendam.

Dices, niſi præcognoſcatur medius Terminus v.g. in Demonſtratione allata ly *actus immixtus materiæ*, non præcognoſceretur exiſtentia principiorum, ergo ſaltem quatuor ſunt præcognoſcenda. Reſpondetur medium non conſtituere quartum præcognitum, quia ſimul in pręmiſſis, vt ipſorum pars præcognoſcitur.

Dices ſecundo ergo nec ſubiectum, & paſſio erunt pręcognoſcenda, quia ſunt partes principiorum. Reſpondeo diſparem eſſe rationem, ſubiectum enim, & prædicatum ſunt partes quæſtionis, ideo prius debent præcognoſci, vt poſtea accipiantur principia ad quæſtionem reſoluẽdam.

Dices tertiò. Sunt duæ præmiſſæ, quæ debent præcognoſci, ergo duo conſtituunt præcognita. Confirmatur nam debet etiam cognoſci Figura, ſeu diſpoſitio ipſarum. Ad argumentum Reſpondeo, licet ſint duæ præmiſſæ, tamen vnum antecedens conficiunt, ideo vnum tantũ conſtituunt præcognitum. Ad Confirmationem Reſpondeo, præcognitionem Figuræ, ſeu bonitatis Conſequentiæ cõtineri ſub præcognitione præmiſſarum, quia non debent cognoſci tantum materialiter, ſed formaliter, ſcilicet ſecũdum illam diſpoſitionem, quæ eſt apta ad inferendam cõcluſionem, hęc enim pręcognitio eſt ad gignendam ſcientiam, quare talis debet eſſe, vt requirit illatio ſcientifica; huiuſmodi autem eſt ſola formalis.

Dices quartò ex Subiecto, & prædicato quæſtionis efficitur vna ſola propoſitio, ergo erunt duo tantum præcognita; probatur conſequentia quia licet in præmiſſis ſint plures termini, quia tamen vnam propoſitionem integrãt, vnum tantum præcognitum conſtituunt. Negatur conſequentia: ideo enim in præmiſſis eſt vnum præcognitum, quia præcognoſcitur ipſarum veritas, ad quam præcognitio requiritur vtriuſque termini, vt connectuntur; at in quæſito non præcognoſcitur quæſtio, vt vera, cum hoc ſit probandum, ideo non præcognoſcitur formaliter, vt propoſitio, & ſic patet ad probationem conſequentiæ.

305 Secunda Concluſio. De Subiecto ſatis eſt præcognoſcere *quid nominis*, & *An ſit* poſſibiliter. hæc Concluſio, quoad primam partem eſt contra Scotum, *quæſt.* 4. & 7. Caietanum *dubio* 1. & alios apud Amicum *tract.* 25. *diſp.* 1. *quæſt.* 2. *dubit.* 1. Probatur primò. In multis demonſtrationibus *quid rei ſubiecti* probatur, ergo non præcognoſcitur. Secundo probatur, quia præcognitio *quod ſit ſubiecti*, & *an ſit principiorum* eſt diuerſa per Ariſtotelem *hic tex.* 2. ergo non debet de Subiecto præcognoſci quid rei probatur conſequentia. Præcognitio *quid rei ſubiecti* v.g. hominis in hac quæſtione *homo eſt riſibilis*, importaret cognitionem connexionis huius propoſitionis, *hominem eſſe animal rationale*, ſed hæc eſt præcognitio *an ſit principiorum*, ergo ſi de ſubiecto præcognoſcitur *quid rei*, præcognitio *quid ſit ſubiecti*, & *an ſit principiorum* non erit diuerſa, ergo.

Tertio probatur. Prius eſt præcognoſcendum *quid ſit ſubiecti* quam *an ſit principiorum*, ergo non eſt præcognoſcendum *quid rei ſubiecti*, probatur conſequentia quia *quid rei ſubiecti*, eſt *an ſit principiorum*. Confirmatur, nam primo cognito *quod ſit*, & *quid ſit ſubiecti*, & *paſſionis*, quærenda ſunt principia, quæ ſe habent vt cauſæ ad ſoluendam quæſtionem; hoc autem non eſt neceſſe in caſu, qui fingitur, quia ſimul haberetur cognitio cauſæ, & haberetur præcognitio *quid ſit ſubiecti*.

Sed contra Inſtatur, definitio ſubiecti, eſt *quid rei* ipſius ſubiecti, ſed in demonſtratione potiſſima hæc debet præcognoſci, quia aſſumitur, vt medium, ergo *quid rei ſubiecti* debet præcognoſci. Diſtinguo minorem, definitio debet cognoſci formaliter, vt quid rei ſubiecti, negatur: debet præcognoſci vt cauſa illius connexionis prædicati cum ſubiecto, & vt habet rationem principij, & concedo; verum quidem eſt quod cognita illa definitione cognoſco quid rei ſubiecti, attamen in poſteriori ſigno, & non formaliter, vt præcognoſcam *quid rei ſubiecti*; ſed vt probem inexiſtentiam paſſionis in ſubiecto.

Secunda pars Concluſionis eſt contra Caietanum *hic dub.* 2. qui vult de ſubiecto eſſe præcognoſcendam exiſtẽtiam actualem, non eam, quam habet actu, ſed quam habebit ſtatutis temporibus. Sequitur Tol. *hic quæſt. vnica ad* 5.

Probatur primò, Scientia eſt de perpetuis, ſed exiſtentia eſt contingens quocumque tempore habeatur, ergo ab illa non pendet ſcientia. Secundo ad hoc vt paſsio conneniat ſubiecto non requiritur actualis exiſtentia vllo tempore, ergo neque, vt demonſtretur. Tertio contra Caietanum. Antequam Deus vellet producere hominem, v.g. habebat ſcientiam de homine, ſed tunc homo dicebat exiſtentiam tantum poſsibilem, ergo ſcientia, vt ſcientia requirit tantum exiſtentiam poſsibilem.

Sed contra inſtat primo Caietanus. Ex eo quod res eſt, 306
aut nõ eſt, propoſitio dicitur vera vel falſa, ergo ab actuali exiſtentia rerum dependet ſcientia. Reſpondeo propoſitionem dici veram, vel falſam in ordine ad ſe, & prout requirit ſcientia de intrinſeca ſui ratione; ex eo quod res eſt poſsibiliter, vel non eſt, quia ſcilicet illa duo extrema, ita ſunt ad inuicem ordinata; quod ſi exiſteret ſubiectum ei neceſſariò competeret illud prædicatum. Si vero loquamur quoad nos, propoſitio, vt appareat vera, requirit ſaltem ſemel exiſtentiam actualem; quia cùm noſtra ſcientia pendeat à ſenſu, ſenſus non percipit niſi rem exiſtentem, & forſan in hoc ſenſu poſſet explicari Caietanus, & Toletus.

Inſtatur Secundò. Illud eſſe debet præcognoſci, quod non poteſt probari, ſed huiuſmodi eſt ſolum eſſe actuale, ergo. Reſpondeo negando minorem, eſſe enim poſsibile obiecti etiam non poteſt probari, vel quia probatur à ſciẽtia ſuperiori, vel quia vt notum non indiget probatione; vel quia ſubiectum, vt ſubiectum formaliter expoſcit eſſe conceſſum, & datum, non autem probandum; alioquin ſimul eſſet quæſitum, & probatum, quod implicat; videatur Vallius *cap.* 7. *quæſt.* 1. *lib* 1 *diſp.* 1. *par.* 4.

Tertia Concluſio. De Paſsione non eſt neceſſe præcognoſcere *an ſit*, ſed tantum *quid nominis*. Probatur primo ex Ariſtotele *hic text.* 2. D. Thoma *hic* Caietano, & communiter à D.D. Secundo probatur. Id, quod in Demonſtratione concluditur, non præcognoſcitur, ſed concluditur exiſtentia paſsionis, ergo hæc non pręnoſcitur. Confirmatur quia ſi in Demonſtratione, in qua probatur paſſio, ipſius exiſtentia prænoſceretur, fruſtatoria eſſet omnis demonſtratio, demonſtraretur enim, quod iam ſcimus, ergo.

Confirmatur Secundò. Quod præcognoſcitur, ſupponitur probatum, & certum, ergo non poteſt eſſe quęſitum, ergo cum paſsio, quoad exiſtentiam ſit quæſitum, in demonſtratione, non poterit eſſe præcognita, alioquin eſſet probatum, & quęſitum. Addo quod etiamſi præcognoſceretur ipſius eſſe, non tamen formaliter, vt paſsio; quia vt ſic dicit ineſſe in ſubiecto, cuius eſt paſsio; hoc autem probatur. quare non præcognoſcitur. Hæc intelligite in Demonſtratione potiſsima, in qua paſsio quæritur de ſubiecto, vnde nomine paſsionis intelligimus omne prædicatum,

rum,quod de aliquo tanquam de ſubiecto quæritur. Vt ſic enim non poſtulat prænoſci,niſi quoad quid nominis. In Demonſtratione autem *Quia* exiſtentia Paſſionis debet prænoſci, cum ſit medium, ſed tunc non cognoſcitur, vt paſſio formaliter, ſed vt habet rationem principij, & eo modo prænoſcitur, quo diximus de medio. Amicus exiſtimat etiam in Demonſtratione *Propter quid* paſſionis eſſe præcognoſcendum ipſius exiſtentiam,cum ſupponatur, & tantum cauſa quæratur. *Diſput. 2. quæſt. 2. §. Dubium enim eſt.*

Inſtatur. In maiori propoſitione coniungitur Paſſio
307 cum medio Termino,ergo tunc cognoſcitur exiſtere, ergo antequam per Concluſionem probetur, prænoſcitur exiſtentia paſſionis. Diſtinguo primum Conſequens.tunc cognoſcitur exiſtere,quoad cōnexionem, quam dicit cum medio,& conceditur conſequentia, alioquin non cognoſceretur vera illa præmiſſa; cognoſcitur exiſtere formaliter,vt paſſio in proprio ſubiecto, quod in concluſione probatur,& negatur;quia nondum ſcitur illud medium identificari cum ſubiecto de quo concluditur in exiſtentia paſſionis. Videantur hic Conimbricenſes *quæſt. 3. art. 4. ad ſecundum*. Quorum eſt doctrina deſumpta eſt ex D. Thoma,& Caietano *hic*, aliter tamen reſpondet Vallius *parte 3.quæſt.2.cap.4.diſput. 1.* & Amicus *loco citato. §. Ego aliter reſpondeo.*

Quarta Concluſio. De Principijs præcognoſcendum eſt *an ſint* vera,& *Quid nominis*. Antequam hæc concluſio probetur, Notandum eſt Principiorum complexorum alia dici immediata, quæ ſaltem in illa ſcientia probari nō poſſunt. Alia mediata,quæ probari poſſunt.

Immediata diſtinguit Ariſtoteles 1.*Poſt.cap.5.* in *Dignitates*, & *Poſitiones*. *Dignitas* dicitur principium aliquod quod non poteſt demonſtrari,ſed neceſſario debet ſupponi ab addiſcente. *Poſitio* eſt principium,quod quidem poteſt demonſtrari, tamen non eſt neceſſe, quod ſic cognoſcatur etiam ab addiſcente. dicitur *ſuppoſitio*, ſi non, dicitur *Petitio*,quia Docens petit illud concedi,alibi illud probaturum; & cum ad Demonſtrationem conficiendam concurrant,& *Dignitates* ipſæ ſaltem remotè, quia omnia principia in illis fundantur,& illa immediata, & proxima principia, ex quibus proximè componitur ipſa Demonſtratio,concluſio intelligitur de his proximis, & immediatis contra Toletum *hic*,& alios qui volunt eſſe præcognoſcendas formaliter *Dignitates*,quæ Demonſtrationem nō ingrediuntur, à quo tamen diſſentimus, cum ſatis ſit illa virtualiter prænoſcere, quatenus prænoſcuntur principia proxima, quæ in illis fundantur. Modo probatur Concluſio.Ex veritate Principiorum pendet veritas,quæ concluditur, & cognoſcitur in concluſione, ergo priuſquam inferatur concluſio, eſt neceſſe cognoſcere; an principia ſint: Quod autem ſit præcognoſcendum *quid nominis* patet, quia ignorata ſignificatione terminorum qui principia componunt, non poſſemus cognoſcere veram eſſe illorum connexionem, in quo conſiſtit præcognitio veritatis,& *an ſit* ipſorum. Circa quod

Tenendum primo cum D. Thoma *lect. 3. & 1. contra*
gentes capite 17. ratione 4. aſſenſum Concluſionis fieri ex 308
præexiſtente cognitione principiorum, in genere cauſæ efficientis,non quidem vt *Quod*; tale enim eſt ſolus Intellectus, ſed vt *quo*; quia ſcilicet aſſenſus principiorum eſt ratio,qua mouetur Intellectus ad promendum aſſenſum Concluſionis. Ita Ferrarienſis *loco citato, contra Gentiles.* Toletus *notab. 3.* Riuius *quæſt. 5.* & alij apud ipſum contra Durandum *in 2. diſt. 24. quæſt. 2.* Intelligitur de cauſa æquiuoca,non vniuoca.

Tenendum ſecundo. Maiorem propoſitionem cognoſci prius tempore, quam ipſa concluſio. Minorem vero ſimul cum ipſa concluſione; licet vtraque præmiſſa, vt potè cauſæ concluſionis prius natura cognoſcantur; quia quælibet cauſa ſaltem natura eſt prior effectu; hoc autem intelligitur, ſi præmiſſæ rectè ſint ordinatæ, & diſpoſitæ; tunc enim maior,quæ eſt primo loco, primo cognoſcitur, poſtea minor, & ſimul concluſio. Quod innuit Ariſtoteles *hic text. 3.* dum dixit. *Alia quidem nos prius cognoſcere*, (ſcilicet maiorem) *alia vero ſimul, vt ſunt ea, quæ ſub vniuerſalibus prius cognitis ſubſumuntur*;ſcilicet minorem, vt interpretantur D. Thomas, Ægidius, Apollonius,& alij apud Toletum §. *eſt autem cognoſcere*.

Tenendum tertio Concluſionem, ſi ſumatur formaliter, & explicitè, non cognoſci niſi prolatis præmiſſis, & ipſa explicitè proferatur: ſi verò ſumatur virtualiter,quatenus continetur in ipſis principijs, ſic antequam per demonſtrationem inferatur, aliquo pacto cognoſci, ſcilicet in ipſis principijs, quod docet ipſe Ariſtoteles *hic text. 4.* ly verò *ante*. intelligitur prolata maiori Propoſitione, vt Toletus *hic §. antequam autem*, Conimbricenſes, Vallius, & omnes communiter.

TRACTATVS SECVNDVS
Qui eſt de Demonſtratione.

Capitis Secundi Poſteriorum

S V M M A.

Primo definit ipſum ſcire dicens, eſſe cognoſcere rem per cauſam; & ita cognoſcere, vt cognoſcamus aliter eſſe non poſſe.

Secundo duplicem definitionem Demonſtrationis aſſignat: alteram ab effectu dicens, Demonſtrationem eſſe Syllogiſmum facientem ſcire. Alteram quaſi phyſicam, & materialem,ſcilicet Demonſtrationem conſtare ex veris,primis,&c.

Tertio tandem conditiones Demonſtrationis explicat, & aperit,quare tales eſſe oporteat; & hac occaſione varias diuiſiones principiorum affert, quas nos ſupra quæſtione præcedenti attulimus.

An Demonſtratio conſtare debeat Ex præmiſſis veris.
Quæſtio Prima.

309 Poſtquam Ariſtoteles definiuit *hoc 2. cap.* ipſum ſcire ſimpliciter eſſe, cum cognoſcimus aliquam rem, eo quod cognoſcamus aliud, quod eſt eius cauſa in eſſendo, ex quo prouenit, vt ſit cauſa etiam in cognoſcendo, & illud cognoſcimus, vt cauſam formaliter, non tantum materialiter;definit ipſam Demonſtrationem, propter quam definiuit ipſum ſcire, ad quod, vt ad finem ordinatur, vt notat D. Thomas *lect. 4. §. circa primum*, conuenit autem eius definitio tantum Demonſtrationi potiſſimæ vt patet, quia illam definit,ex qua cauſatur ſcire ſimpliciter; huiuſmodi autem eſt ſola Demonſtratio potiſſima, & propter quid. Docet autem Ariſtoteles in definitione Demonſtrationis multas debere eſſe conditiones, quas habent participare principia alicuius Demonſtrationis, vt bona ſit Demonſtratio. Prima autem conditio,eſt principia debere eſſe vera dicens. *Oportet igitur vera eſſe, quia fieri nequit, vt quod non eſt, ſciatur.* Tradit enim Philoſophus Demonſtrationis potiſſimæ modum, quo eſt efficienda, & quia in hac cognoſcimus concluſionem per cauſam in præmiſſis, ideo dicit oportere veram eſſe connexionem terminorum in præmiſſis (hæc enim tantum veritas requiritur, vt docent expoſitores) vt per ipſam cognoſcamus veram eſſe connexionem prædicati cum ſubiecto, in concluſione,quia id,quod non eſt,non ſcitur: ſcilicet quia verum non poteſt ſciri ex falſo,vt explicat Toletus, *hic §. vera igitur*, ergo ſi aliqua concluſio eſt ſcienda tanquam vera,neceſſe eſt aſſumi veras ipſas præmiſſas.

Dices

Dices ex 1. *Priorum cap.* 2. Ex falſo ſequitur verum, ver. g. ſi diceretur, *omnis homo eſt ſubſtantia, Leo eſt homo, ergo eſt ſubſtantia*. Ecce conclusionem veram ex minori falſa; ergo etſi pręmiſſæ ſint falſę poterit ſciri aliqua concluſio. Reſpondeo ex falſo ſequi verum in hoc ſenſu, quoad vim illatiuam, & ex vi formæ ſyllogiſticę, nõ vero quoad *vim* probatiuam, ſeu ex vi materiæ, ſeu ratione conſequentis, quod requiritur in vera Demonſtratione, quæ procedit per cauſam, ideo pręmiſſæ falſę non poſſunt probare verum, licet poſſint inferre; quia quod non eſt, non poteſt eſſe cauſa illius, quod eſt.

Dices ſecundo. De falſo poſſumus formare multas propoſitiones veras, vt ſi dicamus, falſum eſſe. hominem eſſe rudibilem, &c. Ergo de falſo, & non ente poteſt haberi ſcientia. Reſpondeo cum Amico *diſp.* 1. *Tract.* 26. *quæſt.* 3. *dubit.* 1. §. 2. *obycitur*. Falſum poſſe ſciri, ſed non formaliter, vt falſum, ſed vt veritatem participat; ſic in propoſitione allata, non ſcimus hominem eſſe rudibilem, quia ſciremus falſum, vt falſum, ſed ſcimus hominem eſſe rudibilem. falſum eſſe, quod eſt verum. Alij dicunt ſciri falſum in actu ſignato, non in actu exercito: alij per diſſenſum, non aſſenſum, alij denique ſciri priuatiuè, non poſitiuè. Explicat hoc & Nouarin. *lib.* 7. *axiom. num.* 1493.

Demonſtrationem conſtare ex primis, & indemonſtrabilibus. Quæſtio Secunda.

310 SEcundam Conditionem ponit Ariſtoteles, Demonſtrationem debere conſtare ex primis, & Indemonſtrabilibus dicens. *Oportet autem ex primis, & indemonſtrabilibus eſſe*. Circa quod Aduertendum eſt, Ariſtotelem loqui de principijs immediatis, ex quibus immediatè componit Demonſtratio, vt patet ex his, quæ paulo inferius ſubdit dicens: *ex primis autem eſſe, nihil aliud eſt, quam proprijs ex principijs*. Docet igitur ad bonam conſtruendam Demonſtrationem, & vt aliqua concluſio dicatur ſciri oportere ipſas præmiſſas eſſe primas, ſcilicet nullum habere medium per quod poſſint demonſtrari, vel formaliter, vel ſaltem virtualiter; quia facilè poſſint reduci ad indemonſtrabilia formaliter, & donec ad hæc reducantur, non erit perfecta Demonſtratio, vt notat D. Thom. Philoponus, & alij apud Toletum.

Ex his patet idem eſſe dicere propoſitionem primam, ac indemonſtrabilem, vtroque enim modo ſumpta dicitur propoſitio medio vacans, quo poſſit probari, vt idemmet Ariſtoteles ſubdit: ea vero dicitur medio vacare, qua nulla eſt alia prior propoſitio, per quam tanquam per principium poſſit probari, vbi

Aduertendum primo. Vnam propoſitionem dici priorem altera pluribus modis. Primo ratione obiecti, quia ſcilicet obiectum vnius eſt prius obiecto alterius. Secundo, quia conſtet ex terminis vniuerſalibus. Tertio, quia magis nota noſtro Intellectui. Quarto de obiecto digniori, & in his ſenſibus etiam propoſitiones immediatæ poſſunt eſſe vna prior altera. Vltimo, quia per aliam non probatur, & hoc ſenſu ſumit primitatem Ariſtoteles, quo omnes propoſitiones immediatæ æquè ſunt priores.

Aduertendum ſecundo. Aliquam propoſitionem poſſe dici indemonſtrabilem, vel ab effectu, & vt dicunt, *à poſteriori*, & in hoc ſenſu ferè nullæ Demonſtrationes habent principia indemonſtrabilia. Secundo per cauſam, & *à priori*, quia ſcilicet nullam habent cauſam intrinſecam, per quam poſſit probari connexio pędicati cum ſubiecto (dixi intrinſecam, quia non implicat propoſitionem verè immediatam, & indemonſtrabilem oſtendi per cauſam extrinſecam, & finalem, ſic poſſet demonſtrari definitio de definito, diceretur tamen indemonſtrabilis formaliter à priori, & in eodem genere cauſæ, ſeu ſimpliciter.)

Aduertendum tertio ex Amico *quæſt.* 4. *dub.* 2. §. 4. *Concluſio, & dubit.* 2. *tota*, propoſitionum aliam dici immediatam, immediatione cauſæ, ſeu in ſe, quia ſcilicet inter ſubiectum, & prædicatum nullum eſt medium, per quod poſſit probari, vt *homo eſt animal rationale*. Aliam immediatione ſubiecti, ſeu in ordine ad concluſionem, cum ſcilicet inter pręmiſſas, & concluſionem nulla alia propoſitio mediat, qua poſſit probari; & de vtraque primitate eſſe locutum Ariſtotelem tenet ipſe, & videtur veritatem attingere. eo quòd cum propoſitio mediat inter Concluſionem, & aliquam illarum præmiſſarum, poterit per eandem propoſitionem demonſtrari, & ſic non erit immediata, vt ſi dicatur *Omne animal rationale eſt riſibile, omnis homo eſt animal rationale, ergo* vbi mediat hæc, *omne admiratiuum eſt riſibile*, per quam poteſt demonſtrari illa maior. *Omne animal eſt riſibile*.

Demonſtrationem conſtare Ex Propoſitionibus per ſe notis, Quæſtio Tertia.

QVoniam Ariſtoteles *ca.* 3. habet principium Demonſtrationis eſſe, quod cognoſcimus cognitis terminis, 311
deducitur, principia debere eſſe per ſe nota; Quid autem requiratur ad hoc, vt propoſitio ſit per ſe nota, eſt maxima diſcordia.

Diuus Thomas 1. *parte quæſt.* 2. *art.* 1. & alij apud Amicum, *loco citando*, dicit propoſitionem per ſe notam eſſe, in qua prædicatum eſt de intrinſeca ratione ſubiecti, vt cum definitio, vel eius pars prædicatur de definito, immo addunt Ferrarienſis 1. *contra Gentiles cap.* 11. & Capreolus *in* 2. *quæſtio.* 2. *art.* 2. §. *ad cuius euidentiam*, Diuum Thomam eſſe intelligendum quando pędicatum eſt de intrinſeca ratione ſubiecti, vel formaliter, vt cum eſt definitio, vel pars definitionis, vel virtualiter proximè, vt cum prima paſſio, quæ proximè connnetur in ſubiecto, prædicatur de ipſo ſubiecto, & omnes has propoſitiones etiam immediatas vocant, eo quòd careant medio, per quod poſſint probari.

Inſuper diſtinguunt propoſitionem per ſe notam, in per ſe notam quoad ſe, & quoad nos; & in per ſe notam quoad ſe, non quoad nos. Primam vocant illam propoſitionem, in qua prædicatum conuenit ſubiecto intrinſece formaliter, vel virtualiter, & vt tale cognoſcitur. Secundam dicunt illam, quæ eodem modo conuenit, tamen a nobis ignoratur; quod ſi ignoretur tantum ab aliquibus, dicitur nota ſecundum ſe, & quoad ſapientes tantum.

Hæc Doctrina eſt D. Thomæ, quam ſequuntur ferè omnes Thomiſtæ, Conimbricenſes, Ruuius, & alij.

Scotus verò, & eius Sequaces volunt propoſitionem per ſe notam illam eſſe, quæ conſtat talibus terminis, vt ſi cognoſcantur, ſtatim cognoſcatur ipſa propoſitio; & hanc etiam nos ſequimur cum Amico *Tract.* 26. *diſp.* 1. *quæſt.* 4. *dub.* 3. *art.* 7. §. 4. *Concluſio*.

Probatur, quia propoſitio dicitur nota in ordine ad Intellectum, ergo illa dicitur nota Intellectui per ſe, quæ nullo alio indiget medio, ſed talis eſt, vt ſi intellectus terminos apprehendat, ſtatim illi innoteſcat, abſque eo quod per aliud cognoſcatur.

Ex quo infertur omnem propoſitionem immediatam eſſe per ſe notam; quia eſt talis, vt aliud non requiratur ad ipſius cognitionem, alioquin ſi aliud requireretur, non eſſet immediata, & omnem per ſe notam eſſe immediatam, alioquin non per ſe nota, ſed per aliud: & hoc contra eundem Amicum §. 7. *non omnem*, in quo videtur ſibi contradicere, dum *Concluſione* 3. dicit propoſitionem demonſtrabilem non eſſe per ſe notam, neque immediatam, ergo per ipſum omnis immediata eſt per ſe nota, alioquin nulla eſſet ratio, propoſitionem non eſſe per ſe notam, quia demonſtrabilis; quod tamen ipſe affirmat § *allegato*.

Infertur ſecundo Contra Thomiſtas Propoſitionem in 312
qua paſſio dicitur de ſubiecto vt, *homo eſt diſcurſiuus*, non eſſe per ſe notam, quia habet medium, propter quod poteſt demonſtrari, nempè definitionem ſubiecti: alioquin nunquam prima paſſio poſſet demonſtrari vera demonſtratione, ſi nullam haberet cauſam, per quam demonſtraretur, quod tamen patet eſſe falſum, cum Demonſtratio à priori in hoc ſiſtat, vt demonſtret primam paſſionem de ſubiecto per definitionem ipſius.

Dices ex Caetano, Ferrar. Capreolo, & cæteris Thomiſtis. definitio non diſtinguitur realiter à definito, ergo non poteſt eſſe cauſa realis, per quam prima paſſio de ipſo demonſtretur. Reſpondeo ad Antecedens licet tota definitio non diſtinguatur, tamen ipſa differentia diſtinguitur tanquam incluſum ab includente, & hoc eſt ſufficiens, vt dicatur per veram cauſam realem demonſtrari.

Dices ſecundo ex eiſdem per Ariſtotelem 8. *Top. loco* 8, *cap.* 4. cum probatur prima paſſio de ſubiecto petitur principium, ergo. Reſpondeo Ariſtotelem eſſe intelligendum, cum definitio eſt ignotior definito, aut ſaltem æque nota, ita Alenſis, & Albertus *tract.* 2. *cap.* 9. Immo ipſe Ariſto-

teles

teles poſuit Definitionem vnum de Locis Topicis.

Infertur tertio. Omnem propoſitionem, in qua paſſio prima prædicatur de definitione; Secunda paſſio de prima; Secunda de tertia, item in qua paſſio prędicatur de differentia, eſſe propoſitionem immediatam, quia non poteſt ſumi aliquod tanquam vera cauſa ad illam probandam: non definitio ſubiecti, quia non habet veram definitionem, nec niſi deſcriptione poſſit explicari, quæ formaliter idem erit, ac deſcriptum; ideo non erit vera cauſa, vt ſi dicatur, *Omne aptum admirari eſt riſibile, admiratiuum eſt aptum admirari, ergo riſibile, &c.* vbi definitio formaliter eſt idem, ac definitum. Non poteſt aſſumi definitio, ver. grat. ipſius hominis, quia non eſt cauſa cur, ver. grat. riſibile inſit admiratiuo; immo potius è contra; poſſunt igitur tantum demonſtrari à poſteriori ſed de hoc non eſt ſermo, ſed à priori, & per cauſam: cum igitur demonſtratio conſtare debeat ex immediatis, & immediata ſint idem, ac per ſe nota, vtique ſequitur debere conſtare etiam ex per ſe notis.

Demonſtrationem conſtare ex Prioribus, & Notioribus. Quæſtio Quarta.

313 SEquitur Ariſtoteles ponere conditiones Demonſtrationis, ponit igitur alias duas dicens Demonſtrationē debere conſtare ex prioribus, & notioribus: concluſionē probat, quia præmiſſæ debent eſſe cauſæ concluſionis, vt infrà; omnis autem cauſa eſt prior ſuo effectu. Circa hanc Concluſionem eſt

Aduertendum, eãdem propoſitionem ſecundum diuerſam rationem formalem dici primam, & priorem. dicitur enim prima, quia non habet aliam priorem, per quam poſſit probari, & ipſemet Ariſtoteles explicat, dicitur autem prior Concluſione, quia eſt cauſa cõcluſionis, poſſet enim dari prior, non prima.

Circa notionem aduertit ipſemet Ariſtoteles aliquid dici notius dupliciter, natura ſcilicet, & nobis, & ſubiungit ea, quæ magis diſtant ad ſenſibus, dici notiora natura, quæ vero magis ad ſenſus accedunt, dici notiora nobis, ſeu quoad nos; & ea videtur ratio, quia cum in intelligendo pendeamus à ſenſibus, vtique quæ magis ſunt propinqua ſenſui, ſunt in proximiori potentia, vt intellectui innoteſcant; atque adeo ſunt notiora quoad nos: quæ vero diſtant, ſunt quidem notiora natura ſua, quia habent quo innoteſcant Intellectui, licet à nobis non cognoſcantur propter imperfectionem Intellectus pendentis in intelligendo pro hac vita à ſenſibus.

Notandum eſt autem inter varios modos, quibus aliquid poteſt dici notius natura, vt eſt videre apud Amicũ, *quæſt.5.dubit.1.notab* 4. illud eſſe præcipuum, cum duo ita ſe habent, vt vnum pendeat in eſſe ab alio, non è contra; tunc enim eſt notius natura, quia de natura ſua requireret prius cognoſci, cum aliud ab ipſo pẽdeat in eſſe, ſicut enim res ſe habet in eſſendo, ita in cognoſcendo, licet ob noſtram imperfectionem, vt dixi, aliquando contrarium accidat, intelligendo prius effectum, quam cauſam.

Notandum ſecundo. Aliquid poſſe dici notum quoad nos, ſeu nobis etiam dupliciter. Primo notum nobis natura ſua, cum videlicet tale eſt, vt requirat ſubito cognoſci; talia ſunt ſingularia ſenſibilia: alia dicuntur nota nobis, quia in ipſorum cognitione venimus, vel per ſenſum, vel per demonſtrationem, vel alio modo, &c. His notatis.

Vnica Concluſio. Demonſtratio debet procedere ex notioribus natura, & nobis, Secundo ſenſu expoſito.

Prima pars probatur. Omnis cauſa eſt notior natura ſua, ſuo effectu, ergo vera Concluſio. Antecedens patet ex 1. *Notab.* Conſequentia probatur, quia Demooſtratio potiſſima, de qua loquimur, procedit per cauſam.

314 Secunda pars etiam probatur. Cauſæ ferè numquam ſunt nobis notæ natura ſua, vt potè diſtantes à ſenſibus, ergo per nota tali pacto, non eſt neceſſe procedere in Demonſtratione, ergo ſaltem per nota nobis ſecundo modo. Conſequentia probatur, ex Ariſtotele *hic text. 1. & 2.* Cognitio fit ex præexiſtente cognitione, ergo principia debent eſſe notiora Concluſione; non poſſunt eſſe nobis notiora natura ſua, vt diximus, ergo ſaltem vel per ſenſum, vel per demonſtrationem, vel aliquo alio modo.

Confirmatur ex eodem Ariſtotele *cap. 2. text. 15.* habet enim; *non ſolum neceſſe eſt cognoſcere prima, ſed etiam magis, eo quod propter quod vnum quodque tale, & illud magis;* ergo ſi notitia concluſionis pendet à notitia pręmiſſarum, magis notæ debent eſſe pręmiſſæ ſtante hoc axiomate, ſed non poſſunt eſſe nobis notæ natura ſua, vt ſupra diximus, ergo ſaltem ſecundo modo explicato.

Quæres quomodo intelligitur notiores eſſe præmiſſas, vt probatur per illud axioma, *propter quod vnumquodque tale, &c.* Omiſſis varijs reſponſionibus, & explicationibus, quæ habentur apud Amicum *dub.4.art.1.* breuiter.

Dico, vt illud axioma ſit verum, in vnoquoque genere cauſæ, eſſe intelligendum non quoad maiorem intenſionem, ita vt ſit ſenſus, intenſiorem eſſe rem illam, propter quam alia eſt talis; hoc enim eſſet falſum; patet hoc vnico exemplo, in quo ſunt omnes cõditiones, quas vult Ruuius eſſe opponendas, vt vniuerſaliter verificetur, nempe in calido vt quatuor, producto à calido, vt quatuor, eſt enim calidum propter illud, nõ tamen illud eſt magis calidum; ſed eſſe intelligẽdum, quoad nobiliorem, & perfectiorem modum illud habendi, quia ſcilicet illud eſſe non ſit quidem nec perfectius, nec intenſius, ſed dicatur magis illud habere, quia habet illud independenter ab alio; aliud verò dependenter ab ipſo. Patet autem illud quod habet aliquid independenter ab alio, aliud nequaquam ab illo, dici perfectius, nobilius, &c. reſpectu alterius, & in hoc ſenſu ſemper verificatur illud axioma, quoties vnum eſt tale propter aliud, & vtrumque participat eandem rationem (quod ſuppono) ita verificatur in caſu noſtro: Concluſio enim eſt nota propter præmiſſas, ergo pręmiſſæ magis notæ, eo quod ſuam notitiam independenter habeant à Concluſione; concluſio verò dependenter à præmiſſis; & hoc etiam in Demonſtratione a poſteriori, licet enim tunc Concluſio ſit nobilior, quia continet cauſam, pręmiſſæ vero effectum; attamen quia ſuam notitiam præmiſſæ habent à ſe, concluſio dependenter ab ipſis, ipſæ dicuntur notiores. Qui plura vult videat Amicum *loco citato.*

Demonſtrationem conſtare ex Cauſis. Quæſtio Quinta.

IN hoc Capite habetur alia conditio Demonſtrationis per illa verba *cauſas quoq; oportet eſſe, quoniam tunc ſcimus, quando cauſam cognoſcimus* dicit igitur Demooſtrationem debere conſtare ex cauſis. Circa quod. 315

Notandum primo. Cauſam eſſe in propoſito noſtro in duplici differentia. Alia dicitur Cauſa in cognoſcendo. Alia in eſſendo. Cauſa in cognoſcendo eſt quodlibet medium, per quod in alterius cognitionem venimus: hoc pacto effectus ducunt in cognitionem cauſæ. Cauſa in eſſendo eſt illa, quæ verè cauſat paſſionem, quæ demonſtratur, & hæc dicitur Cauſa ſimpliciter, & de hac eſt intelligendus Ariſtoteles. eſt communis, & patet, quia talis debet eſſe, per quam cognoſcamus, quare res ſit, ſed hoc non ſcimus niſi cognita vera cauſa in eſſendo, ergo. Confirmatur nam cognito effectu per ſenſum, non quieſcimus, donec veram cauſam cognoſcamus, ergo.

Notandum ſecundo. Cauſam in eſſendo adhuc diſtinguitur in cauſam realem, formalem, & virtualem. Cauſa realis eſt illa, quæ verè cauſat, vt rationalitas verè cauſat riſibilitatem. Cauſa virtualis eſt illa, quæ verè non cauſat, ſed potius eſt quædam ratio à priori, per quam res eſt, & eſt talis, quod ſi illius rei eſſet danda vera cauſa, alia non poſſit dari. De vera cauſa intelligendus eſt Ariſtoteles. Probatur. Scire eſt rem per cauſam cognoſcere, ſcilicet effectum, ſed à cauſa virtuali non eſt verus effectus; nec ipſa eſt verè ratio, propter quam ille effectus eſt, ergo. Confirmatur nam cauſa virtualis ad ſummum eſſe poteſt cauſa in cognoſcendo, cum verè non ſit à parte rei, ſed à nobis apprehendatur. Confirmatur ſecundo huiuſmodi cauſæ ponuntur in Deo, in quo tamen verè nõ poteſt cauſa eſſe; ergo non datur hæc cauſa virtualis, niſi quoad nomen, ergo non eſt ſufficiens, vt per ipſam dicamur ſcire.

Habemus contrarium Caietanum *hic capite 2.* pro quo argui poteſt, Multæ ſunt Demonſtrationes Mathematicæ; Item multæ de Deo, de Ente, &c. quæ tantum procedunt per veram cauſam virtualem, ergo. Cõfirmatur nam alioquin huiuſmodi ſyllogiſmi, ſi non ſunt Demonſtratiui, eſſent vel Sophiſtici, vel Probabiles, quod tamen nemo dicit. Ad Argumentum. Reſpondeo cum Amico *quæſt.6. art.8. diſputationis citatæ.* Omnes Demonſtrationes, quæ procedunt per cauſam virtualem, non eſſe veras Demonſtra-

ſtrationes, quia verè non faciunt ſcire: poſſunt tamen dici Demonſtrationes largo modo ſumendo Demonſtrationem, prout diſtinguitur à ſyllogiſmo probabili, & ſophiſtico; multi enim dantur ſyllogiſmi neceſſarij, qui non ſunt ſophiſtici nec probabiles, nec ad Demonſtrationem rigoroſam ſpectant; per hoc patet ad Confirmationem. Quot cauſarum genera concurrant in qualibet demonſtratione habetur apud Zabarellam *lib. 2. de Demonſtratione capite* 11. & Vallium *in 1. Poſt. diſp. 2. quæſtio. 5. cap. 2.* qui tamen omnia ſumpſit ex Zabarella, *loco citato.*

CAPITIS TERTII,
Et Quarti
SVMMA.

IN tertio Capite Ariſtoteles confutat duos errores; alterum ponentium de nulla re poſſe haberi Demonſtrationem. alterum de omni dari poſſe.

In quarto Capite. Quoniam Demonſtratio conſtare debet ex præmiſſis neceſſarijs, docet, & explicat prædicata, Dici de omni, Dici per ſe, & Prædicatum Vniuerſale; Quæ ad illarum neceſſitatem maximè ſpectat intelligendam, vt apparebit in ſequentibus.

Demonſtrationem conſtare ex Neceſſarijs. Quæſtio Sexta.

316 QVoniam ad veritatem alicuius propoſitionis ſatis eſt, ſi prædicatum inſit ſubiecto, de quo affirmatur, ne quis putaret ad præmiſſas, ſeu principia demonſtrationis ſufficere quamcunque veritatem, cum dixit conſtare ex veris, ſubdit *cap. 5. & ſequentibus* Demonſtrationem debere conſtare ex neceſſarijs; atque adeo non ſufficit veritas, vt ſic, qualis reperitur etiam in propoſitionibus, in quibus prædicatum contingenter ineſt ſubiecto vt *Petrus eſt albus*, ſed requiritur veritas propoſitionis neceſſariæ, vt prædicatum indiſſolubiliter connectatur cum ſubiecto, probat Ariſtoteles Demonſtrationem debere conſtare ex neceſſarijs quatuor rationibus. *cap. 6.* tertiam tanto ſumo, & eſt huiuſmodi. Qui veram ſcientiam habent, debet immobiliter cognoſcere propter quid res ſit, ſed qui non vtitur principijs neceſſarijs, non ſcit immobiliter propter quid res ſit, ergo non habebit veram ſcientiam, ergo cum per demonſtrationem acquiratur vera ſcientia, debebunt aſſumi principia neceſſaria. Maior patet ex *cap 2.* Minor probatur. Cauſa contingens poteſt eſſe, & non eſſe, ergo qui vtitur principio contingenti non ſcit immobiliter, cũ illa cauſa poſſit non eſſe, ſed quia non omnes propoſitiones parem habent neceſſitatem, quamuis neceſſariæ ſint, explicat *ca. 5.* tres gradus neceſſitatis, ad quos omnis propoſitio neceſſaria reuocatur, ſcilicet *dici de omni, Dici per ſe,* & *Dici vniuerſaliter*, & nos cum illo quæſtionem inſtituimus, & primo quærimus.

Quid ſit Dici de Omni. Quæſtio Septima.

317 DIci de omni ſic definitur ab Ariſtotele *id itaque de omni dicimus, quod non cuidam ineſt, cuidam non ineſt, neque quod interdum competit, interdum non competit; vt animal homini:* qua definitione duas vniuerſalitates ſibi vendicare hoc prædicatum *de omni* patet. Prima vniuerſalitas eſt ſubiecti, vt ſcilicet prędicatum competat ſubiecto vniuerſali, & cuique contento ſub illo, ſaltem negatiuè, vt ſcilicet nihil ſit ſub illo, cui non conueniat, (& hoc dico propter propoſitiones, quæ formantur de Deo, de quo licet non de ſubiecto vniuerſali, dici tamen poſſunt *de omni*, quatenus prædicata conueniunt omni modo ſignificatu, huius ſubiecti, nec quidquam eſt aſſumere ſub illo, cui non competant.)

Secunda vniuerſalitas eſt temporis, vt ſcilicet prædicatum conueniat ſubiecto omni tempore, vt *animal eſt ſenſibile.*

Huius vniuerſalitatis tres ſpecies aſſignant hic Caietanus, & Soto. Primo quando prędicatum conuenit ſubiecto pro quacunque differentia temporis, etiam non exiſtenti, vt *homo eſt animal.* Secundo quando competit tantum determinato tempore, vt *Lunam Eclipſari, cum ipſa, & Sol in tali Cœli ſitu reperiuntur.* Tertio quando prędicatum vt plurimum ſubiecto conuenit, vt *homines viginti digitos habere*; & licet ex omnibus propoſitionibus *de Omni*, ex quocunque modo ex aſſignatis accepto, poſſint fieri demonſtrationes, attamen perfectiſſima Demonſtratio erit ex primo modo, eo quod ſcientia ſit cognitio neceſſaria; ſi autem prędicatum, quod dicitur ineſſe ſubiecto alicuius principij, aliquo tempore poſſit non eſſe, non erit neceſſario, ergo neque ipſa concluſio erit neceſſaria abſolutè, ſed tantum pro eo tempore, quo illud principium veritatem continebit, perfecta autem demonſtratio non determinatur à tempore.

Hic aduertite differentiam, quam omnes ponunt inter *dici de omni* prioriſticum, quod ſcilicet explicatur in Libris Priorum, & requiritur ad ſyllogiſmum in genere; & Poſterioriſticum, quod hic definitur, & requiritur ad Demonſtrationem; illud enim tantum requirit vniuerſalitatem ſubiecti; hoc autem etiam temporis; & ratio diſparitatis eſt, quia ibi attenditur tantum vis illatiua; quod ſcilicet ex illis præmiſſis, ſiue veris, ſiue falſis, ſiue neceſſarijs, ſiue contingentibus ſequatur concluſio bona, ratione formæ, ad quod requiritur ſemper ſaltem altera vniuerſalis; at hic attenditur principaliter materia, vt ſit neceſſaria, ad quod requiritur, vt dictum eſt, vtraque vniuerſalitas; alioquin non haberetur ſcientia, cum ſcientia ſit de vniuerſalibus.

Quid, & Quotuplex ſit Dici per ſe. Quæſtio Octaua.

PLures modos dicẽdi per ſe affirmat Ariſtoteles *5. Metaphyſ. text. 32. cap. 18.* Quatuor autem tantum *hic*, forſan, quia omnes cæteri ad hos quatuor reducuntur, vt no- 318
tat hic Vallius *ca. 3.* ex D. Thoma, & Amicus *Diſp. 1. quæſt. 9. art. 2.* qui plura congerunt.

Quatuor igitur modos pſeitatis ponit hic Philoſophus, pro quorum intelligentia Notandum ly *per ſe* facere hũc ſenſum, aliquam propoſitionem eſſe per ſe, quia nulla eſt cauſa, cur tale prædicatum inſit tali ſubiecto: hoc poſito. Primus modus dicendi per ſe dicitur eſſe hic ab Ariſtotele, cum prædicatum eſt de definitione ſubiecti de quo affirmatur. Ex quo

Colligitur primo ad primum modum dicendi per ſe ſpectare omnes propoſitiones, in quibus tota definitio, vel pars definitionis prædicatur de ſubiecto, at quoniam aliqua ſunt de definitione alterius tantum in obliquo, vt linea ex punctis; de partibus vtroque modo ſumptis intelligendus eſt Ariſtoteles, de his enim, quæ in recto prædicantur, nulla eſt controuerſia, vt *homo eſt animal rationale; eſt animal, eſt rationalis* &c. de his vero, quæ in obliquo ſic probatur, primo auctoritate eiuſdem Ariſtotelis, qui hic exemplum affert de Linea reſpectu Trianguli, & punctis lineæ, quæ tamen, patet, niſi in obliquo prędicari; non non enim valet, *Linea eſt punctum.* Secundo probatur nõ enim minus cauſam ſuæ connexionis excludunt partes, quæ dicuntur in obliquo, ac quæ in recto; ergo ſi illæ ſpectant ad hunc primum modum, & illæ.

Colligitur ſecundo à primo modo dicendi per ſe reijci omnes propoſitiones, in quibus prædicatur genus, de differentia, ſpecies de Differentia, vel de proprietate, vt *riſibilis eſt homo, rationalis eſt homo, rationale eſt animal. animal eſt homo*, & aliæ huiuſmodi, & ratio eſt, quia omnes illæ ſunt innaturales, cum naturalis prædicatio requirat, vt quod ſe habet, vt forma, ſit prædicatum: quod accidit

in ca-

in caſu quem tractamus; omnes enim propoſitiones, quæ pertinent ad primum modum dicendi per ſe, debent deſeruire Demonſtrationi, cum propter hoc tradantur, at propoſitiones innaturales ſunt omnino inutiles, ſicut, & identicæ, & quæ habent ſubiectum ſingulare, non enim poſſunt demonſtrationem ingredi, quæ habent concluſionem vniuerſalem, & ideo requirit principia, quæ ſint *de Omni*. Hæc Doctrina eſt D. Thomæ 3. *Metaphyſ. Text.* 10. & *de Ente, & eſſentia cap.* 3. Caietani *ibidem*, & aliorum, immò ipſius Ariſtotelis expreſsè. *met. loco citato*, vbi habet ſpecies non prædicari per ſe, de differentijs, neque genus ſine ſpeciebus & 4. *Top. cap* 2. *loco* 18. Differentiam non participare genus. probatur quia genus non eſt de ratione Differentiæ.

Dices iſtæ propoſitiones non ſunt per accidens, ergo
319 per ſe. Reſpondetur prædicari per accidens dupliciter contingere. Primo propriè quando accidens prędicatur de ſubiecto, vel ſubiectum de accidente, vel accidens de accidente. Secundo Impropriè, quando prędicatur quod non eſt de eſſentia alterius, & hoc pacto ſunt huiuſmodi propoſitiones, vnde reducuntur ad prædicationem ſubiecti de accidente, vel dic cum Amico has propoſitiones, non habere propriam prædicationem, eo quod ſint innaturales.

Colligitur tertio. Propoſitiones in quibus prædicatum complexum ex termino non intrinſeco ſubiecto affirmatur de ipſo ſubiecto non eſſe per ſe in primo modo, vt *homo eſt animal album*, & ratio eſt, quia totum prædicatum affirmatur ineſſe, quod eſt falſum; non enim albedo eſt intrinſeca homini: ſi vero prædicatum ſit incomplexum cõtinens partem eſſentialem, licet ſubiectum ſit complexum ex accidente, vt *homo albus eſt animal*, eſt propoſitio huius primæ perſeitatis; & ratio, quia prædicatum eſt intrinſecum ſubiecto nempe homini, quod eſt verum, nec intereſt quod huic homini accidat albedo, non enim affirmatur de homine, vt albo, ſed de homine, cui per accidens eſt coniuncta albedo.

Dices. Propoſitiones per ſe ſunt perpetuæ veritatis, non ſic *homo albus eſt animal*, cum poſſit non eſſe album, ergo. Reſpondeo, quod ly *Homo albus* pro ſuppoſito naturæ humanæ ſupponit, de quo ab æterno eſt verum affirmare eſſe animal, ideo negatur minor.

De Cæteris modis Dicendi per ſe. Quæſtio Nona.

320 SEcundus modus perſeitatis habetur his verbis, *& quibuſcunque inexiſtentium ipſis, ipſa ſunt in oratione, quid eſt declarantes*, ſcilicet ea eſſe prædicata per ſe modo, ſecundo perſeitatis de quorũ definitione ſunt ipſa ſubiecta.

Quare omnes propoſitiones, in quibus prima paſſio prędicatur de ſubiecto. Item prima de ſecunda prima, de definitione ſubiecti; addo etiam cum definitio paſſionis de ipſo ſubiecto patet. nam in his omnibus ſubiectum eſt de definitione prædicati; immo etſi ſpecies non ſit de definitione Differentiæ ſuperioris, ver. gra. homo de definitione ſenſibilis; attamen cum prædicatur per ſe, hoc ſecundo modo prædicatur, quia ſaltem mediatè homo eſt de eius definitione, quia eſſentialiter eſt animal, quod immediatè definit ſenſibile. Ita Caietanus *hic*, quidquid dicat Zabarella.

Notandum eſt autem cum duplex ſit ſubiectum, aliud ſubſtentationis, quo forma ſuſtentatur, vt materia. Aliud effectionis, quo aliquid efficitur; & hoc adhuc duplex.

Aliud quod realiter per actionem phyſicam aliquid producit, quod nõ implicat naturaliter à cauſa ſeparari, aliud quod naturaliter emanationem, ſeu fluxum (quem Zabarella Libro primo de propoſitione neceſſaria capite decimo, actionem Metaphyſicam vocat) aliquid producit, quod naturaliter tantam habet connexionem, vt a cauſa ſua ſeparari non poſſit; & de hoc ſubiecto Emanationis debent conſtare propoſitiones huius ſecundi modi.

Vnde ab hoc ſecundo modo excluduntur omnes propoſitiones, in quibus prædicantur accidentia communia, quæ non neceſſario illud ſubiectum habent in ipſorum definitione, quia non neceſſariam habent connexionem, cum non ſit ſubiectum adæquatum illius prædicati. Similiter poſſemus excludere ab hoc ſecundo modo cum Apollonio *quæſt.* 22. *cap.* 2. Quoties prædicatur accidens inſeparabile, vt nigredo de Coruo, item quoties prædicatur prædicatum, quod, vt plurimum habet connexionem, attamen poteſt propter aliquod impedimentum non habere, quare non fluit à ſubiecti eſſentia. Ratio horum omnium eſſe poteſt, quia hic conſtituitur ſecundus modus perſeitatis, aptus ad Demonſtrationem. Si verò prædicatum à ſubiecto neceſſario non emanat, non erit de eius definitione neceſſario, ergo non erit propoſitio neceſſaria, & ſic inutilis ad Demonſtrationem.

Dices omne accidens definitur per ſubiectum. Ergo omnis propoſitio, in qua prædicatur accidens, erit huius ſecundi modi. Reſpondeo negando conſequentiam, accidentia enim communia definiuntur quidem per ſubiectum, non tamen per aliquod ſubiectum adæquatum, à cuius intrinſecis principijs fluat, & emanet, quod neceſſario requiritur in ſecundo modo; quare accidens debet eſſe huiuſmodi, quod conueniat omni, ſoli, & ſemper.

Tertius modus perſeitatis definitur ab Ariſtotele his
verbis *id per ſe dicimus. quod non de ſubiecto vllo*: vbi ali- 321
qui, vt Conimbricenſes, Toletus, & alij exiſtimant, hic tradi modum exiſtendi Subſtantiæ, cuius exiſtentia non pendet ab vllo ſubiecto inhæſionis, ad differentiam accidentium, quod videtur innuere Ariſtoteles, dum ſubiungit *ea quæ de ſubiecto non dicuntur per ſe* id eſt exiſtere, *ea quæ de ſubiecto dicuntur accidentia* id eſt non ſtare per ſe, & ideo volunt iſti auctores, hic traditum fuiſſe modum per ſe non prædicandi, ſed ſtandi. Zabarella vero *lib.* 2. *cap.* 1. eſſe modum per ſe prædicandi, contendit; cum ſcilicet in propoſitione de ſecundo adiacente prædicatur eſſe, vt ſi dicatur. *Subſtantia eſt*. Verum quæſtio nullius momenti; vnum tamen aduerto, quod ſi per modum prędicandi accipiatur, per hunc modum perſeitatis excludi illas propoſitiones, in quibus eſſe conuenit non per ſe, & immediatè, ſed mediante alio: quomodo accidit omnibus accidentibus, & hoc excluditur ly *per ſe* in hoc tertio modo.

Vltimo quartum modum perſeitatis ſic deſcribit: *id quidem quod vnicuique ob ipſum competit. per ſe dicimus, quod hanc conditionem egreditur, accidens.* quare cum ly *ob* cauſalitatem importet, in hoc quarto modo continentur omnes propoſitiones, quæ prædicant effectum de cauſa proxima, à qua ſequitur neceſſariò talis effectus, vt *iugulatus interijt*, *ædificator ædificat* &c. quæ verò prædicant effectum, qui non eſt neceſſariò ob talem cauſam dicuntur per accidens, vt *muſicus ædificat*, non enim eſt ædificans, quia ſit muſicus, ſed accidit muſico ædificare. Solum hic poſſet quæri, an ad conſtituendum hunc modum perſeitatis ſit ſumenda cauſa in potentia, an in actu. Dico cum Amico *dub.* 3. *quæſt.* 9. eſſe ſumendam in actu, alioquin ſi ſumeretur in potentia non diſtingueretur hic modus à ſecundo. Ignem enim calefacere in potentia eſt de propria paſſione; atque adeo ad ſecundum modum pertinebit, calefacere autem in actu ad hunc ſpectat. Cõcludamus cum D. Thoma *lect.* 10. duos priores modos eſſe propriè modos prædicandi, tertium potius per ſe ſtandi, quartum per ſe cauſandi.

De Prædicato Vniuerſali. Queſtio decima.

PRædicatum Vniuerſale ſic definitur ab Ariſtotele: *vni-* 322
uerſale autem dico, quod vtique de Omni eſt, per ſe, & ſecundum quod ipſum. ex qua definitione patet tres conditiones requiri, vt aliquod prædicatum dicatur vniuerſale hoc pacto, quo hic definitur ab Ariſtotele. Prima eſt, vt ſit de Omni. Secunda per ſe (ſupra explicauimus vtramque, Tertia vt conueniat ſubiecto ſecundum quod tale eſt; ita vt prædicatum conueniat ſubiecto quatenus eſt tale, ita vt ly *quatenus* non ſolum excludat medium, per quod ſit tale, ſed dicat illam omnino eſſe rationem quam vltimo ſignificat, qua prædicatum ei competat, & hoc vult Ariſtoteles per ly *ſecundum quod ipſum*. Defectu primę Conditionis non eſt vniuerſale *omnis homo dormit*. Defectu ſecundæ non eſt, *Omnis homo eſt coloratus*. Defectu tertiæ non eſt, *Homo eſt ſenſibilis*; non enim eſt ſenſibilis quatenus homo, ſed quatenus animal.

Cum igitur prędicatum vniuerſale requirat reciprocationem cum ſubiecto, fit, vt propoſitio, in qua Genus dicitur de ſpecie, item de differentia ſpecifica; item cum de ſpecie prędicatur differentia generica, non ſit prędicatio *vniuerſaliter*; ſolum igitur cum prædicatur tota definitio,

Diffe-

Differentia, & Proprium quarto modo, ſeu paſſio de adæquato ſubiecto eſt prędicatio *vniuerſaliter*; quia in his tantum caſibus datur reciprocatio. Hinc ortam habuit differentia inter *vniuerſale* prioriſticum, & poſterioriſticum;

Primum enim tantum requirit, vt de pluribus dicatur, vt *homo eſt ſenſibilis*, *vt homo eſt rationalis*. Quare magis patet Propoſitio *de omni, & per ſe*, quam *Vniuerſale* hic definitum; ſi enim formetur hæc propoſitio *Homo eſt ſenſibilis*, ex dictis eſt de omni, & per ſe, non autem vniuerſalis eo pacto, quo hic ſumitur propter defectum reciprocationis.

Ex his omnibus concludo Demonſtrationem perfectiſſimam debere conſtare ex pręmiſſis, quæ ſint de prædicato *vniuerſali*, & conſequenter *de Omni, & per ſe*, cum hæc in illo includatur. Patet hanc eſſe mentem Ariſtotelis, quia ideo hęc prędicata hoc capite explicat, quia erat probaturus Demonſtrationem conſtare ex neceſſarijs, & ideo præmittit quot gradus neceſſitatis reperiantur, vt poſtea concluderet, cuius gradus eſſe deberent pręmiſſę perfectæ Demonſtrationis. Verum quidem eſt, quod cum magis pateat gradus neceſſitatis perſeitatis, quam vniuerſalis, ſi quis conficeret Demonſtrationem ex prædicato *de omni, & per ſe*, optimam conficeret Demonſtrationem, non tamen perfectiſſimam, vt ſi demonſtraretur, hominē eſſe ſenſibile, ratio eſt quia melius cognoſcitur paſſio, quæ demonſtratur, ſi demonſtretur de adæquato ſubiecto, & primo, è cuius principijs emanat, vt ſenſibile de animali, cum quo habet immediatam, & neceſſariam connexionē, quam ſi de inadæquato, à quo emanat mediante primo, & non habet connexionem niſi mediatam, mediante ſcilicet animali.

An dentur Propoſitiones ſimpliciter neceſſariæ, & ab æterno veræ. Quæſtio vndecima.

323 PRobauimus cum Ariſtotele Demonſtrationem conſtare ex neceſſarijs; & hæc principia neceſſaria eſſe ab æterno vera, & perpetuæ veritatis tradidit *cap*. 7. alioquin non eſſent neceſſaria; ſtatim occurrit quæſtio, cum nulla res ſit æterna, vno duntaxat excepto Deo, quomodo principia Demonſtrationis dici poſſunt æterna quoad veritatem: ideo pro ſolutione.

Notandum primo. In principijs Demonſtrationis duo poſſe ſpectari. Primo ſubiectum, de quo prædicatum affirmatur. Secundo connexionem, quæ per verbum *eſt*, denotatur inter prędicatum, & ſubiectum quoad primum eſt de fide nullam rem eſſe æternam, atque adeo veritas æterna non poteſt cadere circa ſubiectum quaſi faciat ſenſum, illud ſubiectum cui ineſſe affirmatur prædicatum, ab æterno extitiſſe remanet, vt tantum quoad connexionem intelligatur. Vnde

Notandum ſecundo. In qualibet propoſitione de primo, & ſecundo modo dicendi per ſe, cuius generis ſunt principia omnia Demonſtrationis, verbum *eſt* duo poſſe ſignificare. Primo actualem, & realem coniunctionem extremorum, ita vt hæc propoſitio, *Homo eſt animal*, faciat ſenſum, in re ipſa hominem eſſe animal. Secundo, vt dicat tantum habitudinem, quam habet tale prædicatum ad tale ſubiectum, vt ad quid ſibi eſſentiale; in quo ſenſu huiuſmodi propoſitiones dicūtur abſolui à tempore, quia ſcilicet ly *eſt*, non importat exiſtentiam in aliqua reali duratione temporis, ſed ſolum animal eſſe de intrinſeca ratione hominis. His notatis.

Prima Concluſio. Propoſitiones primi, & ſecundi modi dicendi per ſe, quoad connexionem extremorum ſunt ab æterno veræ, & perpetuæ veritatis. Hæc concluſio eſt Ariſtotelis expreſſa *cap*. 7. D. Thomæ 1. *parte quæſt*. 10. *art*. 3. *ad tertium* Bannes *dubio vnico*, Caietani *cap*. 9. §. *circa ſupradicta*. Fonſecæ *lib*. 5. *cap*. 5. *quæſt*. 1. *ſect*. 3. *&* 4. Suarez *diſp*. 31. *ſect*. 12. *num*. 41. & ſequentibus Ruuij 1. *Perhyermenias ca*. 3. *quæſt*. 1. *num*. 21. & aliorum ab his citatorum. Probatur primo auctoritate D. Auguſtini *lib*. 2. *de libero arbitrio cap*. 10. vbi habet, *ſeptem, & tria decem ſunt, & non ſolum nunc, ſed etiam ſemper, neque vllo modo ſeptem, & tria non fuerunt decem*. Hæc D. Auguſtinus, vbi apertè habetur, & ſi numquam vlla res numeranda exiſteret, adhuc tamen connexio horum terminorum, *ſeptem, & tria ſunt decem*, eſſet vera.

Probatur ſecundo ratione. Si hæc propoſitio, *homo eſt animal* non eſſet ſemper vera, ergo poterit aliquando eſſe vera hæc *Homo non eſt animal*, ergo etiam iſta, *Homo non eſt Homo*; hoc autem eſt apertiſſimè abſurdum, ergo.

Prima Conſequentia patet, nam in illo caſu quo vnum contradictorium eſt verum, aliud eſt falſum, & è contra. Secunda conſequentia probatur. nam ex Dialecticis à negatione, ſeu deſtructione conſequentis valet ad deſtructionem antecedentis, ſi ergo valet, *non eſt animal* quod eſt conſequens, etiam valebit *non eſt homo*, quod eſt antecedens.

Dices nullum eſſe abſurdum hominem non eſſe hominem cum non exiſtit. ſed contra, cum enim dico *Homo non eſt homo*, non dico hominem non exiſtere, ſed nego connexionem, ſeu identitatem hominis cum ſe ipſo, quod eſt falſum. hanc enim identitatem, vt ex ſequenti Concluſione, important huiuſmodi propoſitiones.

Probatur tertio hæc eſt ab æterno vera, *ſi eſt homo, eſt animal*, ergo etiam hæc, *homo eſt animal*. probatur con- 324
ſequentia: quia omnis conditionalis vera ſupponit abſolutam veram, ideo enim hæc eſt vera, *ſi volat habet alas*, quia hæc eſt vera; *Omne quod volat habet alas*; propoſitiones enim conditionales, ideo ſemper ſunt veræ, quia important tantum connexionem vnius partis cum alia, quæ connexio ſupponit vnam partem eſſe intrinſecam alteri, quod per propoſitiones abſolutas tantum importatur, ergo etiam abſolutæ ſemper erunt veræ. Confirmatur. nam ſcientia eſt perpetua, ergo de obiecto perpetuo, non quoad exiſtentiam, vt dictum eſt, ergo quoad connexionem prędicatorum eſſentialium, ergo propoſitiones hanc connexionem importantes, ſunt ab æterno veræ, & perpetuæ veritatis.

Contra Inſtatur primo *ex Capite de Subſtantia, & Capite de modis priorum*. Ex eo quod res eſt, aut non eſt, oratio aut vera, aut falſa eſt, ergo cum ab æterno res non exiſtant illæ propoſitiones erunt falſæ. Confirmatur *ex* 2. *Poſter. capit*. 1. vbi dicitur, non eſſe quærendum de rebus, quod ſint, niſi prius ſciamus an ſint.

Ad Argumentum Reſpondeo hunc eſſe ſenſum, ex eo quod res ita eſt, ſicut enunciatur per propoſitionem, propoſitio dicitur vera, vel falſa: hoc autem eſt in caſu noſtro; & ſi enim homo non exiſtat, attamen de ipſius eſſentia eſt animal, quod per propoſitionem, *Homo eſt animal*, enunciatur; non enim aliud importat illa propoſitio. Ad confirmationem Dico de rebus prius eſſe quærendum an ſint entia realia, quæ poſſint exiſtere, deinde quærendum quid ſint; hoc autem non eſt contra nos.

Secundo Inſtatur. Omnis propoſitio de tertio adiacente ſupponit veram de ſecundo, ergo ſi iſta eſt vera ab æterno *Homo eſt animal*, erit quia ab æterno ſupponit veram, *Homo exiſtit*, quod eſt falſum. Reſpondeo quando ly *eſt* in propoſitione ſupponit pro actuali, & reali coniunctione extremorum modo explicato 2. *Nota*. tunc ſupponere veram de ſecundo adiacente, non verò cum tantum importat naturalem cōnexionem, vt ibidem eſt declaratum. Quod ſi dicas eandem connexionem dicit, *homo mortuus eſt animal*, ac *Homo eſt animal*, ſed prima eſt falſa, ergo etiam ſecunda.

Reſpondetur negando maiorem; in primo enim *homo* ſupponit pro cadauere propter illud additum, *mortuus*, de cuius ratione non eſt animal: at in ſecunda ſupponit pro vero homine, de cuius eſſentia non poteſt non eſſe animal.

Tertio Inſtatur. Si hæc eſt vera, *Homo eſt animal*, ergo etiam hæc, *homo eſt viuens*, ſed ly *viuens* dicit habere animam coniunctā corpori, quod non poteſt competere homini antequam exiſtat ergo. Reſpondeo cum D. Thoma 1. *parte quæſt*. 18. *art*. 2. ly *viuens* poſſe ſumi, vel prout dicit exercitium ipſius vitę, ſeu in vi participij; & hoc modo non eſt ab æterno vera, *Homo eſt viuens*; antequam enim exiſtat non habet opera vitę, non manducat, non bibit, non mouetur, &c. vel ſecundo modo poteſt ſumi in vi nominis, ſeu pro prædicato eſſentiali, pro natura conſtante ex anima, vt faciat ſenſum, *Homo eſt viuens*, ſcilicet de hominis eſſentia eſt habere naturam ex corpore, & anima conſtantem; & hoc pacto eſt ab æterno vera, nec requirit actualem exiſtentiam.

Quarto Inſtatur. Chriſtus non fuit homo in triduo mor
tis ex D. Thoma 3. *parte quæſt*. 50. *art*. 4. ergo hæc non fuit 325
ab æterno vera, *Chriſtus eſt homo*. Confirmatur. Deus

poteſt ſeparare, verbi gratia caliditatem ab igne, ergo non erit vera tunc, *Ignis eſt calidus*, ergo non eſt ſimpliciter, & ab æterno vera omnis propoſitio primi, & ſecundi modi dicendi per ſe. Ad Argumentum Reſpondeo Chriſtum dicere ſuppoſitum Diuinum, quod tripliciter poteſt conſiderari. Primo, vt eſt ſubſiſtens in natura diuina, prout abſtrahit à natura humana, & vt ſic non eſt ab æterno vera; ſed in tempore determinato ſuppoſitum diuinum factum eſt ſuppoſitum naturæ humanæ. Secundo poteſt conſiderari, vt dicit ſuppoſitum in partibus diſtinctis, & ſic in triduo nō fuit homo, quia homo requirit partes vnitas, quas tunc non habuit, cum anima fuerit ſeparata à corpore, & hoc pacto verificatur D. Thomas. Tertio modo poteſt conſiderari prout Chriſtus dicit ſuppoſitum Diuinum in humana natura, vt ſic autem eſt de eius eſſentia eſſe hominem, & ab æterno fuit vera, Chriſtus vt ſuppoſitum naturæ humanæ eſt homo. Ad Confirmationem Reſpondeo eſto poſſit Deus ſeparare caliditatem actualem ab igne, & cæteras proprietates, non tamen poſſe facere, vt non ſint proprietates; atque adeo ſemper erit vera, *Ignis eſt calidus*, quia tantū ſignificatur calorem competere igni, quod ſemper erit verum, etiamſi Deus in igne ſummum frigus poneret.

Secunda Concluſio. Hæc connexio, ex qua reſultant propoſitiones ab æterno veræ fundatur in identitate negatiua prędicati cum ſubiecto, de quo affirmatur. Hæc Concluſio eſt Fonſecæ *loco citato*. Explicatur, & probatur ſimul. Identitas, vt iam diximus, importat negationem diuerſitatis inter illa, quæ dicuntur habere identitatem, ver. grat. per hominem eſſe animal, importatur negatio diuerſitatis inter hæc duo hominem, & animal, quia ſignificatur animal eſſe de eſſentia hominis; at quia hæc diuerſitas nunquam poteſt eſſe inter hęc duo, eſt in ſubiecto non apto nato; ideo dicitur identitas negatiua, non priuatiua, quæ expoſceret ſubiectum, quod eſſet aptum natum habere talem diuerſitatem, vt diceretur priuatiua. Nec placet explicatio Fonſecæ *loco citato*, ſcilicet poſſe dici identitatem priuatiuam, reſpectu ſubiecti exiſtentis; ſi enim loqui velimus de priuatione rigoroſa, cum homo, verbi grat. exiſtens non ſit capax diuerſitatis ab animali, vtique non poteſt dici priuatio, ſed ſemper retinebit nomen negationis.

Hinc clarè habetur confirmatio noſtræ primæ concluſionis, huiuſmodi propoſitiones eſſe ab æterno veras; eo quia cum importent, & ſignificent tantum negationem diuerſitatis inter prædicatum, & ſubiectum, eo vſque veræ cenſendæ, quouſque ſunt veræ negationes diuerſitatis, ſed negationes ſemper ſunt veræ, quia earum oppoſita nunquam vera eſſe poſſunt, ver. grat. *Homo non eſt Lapis*, vt hęc negatio ſemper ſit vera, ſatis eſt, ſi nunquam verum eſſe poſſit eius oppoſitum, *Homo eſt Lapis*, ergo propoſitiones primi, & ſecundi modi ſemper erunt veræ, cum cōſiſtant in puris negationibus diuerſitatis, quarum oppoſita nunquam vera eſſe poſſunt.

326 Sed contra Inſtatur. Connexio non poteſt exiſtere ſine extremis connexis, ſed extrema connexa non ſemper exiſtunt, ergo neque connexio. Reſpondeo negando maiorem; cum enim hæc connexio tantum dicat negationem diuerſitatis, inter prædicatum, & ſubiectum, vt dicatur exiſtere ſatis eſt, ſi eius oppoſitum nunquam poſſit exiſtere, ad quod non requiritur, vt extrema ſint exiſtentia.

Ex quo Infertur primo veritatem harum propoſitionū, de quibus loquimur, non habere cauſam aliquam efficientem, fundatur enim in connexione, cuius nullam eſt aſſignare cauſam, ſed ideo verum eſt ab æterno, hominem eſſe animal, quia homo de ſua intrinſeca natura requirit, vt non intelligatur, quin intelligatur eſſe animal, quia nūquam poterit produci homo, quin ſit animal. Quare quod homo actu ſit animal habetur quidem à cauſa efficiente, ab illa nempè, quæ ipſum ponit extra ſuas cauſas, non autem, quod animal dicat immediatam connexionem cum homine, quod tantum importatur per illam propoſitionem, *Homo eſt animal*.

Infertur ſecundo. Veritatem huiuſmodi requirere ſaltem extrema in potentia, quod ſcilicet poſſint produci realiter, ſi ſint realia; fictitie ſi ſint fictitia. Patet hoc illatum, nam hæc veritas fundatur in Conuenientia intrinſeca prędicati cum ſubiecto, quia ſcilicet non poſſit dari tale ſubiectum, niſi cum tali prædicato, de cuius eſſentia eſt, ergo neceſſe eſt hæc extrema eſſe poſſibilia, & aliquam cauſam in potentia habere, alioquin intelligi non poteſt habere vel nō habere ſibi intrinſecum hoc, vel illud prędicatum.

Cum igitur Ariſtoteles docuit principia Demonſtrationis debere eſſe neceſſaria, & perpetuę veritatis, hoc pacto quo explicauimus, intelligendus eſt: vnde patet quam benè dixerit eſſe ex principijs per ſe, & proprijs; cum enim eſſe debeant ex neceſſarijs, vniuerſalibus; omnia neceſſaria ſunt per ſe, & omnia vniuerſalia ſunt propria, quia maior extremitas debet ineſſe medio ſecundum quod ipſum, vnde illud principium erit proprium illius concluſionis: ſeptem igitur erunt conditiones ex Ariſtotele principiorum Demonſtrationis. Primo debent eſſe vera. Secundo, prima Indemonſtrabilia, & per ſe nota. Tertio priora. Quarto notiora. Quinto Cauſæ. Sexto neceſſaria. Septimo Vniuerſalia. Quæ omnia ſatis explicauimus. Aliqui ad maiorem numerum has conditiones reducunt, ſed quas ipſi diſtinctè ponunt, in iam aſſignatis clauduntur, ideo non vt diſtinctas eas numeramus; alij etiam ad minorem numerum omnes redigunt, ſed res parui momenti.

De Conditionibus Concluſionis Demonſtrationis, & quo medio, & qua Figura vtendum ſit. Quæſtio Duodecima.

QVoad Conditiones Concluſionis perfectiſſimæ Demonſtrationis, ex conditionibus principiorum eas deſumere poſſumus. Primo enim debet eſſe vera, & certa. Secundo debet inferri ex cauſis. Tertio debet eſſe nota propter præmiſſas. Quarto debet eſse neceſsaria. Quinto. Vniuerſalis. Sexto, perpetuæ veritatis. Satis patent, nec indigent probatione. 327

Circa mediū demonſtrationis non omnes conueniunt. Albertus enim, & Ægidius, vt affert Toletus 2. *Poſt. capite* 10. *quæſt.* 1. exiſtimant medium Demonſtrationis eſse definitionem paſſionis. Probant primo, quia potiſſima Demonſtratio debet procedere ex magis immediatis, ſed immediatius eſt, ſi dicatur, *aptum ad riſum eſt riſibile*, quam ſi dicatur, *animal rationale eſt riſibile* ergo.

Secundo probant. Quia Demonſtratio vltima reſolutione eſt ſoluenda in principia per ſe nota, & communia, huiuſmodi autem non eſt definitio ſubiecti. Ergo.

Tertio Definitio ſubiecti eſt idem cum ſubiecto, ergo non poteſt eſse medium, alioquin probaretur idem per idem.

Alij aliter etiam ſentiunt, vt videre eſt apud Vallium 1. *Poſt. diſput.* 2. *quæſt.* 4. *cap.* 3. quorum ſententiam breuitatis gratia omitto. Solum pro noſtra ſententia aduerto primo definitionem ſubiecti poſse eſse medium, vel formale vel virtuale. Primo modo dicitur, cum paſſio, quæ de ſubiecto demonſtratur immediatè emanat à tali ſubiecto, & ſecundo quando paſſio emanat quidem, ſed mediàte alio, quod ab ipſo immediatè fluit, cauſa talis fluxus eſt ipſa definitio ſubiecti. quia ſcilicet ſubiectum eſt talis naturæ, ideo ab eo talis paſſio fluit; cum vero non fluit immediatè, cauſa talis fluxus eſt alia paſſio, quæ immediatè fluit, ex qua mediante, ab eodem ſubiecto illa ſecunda paſſio fluit, quare definitio dicitur medium virtuale. tunc

Aduerto ſecundo. Tria eſse prædicata, quæ ſcire poſſumus, in Demonſtratione *propter quid*. Primo paſſionem aliquam primam, ver. grat. de homine *capacitatem diſciplinæ*. Secundo paſſionem ſecundam, vel cæteras, ver. gr. de homine *riſibilitatem*. Tertio paſſionem aliquam prouenientem à cauſa extrinſeca, ver. gr. *Eclipſim de Luna*, quæ prouenit ex interpoſitione terræ. his poſitis.

Prima Concluſio. Quoties demonſtratur prima paſſio de ſubiecto, definitio ſubiecti eſt medium in illa Demonſtratione formale, & proximum. Probatur. Illud debet eſse medium, ex quo tāquam ex cauſa cognoſcamus, quid paſſionis; ſed hoc eſt tantum definitio ſubiecti, ergo. Maior patet, quia ſcire eſt rem per cauſam cognoſcere. Minor probatur. Illa paſſio tanquam à ſua cauſa adæquata fluit ab ipſa natura ſubiecti ita vt illa natura habeat rationem Cauſæ finalis, efficientis, & materialis; ſed medium debet eſse cauſa huiuſmodi, ergo. Confirmatur, data quacunque alia cauſa, ſemper Intellectus remanet inquietus, donec per definitionem ſubiecti paſſionem cognoſcat, ſed in demonſtratione debet Intellectus perfectè quietari, ergo debet aſsumere definitionem tanquam medium. 328

Di-

Dices. magis immediata eſt definitio paſſionis, quam ſubiecti, ergo per hanc debet procedere demonſtratio. Negatur Conſequentia debet quidem procedere per cauſam immediatam, ſed quæ ſit cauſa talis paſſionis. Hæc autem non eſt definitio paſſionis, ſed ſubiecti, quæ eſt etiam cauſa definitionis ipſius paſſionis, vnde patet ad primum argumentum contrariæ ſententiæ.

Secunda Concluſio. Quoties demonſtrantur cæteræ paſſiones, non primæ, medium formale non eſt definitio ſubiecti. Probatur ſi conficiatur huiuſmodi Demonſtratio; *Omne capax diſciplinæ eſt riſibile, homo eſt capax diſciplinæ, ergo eſt riſibilis*; in qua medium eſt, *Capax diſciplinæ*, quod eſt paſſio, non definitio ſubiecti; vnde ad ſummum poſſet dici definitio medium virtuale, in quantum *Capax diſciplinæ* eſt medium ad probandam riſibilitatem de ſubiecto; quia immediatè fluit à ſubiecto, & ipſa mediante fluit riſibilitas; cuius ſignum eſt, quod vt perfectè Intellectus quieſcat, reducenda illa Demonſtratio eſt ad talem, in qua definitio ſubiecti ſit medium formale, & proximum, & primum dicendo, *omne animal rationale eſt capax diſciplinæ, talis eſt homo, ergo capax diſciplinæ*. deinde *omnes capax diſciplinæ eſt riſibile*, &c.

329 Tertia Concluſio. Si demonſtretur paſſio, quæ proueniat à cauſa extrinſeca, medium eſt ipſa cauſa extrinſeca, non autem definitio ſubiecti probatur accidens pendens à cauſa extrinſeca nõ definitur niſi per huiuſmodi cauſam, ergo hæc cauſa eſt medium ſufficiens ad paſſionem demonſtrandam.

Probatur ſecundo. Ideo benè aſſumitur definitio ſubiecti, cum prima paſſio demonſtratur, quia ſubiectum eſt cauſa finalis, formalis, & efficiẽs ipſius paſſionis: eo quod ſcire eſt rem per cauſam cognoſcere, ergo benè aſſumetur cauſa extrinſeca, quæ pariter habet rationem cauſæ efficientis, formalis, & finalis reſpectu illius accidentis.

Probatur tertio. In hac Demonſtratione paritur perfecta ſcientia, ergo benè aſſumitur huiuſmodi medium. Antecedens probatur: tunc habemus veram ſcientiam, cum veram cauſam ſcimus, ſic eſt in propoſito, ergo. Illud enim accidẽs quod demõſtratur à nulla alia cauſa pendet.

Dices. Si quæratur cur ex interpoſitione terræ, verbi gratia Eclipſis cauſetur, eſt aſſignanda definitio Lunę, quæ eſt talis naturæ, vt in tali ſitu poſita reſultet interpoſitio terræ, vt Eclipſis cauſetur, ergo non eſt perfecta, & immediata.

Reſpondeo Lunam habere tantum rationem cauſę materialis, non formalis, neque efficientis, & eſt potius quædam conditio ſine qua non; quia ſi non eſſet talis naturæ, talis cauſa extrinſeca, tale accidens in Luna non cauſaret; non eſt autem vera cauſa à priori talis paſſionis; cuius ſignum eſt, quod non ſemper accidit, ſed ſolum ad poſitionem talis cauſæ extrinſecę: quare poſſemus dicere, & concludere cum D. Thom. 2. *poſt. lect.* 1. Scoto, &c. definitionem ſubiecti ſemper concurrere; vel vt mediũ formale, vel virtuale, vel tandem vt virtuale imperfecto quodam modo, ſeu vt conditio ſine qua non modo.

Ad Argumentum contrariæ ſententiæ, ad primum iam ſatis ſactum eſt, ad ſecundum Reſpondeo reſolutionem eſſe faciendam in principia per ſe nota, ſed pertinentia ad illam concluſionem, & in quibus virtualiter includatur; huiuſmodi autem eſt definitio ſubiecti; eſt enim per ſe nota, quia cognitis terminis cognoſcitur, nec per aliud principium poteſt probari, niſi forſan ab effectu.

Ad tertium iam ſatis fecimus *quæſtio.* 3. vbi ex profeſſo huic argumento reſpondimus.

Circa formam, qua vti debemus in demonſtratione, docet Ariſtoteles, *cap.* 11. & Expoſitores *ibidem cum illo*, primam Figuram aptiſſimam eſſe ad Demonſtrationem; per quod non excluduntur cæteræ figuræ; aſſignat rationes, quas faciles omitto, apud Toletum videri poſſunt explicatæ *hic in Commentario*.

CAPITIS DECIMI,

SVMMA.

A Capite 5. vſque ad 10. excluſiuè tractat Ariſtoteles, de principijs Demonſtrationis, & ſequitur quaſdam conditiones probare, quæ eis debentur, de quibus ſufficienter diximus, ideo circa illa Capita nihil noui occurrit, in hoc autem capite decimo docet.

Primo Demonſtrationẽ aliam eſſe propter quid, cum ſcilicet per cauſam primam procedimus: aliam quia, cum ſcilicet cognoſcimus vel per cauſam, ſed remotam, vel ab effectu, qui ſit notior ipſa cauſa, & omnium ponit exempla.

Secundo docet has Demonſtrationes poſſe haberi, vel in eadem ſcientia, vel in diuerſa, & hoc vel in diuerſis, quæ ſe habent, vt ſubalternantes, & ſubalternatæ: ſubalternatæ enim de ſuis principijs tantum ſciunt, quod ſint, non propter quid ſint; Subalternantes verò ſciunt etiam propter quid ſint; vel denique hæ ſcientiæ diuerſæ ſunt omnino diſparatæ, & tunc aliquando eiuſdem concluſionis vna ſcit quod ſit tantum, altera etiam propter quid. Affert exemplum de Chirurgia, & Geometria. Hæc in textu.

De Demonſtratione Quia. Quæſtio Tertia decima.

330 DEmonſtratio dupliciter poteſt conſiderari, vel vt ſyllogiſmus eſt, vel vt Demonſtratio formaliter. Si primo modo conſideretur, ab Ariſtotele diuiditur primo. In vniuerſalem, cuius ſcilicet Concluſio ſit vniuerſalis, & in particularem, cuius Concluſio particularis. Secundo diuiditur in affirmatiuam, cuius concluſio affirmatiua, & in Negatiuam cuius Concluſio negatiua. Tertio diuiditur in Oſtenſiuam, quæ verum oſtendit, & infert concluſionẽ, & in Impoſſibilem, quæ infert cõcluſionem falſam, quam tamen, vt veram cogitur concedere aduerſarius, qui eius contradictorium iam negauit; Contradictoriarum autem altera vera, altera falſa. Si ſecundo modo conſideretur, diuiditur in Demonſtrationem *propter quid*, quæ procedit per cauſam, & in Demonſtrationem *Quia*, quæ per effectum, vel cauſam remotam.

Et hoc in preſenti Capite, cum quo, & nos omiſſa Demonſtratione *propter quid*, de qua hucuſque egimus, & omiſſis cæteris, quæ Demonſtrationis nomen non merentur, ſed tantum Syllogiſmi, vt tradit Vallius *diſp.* 2. *in hunc Lib. quæſt.* 1. *cap.* 7. tantum de Demonſtratione *Quia* breuiter tractabimus. Qui plura deſiderabit videre poterit Amicum *Tract.* 26. *diſp.* 2. *quæſt.* 6. *tota*. Vallium *tota illa quæſt.* 1. *aſſignata*. Conimbricenſes *in* 1. *Poſt. cap.* 10. *quæſt.* 1. & alios apud ipſos; pro noſtra doctrina.

Notandum primo cum D. Thoma, cum Demonſtratio *Quia* ſit, quæ procedit vel ab effectu, & ſolet appellari à ſigno, à coniectura, à non cauſa, à cauſa cognoſcendi tantum à cauſis in anima, ab euidentia, & tandem à poſteriori: vel à cauſa remota; Cauſam remotam tripliciter poſſe ſumi. Primo pro cauſa, quæ ſcilicet ſit conuertibilis cum effectu, tamen aliquod medias inter ipſum, & talem cauſam, vt *rationale* quod, vt cauſa remota, probat riſibilitatem de homine mediat enim *admiratiuum*, inter rationale, & riſibilitatem. Secundo pro cauſa, quæ magis pateat, quam effectus, vt *animal* reſpectu reſpirationis. Tertio pro cauſa, cuius effectus magis pateat quam cauſa, vt *calor* reſpectu Solis, aut ignis: & de hac triplici vſurpatione cauſæ remotæ poteſt eſſe difficultas, an ſemper conſtituatur Demonſtratio *Quia*

Prima Concluſio Demonſtratio à cauſa remota, primo modo eſt Demonſtratio *propter quid*, non *Quia*. Probatur primo auctoritate Ariſtotelis. qui loquens de Demonſtratione *Quia* à cauſa remota affert exemplum de reſpiratione animalis, quod eſt à cauſa remota ſecunda acceptione, non prima: Immo habet. cum cauſa eſt remota medium ſemper eſſe extra, ideſt in vtraque præmiſſa

prædicatum, quod ſolum accidit in cauſa remora ſecunda acceptione, non autem prima poteſt enim benè confici in prima ſi dicatur, *Omne rationale eſt riſibile, omnis homo eſt rationalis, ergo riſibilis*. Hæc Concluſio eſt Philoponi, Alexandri, Themiſtij, Auerrois, Diui Thomæ, & aliorum apud Amicum *Diſp.2.quæſt.1.dubit.1.§. dubium igitur eſt.*

Probatur Secundò ratione. Quoties habetur proceſſus per cauſam eſt Demonſtratio *propter quid*, (ideo enim dicitur *propter quid*, quia cauſam explicat paſſionis,) ſic eſt in caſu noſtro, ergo. Confirmatur explicat veram, & adæquatam cauſam, licet non immediatam, ergo vera Demonſtratio *propter quid*. Ex quo fit

Secunda Concluſio. Quando effectus magis paret,
331 quam cauſa, ſi demonſtretur per aliquam ex cauſis dum tamen neceſſario illum producit, vt *vegetabile* reſpectu animalis, *calor* reſpectu Solis, eſt vera Demonſtratio *propter quid*.

Probatur primo. Illa cauſa eſt immediata, & vera cauſa, ergo optimè poterit illum effectum demonſtrare. Secundo quia, ſi præcedens concluſio eſt vera de cauſa remota primo modo, multo magis hæc de cauſa remota. Tertio modo, quæ eſt cauſa immediata. Confirmatur ex Ariſtotele *hic*, qui dum explicat quid ſit cauſa remota, qua non conſtituatur Demonſtratio *propter quid*, dicit eſſe, quæ ſecundum exceſſum dicitur, quæ ſcilicet magis pateret, quam effectus, & ſtatim exemplificat de animali reſpectu reſpirationis. Confirmatur ſecundo, quia per Ariſtotelem, & Expoſitores ferè omnes cauſa remota ſolum conſtituit demonſtrationem in ſecunda figura, at cauſa remota, tertio modo etiam in prima & affirmatiuam, ergo conſtituit Demonſtrationem *propter quid*, non *quia*.

Dices. non erit de prædicato vniuerſali; quia non conueniret ſecundum quod ipſum, ergo non erit bona Demonſtratio. Reſpondeo ſolum haberi, non fore perfectiſſimam Demonſtrationem, quod vltrò concedimus.

Dices ſecundò. Quocunque modo ſumatur. Cauſa remota, ſemper fit proceſſus per cauſam, ergo vel omnis Demonſtratio à cauſa remota erit *propter quid* contra Ariſtotelem, vel nulla. Reſpondeo, vt Demonſtratio ſit *propter quid* eſt neceſſe, procedat per cauſam, vt cauſa eſt: quocunque autem modo ſumatur cauſa remota, ſeu ſuperior effectu, non procedit per cauſam vt cauſa, cum enim talis cauſa v.g. Animal Vniuerſaliter non reſpiret, non poſſumus neceſſariò concludere reſpirationem, cum ex ſuperiori ad inferius non poſſimus affirmatiuè concludere. hic pono

Tertiam Concluſionem. Quoties cauſa eſt ſuperior effectu non poteſt conficere demõſtrationem *propter quid*. patet, quia hæc procedit per veram cauſam neceſſariam, cum autem eſt ſuperior, non poteſt eſſe cauſa neceſſaria niſi cum immediatè coniungatur, vt ſi diceretur, *omne animal habens pulmonem* (quod eſt cauſa reſpirandi) *reſpirat*, tunc poſſet confici Demonſtratio *propter quid* ratione illius additi.

Quarta Concluſio. Cum ſit Demonſtratio *quia* à cauſa remota, ſemper fit in ſecunda figura. Probat Ariſtoteles *cap.13.* & Zabarella *cap.3* quia cum ſit cauſa ſuperior, & inadæquata, vt animal reſpectu reſpirationis, poſita cauſa non ponitur effectus, ablata tamen auſertur (ſuppoſito quod tantum ab hac cauſa procedat) quare altera debet eſſe negatiua. cur autem non poſſit hæc negatiua haberi per primam figuram probatur; quia negari debet effectus de ſubiecto, ergo debet eſſe maior extremitas. Quare in prima propoſitione debet coniungi cum medio, quod eſt cauſa, quæ vtique cum magis pateat, quam effectus, debet prædicari; figura autem in qua medium prædicatur in maiori eſt ſecunda tantum ex Summulis; quare dicetur *omne reſpirans eſt animal, nullus lapis eſt animal, ergo neque reſpirans.*

Quinta Concluſio. Demonſtratio ab effectu dicitur, cũ
332 probatur cauſam ineſſe ſubiecto per effectum. Hæc concluſio indiget tantum explicatione. Effectus, alius qui neceſſario pendet à cauſa, & illam habet, vt cauſam ſui adæquatam; alius, qui pendet à cauſa per accidens, & hunc per accidens adhuc diuidere poſſumus, vt alius ſit, qui pẽdet à cauſa, à qua poteſt non pendere, alius pendet quidẽ, ſed non vniuerſaliter, vt reſpiratio ab animali. Alius denique pendet, ſed poteſt etiam ab alia pendere, & iuxta has omnes acceptiones loquendum eſt. Si ſit per accidẽs primo modo, non poſſumus Demonſtrationem *quia* conficere, eo quod non poſſimus exiſtentiam cauſæ arguere, cum poſſit non eſſe ille effectus à tali cauſa. Si per accidẽs ſumatur ſecundo modo, poſſumus tantum affirmatiuè, vt *reſpirat, ergo eſt animal*; non autem negatiuè, quia non valet à negatione Antecedentis ad negationem conſequentis. Si per accidens ſumatur tertio modo tantum à negatione effectus ad negationem cauſæ, vt *non eſt calor, ergo neque ignis*, quia effectus eſt magis vniuerſalior, quã cauſa. A negatione autem conſequentis optimè arguitur ad negationem Antecedentis, vt *non eſt animal, ergo neque homo.* Solum autem ab effectu, qui pendet ab aliqua cauſa, vt adæquata, cum qua reciprocatur, poſſumus perfectã Demõſtrationem *Quia* conficere, cum enim talis effectus neceſſario ſit à tali cauſa, ab exiſtentia talis effectus optimè concludere poſſumus exiſtentiam cauſæ, & è contra; & talis Demonſtratio habebit omnes conditiones perfectæ demonſtrationis, quas habet participare Demonſtratio *Quia*; vt ſcilicet ſit *ex veris, neceſſarijs, per ſe, proprijs, de omni vniuerſali, & perpetuæ veritatis*; in hoc enim conuenit cum Demonſtratione, quæ dicitur *potiſſima*, ſeu *propter quid.*

Ex hactenus dictis ſicut habemus Demonſtrationem *quia* duplicem eſſe, aliam ab effectu, aliam à cauſa remota, in ſenſu explicato, ita poſſumus ipſam Demonſtrationem *quia* definire, ſi dicamus, *Demonſtrationem quia eſſe ſyllogiſmum euidentem conſtantem ex præmiſſis continentibus effectum, vel cauſam remotam alicuius Concluſionis*, & facientem illam ſcire, ſecundum quid tamen.

Pro complemento huius quæſtionis an Demonſtratio ſufficienter ſit diuiſa in Demonſtrationem *quia*, & *propter quid*, an vero ſit aliqua tertia ſpecies, prout cenſuit Auerroes 1.*Poſt.Com.95. epitome Logica cap.de Demonſtratione* dicens, Demonſtrationem diuidi in Demõſtrationem *quia*, cum per effectum cognoſcimus cauſam eſſe, In Demonſtrationem *propter quid*, cum ſupponendo paſſionem eſſe, tantum probamus *propter quid ſit*, & in Demonſtrationem *potiſſimam*, quæ ſimul dicit paſſionem eſſe, & propter quid ſit. Reſpondeo ſufficienter eſſe diuiſam, & ſententiam Auerrois falſam eſſe. Primo, quia contraria Ariſtotelis doctrinæ, qui *text.3.* fuſè agens de diuiſione Demonſtrationis ſolum agit de Demonſtratione *quia* & *propter quid*. Secundo quia in vtraque demonſtratione, & *potiſſima*, & *propter quid* eſt idem medium; quod ideo omnium Latinorum auctoritate improbatur talis ſententia. Tertio ex eodem Ariſtotele 2.*Poſt.text.*8. qui rationẽ reddens, cur qui cognoſcat rem eſſe, non cognoſcendo cauſam, non cognoſcat quid ſit rei, Reſpondet quia etiam ignorat quid ſit. Quarto impoſſibile eſt probare, propter quam cauſam talis res ſit, & ſimul non probare quod ſit. Igitur diuiſio Auerrois in Demõſtrationem *propter quid*, & *potiſſimam* nulla eſt. Poſſet quidem quiones aliqua conditio ex aſsignatis in Demonſtratione perfectiſsima deficit, vocari tantum Demonſtratio *propter quid* quia nõ eſt Demonſtratio *quia*, neque *propter quid* perfectiſsima; & hoc modo poſſemus aſsignare differentiam, inter has Demonſtrationes, ſed eſſet differentia merè accidentalis, & in hoc ſenſu eſt explicandus Ariſtoteles, ſi quando aliquam diſtinctionem videatur admiſsiſſe inter has Demõſtrationes. Immò, & ipſum Auerroem huiuſmodi diſtinctionem tantum docuiſſe tradit Zabarella apud Vallium *diſp.2.quæſt.3.cap.10.circa medium.* De mente Auerrois nihil ad nos.

An detur Circulus. *Quæſtio Vltima.*

NOtandum primo. Demonſtrationem aliquam dici
Circulum ſumpta metaphora à motu locali circula- 333
ri, & ſicut perfectus circulus in motu requirit, vt vnde principium habuit, ibi finem imponat, vt ſi incepit à *B* in *B* item deſinat, ita Demonſtratio illa dicetur Circularis, ſeu Circulus, cum per *A* v.g. demonſtrantes *B* item per *B* demonſtremus *A*, ſic circulum committeret, qui probaret hominem eſſe rationalem, quia riſibilis, poſtea eſſe riſibilem, quia rationalem. Quoniam vero hic regreſſus, dupliciter poteſt cõtingere; Primo ſi vtroque modo probemus, tanquam per cauſam. Secundo. In vno ſyllogiſmo tanquam ex cauſa, in altero tanquam ex effectu. Ideo

Notandum ſecundo ad Circulum ſimpliciter, ſeu formalem

malem requiri, vt in vtroque ſyllogiſmo procedatur, tanquam per cauſam ita vt vtraque Demonſtratio ſit Demõſtratio *propter quid*, vt in exemplo allato, probemus hominem eſse riſibilem, quia rationalis, tanquam per cauſam; poſtea eſse rationalem, quia riſibilis etiam tanquam per cauſam. Si autem in vna ſit proceſsus à cauſa ad effectum, in altera ab effectu ad cauſam, non erit circulus, niſi materialis imperfectus, ſeu vt dicunt, erit regreſſus. His poſitis.

Tertia Concluſio. Non datur Circulus ſimpliciter. Eſt contra Antiquos, quos redarguit Ariſtoteles *cap. 3. huius 1. Poſter.* probatur ex eodem Ariſtotele: vterque ſyllogiſmus debet eſſe Demonſtratio *propter quid* (ideo enim ponebant Antiqui, quia omnium rerum haberi ſcientiã Demonſtratiuam putabant,) ergo non datur Circulus. probatur Conſequentia Demonſtratio *Propter quid* procedit ex notioribus, ergo ſi præmiſſæ, & concluſio poſſent ad inuicem probari, vt per cauſam, eſſent & non eſſent notiores natura, & nobis reſpectu eiuſdem, quod implicat. Secundo eſſent ſimul reſpectu eiuſdem cauſa, & effectus, hoc autem eſt abſurdum. Tertio, idem eſſet cauſa ſui ipſius. Probatur Conſequentia. Rationalitas eſt cauſa riſibilitatis in homine, rurſus riſibilitas eſt cauſa rationalitatis, ergo rationalitas eſt cauſa ſui ipſius, quod enim eſt cauſa cauſæ, eſt etiam cauſa cauſati. Hæc Concluſio adeo eſt ab omnibus recepta, vt ſufficienter ſit probata. Solum aliquas inſtantias ſoluam.

Inſtatur primo. Cauſæ ſunt aliquando ſibi inuicem cauſæ: ſic deambulatio eſt cauſa efficiẽs ſanitatis. ſanitas cauſa finalis deambulationis; ergo poterunt demonſtrari ad inuicem. Reſpondetur concedendo totum; ſed non committi Circulum, quia ſunt in diuerſo genere cauſæ, & etiã, quia non cognoſcuntur formaliter, vt cauſæ, ſed vna, vt effectus alterius in diuerſo genere.

Secundo inſtatur. Vapor eſt cauſa materialis pluuiæ, pluuia cauſa materialis vaporis ex eodem Ariſtotel. *2. Poſt. tex.* 15. 66. ergo cauſas in eodem genere cauſę demonſtrari poſſunt. Reſpondetur non eſſe idem omnino, quod in vtraque Demonſtratione, probatur. In prima enim probatur, ex pluuia fieri vapores, poſtea ex his vaporibus non eandem, ſed aliam produci pluuiam. Ex his reſponſionibus colligere poſſumus tres conditiones, quæ requiruntur in perfecto circulo, & formali. Prima eſt, vt idem ſit quod probatur in præmiſſis in prima Demonſtratione, ac quod probatur in Concluſione ſecundę Demonſtrationis: huius defectu non ſecundum vrget argumentum. Secunda conditio, vt ſit in eodem genere cauſæ. huius defectu non vrget primum. Tertia vero eſt, quod vtraque ſit Demonſtratio *propter quid*. huius defectu non eſt circulus perfectus, cum procedimus ab effectu ad cauſam, poſtea à cauſa ad effectum, quod appellatur regreſſus. De quo

Secunda Concluſio. Datur regreſſus (quid ſit regreſ-
334 ſus diximus) Probatur primo, ex Ariſtotele *capite 6. & 2. Poſt. cap. 7.* vbi non poteſt velle circulum formalem, cum huic iam reiecerit *hoc lib. 1. cap. 3.* ergo loquitur de Circulo materiali, ſeu de regreſſu, immo apertè, ponit regreſſum in hoc capite dum probat, ſtellas eſſe propè, quia ſcintillãt, poſtea ſcintillare, quia propè ſunt. Secundo probatur, cum cognoſcimus cauſam ex paſſione, tantum cognoſcimus exiſtentiam paſſionis, & connexionem cum illa cauſa, non vt cauſa eſt, quæ cognitio habetur, vel per inductionem, vel per ſenſum, vel quouis alio modo. Cum verò progredimur ad cognitionem per cauſam, cognoſcimus paſſionem exiſtere per talem cauſam, ergo verè poterit dari hic regreſſus. Probatur conſequentia; quia verè ex cognitione imperfecta progredimur ad cognitionem perfectã; ſed ſic eſt in caſu noſtro, nam ex cognitione confuſa, & imperfecta effectus, & cauſæ per primum progreſſum, ferimur per ſecundum proceſſum ad cognitionem perfectam, ſic ſi dicam, *Omne riſibile eſt animal rationale, omnis homo eſt riſibilis, ergo animal rationale*. In illis pręmiſſis nondum cognoui hominem, ſeu animal rationale, eſſe cauſam riſibilitatis, ſed ſolum connexionem illorum terminorum aliquo modo mihi notificatam; ſi poſtea diligenter conſiderata natura animalis rationalis reuertor dicendo, *Omne animal rationale eſt riſibile, Omnis homo eſt animal rationale, ergo riſibilis*, non ſolum cognoſcam exiſtentiam, ſed exiſtentiam per talem cauſam, ſeu vt eruditè loquitur Zabarella *lib. de Regreſſu cap. 4.* in primo proceſſu cognoſcitur effectus confusè, in ſecũda diſtinctè, idem de cauſa.

Quare docuit idem Zabarella *cap. 5.* poſtquam prima demonſtratio facta eſt, non ſtatim ad ſecundam progrediendum, cum ex cauſa nota tantum in confuſo, non poſſimus perfectam cognitionem effectus adipiſci, quæ intẽditur per ſecundam demonſtrationem, ſed aliquantulum pauſandum, donec examinetur natura ipſius cauſæ, vt tũc eius natura penetrata ad effectum progrediamur, ideo dicit Regreſſum, tribus perfici, Demonſtratione ab effectu demonſtrante, quod eſt ipſius cauſæ, non vt cauſa eſt. Secundo illo examine, ſeu vt alij, negotiatione Intellectuali circa cauſam. Tertio Demonſtratione *propter quid*, in qua exiſtentia effectus per cauſam, ſeu propter quid effectus demonſtratur. Aliqua poſſent obijci à nonnullis, qui nedum circulum formalem negant. ſed etiam regreſſum penitus tollunt, exiſtimantibus in hoc quoque habere vim rationem Ariſtotelis contra Circulum.

Verum poſita illa diſtinctione de cognitione diſtincta, ſeu perfecta, & confuſa, ſeu imperfecta cauſæ, & effectus, omnis dubitatio euaneſcit, vt videre eſt apud Zabarellam *cap. 2. & 9. eiuſdem lib. de Regreſſu*. Hactenus de Quæſtionibus in Libro Poſteriorum Analyticorum Ariſtotelis.

Tractatus, & Quæſtiones de Scientia.

HVcuſque egimus de modo fabricandi optimam Demonſtrationem, quæ eſſe poteſt inſtrumentum ſcientiæ acquirendæ, ad quam vtique tanquam ad proprium finem illam tradidiſſe Ariſtoteles nemo dubitare debet. Reſtat, vt de ipſa ſcientia diſſeramus; Quoniam vero ſcientia, de qua præcipuè eſt agendum ſub habitu tanquam ſub adæquato genere collocatur, ideo vt maiori facilitate percipiatur eius natura, pręmittemus primum Tractatum de habitibus, & eo libentius hoc pręſtandum, quo vix aptior locus nobis occurrere poterit, vt de habitibus exatius ſermo haberi poſſet; neque totam Philoſophiam abſoluere dignum eſt ſine habituum cognitione, qui ad Theologiam maximè conducunt. Quatuor autem videre debemus in hoc Tractatu. Primo quid ſit Habitus. Secundo, quomodo producatur. Tertio, quomodo ſit actiuus. Quarto quotuplex ſit, & ad vnumquodque iſtorum capitum, quæ pertinere videbuntur, reducentur, & ibi tractabuntur.

Tractatus Primus qui eſt de Habitibus.

Quid ſit Habitus. Quæſtio Prima.

NOmen Habitus varijs modis accipi poteſt, ideo afferendi, vt cognitio, quo ſenſu hic accipiatur, quærere 335
poſſimus Quid ſit, ne fruſtra quæreremus Quid rei, ignorato quid nominis. Primo igitur poteſt ſumi habitus in vi participij, ab *habeo habes*, & hoc modo ſignificat id, quod aliquis habet, ſeu poſſidet, vnde dixit Durandus *3. Sentent. diſtinct. 23. quæſt. 1. num. 7.* eſſe Poſtprædicamentum. Secundo poteſt ſumi in vi nominis, & hoc pacto adhuc multipliciter. Primo prout ſignificat perfectionem, ſeu formam, quam aliqua res habet, & hoc pacto ſumitur, dum dicitur *a priuatione ad habitum non dari regreſſum*. Secundo pro veſte, ſeu indumento. Tertio ſumitur à medicis pro varia corporum diſpoſitione, vnde aliqui dicuntur optimum vitæ habitum habere, hoc eſt optimam membrorum texturam. Quarto ſumitur pro perfectione rei accidentali de natura ſua difficiliter mobili, quæ confert facilitatem, & promptitudinem ad operandum, ſcilicet pro habitu à nobis explicato *in capite de qualitate*, & de ipſo in hac acceptione loquimur, & quærimus quid ſit.

Vnica Concluſio. *Habitus eſt qualitas permanens de ſe ſtabilis in ſubiecto, per ſe primo ordinata ad operationẽ, non tribuens primam facultatem operandi, ſed ordinans illam, & facilitans.* Ex omnibus definitionibus habitus, quas affert Vallius *de habitibus cap. 2.* hæc Suarez *in Met. diſp. 44. ſect. 1. num. 6.* mihi videtur perfectè naturam habitus explicare, & conuenit cum illa, quam affert idem Vallius *3. loco, ex* Ariſtotele *2. Ethic. cap. 5. & 6.* vt ſcilicet potentia ſit illa, qua ſimpliciter, & abſolutè poſſumus, Habitus vero ſit qualitas, quà benè, vel malè poſſumus, ſcilicet operari.

Dicitur primo, *habitus eſſe qualitas*, quod, quo iure dicatur, patet ex definitione qualitatis allata, *capit. de quali-*

tate; per habitum enim reddimur perfecti ad operãdum, & quales denominamur, ergo eſt qualitas; huiuſmodi enim eſt definitio qualitatis. Secundo patet eſſe qualitatem, eo quia ad nullum aliud prædicamentum poteſt pertinere. Tertio auctoritate Ariſtotelis *capit. de qualitate*, vbi habitui principem locum attribuit; item Ethic. loco citato definitione allata; D. Thomæ 1.2.*quæſt*.43.*art*. 1. *&* 2. & omnium Philoſophorum excepto Piccolomineo, contra quem poſt explicationem definitionis.

Dicitur ſecundo *de ſe ſtabilis in ſubiecto*, vt doceamur aliter ſe habere actus potentiarum, ac habitus earumdem; actus enim ſunt in continuo fluxu, & in tantum durant, in quantum potentia actualiter influit; at habitus ceſſato omni influxu perſeuerant; ideo etiam nobis dormientibus dicuntur habitus exiſtere, & nos habitualiter diſpoſiti ad hoc, vel illud; patet ex eodem Ariſtotele *illo capite de Qualitate*, qui ob hanc rationem habitum diſtinxit à Diſpoſitione.

Dicitur *per ſe primo ordinata ad operationem*, quia hic agimus de habitibus tantum, quibus iuuamur ad operandum; hi enim ordinantur ad operationem tanquam ad proprium finem; ideo natura in nobis reliquit capacitatem ad huiuſmodi habitus, vt illis immediatè iuuaremur ad aliquos actus, ad quos ſine illis maxima difficultate moueremur. Et additur *per ſe primo* ad excludendos illos habitus, qui per ſe primo ordinantur ad perficiendum eſſe ſubiecti, vt ſanitas, pulchritudo, quibus deinde potentia facilius operatur: huiuſmodi enim habitus potius merentur nomen paſſibilis qualitatis; quos habitus ſua definitione comprehendit Riccardus 3. *Sentent. diſtinct*. 23. *art*. 1. *quæſt*. 1. dicens; habitum eſſe, quo res ſe habet, vel in ordine ad naturam, vel operationem; & Ariſtot. 5. *Metaph. text*. 25. dicens: Habitum eſſe diſpoſitionem, qua benè, vel malè diſponimur, in ordine ad nos, vel in ordine ad alios.

336 Dicitur *non tribuens primam facultatem operandi, ſed illam ordinans, & facilitans*, eo quod habitus non tribuãt primum principium operandi radicale, quod eſt anima, nec proximum, quod eſt potentia, ſed illa ſupponunt, ſed ſolum ordinant ad hunc actum promendum, & ad illum iuuant, vt facilitate illum promat; ſic charitas ſuppoſita anima, & voluntate illam inclinat, ad actum, amoris eliciendum, ad quem concurrendo in elicione illam facilitat, vt eliciat.

Circa primam Particulam habitum eſſe qualitatem, contrarium habemus Franciſcum Piccolomineum *in ſua Philoſophia Morali gradu* 2. *cap*. 6. qui vt refert Vallius *quæſt*. 1. diſtincto habitu in habitum ſpectantem ad appetitum, & in habitum ſpectantem ad rationem, de primo docet, aliquo modo poſſe dici qualitatem. Secundum vero de quo præcipuè agimus, ſi referatur ad phantaſiam eſſe qualitatem, quatenus eſt quædam qualitas ſeruata in memoria: ſi vero referatur ad mentem, ſeu Intellectum, eſſe ſolam relationem Intellectus ad phantaſmata, quatenus cõgruè repreſentantur, vt poſſit rectè iudicare; quare habitus Intellectiuus per ipſum eſt ſola relatio Intellectus, cõformati ad phantaſmata repreſentata, vnde concludit habitum Intellectus vocari qualitatem tantum populariter, non quod re ipſa tales ſint.

Probatur primò auctoritate Ariſtotelis, qui aliquando dicit habitum pertinere ad primam ſpeciem qualitatis, aliquando eſſe ad aliquid, ſeu relationem ſic 7. *Phyſ. text*. 18. interdum eſſe quid medium inter qualitatem, & relationem; ſic in prædicamento Qualitatis docet genera habituum eſſe ad aliquid, vt ſcientia &c. non autem ſpecies, vt Grammatica, Geometria.

Secundo probat; ſi habitus eſſent qualitas ad ipſos eſſet motus, contra eundem Philoſophum 7. *Phyſ. text*. 17. ideo enim oſtendit non eſſe motum ad habitus, quia relationes ſunt ad quas non datur motus. Confirmatur nam 7. *Metaphyſ. tex*. 20. docet, Habitus mentis non eſſe qualitates, ſed relationes.

Ad primum Reſpondeo Ariſtotelem ſimpliciter velle habitum eſſe qualitatem, ideo ſemper per qualitatem definiuit, immò cum ex profeſſo de qualitate ageret, primam eius ſpeciem habitum aſſignauit: nec obſtat etiam relationem ipſum appellaſſe; loquutus enim eſt de relatione ſecundum dici, eo quod habitus dicat ordinem tranſcendentem ad obiectum; eſſe autem qualitatem, & relationem ſecundum dici non implicat *ex Tractatu* 2. *Prædicamentorum quæſt*. 8. *in caput de Relatione*. Ad Confirmationem Reſpondeo, impoſſibile eſſe genus alicuius entis eſſe relatiuum, ſpecies nequaquam, vt *eodem loco* ipſe Ariſtoteles docet: dicitur igitur, genus relatio eſſe, non ſpecies quoad modum ſignificandi, quia genus aliquando magis ſignificat relationem, quam ſpecies, licet eodem modo importent relationem, tamen ſecundum dici tantum.

Ad ſecundum dico, ad habitum non eſſe motum phyſi-
cum, de quo tantum ibi loquebatur, ſcilicet de alteratio- 337
ne, dum enim aliquis perficitur, non alteratur; per habitus autem tantum perficimur; quoad rationem, quam habet, quia ſunt ad aliquid, in quo conſiſtit tota ratio Piccolominei, dico ideo vocaſſe ad aliquid, quia ad habitus ſemper præceſſit aliquid, ad quod fuit motus; ſicut in relatione, ſeu ad aliquid datur motus, dum producitur fundamentum, quo poſito conſurgit relatio; ad ipſam autem relationem immediatè non datur motus, vt diximus *in prædicamentis Tract*. 2. *quæſt*. 10. patet inductione hæc doctrina; ad habitus enim ſi eſt tantum in ordine ad ſe, vt ſanitas pulchritudo &c. præceſſit alteratio aliqua, & aliquis motus in ipſis qualitatibus; ſanitas enim conſiſtit in temperamento frigidorum, & calidorum, vt habet Ariſtoteles *eodem loco*; ſi eſt habitus appetitiuæ potentiæ, vt virtutes, ad ipſum præceſſit alteratio paſſionum, ex quarum fræno oritur habitus virtutis, vt *ibidem* Ariſtoteles; ſi vero eſt habitus Intellectiuus, præceſſit aliqua alteratio in ſenſu, ex qua alteratione, & motione in ſenſu, oritur ipſa ſcientia, habitus ſcientificus; ita dicit idem Ariſtoteles, experientia namque particularium ſcientiam vniuerſalem conſequitur, vnde non eſt ſenſus Ariſtotelis habitum eſſe relationem, ſeu pertinere ad prædicamentum ad aliquid; hanc doctrinam tandem reperi in D. Thoma 7. *Phyſ. lect*. 5. *tex*. 10. & *lect* 6. *text*. 21. *&* 22.

Ad Confirmationem Reſpondeo Ariſtotelem tantum docere ibi (vt probet ad ſcientiam non eſſe alterationem) per remotionem tantum impedimentorum, perturbationum &c. aliquem fieri ſcientem; non quia velit in acquiſitione ſcientiæ nihil de nouo acquiri, ſeu ſolam relationem, cum 3. *de Anima* contrarium doceat, intelligere eſſe quoddam pati; ſed quia Intellectus ſemper eſt in vltima diſpoſitione, ſecundum ſe conſideratus ad ſpeciem intelligibilem, ex qua prouenit ſcientia: ideo dicit, ſi ſit impedimentum, vt in iuuenibus, vt talis ſpecies non fiat præſens Intellectui, remouendum eſſe impedimentum, & ſtatim abſque noua alteratione ipſo amoto ſpecies imprimetur, & fiet ſcientia ſi vero non eſt impedimentum, præſentatur phantaſma, producitur ſpecies in Intellectu poſſibili, & fit ſcientia; vel dic Ariſtotelem loquutum ad mentem Platonis; vtramque reſponſionem tradit D. Thomas *loco vltimo citato*.

Quodnam ſit Subiectum Habitus. Quæſtio Secunda.

NOtandum totam quæſtionem poſſe verſari primo de
potentia motiua, ſeu de membris corporis, quæ quã- 338
dam facilitatem comparare videntur ad diuerſas actiones ex longo exercitio. Secundo de potentijs ſenſitiuis, quarum quinque ſunt extrinſecæ, videlicet viſus, auditus, Olfactus, guſtus, tactus. Quatuor interiores cognoſcitiuæ, ſenſus communis, Imaginatio, ſeu phantaſia, æſtimatio, & memoria, & duæ interiores appetitiuæ, concupiſcibilis, & iraſcibilis. Tertio de potentijs rationalibus, ſcilicet Intellectu, & voluntate, quæ reſidere dicuntur in parte ſuperiori, quia competunt homini, vt homo eſt; cætere dicuntur reſidere in parte inferiori, quia in illis homo cõmunicat cum cæteris animalibus. Scio in quolibet animali reperiri aliud genus potentiarum ex D. Thoma 1. *p. quæſt*. 77. *art*. 1. ſcilicet vegetatiuum; attamen in hoc certum eſt habitum non ſubiectari, ideo non aſſerimus, cum diſtinctionem potentiarum in tantum rudiret aſſeramus, in quantum cadere poſſunt ſub Subiecto habituum, de quibus in præſenti agimus; agere enim de potentijs animæ, ipſarum obiectis, actibus &c. perfectè eſt Librorum de Anima. Quæritur igitur, an quælibet ex potentijs narratis, ſit ſubiectum Habitus, an ſi aliquæ tantum, quænam ſint.

Notandum Secundo, vt aliquid habere poſſit Habitum

tria requiri. Primo, vt id, quod habet Habitum realiter diſtinguatur ab ipſo habitu; etenim nihil per ſe ipſum benè vel malè diſponitur; habitus autem eſt ad bene, vel malè diſponendum; vnde quod recipit habitum, aliquam potentiam paſſiuam habere debet. Secundo, vt quod recipit habitum, ad plura poſſit determinari; ex definitione enim habitus, facilitat potentiam ad aliquid faciendum; ſed quæ ſunt ad aliquid determinata, ſemper eodem modo agunt; quare hæc indeterminatio debet eſſe, vt docet D. Thomas 1.2. *quæſtio. 50. art. 1. in corpore*, ſaltem quoad exercitium, ſeu quoad actum, qua poſſit illum actum non promere, ideo lapis, & ſi millies deſcendat, non requirit habitum, quia naturaliter eſt determinatus ad deſcenſum. Tertio. Ille habitus debet determinare, quod erat indeterminatum, ad benè, vel malè aliquid faciendum. His notatis.

Prima Concluſio. Membra corporis non ſunt ſubiectum habitus. Eſt D. Thomæ 1.2. *quæſtio. 50. artic. 3. ad 3.* Suarez in Met. *diſp. 44. ſect. 2. num. 3.* Probatur primo vel habitus recipitur in potentia ipſa membrorum, vel non. Si ſecundum, ergo non datur habitus, ſicut intendimus; probatur conſequentia; nam habitus adiuuat potentiam cum debeat facilitare, &c. ergo in illa debet exiſtere ſicut patet *ex 2. Notab.* Si primum dicatur, ergo potentia motiua non ſubiacet omnino imperio voluntatis, cui deſpoticè imperare tradit Ariſtoteles. Probatur conſequentia, quæ per habitum poſſunt determinari ad vnum non ſubiacent neceſſario imperio voluntatis, hæc potentia poteſt per habitum determinari, ergo non ſubiacet. Maior probatur, quæ ſunt determinata ad vnum, facilius illud operantur; quæ vero ſubiacent omnimodo imperio voluntatis, in quodcunque moueantur, eadem facilitate operantur, ergo.

Confirmatur primo, habitus adiuuat potentiam ad vnũ tantum, ſed potentia motiua quacunque facilitate acquiſita duo contradictoria æquè operari poteſt; ergo non habet habitum de nouo acquiſitum. Minor probatur. Qui habet artem benè pingendi; quantum ad potentiam motiuam, ita facilè malè pingit, ſicut benè, ergo duo contradictoria æquè poteſt operari.

Confirmatur ſecundo. Motus eſt ab anima mouente corpus, ergo nullus habitus in corpore. Probatur conſequentia, habitus coagit cum potentia, in qua inexiſtit, ſed membra non agunt, immò potius aguntur, ergo neque in illis datur habitus, qui coagat.

339 Inſtatur primo. Ex Vallio *diſput. 4. par. 1. quæſt. 2. cap. 5.* poſt longam exercitationem, membra acquirunt quādam facilitatem in operando, quam prius non habebant, ergo acquirunt habitum. Confirmatur. Nihil acquirendo ex parte animæ, ſæpius quandam conſuetudinem contrahimus, v.g. fricandi barbam, mouendi tibias &c. ergo tunc datur habitus in ipſo corpore.

Ad Argumentum negatur conſequentia. Illa enim facilitas eſt tantum quædam diſpoſitio paſſiua, qua vel relaxatione neruorum, vel aſſuefactione redditur diſpoſitum membrum ad ſeruiendum promptè animæ, illud artificioſè mouenti; vnde habitus eſt in anima non in membris. Poteſt confirmari exemplo calami, qui vſu ita aptus redditur ſcriptioni, vt poſtea maxima facilitate manus illo vtatur; eſt enim par ratio quidquid dicat Vallius *capit. 7. §. 3. quod.*

Ad Confirmationem reſpondeo habitum eſſe in ipſa anima mouente, non in corpore, in quo tantum eſt diſpoſitio quædam. Cum dicitur, ſine aduertentia illa operamur, tantum probatur aliquando ob intenſiſſimum habitum ſine reflexione rationis tunc operari, quod vltrò concedimus, licet non acquieſcat Suarez *num. 6.* ſatis eſt ſi ſaluemus habitus non eſſe in corpore.

Addo huiuſmodi actus cognitionem præſupponere, ſaltem illam primam formalem, cum cęperunt actus illi, ex quibus huiuſmodi habitus ſunt producti, & tunc ſaltem virtualem.

Inſtatur ſecundo. In brutis generantur quidam habitus ſaltandi, cantandi, &c. quod ſine habitu in corpore ſaluari non poteſt ex eodem Vallio *numer. 6.* Reſpondeo tantum ſequi illam diſpoſitionem paſſiuam requiri ex parte corporis, quod autem ſit habitus negatur; in anima autem requiritur cognitio ſenſitiua ex parte imaginationis, qua apprehendit poſt hoc illud eſſe faciendum, &c. Ex quo ſimiles actus poſtea producunt; quod ſi quis vellet vocari etiam iſtas diſpoſitiones habitus imperfecto quodam modo, non tamen operatiuos, quomodo diximus ex mente Ariſtotelis *quæſt. præcedenti* eſſe ſanitatem, pulchritudinem, &c. non contenderem.

Secunda Concluſio. Potentiæ ſenſitiuæ extrinſecę non
ſunt ſubiectum habitus. Probatur primo. Potentiæ ſen- 340
ſitiuæ ſunt omnino determinatæ, itaut poſito obiecto non poſſint non agere, ergo nullum requirunt habitum, vt facilitentur. Confirmatur eandem facilitatem experimur in prima viſione, ac in centeſima, verbi gratia, ergo nullus habitus ex actuum multiplicatione generatur.

Inſtatur. Guſtus, ver. gra. difficiliter guſtat amara, donec ex conſuetudine facilitatem quandam acquirat; ergo habitum; & eadem difficultas poteſt aſſignari, in omnibus ſenſibus externis. Reſpondeo vere hoc argumento premi Vallium, qui in corpore dat verum habitum, hic tamen negat, & re vera eſt eadem ratio, vt patebit diſcurrenti, & eius rationes expendenti; nos conſequenter ad ea, quæ diximus, negamus conſequentiam: ſenſus enim externi ſunt determinati ad propria obiecta; quare ſemper eodem modo tēdunt, & potius in hoc obiectum materiale, quam in illud tēdunt, quia ita applicantur ab appetitu ſenſitiuo, neque habitum acquirunt, ſed quandam diſpoſitionem, qua minus patiantur ab obiectis, ad quæ minus diſpoſita ſunt organa; cuius ſignum eſt, quod guſtuum, alius potius dulce, alius potius amarum ſentit; Quare ſi à difficultate potentiæ ſimpliciter proueniret, omnes eaſdem difficultates paterentur; prouenit igitur à diuerſa diſpoſitione organorum, per quæ potentiæ ſuas ſenſationes exercent: ad quod forſan tendunt illa verba D. Thomę *art. 3. in fine*, Vires exteriores, vt viſus, &c. ſecundum diſpoſitionem ſue naturæ ordinari ad ſuos actus determinatos. Inde confirmatur reſponſio, quod cum eadem ſit ratio de omnibus ſenſibus externis, attamen potentia viſiua illæſa in organo, eodem ſemper modo, & eadem facilitate in quodcunque obiectum tendit, ſiue album, ſiue nigrum, &c.

Tertia Concluſio. Potentiæ ſenſitiuę brutorum non ſunt ſubiectum habitus, ſiue ſint apprehenſiuæ, ſiue appetitiuæ. Eſt D. Thomæ 1.2. *quæſt. 50. art. 3. ad ſecundum* & Suarez *loco citato ſect. 1. num. 3.* Contra Vallium *loco citato cap. 7. §. quod dicitur.* Probatur concluſio.

Primo Bruta nullam habent libertatem, ſed poſito iudicio determinato phantaſiæ circa aliquod obiectum neceſſario illud fugiunt, vel proſequuntur, ergo in potentijs appetitiuis brutorum nullus datur habitus. Conſequentia patet, ad habitum enim requiritur aliqua indifferentia, & indeterminatio, vt docet idem D. Thomas *art. 1. eiuſdē quæſtionis*, & nos *notab. 2.* Maior probatur. Appetitus brutorum nulli iudicio practico ſubijcitur, niſi phantaſiæ ergo ſi nullam habet libertatem, ſequitur iudicium ipſius phantaſiæ.

Probatur ſecundo. De potentijs apprehenſiuis. poſita ſpecie obiecti cum omnibus circumſtantijs, idem iudiciũ feret, nec aliter ferre poterit prima vice, ac poſt iteratos actus, ergo nullus habitus; probatur conſequentia, quia habitus ſemper eſt inter actus contrarios; ſi igitur phantaſia non poteſt niſi illum actum iudicij ſpecie promere, non eſt capax alicuius habitus; illud antecedens probatur. Cuicumque oui vix è materno ventre egreſſæ opponatur Lupus ſtatim apprehendit, & iudicat inimicum, ergo ſignum eſt illud iudicium eſſe naturale, nec aliter poſſe euenire.

Tertio probatur ex ſolutione argumentorum, quorum
primum eſt ex Vallio § *citato*; Canes ver. g. videntes alios 341
quoſdam motus artificioſos efficere, poſitis talibus ſignis, conantur imitari, non tamen imitantur, niſi poſt longam exercitationem, ergo acquirunt habitum. Reſpondeo tantum probare requiri, & acquiri quandam diſpoſitionem in membris corporis, quod iam conceſſimus, non tamen probat illum Canem ex vſu illo extrinſeco acquirere habitum intrinſecum in potentijs, ſtatim enim ac apprehendit ſpeciem illorum motuum optimè norit, & iudicat ſic eſſe faciendum, quod ſi à principio forſan non ita nouerat, & facilè iudicauerat, erat quia forſan non cum omnibus illis circumſtantijs phantaſma repreſentauerat, ſicut poſtea. Et Noto cum Suarez *loco citato*, conſuetudinem, & repetitionem eiuſdem actus in brutis nihil aliud operari, niſi quod ſpecies firmius adhęrent, in illorum memo-

ria

ria ſemper quaſi præſens exhibentes obiectum, & ſic facilius videntur operari, quam ſi de facili illæ ſpecies mobiles iterum eſſent gignendæ. Omnia igitur ex vi phantaſmatum procedunt.

Secundo Inſtatur ex auctoritate D. Thomæ *quæſtione citata art.3. ad ſecundum* vbi habet: *quia bruta per conſuetudinem diſponuntur ad ſic, vel ſic operandum, ideo in brutis habitus quodammodo poni poſſunt.* Reſpondeo D. Thomam nihil aliud velle, niſi bruta animalia, quatenus ab homine medijs ſignis ſenſibilibus externis poſſunt ad hoc potius, quam ad illud operandum moueri, ita tamen vt hoc totum fiat per ſola phantaſmata, poſſe dici quaſi habitum habere, eo quod quadam facilitate illa operantur; nō tamen cenſet eiſe veros habitus, ideo in fine eiuſdem argum: addit: *deficit autem ratio habitus*, &c. *id eſt propriè loquendo habitus in eis* eſſe non poſſunt: hæc ipſe.

342 . Quarta Concluſio. Potentię hominis ſenſitiuæ, apprehenſiuæ non ſunt ſubiectum habitus; benè quidem appetitiuæ. Probatur quoad primam partem. habitus *ex 2. notab.* ex Doctrina D. Thomæ requirit indifferentiam, ſed potentiæ apprehenſiuæ ſenſitiuæ in homine nullam habent indifferentiam, ergo. Minor probatur. Senſus communis nō recipit niſi ſpecies à ſenſibus externis trāſmiſſas; phantaſia ſolum iſtas poteſt phantaſiari, neque vllum motiuum, quo cogitatiua poſito eodem phantaſmate diuerſimodè poſſit æſtimare, ergo nullam habent indifferentiam.

Confirmatur. In hoc conſiſtit habitus, vt dicetur, appetitus ſenſitiui, in appetendo contrarium ei, quod cognitio ſenſitiua iudicat eſſe appetēdum, ergo æſtimatiua ſemper eodem modo iudicat de phantaſmate; alioquin nulla difficultas in appetendo, quod ſenſus cognoſcit appetendum, ergo nullus eſſet habitus in appetitu ſenſitiuo, contra omnes Philoſophos.

Omnia, quæ contra hanc partem Concluſionis contrariam ipſi Suarez *ſect.3. num.6.* & Vallio *cap.4. §.2. Reſpondeo*, obijci poſſent optime ſoluuntur per ea, quæ diximus concluſione præcedenti, in reſponſione ad primo, eodem enim modo militant hæ potentiæ in homine, ac in brutis; ideo per ipſas ſpecies, & phantaſmata, experientiæ, & auctoritates Ariſtotelis, & D. Thomæ ſaluantur: & ad ſummum ex D. Tho. *ad tertium* habetur per rationem etiam apprehenſiuas potentias applicari ad operandum, quod nos vltrò concedimus, ex qua aſſidua applicatione oritur, quod illæ ſpecies firmius hærent, vt diximus ad illud primum, non tamen habetur per rationem applicari ad quod habent indifferentiam, ſeu difficultatem, quod tamen requiritur ad verum habitum per eundem met D. Thomam *ad ſecundum eiuſdem art.*

Confirmatur primo, quia eodem modo applicantur ad operandū potentiæ extrinſecæ in homine, ſed ex eo quod ſæpius applicentur ad hoc, quam ad illud obiectum, non acquirunt habitum, ergo neque potentiæ apprehenſiuæ intrinſecæ.

Confirmatur ſecundo. Quod quis ſit benè apprehenſiuus, memoratiuus, &c. habetur ab organorum diſpoſitione, ideo ſenſus communis humidior, vt aptior ſit ad recipiendas ſpecies, memoria vero ſiccior, vt ſit aptior ad eaſdem retinendas, vt docet Toletus *3. de anima tex.162. quæſt.6. §. ſed probe ratione*, ergo quod quis facilius apprehendat non ab habitu, ſed ab organis poterit deriuari.

343 Secunda vero pars, quod potentiæ appetitiuæ in homine ſint capaces habitus eſt omnium. Ariſtotelis *1. Ethic. cap. vltimo, & 3. cap.3.* D. Thomæ *art.3. quæſtionis citata.* Suarez *num.13. ſect.1. diſp. citata.* Vallij *cap.6. vt ſupra*. Probatur primo appetitus ſenſitiuus poteſt repugnare rationi, ideo dixit Ariſtoteles, rationem imperare appetitiui politicè, ergo indiget habitu illum determinante ad obediendum.

Probatur ſecundo. Appetitus acquirit facilitatem ad abſtinentiam ciborum, &c. ergo verè acquirit habitum. Probatur conſequentia. Appetitus de ſe magis mouetur ad cōtrarium, ideo in principio abſtinentiæ difficultatem patitur; idem dici poteſt de ceteris virtutibus moralibus, fortitudinis, ver. gr. quæ reſidet in iraſcibili; in principio enim paſſio timoris adeo præualet, vt reſiſtere deſperemus, poſtea per frequentatos actus faciliter, immò cū delectatione mouemur ad illa ardua, quæ prius pauebamus, ergo acquiſitus eſt in appetitu ſenſitiuo aliquis habitus.

Confirmatur. Seruata eadem corporis diſpoſitione in Petro, ver. gra. facilius reſiſtit periculis poſt centum actus frequentatos, quam in principio cum eadem omnino diſpoſitione, ergò ex illis actibus ortus eſt habitus, quem fortitudinem vocamus.

Confirmatur ſecundo, homo talem facilitatem habet ad aliquod vitium, putà ebrietatem, vt vel inuitus trahi videatur; non igitur negandum tunc eſſe habitum vitioſum; Quod ſi poſtea per actus contrarios facilitatem ad ſe abſtinendum comparet, quis poterit inficiari, non eſſe acquiſitum habitum nouum Temperantiæ? Concludo igitur ex his omnibus appetitum ſenſitiuum hominis eſſe poſſe ſubiectum habitibus.

Aliqui contrarium exiſtimant Scotum *in 3. diſtinct.33. quæſtione vnica*; attamen ſi benè expendantur eius verba, tantum negat huiuſmodi habitus non habere rationem virtutis, niſi quatenus aliquid participant rationis, & appetunt conformiter rationi. Ita ipſe §. *ad quæſtionem in fine*, in quo concordat cum D. Thoma *quæſt. 56. art.4. in corpore*.

Vltima Concluſio. Intellectus, & Voluntas poſſunt
eſſe ſubiectum habitus. Hæc Concluſio eſt communis vt 344
tradit vallius *cap.9.* & experientia conuincitur.

Probatur primo, hæ potentiæ ſunt indeterminatæ in ſuis operationibus, & difficultatem patiuntur, ergo ſunt capaces habitus determinantis, & facilitantis.

Solum poſſet obijci, Intellectum eſſe determinatum ad verum cognoſcendum, & in illo cognoſcendo nullam pati difficultatem. Item voluntatem eſſe determinatam ad bonum ratione apprehenſum, ergo nullus habitus in his potentijs. Quoad Intellectum Reſpondeo eſſe quidem determinatum ad verum, quia tamen in actu exercito circa hoc, & illud verum cognoſcendum poteſt falli, ideo requiritur habitus: Intellectus enim pendet à ſenſibus, qui non ſemper euidenter proponunt verum, vt in ſe eſt, ideo Intellectus ex frequentatis actibus circa aliquod verum acquirit habitum, quo faciliter in illud mouetur, ne ſemper indigeat longo examine, & conſultatione, & demonſtratione formali, vt in primo actu. Quare negatur nullam pati difficultatem, vt docet experientia; immo cum ex vna veritate, in aliam progrediatur, requirit habitum, quo ſine errore præſtet hunc progreſſum; videmus enim etiam qui habitu pollent ſæpè errare, ergo multo magis vbi nullus habitus.

De voluntate autem Reſpondeo cum D. Thoma *art. 5. ad 3.* Voluntatem eſſe determinatam ad bonum, vt ſic, quia tamen hoc bonum diuerſo modo poteſt præſentari, ideo requiritur habitus, quo facilior, & promptior reddatur potius ad tendendum in hoc, quam in illud, dum in vtrumque poteſt æquè tendere.

De Productione Habituum. Quæſtio Tertia.

NOtandum ante omnia habituum alios eſſe ſuperna- 345
turales, quorum acquiſitio pendet à ſola Dei infuſione: alios eſſe naturales, naturaliter acquiſitos, & de his tantum eſt ſermo, qui dupliciter poſſunt conſiderari in ordine ad actus. Primo ad actus, quatenus actiones quædam ſunt alicuius Termini. Secundo quatenus qualitates, diuerſæ tamen ſpeciei ab ipſis habitibus, eo quod ipſi conſtituant potentiam in actu, ab ipſius actuali influxu pēdeant: habitus verò ſolum in potentia conſtituunt ipſam potentiam, neque actualem influxum requirunt potentię, & procedit ſermo de actibus pręcedentibus productionē habitus; in quo ſenſu tantum entitas phyſica poteſt dici cōcurrere ad productionem habitus, propter quam actus poteſt dici nobilior ipſo habitu, ſicut independens dependente: de actibus enim, qui ſubſequuntur productionem habitus, cum ab ipſo producantur, neque de nobilitate, neque de efficientia poſſunt contendere cum habitibus, vt de ſe patet. Hoc notato

Prima Concluſio. Habitus producitur in genere cauſę efficientis ab actu. Probatur primo habitus acquiſiti non producuntur, niſi poſito ſaltem aliquo actu, ergo actus cōcurrit tanquam cauſa efficiens. Antecedens notum eſt experientia. Conſequentia probatur. Vel concurrunt tanquam materialis diſpoſitio, vt cenſuit Durandus *in 3. diſt. 33. quæſt.2.* & hoc non, quia omnis diſpoſitio remanet in introductione illius formæ, ad quam eſt diſpoſitio; actus

autem

autem non remanet cum habitu; vel concurrit, vt via ad ipſum, vt dixit Buridana *lib. 2. Eth. quæſtio. 3.* & neque hoc dici poteſt; quilibet enim actus intrinſecè ordinatur ad proprium terminum, à quo ſpecificatur, non vero ad habitum, ergo remanet; vt concurrat tanquam cauſa efficiens.

Probatur ſecundo. Si actus non concurrit ad productionem habitus, ergo ſola potentia illum producit, conſequens eſt falſum, ergo & antecedens: Falſitas conſequẽtis probatur. Si ſola potentia illum produceret, non eſſet ratio, cur ſolum productis actibus habitum produceret, ergo cum ſemper experientia doceat tantum poſt productos actus habitum produci, ſignum eſt actum quoque ad productionem concurrere.

Probatur tertio, poſitis actibus ſpeciei, *B.* ver. gra. producitur habitus *B,* ergo actus concurrit effectiuè. Probatur conſequentia, quia alioquin poſitis actibus *B*, poſſet produci habitus *D*; & confirmatur, nam habitus debent habere aliquod principium immediatum, non habet potentiam, quia hæc ſemper immediatè producit actum, ergo habet pro immediato principio ipſum actum.

Poſſet reſponderi actum quidem requiri. ſed, vt diſponentem potentiam potius ad hunc habitum, quam ad illum; verum hæc reſponſio reiecta eſt per primam rationem.

Vltimo remanet probata auctoritate Ariſtotelis pluribus locis, vt affert Vallius *quæſt. 4 cap. 13.* D. Thomæ *1. 2. quæſt. 51. artic. 2.* & Suarez *diſp. citata ſect. 8.* & tandem ex ſolutione argumentorum in contrarium. Quorum primum eſt.

346 Si actus affectiuè produceret habitum ad ipſum daretur motus contra Ariſtotelem *7. Phyſ. text. 17.* & Confirmatur, nam huiuſmodi actus ſunt actiones immanentes, per quas nihil producitur ex eodem Ariſtotele *9. Metap. text. 15.* & *1. Ethic cap. 1.* Ad argumentũ Reſpondeo, ad habitum non dari motum proprie, qui ſit alteratio, non tamen negat Ariſtoteles dari aliquam productionem habitus; quia omne quod de nouo fit, aliqua productione debet produci. Ad Confirmationem Reſpondeo per actionem immanentem nihil produci extra, ſeu nihil produci, vt actio eſt, benè vt qualitas eſt.

Inſtatur ſecundo. Motus eſt terminus in fieri, ergo ſi habitus fit per actum, actus erit habitus in fieri, quod tamen eſt falſum, cum quilibet actus ſit fieri alicuius termini, non habitus. Reſpondeo aliud eſſe dicere per actum fieri habitum, & aliud fieri ab actu. Primum enim eſt falſum, & in hoc ſenſu procedit argumentum, quia actus dũ fit, eſt ipſemet actus in facto eſſe, qui eſt terminus illius actionis; non verò eſt ipſe habitus. Secundum vero eſt admittendum, poſtquam enim actus eſt productus, ab ipſo in genere cauſæ efficientis fit habitus, neque hoc impugnat argumentum, & productio illius habitus eſt ipſe habitus in fieri.

Vltimo Inſtatur. Habitus eſt perfectior actu, ergo non producitur ab ipſo; Conſequentia probatur. perfectum non producitur ab imperfectiori. Dato antecedente de perfectione entitatis phyſicæ, negatur conſequentia. Ad probationem, perfectum non producitur ab imperfectiori tanquam à cauſa principali, verum eſt, ſed à cauſa inſtrumentali, negatur, exiſtimo enim potentiam tanquam cauſam principalem, & actum tanquam inſtrumentalem habitum producere; quidquid dicat Suarez *num.* 21. non enim ſibi conſtat, dum *num.* 13. ait, potentiam per actum habitum producere in ſe ipſa, poſtea *illo nu.* 21. hoc ipſum negat; quidquid enim agit actus, agit in virtute potentię, cum ab ipſius actuali influxu pendeat, ergo ſe habet, vt cauſa inſtrumentalis, licet ſit principium proximum habitus.

Secunda Concluſio. Habitus acquiſitus (ſcientifico excepto) non poteſt produci vnico actu. Hæc concluſio eſt Ariſtotelis *1. Ethic. cap 7* & *lib 2. cap. 1.* D. Thomæ *1. 2. qu. 51. art. 3.* Scoti *in 1. diſtinct. 17. quæſt. 3.* Durandi *diſtin. 17. quæſt. 8.* Henrici *quodlibeto 5. quæſt. 16.* Gabriel *3. Sent. quæſ. 1. dubit. 4.*

Probatur primo à priori. Omnis potentia patitur multas difficultates, vel propter habitus contrarios repugnantes, vel propter indifferentiam, & libertatem. ergo non poteſt habitus introduci vnico actu. Antecedens patet, in introductione habitus charitatis in inimicum, in quem habemus habitum odij; ſic in introductione habitus amoris, potius in hoc obiectum bonum, quam in illud. Conſequentia probatur huiuſmodi difficultates, & indifferentiæ non poſſunt tolli vnico actu, vt experientia docet, ergo vnico actu non poteſt generari habitus.

Probatur Secundo. Habitus eſt qualitas facilitans potentiam, ad hoc potius inclinans, quam ad illud, ſed per vnicum actum potentia non habet hanc facilitatem, neq; inclinationem, ergo per vnicum actum non acquiritur habitus. Minor probatur. promens actum v. g. Temperantiæ ebrioſus, ſi illicò vinum offeratur, maiorem procliuitatem ſentit ad bibendum, quam in contrarium, ergo per illum actum non acquiſiuit habitum temperãtiæ. Probatur conſequentia. Duo habitus oppoſiti circa idem obiectum ſimul eſſe non poſſunt, ſed habet habitum contrarium Temperantiæ, ergo.

Probatur tertio ex Ariſtotele *cap de qualitate*; habitus eſt difficiliter mobilis; ſed vnico actu prompto, nemo ſentit aliquid difficiliter mobile, ergo non acquiritur habitus vnico actu.

Sed Contra inſtatur. Illi plures actus ſimul non con-
currunt, ergo nequeunt habitum producere; ergo per vni 347
cum actum producitur. Antecedens probatur. Actus ſecundus cum producitur, iam primus tranſijt. Prima Conſequentia probatur. Cauſa actualis debet actualiter exiſtere. Secunda conſequentia item probatur. Dicitur habitus, vt ſupponimus, per actus productus, non per plures, ergo per vnicum, ergo primo actu prompto, acquiſitus eſt habitus. Probatur hæc vltima conſequentia, non enim eſt maior ratio, cur per ſecũdum, vel tertium actum producatur, non per primum, cũ omnes ſint eiuſdem perfectionis, vt ſupponimus. Ex huius argumenti ſolutione pendet intelligentia illius difficultatis, cum habitus producatur multiplicatis actibus, vt communis opinio fatetur, an per quemlibet aliquid producatur, vel tantum per vltimum; & ſi per quemlibet, quomodo per primum actũ non dicatur acquiſitus habitus, ſi habitus eſt indiuiſibilis, neque ex pluribus partibus poteſt coaleſcere. Ad argumentum igitur reſpondeo cum Durando *loco citato*, Suarez, & Vallio, per primum actum produci aliquam qualitatem, quæ inclinet potentiam ad efficiendos actus conſimiles; quia tamen hæc qualitas non perfectè inclinat adiuuat, atque facilitat, donec per alios actus alia noua qualitate corroboretur, ideo non dicitur introductus habitus in ratione habitus, licet realiter, & eſſentialiter non ſit hæc qualitas diſtincta ab ipſo habitu, qui cum requirat immobilitatem, per illam minimam qualitatem nondum cenſetur eſſe immobiliter in potentia. Quare ad argumentum in forma, negatur prima, & ſecunda conſequentia. Tertia, quia cum habitus fiat ſucceſſiuè ex pluribus partialibus qualitatibus, & ſi actus non ſint ſimul, poſſunt ipſum producere. Secunda vero, quia ſi conſtat ex pluribus quaſi partibus non fit per vnicum actum, & ſic patet ad probationem vtriuſque conſequentiæ. Tunc igitur dicetur productus habitus, quando ex tot actibus, tot partes vnius qualitatis, in ratione vnius habitus, fuerint productæ, vt potentia experiatur facilitatem, in conſimilibus actibus producendis; ideo iuxta difficultates contrarias, plures, vel pauciores actus requirentur ad generandum habitum; per quemlibet igitur actum, aliquid habitus producitur; & cum dicitur habitus eſt indiuiſibilis, Reſpondeo eſſe indiuiſibilem quoad eſſentiam, quia quæcunque pars ipſius accipiatur, eſt eiuſdem ſpeciei, cum ad eoſdem actus inclinet, & ab eiſdem eiuſdem ſpeciei producatur, vt patebit cum de intenſione habitus *quæſtione ſequenti.* Hanc Doctrinam tradit ipſe D. Thomas *2. 2. quæſt. 24. art. 3. ad 2.*

Tertia Concluſio. Habitus ſcientificus vnico actu pro-
ducitur. Eſt D. Thomæ *1. 2. quæſt. 51. art. 3.* Suarez *num. 15.* 348
& conſequenter Vallij, qui in hoc Tractatu hucuſque penè ſemper eſt cum Suarez, in omnibus. Hæc Concluſio potius indiget explicatione, quam probatione. Quare aduertendum hanc eſſe differentiam inter Intellectum, & voluntatem, pariter, & cęteras potentias habitus capaces, quod illæ, vel ob habitus cõtrarios, vel ob inclinationem contrariam, vel ob indifferentiam, licet per vnicum actum acquirant habitum eſſentialiter, non tamen in ratione habitus, eò quod per vnicum actum non cenſeatur facilitata ad conſimiles actus; at Intellectus, quia eſt determinatus

ad ve-

ad verum, & poſito vero conuincitur, neque poteſt non ſequi, & non aſſentiri, ideo primo actu producto, ſi perſeueret idem phantaſma, & cętera requiſita, maxima facilitate nouum actum promet, nec contrarium promere poterit; ideo per primum actum ſcientificum acquiritur habitus in ratione habitus; non vero per primum actum humilitatis acquiritur habitus humilitatis, & ſic de cæteris. Quare poſſumus formare huiuſmodi rationem ad noſtram concluſionem; Intellectus circa verum, nullum habet ex his motiuis, quorum ratione in cęteris potentijs, habitus non acquiritur vnico actu, ergo habitus ſcientificus, vnico actu producitur.

Sed contra Inſtatur ex Ariſtotele 2. *Ethic.* 1. Habitus ſcientiæ, doctrina, tempore, & experientia acquiritur, & confirmatur ex his quæ diximus *quæſtione pręcedenti*. Ad Ariſtotelem Reſpondeo, ſcientiam fieri experientia propter dependentiam Intellectus à ſenſibus apprehenſiuis; quia enim nõ niſi per reiteratos actus vires ſenſitiuæ perfectè repreſentant phantaſma Intellectui, ex quo pendet, vt promat actum ſcientificum; ideo dicitur Intellectus acquirere habitum ſcientificum experientia, vt habet Diuus Thomas *in corpore artic. citati*. Ad Confirmationem Reſpondeo ibi nos docuiſſe, quia Intellectus patiebatur aliquam difficultatem circa hoc, vel illud verum, & propter vires ſenſitiuas; & quia maxima conſultatione, inueſtigatione &c. indigebat, priuſquam iudicium ferret, & hæc omnia ceſſabant poſt productos actus; quia ſtatim veritate propoſita aſſentiebat, ideo eſſe capacem habitus facilitantis, qui per reiteratos actus producebatur; non tamen ſtatuimus, an neceſſariò ad huius productionem hæc reiteratio eſſet neceſſaria, quam hic dicimus non requiri; ſed ſolum ex illa reiteratione haberi augmentatio habitus; licet enim poſt primum actum Intellectus, quantum eſt de ſe, nullam habeat difficultatem ad ſimilem actum promendum, attamen adhuc maiorem facilitatem habebit poſt nouos actus productos; quia ſemper intenditur habitus, vt infra dicetur.

De Augmento Habituum. Quæſtio Quarta.

349 PRo tituli explicatione notandum eſt habitum per frequentatos actus augeri nullum eſſe dubium: quilibet enim experitur poſt multos actus eiuſdem rationis promptos, ſe habere quandam facilitatem in operando, quam prius non habebat; & quo magis actus frequentat, eo magis promptiorem reddi ad alios actus, quod eſt habitum intendi, & augeri: ex augmento enim effectus, inde arguere poſſumus augmentum cauſæ; hæc autem facilitas ab ipſo habitu eſt, creſcit igitur habitus dum hæc creſcit, hoc ſuppoſito. Quærit quæſtio, quomodo augeatur, & intendatur Habitus.

Notandum ſecundo. Augmentum habitus eſſe in duplici differentia. Aliud eſt intenſiuum, ſeu intrinſecum; aliud extenſiuum, ſeu extrinſecum. Intenſiuum eſt quoties creſcit facilitas, & promptitudo ad eliciendos actus eiuſdem omnino ſpeciei, & circa idem omnino obiectum. Extrinſecum eſt, quoties habitus aliquis acquiſitus circa aliquod obiectum, ſe extendit ad plures partes eiuſdem obiecti. Intenſiuum adhuc duplex eſſe poteſt. Primo vt habitus intendatur ad promendos actus æquè intenſos, ac eſt habitus, facilitate, & promptitudine. Secundo, vt intendatur ad promendos actus intenſiores. pariter augmentum extrinſecum dupliciter fieri poteſt. Primo, vt augeatur extenſiuè, extendendo ſe ad plures partes eiuſdem obiecti, ver. gr. habitus ſcientiæ de animali extenditur ad aliquid cognoſcendum de animali, & aliquid de Leone. Secundo vt augeatur extendendo ſe ad plures propoſitiones cõgnoſcendas eiuſdem obiecti, vt cum cognoſcimus, ver. gr. hominem eſſe rationalem, poſtea eſſe riſibilem. De vtroque augmento mouetur quæſtio.

Prima Concluſio. Habitus in ratione Habitus intenditur tantum per actus intenſiores. Hæc Concluſio primo indiget explicatione, quam probatione: ideo poſtquã ex primo actu producitur habitus, verb. grat. vt duo (licet propter debilitatem nondum cenſeatur acquiſitus habitus in ratione habitus, vt ſupra diximus) dupliciter poteſt potentia cum hoc habitu operari. Primo vt efficiat actum vt duo, æqualem in intenſione habitui. Secundo vt actum promat intenſiorem, ver. gr. vt tria dicimus igitur cum producitur actus minus intenſus, vel æqualiter intenſus, ac ſit habitus, augeri quidem habitum in ratione entitatis, non tamen in ratione habitus, niſi cum actus eſt intenſior ipſo habitu. Concluſio explicata probatur quoad primam partem.

Vt intendatur habitus quoad entitatem. ſatis eſt, ſi noua entitas, ſeu vt proprius loquamur, nouus gradus addatur; hoc accidit per quemcumque actum, ſiue remiſſum, ſiue æquè intenſum, ergo. Minor eſt Scoti *in 1. diſtin.* 17. *quæſt.* 3. Durandi *quæſt.* 8. Gabrielis *in 3. diſtinct.* 23. *quæſt.* 1. *dub.* 4.

Probatur; in ipſa enim totus cardo conſiſtit. Secundus actus, tertius, & cæteri ſunt productiui habitus, ſicut primus, ergo producunt habitum, ergo habitus pręcedens intenditur. Antecedens probatur. Omnes huiuſmodi actus, vt ſupponimus, ſunt rationis eiuſdem, & per accidens alter altero prius producitur. Prima Conſequentia patet, nulla enim ratio apparet, cur ſi ſunt productiui, non producant: addo quod ſi primus obſtantibus maioribus difficultatibus produxit aliquam partem habitus, multo magis producent ſequentes, vbi tot difficultates per pręcedentem actum ſunt aliquantis per mortificatæ. Secunda conſequentia de ſe eſt clara, in hoc enim conſiſtit augmentum habitus entitatiuum, vt nouus gradus addatur.

Confirmatur. Eſſe magis, vel minus intenſum non ponit niſi differentiam accidentalem, ergo ſi ille actus, qui productus, vt duo fuiſſet productus vt tria, fuiſſet productiuus habitus, ergo etiam productus vt duo, eſt productiuus. Probatur conſequentia. Eſſe productum vt duo, vel tria eſt tantum differentia accidẽtalis, iuxta magis vel minus intenſum, ergo non poteſt ponere tantam differentiam, vt tanquam duo non ſit productiuus, benè tanquam tria.

Sed contra Inſtatur primo ſecundus actus potens pro-
ducere tantum vt duo, inuenit illa duo producta, ergo 350
non producit. Probatur conſequentia. Quia nihil poteſt producere ſupra propriam virtutem, ergo ſi tantũ, vt duo poteſt producere, non producet tertium gradum. Ad antecedens reſpondeo, ſecundum actum non poſſe niſi vt duo, v. g. cũ tamen inueniat duos gradus productos, ſuos producere, qui euadunt, & conficiunt vt tria, vel quatuor, neque hoc eſt abſurdum, cum omnes gradus ſit eiuſdem rationis, quare negatur conſequentia. Ad probationem Reſpondeo non agere ſupra propriam virtutem, poteſt tamen tantum vt duo, & vt duo producit, quod vero nominetur tertius gradus, vel quartus eſt per accidens neq; eſt maior ratio, cum augetur habitus, cur potius gradus per primum actum productus, dicatur primus, per ſecundum ſecundus, & ſic de cæteris.

Secundo Inſtatur. Agens debet eſſe fortius patiente, ergo. Reſpondeo hoc eſſe verum in agentibus materialibus. & etiam in hoc ſenſum. quod agens debet habere tantam virtutem, vt poſſit ſuperare reſiſtentiam paſſi, ſic eſt in caſu noſtro; actus enim ſecundus eſt productiuus, & potens ſuperare reſiſtẽtiam paſſi; ſi enim potuit primus actus, cum maior eſſet reſiſtentia, multo magis poterit ſecundus vbi diminuta eſt difficultas, & reſiſtentia. Addo illud eſſe verum in cauſis vniuocis, non æquiuocis, cuius modi eſt actus, reſpectu habitus, vt ſuppono ex Phiſica, & habet Suarez *diſp.* 18. *ſect.* 9 *num.* 10.

Secunda vero pars, quod habitus non augeatur in ratione habitus, ſeu ad facilius operandum, ſeu ad intenſiores actus producendos (hoc enim importat ly *in ratione habitus*) Probatur primo, quia ſi intenderetur habitus, ſaltem poſt multos productos actus remiſſos ſentiretur illa facilitas, quæ ſentitur poſt duos actus, ver. gr. intenſos, ſed hoc eſt falſum, vt experientia patet, ergo. Confirmatur. Si quis Citharœdus concinnè citharam ſciens pulſare, incipiat poſtea remiſsè, & lentè illam pulſare, non ſolum nõ fiet melior in illa arte, ſed deterior, ergo per actus remiſſos non augetur habitus.

Dices dum producitur aliquid habitus, producitur fa-
cilitas, & maior virtus ad operandum (in hoc enim con- 351
ſiſtit eſſentia habitus) ſed ex dictis per actum etiam remiſſum producitur aliquid habitus, ergo facilitas, ergo intenditur. Ad maiorem reſpondeo per ſecundum actum produci quidem maiorem facilitatem, & virtutem &c. attamen, quia adeo exigua eſt, vt vix ſentiatur, & per modicum tempus perſeueret, quia ab habitu contrario expellitur,

tur, efficiendo actum contrarium, per quem ille habitus augetur, & quantum de illo creſcit, tantum de iſto decreſcit; ideo dicitur per actum remiſſum non intendi, in ratione habitus; Verum quidem eſt, quod ſi mille actus æquè intenſi fierent, & nullus contrarius, intenderetur in ratione habitus; hoc autem eſt impoſſibile, quia dum habitus contrarius eſt intenſus, iſte vero remiſſus, vix modicum tempus poterit intercedere, quin aliquis actus promatur, & ſic illa parua facilitas per actum contrarium producta corrumpetur. Quare exiſtimo in hoc ſenſu poſſe ſaluari, & Scotum cum dixit per quemcunque actum habitum augeri, ſcilicet entitatiue, vt diximus, & D. Thomam 1.2. *quæſt.* 52. *art.* 3. qui affirmat habitum non intendi, niſi per actus intenſiores, vt ſit verum in ratione habitus, vt explicauimus, & ſic vtrumque pro patrono habemus.

Quod autem concedit Suarez *num.* 11. & Vallius *ca.* 8. per actus æquè intenſos intendi habitum, vt facilius operetur in actus æquales non placet, eò quod in hac facilitate conſiſtat habitus; ſi igitur habitus augetur, quoad facilitatem, augetur ſimpliciter, & conſequenter ad eliciendos actus intenſiores, vt ipſemet Vallius tandem fatetur *capite* 9.

De augmento extenſiuo cum diſtinctione procedendum eſt: vel enim loquimur de habitibus acquiſitis appetitus, vel Intellectus; Si de habitibus appetitus, ſit

Secunda Concluſio. Vt plurimum non datur verum augmentum extenſiuum, quo idem habitus per diuerſas ſui partes extendatur ad diuerſa obiecta. Concluſio igitur eſt, cum eodem habitu, ver. gr. Temperantiæ abſtinemus à cibo; poſtea à potu, ſomno, &c. non produci nouam entitatem inclinantem ad huiuſmodi habitus, quaſi quod præcedens non inclinauerit ad illos, ſed produci nouam quidem entitatem, eiuſdem tamen rationis cum præcedente, per quam præcedens ſolum intenditur, non autem extenditur, & habet eandem omninò inclinationem, ac ipſa præcedens.

Hanc Concluſionem probat Suarez *ſect.* 11. *num.* 5. ratione, quæ æquè militat contra habitum ſciẽtificum, quem tamen cogimur negare eſſe qualitatem ſimplicem, ergo per illam non ſufficienter probatur habitus appetitus, non recipere augmentum extenſiuum.

352 Secundo probat idem Suarez *num.* 23. quia hæc vnitas, qua Temperantia, ver. gr. dicitur vnus habitus; vel eſt per ſimplicem entitatem, & ſic habetur intentum, quod non extendatur per nouam entitatem ſuperadditam: vel eſt per collectionem plurium entitatum, & ſi ſic, hæc collectio conſtabit ex ſimplicibus entitatibus, quarum quælibet erit integra qualitas in ſua ſpecie; & cum hæc qualitas pertineat ad habitum, neceſſe eſt dare habitum eſſe ſimplicem qualitatem. Verum hæc ratio, ſi quid valeret valeret etiam contra habitum ſcientificum, quem tamen ipſe ponit conſtare ex pluribus entitatibus, quarum quælibet erit perfecta qualitas, & conſequenter habitus ſcientificus erit ſimplex qualitas contra ſe ipſum; quod ſi ſimplex qualitas, in ſcientia non conſtituit habitum vnum ſcientificum, aſſignanda eſt diſparitas inter habitus appetitus, & Intellectus. quæ aſſignata erit ratio, cur habitus ſcientificus non poſſit conſiſtere in ſimplici qualitate, benè habitus appetitus.

Probatur igitur concluſio ſic à priori. Vbi idem obiectum formale, ibi omnes actus eiuſdem rationis, ſed in quocunque habitu extenſiuè ſumpto, eſt idem obiectum formale, ergo omnes actus ſunt eiuſdem rationis; ergo quidquid producunt, eſt eiuſdem rationis, ergo habitus non extenditur per nouam qualitatem additam. Maior probatur, quia actus non ſumunt ſpeciem ab obiecto materiali, ſed à motiuo; ſeu ratione formali, ob quam tenditur in illud obiectũ; alioquin viſio coloris albi, nigri, &c. differrent ſpecie. ſi obiecta materialia darent ſpecificationem; minor etiam probatur, ideo habitus dicitur extendi, quia ſub eadem ratione formali, plura, & diuerſa obiecta materialia veſtita eadem ratione attingantur; v. gr. Habitus abſtinendi à cibo dicitur extendi, quia ſub eadem ratione formali extenditur ad abſtinendum à potu, & ſic de cæteris. Prima conſequentia probatur; quia habitus ſpecificantur per actus, ſi igitur omnes actus ſunt eiuſdem rationis, erunt, & habitus ab illis producti. Secunda item probatur. Qualitas producta per actum *A* v. gr. & qualitas producta per actum *B*, circa diuerſa obiecta materialia ſunt eiuſdem rationis, ergo ad id inclinabunt; ergo extenſio, vt extenſio non requiret nouam qualitatem, per quam particulariter inclinetur ad hoc, vel illud obiectum, cum ad illud inclinauerit etiam prima pars habitus per primum actum producta.

Confirmatur, quia inclinatio potentiæ ad actum circa tale obiectum, non eſt ratione materiæ, ſed motiui ſeu rationis formalis, ergo & ſi diuerſa ſint obiecta materialia, dum eadem eſt ratio formalis, erit eadem inclinatio, ergo extenſio ad tale obiectum non erit per nouam qualitatem ſuperadditam.

Confirmatur ſecundo. Fides eſt ſimplex habitus per quam diuerſa credibilia creduntur, quia eadem ratione formali, ſcilicet reuelatione diuina creduntur, ergo, & habitus acquiſitus, & ſi ad diuerſa materialiter extendatur, dum eſt eadem ratio formalis non requiret additionem nouæ qualitatis. Hæ duæ confirmationes ſunt Suarez *num.* 27. & 32.

Probatur ſecundo ab effectu; abſtergere pedes paupe-
rum v. g. & miniſtrare Xenodochijs eſt extenſio eiuſdem 353
habitus humilitatis; ſed per centum actus, ver. g. quos aliquis prompſit circa primum obiectum, habet promptitudinem etiam circa ſecundum, ergo extenſio non fit per nouam additam qualitatem. Probatur conſequentia, quia ſuppono nullum actum prompſiſſe in ſecundo genere; ſi ergo habet facilitatem, vtique habet per habitum productum ab actibus circa aliud obiectum, nempè abſtergere pedes; ergo habitus productus ab illis actibus inclinat ad quæcunque obiecta ſub illa formalitate, ergo extenſio non fit per additionem.

Confirmatur, quia alioquin parem difficultatem ſentiret qui per annum ſe abſtinuit à cibo, dum poſtea ſe vult abſtinere à potu, ac ſenſiſſet ſi nunquam in cibo abſtinentiam exercuiſſet, ſi nihil inclinationis acquiſiuiſſet per abſtinentiam in cibo, hoc autem eſt falſum, vt experientia patet.

Ex his patet, quam bene dixerimus in Concluſione habitum propriè extenſiuè non augeri; per hæc enim verba videtur innui habitum, qui per qualitatem primo actu productam non extendebatur ad obiectum, v. g. *B*, poſtea per productam per alium actum circa idem obiectum extendi, quod eſt falſum; illa enim prima qualitas æquè inclinat ad obiectum *A*, ac ad obiectum *B*, cum vtrunque eſt ſub eadem ratione formali; cum autem per ſecundum actum circa ſecundum obiectum producitur aliquid habitus, ſolum intenditur præcedens, & creſcit promptitudo, & facilitas, tùm circa ſecundum, tùm circa primum obiectum; ſi autem per habitum extendi intelligatur, habitum, qui nondum prompſerat actum circa obiectum *B*, poſtea promere, & per hoc dicatur extendi, quia quod poterat virtualiter, præſtat actualiter, & formaliter. In hoc ſenſu poteſt concedi habitum extendi; ad hoc autem non eſt neceſſaria noua additio qualitatis, vt de ſe patet.

Sed Inſtatur primo. Eadem eſt ratio de duobus obiectis materialibus ſub eadem ratione formali, ac de duobus, quorum vnum in altero includatur, v. gr. cum tenditur in vnum propter aliud; ſed in hoc ſecundo non eſt vna ſimplex qualitas, ergo nec in primo. Minor probatur finis eſt cauſa cur amentur media, ergo non per eundem habitum; alioquin æquè inclinaret ad finem, & ad media. Ad argumentum conceſſa maiori, vt concedit Suarez *nu.* 27. negatur minor. Ad probationem Reſpondeo, dici finem amari intenſius, eò quod ametur amore independenter, non enim amatur propter media; ſed è contra: re vera tamen cum acquiritur quædam facilitas ad finem, acquiritur ad media etiam, quia tendit in finem, vt illum cõſequatur; non poteſt conſequi ſine medijs; quare quò intenſius vult finem, vult etiam media, & quò intenſius media, vt media, eadem intenſione etiam finem, quia propter finem illa vult.

Secundo Inſtatur ex eodem Suarez *num.* 39. eadem eſt
ratio formalis Temperantiæ in potu, ac in cibo, attamen 354
quis promptius abſtinebit in cibo, quam in vino, ergo non eſt eadem qualitas, & habitus alioquin æquè inclinaret. Confirmatur, quia in intelligibile videtur quod amor ver. gratia, erga Petrum æquè creſcat, ac amor erga Paulum, quem tamen nimio amore proſequor: ad argumentum negatur conſequentia. Ad probationem reſpondeo, producto, v. g. habitu, per actus abſtinentiæ in cibo, illum habitum

bitum æquè inclinare ad abſtinentiam à potu; & ſi quando hæc facilitas non ſentitur æqualis, eſt propter difficultates maiores ex parte ipſius obiecti, vel quia ſpecies illius non ita ſunt promptæ in illius repręſentationem; vel quia organa, per quæ actus ſunt exequendi, maiorem diſpoſitionem habent circa vnum, quam circa aliud; ſic qui temperaturæ eſt ſiccæ, corpus magis fatigatur à ſiti, quam à fame, ideo facilius hæc, quam illa mortificabitur, licet habitus æqualiter ad vtranque inclinet, & hæc reſponſio poterit ad infinita ſimilia accommodari.

Confirmatur hæc reſponſio euidentiſſimè. prompto pari actu, quoad intenſionem circa duo obiecta, tamen minorem difficultatem ſentiet circa vnum, quam circa aliud; ergo cum inclinatio eadem ſupponatur, difficultas prouenit ex parte obiecti, quod magis reſiſtit: ſic in propoſito, licet ille habitus æquè inclinet, tamen propter ipſum obiectum nonnunquam difficultates maiores ſentiuntur.

Ad Confirmationem Reſpondeo, ſi ratio formalis cur Petrus amatur, æquè repetitur in Paulo, non eſt durum creditu, ſi creſcat inclinatio in vnum, creſcat, & in alium; ſic qui amat vnum, ſolum quia proximus ſit, æquè amabit cęteros, qui proximi ſunt; quia tamen aliquando poſſunt eſſe diuerſæ rationes formales, ideo ex facilitate circa vnum, non poſſumus arguere facilitatem circa alium; ſic qui amaret Petrum, quia ſibi vtilis, vtiq; non amaret Paulum, qui nulla eſſet vtilitate; ſed in his, & ſimilibus inſtantiis, non eſt eadem ratio formalis, ideo non eſt mirum, ſi non habeatur vtraque inclinatio per eandem ſimplicem qualitatem, & habitum, & hoc eſt maximè aduertendum. De habitibus verò Intellectus ſcientificis, ſit.

Tertia Concluſio. Habitus ſpeculatiui, & ſcientifici, ſiue ſint circa diuerſas partes eiuſdem obiecti, ſiue de diuerſis concluſionibus vnius ſolius obiecti, ſemper extenduntur per nouam qualitatem, ſeu Habitum additum. Dicit igitur Concluſio, quod cum habemus habitum, ver. gr. cognoſcendi hominem eſſe ſenſitiuum, non per hoc inclinamur ad cognoſcendum Leonem eſſe ſenſitiuum; & cum habemus habitum cognoſcendi hominem eſſe riſibilem, non per hoc inclinamur ad cognoſcendum eundem, admiratiuum; ſed per diſtinctas qualitates, ad hæc omnia reddimur habitualiter prompti. Hæc Concluſio eſt Scoti *in Prolog. quæſt.* 3. Gregorij *quæſt. etiam* 3. *art.* 1. Aureoli *ibidem*. Ochami *quæſt.* 1. *eſt* 9. Gabrielis *quæſt.* 8. & *in* 3. *diſtinct.* 2. *quæſt.* 2. & vniuerſaliter illorum, qui omne augmentum ſiue extenſiuum, ſiue intenſiuum habitus, volunt fieri per additionem qualitatis eſt etiam Suarez, *num.* 45. *vſque ad* 57. Toleti *quæſt.* 3. *procœmial. Logicæ*. Fonſecæ 6. *Metaph. cap.* 1. *quæſt.* 2. *ſect.* 2. immò Suarez citat etiam D. Thomam, qui aliquantiſper hoc videtur ſentire 1. 2. *qu.* 50. *art.* 4. *ad* 3. De cuius mente me remitto.

355 Probatur primo Concluſio. Quod eſt ratio formalis in actibus appetitus, eſt medium per quod veritati aſſentimur in actibus Intellectus aſſentientis alicui veritati; ſed in quacunque cognitione ex allatis in ipſa Concluſione eſt medium diuerſum, ergo diuerſi actus ſpecie, ergo diuerſa ſemper qualitas producitur, ergo hæc extenſio fit per additionem, &c.

Maior patet; ex connexione enim medij cum extremis propoſitionis, cui aſſentimur, cogitur Intellectus aſſentiri alicui veritati. Minor probatur.

Medium per quod aſſentimur *Leonem eſſe ſenſitiuum* eſt, v. g. quia animal habet connexionem cum ſenſitiuo, & Leone; medium vero, per quod aſſentimur, *hominem eſſe ſenſitiuum*, eſt, quia animal habet connexionem cum homine, & ſenſitiuo; ſed hæc media formaliter ſunt diuerſa: pari pacto medium per quod cognoſcimus hominem eſſe riſibilem, eſt quia rationale cum vtroque extremo dicit connexionem; & medium per quod cognoſcimus eſſe admiratiuum pariter eſt, quia rationale cum illo admiratiuo, & homine dicit connexionem, quæ ſunt media formaliter diſtincta. Illa conſequentia prima probatur: quia actus ſpecificant habitus. Secunda pariter probatur. producitur diuerſa qualitas, ergo per diuerſam qualitatem additam fit hæc extenſio.

Probatur ſecundo. Habitus non poteſt inclinare, niſi ad aſſentiendum per tale medium, mediante quo ab actibus eſt productus; ſed illud medium non poteſt accommodari in cæteris veritatibus, ergo non poteſt ad cęteras veritates inclinare, ergo illa inclinatio fiet per qualitatem additam de nouo ſpecie diuerſam. Maior de ſe eſt euidẽs. Minor etiam, quia medium eſt quid intrinſecũ extremis, & vt tale debet cognoſci, vt cognoſcatur connexio extremorum, at prout cognoſcitur intrinſecum vni ſubiecto non cognoſcitur intrinſecum alteri, ergo.

Vltimo probatur experientia. Si millies promerem aſſenſum huic veritati, *hominem eſſe admiratiuum*, nullam acquiro facilitatem ad aſſentiendum huic, *hominem eſſe riſibilem*, vt de ſe patet, ergo non per eundem ſimplicem habitum me extendo ad illud obiectum.

Dixi in Concluſione *habitus ſpeculatiui, & ſcientifici*, quia opinatiui, & practici, forſan eamdem ſortem ſortiuntur cum habitibus appetitus; habitus enim artis domificatiuæ dictat tales lateres, talem calcem, trabes, &c. tali pacto eſſe aptandas &c. quia domus talis materiæ, compoſituræ &c. eſt extruenda, in quo non moror, ne nimis hanc quæſtionem protraham.

Ex his rationibus, & veritate ipſa ſequitur, cum aſſentimur, vni veritati, non acquiri facilitatem ad alteri aſſentiendum; atque adeo poſſe in eodem habitu ſcientiæ eſſe propenſionem Intellectus ad vnam concluſionem, ſeu vnum principium, magis quam ad alteram, ſeu ad alterum principium, ſi plures actus circa vnum, quam circa alterũ prompti fuerint, ex quibus intenſus fuerit habitus in ordine ad vnum obiectum, non ad alterum.

Dices primo. Phyſica, ver. g. eſt vna ſcientia, & tamen in ipſa variæ veritates cognoſcuntur, ergo eſt etiam vnus, 356 & ſimplex habitus. Negatur conſequentia; quælibet enim ſcientia dicitur vna, eo quod omnes illę veritates, vel propter aliquid vnum principale quæruntur, vel quia omnia illa connectuntur ab aliqua ratione formali, ob quam omnia illa tractantur in illa ſcientia, v. g. de materia, forma, priuatione &c. in eadem phyſica; quatenus reducuntur ad corpus naturale: re vera tamen quælibet ſcientia coaleſcit ex pluribus habitibus particularibus quodammodo vnam totalem ſcientiam integrantibus.

Dices ſecundo. Vna, & ſimplex potentia producit omnes, & diuerſos actus, ergo etiam vnus, & ſimplex habitus. Negatur conſequentia. Habitus enim fit per actus, ideo ſi actus ſunt diuerſæ ſpeciei, etiam habitus; potentia autem eſt quædam cauſa ſuperior, nec per actus producitur.

Pro tota ac quæſtione quæri poſſet, quomodo habitus corrumpantur. Ad quod reſpondeo hanc corruptionem dupliciter contingere poſſe. Primo per accidens, & hoc tunc eſt, quando non exercendo actus illius habitus datur occaſio, vt exerceantur actus contrarij, per quos ſequitur corruptio illius Habitus. In quo ſenſu intelligendus Ariſtoteles *lib.* 1. *de longitudine, & breuitate vitæ cap.* 2. dicens, *ſcientiam corrumpi per obliuionem*, cum enim habitus ſit qualitas de ſe permanens, & durabilis, nec ab actuũ influxu pendens, non poteſt per ſe, & ſimpliciter per non vſum actuum corrumpi: poteſt etiam per accidens corrumpi ad corruptionem ſubiecti; hoc autem intelligo de illis habitibus, qui in potentia ſenſitiua, & materiali ſunt, quod tantum eſt ſubiectum corruptibile; ad huius enim alterationem, ſeu immutationem, etiam habitus poſſunt immutari, & alterari; quod pręcipuè poteſt habere locum in illis habitibus, qui reſident in parte apprehenſiua, & potentia motiua ſecundum eos, qui habitus in illis concedunt; & ſecundum nos ſaltem diminuetur illa diſpoſitio, ſeu firmitas phantaſmatum, quæ maximè pendet à temperamento organorum &c. Secundo modo hæc corruptio fieri poteſt per ſe: & tunc accidit, quando actus contrarius inducit habitum contrarium habitui præexiſtenti, cũ quo cum ſit incompoſſibilis; vtiq; ille deſtruitur, & corrumpitur; atque adeo effectiuè habitus expellitur per actum contrarium, formaliter verò, per ipſum habitum, qui tunc cenſebitur totaliter expulſus quando contrarius ad tantam deuenerit intenſionem, ad quam pertingerat ipſe. Satis.

De Affinitate Habituum. Quæſtio Quinta.

PRima Sententia eſt Durandi *in* 3. *diſt.* 23. *quæſt.* 2. 3. 4. qui negat habitum per ſe concurrere ad affectionem 357 actus, eo quod non poſſit concurrere ad efficiendum, neque modum actus, qui eſt intenſio, & determinatio; neque ad efficiendam eius Subſtantiam, ſed ſolum dare potentię faci-

facilitatem ad operandum, quatenus facit, vt obijciatur potentiæ obiectum, eo pacto, quo potentia refugiet, vel proſequetur.

Probatur primo, hæc Sententia. Si habitus efficit actum, vel efficit modum ipſius, ſcilicet intenſionem, vel Subſtantiam, vel bonitatem, & malitiam, vel tandem promptitudinem, & facilitatem: præter hæc enim alia non eſt aſſignare; ſed nihil horum facit, ergo habitus non concurrit. Maior patet, minor probatur: quia intenſio actus non eſt quid diſtinctum ab entitate, ſi igitur non efficit entitatem, neque efficiet intenſionem: quod non efficiat entitatem, probatur, quia ad hoc ſufficit potentia, & ideo ante habitus acquiſitos, actus eiuſdem ſpeciei poteſt producere; neque efficit bonitatem, vel malitiam; hæc enim conſiſtit in conformitate, vel deformitate ad rectam rationem, ad quod nihil facit habitus; denique neque efficitur facilitas, & promptitudo; hæc enim ſe tenet tantùm ex parte operantis, & eſt denominatio proueniens ab aliqua diſpoſitione, vel conditione, propter quam potentia ſit ad operandum expeditior, ergo.

Secundo probatur. Intellectus, & Habitus, vel concurrunt, vt duo agentia partialia vim vnius perfecti complentia, vel vt duo ſubordinata; non primum quia ſi ſic, quodlibet principium poſſet producere effectum, vel ſaltem partem effectus, vt duo trahentes nauim; habitus autem ſine Intellectu nihil poſſet producere: non ſecundũ, quia quæ ſic agunt, neutrum poteſt ſine altero quidquam efficere, at Intellectus ſine habitu poteſt actus eiuſdem ſpeciei efficere.

Tertio. Cauſa efficiens eſt nobilior ſuo effectu; ſed habitus eſt ignobilior actu, ergo non eſt cauſa, & maximè valet in cauſis æquiuocis, vt in caſu noſtro; actus enim eſt cauſa æquiuoca reſpectu habitus, ergo non poteſt in eodem genere produci ab habitu, ergo verè habitus non concurrit. Confirmatur ſi habitus per ſe concurrit ad actum producendum, ſemper concurreret, quod patet eſſe falſum in actibus, à quibus habitus ipſe generatur.

Secunda Sententia communis affirmatiua eſt D. Thomæ 1.2.*quæſt.*49.*art.*3. *in corpore*, *& ad primam quæſt.* 51. *art.*2.*ad tertium* Caietani, Medinæ, & aliorum Thomiſtarum ibidem, Capreoli, 1. *Sentent.diſt.* 17. *quæſt.*1. *art.*2. Heruæi, *quodlibeto* 1.*quæſt.*13. Ocham, *quodlib.*3.*quæſt.* 2. Gabriel, & Maioris 3.*Sent. diſtin.* 21. Almaini *tractat.* 1. *Moralium cap.*11. Valentiæ, 1.2.*diſput.* 4. *quæſt.* 1.*puncto* 2. Suarez *in Met. diſput.*44.*ſect.*5. Vallij *diſp.*4. *parte* 1.*de Habitibus quæſt.*3.*cap.*5. *& ſequenti*, & Scotus tanquam probabilem eam ponit 1.*Sentent.diſtinct.*17.*quæſtio*.2. pro qua ſit.

358 Prima Concluſio. Habitus concurrit tanquam principium effectiuum actus. Probatur primo auct. Ariſtotelis 2.*Ethic.cap.*1. vbi ait habitus fieri ex actibus, & poſtquam genitus eſt, producere operationes ſimiles eis à quibus genitus eſt. Secundo *eodem* 2.*Ethic.cap.*6. habet, *virtus etiam ipſius hominis erit habitus, à quo bonus efficitur homo, & quo bene ſuum opus ipſe reddet, efficietque*. Poterat ne clarius loqui Philoſophus? ſunt, & alia loca apud Vallium *cap.*5. & Suarez, *num.* 6. Secundo probatur ratione, per habitum operamur facilè promptè, & delectabiliter, vt omnes concedunt, & experientia patet, ergo habitus effectiuè concurrit ad actuum productionem. Conſequentia probatur. Habitus præſtat hos effectus in potentia, ergo vel diſponendo eam paſſiuè ad recipiendos actus, & hoc non, cum ſit de ſe diſpoſita, & in hoc non conſiſtit delectatio, facilitas, &c. ſed in effectione; vel actiuè concurrendo, vt principium ſimul, cum potentia, quod intendimus, ergo habitus effectiuè concurrit.

Confirmatur ex 2 *de Anima text.* 5. *&* 24. Scientia eſt qua ſcimus, ſicut anima eſt, qua mouemur, ſentimus &c. ſed Anima eſt principium effectiuum horum actuum vitalium, ergo etiam habitus ſciẽtiæ principium effectiuum actuum ſciendi.

Secunda Concluſio. Habitus concurrit cum potentia tanquam coagens ad productionem actus ſecundum ſubſtantiam. Probatur. Habitus producit actum, non tanquam agens principale, cum ſe ſolo nihil poſſit, ergo ſolum quatenus adiuuans potentiam, ſimul cum illa producit actum, atque adeo poteſt comparari ad potentiam, tanquam inſtrumentum neceſſarium tantùm ad benè eſſe ad delectabiliter, faciliter, &c. producendum actum determinatum tamen ad talem effectum, quo ad alium potentia vti non poſſit.

Quod vero producat ſubſtantiam actus, probatur primo, vel cauſat intenſionem actus, vel facilitatem, & delectationem, vel totam ſubſtantiam. Non primum; etenim intenſio non eſt quid diſtinctum à ſubſtantia, & entitate actus. Non ſecundum delectatio enim, & facilitas non eſt quid in actu, ſed ſolum quædam denominatio ex potentia, ex eo quod habet habitum adiuuantem ad actum, dicitur faciliter, & delectabiliter operari; ergo remanet, vt efficiat ſimul cum potentia totam ſubſtantiam actus, & modum ipſius; ita vt non ſit aſſignare partem actus potentiæ, partem habitui, ſed totus, & indiuiſibiliter ſit ab vtroque, eo pacto, quo viſio dicitur fieri ab oculo, & ſpecie: & Intellectio ab Intellectu, & ſpecie intelligibili.

Probatur ſecundo. Habitus inclinat ad actus ſimiles illis, à quibus productus eſt ex Ariſtotele *loco ſuperius allegato*, ſed productus eſt ab actibus ſecundum ſubſtãtiam, non tantùm ſecundum modum, ergo inclinat ad efficiendos actus ſecundum ſubſtantiam.

Ad primum Durandi, iam patet habitum producere ſubſtantiam actus. Ad rationem dico potentiam ſe ſola poſſe producere actum, non tamen faciliter, delectabiliter, &c. & propter hoc ſolum eſt neceſſarius habitus.

Ad ſecundum etiam patet, quomodo potentia, & habitus concurrant. Ad rationem dico tunc eſſe veram, quando inſtrumentum eſt neceſſarium ſimpliciter, non tantum ab benè eſſe, ſicut in caſu noſtro: tunc enim poteſt principale agens ſe ſolo effectum producere, licet non eo modo meliori, quo cum inſtrumento.

Ad tertium. Reſpondeo, illam maiorem eſſe veram, quando efficiens eſt agens principale effectus; non quando eſt tantum inſtrumentale: quare benè poterit habitus eſſe imperfectior actu, & ſic illum efficiat, quia tantum inſtrumentaliter modo explicato eum producit, & actus à quo habitus ipſe tanquam effectus adequatus producitur, poterit eſſe perfectior. Ad confirmationem reſpondeo, ſi habitus concurreret neceſſariò, & non tantùm ad benè eſſe, tunc eſſet ſemper neceſſarius, non ſic autem in caſu noſtro, vt ex dictis patet.

De Multiplicitate Habitus. Quæſtio Sexta.

SVmmarim tantum aſſerimus varia genera habituum, 359
ſub quibus alia innumera continentur: omnium enim habituum naturam explicare, non eſt huius loci, qui vult diffuſiorem cognitionem videat Suarez *ſectio.* 13. *tota*, & Vallium *q.* 9.

Prima Diuiſio eſt in habitus infuſos, & acquiſitos. Habitus infuſi ſunt, qui à Deo nobis infunduntur, qui vel infunduntur quia à nobis acquiri non poſſunt viribus naturæ: & dicuntur infuſi per ſe, & ſupernaturales, quoad ſubſtantiam; vel poſſunt quidem acquiri, attamen Deus pro ſua gratia nobis infundit: & dicuntur infuſi per accidens, & ſupernaturales quoad modum. Habitus verò acquiſiti dicuntur, qui viribus naturæ à nobis generantur, qui etiam naturales ſimpliciter dicuntur: ſumitur igitur hæc diuiſio penes cauſam efficientem.

Secunda Diuiſio eſt in habitus appetitiuos, & cognoſcitiuos. Habitus appetitiui dicuntur illi, qui ſunt in appetitu, ſiue Intellectiuo, ſiue ſenſitiuo: habitus cognoſcitiui, qui reſident in Intellectu: poſſet etiam aſſerri hæc diuiſio ſub alijs terminis, ſcilicet in habitus morales, & Intellectuales, ſumendo ly *morales*, quod tantùm dicat habitum, qui eſt principium elicitiuum actus moralis; hoc enim pacto ſumptum dicit tantùm habitus voluntatis, & appetitus ſenſitiui, licet enim Intellectus ſit principium actus moralis, tamen eſt ſolum, quatenus regula moris, quo pacto ſumptum *morale* idem habitus poſſet eſſe Intellectualis, & moralis, vt de ſe patet, & non eſſet adæquata diuiſio; eſt tamen, ſi ſumatur *morale* primo ſenſu. Quæ diuiſio eſt à cauſa materiali, pariter & ab obiecto formali; ſicut enim obiecta Intellectus, & appetitus differunt formaliter, ita etiam habitus ipſarum.

Nec obſtat primo, quod aliquis actus moralis videatur coaleſcere ex habitibus diuerſarum potentiarum, ver.gr. *Temperantia* ex habitu voluntatis, & appetitus ſenſitiui; licet enim hoc ſit verum moraliter, tamen metaphyſicè in ſua entitate ſunt diuerſi habitus. Nec ſecundo obſtat, ali-

quos actus dari in voluntate, & Intellectu, qui Theologales dicantur: dicuntur enim tales, non quia etiam ipſi ſub pręfata diuiſione non comprehendantur: ſed quia principali quodam modo tendunt in Deum obiectum Theologiæ.

Tertia Diuiſio eſt in virtutem, & non virtutem. Nomine virtutis intelligitur omnis habitus diſponens potentiam ad efficiendam operationem conſentaneam naturæ vtique rationali; quoniam tantùm in natura rationali habitus eſſe poſſunt ex dictis; qua ratione dixit Ariſtoteles 2. *Ethic. cap* 5. & 6. virtutem eſſe habitum, qui habentem facit ſe bene habere, & opus ipſius benè reddere; & quoniam habitus eſt tantum in Intellectu, & voluntate, & in appetitu ſenſitiuo per participationem Intellectus, & Libertatis, quatenus eius imperio, & motioni ſubijciuntur, ideo omnis virtus eſt tantum, vel formaliter, vel radicaliter in Intellectu, & voluntate; & reſpectu intellectus conſiſtit in Inclinando ad cognoſcendam veritatem infallibiliter; reſpectu voluntatis in diſponendo ad proſequendum honeſtum ſine defectu. Nomine autem non virtutis intelliguntur omnes illi habitus, qui has conditiones non habent, quamuis non ſint vitioſi; appoſitè enim dicitur *non virtus* ad excludendos non ſolum vitioſos, ſed etiam alios habitus, qui nec vitia, nec virtutes rigoroſè dici poſſunt, vt opinio vera, &c. & ſi qui ſimiles dantur in voluntate.

360 Quarta Diuiſio habitus eſt in Speculatiuum, & Practicum. Speculatiuus eſt, qui tantum ad ſpeculandum ordinatur. Practicus ad praxim dirigendam. Hic requireretur explicatio praxis, item conditionum, quæ requiruntur ad conſtituendum habitum practicum.

Verùm hæc omnia *in procœmialibus egimus quæſt.* 5. ſolum addo habituum practicorum, qui ſunt in Intellectu, alios verſari circa actus voluntatis dirigendos, huiuſmodi eſt prudentia. Alios circa dirigendos actus cęterarum potentiarum, & huiuſmodi ſunt habitus artium, quæ duo genera comprehenduntur ab Ariſtotele ſub nomine habitus actiui, & factiui. Addo etiam aliquem habitum dupliciter poſſe dici practicum; vel quia dirigit, & regulat opus, ver. gr. prudentia dirigit actum Temperantiæ. Secundo, quia aliquam praxim efficit, ver. gr. habitus Temperantiæ, qui elicit eundem actum Temperantiæ iuxta regulam prudentiæ.

Vltima Diuiſio eſt illa, quam habet Ariſtoteles 6. *Ethic. cap.* 3. nimirum in Intellectum, Sapientiam, Scientiam, Prudentiam, & Artem; quo loco patet, non diuidere niſi habitus Intellectuales, neque comprehendere omnes intellectuales, ſed tantum eos, quibus infallibiliter attingimus veritatem Intellectualem; quæ vel eſt purè ſpeculabilis; & ſi ſic, vel quorundam principiorum vniuerſalium indemonſtrabilium, & ſi ſic, habetur habitus Intellectus, quo primis principijs aſſentimur; vel attingitur veritas omnium ſcientiarum, per generaliſſima quædam media, & communiſſima, & ſic habetur habitus Sapientiæ, quo cognoſcimus res altiſſimas, & communiſſimas, & quodammodo dominamur cæteris ſcientijs; vel attingitur veritas infallibiliter, quia ſcimus cauſas, & principia eius, quod ſcimus; & ſic habetur habitus ſcientiæ quo aſſentimur alicui veritati mediante diſcurſu ex cauſis. Vel ſecundo hæc veritas Intellectualis, quæ infallibiliter attingitur eſt aliquid, vt operabile; & ſi ſic, vel operabile immanenter, & hoc pacto habetur habitus prudentiæ, quæ definitur, *Habitus cum recta ratione actiuus*, quo cognoſcimus quomodo immanenter operandum: vel tandem hoc operabile eſt huiuſmodi tranſeunter, & ſic habetur habitus artis, quo cognoſcimus quomodo ſit operandum per potentias exteriores, qui definitur, *Habitus cum recta ratione factiuus*; ex quo patet, vt iam dicebamus, non comprehendere ſub hac diuiſione, ne dum omnes habitus, vt ſic, ſed neque omnes Intellectuales, cum ad nullam ex iam enumeratis poſſint pertinere, neque fides humana, neque opinio, neque ſcientia experimentalis, & alij habitus, quos tamen conſtat eſſe Intellectuales. Hactenus de hac prima parte, qui plura vult videat Amicum *tract.* 27. *de Scientia diſputatione ſecunda*, & Vallium *diſputat.* 4. *quæſt.* 12. *tota*.

Tractatus Secundus, qui eſt de Scientia ipſa.

TRanſegimus primum Tractatum de habitibus, optima fundamenta iecimus tractationis de ſcientia, quæ eo compendioſior euadet, quò diffuſior fuit prius de habitibus, tum quia multa ibi tetigimus, quæ alij in quæſtione de Scientia intermiſcent; & ideo à nobis hic neque delibanda; tùm quia vltimam manum applicantes logicalibus Diſputationibus, natura ipſa motus, qui ſemper in fine velocior, cogimur breuitati conſulere.

An ſit Scientia. Quid, & quotuplex ſit; & an naturaliter inſita nobis. *Quæſtio Prima.*

PRima Concluſio. Datur Scientia, eſt contra Inhibitores, qui omnem Scientiam tollebant, eò quod Scientia 361
ſit cognitio certa, & perpetua; res omnes mutantur continuò, & ideo ipſi interrogati reſpondebant nutu, ne dum proferrent verba res mutarentur, & ſic falſum dicerent; ex quo tale nomen ſunt ſortiti. Eſt etiam contra Academicos, qui ſcientias tollebant, moti quod ſcientia ortum habeat à ſenſibus, ſenſus autem fallantur.

Probatur primo. Concluſio auctoritate Ariſtotelis 1. *Poſt.* & omnium Paripateticorum. Secundò datur Demonſtratio, vt iam probauimus, ergo Scientia. Probatur conſequentia; quia Demonſtratio, eſt tantum propter acquirendam ſcientiam, ergo abolita ſcientia, abolebitur etiam Demonſtratio.

Tertio probatur argumento, quod multum magnificat Lactantius Firmianus *lib.* 3. *diuinarum inſtitutionum*, vel iſti Philoſophi verè ſciunt non dari ſcientiam, vel non. Si ſecundum, cur illis credamus recedendo à communi omnium opinione: Si primum ergo datur ſcientia, quia eo ipſo quod hoc ſciunt, habent ſcientiam. Quarto Scientia eſt cognitio rei per cauſam, ſed multarum rerum veras cauſas ſcire poſſumus, vt patet. Et confirmatur, nam homo habet appetitum naturalem ſciendi, ergo danda ſcientia, alioquin fruſtra eſſet hic appetitus.

Neque fundamenta contraria quidquam valent; mutabilitas enim eſt in rebus ſingularibus, & indiuiduis, ſcientia autem habetur de eſſentijs & proprietatibus eſſentiam conſequentibus, quæ ſunt perpetuæ veritatis, vt diximus, neque in continuo fluxu conſiſtunt.

Neque fundamentum Academicorum ſubſiſtit magis: licet ſenſus poſſit falli circa hoc, & illud obiectum, non tamen circa proprium obiectum, vt dicetur *in Libris de Anima*; ſic potentia viſiua ſemper fertur in colorarum, audiiua in ſonorum &c. addo neque circa obiecta particularia poſſe falli. Primo, ſi potentia ſit benè diſpoſita, & in ſtatu ſuo naturali. Secundo ſi obiectum ſit in debita diſtantia. Tertio ſi medium ſit in ſuo ſtatu naturali, & purum, neque aliqua affectione affectum, ver. gr. perſpicilia viridia, vt docet Ariſtoteles *2. de Anima*, *text.* 63.

Secunda Concluſio. Nomine Scientiæ intelligitur cognitio rei per cauſam acquiſita per ſyllogiſticum diſcurſum. Patet Concluſio ex his, quæ docuimus, in toto Tractatu pręcedenti, vbi tot labores cum Ariſtotele ſumpſimus ad declarandas duas debere eſſe pręmiſſas continentes veras cauſas in eſſendo, &c.

Quare hic excluditur cognitio, quæ habetur per ſenſum. Item quæ habetur tantùm ex cauſis probabilibus; non enim meretur nomen Scientiæ, & denique excluditur cognitio intuitiua, quia hæc excludit diſcurſum, cum ſit rei in ſe ipſa.

Tertia Concluſio. Duplex eſt Scientia. Actualis, & habitualis. Patet Concluſio ex nominum explicatione; vel enim aliquid dicimur ſcire, eò quod actu aliquid diſcurrendo cognoſcamus; & hæc eſt ſcientia actualis, quæ conſiſtit in ipſo actu cognitionis, vel dicimur ſcire, eò quod ſit in noſtra manu elicere actum cognitionis de tali obiecto. & hæc eſt Scientia habitualis, quæ paritur in nobis ex eo, quod multos actus elicientes circa tale obiectum, naſcitur quædam facultas ad ſimiles actus cognitionis promendos.

Quarta Concluſio. Scientia non eſt naturaliter inſita, 362
ſed naturaliter acquiſita. Eſt contra Platonem in plurimis Dialogis *in Memnone, Theętheto, Fędro, & Phędone*; qui exiſtimauit Animam multo tempore productam,

ante-

antequam corpori vniatur, omnium rerum ſcientiam habuiſſe; cum verò corpori vnitur omnia obliuiſci; & cum de nouo, vel præceptoris opera, vel propria induſtria aliquid diſcit, non acquirere aliquid de nouo, ſed reminiſci, quæ iam oblita erat; atque adeo concludit ſcientiam eſſe quandam reminiſcentiam. Triplici fundamento principali videtur initi Plato. Primum eſt, quòd anima multo tempore ante corpus extiterit, quo non erat conueniens, vt omnia ignoraret. Secundum eſt, quòd ſi qui pueri de aliquibus propoſitionibus interrogentur, benè reſpondent, quod vtique aliunde naſci non poteſt, niſi quia omnium ſcientiæ ſunt congenitæ. Tertium denique, quia non videtur vnde nobis poſſit produci ſpecies rerum vniuerſalium, ſubſtantiæ rerum ſpiritualium, & eorum, quorum ſpecies ab obiectis ſenſibilibus accipi non poſſunt. Decem, & nouem rationibus hanc ſententiam confirmat Marſilius Ficinus 7. *de Republic.* & *lib. 11. Theologia Platonica capite 3.* vt refert Vallius *diſputatio. quarta de Scientia parte ſecunda, quæſt. ſecunda capite primo*, qui omnes illas rationes adducit, & ſoluit *capite* 8.

Eſt etiam hæc Concluſio contra Auicennam, *Tractatu de Intelligentijs propè finem*, qui poſuit quandam intelligentiam, quæ ad præſentiam obiectorum in potentijs produceret omnium rerum ſcientiam, & hanc Intelligentiam vocauit *Colcodeam*; eius fundamentum eſt, quia non videtur habitus ſcientificus poſſe fieri ab Intellectu, qui eſt tantum potentia paſſiua, neque à phantaſmate, quia hoc eſt materiale, neque ab obiecto, quia eſt extrinſecum, & agit mediante phantaſmate, ergo videtur dandum aliquod tertium, quod ad præſentiam obiectorum ſcientias de ipſis producat in Intellectu, hoc autem hæc eſt intelligentia vocata *Colcodea*.

Noſtra Concluſio, quæ eſt Ariſtotelis *primo Poſter. & alibi*, & omnium ſanè Philoſophantium, Probatur primo, ex eodem Platone *in Phadone*, reminiſcentia eſt tantum eorum, quæ ſenſibus percipiuntur, ergo ſingularium, ergo ſcientia vniuerſalium non eſt per reminiſcentiam.

Secundo ſequeretur, nullo nos indigere ſenſu ad acquirendas ſcientias, quod eſt falſum. Probatur ſequela, quia vt patet experientia, ad reminiſcendum non indigemus ſenſibus. Tertio ſi habitus ſcientiæ eſt naturalis in actu, ergo non eſt homo capax habitus erroris; quod ſi per actus contrarios ſcientiæ dicatur poſſe acquiri, cur non etiam idem de habitu ſcientiæ? ſed de hac ſententia falſiſſima non ſunt plures rationes afferendæ; cum ſole clarius exiſtat acquiri de nouo ſcientiam. Contra ipſam pluribus inuehitur D. Auguſtin. *duodecimo de Trinitate capite vltimo*, & Diuus Thomas 2. *contra Gentiles cap.* 83.

Ad fundamenta Platonis. Ad primum dicitur eſſe contra Fidem, & contra rationem, quia cum Anima dicat naturalem dependentiam, & eſſentialem ad corpus, non eſt neceſſe, vt prius corpore exiſtat.

Ad ſecundum Puerum benè reſpondere, quia lumine naturali eſt nota talis connexio terminorum notis ipſis terminis, vt ſi quis diceret, *Omne totum eſt maius ſua parte*, cognito quid ſit *Totum*, quid *Pars*, ſtatim aſſentitur.

Ad tertium, quod coincidit cum Auicenna, reſpondeo, omnium ſpecies fieri ab Intellectu agente in Intellectu poſſibili, præſente phantaſmate ſenſibili, & particulari talis obiecti; Intellectus enim agentis eſt obiectum materiale ſpiritualizare, & ex particulari vniuerſale repreſentare; ſed hoc ad libros de Anima remitto, vbi particulariter inquiretur quomodo iſta cognoſcantur.

Quodnam debeat eſſe obiectum Scientiæ. Quæſtio Secunda.

363 HÆc quæſtio multas, & graues difficultates continet, ſcilicet, an obiectum Scientiæ debeat eſſe ens per ſe, an æternum, an reale, &c. quæ tractantur ab alijs ſub his terminis: an de ente per accidens, de Ente contingenti, & de Ente corruptibili detur Scientia, pro qua quæſtione.

Recolenda, quæ diximus *in procemial. quæſt. 6. notab.* 1. nomine obiecti propriè id intelligi, quod in Scientia definitur, & de eo paſſiones demonſtrantur, neque vt efficiendum conſideratur, ſed ſolum ſpeculandi gratia, ad differentiam ſubiecti, quod tanquam in eo aliquid efficiendum proponitur. Recolendum etiam quod diximus *eadem quæſt. notab.* 2. obiectum ita ſe habere, vt in ipſo ſit aſſignare partem materialem, quæ in illa ſcientia tractatur, verbi gratia in Phyſica *corpus naturale*, & etiam ſit aſſignare partem formalem, quæ eſt ipſe modus, ſub quo res illa à tali ſcientia conſideratur, verbi gratia in Phyſica corpus naturale, quatenus naturale inſpectatur, & examinatur, atque adeo obiectum conſtare ex materiali, & formali, ex qua ratione formali deſumi ſolet vnitas ſcientiarum, vt infra.

Notandum eſt autem obiectum Scientiarum ſolere diuidi à Doctoribus in totale, ſeu adæquatum, in principale, & particulare. Totale, ſeu adæquatum eſt illud, quod adæquat Scientiam, ſeu ad quod reducuntur omnia, quæ in illa Scientia tractantur, verbi gratia in Phyſica *corpus naturale*, quia omnia, quæ ibi tractantur, ideo tractantur, quia ad corpus naturale aliquo modo ſpectant. Principale eſt, quod principem locum obtinet inter partialia illius ſcientiæ, vt ſi in Phyſica diceremus *Cœlum*, quod eſt nobilius inter omnia corpora naturalia. Partiale verò, quod tantum partem continet obiecti totalis, vt *homo, planta* in eadem Phyſica. Quæſtio igitur eſt de obiecto totali; res enim, quæ eſſe poterunt obiectum totale, poterunt eſſe etiam partiale, & principale, & quæ totale eſſe non poterunt, neque illa participare poterunt. Quare de illis ſpecialis quæſtio non eſt inſtituenda. his prænotatis.

Prima Concluſio. De ſingularibus determinatè ſum- 364
ptis, vt *Petro, Paulo* &c. non datur ſcientia. Probatur; Scientia eſt cognitio alicuius proprietatis per propriam cauſam: modo vel cognoſcitur per cauſam vniuerſalem, vel ſingulare aliquod principium illius ſingularis. Si primum, cum nullum aliud principium habeat vniuerſale præter ſpecificum, non poteſt eſſe proprietas vnius ſingularis tantùm, cum illud principium ſit æquè omnibus indiuiduis eiuſdem naturæ commune. Si ſecundum præter quam quod non poterit eſſe Scientia demonſtratiua, de qua loquimur, quia hæc procedit per principium vniuerſale, vix vnquam ſciri poterit huiuſmodi principium ſingulare à quo fluat talis proprietas; quod ſi ſciretur, poſſet dici aliquo modo ſcientia, vt videtur ſentire Scotus *quæſtione tertia prologi. 4. Laterali*. Caietanus *prima parte artic. 2. §. ad primum*, & alij apud Amicum *Tract. 27 de Scientia diſput. 4. quæſtio. .. dub. 5.* quod nec latuit, quem Authorum penè nullus latuit, noſtrum Nouarinum *in ſuis axiom. phyſio. Theolog. lib. 7. à num.* 1658. Quòd ſi Ariſtoteles in contrarium loquutus eſt, poteſt explicari de Scientia procedente per principia vniuerſalia, & de Scientia, quæ vt plurimum de ſingularibus hic habetur à nobis.

Secunda Concluſio. De rebus contingentibus, & corruptibilibus, vt incorruptibilitatem induunt, datur ſcientia. Explicatur hæc concluſio. Contingentia, & Corruptibilia dupliciter ſpectari poſſunt. Primo prout exiſtunt in hoc, vel illo ſingulari. Secundo poſſunt conſiderari corruptibilia in communi abſtrahendo ab exiſtentia, licet igitur primo modo de ipſis non poſſit haberi ſcientia, quia cum poſſint non exiſtere, nihil certi, & infallibilis ſcire poſſumus; Scientia autem eſt de obiecto, de quo, quod ſcitur, ſciatur aliter eſſe non poſſe, vt docuimus ex Ariſtotele *primo Poſter. capite 6.* tamen conſiderata ſecundo modo in communi, quoad eſſentiam, dicuntur quodammodo incorruptibilitatem induere, quatenus habent ſuas definitiones, & proprietates, quæ de illis neceſſariò prædicantur, nec aliter eſſe poſſunt, & hoc modo de illis datur ſcientia, & hoc pacto corruptibilia, & contingentia poſſunt eſſe obiecta Scientiæ. Sic Ariſtoteles 2. *Phyſicor.* tradidit definitiones, proprietates &c. de caſu, & fortuna; ſic Phyſica eſt vera ſcientia, licet agat de rebus corruptibilibus.

Probatur ſecundo ratione. Vt aliquid poſſit eſſe obiectum alicuius Scientiæ ſatis eſt, ſi de eo poſſint demonſtrari proprietates per cauſas vniuerſales, quæ aliter eſſe non poſſunt, ſic eſt in caſu noſtro, ergo.

Maior probatur. Scientia *ex primo Poſter.* vt vidimus, eſt cognitio rei per ſuas cauſas vniuerſales. Minor item

probatur, corruptibilia enim, vt ſic, ſuam habent, & dicunt eſſentiam omnino inuariabilem, ſicut Cœli, Angeli, & cætera incorruptibilia, ergo habent etiam ſuas proprietates fluentes ab huiuſmodi eſſentia, quæ aliter eſſe non poſſunt, ſtante tali eſſentia, eſt enim eadem ratio, quantum ad hoc, ac de incorruptibilibus, ergo.

Dices ex Ariſtotele Corruptibilium non eſt ſcientia, ergo nullo modo de eis dari poteſt ſcientia. Diſtinguo antecedens. Corruptibilium exiſtentium, quatenus exiſtentium, & concedo: corruptibilium vt ſic, & nego; quare negatur conſequentia. Ratio autem, cur de corruptibilibus, vt exiſtentibus non poſſit eſſe ſcientia, eſt quia ſcientia eſt perpetuæ veritatis, vt quod ſcitur, ſciatur aliter eſſe non poſſe, at quidquid ſciretur de exiſtentibus contingenter, vt talia ſunt, aliter eſſe poſſent, quia exiſtentia tolli poteſt. Iſtius maximæ Ariſtotel. vide locupletem expoſitionem apud fœcundiſſimum Nouarinum *lib. 7. axiom. num.* 1578.

365 Tertia Concluſio. De ente per accidens, quod ſcilicet dicit aggregationem plurium ſine vllo ordine inter ſe, non poteſt eſſe ſcientia; benè quidem, ſi aliquo modo vnum fiant. Prima pars probatur: ad habendam veram ſcientiam neceſſe eſt probare aliquam paſſionem per veram definitionem, & cauſam eius, de quo probatur, ſed plura, vt plura non dicunt vnam naturam, ſeu definitionem, ergo neque habebunt vnam paſſionem, ergo de ente per accidens dicente plura, vt plura non dabitur ſcientia.

Secunda pars item probatur. Si aliquo modo vnum fiant, vnam naturam ſortientur, ergo etiam vnam poterunt habere definitionem, ergo vnam paſſionem, ergo poterit de illis haberi ſcientia, quæ vtique eò perfectior erit, quò perfectior vnitas. Sic Muſica de numero ſonoro paſſiones demonſtrat; ſic de exercitu, de Republica, &c. poterit aliqua paſſio demonſtrari, quia cum aliquam vnitatem ordinis habeant, & aliquam definitionem, poſſunt habere ſecundum illum ordinem; quod ſi aliquando aliqua paſſio videatur emanare ex ente omnino per accidens nullum dicente ordinem, non erit vnica paſſio, cum ibi nullo modo ſit vnica natura; vel erit ratione vnius tantum, vt eſſe diſgregatiuum viſus reſpectu albi, quod ei conuenit tantum ratione albedinis, non aggregati, vel erunt plures paſſiones, quæ ex illis pluribus aggregatis fluent, licet vna tantum videatur, verbi gratia. Medicina vnicam videtur habere paſſionem, verbi gratia, talem morbum ſanare; & re vera ſunt plures iuxta plura aggregata, quæ in illa ingrediuntur; quia & plures ſunt infirmitates, ex quibus coaleſcit ille morbus.

Dices. De Ente per accidens poſſumus demonſtrare, quod non habeat cauſas per ſe; quod non ſit ſcibile &c. ergo de Ente per accidens ſimpliciter poteſt dari ſcientia. Reſpondeo concedendo totum; quando autem dicimus de Ente per accidens non dari ſcientiam, intelligimus ſcientiam poſitiuam demonſtrando hanc, vel illam paſſionem realem de Ente aliquo modo per accidens, vt diximus paulò ſupra. Hanc quæſtionem exactè tractat Amicus, *dubio quarto diſputatione quarta*, & Vallius *capite ſexto, quæſtione ſeptima*, & breuiter Rubius *hoc Tractatu capite ſexto*, præ omnibus autem exactiſſimè meus Nouarinus *libro ſeptimo axiom. Phyſiotheo, numero* 1612.

Quarta Concluſio. De non ente, & de ente rationis non datur ſcientia propriè. Patet hæc Concluſio ex his, quæ docuimus cum Ariſtotele, *primo Poſter.* ſcientiam eſſe cognitionem rei per cauſam; intelligitur autem de cauſa reali, quæ realiter influat, cuiuſmodi non eſt, non ens, & ens rationis; poteſt tamen dici pertinere per accidens ad ſcientiam realem, quatenus aliqua ſcientia agens de aliquo obiecto reali, in ordine ad illud, agat etiam de non Ente, & de Ente rationis; ſic *in Meteor.* ad intelligendam latitudinem entis, agitur de ente rationis, *in libro de Anima*, ad intelligendam latitudinem obiecti intelligibilis: attamen per ſe loquendo, non datur aliqua vera ſcientia de huiuſmodi Ente, quia ſicut eſt quid fictum, ita fictas habet paſſiones, & licet propoſitiones, quæ de eo formari poſſunt, habeant neceſſariam connexionem, quia tamen hoc totum eſt de non ente poſitiuo, ad ſummum poſſet admitti dari ſcientiam de eo negatiuam, ita Apollinaris *primo Poſterior. quæſtione vndecima*.

Quinta Concluſio. Obiectum Scientiæ debet eſſe vnum. Probatur Vnitas Scientiæ ab aliquo ſumi debet, 366
ergo vel à principijs, vel à paſſionibus, vel ab obiecto; præter hæc enim aliud non eſt aſſignare in ſcientia, ſed non poteſt ſumi à principijs, vel à paſſionibus, hæc enim multiplicantur in eadem ſcientia, ergo ſumetur ab obiecto, ergo obiectum debet eſſe vnum. Confirmatur vna potentia vnum obiectum totale requirit, ergo etiam vna ſcientia; hæc autem vnitas ſatis eſt, ſi ſit Analogica, ſic Metaphyſica agit de omni Ente, quod tamen tantum Analogicè conuenit in ratione entis, vt poſtea *in Metaphyſica*; vnde autem ſumatur vnitas obiecti, ſeu ſubiecti, & quomodo omnia, quæ in aliqua ſcientia tractantur, ad vnum obiectum reducantur; vnde ſcientia ſit vna, dicetur *quæſtione ſequenti*.

Sexta Concluſio. Obiectum totale, ſeu adæquatum non eſt probandum in ſcientia, ſed ſupponendum. Probatur primo ex Ariſtotele *primo Poſterior. capite primo*, vbi habet. De ſubiecto præcognoſcendum an ſit, non autem probandum. Probatur ſecundo, quia ideo dicitur ſubiectum, quia ſubijcitur tanquam notum. Tertio efficacitet, quia ſcientia eſt talis per tale obiectum eſſentialiter, ergo ſi illud probaret, eſſet ſcientia, quia ſic ſupponitur, dum illud probat, & non eſſet ſcientia, quia nondum intelligimus habere obiectum, ſine quo ſcientia eſſe non poſſet; poſſet quidem probari à ſcientia ſuperiori, ſed hoc non eſt contra nos; poſſet etiam probari, & à poſteriori, non tamen in eadem ſcientia; Quidquid dicat Scotus, propter tertiam rationem; obiectum autem partiale, licet non poſſit probari in illa parte ſcientiæ, poteſt tamen in illa tota ſcientia, eo quod cum omnes partes eiuſdem obiecti conueniant in vna ratione formali totali, quæ cum ſupponatur, ex illa poterit vna pars eiuſdem obiecti probari, licet etiam hoc rarò contingat, & cum probatur, fiat à poſteriori. De quo plura Zabarella *libro ſecundo de tribus præcognitis capite nono*, Vallius *diſputatione prima, in primum Poſteriorum parte quarta, capite quinto, & ſequenti*, & Nouarinus noſter ad hoc multam donat doctrinam, *lib. ſeptimo axiomat. num.* 1559. & 1572.

Ex hactenus dictis colligere poſſumus principales conditiones ad conſtituendum obiectum ſcientiæ. Primo enim debet eſſe aliquod vniuerſale. Secundo, neceſſarium neceſſitate complexa, qua formet propoſitiones veras ab æterno, & neceſſitate incomplexa, vt abſtrahat ab exiſtentia, quod ſcilicet eius eſſentia non ſit talis dependenter ab aliquo agente extrinſeco, ſed ex ſe ſimpliciter. Tertiò vnum per ſe. Quarto Ens reale. Quinto, vnum ſaltem Analogicè, ita vt omnia, quæ in illa ſcientia tractantur, vel tanquam partes, paſſiones, principia, &c. ad ipſum reducantur. Sexto debet ſupponi, & non probari. Videatur Diuus Thomas *in Prologo Sententiar.* Scotus *in prædicabilibus, & in Prologo Sententiar.* Heruæus *in Tractat. de ſecundis Intentionibus*, & Zabarella *loco citato*, & *Amicus Diſputatio. quarta, quæſtione 2. dub. 9.*

Vnde ſumatur Vnitas Scientiæ totalis. Quæſtio Tertia.

NOtandum primo totam difficultatem eſſe de Vnitate Scientiæ totalis, quam ſolent vocare Vnitatem 367
genericam; Si enim loquamur de Vnitate numerica, certum eſt, ſcientias multiplicari ad multiplicationem Subiectorum, in quibus ſunt: ſi loquamur de diſtinctione ſpecifica ex ijs, quæ diximus de intenſione habituum patet tot eſſe ſpecies quot media probationum. Tota igitur difficultas eſt, quia cum Phyſica, verbi gratia dicat tot habitus partiales, quot ſunt media probationum, quibus diuerſæ concluſiones ſunt ſcitæ; vnde ſumatur illa vnitas generica, qua omnes dicuntur vna Phyſica, & quod de Phyſica dicitur, idem dic de Metaphyſica, & Mathematica.

Notandum ſecundo. In obiecto cuiuſcunque potentiæ, ſeu habitus tria nos poſſe ſpectare. Primo obiectum materiale. Verbi gratia, in Phyſica *Cœlum*, *Terra*, &c. Secundo formam, ſeu rationem, ſecundum quam attin-

gitur à tali habitu, verbi gratia, in eadem Phyſica eſt *Naturale*, omnia enim, quæ Phyſica probat, probat de corpore, vt eſt naturale. Tertio poſſumus conſiderare conditionem ſub *Qua* ratio illa attingitur à tali habitu; in eadem Phyſica omnia conſiderantur, vt abſtrahunt à ſingularitate; illa abſtractio dicitur ratio formalis ſub *Qua*, ad differentiam pręcedentis, quæ vocatur ratio formalis *QVAE*: differunt autem, nam ratio formalis, *Qua* per ſe conſideratur ab illa ſcientia, eſt ratio cur paſſiones tali Subiecto inſint; & eſt aliquid reale in illo: at ratio formalis ſub *Qua* eſt pura conditio, per ipſam non inſunt paſſiones, non eſt aliquid reale in Subiecto, ſed quædam conditio actum Intellectus inuoluens. His notatis.

Prima Sententia docet ſcientias totales diſtingui, ex ratione ſub *Qua*; quia verò hæc triplex eſt, vel enim conſiderantur res, vt abſtrahunt à ſingulari ſenſibili, & conſtituitur vna Phyſica: vel vt abſtrahunt ſecundum rationem à materia ſenſibili, & conſtituitur Mathematica, quæ conſiderat quantitatem, licet ſit in materia, non tamen vt eſt in materia; vel tertio conſideratur aliquod obiectum, quod ſecundo rem, & rationem abſtrahit à materia ſenſibili, & eſt Metaphyſica, quæ conſiderat ens, vt non dicens, nec materiale, nec immateriale, conſiderat Deum, Angelos, &c. qui nullam dicunt materiam. Hæc igitur ſententia dicit, quod ſcientiæ iuxta hanc triplicem abſtractionem diſtinguuntur. Eſt Capreoli *quæſtione tertia in Prologo Concluſione ſecunda, & tertia* Caietani *primo Poſter. capite vigeſimo ſecundo, quæſtione prima, & prima parte, quæſtione prima, articulo tertio*, & communiter Thomiſtarum, qui eam tribuunt D. Thomæ *Opuſcul. de Trinitate quæſtione quinta, articulo primo; & quæſtione ſecunda de Veritate, articulo quarto, & prima parte quæſtione prima, articulo tertio, & primo Poſter. text. 179. & primo Phyſicor. in Initio.*

Probatur primo hæc Sententia ex Ariſtotele *ſexto Metaphyſic. Text. ſecundo, & tertio, & nono, & primo de Anima, Text. decimo ſeptimo*, quibus locis diſtinguit tres partes Philoſophiæ à triplici abſtractione, ſed ab eodem ſumitur vnitas, & diſtinctio. Ergo. Quare etiam Diuus Thomas *Phyſic. loco citato*, per has abſtractiones, ſcientias diſtinguit. Confirmatur, quia alioquin nulla eſſet ratio, cur non vna tantum ſcientia, cum obiecta omnia conueniant in vna ratione intelligibili; vel. Cur non plures, quam tres, cum omnes habeant ſuas rationes formales.

Secundo probatur, talis eſſet vnitas, quale obiectum, ſi ab obiecto ſumeretur, ſed obiectum multoties habet tantum vnitatem Analogicam, ergo, & ſcientia, ergo non poſſet eſſe vera ſpecies qualitatis.

Tertio in duabus ſcientiis genere diſtinctis aliquando habetur idem obiectum formale, ergo ab eo non poteſt ſumi vnitas ſcientiarum. Conſequentia patet. Antecedens probatur. Rotunditas terræ probatur etiam à Phyſico, & ab Aſtrologo; Aſtrologia autem, & Phyſica ſunt ſcientiæ diſtinctæ.

368 Secunda ſententia eſt ſcientias diſtingui ex diſtinctione principiorum, ita vt illæ ſint ſcientiæ diſtinctæ, quæ habent diſtincta principia complexa per quæ probantur, & in ipſis continentur omnes veritates illius ſcientiæ.

Probant primo auctoritate Ariſtotelis *Primo Poſter. capite vigeſimo tertio*, vbi diſtinctionẽ, & vnitatem ſcientiarum tradens, dicit illam eſſe vnam ſcientiam, quæ habet vnum obiectum, & tales eſſe, quorum principia ex primis principijs componuntur, & ſunt aut paſſiones, aut partes eorum.

Secundo auctoritate eiuſdem dicentis, illas ſcientias diſtingui, quæ in principijs non communicant, cuius ſignum eſt, quod ea, quæ monſtrantur, in eodem genere ſunt cum principijs.

Tertio probant auctoritate Diui Thomæ *ibidem Poſt.* dicentis, quamuis ſint diuerſa ſcibilia, ſecundum naturam ſuam materialem, attamen ſi per eadem principia ſciantur, pertinent ad vnam ſcientiam, quia non ſunt diuerſa formaliter, ſed ſolum materialiter. Eſt apud Vallium Sententia Soncinnatis, & aliorum Thomiſtarum. Verum quia coincidunt cum pręcedenti, ideo omitto expreſſius eam afferre. Pro noſtra

Notandum breuiter diuerſam abſtractionem, diuerſa media diuerſa principia, ad quæ videntur reduci omnes pręfatæ ſententiæ, originem ducere ab obiecto formali, quod patet inductione, Ideo Phyſica procedit per abſtractionem tantùm à materia ſignata, ſeu ſingulari, quia eſt de obiecto ſenſibili, & naturali, quod aliam abſtractionem non admittit; ideo Mathematica procedit per abſtractionem à materia ſecundùm rationem, quia eius obiectum eſt quantitas, non prout in materia, & ſic de cæteris, pariter de medio, & principijs, & modo procedendi; ideo in Phyſica definiendo, demonſtrando proceſſus fit per medium conſtans ex materia, & forma, non ſic autem in Mathematica; quia obiectum Phyſicæ eſt corpus naturale, quod vtique materiam, & formam inuoluit; obiectum autem Mathematicæ abſtrahit à materia; diuiſiones enim, definitiones, demonſtrat, & principia debent accommodari rebus, de quibus agitur, non autem res principijs; ideo enim dicuntur principia propria, propriæ definitiones, &c. quare ſit.

369 Vnica Concluſio. Vnitas generica Scientiæ totalis ex obiecto formali pendere debet. Sequitur ex præcedentibus, non ſumitur vnitas ex abſtractione, non ex principijs, non ex modo procedendi, quia hæc vnitatem, vel diuerſitatem participant iuxta diuerſitatem, & vnitatem obiecti formalis, ergo obiectum formale dabit vnitatem ſcientiæ.

Probatur ſecundo auctoritate Ariſtotelis, *Textu allegato in ſecunda Sententia*. Illa eſt vna ſcientia, cuius obiectum eſt vnum, ſed non poteſt intelligi materialiter cũ plura materialia ad eandem ſcientiam ſpectent, ergo vnum formaliter.

Probatur tertio, ex *ſecundo de Anima Text. trigeſimo octauo*, vbi docet ſcientias ſecari, ſicut ſecantur res, non poteſt intelligi de rebus materialibus, ergo formalibus.

Quarto ex eodem *quarto Metaphyſic. in principio*, vbi habet, Metaphyſicam à cæteris diſtingui, quia vniuerſaliſſimam rationem entis habet pro obiecto, ergo per Ariſtotelem vnitas ſcientiæ ſumitur ex obiecto non materiali, ergo formali.

Quinto probatur ratione, ab eodem habetur eſſentia, & vnitas, ſed ſcientia habet eſſentiam ab obiecto, ideo enim obiectum dicitur mẽſura ſcientiæ, ergo habet etiam vnitatem.

Hæc autem Vnitas in hoc conſiſtit, quod omnia, quæ per habitus partiales ſciuntur, inuoluant vnam rationem formalem omnibus communem, quæ eſt ratio, cur omnes illæ veritates aſſerantur; neque, ſi ratio illa aboleretur, ſciri poſſent, ideò omnia, quæ in vna ſcientia totali tractantur, per diuerſos habitus ſpecie, reduci dicuntur, vel tanquam partes obiecti totalis, vel tanquam paſſiones: ſic Phyſica agit de materia, & forma tanquam de partibus, de motu, quantitate, &c. tanquam de paſſionibus, in quibus omnibus eadem ratio communis, nempè corpus naturale reperitur; ſi non vniuocè, ita vt æquè de illis omnibus prædicetur, ſaltem Analogicè, quæ vnitas ſatis eſt ad vnitatem genericam ſcientiarum. Hæc ſententia præter Ariſtotelem habet fautores Diuum Thomam *primo Poſter. lect. quadrageſima prima, & in Prologo Sententiarum*. Scotum apertiſſimè *in Prologo quæſtione tertia*, & alios apud Vallium *diſputatio. quarta cit. parte tertia, quæſtione ſecunda cap. 6.*

Ad Argumenta pro prima Sententia. Ad primum Reſpondeo Ariſtotelem ibi non attuliſſe diſtinctionem ſcientiarum per ea, quæ formaliter diſtinguunt, & à priori; ſed à poſteriori, & ab effectu; quia ſcilicet ex eò quod eſt tale obiectum, eſt etiam talis abſtractio, quaſi quod abſtractio eſt effectus obiecti, quia iuxta illius exigentiam ponitur, & non aliter; alioquin ſibi contradiceret, dum *primo Poſter. & ſecundo de Anima, & quarto Metaphyſ.* aſſignat diſtinctionem ex obiecto formali, vt vidimus; idem dico ad Diuum Thomam; ad confirmationem Reſpondeo nos non determinare an ſit vna, nec ne totalis, an tantum tres; ſolum aſſignamus, vnde ſit aſſumenda vnitas, nempè ab obiecto formali: hanc quæſtionem examinare nihil vtilitatis afferret, ideo facio Miſſam.

370 Ad ſecundum Reſpondeo obiectum habere tantum vnitatem Analogicam; quando dicitur, ergo non poteſt poni ſcientia in prædicamento qualitatis, negatur conſequentia, quia ſcientia importat vnam rationem vniuo-

eam communem omnibus ſcientijs, quæ participatur à Phyſica, quoad omnes eius habitus partiales; quia omnes re vera ſunt qualitates, & ſunt ſcientia, licet Analogicè tantum participent rationem talis ſcientiæ videlicet Phyſicæ, ſequitur igitur tantum, Phyſicam, vt dicit illud aggregatum ex omnibus habitibus partialibus non poſſe poni ſub ſcientia, ſed ratione partium tantum, quia Phyſica non eſt vna ſpecies, nec verum genus ad omnes habitus partiales, quod vltro concedo, neque per hoc vllum ſequitur abſurdum.

Ad tertium Reſpondeo, negando antecedens ad probationem dico diuerſo modo ſpectari rotunditatem terræ à Phyſico, & ab Aſtrologo; à primo enim conſideratur, vt figura corporis naturalis, à ſecundo vt paſſio quantitatis.

Ad primum, quo ad ſecundam ſententiam, reſpondeo Ariſtotelem nobis fauere, vt diximus in Concluſione; quia dicit ſcientiam vnam illam eſſe, quorum principia componuntur ex primis, ſcilicet ex incomplexis, quare per Ariſtotelem diſtinctio complexorum, ex incomplexis petenda eſt, ſcilicet ex obiecto formali.

Ad ſecundum pariter: fauet Ariſtoteles, quia principia non communicant, quando non ſunt in eodem genere, ſcilicet eiuſdem obiecti formalis.

Ad tertium de Diuo Thoma patebit illum locum legenti germanum ſenſum eſſe, diſtinctionem prouenire ex obiecto formali. ex quo poſtea habetur, vt etiam principia diſtincta ſint, ideo dixit, ſi aliqua ſciantur per eadem principia ad eandem ſcientiam ſpectare, quia (aſſignat rationem) non differunt formaliter, ſed tantum materialiter. Ecce quod nobis innuit, principia non eſſe diſtincta, quia de eodem obiecto formali.

Quare aliud erit probare ex varitate modi procedendi, principiorum, & abſtractionis, &c. diſtinctas eſſe ſcientias: aliud ex aliquo iſtorum formaliter diſtinctionem, & vnitatem prouenire; verum enim eſt, quoties habebimus illa diſtincta, habebimus etiam diſtinctas ſcientias; attamen ratio vera à priori, qua erunt diſtinctę, non erit aliquod ipſorum, ſed obiectum formale, à quo, tanquam à radice pullulabit abſtractionum, principiorum, mediorum, & modi procedendi diſtinctio, ſeu vnitas, vt diximus *in illo Notab. pręcedente noſtram ſententiam*.

De Diuiſione Scientiarum. Quæſtio Quarta.

371 VAriæ ſcientiarum Diuiſiones habentur apud Amicum *diſputatio. quarta, Tract. vigeſimo ſeptimo, quæſtione quarta, dubio ſecundo*, præcipuæ ſunt duæ, vel tres. Prima in Speculatiuas, & Practicas. Secunda Speculatiuarum in Phyſicam, Mathematicam, & Metaphyſicam. Tertia in ſcientias ſubalternatas, & ſubalternantes. Circa primam Diuiſionem nihil hic occurrit, præter ea, quæ diximus. *De Natura Logicæ in Proœmialibus, & in pręcedenti Tractatu; cum de Diuiſione habituum*. Pariter circa ſecundam diuiſionem afferre conuenientias, vel differentias Phyſicæ, Metaphyſicæ, & Mathematicæ, breuitas, cui famulamur, non patitur prætetquam quod eſſent nullius vtilitatis, quare, tota quæſtio erit de tertia diuiſione, in ſubalternantem, & ſubalternatam.

Notandum primo, hic nomine ſubalternationis nihil aliud intelligi, niſi vnam ſcientiam ſubijci alteri, ſeu eſſe ſub altera; illa quæ ſubeſt dicitur ſubalternata, cui ſubeſt ſubalternans, quæ ſubalternatio poteſt eſſe impropria, & communis; vel propria, & particularis. Impropria dicitur, cum vna ſcientia alteri ſubijcitur quoad finem, ſic fręnefactiua ſubalternatur ad equeſtrem. Secundo, quoad ſubiectum, quando ſcilicet ſubiectum vnius eſt ſub ſubiecto alterius; ſic in Phyſica ſcientia de homine ſubalternaretur ſcientiæ de animali. Tertio ratione principiorum, quando ſcilicet principia vnius demonſtrantur ab altera; ſic Medicina habet hoc principium; *Contraria contrarijs curantur*, quod probatur à Phyſica, *quia contraria in eodem ſubiecto eſſe non poſſunt*. Quarto ratione euidentiæ, ſic doctrina diſcipuli imperfecta ſubalternatur ſcientiæ magiſtri, quæ perfectior eſt in illo: hæ, & ſimiles conditiones efficiunt ſubalternationem, ſed impropriam.

Notandum ſecundo. Inter varias conditiones, quas aſſignant Doctores apud Vallium *quæſtione quinta*, quatuor eſſe, quæ verè ſcientiam ſubalternatam conſtituunt. Prima eſt vt obiectum ſubalternatæ contineatur ſub ſubalternante, non ſolum materialiter, ſed etiam formaliter. Patet ex Ariſtotele, *primo Poſter. text. centeſimo*, & *ſecundo Poſter. text. primo, ſeptimo, octauo, & trigeſimo ſeptimo*, & ratio eſt clara; quia vt dicemus, ſtatim, principia ſubalternatæ debent eſſe probata, à priori, à ſcientia ſubalternante, ergo debent communicare aliquo modo in obiecto, ex quo prouenit identitas, ſeu ſubalternatio principiorum; ſic muſica docet ſonos talis, vel talis proportionis eſſe bonos, quod probatur ab Aritmetica, cui ſubalternatur. quia talis proportio eſt bona.

Secunda eſt, vt principia ſubalternatæ probentur à ſubalternante. Habetur *primo Poſter. Text. decimotertio, & ſexageſimo nono*, patet etiam ratione; alioquin, ſi non communicarent, eſſent omnino diuerſæ ſcientiæ; ſic Chirurgia docet, vulnus circulare difficilius ſanari, quod probatur à priori à Geometria, cui quantum ad hoc ſubalternatur, quia cum latera circuli magis diſtent, difficilius coniunguntur.

Tertia Conditio, vt ſcientia ſubalternata addat aliquam differentiam accidentalem obiecti ſubalternantis; 372
ſic muſica addit *ſonorum* numero, qui eſt obiectum ſubalternantis Aritmeticæ, ſic medicina addit *ſanabile* corpori obiecto ſubalternantis Phyſicæ. patet ex Ariſtotele, *primo Poſter. text. vigeſimo, quinquageſimonono, quinquageſimooctauo, ſexageſimo*, vbi docet Subiectum ſubalternatæ eſſe alterum ab obiecto ſubalternantis; eſſe autem alterum in doctrina Ariſtotelis tantùm dicit differentiam accidentalem; patet etiam ratione, quia, ſi differentia addita eſſet paſſio obiecti ſubalternantis, non eſſet ſcientia ſubalternata, ſed eadem, quia ad eandem ſcientiam ſpectat agere de obiecto, & paſſionibus eius.

Quarta Conditio, ex præcedenti emanans eſt, obiectum ſubalternantis, & ſubalternatæ aliquo modo eſſe idem, aliquo modo non. Eſt clara; quia numerus ſonorus conuenit cum obiecto Arithmeticæ ſubalternantis in numero, non conuenit in ſonoro.

Dices. Ergo ſcientia ſubalternata non habebit veram vnitatem, probatur conſequentia, quia ex illa differentia accidentali, & obiecto ſubalternantis, non fit vnum per ſe, ſed per accidens. Omiſſis varijs reſponſionibus apud Vallium *diſputatione quarta de ſcientia, parte quarta, quæſtione quinta capite ſexto*, aſſumo quam ipſe dat ex Caietano negando conſequentiā, ad probat. Reſpondeo ſubalternatam non habere pro obiecto, totum illud aggregatum, ſed idem omninò obiectum, ac ſubalternans, vt ſtat ſub illa conditione. verbi gratia, obiectum medicinæ eſt corpus, vt naturale, quatenus ſtat ſub conditione ſanabilis; ex eo patet, quod ſcientiæ iſtæ mediæ ſubalternatæ potius denominantur ab obiecto ſubalternantis, quam à conditione, ſeu differentia ſuper addita; ſic muſica potius, & melius dicitur ſcientia Mathematica, quam Phyſica. Ex dictis.

Vnica Concluſio. Scientia purè ſubalternata, non eſt 373
vera ſcientia. Facilè probatur. Vera ſcientia facit ſcientem immobilem in cognitione, ſed in ſcientia ſubalternata, non poteſt eſſe huiuſmodi immobilitas ergo. Maior patet ex Ariſtotele ſæpius allato. Minor probatur. Scientia ſubalternata habet principia probanda per ſcientiam ſubalternantem, ergo non habet illorum euidentem cognitionem, ergo Concluſio, quæ per talia principia infertur, non reddit ſcientem immobilem in illa cognitione. ad ſummum à poſteriori poteſt ſcientiam acquirere, & per experientiam, ſed ſcientiam imperfectam, ideo qui habet ſcientiam ſubalternatam eſt perfectè ſciens, cum ſimul habeat ſubalternantem, per quam euidenter cognoſcit principia ſubalternatæ quare ſimplici er ſcientia ſubalternata intrà proprios limites non eſt ſcientia, quæ, vt ſic excludit euidentiam propriorum principiorum.

Quæres quænam ſint ſcientiæ ſubalternantes, & ſubalternatæ. Reſpondeo cum Vallio *quæſtione nona, parte quarta, diſputatio. tract. de Scientia*, Metaphyſicam, Mathematicam, & Phyſicam non ſubalternari inuicem, eò quod habeant principia omnino diuerſa; pariter propter eandem rationem neque Logicam alias tibi ſubalternare, neque ipſam alijs ſubalternari propriè ſemper loquendo.

Se-

Secundo dicendum ſcientias practicas ſubalternari ferè in omnibus, ſcientijs ſpeculatiuis. morales enim ſubalternantur ſcientiæ de Anima. Medicina, quoad illam partem, quæ agit de modo applicandi remedia ſubalternatur Phyſicæ, quia illa pars, quæ agit de natura herbarum, humorum, &c. eſt propriè Phyſica, & non pars medicinæ. Eidem Phyſicæ ſubalternantur multæ aliæ ſcientiæ, & artes, vt ars venandi, ſaltandi, &c. Tertio Dicendum Mathematicæ ſubalternari Arithmeticam, quæ conſiderat quantitatem diſcretam, & Geometriam, quæ conſiderat quantitatem continuam. Geometria ſubalternat ſibi Perſpectiuam, quæ conſiderat Lineam viſualem; Aſtronomiam, quæ conſiderat motus orbium cęleſtium, & Aſtrorum; Aſtrologiam, quæ conſiderat ea, quæ ex his motibus eueniunt. Arithmetica ſubalternat ſibi muſicam, quæ agit de numero ſonoro, quæ vt docens, & ſpeculatiua ſibi ſubalternat muſicam practicam. Stereometria, quæ conſiderat Corpus ſolidum etiam Geometriæ ſubalternatur; cui deinde Stereometriæ ſubalternantur omnes artes, quæ circa quantitatem continuam in corpore ſolido verſantur, vt ars ædificatoria, ſtenefactoria, &c. Quarum omnium etiam aliquæ ſubalternantur Phyſicæ, quia non conſiderant quantitatem abſolutè, ſed in tali corpore naturali, & ideo ſolent vocari mediæ, ſeu mixtæ, quia ſcilicet, & de Mathematica, & de Phyſica participant. Hæc ſint dicta ad curioſitatem. Qui omnium ſcientiarum genera exactè explicanda aſſumeret, omnium peritus eſſe deberet. Quare cum ab hac peritia penitus diſtem, ſatis ſit terminos attuliſſe, & explicaſſe, intra limites Logicalis diſciplinæ, quæ quidem exactiorem de his cognitionem non expoſcit immo tantum Regulas generales dignoſcendi ſcientias ſubalternantes à ſubalternatis requirit.

Soluuntur aliqua Dubia. Quæſtio Vltima.

374 PRo complemento totius Tractatus de Scientia, tria moueo quæſita, quibus abſolutis, abſoluetur etiam tota hæc Logicalis diſputatio.

Quæritur igitur primo à quo proueniat difficultas intelligendi, à rebus ne, an ab Intellectu. Reſpondeo prouenire ex improportione rerum, & Intellectus; quælibet enim potentia habet obiectum ſibi adæquatum, & proportionatum, igitur quanto magis obiectum accedit ad illam rationem, vel recedit, eò magis naſcitur proportio, vel improportio inter obiectum, & potentiam; ſic Deus, Angeli, &c. quia non ſunt ſenſibiles, cuius tamen generis eſt obiectum noſtri Intellectus in hoc corpore, ideo difficulter intelliguntur. Sic relationes modi, & alia ſimilia, quia parum habent ſenſibilitatis, ideo maximam experimur difficultatem in ipſis cognoſcendis: quare videtur dicendum omnem difficultatem eſſe ab Intellectu, ratione cuius oritur, vt hoc obiectum illi ſit proportionatum, nequaquam illud. patet hac vnica ratione, quia poſito eodem obiecto ſenſibili Intellectus Petri faciliter illud percipit, Intellectus Franciſci difficiliter, quod videtur ſenſiſſe *ſecundo Metaphyſic. primo Ariſtoteles* dicens, Veſpertilionem non poſſe Solem intueri, non prouenire ex lumine Solis, ſed ex ipſo Veſpertilione. Confirmatur ratione Scoti *ſecundo Metaphy. quæſtione ſecunda*, & Scotiſtarum communiter, quia ſi res de ſe eſſent difficiles cognitu, eſſent tales reſpectu cuiuſcunque Intellectus, ergo Angelici, ergo Diuini, quod tamen eſt falſum. Eſt etiam Amici *hoc Tract. diſputatione prima, quæſtione ſecunda, articulo ſecundo, Concluſione ſecunda*.

375 Quæritur ſecundo, an certitudo, & euidentia ſint de eſſentia ſcientiæ. pro reſponſione notandum, certitudinem ex Diuo Thoma *tertio Sententiarum, diſtinctione vigeſima tertia, quæſtione ſecunda, articulo ſecundo*, & *diſtinctione vigeſima ſexta, quæſtione ſecunda, articulo quarto, ad quintum*, eſſe firmam adhæſionem potentiæ ad obiectum; ita vt adhæreat abſque vlla formidine, & ſit immobilis adhæſio, quæ dupliciter aſſignari ſolet, obiecti, & ſubiecti, ſeu extrinſeca, & intrinſeca. Certitudo obiecti eſt, quæ oritur ex veritate ipſius obiecti, quæ eſt motiuum talis aſſenſus: certitudo Subiecti, ſeu extrinſeca eſt, cum adhæſio prouenit ex aliquo extrinſeco ipſi obiecto. pariter euidentia multipliciter ſumi poteſt, intuitiua, cum res in ſe ipſa videtur, ita cognoſcunt ſenſus, & Beati in Cœlo, & Intellectus principia indemonſtrabilia, & prima; & abſtractiua, cum rem certò ſcimus, vel teſtimonio alterius, vel ex obiecto ipſo, quod ex alio deducimus, in quo clarè cognoſcitur, & cognoſcimus ita eſſe, ſicut apprehendimus.

Modo Reſpondeo. Certitudinem, & euidentiam eſſe de eſſentia ſcientiæ, ſcilicet certitudinem obiecti, & intrinſecam, & euidentiam abſtractiuam. Probatur Scientia eſt cognitio alicuius concluſionis ex ipſis principijs certis, ergo cognitio certa, ſed certa cum euidentia, vt mox probabitur, ergo neceſſe eſt veritatem ipſam obiecti Intellectum mouere. Confirmatur ex Ariſtotele *primo Poſter.* dicente, qui ſcit non poteſt aliter ſcire, ergo certitudo ipſa obiecti requiritur. Probatur conſequentia alioquin illud extrinſecum poſſet mutari, & ſic aliter ſe habere ſcientem. De euidentia pariter probatur ſcientia ſibi vendicat, vt eſſentiale, ſcientem ſcire ſuam certitudinem, hoc autem non contingit, niſi euidentia, ergo euidentia eſt de eſſentia ſcientiæ. Confirmatur ex dictis *Tractatu præcedenti*, demonſtrationem, per quam ſcientias acquirimus, debere conſtare ex per ſe notis, ſcilicet euidentibus, ex quo ſequitur id, quod dicebamus, ſcientiam habere de eſſentia certitudinem obiecti; ſi enim veritas ipſa obiecti non moueret Intellectum, vtique euidentiam de illo non haberemus. Eſt contra Molinam, *prima parte, quæſtione prima, art. 2.*

Quæritur tertio. Vtrum Scientia, opinio, & Fides de
eodem obiecto ſimul eſſe poſſint. pro reſponſione ad- 376
uertendum, Opinionem eſſe quendam aſſenſum habitum per medium tantùm probabile, & contingens, vel ſaltem non cognitum, vt neceſſarium, ſi ſit tale; quare de eſſentia Opinionis eſt incertitudo ex parte medij, & ineuidentia cum formidine contrariæ partis propter debilitatem medij, per quod aſſentitur; Fides verò eſt aſſenſus propter auctoritatem dicentis, ita vt aſſentiamur ſolùm, quia aliquis, quem exiſtimamus fide dignum, ita teſtatus eſt, quare de ipſius eſſentia non eſt, neque certitudo, neque incertitudo, (vt abſtrahit à Fide Diuina, & humana), ſed tantùm niti teſtimonio alterius: de eſſentia autem Fidei humanæ eſt ſimpliciter incertitudo ex parte medij, ſcilicet atteſtantis, quod falſum dicere poteſt. hoc poſito.

Ad quæſitum reſpondeo de eodem obiecto eodem modo ſumpto ſiue per idem medium, ſiue per diuerſum non poſſe eſſe ſimul opinionem, & ſcientiam. Probatur. Scientia eſt cognitio eſſentialiter certa, & euidens, & ideo de obiecto neceſſario: opinio de obiecto contingit, cognitio incerta ex parte medij, & ineuidens, ergo ſimul eſſe non poſſunt in eodem ſubiecto de eodem obiecto. Probatur conſequentia: non poſſunt de eodem verificari duo contradictoria, ſed opinio reddit ſcientem formidoloſum, & incertum; ſcientia verò certum, & immobiliter adhærentem, ergo eſſet ſimul certus, & incertus, mobiliter, & immobiliter adhærens, ergo. Confirmatur, quia aduenienti cognitione ſcientifica, redditur Intellectus certus, nec aliter eſſe poſſe cognoſcit, ergo tollitur omnis formido, & incertitudo, ergo ſimul eſſe non poſſunt. Ad ſummum habita cognitione ſcientifica, quod prius tantum probabiliter Intellectus cognouerat, poſtea cognoſcet per illud medium probabile, tantùm probabiliter fuiſſe probatam, ſed non eſt habere opinionem, ſed ſcientiam de opinione. Hæc ſententia eſt Diui Thomæ *in fine Poſterio.* & *prima, ſecunda quæſtione ſexageſima ſeptima, articulo ſecundo*. Scoti *primo Poſter. quæſtione vltima*, Caietani *ibidem*, & aliorum apud Amicum *diſputatione ſecunda, Tractat. vigeſimo ſeptimo quæſtione ſeptima, dubio ſecundo, articulo ſecundo §. ſecundo*, eſt communis. De Fide idem dicendum, eo quod Fides in vniuerſum eſſentialiter excludat euidentiam, & eò magis patet de Fide humana, cui poteſt ſubeſſe falſum, quod eſſentialiter excluditur à ſcientia, propter quod etiam euidentiam ſuæ certitudinis requirit.

An verò Fides Diuina, & ſcientia de eodem ſimul eſſe poſſit non eſt huius loci. De Fide verò humana, & opinione videtur aſſerendum; ſi enim eidem concluſioni poteſt Intellectus multipliciter adhærere intra limites probabilis aſſenſus, ſi diuerſa media habeat probabilia, poterit etiam aſſentiri, & propter rationem probabilem,

&

& propter auctoritatem alicuius atteſtantis, quod maxime locum habebit in opinione illorum, qui volunt Fidem humanã nihil aliud eſſe, quam opinionem quandam vehementem, eſtò tamen diſtinguatur ab opinione, cum etiam ipſa incertitudinem, & in euidentiam inuoluat, idem eſt iudicium, ac de opinione quantum ad hoc, & ſi poſſumus duplici opinione aſſentiri eidem concluſioni; poſſumus etiam fide, & opinione ſimul.

Qui plura vult de hac materia videat Amicum *quæſtione citata tota*, & Vallium *Tom. ſecundo, parte quinta. Diſputatione citata, vſque ad finem totius operis*. Et hæc dicta ſufficiant in totam Dialecticam Ariſtotelis, ad laudem, & gloriam OMNIPOTENTIS DEI, SANCTISSIMÆ VIRGINIS MARIÆ, DIVI THOMÆ ET B. CAIETANI PATRIS NOSTRI. Amen.

INDEX COPIOSISSIMVS
OMNIVM RERVM,
QVÆ IN HOC PRIMO ANNO CONTINENTVR.

Numerus productus eſt Marginalis.

A

ABSOLVTVM.

ABſolutum duplex, aliud, quod abſoluit à ſubiecto; aliud quod abſoluit à termino. 159.

ABSTRACTIO.

Triplex eſt ratio, ſub Qua, ſeu abſtractio: Phyſica, Metaphyſica, & Mathematica. 367.

Abſtractio alia præciſiua, ſeu præcipua: alia deciſiua, ſeu negatiua; in præciſiua nequit eſſe mendacium; benè in deciſiua, & quare. 179.

De qua abſtractione intelligatur dictum Ariſtot. *abſtrahentium non eſt mendacium*. 179.

ACCIDENS.

Accidens dupliciter poteſt definiri in concreto, & in abſtracto; in concreto ſubiectum ponitur in eius definitione in recto: ſi verò definiatur in abſtracto, ponitur in eius definitione in obliquo. 200.

In definitione accidentis id, quod definitur eſt ſubiectum, quatenus eſt ſub tali forma: forma verò eſt ratio, qua ſic definitur. 200.

Accidens tripliciter ſumi poteſt; & quomodo ſumatur, vt conſtituit quintum prædicabile. 246.

Accidens aliud prædicamentale; aliud prædicabile. 246.

Accidens, quod ſpectat ad quintum prædicabile debet poſſe adeſſe, & abeſſe à ſubiecto præter ſubiecti corruptionem; & intelligi in eo eius oppoſitum. 247.

Priuationes ſubſtantiales non ſunt vera accidentia; ideò propriè non ſpectant ad quintum prædicabile, ſed tantum ſecundariò. 248.

Morbus, peſtis, febris, & ſimilia dupliciter ſumi poſſunt, vt vera accidentia, quæ ſpectent ad quintum prædicabile. 248.

Vtrum accidentia quinti prædicabilis, ſiue realia, ſiue rationis exigant exiſtẽtiam ſui actualem, & ſubiectorum, vt fiant propoſitiones. 249.

Accidens conſtituit quintum prædicabile ſolum comparatum ad ſubiecta, non ad accidentia inferiora. 250.

Quomodo definiatur accidens, quatenus conſtituit quintum prædicabile. 250.

Accidens aliud genericum, aliud ſpecificum, quæ tamen non conſtituunt diſtinctum prædicabile; quia habent eundem modum prædicandi. 250.

Accidentia poſſunt prædicari etiam vniuocè, ſi ſumantur ſecundùm denominationem, quæ prouenit ab exiſtentia ipſorum in ſubiectis. 255.

Accidens nequit naturaliter eſſe ſine ſubiecto, in quo eſt. benè ſupernaturaliter. 258.

Quare partes Phyſicæ, vel Metaphyſicę non ſint accidens ab Ariſt. definitum. 158.

Subſtantia ſolum in concreto eſt in prædicamento per ſe, & directè: accidentia verò etiam in abſtracto, & quare. In concreto autem vno modo ponuntur, altero nequaquam. 269.

Nullum accidens poteſt identificari ſubſtantiæ. 288.

Non implicat dari plura accidentia ſolo numero differentia in eodem ſubiecto, dum diuerſum affectum præſtant. 295.

ACTIO.

Quomodo intelligatur per actionem immanentem nihil produci. 346.

ACTVS.

Actus totus eſt à potentia, & totus ab habitu. 358.

Intenſio actus non eſt diſtincta à ſubſtantia eiuſdem actus. 358.

In quocunq; actu duo ſpectari poſſunt modus, & ſubſtantia. 357.

Vbi eſt idem obiectum formale, ibi omnes actus ſunt eiuſdem rationis; neque diuerſificantur per diuerſa obiecta materialia. 352.

Per vnicum actum nequit acquiri procliuitas, & facilitas ad aliquod obiectum. 346.

AFFECTIONES.

Quot ſint affectiones terminorum. 12.

AGENS.

Quomodo intelligatur agens debere eſſe fortius patiente. 350.

ALIENATIO.

Quid ſit alienatio termini. 20.

AMPLIATIO.

Quid ſit termini ampliatio.

ANALYSIS.

Analyſis idem eſt, ac reſolutio, quæ dupliciter fieri poteſt, realiter, & ratione. 302.

ANALYTICVS.

Quid pertractet Ariſt. in libris priorum analyt. 106.

Quare aliqui libri inſcribantur ab analyſi. 106.

Libri poſteriorum Analyticorum permaximè digni ſunt tùm ratione materiæ, tùm ratione certitudinis. 302.

ANALOGA.

Analogũ ſimpliciter prolatũ ſtat ꝑ principali analogato. 8.

Analoga attributionis vocantur etiam analoga impropria. 8.

Quæ dicantur analoga ab vno. Ad vnum. Ab vno ad vnum. 8.

Analoga, & æquiuoca ad vnum determinata fiunt vniuoca. 9.

De quibus analogis definitio analogorum ab Ariſtot. aſſignata ſit accipienda. 9.

Analoga attributionis reducuntur ad æquiuoca. 9.

Æquiuoca à caſu ſimpliciter æquiuoca: æquiuoca à conſilio æquiuocare dicuntur ſecundum quid, & magis propriè analoga. 253.

ANALOGIA.

Quotuplex ſit analogia. 8.

ANGELI.

Angeli nequeunt formare ens rationis circa obiecta natura-

tura-

turaha, ſed tantùm circa ſupernaturalia. 169.

ANIMA.

Anima non preexiſtit corpori. 405.

APPELLATIO.

Quid ſit appellatio termini. 20.

APTITVDO.

Aptitudo duplex, alia Phyſica, alia Logica, & quid ſint. 191.

Aptitudo ad vniuerſale requiſita non eſt in natura à parte rei. 191.

Vnitas, & aptitudo ad vniuerſale requiſita pari paſſu gradiuntur. 191.

A parte rei reperitur tantum aptitudo, & communicatio Phyſica, non autem Logica. 192.

Independenter ab opere intellectus natura poteſt multiplicari Phyſicé, quæ poſſibilitas eſt fundamentum aptitudinis Logicæ. 192.

Aptitudo Logica eſt communicabilitas ipſi naturæ ab intellectu tributa. 193.

Aptitudo Phyſica non eſt quid negatiuum, ſeu non repugnantia, ſed poſitiuum. 194.

ARGVMENTATIO.

Argumentatio tanquam ex partibus conſtat ex propoſitionibus; propoſitiones verò ex terminis. 1.

Quæ, & quotuplex ſit argumentatio. 64.

Vera argumentatio debet conſtare ex terminis diuerſis. 64.

Quæ argumentatio ſit bona ratione materiæ, quæ ratione formæ. 64.

In argumentatione bona ratione formæ nunquam poteſt dari antecedens verum, & conſequens falſum; benè in ratione materiæ. 65.

In qualibet argumentatione tria ſunt, antecedens, conſequens, & illatio. 66.

ARS.

In qualibet arte adeſt doctrina, & vſus. 108.

Logica non eſt ars. 118.

Ars propriè loquẽdo verſatur circa opera extrinſeca; ideò dicitur habitus factiuus, & diſtinguitur à prudẽtia. 118.

Ars eſt de generatione, & circa generationem verſatur; ſcientia verò eſt de Ente. 119.

Omnes artes, & facultates operatrices habent ſuas demonſtrationes. 120.

Quare prudentia, & ars non dicantur inſtrumentum, & ſi ad aliud ſint ordinatæ. 124.

In vera arte habitus docens, & vtens ſunt diſtincti, non ſic in Logica. quare. 128.

Prudentia, & ars ad ſuos effectus concurrunt tantum idealiter: at Logica elicitiuè; & quare. 130.

Materia cuiuſque facultatis practicè eſt id, in quod introducit formam, quam intendit huiuſmodi ars, & facultas. 140.

ASCENSVS.

Quid, & quotuplex ſit aſcenſus, & deſcenſus, quibus termini reſoluuntur. 17.

Omnes aſcenſus, & deſcenſus poſſunt reduci ad duas tantum ſpecies. 19.

B

BEATVS.

Nullus intellectus beatus poteſt formare ens rationis. 169.

C

CAVSA.

Cauſa æquiuoca ſemper eſt nobilior ſuo effectu. 357.

CIRCVLVS.

Vnde dicatur circulus, & quid exigatur, vt aliqua demonſtratio poſſit dici circulus. 333.

Non datur verus circulus formalis, & quid ad circulum formalem requiratur. 333.

Tres conditiones requiruntur ad verum circulum. 333.

Datur regreſſus, ſeu circulus materialis, & imperfectus. 334.

COGNITIO.

Quomodo poſſit cognitio realis pendere ab ente rationis, quod cognoſcitur. 291.

CONCRETA.

In concretis ſemper definiuntur ſubiecta proxima, non remota. 202.

CONSEQVENTIA.

In bona conſequentia ex contradictorio conſequentis infertur contradictorium antecedentis, non è cõtra. 67.

Prędicata, quæ inferuntur ex conſequenti, inferuntur ex antecedenti; non è contra. 68.

Vnde infertur antecedens, infertur & conſequens; non è contra. 68.

Omnia, quæ ſtant cum antecedenti, ſtant etiam cum conſequenti; non è contra omnia, quæ ſtant cum conſequẽti poſſunt ſtare etiam cum antecedenti. 68.

CONTINGENS.

Ex contingenti aliquando contingens, aut poſſibile; aliquando neceſſarium. 67.

CONTRADICTORIA.

Ex contradictorijs non ſemper vnum verificatur, quando termini ſumuntur cum particulis *inquantum*, *quatenus*, *ex ſe*, & ſimilibus. 182.

CONVENIENTIA.

Conuenientia in tota eſſentia eſt fundamentum ſpeciei; in parte eſſentiæ eſt fundamentum generis. 181.

Conuenientia propriè ſumitur ſecundum rationem ſpecificam. 174.

CONVERSIO.

Quid, & quotuplex ſit conuerſio propoſitionum abſolutarum. 40.

In conuerſione ſemper ſeruatur qualitas, & veritas, non ſemper quantitas. 40. & 41.

Quonam pacto conuertantur propoſitiones conſtantes ex vtroque, vel ex altero extremo ſingulari. 42.

Propoſitiones de verbo adiectiuo, vel de caſu obliquo prius ſunt reducendæ ad participium, poſtea conuertendæ. 42.

In bona conuerſione debet ſeruari identitas, & ſenſus terminorum. 42.

In conuerſione modalium ſolum dicta conuertuntur, non modi. 53.

Vt bona euadat conuerſio modalium quid ſit obſeruandum. 53. & 54.

COPVLA.

Quid ſit ſubiectum, prædicatum, & copula propoſitionis. 28.

COPVLATVS, ET COPVLATIVVS.

Quæ differentia ſit inter aſcenſum, & deſcenſum copulatum, & copulatiuum: item inter aſcenſum, & deſcenſum diſiunctum, & diſiunctiuum. 18.

D

DEFINITIO.

Quid ſit definitio ex Ariſtot. 21.

Definitio alia nominis, alia rei, & quæ ſint. 21.

Definitio rei triplex eſt, eſſentialis, deſcriptiua, ſeu accidentalis, & cauſalis. 22.

Definitio aſſignata per cauſam materialem, & formalem dicitur etiam eſſentialis. 22.

Diuiſione, & reſolutione poteſt inueſtigari definitio. 23.

Quid requiratur ad bonam definitionem. 24.

Quomodo à definitione ſit argumentandum. 24.

Quid ſit reſpondendum, dum quæritur, quæ ſit aliqua definitio. 24.

Quando probatur prima paſſio per definitionem eſt fallacia petitionis principij. 99.

Id, quod definitur non ſunt voces, & nomina, ſed res per vocem ſignificata. 174.

Quid ſit prima, & ſecunda ſubſtantia ſecundum Ariſtol. & an rectè illas definierit. 261.

Definitio eſt cauſa ſufficiens ad demonſtrandam paſſionem de ſubiecto. 312.

Res poſitiua poteſt definiri per negationem. 262.

DEMONSTRATIO.

Subiectum librorum Poſteriorũ eſt demonſtratio; neq; in his agitur de definitione, niſi in ordine ad demonſtrationem. 302.

Quid ſit ſcire, quid demonſtratio potiſſima, ex qua ſola cauſatur ſcire. 308.

Vt aliqua concluſio ſciatur, eſt neceſſe premiſſas eſſe veras. 209.
Premiſſæ falſæ poſſunt inferre falsũ, ſed non probare. 309.
Quid ſit premiſſas debere eſſe primas, & indemonſtrabiles. 310.
Propoſitio, quæ eſt prima, eſt etiam indemonſtrabilis. 310.
Vna propoſitio poteſt dici prior altera pluribus modis, ſicut etiam indemonſtrabilis, & immediata. 310.
Demonſtratio debet conſtare ex propoſitionibus per ſe notis: & quid ſit propoſitioné eſſe per ſe notam. 311.
Demonſtratio requirit premiſſas priores, & notiores: & per quid diſcrepent priores à primis. 313.
Demonſtratio debet conſtare ex premiſſis notioribus nobis, & natura. 313.
Quomodo verificetur dictum Ariſt. *Propter quod vnumquodque tale, & illud magis.* 314.
Demonſtratio debet conſtare ex premiſſis, quæ ſint veræ cauſæ reales formales in eſſendo; nec ſufficit quod ſint cauſæ vel in agendo tantum, vel reales virtuales. 315.
Demonſtrationes, quæ procedunt per cauſam realem virtualem tantùm, non ſunt veræ demonſtrationes, ſed tantum lato modo. 315.
Demonſtratio debet conſtare ex neceſſarijs, alioquin non immobiliter ſciretur. 316.
Quatuor ſunt modi perſeitatis deſeruientes ad demonſtrationem. 218.
Propoſitiones innaturales nequeunt deſeruire pro demonſtratione. 318.
Demonſtratio perfectiſſima debet conſtare ex propoſitionibus, quæ ſint de predicato *vniuerſali; de omni, & per ſe.* 322.
In principijs demonſtrationis duo ſpectari poſſunt, & ſubiectum, & connexio terminorum. quo ad ſubiectum nulla res poteſt eſſe æterna. 323.
Septem ſunt conditiones propoſitionum demonſtrationis. 326.
Quot ſint conditiones concluſionis perfectiſſimę demonſtrationis. 327.
Definitio ſubiecti poteſt eſſe medium vel formale, vel virtuale demonſtrationis. 327.
Tria sũt, quæ in demõſtratione potiſſima ſciri poſsũt. 327.
Quando demonſtratur prima paſſio, definitio ſubiecti eſt medium formale. 328.
Definitio paſſionis non eſt cauſa eiuſdem paſſionis, ideo nequit eſſe medium formale in demonſtratione potiſſima. 328.
Quando nõ demonſtratur prima paſſio, definitio ſubiecti nequit eſſe medium formale, ſed tantum virtuale. 328.
Quando demonſtratur paſſio prouenięns à cauſa extrinſeca, ipſa cauſa eſt medium: & pariter vera ſcientia. 329.
Prima figura eſt propria demonſtrationis potiſſimę. 329.
Demonſtratio conſiderata quatenus ſyllogiſmus multiplex, quatenus demonſtratio duplex, *propter quid*, & *Quia*. 330.
Demonſtratio *Quia* alia ab effectu, alia à cauſa remota; & vtroque modo multiplex. 330.
Demonſtratio à cauſa remota poteſt eſſe demõſtratio *propter quid.* 330.
Quando cauſa remota magis paret quam effectus, qui probatur, eſt demonſtratio *Quia*: pariter quando fit proceſſus ab effectu ad cauſam. 331.
Demonſtratio *Quia* à cauſa remota ſemper eſt in ſecunda figura. 331.
Demonſtratio *Quia* ab effectu poteſt fieri varijs modis, prout varij ſunt effectus 332.
Quid ſit demonſtratio *Quia.* 332.
Non datur demonſtratio *propter quid* diſtincta à demonſtratione potiſſima. 332.
Vnde dicatur circulus, & quid exigatur, vt aliqua demonſtratio poſſit dici circulus. 333.

DENOMINATIO.

A forma reali ſemper eſt denominatio realis. 150.
Denominatio extrinſeca non dicitur fieri proprié, ſed reſultare tantum. 184.
Denominatio extrinſeca eſt effectus cauſæ formalis, non efficientis. 184.
Denominatio extrinſeca nihil ponit in eo, quod denominatur, ſed tantum dicit eſſe terminum rei denominantis. 185.

DENOMINATIVA.

Vniuoca aliquando tantum ratione diſtinguuntur à denominatiuis, aliquando materialiter. 255.
Quomodo intelligenda definitio denominatiuorum ab Ariſtot. aſſignata. 256.
Tria ſunt denominatiuorum genera. 256.
Vt aliqua ſint vera denominatiua, de quibus loquutus eſt Ariſt. tria requiruntur. 256.

DESCENSVS.

Quid, & quotuplex ſit aſcenſus, & deſcenſus, quibus termini reſoluuntur. 17.
Omnes aſcenſus, & deſcenſus poſſunt reduci ad duas tantam ſpecies. 19.

DEVS.

Deus non format ens rationis, ſed tantum ab intellectu formatum cognoſcit. 168.
Deus cognoſcendo ens rationis cognoſcit ſecundum eſſe, quod iam habet in intellectu creato, ideò tunc illud non format. 168.
Deus cognoſcit diſcurſus, ſed ipſe non diſcurrit. 168.
Deus nequit formare ens rationis, quia omnia cognoſcit modo perfectiſſimo. 168.

DIALECTICA.

Ad quid deſeruiat Dialectica. 1.
Vtrumque nomen, & Logica, & Dialectica ſumitur pro tota facultate diſſerendi. 107.
Ariſt. ſemper appellauit Dialecticã, nunquã Logicã. 107.
Potius appellanda Dialectica, quam Logica. 107.

DICI DE OMNI.

Predicatum *Dici de omni* duas vniuerſalitates exigit ſubiecti, & temporis, quæ vniuerſalitatis tres ſpecies habet. 317.
Dici de omni duplex, aliud prioriſticum, aliud poſterioriſticum, & in quo differant. 317.

DIFFERENTIA.

Quoties genus, vel differentia predicantur de ſpecie habent rationem totius. 204.
Quomodo differentiæ dicantur cõtrarię & oppoſitæ. 214.
Differentia, quæ ſola exiſteret, diuideret genus ab alijs nõ exiſtentibus. 214.
Differentiæ ſpeficę dicuntur inęquales; indiuiduales verò æquales in perfectione: ſiquando verò eſſent inæquales, eſſet eadem ratio, ac de ſpeficis. 215.
Eadem differentia indiuidualis poteſt fundare, & diuerſitatem, & conuenientiam. 219.
Differentia indiuidualis cum ſit vltima non determinatur ad eſſe talem per vlteriorem differentiam, ſicut accidit in ſpecifica. 225.
Differentiæ indiuiduales ſunt primò diuerſæ. 220.
Quomodo intelligatur exceſſus, quem per differentiam dicit ſpecies ſupra genus. 226.
Species dicit differentiam actu, genus potentia, & in confuſo. 226.
Differentia prędicatur, vt *quo*, non vt *quod*; & quid ſit vtrumque. 227.
Quomodo intelligatur differentiam ſeparare ea, quæ ſtant ſub eodem genere. 227.
In quinq; differentiæ definitionibus, quas attulit Porphyrius, ſemper fuit definita differentia eſſentialis. 227.
Quid dicat differentia ſumpta formaliter, vel fundamentaliter. 228.
Differentia ſumpta fundamentaliter tripliciter poteſt ſpectari. 228.
Ferè omnes definitiones differentiæ definiunt differentiam ſumptam phyſicè, licet ſit definita in ordine ad genus, & ſpeciem. 216. & 228.
Differentia definita vt prędicabilis, definitur, vt Logicè ſumpta. 228.
Differentia multipliciter poteſt vſurpari, & quomodo ſumatur pro tertio prędicabili. 229.
Cognitio differentię proprię, & communis deſeruit ad facilius explicandam differentiam propriiſſimam. 229.
Porphyrius non definiuit differentiã vltimã: & quare. 230.
Differentia à parte rei ſumi poteſt materialiter, & formaliter, & quid ſit vtrumque. 230.
Differentia ſumpta in abſtracto non eſt differentia, ſed principium differentiæ. 210.
Genus non includitur in differentijs ſumptis formaliter; & quare. 231.

Differentia formaliter dicit tantum vnam partem eſſentiæ ad differentiam ſpeciei. 231.
Differentiæ ſubſtantiales ſunt ſubſtantia, ſed incompleta. 231.
Differentia, vt tertia prędicabile inclndit vniuerſale tanquam genus. 231.
Propoſitiones, in quibus prędicatur genus de differentia, valent tantum materialiter. 232.
Genus prędicatur de differentia non per ſe, ſed per accidens. 232.
Prędicatio generis de differentia eſt impropria, indirecta, innaturalis; & quare. 232.
Quæ ſit differentia inferior, quæ ſuperior. 232.
Differentia vltima, & inferior non continet in ſuo conceptu ſuperiorem; alioquin non eſſet vltima. 233.
Hinnibilitas formaliter loquendo non eſt differentia ſenſibilis; ſicut nec hinnire eſt operatio ſenſitiua & vitalis formaliter loquendo. 233.
Differentia inferior ſumpta materialiter pro ſpecie; & ſuperior pro genere poteſt dici, quod contineat ſuperiorem: & ſic intelligendus Ariſt. ſi videtur hoc docuiſſe. 234.
Differentia ſubalterna non eſt prędicabile diſtinctum à differentia vltima. 235.
Omnes differentiæ prędicant tantum explicitè vnam partem ſubiecti, quæ eſt veluti forma, genus illam, quæ eſt tanquam materia. 235.
Differentia ſubalterna, & differentia vltima habent diſtinctas definitiones tantum accidentaliter. 235.
Omnis differentia prędicatur incompletè: differentia tamē vltima dicitur diſtinguere completè, & quare. 236.
Diuerſo modo prędicatur per modum totius genus, & differentia. 237.
Differentia reſpectu ſpeciei non eſt vniuerſalis, niſi negatiuè. 237.
Quæ differentia ſit ſimplex, quæ compoſita. 238.
Omnis differentia ſimpliciter loquendo eſt perfectior ſuo genere: quo verò ad modum prędicandi poteſt dici perfectius ipſum genus. 238.
Differentia prędicatur de genere in quale tantum, directè tamen, & naturaliter. 339.
Differentia, vt intelligatur quatenus differentia, debet intelligi ſecundum habitudinem ad genus, quod diuidit, & ad ſpeciem, quam conſtituit. 249.
Differentia in ordine ad hanc, vel illam differentia non eſt tertium prędicabile. 245.

DIFFICVLTAS.

An difficultas intelligendi proueniat à rebus, vel ab intellectu. 474.

DIGNITATES.

Dignitates concurrunt ad demonſtrationes ſaltem remotè. 307.
Dignitates non ſunt precognoſcendæ niſi virtualiter. 307

DILEMMA.

Dilemma perfectum conſtat tantum ex duobus membris; ſi tamen plura habeat etiam dicitur dilemma. 91.

DIMINVTIO.

Quid ſit diminutio. 20.

DIRECTIO.

Quomodo prima intellectus operatio dirigatur definitione. Secunda diuiſione. Tertia argumentatione. 1.

DISPOSITIO.

Prima ſpecies qualitatis dicit habitum, & diſpoſitionem, & quid per vtramque intellexerit Ariſt. 197.

DISPVTATIO.

Quomodo ſe gerere debeāt defendens, & arguens in diſputationibus. 105.

DISTINCTIO.

Quæ ſola ratione diſtinguuntur, nequeunt vllam pati diuiſionem 286.
Non ſunt multiplicādæ diſtinctiones ſine neceſſitate. 289.

DIVERSVM.

Aliqua poſſunt eſſe idem, vel diuerſa in nomine, & ſubſtantia quinque modis. 253.

DIVISIO.

Quid exigatur ad bonam diuiſionem. 62.
Quot modis poſſimus argumentari rectè in diuiſione. 62. & 63.
Quid, & quotuplex ſit diuiſio. 60.
Quæ ſit diuiſio rei, & quæ nominis. 60.
Quot genera totius, tot diuiſionum. 60. & 61.
Quid reſpondendum ad interrogationes, quæ fieri poſſunt in diuiſione. 63.

E

ELENCHVS.

Quid ſit elenchus. 83.
Quatuor modis committitur fallacia elenchi. 98.

ENS.

Ens aliud; quod in re, aliud, quod in intentione tantum. 147.
Ens triplicem poteſt habere habitudinem ad intellectum. 147.
Ens eſt nomen purè æquiuocum ad ens reale, & ad ens rationis. 148.
Aliud eſt eſſe ens reale, & aliud eſſe reale; & quæ differentia inter vtrumque. 157.
Species entis realis poteſt habere duplicem effectum inadæquatum in repreſentando. 152.
Nunquam ens reale poteſt pendere ab ente rationis. 291.

ENS RATIONIS.

Quomodo ſit intelligendum quòd detur, efficiatur, & producatur ens rationis. 147.
Ens rationis habet tantum habitudinem obiectiuam; atque adeò tunc ſolum eſt ens rationis, quando concipitur quod non eſt ens ad modum entis. 147.
Ens reale, etſi ſit in intellectu obiectiuè, non eſt ens rationis, quia non eſt obiectiuè tantum. 147.
Quoties concipiuntur priuationes, & negationes ad modum formarum exiſtentium in ſubiectis, fit ens rationis. 148.
Intellectus in formando ens rationis aliquādo habet fundamentum à parte rei: quare aliud eſt loqui de fundamento, aliud de ipſo ente rationis. 149.
Denominatio extrinſeca non eſt ens rationis. 150.
Ens rationis dicitur rationis, quia reſpicit rationem. 150.
Solus intellectus format ens rationis. 151.
Quomodo intelligatur ens rationis fieri per actum comparatiuum, & reflexiuum. 153.
Quare dum ſenſus apprehendunt res aliter, quam ſint, nō dicantur formare ens rationis. 154.
Voluntas amando impoſſibilia, vt impoſſibilia non format ens rationis. 154.
Phantaſia duplici de cauſa non dicitur formare ens rationis. 155.
Prima intellectus operatio format ens rationis actu comparatiuo, & reflexiuo virtualiter, non formaliter. 156.
Denominatio extrinſeca poteſt fieri ens rationis, & quomodo. 157.
Ens rationis eſt obiectum terminatiuum tantum, ideo dici poteſt prius, & poſterius ſecundum diuerſum genus cauſalitatis ipſa cognitione. 151.
Ens rationis extrinſecè ſpecificat cognitionem, qua producitur. 151.
Species entis realis fęcundat intellectum ad pruducendum ens rationis. 152.
Quæ ſint differentiæ inter ens rationis, quod habet fundamentum à parte rei, & fictitium. 158.
Ens rationis, quod habet fundamentum triplex, priuatiuum, negatiuum, & relatiuum. 159.
Quare ens rationis priuatiuum non ſit relatiuum, etſi dicat reſpectum ad ſubiectum. 159.
Priuationes, & negationes non ſunt entia rationis, vt exiſtentes à parte rei remotiuè. 160.
Ens rationis negatiuum dupliciter poteſt cōſiderari: vno modo eſt ſpecies diſtincta ab ente rationis priuatiuo, non alio modo. 160.
Diuiſio entis rationis in priuatiuum, negatiuum, & relatiuum non eſt formalis, ſed penes fundamenta, poteſt tamen aſſignari formalis. 161.
Se aſſignaretur diuiſio entis rationis formalis, eſſet generis in ſpecies. 161.
Quænam entia rationis ſpectent ad quodlibet ex aſſignatis. 162.

Om-

Omnia entia rationis logica reducuntur ad ens rationis relatiuum. 162.
Intellectus formando ens rationis prima operatione quo ad obiectum complexum; & ſecunda operatione ſemper decipitur. 165.
An intellectus formando ens rationis concipiat ad modum entis realis, vel rationis. 167.
Ens rationis fit ab intellectu creato propter imperfectionem intellectus; non per hoc tamen poteſt illud formare ſenſus, etſi intellectu imperfectior. 168.
Idem ſunt ens rationis Logicum, & ſecunda intentio, non tamen ens rationis, & ens rationis logicum. 169.
Quare entia rationis logica ſic appellentur. 169.
Quomodo ſint intelligendæ prædicationes, quæ fiunt entis rationis de ente reali, vel entis rationis de alio ente rationis. 170.
Denominatio pro nominis impoſitione eſt ens rationis. 170.

ENTHYMEMA.

Quid ſit enthymema. 90.
Aliquando concluſio enthymematis probatur duplici ſyllogiſmo. 91.

ÆQVIPOLLENTIA.

Quid ſit æquipollentia propoſitionum abſolutarum. 36.
In propoſitionibus ſubcontrarijs nequit dari æquipollentia 38.
Quæ ſit æquipollentia modalium; & quæ regulæ ſeruandę in illa. 49.
Aliqua obſeruanda, vt facilè modales fiant æquipollentes. 50.

ÆQVIVOCA.

Quæ ſint vniuoca, æquiuoca, multiuoca, diuerſiuoca, & denominatiua. 253.
Æquiuoca, vel æquiuocata, vel æquiuocantia. 253.
In definitione æquiuocorum definiuntur æquiuoca æquiuocata 253.
Quomodo intelligatur identitas nominis, & diuerſitas ſubſtantiæ requiſita ad veram æquiuocationem. 253.
Ad æquiuocationem non officit, quòd æquiuoca conueniant in aliquo prędicato ſuperiori. 253.
Æquiuoca à caſu ſimpliciter æquiuoca: æquiuoca à conſilio æquiuoca dicuntur ſecundùm quid, & magis propriè analoga. 253.

ESSENTIÆ.

Eſſentiæ rerum antequam producantur, habent tantum eſſe poſſibile in ordine ad Diuinam Omnipotentiam, quia non dicunt repugnantiam ad poſſe produci; hoc tamen eſſe poſſibile poteſt dici aliquo pacto reale. 177.
Eſſentiæ rerum ex D. Thom. quando producuntur, accipiunt etiam ipſum eſſe. 176.

EXEMPLVM.

Exemplum eſt argumentatio imperfecta. 91.

EXTREMVM.

Quodnam ſit maius, & minus extremum, & medius terminus. 69.
Connexio extremorum dicitur exiſtere, etſi non exiſtant extrema connexa. 326.

F

FACVLTAS.

Quid ſit facultas, & quare Logica non ſit facultas propriè. 118.
Rhetorica, & Grammatica ſunt veræ facultates. 118.
Omnes artes, & facultates operatrices habent ſuas demõſtrationes. 120.

FALLACIA.

Fallacia alia in forma, alia in materia. 95.
Quotuplex ſit fallacia materiæ. 96.
Fallacia materiæ alia in voce, alia in re. 96.
Fallacię in re, ſeu extra dictionem ſeptem. 96.
Fallaciæ in voce, ſeu dictionis ſex. 96.
Fallacia accidentis, quando committatur. 97.
Dupliciter poteſt committi fallacia conſequentis. 98.
Quando, & quomodo committatur fallacia à dicto ſecundum quid ad dictum ſimpliciter. 98.
Quomodo committatur fallacia elenchi. 98.
Fallacia plurium interrogationum. 99.
Tripliciter committitur fallacia æquiuocationis. 100.
Fallacia amphibologię ferè eadem ac æquiuocationis dupliciter committitur. 100.
Pluribus modis committitur fallacia accentus. 101.
Fallacia compoſitionis, & diuiſionis tres habet ſpecies. 102.
Pluribus modis fit fallacia figuræ dictionis. 104.

FALSITAS.

In prima intellectus operatione poteſt eſſe falſitas quò ad obiectum complexum, non quo ad incomplexum. 164.
Veritas, & falſitas propriè eſt tantum in ſecunda intellectus operatione. 165.
Quomodo intelligatur Ariſt. quando dixit *ſimplicium non eſſe neque veritatem, neque falſitatem*. 167.

FALSVM.

Ex vero ſemper ſequitur verum; ex falſo aliquando verũ, aliquando falſum. 66.
Falſum poteſt ſciri, vt verum, non vt falſum formaliter; ſiue in actu ſignato, non in actu exercito: ſiue per diſſenſum, non per aſſenſum. 308.

FIDES.

Quid ſit opinio, quid fides, & an ſimul eſſe poſſint de eodem obiecto. 376.
Fides humana, & opinio poſſunt eſſe ſimul. 376.

FIGVRA.

Figura ſyllogiſmi tantum triplex. 70. & 71.
Quare non admittatur figura Galeni. 72.
In quo fundetur bonitas illationis trium figurarum. 73. & 74.
Inter omnes figuras principem locum tenet prima figura, & quare. 74.
Quæ regulæ deſeruiant omnibus figuris ad concludendum. 75.
Quæ regulæ ſint pro qualibet figura in particulari. 76. 77.
Quarta ſpecies qualitatis forma, & figura, & quid per ipſas intelligat Ariſt 298.

FINIS.

Facultates operatrices ex fine dignoſcuntur. 110.
Id eſt finis cuiuſque artis, & facultatis propter quod fiunt, quæ in tali arte producuntur. 110.
Finis diuiditur in finem *Qui*, finem *Cui*, finem *Quo*: & quid ſint. 110.
Finis internus, finis proximus, finis generationis, & operationis idem ſunt: ſicut idem ſunt finis externus, finis remotus, finis operis, & finis rei genitæ. 110.
Finis operantis eſt id, ad quod ordinat operans ſuum opus. 110.
Dirigere tres operationes intellectus eſt finis intrinſecus Logicæ. 111.
Finis intrinſecus *Qui* attingitur immediatè per finem intrinſecum *Quo*. 112.
Scientiarum acquiſitio eſt finis extrinſecus Logicæ. 113.
Equi directio eſt finis extrinſecus frœnofactoriæ artis. 113.
Quinam ſit finis intrinſecus *Quo* Logicæ. 113.

FORMA.

Quæ, & quotuplex ſit materia, & forma propoſitionis categoricæ. 30. 31.
Forma realiter diſtincta nequit acquiri ſine noua actione. 290.
Quarta ſpecies qualitatis forma, & figura; & quid per ipſas intelligat Ariſt. 298.

G

GENVS.

Quæ ſit definitio generis, & an ſit bona. 197.
Per quid differat genus à ceteris prædicabilibus. 197.
Quid ſit genus prędicari in quid. 197.
Duplici modo dicitur genus prędicari de pluribus differentibus ſpecie. 197.
Illa tantùm dicuntur propriè differre ſpécie, quæ ſub eodem genere collocata habent diuerſas definitiones. 197.
Definitio generis aſſignata per prędicari eſt tãtum deſcriptiua, poteſt tamen aſſignari quidditatiua. 198.
Omnia genera in ratione generis ſe habent, vt indiuidua reſpectu generis, vt ſic. 159.

Quomodo Vniuerſale ſit genus generaliſſimum, cum huiuſmodi dicatur ſubſtantia. 199.
Genus quatenus deſitutur per vniuerſale ſe habet tãquam ſpecies. 199.
In deſitutione generis id, quod definitur non eſt neque ſola intentio genereitatis, neque ſola natura, ſed natura, vt ſtat ſub intentione. 201.
In prędicatione animalis id, quod prędicatur eſt natura ipſa, vt ſtat ſub intentione. 201.
Genus poteſt deſeruire pro loco topico tam quo ad naturam, quam quo ad intentionem. 202.
Quomodo genus habeat rationem partis, vel totius: quatenus habet rationem partis non includit differentias, ſed ſolum, vt quoddam totum. 201.
Quomodo genus dicatur totum poteſtatiuum; & in confuſo dicatur continere omnes differentias. 202.
Genus, Species, Differentia, & Definitio ſpeciei non differunt quo ad totale ſignificatum; ſeu quo ad materiale; ſed tantum quo ad formale. 202.
Genus dicitur ſumi à materia; non tamen eſt materia. Differentia dicitur ſumi à forma, non tamen eſt forma. 202.
Genus, vt prędicatur in quid, dicit omnes differentias in confuſo. 203.
Genus prędicatur, vt quoddam totum; ita quod in vna prędicatione ſtet pro vno, in alia pro altero iuxtà exigentiam ſubiecti. 203.
Quando eſt ſermo de genere, Specie, & Differentia propoſitiones ſemper intelliguntur formaliter. 204.
Genus prędicatur de Specie immediatè; de indiuiduo mediatè. 205.
Natura abſtracta tantùm nondum eſt neque genus, neq; ſpecies. 207.
Natura generica, & ſpecifica tripliciter poteſt conſiderari phyſicè, metaphyſicè, & Logicè. 212.
Genus, & ſpecies phyſicè ſumpta poſſunt conſeruari, hæc in vnico indiuiduo, illud verò in vnica ſpecie; & ſi cętera omnia ſint penitus impoſſibilia. 212.
Si ſecundum potẽtiam Logicam inferiora ſint poſſibilia, poſſunt genus, & ſpecięs in vnico inferiori conſeruari Logicè ſumpta. 213.
Genus, & ſpecies quæ eſſent in vnico inferiori dum cætera ſunt poſſibilia ſaltem per potentiam Logicam, eſſent vera vniuerſalia. 213.
Generi eſt eſſentiale poſſe contrahi per differentias oppoſitas, non quod actu contrahatur. 213.
Potentia, quam habet genus ad ſua inferiora, eſt Logica, quæ tamen aliquo pacto poteſt dici naturalis. 214.
Quare intellectus nequeat quamcunque naturam facere genus, vel ſpeciem. 214.
Genus metaphyſicè loquendo nequit in vnica ſpecie conſeruari, niſi omnes exiſtant; poteſt quidem ſpecies in vnico indiuiduo, ſi cætera non exiſtant. 215.
Genus non includitur in differentijs ſumptis formaliter, & quare. 231.
Propoſitiones, in quibus prędicatur genus de differentia valent tantum materialiter. 232.
Genus prędicatur de Differentia non per ſe, ſed per accidens. 232.
Prędicatio generis de differentia eſt impropria indirecta, innaturalis, & quare. 232.
Genus, & ſpecies non diſtinguuntur, quia vnum prędicetur de pluribus differentibus ſpecie; aliud verò de pluribus differentibus numero. 235.
Predicatio, qua prædicatur differentia de genere, ad nullum prædicabile ſpectat. 239.
Quo ad modum prædicandi genus eſt perfectius differentia. 218.
Quomodo intelligatur quod genus eleuetur à ſpecie ad eſſe perfectius. 239.

H

HABERE.

Varij ſunt modi habendi ex Ariſt. 305.

HABITVS.

In habitu intellectuali ſpeculatiuo cognitio eſt finis *Quo*, non in practico. 112.
Effectio operis in habitu practico eſt finis *Quo*. 152.
Habitus ſpeculatiui finis ſola veritas, practici verò opus. 112.
Omnis habitus intellectualis aut ſpeculatiuus, aut practicus. 115.
Habitus practici tres, ſpeculatiui quinque. 555.
Habitus verè ſcientificus multas habet conditiones, quæ non exiguntur in habitu practico. 116.
A praxi habitus aliquis dicitur practicus, & per quid differat à ſpeculatiuo. 131.
Omnes habitus voluntatis ſunt practici; intellectus verò alij ſpeculatiui, alij practici. 155.
Habitus ſpeculatiuus, & practicus differunt ex fine intrinſeco, & ex materia circa quam verſantur. 131.
Habitus practicus verſatur circa materiam, vt formaliter operabilem. 131. 132.
Sub quonam habitu comprehendatur Logica in diuiſione Ariſt. 133.
Habitus ſpeculatiuus procedit reſoluendo, practicus componendo. 134.
Logica etſi ſit habitus practicus, aliquo tamen modo procedit reſoluendo. 134.
Geometria non eſt habitus practicus, etſi Geometra poſſit conficere figuras, & aliquando conficiat. 134.
Prima ſpecies qualitatis dicit habitum, & diſpoſitionem, & quid per vtrumque intellexerit Ariſt. 297.
Habitus multis modis accipi poteſt. 335.
Explicatur adæquata definitio habitus. 335.
Habitus ad ſolum prędicamentum qualitatis ſpectare poteſt. 335.
Habitus perſeuerat etiam in dormientibus. 335.
Habitus alij in ordine ad naturam, alij ad operationem. 335.
Fundamentum operandi eſt anima, & potentia, non habitus. 335.
Quare Ariſt. modo ſub vno, modo ſub altero prędicamento videatur poſuiſſe habitum. 336.
Tria requiruntur, vt aliquid poſſit eſſe capax habitus. 338.
Habitus non ſubiectantur in membris corporis. 338.
Facilitas operandi acquiſita in membris corporis non eſt habitus. 339.
An conſuetudines fricandi barbam, mouendi tibias, & alia huiuſmodi ſint habitus. 339.
In Brutis non generantur habitus. 339. 340.
Ex diſpoſitione organorum prouenit quod aliquando videantur in ſenſibus externis acquiſiti habitus. 340.
Potentiæ hominis ſenſitiuæ apprehenſiuæ non ſunt ſubiectum habitus. 342.
Habitus in potentijs ſenſitiuis non habent rationem virtutis, niſi quatenus participant aliquid rationis. 343.
Intellectus, & Voluntas ſunt capaces habituum. 344.
Quomodo in intellectu, & voluntate poſſint eſſe habitus, dum ſunt determinatæ circa propria obiecta. 344.
Habitus alij ſunt ſupernaturales, alij naturales. 345.
Habitus naturales dupliciter poſſunt conſiderari in ordine ad actus. 345.
Actus concurrunt in genere cauſæ efficientis ad productionem habituum. 345.
Quomodo intelligatur ad habitum non dari motum. 346.
Aliud eſt ab actu fieri habitum, aliud per actum. 346.
Quomodo habitus cum ſit perfectior actu, poſſit ab actibus produci. 346.
Potentia producit habitum, tanquam cauſa principalis, actus verò tanquam cauſa inſtrumentalis. 346.
Habitus acquiſitus nequit acquiri vnico actu propter difficultates contrarias. 346.
Et ſi per omnes actus aliquid habitus producatur, non tamen per vnum, vel alterum dicitur habitus acquiſitus, & quare. 347.
Habitus eſt indiuiſibilis quo ad eſſentiam, non quo ad entitatem 347.
Habitus ſcientificus poteſt acquiri vnico actu. 348.
Quæ ſit differentia inter habitus ſcientificos, & cæteros. 348.

Quomodo habitus ſciẽtiæ acquiratur per vnicum actum, ſi acquiritur doctrina tempore, & experientia. 348.
Per frequentatos actus augetur habitus. 348. 349.
Augmentum habituum duplex, aliud intrinſecum, ſeu intenſiuum; aliud extrinſecum, ſeu extenſiuum. 349.
Augmentum tum intenſiuum, tum extenſiuum duplex. 349.
Habitus in ratione habitus intenditur tantum per actus intenſiores; in ratione verò entitatis per quemcunque actum. 349.
Omnes actus, qui habitum intendunt, ſunt eiuſdem rationis. 349.
Licet vnus actus poſſit producere tantum duos gradus, v.g. habitus, poteſt tamen producere tertium gradum, ſi inuenit duos productos. 350.
Poſſit dari caſus, quod etiam per actus remiſſos intenderetur habitus in ratione habitus. 351.
Per quamcunq; partem eiuſdem habitus habetur eadem facilitas ad ea omnia obiecta, ad quæ per omnes partes; licet aliquando non ſentiatur. 353.
Idem habitus æquè inclinat ad finem, & ad media, licet dicatur finis intenſius amari. 353.
Quare ſi eſt idem habitus circa diuerſa obiecta materialia eiuſdem rationis formalis, tamen non ſentiatur eadem facilitas circa omnia. 354.
Qui amat homines, quia proximi, eadem facilitate tendit in omnes. 354.
Quoties habitus ſcientifici extenduntur, quocunque modo extendatur, ſemper fit per nouam qualitatem ſuperadditam. 354.
Habitus eo pacto inclinat, quo pacto eſt productus. 355.
In eodem habitu ſcientifico poteſt eſſe promptitudo maior circa vnam concluſionem, quam circa aliam. 355.
Eadem eſt ratio quo ad augmentum in habitibus appetitus, & in habitibus opinatiuis, & practicis. 355.
Quare vna ſola potentia poſſit edere plures, & diuerſos actus, & non idem habitus. 356.
Habitus corrumpitur dupliciter per ſe, & per accidens: & dicitur expelli formaliter per habitum contrarium, effectiuè verò per actum contrarium. 356.
Habitus concurrit tanquam verum principium effectiuum ad actus. 358.
Ex habitibus prouenit, quòd potentiæ operentur facilè, promptè, & delectabiliter. 358.
Habitus concurrunt ſimul cum potentia ad ſubſtantiam actuum. 358.
Intenſio actus non eſt diſtincta à ſubſtantia eiuſdem actus 358.
Habitus ad productionem actuum poteſt comparari tanquam cauſa inſtrumentalis reſpectu potentiæ. 358.
Habitus & ſi ignobilior actu poteſt eſſe cauſa ipſius. 358.
Habitus alij acquiſiti, alij infuſi: alij appetitiui, alij cognoſcitiui: ſeu alij morales, alij intellectiui. 359.
Aliquis habitus moralis dicitur coaleſcere ex pluribus. 359.
Quinam ſint habitus, qui merentur nomen virtutis, & qui non. 359.
Dupliciter aliquis habitus poteſt dici practicus. 360.
Quotuplex ſit habitus intellectualis, quo infallibiliter veritas attingitur. 360.

HOMO.

Vnus Homo dicitur alio perfectior tantum ſecundùm accidentia. 266.

I

IDEA.

Ideę Platonis ſecundum Ariſt. ſunt vniuerſalia ſeparata, non ſecundum D. Auguſtin. qui aliter Platonem interpretatur. 177.
Ideæ Platonis ſi darentur, non eſſent ad modum naturæ abſtractè tantum cognitæ. 186.

IDEM.

Quadrupliciter aliqua dici poſſunt idem. 96.
Aliqua poſſunt eſſe idem, vel diuerſa in nomine, & ſubſtantia quinque modis. 153.

INDIVIDVVM.

Dum concipitur indiuiduum, & non concipitur conditio indiuidualis, vere non concipitur indiuiduum. 210.
Indiuiduum multiplex, & quomodo definiatur tùm vt terminus primæ intentionis, tùm vt terminus ſecundæ intentionis. 216.
Quomodo proprietates vnius indiuidui nequeant omnes in alio reperiri. 217.
Quomodo intellexerit Ariſt. de indiuiduo non eſſe ſcientiam, & indiuiduum neque poſſe definiri, neque de vllo prædicari. 218.
Omnibus indiuiduis determinatis datur vna ratio communis. 218.
Differentia indiuidualis reddit indiuiduum vnum in ratione indiuidui. 218.
Quando pręd icatur indiuiduum vt ſic de hoc, vel illo, eſt prædicatio ſuperioris de inferiori. 218.
Omnia indiuidua æqualiter ſunt incommunicabilia. 219.
Quomodo indiuiduum ſit quid commune, & tamen dicatur prædicari tantum de vno. 219.
Eadem differentia indiuidualis poteſt fundare, & diuerſitatem, & conuenientiam. 219.
Differentia indiuidualis cum ſit vltima non determinatur ad eſſe talem per vlteriorem differentiam. 220.
Quomodo vnitas numerica dicatur maior omni vnitate, ſi etiam ab illa abſtrahatur vna ratio communis, ſicut a ſpecifica. 220.
Differentiæ indiuiduales ſunt primo diuerſæ. 220.
Ratio indiuidualis communis eſt analoga, quatenus indiuiduum eſt terminus primæ intentionis; quatenus verò terminus ſecundæ intentionis eſt vniuoca. 221.
Ratio indiuidualis communis eſt ratio generica, cuius ſpecies ſunt quatuor. 221.
Qualis pręd icatio ſit, cum indiuiduum pręd icatur de ſe ipſo. 222.
Quodnam ſit indiuiduum vagum, & an pręd icetur de pluribus. 223.
Indiuiduum vagum dicit naturam ſingularizatam in communi, ita quod primò importatur ſingularitas in communi; ſecundariò ipſa natura, quæ ſingularizatur. 223.
Indiuiduum vagum pręd icatur de quolibet cum connotatione propriæ naturæ. 223.
Indiuiduum vagum in aliqua natura cum indiuiduo vt ſic eiuſdem naturæ non diſtinguuntur, quare idem ſunt aliquis homo, ac indiuiduum naturæ humanæ. 224.
Terminus communis explicatur cum diſiunctione, ac indiuiduum vagum, tamen quo ad modum ſignificandi non ſunt idem. 224.
Indiuiduum vagum non conſtituit diſtinctum pręd icabile, ſed reducitur ad pręd icabile generis, cuius ſpecies ſunt quatuor, ſicut in indiuiduo vt ſic. 224.
Indiuiduum vagum ſumptum primò intentionaliter eſt vnum tantùm analogicè; ſumptum verò ſecundo intentionaliter eſt vnum vniuocè. 225.
Indiuiduum vagum non datur à parte rei niſi fundamentaliter. 225.
Indiuiduum vagum nequit pręd icari de vno tantum, ſed ſemper de pluribus. 225.

INDVCTIO.

Inductio ſi colligat omnia particularia habet vim perfecti ſyllogiſmi; alioquin habet vim tantum exempli. 91.

IMPOTENTIA.

Secunda ſpecies qualitatis dicit potentiam, & impotentiam, quæ multipliciter accipi poſſunt. 297.
Impotentia, quæ eſt de ſpecie qualitatis, non eſt quid priuatiuum, ſed poſitiuum. 297.

IMPOSSIBILE.

Ex impoſſibili aliquando neceſſarium; aliquando impoſſibile; aliquando contingens ſequitur. 67.

INTELLECTVS.

Intellectus poteſt benè, & malè operari. 111.
Denominationes extrinſecę aliquando nullam dicunt dependentiam ab intellectu. 150.
Solus intellectus poteſt comparare, & reflectere. 154.
Intellectus nequit cognoſcere vllum obiectum, niſi prius per ſpeciem fœcundetur. 152.

In prima intellectus operatione poteſt eſſe falſitas quo ad obiectum complexum; non quo ad incomplexum.164.
Intellectus infinitus cognoſcit quidquid eſt cognoſcibile. 168.
Aliud eſt habere eſſe obiectiuè tantùm in intellectu;aliud dependere obiectiuè ab intellectu tantùm.170.
Aliqua plura nequeunt dici cognita, vt vnum ſola denominatione extrinſeca, quia vnico actu cognoſcantur. 185.
In fictionibus intellectus nullum abſurdum dari proceſſum in infinitum. 199.
Intellectus ſecundùm ſe ſemper eſt in vltima diſpoſitione ad ſpeciem intelligibilem. 337.

INSTRVMENTVM.

Quibus inſtrumentis operationes intellectus dirigat Dialectica. 1.
Logica propriiſſimè eſt inſtrumentum ad omnes ſcientias. 123.
Quare prudentia, & ars non dicantur inſtrumentum, & ſi ad aliud ſint ordinata. 124.
Num Ariſtotel. vocarit Logicam habitum inſtrumentarium.12·.
Quando inſtrumentum eſt ſimpliciter neceſſarium, nequit cauſa principalis aliquid efficere; ſecus verò ſi ſit neceſſarium tantùm ad benè eſſe. 358.

ISAGOGES.

Quare ſuam iſagogem tradiderit Porphyrius.106.

L

LOCATVM.

Locatum licet poſſit eſſe ſine hoc, vel illo loco, non tamen ſine omni loco.358.

LOGICA.

Quibus libris Ariſtot. Logicam ſuam pertractauerit. 106.
Logica duplici nomine appellatur. 107.
Quare Logica ſit ita appellata. 07.
Logica alia docens, alia vtens. Vtens, quæ conficit inſtrumenta ſciendi. Docens, quæ tradit præcepta conſtruendi 108.
Logica docens dicitur Logica ſeiuncta à rebus. Vtens applicata rebus.108.
Quæ ſit Logica vniuerſalis, quæ Logica particularis. 108.
Quæ pars Logicæ dicatur Topica, quæ pars ſophiſtica, & quæ pars analytica. 109.
Sola Logica tradit modum rectè definiendi, diuidendi, & argumentandi. 111.
Quidquid cognitione attingitur in Logica eſt ordinatum ad rectam definitionem, diuiſionem, & argumentationem.112.
Scientiæ miniſtrant materiam, ſed Logica ſemper conficit inſtrumenta Logicalia 114.
Logicæ habitus influit in quemcunque ſyllogiſmum. 114.
Ideo addiſcitur Logica, vt in quacunque materia intellectus ſciat ſyllogizare. 114.
Quamuis in materia Phyſica fiat ſyllogiſmus à Logica, dicitur tamen intellectus ſyllogiſmum conficere, vt Phyſicus. 114.
Logica non eſt ars; neque facultas; neque ſcientia. 118. 119.120. 121.
Logica non eſt actiua, neque contemplatiua, ſed adminiculatiua ex Ariſt. 109.
Logica conſiderat ſyllogiſmum tantùm, vt efficiendum, & quidquid de illo demonſtrat facit mediante fine. 225.
Logica non habet verum obiectum, vera principia, & veras paſſiones. 121.
Logicus cognoſcit euidenter ſe ſcire. 122.
Logica habet multas conditiones veræ ſcientiæ, & ſi non ſit vera ſcientia.. 23.
Logica propriiſſimè eſt inſtrumentum ad omnes ſcientias. 123.
Logica de ſe non eſt expetibilis, ſed tantum propter ſcientias.124.
Num Ariſt. vocarit Logicam habitum inſtrumentarium. 125.
Logica docens, & vtens realiter ſunt idem; ſolum diſtinctæ aliquo pacto. 126.
Quando conficiuntur ſyllogiſmi in materia Logica per omnes eſt idem habitus, qui docet, & conficit. 127.
Logica famulatur ſcientijs. 127.
Quomodo Logica, & ſcientiæ concurrant ad demonſtrationem. 127.
In vera arte habitus docens, & vtens ſunt diſtincti, non in Logica, & quare. 127.
Logica applicata materijs ſcientiarum parit ſcientias ratione materiæ principaliter, ratione formæ ſyllogiſticæ inſtrumentaliter. 128.
Quare aliquis dicatur bonus Logicus, cum benè ſyllogizat in aliqua materia. 129.
Logica vtens eſt tantum vna. 129.
Logica concurrit ad ſuos effectus elicitiuè, non ſic ars, & prudentia, & quare. 130.
Logica eſt habitus tantùm practicus. 132.
Sub quonam habitu comprehendatur Logica in diuiſione Ariſt. 133.
Logica & ſi ſit habitus practicus, tamen aliquo pacto procedit reſoluendo. 134.
Logica intrinſecè ordinatur ad conficiendos modos diſſerendi.135.
Logica propriè non habet obiectum, ſed tãtum materiam. & finem.138.
In Logicæ obiecto nequeunt aſſignari conditiones, quæ ſunt in obiectis veræ ſcientiæ. 139.
In Logicæ obiecto non eſt pars materialis, & pars formalis. 139.
Omnes intellectus operationes ſunt materia Logicæ 140.
Quare Logica ab Ariſtot. dicatur modus ſciendi. 141.
Quomodo Logica ex D. Thom. dicatur inſtituta ad tres operationes intellectus dirigendas. 141.
In Logica dupliciter agitur de prima, & ſecunda operatione; & propter ſe ipſas, & in ordine ad tertiam operationem. 142.
Quæ ſit Logica naturalis, quæ artificialis. 143.
Logica artificialis ſimpliciter neceſſaria ad ſcientias. 144.
Ruſtici etiam conficiunt per ſolam Logicam naturalem bonas argumentationes materialiter, non formaliter. 144.
Statim ac Logicus vtitur aliqua obſeruatione, aut reflexione in ſuis argumentationibus eſt Logica artificialis. 144.
Nullus ex antiquis ſcientias eſt adeptus niſi cum Logica artificiali. 145.
Iuriſperitia ſine Logica non eſt ſcientia, ſed tantum collectio plurium concluſionum moralium. 145.
Qui ingenio pollent preſtò inueniunt præcepta Logicæ artificialis, non ſic rudes. 145.
Vnde ortum habuerit Logica artificialis. 145.
Logica artificialis ſibi ipſi eſt neceſſaria; & quomodo. 146.
In Logica non eſt vera vnitas, quæ reperitur in veris ſcientijs. 146.

M

MATERIA.

Quæ, & quotuplex ſit materia, & forma propoſitionis categoricæ. 30.31.
Aliud eſt propoſitionem eſſe neceſſariam, aut contingentem, aut impoſſibilem: aliud eſſe de materia neceſſaria, contingenti, aut impoſſibili. 31.
Quæ, & quotuplex ſit materia propoſitionis modalis. 44.
Omnes operationes intellectus ſunt materia Logicæ. 140.
Operationes voluntatis ſunt materia Moralis. 140.

MAXIMA.

Locus, vnde ſumuntur media ad ſyllogiſmum Topicum, diuiditur in Maximam, & differentiam maximæ, & quid vtraque ſit. 93.

MEDIVS TERMINVS.

Aperitur via facilis inueniendi medium terminum pro quocunque modo ex aſſignatis. 84. 85. 86.

MEMBRA.

Membra non agunt, ſed aguntur. 338.

MODVS.

In propoſitione modali modus modificat totam propoſitionem, ſeu explicat qualis ſit coniunctio prędicati cum ſubiecto. 43.

In propoſitione modali modus poni poteſt, & nominaliter, & aduerbialiter. 43.

Modi in propoſitionibus modalibus ſe habent aliquo pacto ſicut ſigna, quibus pręnotantur ſubiecta propoſitionum abſolutarum. 46.

Modi in propoſitione modali indicant quantitatem temporis; ſigna verò propoſitionis abſolutæ quantitatem numeralem. 46.

Modi ſunt termini categorematici, ſigna verò propoſitionis abſolutæ ſunt termini ſyncategorematici. 46.

De quocunque modo poſſunt formari quatuor propoſitiones. 47.

Inter propoſitiones modales conſtantes eodem modo nō datur neque oppoſitio, neque æquipollentia. 48.

Modi, quibus rectè concluditur, decem, & nouem. 71.

Qui, & quot ſunt modi indirectè concludentes, & quare ſic appellentur. 78.

Omnes modi pręter poſitos in prima figura, dicuntur imperfecti. 79.

Modi omnes imperfecti reduci poſſunt ad perfectos dupliciter. 79.

Quomodo fiat reductio modorum imperfectorum ad perfectos. 79.

Etiam Darij, & Ferio modi primæ figuræ reduci poſſunt ad cæteros duos, non quidem immediatè, ſed mediatè. 83.

MOTVS.

Species motus ſunt generatio, corruptio, augmentum, decrementum, alteratio, & motus localis, ſeu latio. 301.

N

NATVRA.

Natura non exiſtit niſi contracta. 180.

Quælibet natura à parte rei reperitur in pluribus, ſed diſtincta. 181.

Ante opus intellectus naturæ non ſunt communicabiles niſi diſtincto modo 181.

Natura ex ſe neque eſt determinata, neq; indeterminata, ſed ad vtrumque indifferens. 182.

Quando dicitur natura habere indifferentiam, non ſignificatur aliquod prędicatum poſitiuum, ſed tantum permiſſiuum. 182.

Natura ex ſe, ſeu ſecundum ſe, ſeu eſſentialiter, ſeu intrinſecè ſolum habet ſua prędicata eſſentialia. 182.

In agentibus principium agendi *Quo* eſt natura indiuiduata, ita quod indiuiduatio ſit conditio ſine qua non. 182.

Ante opus intellectus natura non eſt definibilis vna definitione niſi fundamentaliter propter conuenientiam in prędicatis eſſentialibus. 183.

Indiuidua eiuſdem naturæ dicuntur formaliter indiſtincta ſolum propter conuenientiam in prędicatis eſſentialibus, reuera tamen habent diſtinctas vnitates formales. 183.

Natura cognita ſine differentijs indiuiduantibus eſt vna tantum negatiuè. 186.

Natura vna vnitate negatiua non eſt apta prędicari de pluribus. 186.

Natura abſtractè cognita vna vnitate negatiua poteſt dici vniuerſale negatiuum, non poſitiuum, & propriè. 186.

Natura per cognitionem abſolutam ad ſummum poteſt reddi vna in ordine ad ſe. 189.

Natura quælibet in triplici ſtatu ſpectari poteſt. 194.

Natura abſtracta tantùm nondum eſt neque genus, neq; ſpecies. 207.

Implicat concipi naturam indiuidualem, vt vniuerſalem, quocunque modo concipiatur. 210.

Natura generica, & ſpecifica tripliciter poteſt conſiderari. 212.

NECESSARIVM.

Ex neceſſario ſemper ſequitur neceſſarium; ex impoſſibili aliquando neceſſarium; aliquando impoſſibile, aliquando contingens. 67

Neceſſarium duplex, ſimpliciter, & ſecundum quid. 143.

Plures ſunt gradus neceſſitatis quo ad aliquam propoſitionem. 316.

NEGATIO.

Negationes ſemper ſunt veræ in materia neceſſaria. 325.

NOMEN.

Quid ſit nomen, verbum, & Oratio. & quomodo intelligendæ eorum definitiones traditæ ab Ariſt. 25. 26. 27.

NON.

Quæ, & qualis ſit vis particulæ negatiuæ *Non* in æquipollentia. 36. 37.

NVMERVS.

Quid ſit numerus numerans, & numerus numeratus. 271.

Numerus eſt vnus vnitate ordinis ratione numerabilitatis. 271.

Nullo intellectu cogitante vnitates, quæ aliquem numerum conſtituunt, ſunt vnum in numerabilitate. 271.

Numerus eſt vera ſpecies quantitatis, & de ipſo tanquam de vero obiecto agunt aliquæ ſcientiæ, & paſſiones demonſtrat. 271.

Vnitas numeri conſiſtit in numerabilitate. 272.

Actualis numeratio eſt denominatio extrinſeca, & ens rationis in numero numerato iam prẹſuppoſito antequam intellectus, & ratio numeret. 272.

De numero dupliciter poſſumus loqui vel materialiter, vel formaliter ſecundum multitudinem vnitatum, & hoc etiam tripliciter. 272.

Numerus à parte rei ne dum dicit fundamentum numeri, ſed verè eſt numerus. 272.

Eædem vnitates poſſunt concurrere ad conſtituendos plures numeros ſpecie diſtinctos, quia concurrunt, vt diuerſæ formaliter. 273.

Eſſe numerabile dicit potentiam ad numerum actualem, quatenus eſt opus rationis, non quatenus eſt numerus realis. 273.

Ad conſtituendum numerum duo requiruntur diſcretio, & conuenientia. 274.

Vanj ſunt numeri, quia etiam ſunt variæ conuenientiæ, & diſcretiones vnitatum. 274.

Poteſt dici quod detur vnus numerus maximus omnium rerum; non tamen per hoc tollitur, quin dentur etiam cęteræ ſpecies numerorum. 274.

Numeri minores formaliter ſunt in maioribus; neque tamen conſtituunt, vt formaliter ſunt minores. 274.

Et ſi binarius, ternarius, & cęterę ſpecies numeros formaliter ſint in numero maiori, non tamen ex pluribus entibus completis fit vnum completum. 274.

Quid ſe habeat tanquam genus, quid tanquam differentia in numero, quem conſtituimus veram ſpeciem quantitatis. 275.

Forma eſſentialis numeri non conſiſtit in vltima vnitate, quæ additur, niſi materialiter, & conſecutiuè. 275.

O

OBIECTVM.

Propriè loquendo non ſunt idem obiectum, ſubiectum, materia, & finis. 136.

Obiectum propriè competit tantum ſcientijs ſpeculatiuis; ſubiectum verò, & materia artibus, & ſcientijs practicis. 136.

Obiectum perfectè examinatur, & inueſtigatur eius natura, non ſic ſubiectum. 137.

Logica propriè non habet obiectum, ſed tãtum materiam, & finem. 138.

In Logicę obiectum nequeunt aſſignari conditiones, quæ in obiectis veræ ſcientiæ ſolent reperiri. 139.

In Logicæ obiecto non eſt pars materialis, & pars formalis. 139.

Obiectum aliud motiuum, aliud terminatiuum; & quæ differentia inter vtrumque. 151.

Obiectum terminatiuum non ſemper prẹexiſtit, ſed tantum motiuum. 151.

Vbi eſt idem obiectum formale, ibi omnes actus ſunt eiuſdem rationis; neque diuerſificantur per diuerſa obiecta materialia. 152.

Senſus circa propria obiecta nequeunt falli, ſi adſint omnia requiſita. 361.
Quid ſit obiectum ſcientiarum, & quæ pars materialis, & quæ formalis. 363.
Quomodo diuidatur obiectum ſcientiarum. 363.
Res ſingulares, contingentes, corruptibiles quatenus tales, nequeunt eſſe obiectum ſcientiæ. 364.
Contingentia, & corruptibilia in communi ſumpta eſſe poſſunt obiectum ſcientiæ. 364.
Ens per accidens aliquo pacto eſſe poteſt obiectum ſcientiæ; aliquo pacto non. 365.
Obiectum ſcientiæ debet eſſe vnum ſaltem vnitate analogica. 366.
Nulla ſcientia probat ſuum obiectum totale, & adæquatum, ſed ad ſummum obiectum partiale. 366.
Sex ſunt conditiones principales obiecti alicuius ſcientiæ. 366.
In quolibet obiecto ſcientifico alia eſt pars materialis, alia formalis; alia formalis *Quæ*; alia formalis ſub *Qua*. 367.
Diuerſa abſtractio, diuerſa media, diuerſa principia omnia habent ortum à diuerſitate obiecti formalis; quare ab huius vnitate ſumitur vnitas generica alicuius vnius ſcientiæ totalis. 369.
Certitudo, & euidentia obiecti multipliciter ſumi poteſt. 375.
Certitudo intrinſeca obiecti, & euidentia ſunt de eſſentia ſcientiæ. 375.
Obiectum non reſpicitur à cognitione ſub ratione puræ termini. 281.

OPERATIONES INTELLECTVS.

Quot, & quæ ſint intellectus operationes. 1.
Tres ſunt intellectus operationes ad inuicem connexæ. 1.
Conſtructione Logicalium inſtrumentorum fiunt intellectus operationes rectæ. 113.
An rectas facere operationes intellectus ſpectet ad illas ſcientias, in quarum materijs, componuntur definitiones, diuiſiones & argumentationes. 114.
In prima operatione intellectus dupliciter poteſt contingere error. 141.
Quælibet intellectus operatio percipit, quod non eſt ens ad modum entis, ideo quælibet format ens rationis. 155
Prima intellectus operatio dicitur ſimplex ex modo cognoſcendi, non ex parte obiecti cogniti. 156.
In obiecto complexo primæ operationis ſunt ſemper duo conceptus. 165.
Prima intellectus operatio ſemper eodem modo operatur ex parte cognitionis, non ex parte obiecti. 166.
Quæ differentia ſit inter primam, & ſecundam operationem, ſi in vtraque poteſt eſſe falſitas. 166.

OPINIO.

Quid ſit opinio, quid fides. & an ſimul eſſe poſſint de eodem obiecto. 376.
Fides humana, & opinio eſſe ſimul poſſunt. 376.
De opinione poteſt haberi ſcientia. 376.

OPPOSITIO.

Quid ſit oppoſitio propoſitionum abſolutarum, & quomodo eius definitio explicanda. 32.
Quotuplex ſit oppoſitio abſolutarum propoſitionum. 32.
Aliquæ propoſitiones non ſunt rigoroſè oppoſitæ; & ſi ſic dicantur. 31.
Oppoſitio attendi debet penes veritatem. 35.
Eadem genera oppoſitionum reperiuntur in propoſitionibus modalibus, ac in abſolutis. 47.
Quadruplex eſt oppoſitio. 265.
Oppoſitio contraria requirit formas poſitiuas, quæ ſe expellant ab eodem ſubiecto. 265.
Duplex eſt oppoſitio complexa, & Logica. Incomplexa, & Phyſica, quæ Phyſica poteſt ſumi latè, & ſtrictè. 299.
Oppoſitionis phyſicæ ſumptę ſtrictè quatuor ſunt ſpecies. 299.
Quæ ſit oppoſitio relatiua, & quæ oppoſitio contraria. 299.
Per quid oppoſitio contraria diſtinguatur à cęteris ſpeciebus oppoſitionis. 299.
Contrariorum aliqua reſpiciunt proprium ſubiectum ſine medio, aliqua nequaquam. 299.
Quinque ſunt proprietates contrariorum. 300.
Quæ ſit oppoſitio priuatiua, & quomodo intelligatur *à priuatione ad habitum non dari regreſſum*. 300.
Oppoſitio contradictoria conſiſtit in affirmatione, & negatione. Contradictoriorum alterum ſemper verum, alterum falſum. 300.
Oppoſitio ſemper eſt inter diſtincta. 292.

ORATIO.

Quid ſit nomen, verbum, & oratio, & quomodo intelligantur eorum definitiones. 25. 26. 27.
Oratio alia perfecta, alia imperfecta. 27.
Quomodo diuidatur oratio perfecta. 27.

P

PHANTASIA.

Phantaſia duplici de cauſa non dicitur formare ens rationis. 155.

PARTES.

In quo partes ſunt partes ad inuicem ſe excludunt. 231.

PARTICVLARIS CONDITIONALIS.

Quæ ſit propoſitio particularis conditionalis. 55.
Particularis conditionalis, alia affirmatiua, alia negatiua, alia vera, alia falſa. 56.

PASSIO, ET PASSIBILIS QVALITAS.

Tertia ſpecies qualitatis paſſibilis qualitas, & paſſio, quæ varijs modis accipi poſſunt. 298.

PATIENS.

Quomodo intelligatur Agens debere eſſe fortius patiente. 530.

PERIHERMENIAS.

Quare aliqui libri ſint inſcripti *Perihermenias*. 106.
Quid doceat Ariſt. in libris Perihermenias. 106.

PORPHYRIVS.

Porphyrius non definiuit differentiam vltimam, & quare. 330.

POSSIBILE.

Res poſſibilis non diſtinguitur à ſe ipſa, vt actualis eſt, niſi ſecundum diuerſum ſtatum; atque adeo ea tantum habent eſſe actuale, quæ primo erant poſſibilia. 180.
Si conſtitutiuum eſt poſſibile, & conſtitutum eſt poſſibile. 182.

POTENTIA.

Potentia Logica fundat veram poſſibilitatem in ordine ad Deum. 213.
Potentia; quam habent genus, & ſpecies ad ſua inferiora eſt Logica, quæ tamen aliquo pacto poteſt dici naturalis. 214.
Secunda ſpecies qualitatis dicit potentiam, & impotentiam, quæ multipliciter accipi poſſunt. 297.
Potentiæ in homine aliæ ſunt in parte inferiori, aliæ in parte ſuperiori. 338.
Potentia motiua deſpoticè voluntati obedit. 338.
Potentia motiua acquiſita facilitate operandi æqualiter ſe habet in contradictoria. 338.
Potentiæ apprehenſiuæ brutorum ſemper idem iudicium ferunt de obiecto. 340.
Cur canes, & quædam alia animalia non ſtatim à principio ſint conati imitari ſaltus, & motus, quos vident. 341.
Bonitas memorię, & apprehenſionis prouenit ab organorum diſpoſitione. 342.
Potentiæ appetitiuæ ſenſitiuæ in homine ſunt capaces habitus. 343.
Appetitui ratio imperat politicè, non deſpoticè. 343.
Potentia producit habitum tanquam cauſa principalis, actus verò tanquam cauſa inſtrumentalis. 346.
Inclinatio potentiæ ad hunc, vel illum actum non eſt ratione materiæ, ſed motiui. 352.
Quare vna ſola potentia poſſit edere plures, & diuerſos actus, & non idem habitus. 356.
Quæ potentia Phyſica, ſeu poſitiua, & naturalis, quæ Logica, ſeu negatiua, ſeu per non repugnantiam. 212.

PRAXIS.

Quid ſit praxis, & an actibus intellectus competat eſſe praxim. 130.
A praxi habitus aliquis dicitur practicus. 131.
Omnes habitus volontatis dicuntur à praxi, non ſic habitus intellectus. 131.

PRÆCOGNITVM.

Tria ſunt pręcognita, ſubiectum, paſſio, & principia.

Me-

Medius terminus non conſtituit diſtinctum prçcognitum. 304.
Et ſi quæſitum conſtet ex duobus terminis, ſicut prçmiſſç, tamen ſunt in illo duo prçcognita. 304.

PRÆCOGNITIO.

Prçcognitio duplex propria, & impropria. Propria duplex, alia agens, alia dirigens, & quid ad quamlibet ſpectet, 303.
Prçcognitio *quid ſit*, alia nominis, alia rei. Prçcognitio *quod ſit*, vel principiorum, vel ſubiecti. 303.
Materialiter tot ſunt prçcognitiones, quot prçcognita. Formaliter tantum duæ, *quid ſit*, & *an ſit*. 303.
Eodem modo prçcognoſcuntur ſubiectum, & principia formaliter, non materialiter. 303.
Duæ prçmiſſæ vnum tantum antecedens conſtituunt, ideo vnum tantum prçcognitum: debent autem prçcognoſci formaliter, ideo ſub illis clauditur etiam bonitas conſequentiæ. 304.
De ſubiecto prçcognoſcendum quid nominis, & an ſit poſſibiliter. 305.
Et ſi præcognoſcatur definitio ſubiecti, non tamen per hoc dicitur prçcognoſci quid rei ipſius. 305.
Omne, quod præcognoſcitur, ſupponitur probatum. 306.
Omne prçdicatum, quod de aliquo ſubiecto eſt probandum, eſt prçcognoſcendum tantùm quo ad nomen in demonſtratione potiſſima. 306.
Paſſionem præcognoſci formaliter, vt paſſionem, importat præcognoſci vt in ſubiecto. 306.
De paſſione præcognoſcitur tantùm quid nominis, alioquin prçcognoſceretur quod eſt probandum. 306.
De principijs prçcognoſcendum an ſint vera, & quid nominis. 307.
Aſſenſus concluſionis fit ex prçexiſtente cognitione principiorum in genere cauſæ efficientis. 308.
Maior propoſitio cognoſcitur prius tempore, quam concluſio, minor verò ſimul cum concluſione; vt cauſæ autem ambæ prius natura, quam concluſio. 308.
Concluſio formaliter, & explicitè non cognoſcitur niſi prolatis prçmiſſis, & ipſa proferatur: virtualiter autem ipſis prçmiſſis. 308.

PRÆDICATVM.

Quid ſit ſubiectum, prçdicatum, & copula propoſitionis. 28.
An ſubiectum, & prædicatum conſtare poſſint ex pluribus terminis. 28.
In vnico inferiori conſeruantur omnia prçdicata ſuperiora. 212.

PRÆDICARI.

Prædicari per accidens dupliciter contingit. 319.

PRÆDICATIO.

Prædicatio triplex; alia identica; alia diſparata; alia media. Media alia directa, alia indirecta. 196.
Quando aliqua prçdicatio poſſit dici formalis, bona, & directa. 222.
Differentia prçdicatur de genere in quale tantùm, directè tamen, & naturaliter. 232.

PRÆDICABILE.

Vniuerſale tãquam verum genus determinatur per quodlibet prædicabile tanquam per veras differentias eſſentiales. 198.
Omnia prædicabilia ſunt nomina connotatiua, in quibus natura ſe habet, vt materiale; ſecunda verò intentio, vt formale. 200.
Prædicabilia diſtinguuntur ex modo prçdicandi formaliter, non ex ſubiectis, de quibus prçdicantur. 235.
Explicatur vera diſtinctio prçdicabilium. 236.
Prædicatio, quæ prædicatur differentia de genere ad nullum prædicabile ſpectat. 239.
Prædicabilia requirunt propoſitiones directas, & ſuperiorum de inferioribus. 246.
Ad quod prædicabile ſpectent propoſitiones, in quibus ſubſtantia prædicatur tantum in quale. 247.
Proprium, & accidens commune, & ſi ſpectent ad idem prædicamentum, poſſunt tamen conſtituere diuerſum prædicabile. 247.
Per quid diſtinguatur quintum prædicabile à quarto. 250.

PRÆDICAMENTVM.

Quid intelligatur per categorias, ſeu prædicamenta. 251.
Liber prçdicamentorum deſeruit ad dirigendam primam intellectus operationem. 251.
Decem prædicamenta realia ſunt ſubiectum, & materia libri prædicamentorum. 251.
Diuerſo modo pertractat decem prçdicamenta Metaph. ac Logicus. 251.
Triplex comparatio fieri poteſt de prçdicamentis, & iuxtà prædictam comparationem agit Ariſt. de vniuocis, æquiuocis, & denominatiuis. 252.
Quot prædicamenta poſuerint antiqui Philoſophi. 260.
Prædicamenta ſunt tantum decem, & quare. 260.
Quid requiratur, vt prçdicamenta ſint tantum decem. 260.
Quare prædicamenta dicantur impermixta. 159.
Omnes res ponuntur in prçdicamentis ſaltem reductiuè. 268.
Sola entia completa, & incompleta, ſunt per ſe, & propriè in prædicamentis. 268.

PRÆMISSÆ.

Vt aliqua concluſio ſciatur, eſt neceſſe prçmiſſas eſſe veras. 309.
Præmiſſæ falſæ poſſunt inferre falſum, ſed non probare. 309.
Quid ſit prçmiſſas debere eſſe primas, & indemonſtrabiles. 310.
Demonſtratio requirit prçmiſſas priores, & notiores, & per quid diſcrepent priores à primis. 313.
Demonſtratio debet conſtare ex prçmiſſis notioribus nobis, & natura. 313.

PRINCIPIVM.

Omne principium productiuum, etſi vnicũ tantum poſſit habere effectum adęquatum plures tamen poteſt habere inadæquatos. 152.
Principia diſtinguuntur in mediata, & immediata. Immediata in Dignitates, & Poſitiones in ſuppoſitiones, & petitiones. 307.
De principijs prçcognoſcendum an ſint vera, & quid nominis. 307.

PRIORITAS.

Quinque ſunt gradus prioritatis, tres ſimultatis. 301.

PRIVATIO.

A priuatione ad habitum poteſt dari regreſſus mediatè, ſi non immediatè. 300.
Quid ſit oppoſitio priuatiua. 300.

PROPOSITIO.

In quod vltimo reſoluitur propoſitio non ſunt literæ, ſed prædicatum, & ſubiectum. 2.
Quomodo propoſitio dicatur reſolui in prædicatum, & ſubiectum. 2.
Propoſitionum aliæ mentales, aliæ vocales, aliæ ſcriptæ. 3.
Propoſitio, quæ reſoluitur aſcenſu, poteſt, & deſcenſu. 18.
Ad indagandam veritatem propoſitionis magis deſeruit aſcenſus. Ad falſitatem verò potius deſcenſus. 18.
Quid ſit propoſitio, & quot terminis conſtare debet. 28.
Propoſitionum aliæ de ſecundo, aliæ de tertio adiacente. 29.
Propoſitionum aliæ ſimplices, ſeu categoricæ, aliæ compoſitæ, ſeu hypoteticæ. 29.
Propoſitio alia de ineſſe tantum; alia modalis: & quænam ſint. 29.
Propoſitiones conſtantes ex terminis, vel ſingularibus, vel communibus ſupponentibus materialiter opponuntur tantum contradictoriæ. 34.
De propoſitione modali. 44.
Propoſitio, quæ ratione dicti eſt neceſſaria, ratione modi poteſt eſſe impoſſibilis, & vice verſa. 44.
Quæ, & quotuplex ſit quantitas, & qualitas propoſitionis modalis. 45.
In propoſitione modali duplex reperitur quantitas, & qualitas. 45.
Propoſitio modalis de dicto ſingulari ſeruat eaſdem leges, ac cum dictum eſt de termino communi. 46.
Quid, & quotuplex ſit enunciatio hypotetica. 54.
Varia genera propoſitionum hypoteticarum. 55. 56. 57.

A 3

An in propoſitione hypotetica detur æquipollentia, conuerſio, & oppoſitio. 58.
An aliquæ propoſitiones dicantur exponibiles, & quænam ſint. 58. 59.
Quæ propoſitio dicatur probabilis. 92.
Alio pacto verificantur propoſitiones, quando prędicatum eſt terminus primæ intentionis, ac quando eſt terminus ſecundæ intentionis. 195.
Propoſitiones, in quibus prędicatum eſt ſubſtantia, ſed tanquam quid extra eſſentiam ſubiecti, aut non ſunt directæ, aut non ſuperioris de inferiori. 246.
Quomodo intelligatur illa propoſitio, *ex eo quod res eſt, aut non eſt, propoſitio dicitur vera, vel falſa.* 306.
Propoſitio quæ eſt prima, eſt etiam indemonſtrabilis. 310.
Vna propoſitio poteſt dici prior altera pluribus modis, ſicut etiam indemonſtrabilis, & immediata. 310.
Omnis propoſitio per ſe nota eſt immediata, & vice verſa. 311.
Propoſitio, in qua prima paſſio demonſtratur de ſubiecto non eſt per ſe nota. 312.
Aliqua propoſitio poteſt eſſe notior, vel nobis, vel natura: & vtroque modo dupliciter accipi poteſt. 313.
Omnes propoſitiones, in quibus de ſubiecto prędicatur definitio, vel pars definitionis: ſiue partes ponantur in definitione in obliquo, ſiue in recto ſpectãt ad primum modum perſeitatis. 318.
Quando in propoſitione ſubiectum eſt complexum, prædicatum incomplexum, & eſt pars eſſentialis, ſpectat ad primum modum perſeitatis, non vice verſa. 319.
Quæ propoſitiones ſpectent ad ſecundum, tertiũ, & quartum modum dicendi per ſe. 320. 321.
In propoſitione copula *Eſt* duo poteſt ſignificare, & actualem exiſtentiam, & habitudinem prædicati ad ſubiectum. 323.
Propoſitiones primi, & ſecundi modi dicendi per ſe, ſunt ab æterno veræ quoad connexionem extremorum. 323.
Propoſitio conditionalis vera ſupponit abſolutam veram. 321.
Non ſemper propoſitio de tertio adiacente vera ſupponit veram de ſecundo adiacente. 324.
Quomodo ab æterno verum fuit *Chriſtus eſt homo*. 325.
Ideo aliquæ propoſitiones ſunt ab æterno veræ, quia fundantur in negatione. 325.
Veritas propoſitionum ab æterno verarum nullam habet propriè cauſam efficientem. 326.

PROPRIVM.

Proprium ſumi poteſt, & ex vi nominis, & ex vſu philoſophorum. 240.
Proprium, quod conſtituit quartũ prædicabile eſt illud, quod conuenit omni, ſoli, & ſemper, quod dupliciter ſumi poteſt. 240.
Dupliciter aliquod proprium poteſt dici, quod conueniat neceſſario. 242.
Proprium pro quarto prædicabili formaliter dicit aptitudinem, & relationem eſſendi in multis, fundamentaliter verò ipſam naturam, quæ dicitur proprium, & ſubeſt ſecundæ intentioni. 241.
Forma diuanans ab eſſentia tantum poteſt conſtituere quartum prædicabile. 241.
Quare aliquæ proprietates, quæ ſemper repeiuntur in determinatis ſubiectis, non ſpectent ad quartum prædicabile. 241.
Qualitates, quæ reperiuntur in pluribus ſubiectis diuerſę naturæ non ſunt verè propria, neque poſſunt ſpectare ad quartum prędicabile. 242.
Proprium aliud genericum, aliud ſpecificum; & quodnam ſit vtrumque. 244.
Prædicta propria in ordine ad genus, & ſpeciem non ſunt quid vniuerſale; neque conſtituit quartum prædicabile; ſed ſolum in ordine ad inferiora. 244.
Quomodo definiatur proprium, vt quartum prædicabile. 244.
Proprium comparatum ad hoc, vel illud proprium habet rationem ſecundi prædicabilis, & ſolum in ordine ad ſubiecta eſt quartum prędicabile. 245.
Quomodo quod eſt proprium poſſit eſſe quid commune, & vniuerſale. 145.
Proprium prædicatur de ſubiecto mediante natura, à qua emanat; eſt tamen prædicatio per ſe, & non per accidens. 245.
Poteſt intelligi ſubiectum ſine eius proprio, non tamen cum eius oppoſito. 247.

PRVDENTIA.

Quare prudentia non ſit inſtrumentum, & ſi ad aliud ſit ordinata. 124.
Prudentia ad ſuos effectus concurrit tantùm idealiter, nõ ſic Logica, & quare. 130.

Q

QVALITAS.

Solæ qualitates ſuſcipiunt magis, & minus intenſiuè. 266.
Quomodo ſit intelligenda definitio qualitatis tradita ab Ariſtot. 297.
Secunda ſpecies qualitatis quænam ſit ſecundum Ariſtot. 297.
Tertia ſpecies qualitatis, quæ eſt paſſio, & paſſibilis qualitas, varijs modis accipi poteſt. 298.
Qualitatum eſt proprium habere contrarium; ſicut etiam ſuſcipere magis, & minus. 298.
Proprium eſt qualitatis, vt ſecundum ipſam dicantur res ſimiles; ſicut ratione quantitatis dicuntur æquales. 298.

QVANTITAS.

Quantitas alia virtutis, alia molis. virtutis dupliciter accipitur. 270.
Quantitas continua exigit partes copulatas termino communi. 270.
Quid ſit terminus communis, & an requiratur in quantitate diſcreta. 270.
Quæ ſpectant ad quantitatem continuam, & quæ ad diſcretam. 270.
Quid ſit quantitatem habere partes poſitionem habentes: & quotuplex ſit hæc partium poſitio. 270.
Ad veram quantitatem continuam tria requiruntur. 270.

R

REDVPLICATIO.

Quot modis ſumi poſſit particula reduplicatiua. 59.

REGRESSVS.

Regreſſus tribus perficitur. 334.
Quomodo progrediendum ad regreſſum. 334.

REGVLA.

Quæ regulæ deſeruiant omnibus figuris ad rectè concludendum. 75.
Quæ regulæ ſint pro qualibet figura in particulari. 76. 77.
Ad quid deſeruiant duæ regulæ traditę ab Ariſtot. cap. de regulis. 259.

RELATIO.

Vtrum intellectus concipiendo rem aliquam ad aliud relatam, quæ verè non refertur, concipiat referri relatione reali, an rationis. 167.
Quid ſit relatio, quid relatiuum, quid correlatiuum, quid ſubiectum, & extremum relationis, quid fundamẽtum, quid ratio fundandi, & quid eius terminus 276.
Variæ diuiſiones relationis. 277. 278.
Relatio tranſcendentalis eſt intrinſeca rei, & differentia eius eſſentialis actuans in eodem genere, non ſic prædicamentalis. 279.
Non implicat relationem tranſcendentalem eſſe de eſſentia abſoluti, ſed ſolum prędicamentalem. 279.
Relatio prędicamentalis reſpicit terminum ſub pura ratione termini, non ſic tranſcendentalis. 280.
Actio, & motus reſpiciunt terminum ſub pura ratione termini. 280.
Quomodo Verbum Diuinum reſpiciatur ab vnione hypoſtatica. 280.
Pater nõ reſpicit filium, vt ſuum effectum per relationem prædicamentalem. 280.
Obiectum non reſpicitur à cognitione ſub pura ratione termini. 281.
Quomodo ſimilitudo reſpicit terminum. 281.

Tria

Tria ſunt genera relationum, quorum quodlibet varias ſub ſe ſpecies habet. 282.
Per quid diſtinguatur relatio à cęteris prædicamentis. 282.
Relatio duo dicit *eſſe Ad* & *eſſe in. Ad* dicit explicitè. *In* implicitè. 282.
Non implicat relationem eſſe realem, neque ex parte ſui, neque ex parte creaturæ. 283.
Totum eſſe relationis explicitum; & quo ad modum ſignificandi eſt ad aliud: non quoad rem ſignificatam, & eſſe implicitum. 283.
Dantur relationes reales prędicamentales. 283.
Nulla datur ratio naturalis, quod dentur relationes reales. 283.
Denominatio relatiua poteſt ſaluari per ſolum fundamentum, & coexiſtentiam termini 283.
Ex relationibus Diuinis deducitur euidens ratio etiam ad relationes naturales reales. 284.
Relationes Diuinæ probant relationes creatas eſſe reales, non quatenus perſonas Diuinas conſtituunt, ſed quatenus exercitè referunt. 284.
Ex relationibus Diuinis ſumi poſſunt relationes creatæ, & tranſcendentales, & prædicamentales. 284.
Relatio ſpirationis in Patre, & Filio in diuinis eſt ad modum relationis prædicamentalis; ex qua ſufficienter probantur relationes creatæ. 285.
Solæ relationes fundatæ in actione, & paſſione ſunt reales. 286.
A rebus ſimilibus, & æqualibus implicat poſſe referri, aut ſimilitudinem, aut æqualitatem, quacumque re ablata, dum remanent ipſę res. 286.
Nulla res poteſt habere infinitas relationes. 286.
Relationes ſimilitudinis, æqualitatis, & cæteræ huius generis ſumuntur ab omnibus partibus totius, ideo nequeunt eſſe per formam ſuperadditam. 286.
Menſurabile ad menſuram dicit ordinem tranſcendentalem, menſura verò ad menſurabile nullum. 286.
Multoties aliqua ſimul intelliguntur non propter relationem; ſed propter connexionem. 287.
Eſſe propinquum, remotum, & ſimilia non dicunt à parte rei relationem. 287.
Quomodo diſtinguatur relatio à fundamento. 288. 289.
Deus auferendo vnam relationem, nequit impedire, quin alia pullulet. 290.
Relatio propriè non fit, ſed reſultat; per ipſam tamen dicitur ſundamentum aliquo pacto mutari; neque hoc eſt contra Ariſt. 290.
Aliud eſt loqui de relatione ſecundum eſſe *Ad*, aliud ſecundum eſſe *In*. 290.
Terminus relationis realis debet eſſe realis, & exiſtens. 291.
Quare relatio prędicamentalis exigat ſemper terminum actualem; non ſic tranſcendentalis. 292.
Terminus relationis prædicamentalis, & fundamentum ſemper diſtinguuntur. 292.
Identitas non eſt relatio realis; quare in diſtinctis ſubiectis poſita eadem qualitate nulla eſſet relatio; benè ſi diſtinctæ qualitates in eodem ſubiecto. 293.
Inter rationes fundandi non ſemper requiritur diſtinctio realis. 293.
Relationes in Diuinis non terminantur ad relatiua. 294.
Relationes multiplicantur ad multiplicationem terminorum. 295.
Nullum eſſet abſurdum idem ſubiectum habere infinitas relationes. 295.
In noſtra ſententia relationes non ſuſcipiunt magis, & minus. 296.

RELATIVVM.

Quomodo intelligantur correlatiua ſimul natura. 294. 296.
Quare relatiua definiantur ad inuicem, & dicantur ſimul cognitione. 294.
Relatiua non dicuntur oppoſita oppoſitione relatiua. 295.
Relatiua dicuntur contraria impropriè. 296.

REMINISCENTIA.

Reminiſcentia eſt cauſa rerum, quæ ſenſibus percipiuntur. 362.

RESOLVTIO.

Quid ſit reſolutio termini, & quando fiat. 17.
In reſolutione propoſitionis ſupponẽtis diſtributiuè quomodo debeant enumerari inferiora. 18.

RESPECTVS.

Reſpectus Patris, & Filij ſi ſint in eadem perſona, adhuc ſunt diſtincti. 106.

RESTRICTIO.

Quid ſit reſtrictio termini, & quot modis fiat. 20.

S

SCIENTIA.

Scientia tripliciter ſpectari poteſt latiſſimè, latè, & ſtrictè. 116.
Scientia propriè loquendo tres conditiones requirit. 116.
Vera ſcientia habet pro fine ſolam veritatem, Obiectum ſupponit, illud perfectè inueſtigat, & paſſiones eius per ſua principia demonſtrat. 116. 117.
Vera ſcientia eſt de ente. 119.
Scientia moralis eſt regulatiua tantum actuum voluntatis. 131.
Omnis ſcientia ordinatur ab benè operandum circa proprium obiectum; nec tamen omnis ſcientia eſt habitus practicus, & quare. 135.
Illud dicitur attendi in aliqua ſcientia, propter quod cætera omnia in illa tractantur. 142.
Non poteſt intelligi ſcientia ſine habitudine ad ſcibile. 279.
Exiſtentia paſſionis in ſubiecto non pendet ab actuali exiſtentia ſubiecti; quare ſcientia vt ſcientia requirit tantum exiſtentiam poſſibilem. 305.
Scientia eſt de perpetuis. 324.
In quacunque concluſione medium formale aſſentiendi eſt diuerſum, & actus euadunt formaliter diuerſi. 355.
Vna ſcientia non eſt vna ſimplex qualitas; & quomodo dicatur vna. 356.
Rerum mutabilitas non efficit, quin detur vera ſcientia. 361.
Scientia eſt cognitio rerum per cauſam. 361.
Mutabilitas eſt in rebus ſingularibus, non in eſſentijs, & proprietatibus, de quibus dantur ſcientiæ. 361.
Scientia alia actualis, alia habitualis, & quid vtraque ſit. 361.
Scientia eſt acquiſita, non naturaliter inſita; atque adeo noſtrum ſcire non eſt quoddam reminiſci, vt volebat Plato. 362.
Non datur Colcodea Auicennæ neceſſaria ad comparandas ſcientias. 361.
Quæ res poſſint eſſe obiectum ſcientiæ. 363. 364. 365.
Nulla ſcientia probat ſuum obiectum totale, & adæquatum, ſed ad ſummum obiectum partiale. 366.
In qualibet ſcientia duplex vnitas, alia generica; alia ſpecifica. 367.
Scientiæ ſecantur ſicut res. 369.
In quo conſiſtat vnitas vnius ſcientiæ totalis. 369.
Vnitas ſcientiæ totalis eſt tantum analogica, & habet ſub ſe plures vnitates ſpecificas; ideo nequit poni in prædicamento quo ad totum aggregatum. 370.
Quoties eſt diſtincta abſtractio, vel principia, vel media, vel procedendi modus, eſt etiam diſtincta ſcientia, ſed non per ipſa formaliter. 370.
Scientiarum aliæ ſunt ſubalternantes, aliæ ſubalternatæ, & quænam ſint. 371.
Subalternatio in ſcientijs, vel propria, vel impropria, & quæ conditiones requirãtur ad ſubalternationem propriam, vel impropriam. 371. 372.
Scientia purè ſubalternata non eſt vera ſcientia. 373.
Scientia ſubalternata, vt ſit vera ſcientia, debet eſſe coniuncta cum ſubalternante. 373.
Phyſica, Metaphyſ. & Mathematica non ſunt ſcientię ſubalternatæ, ſicut nec etiam Logica. 373.
Afferuntur aliquæ ſcientiæ, quæ alijs ſubalternantur. 373.
Certitudo intrinſeca obiecti, & euidentia ſunt de eſſentia ſcientiæ. 375.
Opinio, & ſcientia de eodem obiecto ſimul eſſe poſſunt. 376.
De opinione poteſt haberi ſcientia. 376.

SCIENS, ET SCIRE.

Nullus dicitur ſcire, niſi ſciat ſe non errare. 144.

Quid ſit ſcire, & per quid acquiratur. 308.

SENSVS.

Quare dum ſenſus apprehendunt res aliter quam ſint, non dicantur formare ens rationis. 154.
Senſus ſemper immutantur ab obiectis exiſtentibus, & præſentibus. 154.
Senſus circa propria obiecta nequeunt falli, ſi adſint omnia requiſita. 361.

SIGNVM, ET SIGNIFICATIVVM.

Quid, & quotuplex ſit ſignum. 4. 5.
Quando terminus dicitur ſignificatiuus, an intelligatur naturaliter, vel voluntariè. 5.

SIMILITVDO.

Similitudo in prędicatis eſſentialibus requirit diſtinctionem in vnitatibus formalis; alioquin eſſet identitas, non ſimilitudo. 181.

SINGVLARE.

Quælibet res exiſtens eſt ſingularis, & indiuidua; atque adeo licet vniuerſale ſit in rebus, non tamen exiſtit niſi mediatè. 173.
Singulare aliud per ſe, aliud per accidens. 174.
Eadem res eſt vniuerſalis, & ſingularis diuerſo modo cõſiderata. 175.

SOPHISTA, ET SOPHISTICVS.

Syllogiſmus ſophiſticus qui ſit. 95.
Sophiſta quid intendat in ſyllogiſmo ſophiſtico. 95.
In libris Elenchorum agit Ariſt. de ſyllogiſmo ſophiſtico. 106.
Quæ, & quot ſint incommoda, ad quæ adducere intendit Sophiſta. 95.

SPECIES.

Illa dicuntur propriè differre ſpecie, quæ ſub eodem genere collocata habent diuerſas definitiones. 197.
Quoties genus, & Differentia prædicantur de ſpecie habent rationem totius. 203.
Quando eſt ſermo de genere, ſpecie, & differentia ſemper propoſitiones intelliguntur formaliter. 204.
Quælibet ſpecies ponitur ſub determinato genere, non quælibet ſub quolibet. 205.
Dupliciter poteſt ſpecies eſſe ſub genere, proximè, & remotè. 205.
Tertia definitio ſpeciei aſſignata à Porphyrio conuenit ſolis ſpeciebus infimis, prima, & ſecunda etiam ſpeciebus ſubalternis. 205.
Species duplex; alia ſubalterna; alia infima: & quælibet ipſarum duplicem habet reſpectum, ſeu habitudinem. 206.
Duo reſpectus, quos dicit quælibet ſpecies, ſunt omnino diſtincti. 206.
Species, quæ vnicum tantum poſſit habere indiuiduum, eſſet vera ſpecies, vnicum tantum dicens reſpectum ad genus. 206.
Species, vt ſubiicibilis, eſt vniuerſalis tantum negatiuè. 206.
Quare Porphyrius dixerit in ſpecie infima vnicum eſſe reſpectum. 206.
Species ſubalterna, quà talis conſtituitur per vtrumque reſpectum. 207.
Natura abſtracta tantùm nondum eſt neque genus, neque ſpecies. 207.
Species infima, vt infima conſtituitur per reſpectum ad inferiora tantùm. 207.
An ſpecies infima includat in ſuo conceptu genus. 208.
Species, vt ſic dicit aliquem conceptum communem ſpeciei ſubalternæ, & infimæ. 208.
Per quid differant ſpecies ſubalterna, & infima. 208.
Species vnius indiuidui eſſet vniuerſalis ex parte intellectus tantùm ſecundum Caiet. 209.
Eadem ſpecies per Caiet. eſſet prędicabilis tãtum vt obiectum, ſeu ſecundum rationem. 209.
Quæ ſi daretur ei non conueniret vltima definitio ſpeciei aſſignata à Porph. 210.
Si ſpeciei repugnat eſſe in pluribus, repugnat etiam prędicari de pluribus. 210.
Species, quæ de pluribus dicitur, habet relationem ad illa plura. 210.
Ariſtot. & Porphyrius non cognouerunt perfectè ſpecies Angelorum. 211.
Quomodo prędicarentur illę ſpecies, quæ vnicum tantùm haberent indiuiduum; & quomodo huiuſmodi indiuiduum diceretur habere genus, & ſpeciem. 211.
Species phyſice ſumpta poteſt conſeruari in vnico indiuiduo, & ſi cętera impoſſibilia. 212.
Si ſecundum potẽtiam Logicam indiuidua ſint poſſibilia, poteſt ſpecies Logicè ſumpta conſeruari in vnico inferiori. 213.
Huiuſmodi ſpecies eſſet verè vniuerſalis. 213.
Potentia ſpeciei ad ſua inferiora eſt potentia Logica, quæ tamen aliquo pacto poteſt dici naturalis. 214.
Intellectus non poteſt indifferenter quamcunque naturam facere genus, & ſpeciem. 214.
Species ſumpta Metaphyſicè poteſt conſeruari in vnico indiuiduo, & ſi cætera non exiſtant. 215.
Species non diſtinguitur à genere propter ea, de quibus prædicantur. 235.
Species eleuat genus ad eſſe perfectius. 239.

SPECIES INTENTIONALES.

Species eo modo immutant potentias, quo pacto producuntur. 154.
Quomodo producantur ſpecies omnium rerum in intellectu. 362.

STATVS.

Quando dicatur terminus habere ſuum ſtatum. 19.

SVBSTANTIA.

Subſtantia, etſi ſit ſummum genus, tamen habere poteſt genus ſupra ſe. 199.
Subſtantia quadrupliciter accipi poteſt. 261.
Subſtantia dicitur à duabus proprietatibus ſubſiſtendi, & ſubſtandi. 261.
In diuiſione ſubſtantiæ diuiditur ſubſtantia in communi in primam, & ſecundam. 261.
Prima, & ſecunda ſubſtantia diuidunt ſubſtantiam quatenus magis, vel minus participant rationem ſubſtantiæ. 261.
Diuiſio ſubſtantiæ in primam, & ſecundam eſt diuiſio ſubiecti in accidentia. 261.
Eſſe primam, vel ſecundam ſubſtantiam non eſt de eſſentia ſubſtantiæ ſecundum conceptum communem, ſecundum quem eſt diuiſa. 261.
Prima ſubſtantia non dicitur maximè ſubſtãtia ſecundum eſſentiam ſubſtantiæ. 262.
Quid ſit prima, & ſecunda ſubſtantia ſecundum Ariſtot & an rectè illas definierit. 262.
Non implicat primam ſubſtantiam definiri quatenus ſingularem, & tamen eius definitionem conuenire omnibus primis ſubſtantijs. 264.
Subſtantię nihil eſſe contrarium intelligitur de ſola oppoſitione contraria. 266.
Suſcipere magis, & minus multipliciter intelligitur; & quomodo intelligatur de ſubſtantia. 260. 266.
Subſtantia ſuſcipit magis, & minus extenſiuè, non intenſiuè. 266.
Quæ ſubſtantia ſit ſupremum genus in prędicamento ſubſtantiæ. 267.
Subſtantia ſolum in concreto eſt in prædicamento per ſe, & directè. Accidentia verò etiam in abſtracto in concreto verò vno modo ponuntur, altero nequaquam. 269.

SVBIECTVM.

Quid ſit ſubiectum, & an conſtare poſſit pluribus terminis. 28.
De alio ſubiecto eſt intelligendus Ariſtót. cum dixit, aliqua dici, vel non dici de ſubiecto, ac cum ait, aliqua eſſe, vel non eſſe in ſubiecto. 257.
Subiectum aliud inhęſionis, aliud prędicationis, aliud denominationis. 257.
Dici, & non dici de ſubiecto formaliter eſt quid negatiuum, fundamentaliter eſt quid poſitiuum. 264.
Eſſe poſſibile ſubiecti nequit probari. 306.

SVMMVLÆ.

Summulæ pars Dialecticæ. 1.
Materiam ſummularum quibuſnam libris pertractauerit Ariſt. 1.

SVPPOSITIO.

Quid ſit ſuppoſitio, & quotuplex. 12.
Explicantur omnia genera ſuppoſitionum.
Quæ ſunt obſeruanda ad cognoſcendam ſuppoſitionem terminorum. 16.

Ex

Ex varijs ſignis,quibus prænotantur termini,terminorum ſuppoſitio pendet. 16.
Suppoſitio terminorum magis dignoſcitur experientia, quam certis regulis. 16.

SYLLOGISMVS.

Quid ſit ſyllogiſmus,quæ eius materia, & forma. 69.
Quæ ſit figura,& modus ſyllogiſmi. 70.
Syllogiſmus aut categoricus,aut modalis, aut hypotheticus,aut ex obliquis. 72.
Syllogiſmus ratione materiæ diuiditur etiam in demonſtratiuum;Dialecticum,ſeu Topicum;pſeudographum; & ſophiſticum. 73.
Quot modis poſſit fieri ſyllogiſmus expoſitorius. 87. 88.
Syllogiſmus modalis qui. Variatur in concluſione prout ſunt duæ præmiſſæ. 88.
Syllogiſmus ex obliquis, vt benè texatur,reſoluendæ eius propoſitiones præmiſſæ. 89.
Syllogiſmus hypotheticus, aut conditionalis, aut diſiunctiuus,aut copulatiuus.89.90.
Syllogiſmus hypotheticus infert concluſionem hypotheticam, ſi vtraque præmiſſa eſt hypothetica: alioquin ſi vna tantum, infert concluſionem categoricam. 90.
Quomodo argumentandum in ſyllogiſmo conditionali, & diſiunctiuo. 90.
Quid ſit ſyllogiſmus Topicus:& quomodo conſtruendus; & quare non pariat ſcientiam. 92.
Syllogiſmus Topicus verſatur circa problemata, quæ in vtramque partem diſputari poſſunt. 92.
Quo loco egerit Ariſt. de Syllogiſmo Topico. 92.
Id, quod principaliter attenditur in ſyllogiſmo eſt materia. 114.

SYNCATEGOREMATICVS.

Quare terminus ſyncategorematicus dicatur conſignificare tantùm. 6.
Termini categorematici, & ſyncategorematici quinam ſint. 6.

T

TERMINVS.

Quid ſit terminus Logicus. 2.
Quare terminus dicatur extremum. 2.
Prędicatum,& ſubiectum ſunt termini Logici. 2.
Tot ſunt termini,quot ſunt propoſitiones. 3.
Terminorum alij mentales;alij vocales;alij ſcripti,& quid ſint. 3.
De alijs terminorum diuiſionibus à numero 3.ad 12.
Ex terminorum accidentibus fiunt argumenta ſophiſtica. 20.
Quæ, & quot ſint accidentia terminorum. 20.
Terminus communis explicatur cum diſiunctione, ac indiuiduum vagum, tamen quo ad modum ſignificandi non ſunt idem. 224.
Terminus relationis eſt quid abſolutum, non reſpectiuum. 293.
Terminus relationis eo modo terminat relationem, quo modo eam cauſat. 293.

TOTVM.

Totum integrale, vel homogeneum; vel eterogeneum. Eterogeneum vel naturale,vel artificiale. 61.
Totum poteſtatiuum quid ſit. 61.
Totum eſſentiale,aut Phyſicum, aut Metaphyſ. Ad Metaphyſ. reducitur totum,quod reſultat ex eſſe,& eſſentia; vel ex natura, & ſubſiſtentia. 61.
In quo differant totum eſſentiale,& integrale. 62.
Totum vniuerſale multis modis accipitur. 61.
Totum vniuerſale per quid differat à toto poteſtatiuo.61.

V

VERITAS.

Ex propoſitionibus oppoſitis,quæ ſint veræ, & quæ falſæ in qualibet materia. 38.
Veritas duplex, alia formalis, alia tranſcendentalis: formalis alia complexa,alia incomplexa, & quid ſint. 164.
Veritas, & falſitas propriè eſt tantum in ſecunda operatione. 165.
Quomodo intelligatur Ariſt. quando dixit ſimplicium nō eſſe neque veritatem;neque falſitatem. 167.

VERVM.

Ex vero ſemper ſequitur verum; ex falſo aliquando verum,aliquando falſum. 66.

VERBVM.

Quid ſit Verbum, & quomodo intelligenda eius definitio ab Ariſt. tradita. 26.

VNITAS, ET VNVM.

Vnitas non addit aliquid ſupra entitatem rei, quæ dicitur vna,ſed formaliter importat negationem diuiſibilitatis ſecundum quòd eſt vna. 178.
Quælibet natura triplicem poteſt ſortiri vnitatem, ſicut tripliciter poteſt ſpectari. 178.
Quomodo differant vnitas numerica, formalis, & pręciſionis.178.
Vnitas numerica importat repugnantiam ad eſſendum in multis: formalis non importat: pręciſionis verò eſſentialiter exigit eſſe in multis. 178.
Vnitas numerica nequit conſtituere vniuerſale.179.
Nulla vnitas formalis exiſtens à parte rei poteſt conſtituere vniuerſale. 179.
In natura neque ante,neque poteſt contractionem eſt vnitas ſufficiens ad conſtituendum Vniuerſale. 180.
Qualis entitas rei,talis vnitas eiuſdem; ideo omnis vnitas à parte rei eſt identificata vnitati entitatiuæ, & numericæ. 180.
Vnitas formalis à parte rei, & numerica ſunt idem, ſola ratione diſtinctæ. 180.
Nulla vnitas exiſtens à parte rei poteſt dare indiuiſionem numeralem cum aptitudine ad multa,vt exigit Vniuerſale. 180.
Natura antequam exiſtat habet tantum, vt poſſibilem illam vnitatem, quam actualiter eſt habitura exiſtens. 180.
Quare Ariſt. inter vnitates reales enumerauerit vnitatem generis, & ſpeciei. 181.
Ante opus intellectus,quæ ſunt eiuſdem generis, aut ſpeciei,ſunt vnum tantùm fundamentaliter. 181.
Aliud eſt habere vnitates formales diſtinctas;& aliud habere vnitates formales,formaliter diſtinctas. 183.
Quæ ſunt eiuſdem naturæ non ſunt formaliter diſtincta; quamuis habeant vnitates formales diſtinctas; benè quæ ſunt diuerſæ naturæ ſunt formaliter diſtincta. 183.
In quo conſiſtat vnitas pręciſionis; & quot modis poſſit conſurgere. 184.
Vnitas pręciſionis eſt vnitas poſitiua,& intrinſeca ſuo obiecto.185.
Vnitas negatiua poteſt aliquo pacto dici vnitas pręciſionis. 186.
Vnitas præciſionis vniuerſalis conſtitutiua eſt ens rationis,& fit per cognitionem comparatiuam. 187.188.
Vnitas præciſionis nequit reſpicere multa, niſi fiat per comparationem. 188.
Alio modo ſe gerit intellectus dum fingit aliquod vnum in ordine ad ſe tantùm; ac quando in ordine ad plura. 188.
Vnitas formalis eſt fundamentum vnitatis pręciſionis. 193.
Quomodo vnitas numerica dicatur maior omni vnitate. 220.

VNIVERSALE.

Vniuerſale duplex, aliud complexum; aliud incomplexum,quod quinque modis accipi poteſt. 171.
Quid ſit Vniuerſale in ſignificando, in repreſentando, in cauſando,in eſſendo,in prędicando. 171.
Quid ſit Vniuerſale phyſicum,ſeu in re; Metaphyſ.ſeu ante rem;& Logicum,ſeu poſt rem. 171.
Quomodo intelligendæ definitiones Vniuerſalis traditæ ab Ariſt. 172.
Plura, quæ requirit Vniuerſale debent eſſe plura quo ad rem,& quoad nomen. 172.
Quare Deus,& ſingularia nequeunt eſſe vniuerſale 172.
Plura requiſita ad Vniuerſale eſt ſatis, quod ſint plura potentia, etſi non ſint actu. 172.
Definitio Vniuerſalis tradita per *ineſſe* eſt eſſentialis, & per cauſam: tradita autem per *prędicari* eſt per effectum, & accidentalis. 172.
Nominales ſecundum Hurtadum non cenſuerunt Vniuer-

uerſale conſiſtere in vocibus. 173.
Vniuerſale aliquando ſumitur pro natura ipſa reali; aliquando pro capacitate, & aptitudine; aliquando pro relatione. 173.
Vniuerſalia non ſunt voces,& nomina, ſed res per vocem ſignificatæ. 174.
Si Vniuerſale non conſiſteret in rebus,fruſtra eſſet omnis ſcientia. 174.
Vniuerſalia, etſi ſint entia realia, tamen non habent exiſtentiam ſeparatam à ſingularibus. 176.
Ideæ Platonis ſecundum Ariſt. ſunt vniuerſalia ſeparata, non ſecundùm D. Auguſt. qui Platonem aliter interpretatur. 177.
Vniuerſalia intrinſeca eſſe debent. 177.
Vniuerſale formaliter pro aptitudine, & prædicatione non eſt ens reale. 177.
Eadem res eſt vniuerſalis,& ſingularis diuerſo tamen modo conſiderata. 175.
Nulla res exiſtit à parte rei vniuerſalis completè, ſed tantum quo ad fundamentum. 175.
Indiuidua ad inuicem non identificantur, & ſi ſint idem in natura vniuerſali, & communi. 175.
Non eſt abſurdum eandem naturã communem in diſtinctis indiuiduis diuerſas pati affectiones. 176.
Natura communis,& vniuerſalis non eſt eadem in diſtinctis indiuiduis niſi ratione tantum. 176.
In indiuiduis non eſt duplex eſſentia,alia vniuerſalis, alia ſingularis.176.
Vniuerſalia ſecundum Ariſt. aut nihil ſunt præter ſingularia; aut poſterius ſunt. 176.
Vniuerſale conſtituitur per vnitatem præciſionis. 185.
An intellectus formando vniuerſale decipiatur. 187.
Vniuerſale ſecundum aliquos duplex abſolutum, & relatiuum. 188.
Quod non eſt in ordine ad plura non eſt vniuerſale. 188.
Intellectus reflectendo ſupra naturam abſtractè tantum cognitam reperiet tantum vnam negatiuè, non poſitiuè,quod non ſufficit ad vniuerſale. 189.
Quomodo procedat intellectus dum format vniuerſale. 190.
Abſtractio ad vniuerſale requiſita poteſt fieri tantum ab vno indiuiduo. 190.
Naturam realem aptam ad eſſe in pluribus cum ſit diuiſione eſt fundamentum vniuerſalis; abſtractio autem, & præciſio eſt conditio ſine qua non. 190.
Cognitio reflexiua, & comparatiua eſt veluti cauſa efficiens vniuerſalis. 190.
Vniuerſale verum nequit non eſſe relatiuum. 190.
Non datur vniuerſale à parte rei niſi fundamentaliter. 194
Quid prædicetur in prædicatione vniuerſalis, an natura, an abſtractio, an ipſa vniuerſalitas. 195.
Vniuerſalia prædicantur prædicatione directa. 196.
Vniuerſale adęquatè diuiditur in Genus, Speciem, Differentiam, Proprium, & Accidens: & eſt diuiſio generis in ſpecies. 196.
Vniuerſale tanquam verũ genus determinatur per quodlibet prædicabile. 198.
Quomodo vniuerſale ſit Genus generaliſſimum,etiam ad ipſam ſubſtantiam. 199.
Vniuerſale aliud ex parte rei,& intellectus; aliud ex parte intellectus tantum. 209.
Vniuerſalia dicuntur æterna. 213.
Vt aliquod prędicatum dicatur *vniuerſale* tres conditiones requirit. 322.
Solum dicitur prędicatio vniuerſalis,cum prędicatur tota definitio, aut differentia, aut paſſio quarto modo. 322.
Prędicatum *Vniuerſale* requirit reciprocationem cum ſubiecto. 322.

VNIVOCVM.

Quid ſit Vniuocum. 253.
Vniuocum ſumi poteſt propriè,& impropriè. Propriè ſumptum diuiditur in vniuocum participans, & participatum. Item in eſſentiale,& accidentale. 254.
Ariſt. definiuit vniuoca participãtia, poſſet tamen eius definitio accommodari etiam vniuoco participato. 254.
Accidentia poſſent prędicari etiam vniuocè, ſi ſumantur ſecundùm denominationem, quæ prouenit ex exiſtentia ipſorum in ſubiectis. 255.
Vniuoca aliquando tantum ratione diſtinguuntur à denominatiuis, aliquando materialiter. 255.
Quomodo ſit proprium ſubſtantiæ prædicari vniuocè, ſi aliquando etiam accidentia prædicantur vniuocè. 255.
Quæ differentia inter terminum vniuocum, analogum, & æquiuocum. 7.

VOLVNTAS.

Bonum,& malum eſt obiectum actuum voluntatis: intellectus verum,& falſum. 118.
Voluntas amando impoſſibilia, vt poſſibilia, non format ens rationis. 154.

ANNI PRIMI CVRSVS PHILOSOPHICI

FINIS.

IOAN.